

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra filosofie a religionistiky

Disertační práce

**Filosofické zkoumání sportu a jeho role
v kontextu dobrého života**

Autor práce: **Mgr. Lukáš Mareš**

Studijní obor: **Filosofie**

Školitel: **Daniel D. Novotný, Ph.D.**

Externí konzultant: **prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.**

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne.....

Podpis autora:

Poděkování

Tato práce by nevznikla bez podpory několika důležitých osob. Děkuji v první řadě svému školiteli Danielovi D. Novotnému, Ph.D. za podporu a cenné postřehy k jasnosti, přehlednosti a obecnému filosofickému rámci práce. Velmi si vážím rovněž pravidelných setkání nad tématy s prací přímo nesouvisejícími, které mi pomohly v širším rozhledu a pochopení souvislostí. Děkuji dále externímu konzultantovi prof. PhDr. Ivovi Jiráskovi, Ph.D. za komentáře k mým textům, nástin vybrané odborné literatury, vhledy do oblasti filosofie sportu v českém i širším evropském kontextu, a za připomínky k obsahu i gramatické stránce práce.

Veliký dík patří knihovnicím působícím na Teologické fakultě JU Ing. Evě Křížkové, Mgr. Haně Donéeové, Mgr. Haně Klimtové a Mgr. Barboře Vitoňové, díky jejichž ochotě a odborným znalostem jsem měl bezproblémový přístup k potřebným zdrojům. Mgr. Křížkové dále děkuji za upozornění, že andulky dokážou hrát „ptačí basketbal“.

Ze zahraničních odborníků chci poděkovat Emily Ryallové, Ph.D., která byla mou školitelkou na praktické stáži v Anglii (University of Gloucestershire) v průběhu května a června 2019 a se kterou jsem měl možnost detailně probrat herní aspekty sportu a využití filosofování ve sportovní praxi. Dále děkuji prof. Jimovi Parrymu za diskuze k definici a podstatě sportu a Franciscu Javier Lopez Fríasovi, Ph.D. za konzultování problematiky dobrého života u Aristotela a Suitse. Veliké díky patří také Paulu Gaffneymu, Ph.D. (editorovi časopisu *Journal of the Philosophy of Sport*) a Andrew Edgarovi, Ph.D. (editorovi časopisu *Sport, Ethics and Philosophy*) za ochotu psát podrobné komentáře k mým textům. Sluší se nicméně poděkovat všem členům odborné komunity filosofie sportu, s nimiž jsem mohl zkoumaná témata diskutovat a kteří mi poskytovali zpětnou vazbu na příspěvky, jež jsem prezentoval na českých i zahraničních odborných konferencích.

Velmi děkuji Mgr. et Mgr. Vladěce Tomkové za přečtení celého textu, jeho pečlivou korekturu a cenné komentáře ke srozumitelnosti a čtivosti práce. Odborný pohled člověka, který se na oblast filosofie sportu nespecializuje, byl pro mě nedocenitelný.

V poděkování nemohu zapomenout na své blízké přátele Mgr. Václava Peltana a Mgr. Tomáše Edla. Cením si nepřehledného množství rozhovorů a prožitků, které mě po dobu studií obohacovaly. Děkuji rovněž přátelům z Institutu živé filosofie (IŽF), zejména za trpělivost ve finální fázi psaní.

Na závěr chci poděkovat svým rodičům a sestře, bez jejichž podpory by text nevznikl. Tvorba této práce pro mě představovala náročný vnitřní boj, který jsem ne vždy vyhrával. Děkuji, že jste stáli při mně.

Obsah

ÚVOD.....	3
METODICKÁ STRÁNKA PRÁCE	4
REFLEXE FILOSOFICKÉHO PŘÍSTUPU	6
FILOSOFIE SPORTU JAKO PŘEDMĚT ODBORNÉHO ZKOUMÁNÍ.....	9
SPOJENÍ FILOSOFIE A SPORTU	9
FILOSOFIE SPORTU JAKO AKADEMICKÁ DISCIPLÍNA	11
TYPY VZTAHU MEZI FILOSOFIÍ A SPORTEM.....	23
1. CO JE SPORT?	27
1.1 KRITIKA DEFINOVÁNÍ	28
1.2 ÚVODNÍ ODPOVĚĎ NA KRITIKU	31
1.3 DEFINICE SPORTU	36
1.3.1 Vymezení olympijského sportu u J. Parryho.....	41
Vyjasnění Parryho přístupu	41
Charakteristika jednotlivých bodů definice.....	43
1.3.2 Polemika s Parryho definicí a prezentace vlastní pozice	46
Střetávání.....	48
Herní aspekt	52
1.3.3 Revidovaná definice sportu	55
1.3.4 Důsledky revidované definice	56
1.4 VZTAH SPORTU K PODOBNÝM OBLASTEM – POJMOVÁ MAPA	58
1.4.1 Sport a hra (play, game)	58
Hra jako play	59
Hra jako game.....	64
1.4.2 Sport a rituál / náboženský obřad	69
1.4.3 Sport a válka/boj	71
1.4.4 Sport a práce / instrumentální činnost.....	74
1.4.5 Sport a cvičení/trénink.....	76
1.4.6 Sport a pohybová rekreace	78
1.4.7 Sport a (pohybové) umění	79
1.5 PROBLÉMOVÉ A HRANIČNÍ PŘÍPADY	83
1.5.1 Výčet některých problémových a hraničních případů.....	85
1.5.2 Fenomén esportů	86
Argumenty pro (esporty jsou sporty)	87

<i>Argumenty proti (esporty nejsou sporty)</i>	88
<i>Stanovisko k esportům</i>	90
1.6 DISKUZE K PRVNÍ KAPITOLE	92
2. CO JE DOBRÝ SPORT?	96
2.1 VYJASNĚNÍ ZPRACOVÁNÍ TÉMATU	97
2.2 VLASTNOSTI DOBRÉHO SPORTU	103
2.2.1 <i>Dobrý sport na rovině aktivity</i>	103
2.2.2 <i>Dobrý sport na rovině postoje</i>	107
2.2.3 <i>Dobrý sport na rovině prostředí</i>	116
2.3 PŘEHLED VLASTNOSTÍ DOBRÉHO SPORTU	120
2.4 DISKUZE KE DRUHÉ KAPITOLE	121
3. JAKOU ROLI MÁ SPORT V DOBRÉM ŽIVOTĚ?	127
3.1 ÚVODNÍ POZNÁMKY K TÉMATU	128
3.2 SPORT A DOBRÝ ŽIVOT – PŘEDSTAVENÍ ZÁKLADNÍCH POZIC	130
3.2.1 <i>Negativní (odmítavé) pozice</i>	132
3.2.2 <i>Diferencované pozice</i>	139
3.2.3 <i>Kladné (afirmativní) pozice</i>	147
3.3 SHRUTÍ HLAVNÍCH TEZÍ PŘEDSTAVENÝCH POZIC	154
3.4 PODROBNÝ VÝKLAD DIFERENCOVANÉ A Kladné POZICE	158
3.4.1 <i>Aristotelés</i>	160
3.4.2 <i>Bernard Suits</i>	169
3.4.3 <i>Kritické zhodnocení obou koncepcí</i>	176
3.4.4 <i>Vysvětlení role sportu v dobrém životě</i>	181
3.5 POZNÁMKY K PROBLEMATICE VEDENÍ DOBRÉHO ŽIVOTA	188
3.6 SPORT JAKO KONSTITUTIVNÍ AKTIVITA DOBRÉHO ŽIVOTA – OBHAJOBA VLASTNÍHO STANOVISKA	195
3.7 DISKUZE KE TŘETÍ KAPITOLE	198
ZÁVĚR	200
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	204
ODBORNÁ LITERATURA	204
INTERNETOVÉ ZDROJE	223
BELETRIE	224
SEZNAM HLAVNÍCH POUŽITÝCH ZKRATEK	224
ABSTRAKT	226
ABSTRACT	226

Úvod

Předkládaná práce se zabývá sportem z filosofického hlediska. Věnuji se v ní otázkám, co je to sport, jaký sport můžeme označit za dobrý a jakou roli hraje sport v dobrém životě. Gleaves (2017, 40-41) poukazuje na skutečnost, že nemusíme o sportu vědět vše (např. znát jeho podstatu), abychom ho mohli hrát a užívat si ho, podobně jako nemusíme znát podstatu světla, abychom si mohli užívat příjemnost slunečního svitu. Této práci jde o něco jiného, než o co jde při aktivním provozování sportu či jeho sledování z pozice diváka. Ambicí textu je uchopit zmíněnou lidskou činnost z teoretického hlediska – rozšířit a zároveň prohloubit racionální porozumění sportovní aktivitě a její roli v kontextu dobrého života, a to prostřednictvím filosofického přístupu.

Text je rozdělen do tří hlavních kapitol, kterým předchází část o filosofii sportu jakožto předmětu odborného zkoumání. Každou z hlavních kapitol práce otevírám nástinem svého přístupu společně s představením dosavadních stěžejních rozpracování zkoumaných témat. Tyto kapitoly pak uzavírám diskuzí, ve které představuji některé filosofické problémy, které při řešení zvolených témat vyvstávají. V úvodní části se zabývám historickým spojením mezi filosofií a sportem, vznikem akademické disciplíny filosofie sportu a rovněž typy vztahu mezi sportem a filosofií. První kapitola poté poskytuje vhledy do problematiky sportu jakožto konceptu. Věnuje se vymezení sportu, jeho konstitutivním rysům a jeho vztahu k více či méně podobným oblastem. Ve druhé kapitole uchopuji sport z normativního hlediska a řeším podmínky, za jakých můžeme označit sport za dobrý. Rozlišuji přitom jeho různé roviny, v jejichž rámci představuji konstitutivní vlastnosti dobrého sportu. Třetí kapitola se zabývá rolí sportu v dobrém životě. Uvádím v ní relevantní odmítavé, diferencované a kladné odpovědi na otázku po zařazení sportu do rámce dobrého života. V návaznosti na druhou kapitolu zde rozpracovávám diferencované (Aristotelés) a kladné (Suits) stanovisko k zařazení sportu do zdařilého žití, které představuje odpověď vůči skeptickým, resp. odmítavým pozicím. Zamýšlím se zde rovněž nad tím, v čem dobrý život spočívá a zda je sport konstitutivní aktivitou dobrého života.

V práci hájím a podrobně rozpracovávám tři netriviální teze, které odpovídají třem hlavním kapitolám práce. Za prvé, sport můžeme definovat, tj. určit jeho nutné a postačující rysy, navzdory tomu, že hranice pojmu sport nejsou zcela ostré. Můžeme rovněž vytvořit konceptuální mapu rozlišující sport od jiných, více či méně podobných oblastí. Za druhé, u sportu v obecném smyslu¹ můžeme pomocí filosofického rozboru identifikovat vlastnosti, které činí sport dobrým, či naopak špatným, a to na rovině aktivity, přístupu/postoje sportovce, prostředí / sportovní kultury a na rovině divácké/fanouškovské. Za třetí, existují dobré (tj. nikoli triviální, ale svým obsahem informativní, racionální) důvody pro zařazení sportu do kontextu dobrého života. Toto zařazení je pak možné za podmínky, že sport splňuje určité standardy, kterým se věnuji ve druhé kapitole.

Úkolem disertace je specifikovat důvody a rovněž podmínky pro zařazení sportu do dobrého života a představit tak smysluplnou odpověď vůči skeptickým a odmítavým pozicím, které sport za hodnotnou aktivitu a dobré trávení času nepovažují. Nejde mi o idealizaci sportu ani selektivní zaměření pouze na jeho pozitivní rysy. S poukazy na konkrétní problémy, nedostatky a výzvy promýšlím scénář, ve kterém můžeme sport označit za hodnotnou aktivitu a přijatelného kandidáta pro zařazení do sféry dobrého života. Mým cílem není zkoumanou problematiku definitivně

¹ Nejde mi o porovnávání a klasifikaci konkrétních sportů, tj. například analýzu, zda lední hokej je lepší než fotbal, ale o sport jakožto obecný koncept zahrnující různé druhy sportů.

vyřešit (z podstaty věci to není ani možné), ale spíše navázat na existující materiály a přispět k posunu akademického bádání ve zvolené oblasti. Cíl této práce navazuje na ambici W. Fraleigha, kterému šlo o ucelenější porozumění sportu a jeho místu v dobrém a smysluplném životě (srov. Hopsicker and Hochstetler 2016, 245).

Metodická stránka práce

Metody zvolené pro zpracování tématu odpovídají obvyklým metodám řešení teoretických projektů. Základním přístupem je snaha o důsledné promýšlení relevantních textů. Při práci s informacemi a samotném psaní používám konkrétně tyto metody: textová kritická analýza, komparace, evaluace, deskripce, interpretace, syntéza dílčích informací a demonstrace myšlenek. V procesu psaní textu jsem využíval tzv. Mumfordovu metodu psaní. Ta zahrnuje postupné vypisování a rozvíjení myšlenek tak, že se formují do podoby uceleného textu.²

Použitým citačním stylem je Chicago autor–datum, který jsem upravitel českému jazyku a potřebám práce. Tento styl používá hlavní mezinárodní časopis pro filosofii sportu *Journal of the Philosophy of Sport*.³ Zvolil jsem ho pro jeho jednoduchost, přehlednost a skutečnost, že oproti některým jiným stylům nezatěžuje práci rozsáhlým poznámkovým aparátem. Cizojazyčná ženská jména (kromě asijských jmen) přechyluji v textu, v seznamu použitých zdrojů je ponechávám nepřechýlená. Některé české pojmy, na které v konkrétní pasáži kladu důraz, uvádím s použitím dvojitého uvozovky. Citace cizojazyčných zdrojů jsou v textu uvedeny v mém překladu, v poznámce pod čarou pak příkládám původní citovaný text. Ve výjimečných případech uvádím jen cizojazyčný text demonstrující či rozvíjející předchozí česky psanou myšlenku.

Co se zdrojů týče, pracuji především s anglicky a česky psanou odbornou literaturou věnující se oblasti filosofie sportu. Využívám také tradiční filosofické texty v českém překladu, anglickém či českém originále, v ojedinělých případech v německém originále. Pracuji se zdroji jak z analyticky laděné (angloamerické), tak kontinentální (evropské) tradice myšlení. Kritériem pro výběr zdrojů nebyl primárně styl psaní ani příslušnost k určité tradici racionálního uvažování, ale obsahová relevance vzhledem k řešenému tématu. Významné zastoupení mají články publikované v časopisech *Journal of the Philosophy of Sport* (JPS) a *Sport, Ethics and Philosophy* (SEP). Pracuji rovněž s internetovými zdroji vtahujícími se k oboru filosofie sportu (např. odkazy na stránky organizací), přímo k řešenému tématu či k souvisejícím oblastem. V práci uvádím poměrně mnoho odkazů na literaturu rozpracovávající naznačená témata, která v práci detailně neadresuji. Snažím se tím poukázat na skutečnost, že obor filosofie sportu představuje v současnosti rozsáhlou, propracovanou a neustále se rozvíjející oblast bádání, pro kterou je charakteristická diverzita přístupů a pestré větvení myšlenkových linií.

² Tato metoda je anglicky popsána zde: <https://www.nottingham.ac.uk/Arts/Documents/MumfordMethod.pdf>. Citováno 9. 9. 2022. Při psaní jsem konkrétně postupoval tím způsobem, že jsem v samostatném dokumentu nejdříve rámcově popsal strukturu disertace, vytvořil osnovu práce a doplnil ji o podstatné autory, texty a vlastní myšlenky, které se bezprostředně vztahovaly k vybraným kapitolám. Tento dokument jsem postupně utvářel v průběhu úvodních čtyř let studia a aktualizoval jej na základě přečtené literatury a nových podnětů načerpaných zejména na odborných konferencích. S počátkem pátého ročníku studia jsem založil nový dokument, v němž jsem začal psát práci „načisto“. Při psaní jsem přitom rozvíjel poznámky z původního dokumentu, který se v průběhu procesu psaní stal místem pro podkládání okrajových myšlenek, které by nový text zatížily přílišnými detaily.

³ Citační styl tohoto časopisu je popsán zde: https://files.taylorandfrancis.com/tf_ChicagoAD.pdf. Citováno 9. 9. 2022.

Po hlubší reflexi použité literatury lze říci, že stranou je mimo jiné ponechána řada textů českých myslitelů, včetně česky psaných časopiseckých příspěvků, a že upřednostněn je britský a americký diskurz (zejm. práce B. Suitse a jejich kritické recepcce). Jde o záměrný tah s úmyslem zprostředkovat českému čtenáři stěžejní diskuze v rámci současné angloamerické literatury, která nabízí řadu relevantních podnětů a jejíž adresování je v českém kontextu spíše ojedinělé.⁴ Text nemá za cíl pokrýt veškerou dostupnou literaturu ani detailně rekonstruovat pozice vybraných autorů, ale adekvátně zpracovat zvolené téma za využití reprezentativních a relevantních zdrojů. Z praktických důvodů již nezohledňuji zdroje publikované od začátku července 2023. Nutno rovněž dodat, že text byl napsán bez použití umělé inteligence.

Touto disertační práci navazuji na svůj předchozí výzkum v oblasti filosofie sportu.⁵ Doposud publikované texty nepoužívám v původně zveřejněné podobě jako výplň vybraných kapitol (v případě anglických článků jako „pouhé“ překlady), ale pokouším se na nich kriticky stavět a myšlenky v nich uvedené/naznačené dále rozpracovávat. Na příslušných místech uvádím, z jakého dosud publikovaného (či k publikaci určeného) zdroje konkrétně vycházím.

V souvislosti s psaním se mnou rezonuje myšlenka Hladkého (2010, 46), který disertační práci popisuje jako duchovní cvičení:

„Pozoruhodné duchovní cvičení v akademickém prostředí představuje přirozeně disertační práce, zejména v humanitních a filosofických oborech. Její funkce totiž není jen vědecká a jejím cílem není pouze přinést nové objevy a čerstvé pohledy na někdy velmi staré problémy. Doktorand se při jejím psaní současně cvičí v umění pečlivé práce s texty, přesného citování pramenů, přepisování svých tisíckrát přepracovaných textů atd. To samozřejmě přináší i proměnu sebe sama a svého pohledu na svět, v lepším případě dokonce pozitivní.“

Doplňuji, že výzvou v rámci tohoto duchovního cvičení je následovat hlavní vytyčenou linii a neztratit se v pomyslném lese vedlejších, byť zajímavých myšlenek. Jde také o to nechtít napsat dokonalou práci (definitivně téma vyřešit), ale především práci kvalitní (posouvající zkoumání daného tématu, s možností na ni dále navázat), a rovněž nezapomínat na důležitost bavit se procesem psaní, které vyžaduje nemalou časovou investici a oběti v dalších sférách života, včetně toho rodinného.

Při zpracování zvoleného tématu by jistě bylo možné zohlednit více zdrojů, než s kolika jsem se dosud stihl seznámit. Bylo by rovněž možné jít více do hloubky při práci s těmi zdroji, které v textu cituji, a rovněž promýšlet téma v dalších souvislostech. Tvorba každého textu má ovšem svůj omezený čas a tím pádem i omezené množství zdrojů. Vypomohu si zde citací Wittgensteina, který v předmluvě k *Filosofickým zkoumáním* vtipně poznamenává (1953, cit. 1993): *„Byl bych býval rád zplodil dobrou knihu. Nedopadlo to tak; ale je už čas pryč, kdy by mnou mohla být vylepšena.“*

⁴ Mezi významné české autory, kteří se recepci angloamerické produkce v rámci určitých témat věnují, patří Martínková a Jirásek.

⁵ Konkrétně na svou diplomovou práci (Mareš 2018), bakalářskou práci (Mareš 2016) a publikované články (Mareš 2017, 2019a, 2019b, 2020, 2021a, 2021b, 2022, 2023a, 2023b; Mareš a Novotný 2023; Mareš a Ryallová 2021a, 2021b; Mareš, Peltan a Havlová 2020). Od tezí prezentovaných v diplomové práci se přitom částečně odkláním. Základním rozdílem je vymezení sportu – zatímco v diplomové práci představuji sport jakožto specifickou formu hry (*game*), v disertační práci představuji pohled diferencovanější a herní prvek ve sportu se pokouším identifikovat přesněji.

Reflexe filosofického přístupu

Tématem této práce je filosofické zkoumání sportu s ohledem na jeho roli v kontextu dobrého života. Při výběru tématu práce a struktury textu pro mě byla inspirací otázka „Jaké jsou nejpodstatnější problémy v rámci vašeho oboru?“⁶ Problémů a témat hodných pozornosti je v současné filosofii sportu vícero. Problematiku role sportu v kontextu dobrého života řadím k nejpodstatnějším z toho důvodu, že se dotýká samotné podstaty lidského bytí. Vztahuje se k palčivé otázce, čemu stojí za to se v lidském životě věnovat a proč. Práce je strukturována do tří hlavních částí, které na sebe navazují a pokoušejí se na uvedenou otázku odpovědět. Otázka po možnosti adekvátních definic a smysluplném uchopení problematiky dobrého života patří zároveň k tradičním problémům filosofického myšlení.

Proti textu by přesto mohla být vznesena námitka, že filosofický rozbor sportu a jeho role v kontextu dobrého života je nepotřebným projektem. Důvody pro tuto námitku mohou být v zásadě dvojí. Za prvé, dané téma bylo již dostatečně zpracováno, anebo za druhé, dané téma obecně nestojí za větší pozornost.

Na první námitku odpovídám, že ačkoli existují podnětné cizojazyčné i české zdroje ke zkoumanému tématu, tyto zdroje rozpracovávají především dílčí problémy (např. definice sportu, herní aspekty této činnosti, morální postoje ve sportu, filosofické uchopení tělesnosti, vnitřní a instrumentální hodnota sportu, pozitivní role sportování v kontextu dobrého života apod.) Studie komplexně postihující sport a jeho roli v dobrém životě dosud v české i zahraniční literatuře chybí. Práce se pokouší tuto mezeru alespoň částečně zaplnit a tím obohatit český diskurz, který, co se problematiky sportu a dobrého života týče, byl navíc oproti zahraničí dosud jen minimálně rozvinut.

Na druhou námitku odpovídám, že sport je relevantním předmětem akademického zkoumání, a to mimo jiné proto, že patří ke globálním fenoménům zásadně ovlivňujícím životy milionů lidí. Není přitom uzavřeným vnitřním světem, ale představuje vlivný sociální a kulturní prvek zrcadlící a rovněž utvářející poměry ve společnosti (Breivik 1998, 105-107; Guttmann 2004, 10). Promýšlení sportu z filosofického hlediska napomáhá k pochopení podstaty tohoto fenoménu, jeho ontologického rámce a jeho současného i možného významu v životě člověka. Tato práce konkrétně poskytuje vhledy do povahy sportu a jeho role v kontextu dobrého života tím, že upozorňuje na souvislosti, silné stránky a meze vybraných pozic. Za pozornost stojí proto, že se originálním způsobem zabývá tématy, která patří k tradičním problémům filosofie, totiž možnosti adekvátních definic a vymezování povahy dobrého života, tedy toho, jak stojí za to žít.

Výběr tématu nesouvisí jen s jeho důležitostí a relevancí v rámci oboru filosofie (a disciplíny filosofie sportu), ale rovněž s mou osobní zálibou ve sportu a filosofování. Sportu (zejm. lednímu hokeji) se v různých rolích (včetně aktivního provozování) věnuji již od dětství. Filosofie zaujala v mém životě významnější místo se začátkem univerzitních studií. Od té doby pro mě představuje nejen předmět akademického zájmu, ale především způsob vedení vlastního života. Obě oblasti jsou pro mne tedy významné a jejich spojování považuji nejen v rámci této disertační práce za smysluplné.

⁶ Jedná se o tzv. Hamming Question pojmenovanou po matematikovi R. Hammingovi. Podrobnosti a kontext dané otázky nabízí tento Hammingův text: <http://www.paulgraham.com/hamming.html>. Citováno 25. 7. 2023.

Co se struktury a obsahu textu týče, volím nikoli historický, ale systematický (tematicky orientovaný) přístup cílící na jasnost a přehlednost práce. Členění kapitol, jejich rozsah a obsah odpovídají tomuto záměru. Navazuji přitom na západní tradici filosofického myšlení, kdy výchozím bodem jsou přístupy tradičních autorů–filosofů a myšlenkové koncepce autorů věnujících se filosofii sportu. Pro zpracování tématu volím analytický přístup. Nemyslím tím celkový příklon k analytické tradici myšlení, ale spíše použití vybraných technik a způsobů práce z této tradice (paradigmatu uvažování), kdy mou snahou je srozumitelně uchopit problémy, které hodlám řešit, a řešit je způsobem, jenž transparentně prezentuje předpoklady, argumentační linii a hlavní teze, resp. závěry práce. Výhodou tohoto přístupu je jasnost, přehlednost, důslednost, myšlenková hloubka v řešených tématech a možnost rozvíjení koncepce (tj. progresu). Nevýhodou je možné nedostatečné zohledňování historického kontextu, kulturního pozadí a sociální relevance řešených témat.⁷

Na nedostatky analytického přístupu poukazuje řada autorů. Kretchmar (2007a, 278; 2018, 376) upozorňuje na riziko ahistorického přístupu, který dostatečně nezohledňuje kontext a historickou situovanost myšlení (*'mind does not come from nowhere'*). Meeuwsenová (2022, 319) navazuje na Kretchmarův text z roku 2007 a charakterizuje analytický přístup jako vedoucí do slepých uliček či aporií, jelikož používá binární logiku nepřinášející uspokojivé odpovědi na komplexní problémy. Tyto výtky беру vážně a pokouším se o nereduktivní přístup, který, ačkoli primárně cílí na systematické rozpracování vybraných témat, zároveň neopomíná důležitost širšího rozhledu, konkrétně roli historického kontextu, tradice a kulturní podmíněnosti (Kretchmar 2018, 376). Na dané role v práci upozorňuji, ovšem s ohledem na zvolený přístup je podrobněji nerozpracávám. Původně jsem do práce chtěl zařadit samostatné kapitoly o historii sportu a významu sportu v životě člověka (sociologický a antropologický rámec). Nakonec jsem tak neučinil, jelikož jsem usoudil, že by dané kapitoly významně k rozpracování hlavních cílů textu nepřispěly, a naopak by znamenaly od těchto cílů nežádoucí odklon.⁸

Má filosofická analýza se zaměřuje především na sportovní realitu a žití dobrého života, nikoli pouze na akademické texty věnující se sportu a dobrému životu. Relevantní literatura slouží jako opora pro filosofický rozbor, nikoli jako primární oblast zaměření (referenční bod). Obecnému pojmu „sport“ odpovídá pestrá paleta aktivit. Při přemýšlení a psaní o sportu jsem se pokoušel neupínat na jednu konkrétní aktivitu, ale naopak abstrahovat od konkrétních aktivit a přemýšlet o sportu v obecnosti. Zároveň jsem průběžně ověřoval, zda obecné poznatky platí pro konkrétní instance sportu, se kterými se v celosvětovém měřítku lze setkat. Jistě jsem ovšem nepromyslel všechny. V práci se zaměřuji na fenomén sportu, který jako takový je lidským konstruktem, resp. konvencí (pravidly utvářená forma pohybového zápolení), avšak vychází z konkrétních pohybových rámců a typů činností, které nejsou konvenční, ale týkají se lidských

⁷ K detailnímu popisu analytické filosofie ve vztahu k filosofii kontinentální vizte Levy (2003), zejm. strany 298-303 věnující se posuzování zmíněných filosofických tradic a přístupů. Autor na daných stranách adresuje některé pojmy, které v hlavním textu uvádím.

⁸ Zmíněným tématům se částečně věnuji v diplomové práci (Mareš 2018), konkrétně v kapitolách 1 (Sport v historické perspektivě) a 4.2 (Sport a jeho úloha v životě člověka), a rovněž v některých článcích (Mareš 2020; 2021b).

pohybových kapacit.⁹ Sport můžeme předběžně charakterizovat jako lidskou konvenci a sociální praxi mající základ v přirozených (objektivních) kapacitách lidských pohybových možností.

Předpokládám dále možnost uchopování sportu na objektivní úrovni. Objektivním uchopováním mám na mysli brání ohledu na sportovní realitu, která je základem pro následné filosofické přemýšlení. Odpověď na otázky, co je sport, co je dobrý sport, jaké kvality tato činnost obsahuje a jak jimi přispívá k vedení dobrého života, není subjektivním výmyslem konkrétního autora (tedy např. mým) – má základ v realitě, jak je lidským bytostem z epistemologického hlediska dána k poznání, a dobíráme se k ní skrze důsledné filosofické přemýšlení, které dokáže postihovat objektivní skutečnost z ontologického hlediska.¹⁰ Nepopírám tím význam subjektivního přístupu, který na sport a vedení dobrého života nahlíží z hlediska osobního prožívání (tj. z hlediska kvalitativně-fenomenologického), preferencí a individuálních potřeb. Pro účely této práce ovšem považuji za adekvátní uvažovat o sportu a dobrém životě v objektivním rámci. Konkrétní význam objektivní vysvětlují na příslušných místech, zejména v kapitolách 2 (Co je dobrý sport?) a 3 (Jakou roli má sport v dobrém životě?).¹¹

Práce se svým zaměřením podstatně týká oblasti etiky. V kapitole 2 (Co je dobrý sport?) vycházím z pozic morálního realismu kladoucího důraz na objektivní morální hodnoty (Spaemann, německé vydání 2009 / český překlad 1995), z tradiční etiky ctností (Platón, Aristotelés) a současných autorů v rámci filosofie sportu, kteří etiku ctností rozpracovávají s ohledem na sport (Feezell 2006; McNamee 2008; Pisk 2006, 2010). Zatímco v kapitole 1 (Co je sport?) se pohybuji především na deskriptivní rovině (popis nutných a postačujících rysů pojmu sport), kapitoly 2 (Co je dobrý sport?) a 3 (Jakou roli má sport v dobrém životě?) se týkají spíše roviny normativní (stanovení podmínek pro kategorizování sportu jakožto dobrého a pro jeho zařazení do kontextu dobrého života). V obou případech mi jde o diferencovaný a kritický přístup, nikoli o jednostranný popis nebo idealizaci sportu (vyzdvihování pouze ideální skutečnosti). Za úspěch budu přitom považovat již to, že posunu debatu tím, že nabídnu promyšlené odpovědi a nové perspektivy na zmíněné problémy. V tomto lze souhlasit s Rortym (2012, 353-354), totiž že je podstatné udržování rozhovoru a nešálení sebe sama ani čtenáře tvrzeními, která by přímo či nepřímo vedla k domněnce, že jsem nahlédl celou pravdu.¹²

Předkládaný text je kromě odborné komise posuzující jeho kvalitu určen především pro čtenáře humanitních oborů se zájmem o filosofii a filosofické myšlení, konkrétně pro odbornou komunitu filosofů sportu a badatelů v příbuzných oborech (psychologie sportu, sociologie sportu, pedagogika se zaměřením na sport). Ačkoli je práce ryze teoretickou studií, spatřuji v jejím

⁹ Pike (2019, 15) v dané souvislosti uvádí, že sport se týká činností (*actions*), které jsme schopni provozovat díky našim fyzickým kapacitám, není tedy utvářen pouze konvencemi: *'There are natural foundations for human sport... we discover what sports there are, when we discover what we can do with our bodies in the world... we don't (just) invent them.'*

¹⁰ Tento realistický předpoklad trefně vyjadřuje Kretchmar (2016, 46): *'We can, I believe, make contact with the world itself and we can, I believe, gain a sufficient degree of objectivity to describe it more or less accurately.'*

¹¹ Pojem objektivní patří jak na rovině epistemologické, tak na rovině ontologické k závažným filosofickým problémům. Otázkou je, jak můžeme vůbec o objektivitě uvažovat, resp. na jakém základě je smysluplné tento pojem vůbec formulovat a jak se liší od jiných pojmů. Podrobné řešení této problematiky by znamenalo odklon od hlavního zaměření této práce. Proto volím strategii adresování uvedeného pojmu pouze v těch částech práce, kde je to relevantní, a pouze do takové míry, aby bylo možné pochopit, co je daným pojmem myšleno. K tématu objektivní (konkrétně hodnotových soudů) je relevantní např. Finnis (2011, 71-73).

¹² Rorty (2012, 353) při popisu tzv. kultivující filosofie uvádí, že jejím cílem je udržování rozhovoru spíše než objektivování objektivní pravdy. Kultivující filosof před „celou pravdou“ dává přednost nekonečnému úsilí o pravdu.

promýšlení praktický přínos pro trenéry, rodiče sportovců, sportovní funkcionáře, diváky, aktivní fanoušky a samotné sportovce.

Touto reflexí jsem se pokusil formulovat možnou odpověď vůči externí kritice práce, která byla částečně popsána výše. Stále přitom existuje možnost interní kritiky projektu, která se může týkat vnitřních rozporů, vyvozování či argumentační podloženosti mnou předkládaných tvrzení. V této souvislosti nyní pouze poznamenám, že veškeré chyby, opomenutí a misinterpretace jdou na můj vrub. Práce samozřejmě zůstává otevřená pro budoucí úpravy a změny.

Filosofie sportu jako předmět odborného zkoumání

Předkládaná kapitola se věnuje historickým kořenům a základní charakteristice oboru filosofie sportu. Postupně rozpracovávám tyto tři oblasti: problematiku spojení filosofie a sportu, akademické formování oboru, typy spojení mezi filosofií a sportem. Prezentovaný text slouží jako uvedení do problematiky filosofického zkoumání sportu. Jeho cílem je poskytnutí kontextu pro porozumění hlavním tématům této práce a způsobům jejich zpracování.

Spojení filosofie a sportu

Mezi filosofií a sportem nemusí být na první pohled patrná žádná větší spojitost. Na tuto skutečnost upozorňuje Connor (2011, 7), dle něhož zatímco filosofie bývá pojímána jako „přemýšlecí“ aktivita (např. o myšlení samotném), sport typicky zahrnuje tělesné vypětí. Rozdíl mezi intelektuální a tělesnou sférou se pak může zdát jen obtížně přemostitelný. Dle Connora kontrast mezi oběma póly představuje podnětnou půdu pro humor. Dokladem je video od britské komediální skupiny Monty Python zachycující fotbalové utkání mezi týmem německých a řeckých filosofů.¹³

Filosofie a sport mají ovšem také společné rysy a mohou si být dokonce vzájemně prospěšné. Dle D. Heidera se filosofická práce mnoho neliší od vrcholového sportu. Vyžaduje totiž sebekázeň a soustředěnost, jasná mysl je navíc duševním či duchovním ekvivalentem zdravého a „jasného“ těla (Mareš 2018, 3).¹⁴ Reidová (2012b, Introduction, 154, 197) uvádí, že sport může být vnímán jako tzv. morální laboratoř (*moral laboratory*), ve které lze v kontrolovaných a relativně bezpečných podmínkách objevovat a prožívat různé etické koncepce, totiž etické principy spolu s dopady jejich porušování. Skrze filosofické bádání o sportu se pak můžeme dovědět mnohé nejen o tomto fenoménu, ale také o nás samotných, o společnosti i o filosofií (konkrétně o relevantních konceptech v metafyzice, etice či sociální a politické filosofií). Dobré filosofické porozumění sportu může dle Reidové také pomoci učitelům a výzkumníkům komunikovat složité filosofické pojmy. Podtitul knihy D. Papineaua (2017) *‘What Sports Can Teach Us about Philosophy (And What Philosophy Can Teach Us about Sport)’* naznačuje, že sport může pomoci prohlubovat porozumění filosofií, a naopak filosofie může pomoci odkrývat podstatné rysy sportu. Pro hlubší pochopení vztahu obou oblastí je podstatné zohlednit jejich historickou (ne)provázanost. Na následujících řádcích mi nepůjde o podrobné

¹³ Vizte: https://www.youtube.com/watch?v=LfduUFF_i1A&t=5s. Citováno 21. 9. 2022.

¹⁴ Srov.

<https://www.facebook.com/filosofieareligionistika/photos/a.508289562657687.1073741828.506078469545463/1036729886480316/?type=3&theater>. Citováno 21. 9. 2022.

zachycení vývoje vztahu filosofie a sportu, ale spíše o poukázání na podstatné prvky tohoto vztahu s ohledem na jeho vývoj do současnosti.

Connor (2011, 8) uvádí, že obě disciplíny ve své systematické podobě mají kořeny v antickém Řecku.¹⁵ V tomto historickém období nebylo fyzické vypětí a intelektuální tážení v takovém protikladu, v jakém se objevilo později. Dokladem pro uvedené tvrzení jsou filosofové Platón a Aristotelés, u nichž je důležitost spojení pohybové a intelektuální aktivity patrná jak z jejich děl, tak v případě prvně jmenovaného i z jeho životopisu.¹⁶ Spojení sportu a filosofie se objevuje rovněž u athénskeho filosofa a řečníka Isokrata (cca 436-338 př. n. l.) v jeho díle *Antidosis*, kde jsou obě disciplíny popisovány jako srovnatelné a komplementární (Connor 2011, 9; Mareš 2018, 3). Pojítkem mezi filosofií a sportem v antickém Řecku byl především ideál komplexní výchovy a vzdělávání člověka. Vzdělaný Řek nacházel harmonii mezi tělesnou a duševní složkou mj. tím, že se věnoval atletickým zápolením (Devine a Lopez Frías 2020). Jirásek (2005, 218) hovoří o tomto spojení v kontextu řeckých gymnasií:

„Ideály areté a kalokagathia byly objektivizované prostřednictvím paideie, tedy praktické výchovy, která byla lokalizována do prostředí gymnasion, v němž se dbalo o zdokonalování lidského těla prostřednictvím tělesných cvičení, ale také o rozvoj lidského vědomí skrze filosofické rozhovory. Tak bylo obsahem starořecké paideie vychovávání fyzické i filosofické, potvrzením humanistického ideálu, v němž areté lidského činu je aktivitou těla a skutečností myšlení.“

Od dob antického Řecka se velcí filosofové západní tradice zabývali pohybovými zápoleními spíše sporadicky (Connor 2011, 10; Mareš 2018, 4), čímž se spojení mezi filosofií a sportem oslabilo (Breivik 2019, 312). Weiss (1969, cit. 1979, 8) tuto skutečnost ilustruje následovně:

„Ať už byl důvod tohoto opomenutí jakýkoli, příležitost zabývat se sportem z filosofického hlediska byla Řeky a jejich následovníky promarněna. Od dob antického Řecka až do naší doby nebyl sport brán dostatečně vážně jako zdroj nebo instance velikých pravd či prvních principů.“¹⁷

Možné vysvětlení lze nalézt v tom, že mimo oblast filosofie výchovy (srov. Devine a Lopez Frías 2020) nespatořovali filosofové sport a témata s ním bezprostředně související (tj. lidský pohyb, hru, tělesnost, dovednost, střetávání, pravidla aj.) za podnětná pro ucelené filosofické rozpracování, a tedy hodná hlubšího zájmu.¹⁸

Breivik (2019, 312) uvádí příklady výjimek filosofů, kteří zájem o sport a pohybové aktivity projeví. Kromě již zmíněného Platóna sem patří také Sókratés, Cicero, Erasmus, Hobbes či Nietzsche. Dále Breivik (2019, 312-313) společně s Connorem (2011, 10-11) zmiňují filosofy 19.

¹⁵ Konkrétně hovoří o olympijských hrách poprvé konaných roku 776 př. n. l. a o myslitelích spekulujících o povaze světa, kterými byli Thalés z Milétu (cca 624-546 př. n. l.), Anaximandros (cca 611-547 př. n. l.), Anaximenés (cca 585-528 př. n. l.) a Hérakleitos z Efesu (cca 535-475 př. n. l.).

¹⁶ Kromě filosofických rozprav věnoval Platón pozornost také tělesnému cvičení, které bylo nedílnou součástí tehdejší řecké kultury. Dle něho mělo rozvíjet zejména duševní stránky života. Sam pak aktivně provozoval zápasení (srov. Dombrowski 1979, 35-36; Reidová 2007, 173; Mechikoff 2014, 51-52). Podrobněji se pozicím Platóna, Aristotela a rovněž Sókrata věnuji ve třetí kapitole práce (Jakou roli má sport v dobrém životě?).

¹⁷ Původní anglický text: *‘Whatever the reason for the neglect, the opportunity to deal with sport philosophically was let slip away by the Greeks and their followers. From their time to our own, sports have not been taken seriously enough as a source or instance of large truths or first principles.’*

¹⁸ Někteří ze zmíněných témat (zejm. pohyb a tělo) patří k tradičním filosofickým tématům, která ovšem byla filosofové zkoumána spíše obecně, nikoli v přímé reakci (či alespoň s ohledem) na jejich manifestaci v pohybové zápolivých aktivitách.

a 20. století, kteří sport (v širokém smyslu) aktivně provozovali či mu věnovali větší pozornost ve svých koncepcích. Ortega y Gasset napsal knihu o lovu (*Meditace o lovu*), Sartre ve svém díle *Bytí a nicota* rozpracovává lyžování¹⁹, Derrida byl fotbalovým brankářem a v mládí údajně snil o tom stát se profesionálem, Ayer byl vášnivým fanouškem fotbalu a hráčem kriketu, Heidegger hrál fotbal a lyžoval.²⁰ Connor (2011, 10) však upozorňuje na to, že zájem filosofů o sport byl spíše privátní a kontingentní záležitostí. Filosof není typicky atletem²¹ či fanouškem sportu, ale spíše myslitelem, který je primárně orientovaný na intelektuální sféru. Breivik (2019, 312-313) s odkazem na Scharfsteina uvádí, že typickým rysem mnoha velkých filosofů napříč historií je na jedné straně předčasná vyspělost a intelektuální převaha, na straně druhé tělesná nemotornost a neschopnost provozovat sport. Příkladem jsou Montaigne, Kant, Hegel, Mill, Russell a Broad. Breivik dodává, že můžeme jmenovat také filosofy s dobrými praktickými dovednostmi – Descartes a Locke byli lékaři, Santayana miloval kreslení a další ruční práce, Wittgenstein byl zručný při stavbě modelů různých strojů, navíc byl po určitý čas zahradníkem a navrhl dům pro svou sestru, Popper se věnoval manuální práci, konkrétně výrobě polic a skříněk. S ohledem na celkový výčet Breivik nicméně uzavírá, že být dobrým filosofem s sebou obvykle přináší určité nedostatky v praktické a tělesně-pohybové sféře života.

Spojení filosofie a sportu nabývá nového rozměru ve druhé polovině 20. století, kdy započal jeho ucelenější akademický výzkum. V následující sekci charakterizuji akademickou podobu filosofie sportu a představuji vybrané klíčové milníky a oblasti vývoje této disciplíny v mezinárodním i českém kontextu, které se významně podílely na tom, jak filosofie sportu vypadá dnes.

Filosofie sportu jako akademická disciplína

Tzv. „genitivní filosofie“, tj. filosofie aplikované na určitou oblast (např. sport), jsou v současnosti nedílnou součástí oboru filosofie v mezinárodním kontextu. Neznamenají nutně filosofickou roztržičnost, ale odkazují k tradičním tématům skrze zaměřenost na konkrétní fenomén. Filosofii sportu lze v současné době označit za etablovanou akademickou sféru studia i výzkumu. Dokladem pro toto tvrzení je nejen to, že již delší dobu fungují lokální i mezinárodní asociace, existují a nově vznikají odborné monografie a články, pořádají se konference sdružující odborníky z celého světa či že probíhá univerzitní výuka předmětů zaměřených na témata z dané oblasti nebo na oblast jako takovou, ale rovněž skutečnost, že existují studie reflektující vznik, vývoj a povahu této disciplíny.²² Filosofie sportu se v poměrně krátkém čase (horizont posledních

¹⁹ K Sartrovi a jeho filosofickému uchopení sportu vizte článek *Le sport et la philosophie*, jehož autorem je Francouz André Scala. Článek je dostupný ve slovenštině pod názvem *Šport a filozofia* (2016). Scala se v něm mj. věnuje vztahu sportu a filosofie se speciálním ohledem na období antiky a novověku.

²⁰ Zmíněný seznam filosofů–sportovců (resp. zabývajících se sportem) není úplný. Chybí na něm např. francouzští filosofové Albert Camus, který v mládí hrál fotbal (vizte: <https://camus-society.com/2017/11/29/albert-camus-and-football/>, citováno 22. 9. 2022; o svém fotbalovém působení se Camus krátce zmiňuje v tomto rozhovoru: <https://www.youtube.com/watch?v=ptwFwf6EmBs>, citováno 10. 6. 2023) a Gilles Deleuze, který se v mládí věnoval tenisu (překlad rozhovoru s tímto filosofem o tenise nabídl 18. ročník časopisu A2, který byl věnovaný filosofii sportu, odkaz na číslo je zde: <https://www.advojka.cz/archiv/2022/18>, citováno 22. 9. 2022).

²¹ Pokud není v konkrétním kontextu uvedeno jinak, používám v práci výrazy „atlet“ a „sportovec“ zaměnitelně.

²² K tomu vizte Pearsonová (1974), Hyland (1974), Kretchmar (1974), Osterhoudt (1974; 1978), Lenk (1982), Weiss (1982); Morgan (1988), Jirásek (2005), Kosiewicz (2006), McNamee (2007), Connor (2011), Reidová (2012b), McFee (2013), Hopsicker and Jirásek (2014), Oborný (2015) či Breivik (2019).

přibližně padesáti let) zformovala do podoby živé, neustále se vyvíjející oblasti filosofického výzkumu, který cílí na prohloubení našeho porozumění sportu a informování sportovní praxe (tj. organizací, klubů, trenérů, i samotných sportovců).²³ Filosofická analýza sportu pomáhá rovněž osvětlovat filosofické problémy přesahující sport, např. povahu dovedností či etiku altruismu (Devine a Lopez Frías 2020).

Filosofická literatura zabývající se sportem nabízí nesčetné charakteristiky povahy a zaměření zkoumané disciplíny (Devine a Lopez Frías 2020). Pro ilustraci uvádím popis slovenského badatele Josefa Oborného. Oborný (2015, 15-17) chápe filosofii sportu jako novou vědní disciplínu, která vychází z tradiční západní filosofie a kultury těla. Dle něho je jednou z filosofických disciplín, která spoluvytváří systém filosofie. Dosud neexistuje jednotné pojetí dané disciplíny, což souvisí s tím, že se nemůže opírat o jednotné chápání filosofie. Oborný definuje filosofii sportu jako aplikovanou vědeckou teorii (subdisciplínu), která zkoumá a vysvětluje všeobecnou podstatu a genezi sportu, humánní poslání, všeobecné lidské a sociální souvislosti sportu a zákonitosti jeho existence a vývoje. Uvádím přitom, že bez filosofického přístupu by byla interpretace sportu povrchní, ochuzená a reduktivní. Předmětem filosofie sportu je dle Oborného škála podstatných, bytostných a imanentních problémů sportu. Řadí sem např. problematiku smyslu sportu, jeho postavení v životě člověka a společnosti, jeho vliv na kultivaci, humanizaci a formování osobnosti jedince, dále hodnotové stránky a souvislosti sportu, pojetí sportu jakožto oduševnělé formy pohybu a příbuznost vlastností sportu a vlastností člověka. Obor má podobu teoretické reflexe vybraných témat, rovněž ho lze ale chápat v pragmatické a hermeneutické rovině jako komunikační nástroj mezi odborníky, kteří se výzkumem sportu zabývají. K Oborného výkladu je důležité poznamenat, že filosofie sportu překračuje hranice západní filosofie a zkoumá rovněž východní myšlenkové směry a jejich přístup ke sportovním tématům (Mareš 2018, 4-5).²⁴

Historické kořeny akademického oboru filosofie sportu sahají do druhé poloviny 20. století. Základ pro vznik oboru je ovšem potřeba hledat ještě dříve. Pomyslným semínkem, které později vykvete do podoby samostatné disciplíny, jsou dle Reidové (2012b, 199) vlivné práce J. Huizingy *Homo ludens* (1938, cit. 1971) a R. Cailloise *Les Jeux et les Hommes* (1958, cit. 1998), jež podnítily pozdější metafyzické úvahy o podstatě sportu. Lze namítnout, že oba autoři analyzují fenomén hry, což není totéž jako sport. Jejich díla ovšem i přes primární zaměření na hru obsahují rovněž určitý (byť pouze dílčí) rozbor sportu. V případě Huizingy se jedná o poukaz na vytrácení herního prvku z moderního sportu (srov. 1971, 178-179), v případě Cailloise zejm. o diskuzi nad agonálními typy her (srov. 1998, 58).

²³ S krátkým vhladem do povahy oboru filosofie sportu přichází anglická filosofka E. Ryallová v tomto videu: <https://www.youtube.com/watch?v=oJXB8UsabpQ>. Citováno 21. 11. 2022. V českém prostředí přibližuje filosofii sportu Irena Martínková: <https://forum.cuni.cz/IFORUM-11013.html>. Citováno 15. 7. 2023. Přehled klíčových textů tohoto oboru představuje např. Holt (2022).

²⁴ Vizte např. Reidová (2012b, 89-90). Tato autorka zdůrazňuje mezikulturní přístup ke sportu a důležitost mezinárodní spolupráce (2012, 203-204). Z českého prostředí lze zmínit M. Koláře, který čerpá z filosofie Dálného východu ve snaze uchopit problematiku těla (srov. Kolářův text *Předporozumění tělesnosti a tělesná kultura*, in Hogenová 1998, 45-47.)

Podrobný popis institucionalizace filosofie sportu v mezinárodním i lokálním (zejm. střeoevropském) kontextu nabízí Jirásek (2005, 308-323).²⁵ Kořeny akademické disciplíny spatřuje v USA. Důležitými jmény jsou Paul Weiss, Warren Fraleigh, Ellen Gerberová a Richard Zaner. Zájem o konstituování oboru dle Jirásky ovšem nevzniká a netrývá z řad filosofů, ale od odborníků teoreticky zkoumajících oblast pohybové/tělesné kultury (*physical education*). Skutečnost, že obor pramení z tělesné výchovy, sportovních studií, kinesiologie a mnohem méně z filosofie, se dodnes projevuje na jeho celkovém přístupu a povaze. Neustále se vracející výzvou je zodpovězení otázky, co je vlastně na filosofii sportu ono filosofické. Souhlasím s Jiráskem (2005, 310) v tom, že obor se ne vždy věnuje metafyzickým a ontologickým možnostem zkoumání sportu. Některé konferenční výstupy a následné studie nemají adekvátní metodologii, nepracují kriticky se zdroji, pojmají filosofii poměrně vágně a považují za ni „... každý subjektivní zápis pocitů a vnímání, všechny psychologické, společenské, etické či dokonce historické aspekty.“²⁶ To ovšem neznamená, že neexistují práce uchopující filosofii aplikovanou na sport adekvátně její tradiční povaze.

Jednou z prvních filosofických prací týkajících se sportu je dle Reidové (2012b, 200) Keatingův článek *Sportsmanship as a Moral Category* publikovaný v roce 1964 ve filosofickém časopise *Ethics*. V roce 1967 a letech následujících vycházejí vlivné filosofické publikace tvořící myšlenkovou základnu nově vznikajícího oboru.²⁷ Roku 1967 vydává Slusher existenciálně orientovanou analýzu *Man, Sport and Existence: A Critical Analysis*, která je dle Jirásky (2005, 311) první přímou, systematickou a oboru filosofie sportu zcela odpovídající publikací. Krátce poté se objevují publikace Methenyové *Movement and Meaning* (1968) a Weisse *Sport: A Philosophic Inquiry* (1969).²⁸ Reidová (2012b, 199) upozorňuje na články J. W. Loye Jr. *The Nature of Sport: A Definitional Effort* (1968) a B. Suitse *What Is a Game?* (1967), které započaly stěžejní debatu o definici sportu. Mezi další hlavní publikace rané fáze oboru lze zařadit ediční počín Gerberové a Morgana *Sport and the Body: A Philosophical Symposium* (1972), Herrigelovu knihu *Zen in the Art of Archery* (pův. 1948) a Vanderzwaagovu publikaci *Toward a Philosophy of Sport* (1972) (Jirásek 2005, 311).²⁹ Výčet podstatných publikací vydaných od šedesátých let 20. století by byl nicméně natolik rozsáhlý, že by vyžadoval samostatnou kapitulu.³⁰

²⁵ Ze zahraničí stojí za zmínku chorvatský badatel Matija Mato Škerbić, který se ve svém výzkumu zaměřuje mj. na historický kontext vzniku filosofie sportu jakožto akademické disciplíny a rovněž na klíčové autory, kteří se na tomto vzniku podíleli. Pro podrobnosti vizte Škerbić (2021). Tento text je žel dostupný jen v chorvatském jazyce.

²⁶ Jirásek k tomu dodává, že skutečně filosofické zázemí by mohla přinést změna optiky ze sportu na pohybujiícího se člověka, tedy změna paradigmatu od filosofie sportu k filosofické kinantropologii, která má jakožto své myšlenkové podloží filosofickou antropologii.

²⁷ Lze se setkat s dřívějšími publikacemi, které neodpovídají přímo zaměření filosofie sportu, ovšem pro budoucí formování oboru jsou přesto relevantní. Jirásek (2005, 310) zmiňuje např. Davisovu a Millerovu publikaci *The Philosophic Process in Physical Education* (1961) či Zeiglerovu knihu *Philosophical Foundations for Physical, Health and Recreational Education* (1964). Tyto knihy uvádím pouze ilustračně a neřadím je proto do seznamu citované literatury.

²⁸ S podrobnějším rozpracováním Weissovy koncepce se můžeme setkat u Feezella (2006, 3-18).

²⁹ Texty v tomto odstavci uvádím pro přehled a nikoli jako citace, proto je na základě zmínky v tomto odstavci nezařazuji do seznamu použitých zdrojů.

³⁰ Přehled nejpodstatnějších textů a dalších zdrojů k oboru filosofie sportu publikovaných v angličtině poskytují Ryallová (2014, 391-407), Reidová (2012b, 199-204) či Connor (2011, 12). Existuje rovněž metaanalýza publikací zveřejněných mezi lety 1981 a 2021 (Sofyan, Abdullah a Hafiar 2022), jejíž závěry je ovšem s ohledem na ne zcela jasnou metodologickou stránku práce a nedostatečné zdůvodňování tvrzení potřeba brát s rezervou.

První organizací, jež sdružovala zájemce o profilaci a rozvoj oboru filosofie sportu, byla *Philosophic Society for the Study of Sport* (PSSS), oficiálně založená 28. prosince 1972. Založení společnosti předcházela konference konaná v Brockportu v únoru 1972, která byla zaměřená na filosofické zkoumání sportu (*Symposium in the Philosophy of Sport*).³¹ Společnost pak byla založena v prosinci téhož roku u příležitosti výroční konference *Eastern District of the American Philosophical Association* (APA) v Bostonu (Sheraton Hotel). Prvními členy výboru společnosti se stali Paul Weiss (její první prezident), Warren Fraleigh, Francis Keenan, Scott Kretchmar, Hans Lenk, Michel Bouet a Earle Zeigler (Jirásek 2005, 311). Z důvodu snahy o internacionalizaci mění organizace roku 1999 název na *International Association for the Philosophy of Sport* (IAPS), který je platný dodnes.³² Základním posláním asociace je podporovat výzkum, výuku a spolupráci v oblasti filosofie sportu a souvisejících oborech. Za tímto účelem pořádá jednou ročně mezinárodní konferenci, vydává zpravodaj (*Newsletter*) a od roku 1974 také *Journal of the Philosophy of Sport* (JPS), který je dnes patrně nejprestižnějším odborným časopisem v oblasti filosofie sportu (k roku 2022 vychází 3x ročně).³³ Reidová (2012b, 202) uvádí, že koncem 80. let 20. století je již v JPS publikován dostatek článků pro rozlišení subdisciplín v rámci oboru a zároveň vznikají antologie pro studentské kurzy na univerzitách. Základními oblastmi, které se v rámci filosofie sportu uchytily, jsou dle Reidové metafyzika, etika a politika.

S rostoucí popularitou filosofie sportu vznikají národní či oblastní asociace a sdružení (mj. v Japonsku a Německu). Pro evropský kontext je důležité zmínit rok 2002 a založení *British Philosophy of Sport Association* (BPSA), která se věnuje výzkumu podstaty a hodnot lidského pohybu s ohledem na hru (*play, game*) a sport. Speciální důraz přitom klade na etiku sportu.³⁴ Od roku 2007 vydává časopis *Sport, Ethics and Philosophy* (SEP), který vedle časopisu JPS patří k nejdůležitějším komunikačním nástrojům odborné komunity (k roku 2022 vychází 4x ročně).³⁵

³¹ Jirásek (2005, 311) upozorňuje, že roku 1972 byly uspořádány ještě další oborově příbuzné konference: kanadské symposium s tematikou filosofie sportu ve Windsoru, konference věnovaná problémům sportu a etiky v Brockportu a speciální setkání filosofie a teologie sportu na Olympijském kongresu v Mnichově.

³² Odkaz na stránky asociace: <http://iaps.net/>. Citováno 22. 9. 2022.

³³ Počet členů mezinárodní asociace se dle *IAPS Newsletter* (listopad 2022, akt. verze) v roce 2022 vyšplhal na číslo 173. Procentuální geografické rozvrstvení členů bylo dle zmíněného *Newsletteru* následující: 49% Severní Amerika, 26% Evropa, 17% Asie, 5% Austrálie, 3% Jižní Amerika, 0% Afrika, 0% Antarktida. Dle neaktualizované verze listopadového *Newsletteru* měla v roce 2022 Česká republika 3 členy (včetně autora této práce). Mezi země s žádnými členy v Mezinárodní Asociaci patří Bulharsko, Kolumbie, Finsko, Francie, Řecko, Maďarsko, Indie, Jamajka, Jižní Afrika či Švédsko. Pojem „mezinárodní“ je tedy potřeba brát s rezervou. Konference se doposud konaly v různých zemích, roku 2005 dokonce v České republice, konkrétně v Olomouci (Jirásek 2005, 313; Reidová 2012b, 201; Mareš 2018, 5). Výroční konference k oslavě 50 let od založení asociace proběhla v srpnu roku 2022 na Penn State (State College, USA). Tato univerzita patří v současné době k nejproduktivnějším střediskům odborného bádání v oboru. Nutno dodat, že asociace je otevřena rovněž studentům – u příležitosti vyhlášení nového ročníku konference vyhlašuje také soutěž o nejlepší studentskou esej (*R. Scott Kretchmar Student Essay Award*). Výherce je následně pozván prezentovat své téma na mezinárodní konferenci. V roce 2022 se mi podařilo za text *Good Sport: Different Dimensions and their Constitutive Properties* ocenění *R. Scott Kretchmar Student Essay Award* získat. Kromě toho mohou vybraní studenti obdržet stipendium na pokrytí cestovních nákladů.

³⁴ Odkaz na stránky asociace: <http://philosophyofsport.org.uk>. Citováno 23. 9. 2022

³⁵ Reidová (2012b, 203) uvádí, že ambicí časopisu je rozšířit pole výzkumu o oblasti jako tělesná kultura či pohybová kultura, ale také rozšířit metodologii o přístupy mimo tradiční rámec analytické tradice, která dominovala filosofii sportu v posledních třiceti letech.

Asociace pořádá od roku 2004 jednou ročně odbornou konferenci.³⁶ Kromě toho organizuje od roku 2021 (pod vedením tehdejšího předsedy J. W. Devina) jedenkrát měsíčně online semináře, na kterých vystupují se svými tématy přední odborníci v oboru.³⁷ Roku 2008 byla na konferenci Britské Asociace v Dánsku (24.-26. 4.) oficiálně založena *European Association for the Philosophy of Sport* (EAPS).³⁸ Ta dosud fungovala v úzké spolupráci s Britskou Asociací (zejm. co se organizace konferencí a členství týče) a rovněž podporovala aktivity Mezinárodní Asociace.

Kromě uvedených hlavních asociací doplňují v poznámce pod čarou některé další (lokální či s filosofií sportu příbuzné) asociace, společnosti či sdružení.³⁹ Mimo zmíněné časopisy JPS a SEP stojí za zmínku tato odborná anglicky psaná periodika: *Quest; Physical Culture and Sport. Studies and Research; Journal of Olympic Studies*; či *International Journal of Physical Education*. Z odborných mezinárodních konferencí je dále relevantní *Philosophy at Play Conference*, která započala roku 2011 (University of Gloucestershire) a jejíž 5. ročník se roku 2019 konal v Praze.⁴⁰

Filosofii sportu (ostatně jako každý další obor) nicméně utvářejí především lidé. V zahraničním kontextu lze s historickým odstupem identifikovat řadu významných myslitelů. Patří sem bezesporu Bernard Suits (autor patrně nejznámějšího díla v oboru filosofie sportu – *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*, 1978, cit. 2014), Warren Fraleigh, Eleanor Methenyová⁴¹, Paul Weiss, Robert Osterhoudt, R. Scott Kretchmar, Hans Lenk, William J. Morgan, Klaus V. Meier, Drew A. Hyland, Thomas Hurka, Randolph Feezell, Mike McNamee, Robert L. Simon, Jim Parry, Lev Kreft, Gunnar Breivik, Angela Schneiderová, Heather L. Reidová a řada dalších. Někteří z nich (jmenovitě H. Lenk, A. Schneiderová či H. L. Reidová) jsou bývalými slavnými

³⁶ Roku 2011 proběhla konference v Praze a pořádala ji Univerzita Karlova. Irena Martínková (FTVS UK) mi v mailové korespondenci upřesnila, že se jednalo o konferenci Evropské asociace (EAPS), ovšem událost bývá spojována s BPSA.

³⁷ Organizace je otevřena rovněž studentům – vyhlašuje např. soutěž o nejlepší studentskou esej (*McNamee Student Essay Prize*) či o nejlepší abstrakt. Výherci jsou následně pozváni prezentovat své téma pro odbornou komunitu (v roce 2022 v rámci online seminářů).

³⁸ Odkaz na stránky asociace: <http://philosophyofsport.eu>. Citováno 23. 9. 2022. O založení dané asociace zmiňuje některé podrobnosti I. Martínková v tomto rozhovoru: <https://iforum.cuni.cz/IFORUM-11013.html>. Citováno 15. 7. 2023.

³⁹ Důležitou oblastí pro filosofii sportu je olympismus. Zde jsou v mezinárodním kontextu relevantní *International Olympic Committee* (IOC): <https://olympics.com/ioc/overview> a *International Paralympic Committee* (IPC): <https://www.paralympic.org>, v českém prostředí pak *Český olympijský výbor* (ČOV): <https://www.olympijskytym.cz> a *Český paralympijský výbor* (ČPV): <https://paralympic.cz/cpv/cpt/>. Z dalších lokálních organizací zmiňme kupříkladu: *Japan Society for the Philosophy of Sport and Physical Education* (JSPSPE, Japonsko, 1978): https://www.jspspe.jp/English/e_index.html; *Deutsche Vereinigung für Sportwissenschaft, Sektion Sportphilosophie* (Německo): <https://www.sportwissenschaft.de/index.php?id=20#c134>; *Société Francophone de Philosophie du Sport* (SFPS, Francie, 2014): <http://www.sfps.fr>; *Asociación Española de Filosofía del Deporte* (AEFD, Španělsko, 2013): <https://www.aefd.net>; *Slovensko društvo za filozofijo športa* (Slovinsko): <http://www.filozofija-sporta.si>; či *Asociación Latina de Filosofía del Deporte* (ALFiD, Španělsko, 2013): <https://asociacionlatinafid.wixsite.com/alfid-website>. Za pozornost stojí rovněž nově vniklá asociace *Associação de Filosofia do Desporto de Língua Portuguesa* (AFDLP, Portugalsko, 2023): <http://www.afdlp.org>. Přehled o současném dění v oblasti filosofie sport se pokouší nabídnout tato stránka: <http://philosophyandsports.blogspot.cz/>. Citováno 3. 4. 2023.

⁴⁰ Odkaz na stránky konference: <https://playandplaywork.com/philosophy-at-play-conference/>. Odkazy na stránky týkající se 5. ročníku konference: <https://oskf.flu.cas.cz/play-and-democracy-home>; <https://performativni-filosofie.flu.cas.cz/2019/08/konference-play-and-democracy/>. Citováno 23. 9. 2022.

⁴¹ Reidová (2012b, 200) o této autorce pro její silný vliv na řadu autorů hovoří jako o matce moderní filosofie sportu.

sportovci.⁴² Z mladší generace autorů je potřeba zmínit Emily Ryallovou, Francisca Javiera Lopez Friase, Christophera Yorka či Johna Williama Devina, kteří se významně podílejí na rozvoji filosofie sportu v akademickém prostředí i na popularizaci oboru směrem k laické veřejnosti.⁴³ Nelze opomenout ani studenty a jejich práce, jež jsou výstupem z akademického bádání ve filosofii sportu na univerzitní úrovni.⁴⁴ Personální stránka oboru je co se zahraničí týče vcelku pestrá a geografické pokrytí poměrně diverzitní. Od založení akademické disciplíny vyšly v průběhu let studie pokoušející se v jednotlivých zemích reflektovat historické kořeny filosofie sportu, její úroveň bádání, dominantní přístupy, témata a rovněž budoucí příležitosti.⁴⁵

Co se České republiky týče, dosud neexistuje institucionální zakotvení filosofie sportu v podobě oborové organizace (Jirásek 2005, 317). V první polovině roku 2023 vzniklo logo *České asociace pro filosofii sportu (Czech Association for the Philosophy of Sport)*, která má v současnosti podobu zájmového sdružení bez legislativně ukotvené institucionalizace. Existuje ovšem *Sekce filosofie sportu* jakožto součást *České kinantropologické společnosti*.⁴⁶ Ta byla založena v dubnu roku 2011 Irenou Martínkovou, Ivo Jiráskem a Jimem Parrym. Mezi cíle sekce patří podpora rozvoje studia a diskuze v rámci filosofie sportu v ČR, ukazování relevance a důležitosti filosofického myšlení v rámci kinantropologie (tj. nauky zaměřené na pohybovou aktivitu člověka), organizace setkání, seminářů a konferencí či rozvoj spolupráce s odborníky na filosofii sportu, lokálními i mezinárodními organizacemi. Pod záštitou FTVS UK pak existuje *Sports Ethics Research Centre*, jehož hlavní misí je podporovat spolupráci v oblasti výzkumu

⁴² Hans Lenk získal zlatou olympijskou medaili ve veslování na OH v Římě roku 1960. A. Schneiderová získala na OH roku 1984 v Los Angeles rovněž ve veslování stříbrnou medaili. H. L. Reidová je bývalou slavnou cyklistkou, která vyhrála národní meziuniverzitní mistrovství a kvalifikovala se na závěrečné olympijské zkoušky v letech 1984 a 1988 (Reidová 2012b, 251).

⁴³ Příkladem popularizace je aktivita Mezinárodní Asociace na Twitteru a na YouTube (rozhovory s filozofy sportu, videa přednášek z konferencí, odkazy: <https://www.youtube.com/@internationalasso.fortheph3359/featured>; <https://www.youtube.com/channel/UCfMuzpNLWYmHVE57Hlm8r6Q>. Citováno 30. 9. 2022.). Mezinárodní asociace je rovněž na sociální síti Facebook, kde má svou stránku a skupinu. Zde ovšem (jak dokládá *IAPS Newsletter*, listopad 2022, neakt. verze) příliš aktivní není. Příkladem rozvoje v rámci akademického prostředí je snaha Ch. Yorka využívat komunikační platformu Discord (*IAPS Discord server*, odkaz: <https://discord.gg/JNwMqGaZGX>) pro budování profesních vztahů v rámci odborné komunity filosofů sportu.

⁴⁴ Vyjmenovat zahraniční studentské práce vztahující se k filosofii sportu je takřka nadlidský úkol. Uvádím pro ilustraci ty práce, které se významněji dotýkají tématu této disertace: B. Suits a dip. práce *Play and Value in the Philosophies of Aristotle, Schiller, and Kierkegaard* (1950), D. W. McLaughlin a dis. práce *Reinventing the Wheel: On Games and the Good Life* (2008), M. Hämäläinen a doktorská práce *The Concept of Betterness and Sport Competitions* (2015), Ch. Yorke a dis. práce *Bernard Suits' Utopia of Gameplay: A Critical Analysis* (2019), T. L. Powersová a dip. práce *The Good Sport: Physical Literacy and a Moral Self* (2022). Práce uvádím čistě přehledově, proto nejsou na základě této zmínky v seznamu citované literatury.

⁴⁵ Doposud byly publikovány texty o filosofii sportu v Austrálii (Roberts 1993), Severní Americe (Kretchmar 1997), severských zemích – zejm. Norsku, ale i Dánsku, Švédsku a Finsku (Breivik 2010), Latinské Americe (Torres a Campos 2010), Japonsku (Hata a Sekine 2010), Německu (Pawlenka 2010), Belgii a Nizozemsku (Hilvoorde, Vorstenbosch a Devisch 2010), Taiwanu a pevninské Číně (Hsu 2010) a slovanských zemích – konkrétně v České republice, Polsku, na Slovensku, ve Slovinsku, Srbsku a Rusku (Jirásek a Hopsicker 2010). Situaci v Polsku podrobně adresuje Kosiewicz (2012). Patrně nejaktuálnější z příspěvků o geografickém pokrytí oboru se týká Číny (Zhang, Zhou a Ryallová 2021). Přehledovou studii mapující postavení filosofie sportu v kontextu zemí celého světa poskytují Hopsicker a Jirásek (2014). Věnují se v ní kromě doposud uvedených zemí rovněž filosofii sportu v Itálii, Francii, Španělsku, Portugalsku a Velké Británii. Největší počet autorů a publikací zabývajících se diskutovaným oborem v úzkém smyslu vyprodukovala dle nich Severní Amerika (Hopsicker a Jirásek 2014, 334). Ke shodnému závěru dospívá rovněž studie Sofyana, Abdullaha a Hafiara (2022).

⁴⁶ Odkaz na stránku sekce: <http://www.kinantropologie.cz/sekce/sekce-filosofie-sportu/>. Citováno 23. 9. 2022

současných etických problémů ve sportu, podporovat veřejnou diskuzi a institucionální rozvoj na národní i mezinárodní úrovni, produkovat výstupy vysoké kvality a řešit projekty zaměřené na etiku sportu.⁴⁷

Významným počinem badatelů věnujících se filosofii sportu na území ČR je každoroční organizace *Czech Philosophy of sport Conference*. Jedná se o prestižní konferenci s mezinárodní účastí a vysokým standardem odborné úrovně. Předcházela ji konference *Movement – the Art of Life*, která probíhala na FTVS UK v letech 2004-2010. Z ní poté vzešla platforma přímo se věnující oblasti filosofie sportu.⁴⁸ Dosud poslední 11. ročník konference se konal v říjnu 2022 na půdě Teologické fakulty Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích (TF JU).⁴⁹ Konference v letech 2020-2022 byly organizovány a/nebo odborně zaštitěny Jimem Parrym, Irenou Martínkovou, Emanuelem Hurychem, Ivo Jiráskem a mnou, v letech 2020 a 2022 pak rovněž Danielelem Novotným. Nutno dodat, že co se organizační struktury týče, jedná se spíše o neformální uskupení lidí se zájmem o filosofii sportu. Kromě konference přímo zaměřené na oblast filosofie sportu se lze setkat s událostmi, které se filosofii sportu přímo nevěnují, avšak podstatně se jí dotýkají. Příkladem je *International Mountain and Outdoor Sports Conference* (IMOSC), která na území ČR probíhá od roku 2004.⁵⁰

Zaměříme-li se na autory a publikace v rámci českého a slovenského prostředí, lze identifikovat poměrně mnoho jmen. Jirásek (2005, 316-321) si všímá historického podhoubí oboru, přičemž v dané souvislosti poukazuje na Jiřího Černého (analýza hry) a Miroslava Rýdla (zaměření na hru, pohyb a tělesnost).⁵¹ Dále jmenuje řadu autorů, kteří se filosofii sportu před rokem 2005 významněji věnovali. Patří sem Bohuslav Hodaň, Anna Hogenová, Miloš Bednář, Irena Martínková, Pavel Hlavinka, Ivo Jirásek⁵², Josef Oborný, Milan Blichá, Alexandra Šmidkeová a Zdenka Macková.⁵³ Uvedený výčet je potřeba v současné době doplnit minimálně o tato jména: Emanuel Hurych, Jan Halák, Jiří Kouřil, Michal Pařízek, Petr Kříž, Vratislav Moudr, Michal Vičar, Jiří Mališ, Lukáš Mareš. Je ovšem potřeba dodat, že dlouhodobé detailnější

⁴⁷ Odkaz na stránky centra: <https://ftvs.cuni.cz/FTVSEN-492.html>. Citováno 30. 9. 2022.

⁴⁸ Tuto informaci mi v mailové korespondenci poskytla Irena Martínková, která se na realizaci daných událostí sama aktivně podílela.

⁴⁹ Na půdě TF JU proběhl i 9. ročník konference, který byl (spolu s 10. ročníkem konaným na FTVS UK) z důvodu protipandemických opatření koncipován jako hybridní a proběhl nakonec pouze online. Předchozí ročníky hostily Praha (FTVS UK, zde se konal první ročník konference v roce 2012), Brno (FSPS MU) a Olomouc (FTK UP).

⁵⁰ Informace o konferenci jsou dostupné zde: <http://www.imosc.org>. Citováno 4. 12. 2022.

⁵¹ V jiném textu (vizte Hopsicker a Jirásek 2014, 324) uvádí, že prvním filosofem sportu u nás je zakladatel Sokola Miroslav Tyrš (1832-1884). Upozorňuje také na spojení pohybových aktivit s pedagogickým procesem (filosofií výchovy) u Jana Ámose Komenského. Pěstování filosofie sportu ve druhé polovině 20. století bylo silně ovlivněno dobovou situací – spíše než o filosofii sportu bychom dle Jirásky měli hovořit o teorii tělesné kultury z marxistického hlediska. Významným zdrojem inspirace je dále Jan Patočka, jehož fenomenologické úvahy podnítily řadu moderních českých badatelů v oblasti filosofie sportu.

⁵² V roce 2022 získal Ivo Jirásek od Mezinárodní Asociace IAPS prestižní ocenění *Warren P. Fraleigh Distinguished Scholar Award* za mimořádný přínos pro obor filosofie sportu. Je tak prvním Čechem, kterému se tohoto ocenění podařilo dosáhnout. Odkaz na text: https://www.zurnal.upol.cz/nc/zprava/clanek/ivo-jirasek-oceneni-mezinarodni-asociaci-pro-filozofii-sportu/?fbclid=IwAR1-BzlpEKHcpSR08pwSXuxte5u4Sa8fd49_uCtjagJFlw0i0I9KJ77hL-o. Citováno 27. 9. 2022.

⁵³ Kromě českého a slovenského prostředí reflektuje Jirásek rovněž odbornou úroveň filosofie sportu v Polsku a Slovinsku. V daných zemích (podobně jako v případě ČR a Slovenska) uvádí klíčové osobnosti a hlavní oblasti jejich zájmu (Jirásek 2005, 322-323).

zaměření na oblast filosofie sportu se zdaleka neobjevuje u všech zmíněných autorů.⁵⁴ Dosud vznikla řada relevantních monografií bezprostředně se týkajících zkoumaného oboru. Mezi stěžejní české a slovenské texty patří Černého kniha *Fotbal je hra: pokus o fenomenologii hry* (1968), Jiráskova kniha *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu* (2005), texty Hogenové *ARETÉ: základ olympijské filozofie* (2001) a *K filosofii výkonu* (2005), Bednářova kniha *Pohyb člověka na biodromu: cesta životem z pohledu (nejen) kinantropologie* (2009), Hodaňova publikace *K problému filosofické kinantropologie* (2009), Hurychův text *Faustové a gladiátoři internetového věku: nezávazné podněty k úvahám o filosofii sportu* (2009) a Oborného publikace *Filozofia a šport* (2015).⁵⁵ Problematiku filosofie sportu řeší či se jí alespoň dotýkají rovněž studentské práce.⁵⁶ Obor, resp. vybraný okruh témat z dané oblasti, je alespoň z části součástí univerzitních osnov (FTVS UK, FSPS MU, FTK UP), přičemž patrně nejintenzivněji rozvinutý systém studia (včetně doktorského stupně) nabízí FTVS UK (I. Martínková, J. Parry). Kromě odborných monografií, edicí a studentských prací existuje pestrá paleta odborných článků/textů. Objevují se zejména v těchto časopisech: *Acta Universitatis Carolinae Kinantropologica* (anglicky, UK-Karolinum), *Studia sportiva* (anglicky, FSPS MU), *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica* (anglicky, KTK UP), *Tělesná kultura* (česky/slovensky, FTK UP), *Česká Kinantropologie* (česky/slovensky, částečně anglicky, Česká kinantropologická společnost), *Studia Kinanthropologica* (česky/slovensky/anglicky, PF JU).

Filosofie sportu je od samého počátku provázána s příbuznými obory zaměřujícími se na sport.⁵⁷ Patrně nejdůležitějším je tělesná výchova (*physical education*), ze které akademický obor filosofie sportu vyrůstá (Hopsicker a Jirásek 2014, 320) a který zpětně svými myšlenkovými koncepcemi obohacuje.⁵⁸ Mezi další příbuzné obory patří historie, která poskytuje nutný obsah pro filosofické reflexe a která může být naopak díky filosofii interpretována uceleněji a s ohledem

⁵⁴ Mezi dlouhodobě publikující autory se zájmem o témata z oblasti filosofie sportu patří Hogenová, Bednář, Jirásek, Oborný, Hurych či Martínková, nikoli například Pařízek, Vičar či Mališ.

⁵⁵ Uvedené publikace uvádím v seznamu citované literatury.

⁵⁶ Příkladem jsou (řazeno od nejnovějších) dip. práce D. Matějky *Životní styl profesionálního ledního hokejisty: Porovnání pohledů bývalých a současných profesionálních hokejistů na sportovní kariéru a osobní život. Hokej jako život nanečisto?* (2023), bak. práce J. Stromka *Je „esport“ sportem?* (2021), dip. práce M. Sucholema *Smysl pohybové aktivity* (2019), má diplomová práce *Filosofický rozbor sportu* (2018), dis. práce V. Svobody *Sport jako teologická výzva* (2017), dis. práce V. Moudra *Evolučně ontologická reflexe pohybových aktivit člověka v kultuře* (2016), dip. práce T. Buriána *Doping a postoje k jeho užívání* (2016), má bakalářská práce *Fyzické aktivity v antickém Řecku s ohledem na Sókrata, Platóna a Aristotela* (2016), dis. práce J. Kouřila *Antická tělesná cvičení a systémy výchovy jako inspirativní ideje výchovy k rytířství* (2015), dis. práce P. Kalenského *Areté, výchova a sport* (2015), bak. práce P. Neveklovské *Sport a tělesnost jako fenomén* (2015), bak. práce M. M. Venkrbce *Křesťan ve světě vrcholového sportu* (2015), dip. práce L. Fajkošové *Etika sportu* (2014), bak. práce R. Czuczora *Etické principy antických her ve sportu* (2014), dip. práce J. Malicha *Gnóthi seauton: tělo jako noetický a motivační horizont pro realizaci autentické existence* (2012), bak. práce M. M. Venkrbce *Spiritualita hráčů ledního hokeje* (2012), dip. práce V. Svobody *Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu* (2011), bak. práce L. Pilátové *Filozofie sportu* (2011), dip. práce D. Zachovala *Člověk a hra: pokus o interdisciplinární náhled* (2009) či bak. práce M. Pařízka *Tělo a tělesnost u Oliviera Clémenta, Louis-Marie Chauveta a Jürgena Moltmanna* (2008). Uvedený výčet je pouze ilustrativní a neuvádím ho na základě této zmínky v seznamu citované literatury. Na portálu <https://theses.cz> lze pod heslem „filosofie sportu“ nalézt další práce, které se k řešenému oboru alespoň okrajově vztahují.

⁵⁷ Podrobný přehled oblastí/disciplín zaměřujících se na sport poskytuje s ohledem na jejich obsahový rámec a vzájemné vztahy Jirásek (2005).

⁵⁸ K mezinárodním organizacím vztahujícím se k oblasti tělesné výchovy patří *International Council of Sport Science and Physical Education* (ICSSPE): <https://www.icsspe.org>. Citováno 28. 9. 2022.

na to podstatné (Osterhoudt 1978, 73-74).⁵⁹ Jak ovšem upozorňuje Connor (2011, 18-19), filosofie není historií – snaží se historický rámec překračovat tím, že ho reflektuje a formuluje obecné pravdy. Za zmínku stojí také oblast teologie a religionistiky, které se zaměřují na náboženský, resp. spirituální rozměr sportu (srov. Jirásek 2018).⁶⁰ Patří sem rovněž zážitková pedagogika, která si všímá prožitkové a zkušenostní roviny pohybových aktivit.⁶¹ Dosud spíše okrajovou oblastí, která má ovšem k filosofii sportu tematicky blízko, jsou herní studia (*game studies*), které se zaměřují na počítačové hry a věnují pozornost rovněž filosofickým (etickým) zkoumáním (Bendová 2019, 7, 30). Představují tak relevantní oblast výzkumu pro obor filosofie sportu, zejména ve vztahu k virtuálním sportům (*virtual sports, esports*). Dále je potřeba zmínit sociologii sportu, která zkoumá společenský rozměr sportování⁶², a psychologii sportu, která se s filosofií provazuje zejména při zaměření na sportujícího jedince, jeho postoje, prožívání a mentální aspekty výkonu. V podobném duchu lze uvést oblasti koučinku a trenérství, které vybrané myšlenkové koncepce z filosofie sportu přenášejí do praxe. Hopsicker a Jirásek (2014, 333) v kontextu Severní Ameriky nicméně uvádějí, že pouze malá pozornost byla věnována praktické aplikaci výzkumu z oblasti filosofie sportu na oblast tělesné výchovy a sportu. S touto praktickou aplikací se v současné době lze na různých úrovních setkat. Příkladem je vedení filosofického dialogu o tématech (nejen) z oblasti filosofie sportu se samotnými sportovci a jejich trenéry (Mareš 2019b; 2023a).⁶³

Provázanost filosofie sportu s příbuznými oblastmi společně s identifikací hlavního předmětu výzkumu a vztahem oboru k filosofii jako takové vzbuzují kritické ohlasy, které se týkají samotné identity oboru. Jirásek (2005, 59; 2013, 18-19) konstatuje, že filosofie sportu je tradiční a nejčastěji užívané označení pro filosofické úvahy nad pohybovou aktivitou. Tento úzus kritizuje, jelikož autoři věnující se filosofii sportu mají zpravidla na mysli širší spektrum pohybové aktivity než jen sport, a proto by bylo dle Jirásky vhodné v dané souvislosti používat jiný termín (sám uvádí pojem „pohybová kultura“). Kosiewicz (2006, 53) upozorňuje na to, že filosofie sportu teprve započala proces určité strukturalizace, tedy definování sebe sama a svého vztahu k dalším oblastem výzkumu, vyjasňování vlastních výzkumných metod a hledání relevantních témat a jejich adekvátního řešení s ohledem na různé oborové zázemí autorů pracujících v dané oblasti. Dokud nebude proces formování nové disciplíny řádně dokončen, spíše než o oboru filosofie sportu bychom měli dle Kosiewicze hovořit o filosofických reflexích sportu. S radikální kritikou samostatnosti oboru přichází Wertz (1995, 90). Dle něho nemá filosofie sportu žádné charakteristické problémy či témata, která by nebyla dostatečně pokryta dalšími

⁵⁹ Ze zahraničních organizací stojí za pozornost např. *Australian Society for Sports History* (ASSH, 1983): <http://sporthistory.org>; *British Society of Sports History* (BSSH, 1982): <https://www.sportinhistory.org>; *North American Society for Sport History* (NASSH, 1972): <https://www.nassh.org>; či *International Society for the History of Physical Education and Sport* (ISHPES, 1989). <https://www.ishpes.org>. Citováno 28. 9. 2022

⁶⁰ Relevantní je zde stránka B. R. Bolta a Ch. Carlsona *Sport. Faith. Life*: <https://sportfaithlife.com>. Citováno 28. 9. 2022. Za pozornost stojí rovněž tzv. sportovní kaplanství (*sport chaplaincy*), o kterém pojednává Jirásek (2018). V českém prostředí vyšly knihy *Spiritualita pohybových aktivit* (Hurych et al. 2013) a *Sport jako teologická výzva* (Svoboda 2019). O spirituální stránce sportu na příkladu prožitkové orientace pojednává Bednář (2011).

⁶¹ V českém prostředí patří k výrazným osobnostem Ivo Jirásek, jehož profesní zaměření se týká právě oborů filosofie sportu, filosofické kinantropologie a zážitkové pedagogiky.

⁶² Zde např. společnost *North American Society for the Sociology of Sport* (NASSS, 1978): <https://nasss.org>. Citováno 28. 9. 2022. V českém prostředí je významnou osobností A. Sekot.

⁶³ Doplnuji, že filosof sportu s přesahem do praxe má spíše než k filosofii blíže k trenérství, pedagogice a sportovní psychologii / psychologii sportu. To ovšem neznamená, že se automaticky zcela odklání od oblasti filosofie.

oblastmi filosofie. Filosofii sportu považuje za aplikovanou filosofii, nikoli za samostatný obor. Podobně McFee (2013, 413, 418) uvádí, že filosofie sportu jakožto samostatná disciplína neexistuje. Jde spíše o řešení obecných filosofických problémů (např. z oblasti etiky), při nichž se využívají příklady ze sportu. Většinová část této oblasti se dle něho týká aplikace obecných poznatků a metodologických postupů z obecné filosofie na oblast sportu. K takovému výzkumu sportu nepotřebujeme samostatný obor, ale postačí již etablovaný obor filosofie.⁶⁴ Podobně hovoří také Connor (2011, 12), dle něhož je většinová tvorba v rámci filosofie sportu aplikací filosofických teorií a argumentů vytvořených filosofy, kteří sami na sport filosofickými očima nepohlíželi.

S Jiráskovou kritikou terminologie a jeho apelem na přesné užívání pojmů sport, pohybová kultura ad., lze v zásadě souhlasit. Kosiewiczova kritika byla formulována již před více než patnácti lety, a proto je potřeba ptát se po její relevanci v současné době. Určení přesného bodu, kdy je proces strukturalizace oboru dokončen, je velmi obtížné. Můžeme nicméně konstatovat, že výzkum v oblasti filosofie sportu udělal od dob formulace této kritiky značný progres a že chápání dané oblasti jakožto pouhé filosofické reflexe sportu by bylo s ohledem na dosavadní publikace, výukové materiály, personální zázemí i institucionální ukotvení značně reduktivní.⁶⁵ Dle Breivika (2019, 302) trvalo nějaký čas, než se filosofie sportu stala etablovanou akademickou disciplínou se srozumitelně definovanými alternativními paradigmaty a přístupy. Do této podoby se nicméně dle tohoto autora nakonec zformovala. Wertzova, McFeeova a Connorova kritika poskytují cenné náměty pro hlubší promýšlení formálního i obsahového rámce oboru. Považuji nicméně za legitimní považovat filosofii sportu (podobně jako např. filosofii mysli) za plnohodnotnou disciplínu filosofie. V navazující podkapitole ukáži, že aplikace obecných filosofických konceptů a teorií na oblast sportu je pouze jedním z rozměrů vztahu mezi filosofií a sportem. Bylo by nesprávné redukovat filosofii sportu pouze na tento typ vztahu. To ovšem neznamená, že diskutovaná disciplína nečelí žádným problémům.

Můžeme kupříkladu identifikovat výzvy, které se pro filosofii sportu objevují. Příkladem je dostatečně velká nabídka akademických příležitostí (konkrétně na úrovni bakalářské, magisterské, doktorské, postdoktorské a následné profesní), která by zajistila kontinuitu a dostatečnou odbornou úroveň výzkumu (Hopsicker a Jirásek 2014, 335). Reidová (2012b, 202-203) uvádí, že na začátku devadesátých let 20. století byl na Pennsylvania State University založen doktorský program kombinující historii a filosofii sportu. Další programy se objevují např. na Ohio State University, University of Tennessee a University of Western Ontario. Můžeme navázat, že filosofii sportu a témata s ní bezprostředně související v současnosti lze na různých stupních studovat v řadě zemí (mj. v Anglii, Lotyšsku či České republice). Přímé zaměření na filosofii sportu a profilace v tomto oboru jsou ovšem spíše vzácné. Podobně je tomu

⁶⁴ Odpověď na tuto McFeeovu námitku částečně nabízí Edgar (2013a, 12-13, 26), který upozorňuje na to, že McFeeův přístup vychází z Wittgensteina, který ovšem nepředstavuje jediný model filosofického zkoumání. Edgar vybízí k promýšlení hranic samotné filosofie a otevírá možnost alternativám, v rámci kterých můžeme filosofii sportu jakožto obor zkoumání konceptualizovat. Jako analogii k oblasti sportu uvádí Heideggerovu filosofii a otázku technologií – v heideggerovském přemýšlení je filosofie technologie nejen možná, ale z určitého hlediska dokonce centrální, protože technologie otevírají způsoby porozumění světu.

⁶⁵ Kosiewiczova kritika by ovšem mohla být problematizována i v době jejího formulování. Kretchmar (1997) například popisuje, že mezi lety 1870 a 1990 prošla filosofie sportu vývojem od subdisciplíny filosofie výchovy k samostatné oblasti výzkumu. Během tohoto období si prošla 3 hlavními fázemi: eklektickou (*eclectic*), systémovou (*system-based*) a disciplinární (*disciplinary*) (Devine a Lopez Frías 2020).

s akademickými příležitostmi, které se objevují především v rámci oborů filosofie, sportovních studií či pedagogiky, mnohem méně pak v oblasti samotné filosofie sportu.

Další výzvu představuje filosofické zázemí. Reidová (2012b) vyjadřuje optimistický názor, když tvrdí, že vzrůstá počet výzkumníků s profilací ve filosofii. Dle mého názoru by odborné komunitě nicméně prospělo, kdyby se její součástí stalo mnohem více odborníků s akademickým zázemím ve filosofii. Tím by mohl obor snáze dostát svému názvu a nehrozila by oborová roztržičnost, v níž pojem filosofie znamená pouhý vágní kompas bez ukotvení v tradičním obsahu tohoto pojmu.⁶⁶ Významnou výzvou je rovněž internacionalizace oboru a obohacování jeho výzkumného pole o další kulturní perspektivy. Reidová (2012b, 203) kupříkladu uvádí, že filosofie sportu nemůže zůstat převážně angloamerickou disciplínou, ale je potřeba intenzivnější mezinárodní kooperace (mj. mezi západní a východní tradicí myšlení). V podobném duchu hovoří Hopsicker a Jirásek (2014, 334-335), dle nichž pro budoucí vývoj disciplíny budou klíčové nejen překlady, zahraniční a mezioborové spolupráce, ale také vymaňování se z vlastní akademické izolace směrem k veřejné sféře a aplikace poznatků do praxe. K posledně zmíněnému bodu doplním, že výzvou je rovněž zbavování se neřestí spojených s akademickým přístupem k filosofii, mezi které patří přílišný důraz na technické problémy (tj. speciální problémy, které si filosofové obvykle sami vytvářejí), neužitečné distinkce, nesrozumitelnost pro druhé (někdy dokonce pro kolegy v rámci stejného oboru) a neschopnost propojovat teorii s praxí.

Specifickou výzvou, na kterou bylo již upozorněno výše, je zaměření a na něj navazující terminologické uchopení oboru (Jirásek a Hopsicker 2010, 262-263). Kromě označení „filosofie sportu“ se totiž můžeme setkat s dalšími výrazy, které se řešené problematiky (filosofický rozměr sportu) podstatně týkají, ovšem všímají si na ní určitých (dílčích či obecnějších) aspektů. Jirásek (2005, 62-63) hovoří o „filosofické kinantropologii“, která se nezaměřuje pouze na sport a témata s ním spojená. Jejím základním určením je „... *promýšlení a tázání se po smyslu lidského bytí vyjevovaného prostřednictvím fenoménů lidského pohybu, zejména v prostředí jeho kultivace.*“ Usiluje o celkovost pohledu, o kompaktnost, o holistický přístup k člověku i k pohybu.⁶⁷ Jiráskův přístup vybízí k promýšlení sportovní aktivity v kontextu širšího rámce pohybové kultury a s ohledem na hlubší ontologické souvislosti, které sport a lidský pohyb obecně obsahují.

S přenesením zájmu na pohybujiícího se člověka se lze setkat rovněž na Slovensku, konkrétně u J. Oborného (2015) v podobě tzv. „športovej humanistiky“ (Mareš 2018, 7). Oborný (2015, 14-15) chápe sportovní humanistiku jako všeobecný vědecký systém, který je součástí systému věd o sportu. Pod sportovní humanistiku řadí oblasti filosofie a etiky sportu, které ovšem označuje jako samostatné myšlenkové a vědecké iniciativy. Filosofický výzkum charakterizuje Oborný jako snahu „... *odhaľovať meniaci sa význam športu a telesnej výchovy v živote individuálneho človeka i spoločnosti, ako úsilie o základný, holistický a univerzálny výklad športu v súčasnom globalizujúcom sa svete*“. Teoretickým východiskem sportovní humanistiky je dle Oborného (2015, 8) zejména sociální antropologie. V centru zájmu sportovní humanistiky je tedy sportující člověk. Oborný upozorňuje na humanistické poslání sportu a zdůrazňuje přitom jeho

⁶⁶ Mezi autory-filosofy, kteří se dosud prosadili v širším rámci filosofie, tj. i mimo oblast filosofie sportu, patří např. Thomas Hurka, David Papineau či Colin McGinn.

⁶⁷ Dle Jirásky (2005, 46-64) se lze setkat s odlišnými pojmenováními oboru, které naznačují různorodost zaměření v rovině tematické i metodické. Kromě označení „filosofie sportu“ a „filosofická kinantropologie“ uvádí také názvy „filosofie tělesné kultury“, „olympijská filosofie“, „philokinesics“, „kinephilosophy“ či „kinantroposofie“.

šest základních aspektů, kterými jsou aspekt tělesný, vitální, estetický, emotivní, morální a duchovní. Během sportování člověk kultivuje vlastní tělo, projevuje životní elán a vitalitu, demonstruje krásu a ušlechtilost, intenzivně prožívá emoce, testuje morální sílu vlastní osoby a rovněž si tříbí vlastní filosofické úvahy o sobě samém, o světě, o životě, o transcendentních hodnotách (2015, 10-11). Ačkoli tuto práci řadím do oblasti filosofie sportu (z toho důvodu, že primárně zkoumá sport v jeho šíři a rozmanitosti, nikoli pohyb a člověka v pohybu), považuji za podstatné neopomenout antropologické, humanistické a ontologické rozměry sportování, na které právě Jirásek s Oborným ve svých koncepcích upozorňují.

Reflexe vývoje akademické disciplíny filosofie sportu od jejího vzniku do současnosti nám umožňuje identifikovat klíčové přístupy, oblasti a témata.⁶⁸ Začneme od kritických hlasů, které upozorňují na nedostatky ve filosofickém uchopení sportu. Jirásek (2005, 309-310) uvádí, že „celkové naladění oboru je nesené snahou využít filosofické prostředky a způsoby uchopení světa k přesnějšímu popisu fenoménu sport, resp. pohybové kultury.“ Málokdy se dle něho setkáváme se snahou opačného charakteru, totiž využít sportovních událostí a dalších fenoménů pohybové kultury k rozvoji filosofie jako takové, resp. filosofické antropologie. Connor (2011, 12-13; srov. Mareš 2018, 6) rozlišuje tři základní přístupy ke sportu. První si na sportu všímá problematiky definice či kategorizace a zabývá se oblastmi pravidel, norem a konvencí. Tento přístup byl dle Connora podnícen Wittgensteinovou teorií her a lze se s ním setkat u autorů jako Suits, McFee či Bertman.⁶⁹ Druhý přístup pojímá sport jako sféru morálního jednání. Zkoumán je etický rozměr sportu, konkrétně problematika spravedlnosti, hodnot, povinností a odpovědnosti. Etické reflexi je podrobováno např. zahrnutí zvířat do sportu nebo zvyšování výkonnosti pomocí dopingů či moderních technických pomůcek.⁷⁰ Třetí přístup se zabývá estetickým rozměrem sportu. Zkoumá se krása sportovní aktivity a také otázka, zda sport lze považovat za umění. Dle Connora tyto přístupy vedou k alegorickému pojetí sportu, kdy daná činnost je nahlížena jen jako pole, ve kterém se exemplifikují fundamentální filosofické problémy a implikace.

Komplexnější a zároveň oproti Connorovu popisu diferencovanější pohled na hlavní přístupy, oblasti a témata nabízejí Breivik (2019) a Devine s Lopez Fríasem (2020). Druzí zmínění uvádějí, že můžeme již v raných fázích oboru pozorovat analytický přístup (Meier, Suits, McBride) zaměřený na možnost poskytnutí nutných a postačujících podmínek pro označení něčeho jakožto sportu. Lze se ovšem setkat také s fenomenologickými přístupy (Kretchmar, Hyland, Osterhoudt), které se s odkazem na filosofy jako Hegel, Husserl, Heidegger, Fink či Merleau-Ponty pokoušely rozkrývat podstatu sportu skrze zaměření na žitou zkušenost samotných sportovců.⁷¹ Současná filosofie sportu se dle Lopez Fríase a Devina překloupila do fáze

⁶⁸ Tyto přístupy, oblasti a témata uvádím s ohledem na obecný rámec filosofie sportu. Pohled do konkrétní geografické oblasti či specifické myšlenkové tradice uvnitř širšího proudu oboru by přirozeně mohl poukázat na přístupy, témata a oblasti odlišné, myšleno zejména detailněji rozpracované.

⁶⁹ Kromě toho identifikuje Connor v rámci tohoto přístupu pojetí sportu jakožto sociální a historické skutečnosti, kterou je potřeba chápat ve vztahu k dalším sociálním sférám, konkrétně sféře politické, ekonomické, rasové, vojenské a technologické.

⁷⁰ Na nedostatečnost etického uvažování upozorňuje Jirásek, dle něhož je potřeba pronikat k hlubším antropologickým a ontologickým podložím toho, co znamená být člověkem (Jirásek 2011, 10-11).

⁷¹ Jirásek (2013, 24) uvádí, že v anglofonní oblasti využívají filosofové sportu především postupů a metod analytické filosofie. Středoevropský prostor pak obohacuje mezinárodní společenství zejména upozorněními na fenomenologické přístupy. Zde je potřeba zmínit Annu Hogenovou a Irenu Martínkovou, které se oblasti

hermeneutické a aplikované.⁷² Tento „praktický“ obrat nastal v devadesátých letech 20. století. Významnou úlohu sehrál filosof MacIntyre, jehož vlivná kniha *Ztráta ctnosti* (1981, cit. 2004) a koncepce v ní rozpracované (zejm. pojem „praxe“) podnítily filosofy sportu k tomu zaměřit se na vnitřní hodnotu sportu a dobra inherentní této praxi.

Dle Breivika (2019, 304-305) existuje v současné filosofii sportu oproti úvodním fázím větší diverzita filosofických přístupů. Kromě původně dominantní analytické filosofie a rozvíjející se fenomenologie uvádí existencialismus, pragmatismus, neo-marxismus, kritickou teorii, hermeneutiku, neo-strukturalismus, post-strukturalismus a přístupy z východní tradice myšlení. Diverzitu spatřuje rovněž v předmětu výzkumu, kam nepatří jen podstatné vlastnosti sportu, ale širší pole aktivit (např. rizikové sporty, venkovní aktivity, lov, pohybová rekreace, sporty se zvířaty, jóga či bojová umění). Breivik upozorňuje také na větší otevřenost při kontaktu s empirickými poznatky ze sociálních věd, kulturních studií a neurovědy. Původní přístupy (myšleny zejm. analytické a fenomenologické) a výzkumné problémy ovšem opuštěny nebyly. Spíše jde o to, že jsou promýšleny v nových perspektivách (Breivik 2019, 306).

Devine a Lopez Frías (2020) dále upozorňují na to, že diskuze o podstatě sportu a jeho adekvátní definici zůstává nadále centrální. Částečným důvodem je rostoucí popularita elektronických her (tzv. *esportů*), které představují výzvu nejen konceptuální, ale i sociální a etickou (morální). Důležitou oblastí výzkumu je etika, která se zaměřuje na morální jednání sportovců, jeho pozitivní aspekty (*fair play*, obecně ctnostné jednání) a také konkrétní nástrahy, které se se sportem pojí – např. podvádění (*cheating*) či doping (*performance enhancement*), ale i otázka vykořisťování dětí (Zurc 2019, 341-342). Velmi žhavým současným tématem je problematika pohlaví, genderu a transgenderu ve sportu (Breivik 2019, 305). Daná oblast je řešena s ohledem na správnou kategorizaci sportovních událostí a koncepty spravedlnosti (*fairness*), bezpečnosti (*safety*) a inkluze (*inclusion*). Mezi další hojně řešená témata patří estetický rozměr sportu, konkrétně jeho vztah k umění a reflexe zkušenosti sledování sportovních událostí.⁷³ V diskuzích je rovněž významně zastoupeno hlavní téma této práce, totiž role sportu v dobrém (resp. smysluplném) životě.

Typy vztahu mezi filosofií a sportem

Historický vývoj vztahu obou oblastí a formování akademické disciplíny filosofie sportu poskytuje základ pro systematické popsání různých rovin, na kterých se filosofie a sport provazují.⁷⁴ Na následujících řádcích představuji hlavní (nikoli veškeré možné) typy vztahů mezi filosofií a sportem. Uvádím je z toho důvodu, abych blíže ozřejmil, na které rovině se budu v této práci primárně pohybovat.

fenomenologie ve vztahu ke sportu dlouhodobě věnují. Jirásek dále poukazuje na přístupy, které v rámci filosofie sportu fenomenologii trivializují – k tomu vizte zejm. Jirásek (2013, 24-25) a Halák, Jirásek a Nesti (2014).

⁷² O hermeneutickém přístupu ke sportu pojednávají Jirásek, Hurych a Oborný (2018) a rovněž Lopez Frías (in Klein 2017, 22-44).

⁷³ Podrobný výčet aktuálních centrálních témat pro oblast filosofie sportu nabízejí Devine a Lopez Frías (2020) v sekci 3 (Topics in the Philosophy of Sport). Zamyšlení nad tématy hodnými výzkumu a rovněž nad budoucí podobou filosofie sportu přináší Breivik (2019). Věnuje se mj. otázce širšího zaměření (na obecná témata) a úzkého zaměření (na konkrétní sporty či typy aktivit) a rovněž identitě moderního filosofa sportu, včetně perspektiv, které pro svůj výzkum používá.

⁷⁴ Těmito rovinami jsem se zabýval ve své diplomové práci (Mareš 2018, 8) a rovněž ve svých textech o využití filosofování ve sportovní praxi (Mareš 2019b; 2023a).

Za prvé, při pohledu do historie filosofického myšlení můžeme najít příklady filosofů, kteří se sportu aktivně či pasivně věnovali. Můžeme se s nimi setkat již v antickém Řecku, kde navštěvovali panhelénské slavnosti, někteří (Pýthagorás či Platón) dokonce jako aktivní účastníci (srov. Jirásek 2005, 274; Mechikoff 2014, 51-52; Reidová 2007, 173). Kromě toho chodili filosofové do řeckých gymnasií, ve kterých se kromě filosofických diskuzí věnovali rovněž pohybovým zápolením (Reidová 2011, 5). V tomto kontextu je patrně nejznámější postavou Sókratés, který dle Olivové (1988, 136) pěstoval gymnastiku a tanec až do vysokého stáří. S filosofy věnujícími se sportovním kláním se můžeme setkat i v pozdějších epochách. Patří sem již dříve zmínění myslitelé Derrida (fotbalový brankář), Ayer (fanoušek fotbalu a hráč kriketu) či Heidegger (hráč fotbalu a lyžař) (Breivik 2019, 312). Je ovšem třeba dodat, že to, zda a jakému sportu se ten který filosof věnuje, je osobní, soukromou záležitostí nepříliš relevantní pro obsahové utváření disciplíny zvané „filosofie sportu“.

Nepříliš relevantní z hlediska rozvoje zmíněného oboru je rovněž druhá rovina propojení obou oblastí, která se týká užívání jazyka. Řeční filosofové, duchovní osobnosti (Svatý Pavel) i myslitelé pozdějších epoch (např. Marcus Aurelius či Tomáš Akvinský) používali sportovní příklady, metafory a se sportem příbuzné koncepty ve svých analýzách různých filosofických a teologických problémů (srov. Svoboda 2019). Z druhé strany se můžeme setkat s metaforickými (nejednoznačnými) použitími výrazu „filosofie“ v moderním sportovním kontextu. Příkladem jsou výrazy „týmová filosofie“, „filosofie koučinku“ či „filosofie organizace“, v nichž ovšem pojem filosofie značí určitou sadu přesvědčení a preferovaných postupů spíše než určitý typ zkoumání zaměřeného na rozvoj vědění a pěstování moudrosti, což je tradiční význam zmíněného pojmu.

Třetí a podstatně relevantnější rovina se týká zájmu filosofů o sport z výchovného hlediska. Antičtí myslitelé jako Sókratés, Platón či Aristotelés považovali pohybová zápolení za důležitou součást lidského života. Dle nich v rozumné míře provozovaný sport a tělesná cvičení (*techné gymnastiké*) pomáhají člověku být fyzicky i duševně zdravý, získávat a rozvíjet určité ctnosti a spolu s dalšími formami výchovy a vzdělávání ho formovat tak, aby byl dobrým občanem *polis* (Xenofón 1972, 133-134; Platón 1993, 410b-412b; Aristotelés 1998, 1337b, 20-30, 1338b, 40-1339a, 5). V podobném duchu hovoří Reidová (2011, 5), dle níž jedním z nejcennějších dědictví z dob antického Řecka je použití pohybových zápolení ve výchově jakožto prostředku k budování morálního charakteru.⁷⁵ Sport v tomto pojetí představuje důležitou součást komplexní filosofie výchovy. V moderním kontextu toto propojení filosofie a sportu reprezentuje olympismus. V *Olympijské chartě* (2021, 8), část „Základní principy olympismu“, bod 1 a 2, se můžeme dočíst, že olympismus je životní filosofií, která vyzdvihuje a vyváženě spojuje v jeden celek zdatnost těla, vůle a ducha.⁷⁶ Spojením sportu s kulturou a výchovou usiluje olympismus o vytváření způsobu života založeného na radosti z vynaloženého úsilí, výchovné hodnotě dobrého příkladu, sociální odpovědnosti a respektu k univerzálním a fundamentálním etickým principům. Cílem olympismu je pěstovat sport za účelem harmonického rozvoje lidstva, se

⁷⁵ Bylo by nesprávné uvažovat o pohybových zápoleních antických Řeků pouze v rovině výchovné a etické. Nelze opomenout ani rozměry spirituální, duchovní, rituální, mytologické, estetické či válečné (příprava na válku).

⁷⁶ Zatímco v anglické verzi se objevují pojmy *'body, will, and mind'*, v české verzi se objevují pojmy tělo, vůle a duch (nikoli mysl, což by lépe odpovídalo anglickému výrazu). V textu ponechávám standardně užívané české pojmy. Olympijskou chartu v českém překladu vizte zde: <https://www.olympijskytym.cz/olympijska-charta>. Citováno 11. 10. 2022.

zaměřením na podporu společnosti žijící v míru, která dbá o zachovávání lidské důstojnosti. V českém kontextu stojí za zmínku Miroslav Tyrš, spoluzakladatel hnutí Sokol (1862), který vyzdvihoval důležitost harmonického rozvoje člověka a tělesná cvičení považoval za prostředek k dosahování národních zájmů, zřízení demokracie a za prostor pro rozvoj spolupráce mezi slovanskými národy (Jirásek a Hopsicker 2010, 255, 257).⁷⁷

Oblasti výchovy a vzdělávání se týká rovněž čtvrtá rovina. Filosofie a sport se prolínají na univerzitní i individuální úrovni, například když se sportovní zkušenost stane výchozím bodem pro filosofickou reflexi ve výuce. Hemphill a Smelter (2008), kteří s tímto konceptem pracují, se pokoušejí představit filosofii studentům bakalářského stupně. Jejich cílem není vychovávat filosofy, ale především odborníky se schopností reflexe, kteří se uplatní v profesních oblastech jako pohybová terapie a rehabilitace, učitelství a trenérství či poradenství v oblasti sportovní psychologie. Přístup zmíněných autorů spočívá ve dvou základních krocích (2008, 30):

*„Studenti nejprve reflektují a píší o významném osobním zážitku, jehož smysl a význam se pak rozšiřuje pomocí existenciálně-fenomenologického slovníku. Ve druhém kroku jsou studenti vystaveni vyprávění a existenciálně-fenomenologickému hodnocení prožitých zkušeností druhých, zejména těch, se kterými se pravděpodobně setkají v oborech, jako je pohybová terapie a rehabilitace, učitelství a trenérství, a poradenství v oblasti sportovní psychologie. To, co začíná jako cvičení v sebereflexi a sebepoznávání, se postupně stává cvičením na rozvoj empatie, aby studenti mohli efektivněji pracovat v prostředí sociální a kulturní rozmanitosti.“*⁷⁸

Autoři (2008, 29) upozorňují na to, že jakmile studenti začnou spatřovat spojitosti mezi svými osobními narativy a filosofickými tématy, uvědomí si, že filosofie není disciplínou oddělenou od všedního života, ale že je blíže k jejich zkušenostem, než si původně mysleli.

Pátá rovina vztahu navazuje na předchozí a týká se využití filosofie (konkrétně metody filosofického rozhovoru) v oblasti sportu (srov. Mareš 2019b; 2023a).⁷⁹ Kořeny tohoto přístupu můžeme nalézt již v antickém Řecku v prostředí tamních gymnasií, kde sportovní klání a filosofické rozhovory byly v úzkém propojení (Mareš 2019b, 17-19). Spolu s Jiráskem, Hurychem a Oborným (2018, 14) můžeme namítnout, že sportovci obvykle nefilosofují ani hlouběji nereflektují, co vlastně při sportu dělají či zažívají.⁸⁰ To ovšem neznamená, že by

⁷⁷ Propojení sportu s rovinou filosofie výchovy v širokém smyslu může nabývat i negativních podob. V národním kontextu sem patří sport jako prostředek politické indoktrinace – vizte např. spartakiády podporující socialistický režim (Jirásek a Hopsicker 2010, 256) či sportovní události v Severní Koreji (relevantní autorkou je Nina Špitálníková).

⁷⁸ Původní anglický text: *‘In the first instance, students reflect on and write about a significant personal experience, its meaning and significance then expanded with the help of an existential-phenomenology vocabulary. In the second instance, students are exposed to narratives and existential-phenomenological assessments of the lived experiences of others, especially those they are likely to encounter in fields such as exercise therapy and rehabilitation, teaching and coaching, and exercise and sport psychology counselling. What begins as an exercise in self-reflection and self-knowledge gradually becomes an exercise to develop empathy so that students can work more effectively in settings of social and cultural diversity.’*

⁷⁹ K problematice filosofické praxe a jejího postavení v České republice vizte text od Mareše, Peltana a Havlové (2020). Od publikování zmíněného textu došlo v ČR k významnému rozvoji této disciplíny, jehož součástí je vznik Institutu živé filosofie. Zaměření na oblast sportu bylo ovšem dosud pouze ojedinělé.

⁸⁰ Jirásek, Hurych a Oborný (2018, 14) konkrétně uvádějí: *‘The exhausted winner of the Tour de France probably never philosophized on the subject of the meaning of human movement... Although a sportsman/woman (in the majority of cases) does not look for any deeper reflection, he/she can become (without producing any willful effort) the object of these reflections.’* Můžeme doplnit, že sportovec nemusí být pouze objektem filosofické reflexe, ale může být rovněž jejím subjektem, tj. být filosofujícím jedincem.

filosofie nemohla ve sportovní praxi mít určitou roli. Příkladem této role je vedení filosofického dialogu o relevantních tématech vztahujících se ke sportovní oblasti. Filosof-konzultant používá metodu dialogu, filosofického dotazování (*questioning*) a přemýšlení (*thinking*) při práci se sportovci (týmy/skupinami i jednotlivci) a jejich trenéry. Tento proces necílí primárně na zvyšování výkonnosti, ale spíše se zaměřuje na podporu porozumění sobě samému a řešenému filosofickému tématu, dále na projasňování myšlení, získávání hlubšího vědění o provozovaném sportu i uvědomování si sportovcova postavení ve sportovním i mimosportovním světě. Na obecné rovině se tento proces týká toho, co Patočka nazývá péčí o duši (Mareš 2019b, 16-17). Prostřednictvím řešení důležitých životních otázek za využití filosofického zkoumání směřuje k tomu, aby sportovec (atlet/trenér) dokázal žít reflektovaný a uvědomělejší život.⁸¹

Přesuneme-li se od sportovní praxe znovu do akademického prostředí, můžeme zde identifikovat šestý typ vztahu mezi filosofií a sportem, a to aplikaci filosofických teorií a konceptů (např. z oblasti etiky či filosofické antropologie) na sport (Papineau 2017, 2). Lze například říci, že podle konkrétního filosofa či určité filosofické teorie je morálně špatné povolit doping ve sportu.⁸² U této roviny vztahu mezi filosofií a sportem je relevantní námitka McFeeho (2013, 413, 418) a dalších autorů, dle nichž obor označovaný jako filosofie sportu není samostatnou disciplínou, ale v posledku jen aplikací pojmů, teorií a postupů z oboru filosofie na oblast sportu. Jedná se o filosofování v obecném smyslu, které využívá příklady z oblasti sportu. Tato rovina se v odborné filosofické literatuře zaměřující na sport objevuje poměrně často, není ovšem jedinou rovinou akademického výzkumu disciplíny filosofie sportu.

Poslední rovinou vztahu řešených oblastí, kterou zde zmíním, je filosofická analýza (zkoumání) sportu. Nejedná se o pouhou aplikaci filosofických konceptů či teorií na sport, ale jde o filosofickou reflexi tohoto fenoménu. Můžeme se s ní setkat již u myslitelů antického Řecka (Platón, Aristotelés), kteří jí věnovali pozornost v souvislosti s úvahami o správném formování člověka (vizte jejich filosofii výchovy). Popisované zkoumání sportu je blízké také I. Jiráskovi (filosofická kinantropologie) a J. Obornému (sportovní humanistika). Volí ho kromě dalších také Connor (2011, 13-15), kterému jde o filosofickou analýzu podstaty sportu jako celku, tedy o vyjádření jeho základního smyslu (*‘what sport, in the mind it does not have, might have in mind’*). Tyto filosofické reflexe mají obvykle základ v konkrétní tradici myšlení či způsobu zkoumání (Connor sám svůj přístup charakterizuje jako kulturní fenomenologii), ovšem to z nich nečiní pouhé aplikace teorií.⁸³ Záměrem těchto reflexí je identifikovat podstatné složky sportu a prohloubit naše porozumění jeho roli v lidském životě. Tuto rovinu považuji za konstitutivní pro oblast filosofie sportu. Dělá z dané disciplíny seriózního kandidáta na samostatnou (myšleno dostatečně svébytnou, nikoli uzavřenou) oblast odborného výzkumu.

Uvedené roviny vztahu mezi filosofií a sportem se sice podstatně liší (tj. jde o odlišné typy vztahů), ovšem mohou se přirozeně prolínat. Filosofické zkoumání sportu může například velmi dobře pramenit z osobní vášně pro tuto aktivitu. Jeho součástí může být rozpracování konkrétní filosofické teorie či konceptu vybraného myslitele. Může se rovněž týkat konkrétní role sportu

⁸¹ Podrobnosti o využití filosofování ve sportovní praxi, včetně příkladů filosofických témat/otázek, představuji v tomto textu: Mareš 2023a.

⁸² S etickými koncepcemi aplikovanými na oblast sportu se můžeme setkat např. u Reidové (2012b, 95-142). To ovšem neznamená, že by se výzkum této autorky skládal pouze z aplikace filosofických teorií na sport.

⁸³ K tématu filosofických přístupů ke sportu jsou relevantní texty Weisse (1982) či Lenka (1982).

v životě člověka, např. tedy instrumentální role pohybových zápolení ve výchově. V předkládané práci mi jde především o filosofické zkoumání sportu a jeho role v kontextu dobrého života. Pohybují se tedy primárně na rovině sedmé (filosofické analýza sportu) a k ostatním zmíněným rovinám (zejm. třetí a šesté) se vztahují skrze rovinu primární.

1. Co je sport?

Problematika adekvátního definování, tedy nalezení nutných (*necessary*) a postačujících (*sufficient*) rysů (známek) zkoumaných pojmů patří k významným tématům filosofie. Ústředním filosofickým problémem je vztah pojmů k realitě a možnost vystihování reality (resp. jednotlivých jejích oblastí) pomocí definic. V rámci oboru filosofie sportu je touto zkoumanou oblastí sport. Především autoři analytické větve tohoto oboru se již delší dobu přou o to, zda je definování sportu možné. Dosavadní diskuze jsou poměrně sofistikované a zahrnují řadu podobných, ale i značně odlišných přístupů k definici sportu.⁸⁴

Cílem této kapitoly není představit historický vývoj zmíněné diskuze ani všechny přístupy, které ji utvářejí. Jde mi zde o vymezení sportu jakožto konceptu, který se více či méně liší od jiných pojmů. Pojem a koncept jsou zde přitom použity jako synonyma.⁸⁵ Ačkoli k dosavadním přístupům odkazuji a kriticky na nich stavím (zejména na přístupu J. Parryho, 2019), hlavní ambicí této kapitoly je prostřednictvím konceptuální analýzy adekvátně vymezit sport a zasadit ho do pojmové mapy tak, aby bylo pro potřeby dalších částí práce zřejmé, co sport je, co sport spíše není a jak se sport vztahuje k dalším podobným oblastem. Postupuji přitom ve třech základních krocích: 1) prezentace kritiky vůči definování sportu a možné odpovědi na tuto kritiku; 2) vymezení sportu a výklad definice; 3) tvorba pojmové mapy a odlišení sportu od jiných oblastí.

Každý pokus o adekvátní definici s sebou přirozeně nese problémy. Kromě obecné filosofické roviny týkající se samotné možnosti definic sem patří také sporné případy, které danou definici problematizují poukazy na to, že je příliš široká či naopak úzká. Nekladu si zde ambici problematiku obsahu a rozsahu pojmu sport definitivně vyřešit. Cílím na zpřesnění porozumění sportu a argumentuji ve prospěch teze, že sport můžeme vymezit pomocí nikoli pouze nominální, ale rovněž reálné definice (srov. Novák a Dvořák 2007, 95).⁸⁶ Nabízí se otázka, k čemu je definování vlastně dobré a zda sport skutečně vymezit jde. Právě kritickým pozicím se věnuji jako první.

⁸⁴ Užitečným zdrojem jsou kromě publikací rovněž videa. S krátkým vhladem do problematiky vymezení sportu se můžeme setkat u A. Cartera: <https://www.youtube.com/watch?v=UDjDWycUQHg>. Citováno 21. 11. 2022. Komplexnější vhlad do problematiky obsahu a rozsahu pojmu sport nabízí rozhovor s E. Ryallovou a D. Papineauem: https://www.facebook.com/watch/live/?v=829883387582242&ref=watch_permalink. Citováno 3. 12. 2022.

⁸⁵ V práci používám rovněž slova „výraz“ a „termín“, které zde pojímám obecně jako jazyková označení určitých jevů. „Pojem“ a „koncept“ (podobně jako definici) chápu primárně jako produkty myšlenkových operací postihujících povahu věcí a nikoli jako pouhou záležitost jazykové praxe. Nabízí se filosoficky nosná otázka, jaký vztah panuje mezi myšlením a jazykem, která ovšem překračuje rámec této práce. Problematice pojmenovávání, konceptuální analýzy a definování pojmů se podrobně věnuje McGinn (2012).

⁸⁶ Novák a Dvořák (2007, 94-95) uvádějí, že zatímco smyslem nominální definice je přesné vymezení nebo zavedení významu slova, reálná definice je pokusem o co možná nejadekvátnější vystižení nějaké věci (či třídy věcí), tj. jejích charakteristických (pokud možno nutných) rysů (známek). Správná definice je pak taková, která je adekvátní (tj. ani příliš široká, ani příliš úzká), neredundantní (tj. neobsahuje nadbytečné známky) a nekruhová (Novák a Dvořák 2007, 96-97).

1.1 Kritika definování

Kritické pozice upozorňují na to, že sport buď přesně definovat nelze, případně že pokus o takové definování s sebou nese určité závažné problémy, nebo rovněž, že definování není nikterak významně hodnotné. V této podkapitole zachycuji hlavní námitky, které mohou být proti snaze o adekvátní definici sportu vzneseny. V navazující podkapitole na některé z nich odpovídám a následně postupně rozpracovávám vlastní pokus o definici sportu.

Jedna z prvních kritik v rámci oboru filosofie sportu se objevuje u Franka McBridea v článku *Toward a Non-Definition of Sport* (1975). McBride v textu představuje jednu normativní a tři deskriptivní teze týkající se možnosti definování pojmu sport. Každé z nich se podrobněji věnuje a uvádí důvody pro jejich relevanci. Mezi deskriptivní teze patří (1975, 4): a) obsah (*intension*) (tj. vlastnosti nutné pro to, aby určitá věc patřila pod třídu věcí pojmenovanou slovem sport) i rozsah (*extension*) (tj. třída věcí, ke které slovo sport referuje) pojmu sport nejsou zřetelné; b) pokusy přesně vymežit obsah pojmu sport buď selhávají, nebo jsou pouze stipulativní; c) pojem sport je běžně používán mnoha různými způsoby, tj. má mnoho významů. Normativní teze zní (1975, 4): filosofové sportu by neměli ztrácet čas snahami sport definovat. McBride vyvozuje normativní tezi z předchozích tří deskriptivních tezí a uzavírá, že pojem sportu je vágní (*vague*) a nejednoznačný (*ambiguous*), tudíž nedefinovatelný. Tato nedefinovatelnost se dle něho netýká obtížnosti, ale logické nemožnosti přesně definovat pojem, který nemá ostré hranice (*imprecise concept*). Kořeny této námitky lze spatřit u Wittgensteina, ke kterému sám McBride odkazuje.

Wittgenstein ve svém díle *Philosophische Untersuchungen* (1953, česky *Filosofická zkoumání*, 1993) pracuje s pojmem hry a upozorňuje na jeho nedefinovatelnost. Jirásek uvádí (2005, 226), že při zkoumání hry podle Wittgensteina není bezprostředně viditelné něco společného všem hrám, ale při pohledu na různé herní aktivity je patrná celá složitá síť podobností a příbuzností (*family resemblance*, *Familienähnlichkeit*), navzájem se překrývajících a křížících, díky nimž lidé rozumí slovu hra při jeho používání. Wittgenstein upozorňuje na to, že nelze spatřit nic společného všem hrám (rozumějme esenci hry), ale pouze větší či menší podobnosti (1993, §66):

„Zaměř např. pozornost na ty aktivity, které označujeme jako ‚hry‘. Mním deskové hry, karetní hry, míčové hry, bojové hry atd. Co ty všechno mají společného? – Neříkej: ‚Něco společného mít musejí, jinak by se jim neříkalo ‚hry‘“ – nýbrž podívej se, jestli je tu něco, co je společné jim všem. – Neboť když se na ně podíváš, neuvidíš sice něco, co by bylo všem společné, ale uvidíš všelijaké podobnosti, příbuznosti...“

Wittgenstein uvádí příklady různých her a pokouší se na nich demonstrovat, že potenciální společné prvky jsou sice pozorovatelné u některých, ale nikoli napříč všemi. Při bližším pozorování si lze všimnout, že mezi hrami existují určité rodové podobnosti, podobně jako u členů rodiny. To ovšem nepostačuje k tomu, abychom mohli přesně definovat hru jako takovou.⁸⁷ Snaha definovat hru odráží naši touhu po obecnosti, díky které ovšem přehlízíme rozdíly mezi jednotlivými hrami (McGinn 2012, 16). Dle Jirásky (2005, 226) je hra u Wittgensteina pojmem s rozplývavými okraji a nemá žádné pevné hranice, které by nám umožňovaly daný pojem blíže definovat. Wittgenstein tuto nemožnost sám blíže specifikuje (1993, §68 a §69):

⁸⁷ Laas (2017, 81, 92) upřesňuje, že Wittgenstein striktně vzato neodmítá možnost definování hry. Existují různé definice, které lze v různých kontextech dle specifických kritérií použít. Co Wittgenstein odmítá je teze, že existuje definice společná pro všechny hry.

„... rozsah pojmu není vymezen žádnou hranicí. A tak používáme právě slovo ‚hra‘. Jak je pak pojem hry ohraničen? Co je ještě hra a co už není? Můžeš uvést, kde je hranice? Ne. Můžeš nějakou hranici stanovit: neboť žádná ještě stanovena nebyla. (Ale to ti ještě nikdy nevadilo, když jsi slovo ‚hra‘ používal.)... Jak bychom někomu vysvětlovali, co je to hra? Myslím, že bychom mu popisovali různé hry, a k popisu bychom mohli připojit: ‚tomuhle a podobným věcem se říká ‚hry‘“ A cožpak my sami víme víc?“

Nemožnost určit přesnou hranici pojmu dle Wittgensteina nebrání tomu, abychom ho mohli používat v „řečových hrách“ (*language-game, Sprachspiel*) a rozuměli jeho významu. Jak totiž Wittgenstein uvádí v dřívější pasáži svého díla (1993, §43), význam nějakého slova je jeho použití v řeči. Přesná definice se tedy rovněž jeví jako nepotřebná pro účel komunikace a vzájemného porozumění.⁸⁸ Pokus o obecnou definici hry je možné chápat jako snahu o přesnější přiblížení se základním rysům hry, ale přímo z její podstaty dle Wittgensteina plyne, že definitivně konečné a vše vystihující vymezení tohoto pojmu není a být nemůže. Vždy se bude jednat o pouhou aproximaci (Jirásek 2005, 226). Totéž platí i o sportu, který má, jak uvidíme později, ke hře velmi blízko.

Wittgensteinův odkaz můžeme kromě již zmíněného McBrida pozorovat u dalších autorů, kteří se problematikou definice sportu zabývali.⁸⁹ Jedním z nich je Hägele, který se tématu věnuje v textu *The World of Sport: On the Problem of Defining the Concept of Sport* (1989). Shrnutí hlavních myšlenek tohoto autora nabízí Jirásek (2005, 141). Dle něho Hägele označuje sport jako vysoce komplexní, vícevrstevnatý a často si protirečící fenomén. Pro obecný pojem sportu nemáme žádný společný charakteristický rys či znak. Sport je výrazem s vágními horizonty významu. Je to složitá a komplikovaná síť podobností, vytvářejících pouze podobnost struktury či vzorů aktivit.⁹⁰ Jirásek s odkazem na Lenka uvádí o víceznačnosti termínu sport následující (2005, 114): „Termín sport se totiž stal jeho rozmanitými způsoby užívání natolik vágním a víceznačným, že je možno identifikovat až 127 jeho rozdílných užití (a 176 různých užití slova hra).“ S ohledem na uvedené teze se nabízí závěr, že definice sportu není možná, protože termín sport je víceznačný a neexistuje společný základ pro všechny sporty.

S poměrně detailní kritikou definování sportu přichází Wertz (1995). Dle něho neexistují predikáty, které by se vztahovaly výlučně ke sportu (tzv. *unique predicates*). S tím, co konstituuje sport (příkladem by zde mohla být pohybová dovednost či pravidla), se můžeme setkat v jiných oblastech lidských činností. Díky této skutečnosti vykazuje sport mnoho podobností s jinými

⁸⁸ Wittgenstein tuto myšlenku naznačuje v odstavci §70, kde uvádí: „Ale jestliže je pojem ‚hra‘ takto neohraničitelný, tak přece v pravém smyslu nevíš, co slovem ‚hra‘ míníš.“ – Jestliže v popisu řeknu: ‚Země byla zcela pokryta rostlinami‘ – chceš mi tvrdit, že nevím, o čem mluvím, dokud nejsem s to podat definici rostliny?“ McGinn (2012, 17) formuluje problematiku definice konceptu ve vztahu k používání pojmu u Wittgensteina takto: ‘The use determines the unity [of the concept, pozn. autora], not the internal architecture of the concept. The analytical conception forces a logical model onto concepts that they simply do not possess – the model of the definitive essence.’

⁸⁹ Wittgensteinově pozici a její kritické recepce v oblasti filosofie sportu se věnuje např. McNamee (2008, 9-19).

⁹⁰ Dle Hägeleho je sport vzhledem k jeho ludickým elementům subsystémem hry, kterou označuje za pojmový střed sportu. Dále identifikuje tzv. pojmové pole, kam patří prvky vyvoditelné z pojmového středu jako např. iluzornost, ale zároveň reálnost světa sportu. Hovoří rovněž o vnějších, mimoludických elementech, které označuje za pojmovou periferii sportu. Patří sem např. zdravotní motivy, politizace či komercializace a role médií (Jirásek 2005, 141). Proti nemožnosti nalézt společný znak pro obecný pojem sport se nabízí námitka, že právě hra je společným rysem všech sportů (Mareš 2018, 97).

oblastmi, např. s uměním či náboženstvím (1995, 85-86, 89).⁹¹ Sport je dle Wertze otevřeným konceptem (*open concept*), protože s ohledem na jeho stále probíhající historický vývoj nelze uvést konečné a vyčerpávající stanovisko ohledně jeho vlastností (*defining properties*). Nemá svou vlastní (specifickou) esenci, ale je spíše složeninou různých částí (oblastí), které existují mimo sport a nezávisle na něm.

Námitka poukazující na logickou nemožnost přesné definice sportu nachází oporu v historickém, kulturním a jazykovém relativismu (tj. specifičnosti myšlení a vnímání s ohledem na konkrétní jazyk). Základní tezí zde je, že obsah pojmu sport a jeho význam jsou podmíněny historickým obdobím, kulturním prostředím a jazykovými specifiky (Mareš a Novotný 2023, 35-36). Z tohoto důvodu nemůžeme hovořit o sportu jako takovém, resp. o jeho stabilní esenci (Eichberg 2019). O neadekvátnosti esenciální definice sportu hovoří Howeová (2019, 443):

„Vzhledem k obrovskému chaosu v historii i praxi mnoha druhů tělesných aktivit, které mohou být a byly nazývány sportem, je snaha o esencialistické definice sportu s velkou pravděpodobností iluzí, kterou nestojí za to rozplétat. To nás však nenutí k závěru, že označení [toho, co je to sport – pozn. autora] je nahodilé. Definice sportu jsou sociálními kategoriemi (social kinds), nikoliv přirozenými kategoriemi (natural kinds)...“⁹²

V podobném duchu hovoří McNamee (2008, 9), dle něhož pokus o specifikaci určité transhistorické esence pojmu sport není užitečným způsobem, jak ve výzkumu sportu postupovat. Ve specifikaci nutných a postačujících podmínek pro označení nějakého jevu pojmem sport spatřuje redukcí tohoto jevu na pouhé některé jeho znaky. Esenciální definice dle McNameeho dostatečně nezohledňuje komplexnost a rozmanitost sportu. Pojem sport se dle něho nutně pojí s určitou otevřeností. S ohledem na historicky různé formy jeho provozování McNamee uvádí, že nelze jednou provždy zachytit pomocí definice to, co sport je (2008, 19). Podobná argumentační linie se objevuje rovněž u Breivika (1998, 116), dle něhož sport není stabilní (statickou) institucí s pravidelnými, předvídatelnými způsoby provozování, neměnnými pravidly a obecně akceptovanými zvyklostmi. Breivik odrazuje čtenáře od esencialistického uvažování a vybízí k úsilí porozumět dynamickému vývoji moderního sportu, včetně komplexních sociálních a historických vlivů, které ho utvářely. Nutno dodat, že teze Howeové, McNameeho i Breivika se spíše než logické nemožnosti definice sportu týkají nevhodnosti uvažovat o historicky stabilní esenci sportu. Ostatně sám McNamee ve své knize nabízí vymezení sportu, které dle něho není ani relativistické, ani esencialistické.⁹³

Definování sportu může být kritizováno rovněž z hlediska limitů analytického přístupu, který se se snahou o adekvátní definice pojmů bezprostředně pojí. V části „Reflexe filosofického

⁹¹ Wertz k tomu uvádí následující (1995, 89): *‘Sport as a philosophical concept overlaps its coordinate species, principally, religion and art. Dance overlaps sport and art, ritual overlaps sport and religion, and so on. So sport is not distinct from its defining properties; it is its properties.’*

⁹² Původní anglický text: *‘Given the glorious messiness of both the history and practice of the many kinds of physical activity that can and have been called sport, the pursuit of essentialist definitions of sport is, quite possibly, a mare’s-nest not worth untangling. That, however, does not force us to conclude that the designation is arbitrary. Sport definitions are social kinds, not natural ones....’*

⁹³ Jeho definice sportu zní (McNamee 2008, 19): *‘sports are activities characterised by a gratuitous logic involving, centrally, physical skills, and agonial qualities to which both technical and ethical standards pertain that are ritually derived.’* Toto vymezení je dle jeho názoru dostatečně otevřené a zároveň dostatečně vystihuje aktivitu, se kterými se setkáváme ve školách či na stadionech. McNameemu spíše než o přesné vymezení pojmu jde o charakteristiku moderního sportu, na které by mohl dále stavět svou etickou koncepci.

přístupu“ byly uvedeny koncepce Kretchmara (2007a, 278; 2018, 376) a Meeuwsenové (2022, 319), kteří kritizují nedostatky analytického myšlení. Ty dle nich spočívající v ahistorickém přístupu a nízké citlivosti pro komplexnost zkoumaných jevů, což vede ke zjednodušování dané problematiky. Na konkrétní nedostatky analytického uvažování upozorňuje Gleaves (2017, 31), dle něhož analytické popisy sportu nezachycují to podstatné, totiž co na sportu vidí lidé jako natolik uchvacující, aby se mu věnovali. Dodává, že jakýkoli výrok o podstatě sportu musí zachycovat jeho historickou diverzitu a návaznost, která existuje napříč jeho různými opakováními. Námitka na obecné rovině poukazuje na to, že pomocí pojmů a definic nedokážeme zachytit bohatost sportovní skutečnosti. Koncept a definice totiž tvoří určitý odstup, jaksi umrtvují živost reality pro potřeby jejího racionálního uchopení.

1.2 Úvodní odpověď na kritiku

Na formulované námitky vůči definování sportu budu reagovat pomocí dvou základních strategií: a) pomocí jejich problematizace a uvedením možné alternativní pozice, a/nebo b) prostřednictvím odkazu na odpovědi, které byly jinými autory formulovány proti těmto námitkám.

Na McBridovu normativní kritiku ohledně zbytečnosti hledání definice sportu můžeme uvést, že pokus o definování sportu je filosoficky hodnotným počinem. Naše znalost určitého X (ve smyslu jeho vymezení) je důležitou podmínkou porozumění tomuto X (sókratovsko-platónská tradice myšlení).⁹⁴ Porozumění sportu je pak zásadní podmínkou pro jeho další analýzu. Ačkoli podání dokonalé definice může být iluzorním úkolem, je dobré se pokoušet o definici co nejvíce přesnou a správnou (Mareš a Novotný 2023, 36). Dle Forryho (in Klein 2017, 181) jde především o to identifikovat relevantní rysy sportu.⁹⁵

Wittgensteinova pozice zdůrazňující nedefinovatelnost hry, na kterou navazují McBride s Hägelem a další autoři, se v okruzích filosofie sportu setkala s kritikou (Mareš 2018, 65). McGinn (2012, 18-20) napadá Wittgensteinovo přesvědčení, že nelze nalézt nic společného všem hrám, a tudíž že hra je ze své podstaty nedefinovatelná. Dle McGinna můžeme společný rys všech her nalézat již ve Wittgensteinově koncepci příbuzenských podobností. Být hrou v tomto případě znamená podobat se jiným hrám alespoň v některých jejich aspektech. Wittgenstein tedy nevyvrací klasickou pojmovou analýzu, ale spíše preferuje její určitou formu, totiž příbuzenskou podobnost her. McGinn problematizuje Wittgensteinovu pozici rovněž uváděním několika příkladů toho, co mají hry společné. Zmiňuje, že všechny hry lze považovat za hrané, resp. hratelné (*playable*), řízené pravidly (*rule governed*), záměrné (*intentional*) a na cíl zaměřené činnosti (*goal-directed activities*), které jsou ze své podstaty volnočasové (*leisure activities*) spíše než pracovní (*work activities*) (což ovšem neznamená, že je nelze hrát pro peníze či dělat jako práci). McGinn na základě svého výčtu konstatuje, že Wittgenstein se ve snaze nalézat společné rysy her jednoduše díval špatně. Zaměřil se na konkrétní rysy specifických tříd her, nikoli na obecný koncept hry. Kritizuje rovněž Wittgensteinův apel „dívej se a spatři“ (*look and see*),

⁹⁴ Zajímavým počinem, který ovšem přesahuje rámec této práce, by bylo hlubší srovnání sókratovsko-platónské tradice myšlení s Wittgensteinovou pozicí v otázce (ne)důležitosti přesných vymezení pojmů. Originální srovnání Sókratova a Wittgensteinova přístupu k filosofii, které se částečně dotýká i zmíněné otázky, se objevuje u Gréveho (2015, zejm. 237-239).

⁹⁵ Forry zároveň doplňuje, že kromě vymezení sportu jde o úsilí nalézt ideál toho, jak by sport měl být provozován. Rovinu deskriptivní tedy propojuje s rovinou normativní.

který dle něho není sám o sobě postačujícím pro definování. Ne vše, co se týká podstaty hry, je nám dostupné skrze smysly. Co je společné všem hrám, nemusí být to, co vidíme očima, ale spíše to, co nahlížíme důsledným rozumovým uvažováním. Dle McGinna je možné provést konceptuální analýzu pojmu (např. hry) a specifikovat jeho nutné (*necessary*) a pro jeho různé instance společné (*common*) rysy, které dohromady mohou být postačující (*sufficient*) pro adekvátní vymezení daného pojmu.⁹⁶

Patrně nejznámější kritiku Wittgensteinovy pozice v oblasti filosofie sportu formuloval Bernard Suits. V předmluvě ke svému dílu *The Grasshopper* (originál 1978, cit. 2014, 1-2) oceňuje Wittgensteinův apel týkající se dívání a spatření (*look and see*). Dodává ovšem, že sám Wittgenstein se tímto apelem neřídil. Dle Suitse se sice díval, ale jelikož se předem rozhodl, že pojem hry je nedefinovatelný, jeho pohled byl jen letmý a viděl proto velmi málo.⁹⁷ Suits ve svých textech nabízí propracovanou konceptuální analýzu hry (*play, game*) a sportu. Hru, resp. sport v nich nejen definuje, ale formulované definice také problematizuje a podrobně demonstrovuje jejich adekvátnost.⁹⁸ V současnosti probíhá spor o to, zda Suits Wittgensteinovy námitky skutečně adresoval a zda se mu podařilo hru (*game*) adekvátně definovat.⁹⁹ Bez ohledu na dílčí spory ohledně správného pochopení a adresování Wittgensteinovy námitky týkající se nemožnosti definovat obecný pojem hry (resp. nalézt společnou esenci hry) představuje Suitsova pozice seriózní odpověď na otázku, zda je možné hru (a sport) definovat. Tato odpověď spočívá v konceptuální analýze ústící do definice zkoumaných pojmů. Podobný přístup, jaký zvolil Suits, se objevuje také u pozdějších autorů. Definice sportu v reakci na jednoho z nich (Parry 2019) bude stěžejní částí této kapitoly.

McBridova kritika poukazuje na to, že pojem sport je běžně používán mnoha různými způsoby, tj. má mnoho významů, není striktně vzato námitkou proti možnosti adekvátně definovat sport. Skutečnost, že výraz „sport“ je používán v různých významech, nutně neznamená, že existuje vícero konceptů či že daný koncept je nedefinovatelný. Jazykové popisy nejsou vždy

⁹⁶ McGinnova kritika Wittgensteinovy pozice je komplexnější a přesahuje záběr této práce. Pro kompletní kritiku vizte McGinn (2012, 14-33). Kritiku McGinnovy a rovněž Suitsovy pozice, na které McGinn staví, nabízí Morgan (2019). Upozorňuje na to, že konceptuální a normativní zkoumání jsou v podstatném ohledu empirickou a nikoli čistě abstraktní záležitost (2019, 250).

⁹⁷ Původní anglický text týkající se popsaných myšlenek zní takto: *“Don’t say”, Wittgenstein admonishes us, “there must be something common or they would not be called ‘games’ – but look and see whether there is anything common to all.” This is an unexceptionable advice. Unfortunately, Wittgenstein himself did not follow it. He looked, to be sure, but because he had decided beforehand that games are indefinable, his look was fleeting, and he saw very little.* Suitsovu námitku vůči Wittgensteinovi lze ovšem také přeformulovat do podoby námitky vůči každému, kdo se pokusí hru (a sport) definovat: Jelikož se rozhodl, že hra je definovatelná, jejich pohled byl letmý a viděli proto velmi mnoho. Výzvou je dokázat reflektovat, zda neupadáme ani do jednoho z těchto klamů.

⁹⁸ Mezi stěžejní texty v tomto ohledu patří články *The Elements of Sport* (1973), *Words on Play* (1977), *Tricky Triad: Games, Play, and Sport* (1988) a již zmíněná kniha *The Grasshopper* (2014). Ve třetí edici této knihy jsou obsaženy rovněž texty *The Fool on the Hill* a *Wittgenstein in the Meadow*, ve kterých Suits rozpracovává svou pozici a kritiku antidefiničních směrů (zejm. Wittgensteina a McBridea) (Suits 2014, 197-216). Suitsové pozici ohledně hry (*play, game*) a sportu se podrobněji věnuji v diplomové práci (Mareš 2018, 65-79). Pojmovému rozlišení mezi hrou jakožto *play* a jakožto *game* se budu podrobněji věnovat později v kapitole 1.

⁹⁹ Za pozornost konkrétně stojí text kritizující Suitsovu pozici (Johnson a Hudecki 2020), odpověď na tuto kritiku (Tillman 2022) a rovněž konferenční výstupy Gordona Birseho, ve kterých formuloval kritiku Suitsovy odpovědi vůči Wittgensteinovi. Gordon Birse se tématu věnoval minimálně v rámci těchto událostí: IAPS 2022 konference v USA (příspěvek *“Did Suits Refute Wittgenstein on Game Definitions? The Debate that Never Was”*), BPSA 2022 online konference (příspěvek se stejným názvem), BPSA online seminář (příspěvek *“Did Suits Refute Wittgenstein on Game Definitions?”*) a příspěvek *“Does Suits Have a Coherent Project?”*.

přesné a důsledné. Slovo sport někdy používáme v kontextu a významu, kdy se o sport nejedná. Ne vše, co sportem nazýváme, sportem ve skutečnosti je (Mareš a Novotný 2023, 36). Na druhou stranu ne vše, co jako sport označované nebude, sportem skutečně není (Suits 2014, 202). Na důležitost rozlišování mezi přesným a obrazným popisem upozorňuje Kretchmar (2019a, 243):

„Sport je natolik pestrý, všudypřítomný, dojmavý, dramatický a celkově vhodný k vyprávění příběhů, že slouží jako bohatý zdroj pro symbolismus, přirovnání, metaforu, analogie a další řečové figury... Důležitá je naše schopnost určit, kdy mluvíme či píšeme obrazně a kdy něco myslíme doslovně.“¹⁰⁰

Pokud je naší snahou přesné vymezení sportu, pak je potřeba dokázat filtrovat nepřesná použití slova „sport“ a zaměřovat se primárně na to, co je sport konceptuálně, tj. na nutné a postačující známky pojmu sport. Řešení této problematiky je podstatným úkolem filosofie. Nejde přitom o pouhou hru se slovy či formulování stipulativní definice, ale o co nejpresnější uchopování reality pomocí adekvátních pojmů a jejich reálných definic.

Na Wertzovu kritiku poukazující na to, že neexistují predikáty vztahující se výlučně ke sportu, je možné odpovědět jeho vlastní tezí, kterou ve svém článku prezentuje, ovšem bez podrobnějšího uvedení důvodů odmítá. Tato teze ve volném překladu zní (1995, 90): Sport je svébytnou oblastí díky specifické kombinaci a spojení jeho konstitutivních prvků.¹⁰¹ Sport zahrnuje prvky, které jsou stejné či velmi podobné těm, se kterými se setkáváme i v mimosportovním kontextu. To ovšem není problém pro definování sportu jakožto konceptu. U něho nám totiž jde o zachycování nutných a postačujících známek, nikoli jedinečných predikátů. Co je nutné (*necessary*) nemusí být jedinečné (*unique*). Některé činnosti k sobě mají blíže než jiné činnosti (např. hraní šachů s hraním ledního hokeje oproti kupříkladu hraní hokeje s prací účetního). Podstatné je, zda používáme adekvátní pojmy pro zachycení toho, co v realitě můžeme pozorovat. Ačkoli mohou výše popsáné i další činnosti sdílet určité společné rysy (např. zaměřenost na cíl, herní prvky, tělesný pohyb či pravidla), některé aktivity jsou díky svým konstitutivním rysům a jejich spojení spíše hrami (např. šachy), některé aktivity jsou spíše konzumací (např. tzv. *speed eating*), některé jsou spíše bojem (např. válečná tažení) než sportem (Mareš a Novotný 2023, 36, 45). Jirásek, Hurych a Oborný (2018, 12) upozorňují v tomto ohledu na skutečnost, že můžeme podobný typ pohybu pozorovat v různých lidských činnostech. Rozhodující pro správné kategorizování dané činnosti je účel daného pohybu, okolnosti jeho provádění a konkrétní jeho význam.¹⁰² Suits (1973, 15) v daném kontextu doplňuje, že vybrané

¹⁰⁰ Původní anglický text: *‘Sport is so brightly colored, ubiquitous, poignant, dramatic, and otherwise story-friendly that it serves as a rich resource for symbolism, simile, metaphor, analogy, and other figures of speech... What is important is our ability to determine when we are speaking or writing figuratively, and when we mean something literally.’*

¹⁰¹ Původní anglický text: *‘It is the way that things or events are put together that make sport unique.’*

¹⁰² Autoři demonstrují tezi, že podobné pohybové variace mohou mít jiný účel, okolnosti a význam, na následujících příkladech: *‘The same kind of movement can be seen in many different human activities, and just after we connect the movement with the purpose and circumstances of the activity, we can evaluate its contextual substance and meaning. A footballer or basketball player deal with the ball in a very similar manner as a circus performer, and a policeman who resolves a fight in a football stadium uses similar techniques as a martial arts competitor.’* Lze nicméně doplnit, že určité pohyby (např. střelba kotouče hokejkou) jsou specificky sportovní, tj. nesetkáváme se s nimi mimo sportovní kontext.

jednání nabývá ve sportovním kontextu specifického významu: „*Dobry golfovy švih je jednoduše zbytečný v jakékoli jiné lidské činnosti [mimo sport, pozn. autora].*“¹⁰³

Kritika Howeové, McNameeho a Breivika, kterou považují za jednu z nejzávažnějších, se týká nemožnosti zachytit historicky stabilní esenci pojmu sport. Tato kritika stojí na předpokladu, že co je sport, není konstantní, ale spíše historicky, kulturně a jazykově podmíněné. Někteří badatelé jsou přesvědčeni, že pojem „sport“ lze vztáhnout pouze na atletické soutěže od konce 18. století. Předchozí formy označují za pouhou hru či zábavu. McClelland (in Klein 2017, 78, 93) jako představitele myšlenky, že sport je ryze moderní fenomén, uvádí např. A. Guttmanna, N. Eliase, E. Dunninga, B. Kidda či G. Vigarella (Mareš 2018, 96).¹⁰⁴ Teze o nevhodnosti aplikovat pojem sportu na historicky starší formy pohybových střetávání se může opírat rovněž o významový kontext a funkci daných aktivit. Můžeme například argumentovat, že pohybová klání na řeckých festivalech jsou spíše formou rituálního obřadu než sportem. Spivey (2012, XXV) upozorňuje na to, že „sport“ na antických olympijských hrách byl provozován jinak, než jak je provozován v současnosti.¹⁰⁵ Tuto myšlenku můžeme doplnit o výklad Jirásky (2005, 273), který uvádí:

„*Starověké olympijské hry... jsou především projevem náboženské zkušenosti starých Řeků. Už hry jejich předchůdců (např. hry s býky na Krétě – taurobolie) byly součástí náboženského kultu a rovněž tak celá řada událostí herního charakteru při vzájemném poměřování síly či obratnosti měla vedle své společenské roviny především sakrální charakter se snahou o zabezpečení božské přízně.*“

Na jiném místě Jirásek v kontextu pojednání o „sportovní“ nahotě v antickém Řecku píše (2009, 9): „... *neměli bychom zjednodušovat fenomény, které jsou svojí podstatou mnohem složitější. Tehdy se totiž nejednalo o sportovní události, ale o náboženské obřady.*“

Hovořit o historicky stabilní esenci sportu je zavádějící, jelikož sport jakožto lidská konvence striktně vzato esenci nemá.¹⁰⁶ Sport ovšem má určité charakteristické vlastnosti (atributy), pomocí nichž ho lze definovat.¹⁰⁷ Ačkoli konkrétní podoba určité aktivity je historicky, kulturně i funkčně (účelově) podmíněna, díky čemuž může mít i značně odlišný významový rámec, neznamená to, že nemůžeme hovořit o historicky (více či méně) stabilním konceptu sportu. Jazykový výraz „sport“ bude v roce 1550, v roce 1900 a v roce 2050 s ohledem na kulturní specifika a jazykový úzus pravděpodobně znamenat něco trochu jiného, ovšem konceptuální rovina toho, co je to sport, tímto ovlivněna být nemusí.¹⁰⁸ Lze rovněž říci, že významový rámec

¹⁰³ Původní anglický text: ‘A good golf swing is simply useless in any other human pursuit.’ Suits touto tezí upozorňuje na specifičnost sportovního světa oproti běžnému způsobu života.

¹⁰⁴ Do uvedeného výčtu bychom mohli zařadit rovněž M. M. Škerbiče, dle něhož aplikace pojmu sport na antická zápolení starých Řeků je nevhodná a zavádějící. Důvodem je mimo jiné skutečnost, že slovo sport se v daných obdobích ještě nevyskytovalo. Tyto myšlenky extrahuji z našich četných rozhovorů na odborných konferencích.

¹⁰⁵ Spivey tuto myšlenku později osvětluje takto (2012, 3): ‘Neither the Greeks nor the Romans nursed any ideal concept of sport and recreation as a defining aspect of the human species; Homo Ludens, “Man the Player”, may be a Latin title, but it has nothing to do with Classical antiquity.’

¹⁰⁶ V rámci metafyzických klasifikací se pojem esence více hodí na tzv. přírodní druhy (*natural kinds*) než na sociální druhy (*social kinds*). Příkladem první kategorie je „člověk“, „strom“, „kámen“ či „hmota“, příkladem druhé kategorie je „umění“, „rituál“ či právě „sport“. Nutno ale dodat, že problematické je dané užití již v prvním případě. Výraz „esence“ se ovšem užívá v mnoha kontextech různě.

¹⁰⁷ O parametrech atributivní definice pojednávají Novák a Dvořák (2007, 95).

¹⁰⁸ O etymologii jazykového výrazu „sport“ pojednávám níže.

a účel provozování určité aktivity se může historicky proměňovat či kulturně lišit, což ovšem neznamená, že by nemohlo jít konceptuálně o tutéž aktivitu (tj. sport).

V souvislosti s definičními snahami považují za podstatný výklad Kleina (2017, xii), dle něhož je potřeba rozlišovat mezi slovem, resp. výrazem či termínem (*term*) a konceptem (*concept*). Slovo je dle Kleina jazykové vyjádření konceptu a může nabývat různých forem podle např. konkrétního jazyka. Získává tak či naopak ztrácí různé konotace v závislosti na jeho užívání. S novým poznáním můžeme reklasifikovat určitý jazykový výraz pod jiný či zcela nový koncept. Tento koncept, pokud je správně utvořený, se ovšem mění jen zřídka či vůbec (Mareš 2018, 96).¹⁰⁹ Užitečnou distinkci nabízí v tomto ohledu rovněž Kobiela (2018, 288), dle něhož je rozdíl mezi „být něčím“ (*to be something*), což je ontologickým jevem a znamená to spadat pod určitý pojem, a „být nějak nazýván“ (*to be called something*), což je sociologickým jevem. Určité aktivity mohou v tomto rozlišení být sporty, aniž by tak byly nazývány, a naopak nemusejí být sporty, přestože jsou tak označovány.¹¹⁰ Pojem/koncept sport je tak do jisté míry nezávislý na jazykových vyjádřeních, historickém období či kulturních specifikách. Můžeme ho zpětně aplikovat na vybrané pohybově zápolivé aktivity v historických obdobích, kdy slovo sport ještě známé nebylo (kupříkladu v antickém Řecku)¹¹¹, ovšem k tomuto aplikování je potřeba přistupovat s velkou opatrností, jelikož (jak upozorňuje Jirásek) hrozí riziko přílišného zjednodušování.

Nabízí se totiž problematizace, na jakém konkrétním základě jsme koncept, který chceme aplikovat a zpětně někde odhalovat, vlastně utvořili. Rovněž můžeme namítnout, že označování minulých aktivit pojmem sport je nežádoucím anachronismem, jelikož vede ke spojování jevů, které se k sobě zkrátka nehodí. V rámci analytického uvažování mi zde nepůjde o zpětné odhalování sportu v jiných historických epochách, ale především o jeho konceptuální vymezení s ohledem na jeho moderní formy provozování, k nimž mám přímý epistemologický přístup. Je potřeba připomenout, že uchopování sportu jakožto konceptu nemá za cíl zachytit jeho vznik, rozmanité projevy, barvité příběhy ani funkční či významová specifika, ale nutné a postačující známky. Zachycování geneze a rozmanitých podob sportu je rovněž podstatným úkolem, ovšem ten se týká spíše oborů historie, sociologie či antropologie než filosofie usilující v tomto případě o adekvátní definici pojmu.

Na Gleavesovu kritiku týkající se limitů analytických popisů (jsou reduktivní či zaměřené na nikoli podstatné aspekty sportu) je možné odpovědět rozlišením mezi definicí a teorií, resp. mezi konceptem a koncepcí. Zatímco konceptuální analýza a definice pojmu cílí na jeho přesné vymezení a odlišení od jiných pojmů/konceptů, teorie či koncepce je určitým výkladem daného pojmu. V případě Gleaves (2017, 41) se jedná o výklad podstaty sportu ve smyslu odkrývání hlavních důvodů, proč se této činnosti lidé věnují. Na problematiku se tak primárně dívá nikoli z hlediska toho, co sport je, ale z hlediska toho, jaká je jeho role v kultuře, tj. o čem sport je.¹¹²

¹⁰⁹ K prohloubení Kleinova výkladu vizte Aristotelův spis *O vyjadřování*. Problematickým bodem je otázka, jak přesně dochází ke změně či zániku konceptu, pokud je do jisté míry nezávislý na jazykových vyjádřeních. Touto otázkou se stručně zabývám v závěru první kapitoly.

¹¹⁰ Lebed v souvislosti s jazykovými výrazy poznamenává (2020, 12): *‘A language novation cannot change the essence and sense of things, but it can include new things under an umbrella of traditional verbal forms.’*

¹¹¹ Podobně existovala činnost metabolismu i před tím, že vzniklo slovo „metabolismus“ v dnešním smyslu slova.

¹¹² Gleaves dospívá k myšlence, že sport je určitým smysluplným narativem (2017, 33). Sport dle jeho pojetí není jedinou oblastí, která se týká smysluplných narativů (zmiňuje dále např. hudbu či umění). Je ovšem jedinou oblastí,

Poskytuje inspirativní koncepci, resp. teorii sportu, kterou ovšem nelze považovat za vymezení pojmu sport. Všímá si totiž těch aspektů sportu, které mohou sice prohloubit naše porozumění roli této aktivity v lidském životě, ovšem které z hlediska definičního nejsou podstatné, protože jsou již výkladem toho, co má teprve být vymezeno. Mohli bychom namítnout, že podstatnější než definice sportu jsou koncepce/teorie sportu, protože zachycují zkoumaný fenomén v jeho bohatosti. Tato námitka předpokládá, že dostatečně víme, co je sport zač, a že můžeme uvažovat o teoriích/koncepcích sportu bez předchozí jeho definice. Možnou odpovědí na tuto námitku je, že bez definičního ukotvení bude teorie sportu snadno nepřesná či dokonce plytká, resp. povrchní. Definice v této odpovědi slouží jako ukotvení dané teorie/koncepce. Úkolem definice není zachytit bohatost určitého fenoménu (např. sportu), ale adekvátně daný fenomén vymežit.

Na základě uvedených odpovědí na úvodní kritiku považuji za možné a hodnotné pokoušet se o reálnou definici sportu. Úkolem následujících podkapitol je nabídnout definici pojmu sport a zasadit tento pojem do konceptuální mapy tak, aby se dostatečně zřetelně ukázalo, v čem se sport liší od dalších (více či méně podobných) oblastí. Předtím uvádím několik poznámek k definování, abych blíže osvětlil jeho přínos, základní rámec a limity.

1.3 Definice sportu

Má definování pojmů nějaký signifikantní dopad na život člověka? Mohlo by se zdát, že definování je čistě teoretickou problematikou, která se netýká praktického života. Tak tomu ovšem není. Nejde o pouhé zacházení se slovy (*words*) (výrazem s negativními konotacemi by zde bylo slovíčkaření), ale o svět (*world*), který se pokoušíme konceptuálně uchopovat a pomocí rozumového uvažování adekvátně třídit.¹¹³ Vymezení pojmů a jejich správná klasifikace je důležitou součástí každodenního života. Britští filosofové například nemalou měrou přispěli k rozřešení legendárního sporu o to, jestli se oblíbená čokoládová pochoutka Jaffa Cakes správně klasifikuje jako *cakes* (koláčky, dortíky) nebo *biscuits* (sušenky). Praktická rovina této problematiky spočívá v tom, že v Británii *cakes* na rozdíl od *biscuits* (konkrétně sušenek pokrytých čokoládou) nepodléhají zdanění.¹¹⁴ Analogickým problémem je klasifikace určitých aktivit (např. šachů, karetní hry bridge¹¹⁵ či videorech) jakožto sportů. Praktický význam vymezení se netýká pouze komerční (finanční) stránky (Parry 2019, 15), ale rovněž určité prestiže, která se s klasifikací něčeho jakožto sportu pojí. Ona prestiž je úzce navázána na velké sportovní

u níž vytváření smysluplných narativů je hlavním účelem. Proti této koncepci lze namítnout, že hlavním účelem sportu nemusí být nutně narativita, ale že existuje vícero účelů, proč lidé sport provozují.

¹¹³ O vztahu mezi slovy (*words*) a světem (*world*) pojednává Gréve (2015). Na příkladu Sókrata a Wittgensteina ukazuje, že oběma šlo o oboje a že uvažování „bud', anebo“ co se týče sféry jazyka a metafyziky není správné.

¹¹⁴ O tématu pojednává tento článek: <https://www.bbc.com/news/magazine-38985820>. Citováno 18. 11. 2022. S konceptuální analýzou Jaffa Cakes se můžeme setkat na stránkách filosofa Tima Cranea: <http://www.timcrane.com/jaffa-cakes.html>. Citováno 18. 11. 2022. Závěrem analýzy je, že Jaffa Cakes jsou spíše *cakes* než *biscuits*.

¹¹⁵ Evropský soud v říjnu 2017 rozhodl o tom, že karetní hra bridge není sportem. Článek pojednávající o tomto rozhodnutí a jeho praktických dopadech je k dispozici pod tímto odkazem: <https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2017/10/27/its-official-bridge-is-definitely-not-a-sport/>. Citováno 18. 11. 2022.

události (tzv. *mega events*, např. olympijské hry), které sledují miliony lidí a jsou tak mimořádnou příležitostí pro zviditelnění a popularizaci dané aktivity.¹¹⁶

Kromě praktického rozměru definičních snah je podstatné vyzdvihnout, s čím definici není dobré zaměňovat. Předně je potřeba uvést, že definice sportu není zaměnitelná s jazykovým původem výrazu „sport“. Daný výraz se objevuje v 15. století (McClelland in Klein 2017, 83-84), přičemž jeho kořeny z hlediska etymologie sahají do 12. století. Olivová (1988, 8) uvádí, že základem slova sport je latinské sloveso (*se*) *deportare*, které bylo přejato do románských jazyků. Před polovinou 12. století je literárně doloženo ve španělštině jako *deportarse*, ve francouzštině pak jako *déporter* či *se déporter*. Ve 14. století se lze setkat s anglo-francouzským tvarem *disport*. Všechny uvedené výrazy znamenaly bavit se. Od slovesa bylo odvozeno i podstatné jméno, konkrétně ve francouzštině *déport* či *desport*, v anglo-francouzštině již zmíněné *disport*, k němuž od 15. století přibyla i zkrácená forma sport. Slovo původně označovalo příjemně strávený volný čas, rozptýlení od vážných povinností, veselé zábavy a hry. McClelland (in Klein 2017, 83-84) potvrzuje, že výraz „sport“ se poprvé objevil v angličtině na začátku 15. století a označoval rozmanité pohybové, zřídka i sexuální zábavy, které byly v opozici k vážným aktivitám.¹¹⁷ Kořen slova *-port-* znamená „nést“, „odnést“ (*to bear, to carry*) a předpona *dis-/des-* značí „dolů“ nebo „ pryč“ (*down or away*). Jedná se tedy původně o jakousi odbočku z přímé cesty. Dle McClellanda (in Klein 2017, 85) od 2. poloviny 16. století používají anglicky píšící autoři výraz sport ve významu, jaký je mu připisován dnes, tedy jakožto namáhavou, soutěžní a herně založenou atletickou či jinou činnost. Etymologie jazykového výrazu je užitečná v tom, že poskytuje cenné vhledy do jeho historických a významových souvislostí. Zajímavé kupříkladu je, že výraz „sport“ v dnešním smyslu slova je užší a nezahrnuje jakoukoli zábavu (jak se zdá, že původně označoval). Hlavním záměrem této kapitoly je nicméně adresovat otázku, co je sport vlastně zač, nikoli jaký je původ označení „sport“ a současný jazykový úzus.

V závěru minulé podkapitoly jsem představil rozlišení mezi definicí a teorií, resp. mezi konceptem a koncepcí, kdy zatímco první se týká adekvátního vymezení pojmu sportu pomocí jeho nutných a postačujících známek, druhé je určitým výkladem daného pojmu (např. jeho epistemologických či metafyzických aspektů) (Mareš a Novotný 2023, 35). Příkladem teorie, v jejímž rámci je sport vykládán, je text Arnolda (1997). Dle tohoto autora jsou sporty inherentně morální, tj. obsahují etické principy, zahrnují ctnosti a mezilidské starání se.¹¹⁸ Nabízí tak hodnotící (evaluační) koncepci sportu, dle níž je sport hodnotnou lidskou praxí, která se ze své podstaty týká morálky a minimálně v prostředí škol by měla vystupovat jako prostředek morální výchovy (Arnold 1997, Introduction). Zde mi jde primárně o adekvátní vymezení sportu (tedy

¹¹⁶ Jde přitom rovněž o zviditelnění země, která sportovní událost hostí. Tato myšlenka se objevuje v článku E. Ryallové o mistrovství světa ve fotbale 2022 v Kataru: <https://iai.tv/articles/the-beautiful-game-made-ugly-aid-2310?fbclid=IwAR1fbbUNFtH0nxJSujTBOsE-Cc0gN7MEQDcirksWsd6D6YWGJO8bA0BgJ3I>. Citováno 20. 11. 2022.

¹¹⁷ Jako příklad uvádí McClelland Chaucerovi *Cantenburské povídky* (*Cantenbury Tales*), které byly sepsány před r. 1400 a v nichž se výraz *disport* objevuje ve významu zábavy (*entertainment*) a potěšení (*pleasure*). Zmiňuje dále Shakespeara, u něhož výraz „sport“ značí posměšky (*mockery*), veselí (*amusement*) a odklonění (*diversion*) v pozitivním i negativním smyslu, ovšem je u něho užit rovněž v moderním významu, konkrétně v kontextu lovu a šermířského souboje.

¹¹⁸ Arnold konkrétně říká (1997, Introduction): ‘At the heart of sport... are ethical principles, virtues and interpersonal concerns, the nature and extent of which are not always fully understood and appreciated.’

definici), které má ovšem důležité implikace pro teorii sportu.¹¹⁹ Jde mi tedy o zachycení těch rysů sportu, které jsou pro něj specifické a dostatečně vymezují daný pojem. Výkladem sportu se pak podrobněji zabývám v kapitolách 2 (Co je dobrý sport?) a 3 (Jakou roli má sport v dobrém životě?). Rozlišení mezi definicí a teorií je užitečné, ovšem bylo by mylné klást mezi oba pojmy příliš velikou propast. Při definici se totiž určitým způsobem musíme opírat i o teorii, konkrétně ve fázi stanovování a odůvodnění specifických významů, které chceme u pojmů a definujících známek vyzdvihnout. Tato teorie by ovšem měla v daném případě sloužit primárně k tomu, abychom vymezili sport, nikoli abychom ho z určitého hlediska vyložili či interpretovali.

Na určitý výklad sportu je ovšem potřeba upozornit ještě před definiční snahou, protože se definice významně týká. Sport není čistě lidskou konstrukcí, ale má základ v přirozených lidských kapacitách (Pike 2019). Sporty tedy nejsou jakékoli typy činností, ale právě ty, které odpovídají přirozeným lidským pohybovým možnostem, které z těchto možností vycházejí a které dané možnosti testují. Jde přitom o aktivity, jejichž pravidla či společenská role se mohou v průběhu času měnit¹²⁰, což ovšem neznamená, že bychom v celkovém náhledu na sport museli být radikálními historickými relativisty (Mareš a Novotný 2023, 35).

Hovořím-li zde o sportu, mám na mysli sport jako obecný pojem, který je určitým zaštitěním různých svých dílčích úrovní a konkrétních manifestací (tj. samotných sportů). Podle konkrétních hledisek můžeme rozlišovat sporty individuální, či kolektivní (týmové), provozované uvnitř, či ve venkovních prostorech, vodní sporty, adrenalinové/akční/rizikové/extrémní sporty (Breivik 2011; Jirásek 2007), sporty na úrovni amatérské, rekreační, vrcholové, výkonnostní či profesionální, sporty hodnocené (*judged*), či řízené rozhodčími (*refereed*) (Suits 1988, 2), sporty pro tělesně postižené nebo sporty časově otevřené, či uzavřené (Yorke a Lopez Frías 2023, 63). Tyto a mnohé další úrovně rozšiřují obsah pojmu a tím pádem zužují jeho rozsah do té míry, že zahrnuje pouze vybrané sportovní aktivity (dle specifického kritéria, např. sporty provozované ve vodě), ovšem jedná se o pojmy podřazené obecnému pojmu sport, tj. pojem sport je aktuální známku např. pojmu vodní sport (Novák a Dvořák 2007, 58-60).¹²¹ Na všech těchto úrovních se tedy konceptuálně jedná o sport, ovšem v rámci konkrétní specifikace může určitá rovina (např. adrenalinovost, týmovost či výkonost) vystupovat do popředí.¹²² Existují ovšem „specifikace“, které spíše než zúžením rozsahu pojmu sport jsou problémovými či hraničními případy. Příkladem mohou být tzv. „mind sporty“, „esporty“, „motorové sporty“ či některé „přírodní sporty“, které mohou splňovat řadu podmínek pro pojmové označení „sport“, ale také jsou v některých ohledech

¹¹⁹ Hlavní teorie sportu jsou přehledně představeny na *Stanford Encyclopedia of Philosophy* pod heslem „Philosophy of Sport“, konkrétně v části 2 (What is Sport?) (Devine a Lopez Frías 2020). Podrobný přehled teorií sportu přináší Simon, Torres a Hager (2018, 21-57), Lopez Frías (in Klein 2017, 22-44) a Simon (2014). Dobrým příkladem konkrétní teorie sportu je Kretchmarův text o podobnostech mezi sportem a beletrií (2017) a rovněž nedávný příspěvek Meeuwseňové o herních aspektech sportu a jeho roli ve společnosti (2022).

¹²⁰ Dopadu změn v systému bodování a pravidlech mj. na hodnocení toho, co považujeme za skvělý výkon, se věnuje Zachary R. Bigalke (Pennsylvania State University). O tomto tématu hovořil na předkonferenčním workshopu IAPS 2022.

¹²¹ Tato teze může být problematizována. Dle Suitse (1988, 2) je podstatný rozdíl mezi sporty, které jsou hrané (*games*) a sporty, které jsou předváděné (*performances*). Příkladem prvního může být fotbal, příkladem druhého gymnastika či skoky do vody. Svou původní tezi, že všechny sporty jsou specifickou formou hry (*game*) (1973) Suits později změnil, čímž diferencoval i obecný pojem sportu. Můžeme také namítnout, že určité prezentované úrovně (např. sport rekreační, či profesionální) nejsou sportem, ale něčím jiným (např. pohybovou rekreací či prací). V disertaci se pokouším představit a hájit takový koncept sportu, který popsané úrovně zahrnuje.

¹²² Některé popsané úrovně sportu se objevují např. u McFeeho (2013, 420).

(konkrétně co se týče roviny předvádění lidských pohybových dovedností) poněkud problematické (Mareš a Novotný 2023, 35, 45). Podrobněji se jím věnuji v závěru této kapitoly.

V návaznosti na předchozí odstavec je potřeba zmínit, že sport uchopuji v jeho obecnosti, a tedy v širším významu. Tento přístup se odlišuje od autorů, kteří sport chápou v užším významu a považují za něj obvykle pouze jeho výkonovou či profesionální formu. Jirásek (2009, 9) kupříkladu uvádí, že „*sport je charakteristický úsilím o maximální výkon a vítězství v soutěžních podmínkách*.“ Na jiném místě tento autor říká (2011, 10): „... *sportem nemíním veškeré pohybové aktivity, jak je pojem používán v anglickém jazykovém prostředí či v evropském byrokratickém prostoru, ale onen výsek pohybové kultury, který se zaměřuje na maximální výkon a vítězství v soutěži*.“ Sport vnímá jako aktivitu, pro jejíž bytostné určení jsou nezbytné podmínky organizované soutěže. Společně s pohybovou výchovou, pohybovou rekreací, pohybovou terapií a pohybovým uměním představuje dle Jiráskova základní oblast kinantropologického zkoumání (2005, 138-151). Rozlišujícím faktorem pro zařazení do jedné z pěti kategorií je hodnota, cíl, účel, smysl prováděného pohybu (2005, 139). Smyslem sportu je dle něho neustálé dosahování vyšších a vyšších výkonů (rekordů) společně s úsilím o maximalizaci lidského výkonu (Jirásek 2011, 10). Oproti Jiráskovu systémové klasifikaci oblastí pohybové kultury se v rámci konceptuálního vymezení zaměřuji na to, co je sport jako typ aktivity obecně zač. Odhlížím tak do jisté míry od formy a kontextu, v jehož rámci je sport provozován (např. zda jde o organizované turnaje či soutěže, sportování v rámci pohybové výchovy či rekreační sport), a zaměřuji se primárně na jeho konstitutivní rysy, tedy nutné a postačující známky.

Obecný pojem sportu, o jehož vymezení mi jde, odkazuje k různorodým formám aktivit, resp. praxe. Význam pojmu „praxe“ představuje MacIntyre pomocí následujícího popisu (2004, 220):

„Výraz ‚praxe‘ budu používat pro jakoukoli koherentní a komplexní formu společensky zavedené, kooperativní lidské činnosti, skrze niž se v rámci snahy o dosažení měřítek zdatnosti – měřítek, jež přísluší této formě činnosti, a zároveň jsou jí definovány – uskutečňují dobra inherentní této formě činnosti, díky čemuž se systematicky rozvíjejí jak schopnosti člověka k získání zdatnosti, tak příslušné koncepce cílů a dober. Piškvorky nejsou příkladem praxe v tomto smyslu, stejně jako obratné žonglování s kopacím míčem; ale fotbalová hra nebo šachy již ano.“ Rozsah pojmu praxe je přitom širší než rozsah pojmu sportu – pod pojem praxe spadá umění, věda, hry, politika v aristotelském smyslu slova či vytváření a udržování rodinného života. Pro následující výklad je postačující zdůraznění rozdílu mezi praxí a institucí. MacIntyre (2004, 227-228) mezi nimi rozlišuje takto: „Praxe si nesmíme plést ani s institucemi. Šachy, fyzika, medicína jsou praxe; šachový klub, laboratoře a nemocnice jsou instituce.“ Praxe má dle MacIntyry nositele v podobě instituce, bez které by nemohla přežívat.¹²³ Ačkoli je vztah mezi oběma oblastmi těsný a provázaný, za účelem adekvátního vymezení sportu považuji za podstatné uvažovat primárně o jednotlivých formách sportovní praxe, které konstituují obecný pojem sportu.¹²⁴ Mohli bychom dále říci, že sport neutváří pouze aktivita, ale rovněž sportující člověk a prostředí pojící se s danou aktivitou. To je jistě pravda, ovšem zde je opět potřeba odlišit, zda je

¹²³ Pro detailní rozbor institucí her (*games*) vizte Suits (2006).

¹²⁴ Podrobnější charakteristika pojmu praxe a vztahu praxe a instituce by nás zavedla více směrem do teorie sportu. Kritický vhled do problematiky praxe u MacIntyry ve vztahu ke sportu nabízí McFee (2015, kap. 2). O dobrech inherentních pro sport pojednávám v návaznosti na MacIntyru ve třetí kapitole práce.

cílem předložit teorii sportu, či jeho vymezení. Ve druhém případě se na sport jakožto určitou formu praxe díváme nikoli pohledem toho, co všechno ho utváří či neutváří, ale především pohledem toho, co sport je a čím se liší od jiných pojmů.

Přístupů k vymezení sportu a následných definičních pokusů je celá řada.¹²⁵ Dosud uvedené i další autory a jejich texty používám pro rozpracování a podložení vlastní definice sportu. Dle Carlsona (in Klein 2017, 14) se od vzniku filosofie sportu jakožto vědního oboru neobjevila vyčnávající, kriticky přijatá a časově otestovaná definice sportu.¹²⁶ Jako vysvětlení této skutečnosti uvádí Carlson některé základní důvody, mezi které patří pokora badatelů před definováním něčeho tak centrálního pro jejich zaměření, jako je sport, dále intuitivní porozumění podstatě sportu, a tedy odpadnutí nutnosti jej definovat, či za třetí nárůst literatury se zaměřením na definici, jejíž rozsah a komplikovanost mohou působit odrazujícím dojmem (Mareš 2018, 98). Důvodem může být rovněž skutečnost, že sport jakožto koncept je jaksi v pohybu, tj. vyvíjí se podobně jako lidská kultura (Carlson in Klein 2017, 14-15).

Kromě dosud uvedeného je potřeba rovněž zdůraznit, že každé vymezení přirozeně vyzdvihuje určité rysy a některé jiné nechává v pozadí (Mareš a Novotný 2023, 45). Přináší s sebou také hraniční příklady a tzv. šedou zónu. Aktivita, které nejsou v pravém smyslu sportem (např. trénink či cvičení), mohou být přesto cenné a hodné provozování. Spíše než o nálepkování určitých aktivit označením „sport“ / „nikoli sport“ se pokouším poukázat na to, co je pro sport zásadní a co je v hraničních příkladech problematické. Vymezování jednoho pojmu (např. sportu) od jiného (např. cvičení) může být zavádějící v tom, že budeme konceptuální rozdíly hledat nuceně a že pak budou spíše uměle vytvořené. Toto riziko sice hrozí, ovšem nepředstavuje námitku proti smysluplnosti celého definičního projektu. Jeho primárním cílem by nemělo být umělé vytváření rozdílů, ale adekvátní vystižení nutných a postačujících rysů zkoumaných pojmů.

Má vlastní definice navazuje na tradiční analytické práce v oboru filosofie sportu a je formulována v dialogu s definicí J. Parryho (2019).¹²⁷ Parryho přístup jsem vybral z toho důvodu, že představuje jednu z nejpropracovanějších současných snah o vymezení sportu. Nejde mi o zachycení historicky stabilní esence sportu, ale primárně o zachycení klíčových rysů moderních nekontroverzních sportů (Mareš a Novotný 2023, 35), díky kterým bude zřejmější, co je to sport. V následující podkapitole nastiňuji hlavní body Parryho přístupu společně s jeho definicí (olympijského) sportu.

¹²⁵ Pokud bychom danou problematiku chtěli zkoumat z historického hlediska, nemohli bychom opomenout minimálně tyto autory a jejich práce: Loy (1968), Weiss (1969, cit. 1979), Thomas (1976; 1979), Suits (1973; 1988; 1989), Meier (1981; 1988; 1989), Kretchmar (1989), Hyland (1990), Morgan (1977; 2019), Wertz (1995), Hemphill (2005), McNamee (2008), Howeová (2008; 2019), Connor (2011), Reidová (2012b), McGinn (2012), Krein (2008; 2014; 2015; 2020), Hurka (2015), McFee (2015), Holt (2016), Ryallová (2016), Klein (2017), Kane a Spradley (2017), Kobiela (2018), Pike (2019), Borge (2019a; 2021), Devine a Lopez Frías (2020), Lebed (2022) a Parry (2019; 2023). Některým z uvedených autorů a základní charakteristice jejich přístupů se věnuji v diplomové práci (Mareš 2018), zejm. v kapitolách 2 (Sport jako hra) a 4 (Co je sport).

¹²⁶ Podobně Kane a Spradley (2017, 2) uvádějí, že přes řadu pokusů o definování sportu dosud nebyla stanovena univerzální definice.

¹²⁷ Vycházím zde primárně z publikací v časopise *Sport, Ethics and Philosophy*, konkrétně z Parryho textu (2019), kritické odpovědi na tento text (Mareš a Novotný 2023) a Parryho odpovědi na naši kritiku (2023). Některé myšlenky z textu Mareš a Novotný (2023) přepsal do popularizující formy novinář Marek Kerles. Objevují se ve 43. čísle univerzitního časopisu *Journal* (květen 2023) vydávaného Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích.

1.3.1 Vymezení olympijského sportu u J. Parryho

Jim Parry (2019) se zabývá definicí sportu v kontextu argumentace ve prospěch teze, že esporty nejsou sporty. V této podkapitole se zaměřuji pouze na Parryho definici a neřeším jeho argumentaci týkající se esportů.¹²⁸ Pokouším se rovněž stručně poukázat na některé autory v rámci oboru filosofie sportu, kteří formulovali podobné myšlenky, byť na ně Parry sám neodkazuje.

Paradigmatickým příkladem, který slouží Parrymu jako základ pro přemýšlení o konceptu sportu, je olympijský sport. Definuje ho (2019, 4) pomocí následujících výrazů:

***„Institucionalizovaná, pravidly řízená soutěž lidských fyzických
(tělesných, pohybových) dovedností.“***

‘Institutionalised, rule-governed contest of human physical skill.’

Olympijský sport si Parry vybírá z toho důvodu, že se jedná o nekontroverzní příklad sportu a rovněž proto, že dle něho jde o určitou žádoucí verzi toho, co sport je a čím by se mohl stát. K definici dospívá prostřednictvím konceptuální analýzy, která zahrnuje hledání logicky nutných podmínek pro použití určitého slova (*‘the search for logically necessary conditions for the use of a word’*). Parry specifikuje, že mu jde o vysvětlení (*explication*) a projasnění (*clarification*). Poskytuje konceptuální mapu logického terénu (*a conceptual map of the logical terrain*), a to prostřednictvím Wittgensteinovy metody, kterou S. Körner nazývá *exhibition analysis*.¹²⁹ Parry objasňuje koncept sportu (*definiendum*) tím, že nabízí určité vysvětlení (*construals*) šesti jeho primárních (konstitutivních) známek (*definiens*). Jde o známky „lidský“, „fyzický“, „dovednostní“, „soutěžní“, „pravidly specifikovaný“ a „institucionalizovaný“.¹³⁰ Předtím, než se Parry věnuje podrobnějšímu objasnění své definice, představuje blíže použitou metodologii a rovněž odpovědi na možné námitky.

Vyjasnění Parryho přístupu

Předně Parry (2019, 5) uvádí, že nemůžeme zkoumat sport *simpliciter*. Potřebujeme určité pracovní vymezení toho, co chceme zkoumat. Pro Parryho je touto oblastí olympijský sport, který považuje za paradigmatický příklad sportu. V závěru svého textu (2019, 14) ovšem sám dodává, že aktivity v rámci olympijského programu se v průběhu času měnily. Některé sportovní prvky z klasického olympijského období (např. běh, skok, hod oštěpem) se objevily i na moderních olympijských hrách. Některé aktivity (např. závody vozů, *hoplítodromos*, tj. běh těžkooděnců se štítem a přilbou, *pankration*, tj. spojení boxu a zápasu) z programu vymizely. Některé sporty

¹²⁸ Věnuji se jí později v části „Fenomén esportů“.

¹²⁹ Körner tuto analýzu charakterizuje takto (1990, 130): *‘Exhibition-analysis consists in making indicative or normative propositions which are more or less implicitly accepted by a person or a group of persons fully explicit.’*

¹³⁰ V odpovědi na naši kritiku popisuje Parry podstatu svého analytického přístupu takto (2023, 52): *‘So, the analytical task is: firstly, identify your object of enquiry—what value-based, theory-based, context-dependent concept do you seek to analyse? Secondly, exhibit the properties of just this concept. This descriptive task could be called “analytical relativism”, because it sees the conceptual analysis as situated in (and relative to) some normative context, or “theory”.’*

(např. rugby) se na olympijském seznamu objevily, poté byly staženy, aby se nakonec objevily znovu. Parry proto dodává, že kritériem nemůže být jednoduše to, co je součástí olympijského programu.¹³¹ Olympijským sportem jsou dle něho pouze určité aktivity, které se objevily na olympijských hrách, a rovněž ty aktivity, které jsou jim dostatečně podobné (*sufficiently similar*), bez ohledu na to, zda někdy byly součástí olympijského programu.

Parry předvídá otázku, co vlastně můžeme považovat za kritérium pro dostatečnou podobnost. V odpovědi uvádí několik příkladů. Pokud je přijatelný fotbal, pak dle Parryho z logiky věci také sporty založené na podobném principu (např. netball, korfbal, lakros). Podobně pokud je přijatelný tenis, pak také tzv. skutečný (*real*) tenis či squash. Olympijský sport dle Parryho znamená olympijský typ sportu. Do kategorie olympijských sportů tedy řadí aktivity (např. sumó či kickboxing), které součástí olympijského programu zatím nikdy nebyly, ale splňují výše uvedenou definici (olympijského) sportu.

Parry (2019, 5, 7) dále specifikuje, že mu nejde o etymologii slova sport ani o výčet různých slovníkových vymezení sportu či o zachycení rozdílných konotací slova sport, ale o konceptuální analýzu pojmu. Jako rizikové vidí nekritické stavění na koncepci určité autority (např. definici sportu B. Suitse), a to zejména z toho důvodu, že daná koncepce není konkrétní autoritou obvykle dostatečně podložena a představuje tak „autoritativní“ (*authoritative*) pojetí sportu. Jeho vlastní přístup, jak bylo zmíněno, vychází ze zkoumání olympijského sportu. Parry (2019, 6) na základě toho uvádí, že nepodává vyčerpávající definici, ale pouze definici založenou na původní *stipulaci* (*a concept of sport*, ne *the concept of sport*): „*Jelikož jsem situovaný v Evropě ve 21. století, cílím na analýzu významu sportu tady a teď, bez předpokladů, co sport mohl znamenat historicky či co může znamenat v jiných částech světa.*“¹³²

Autor doplňuje, že se nutně jedná o nekompletní analýzu. Koncept sportu totiž může být vyložen pouze pomocí jiných pojmů, které sami vyžadují určitou explikaci. Takto bychom mohli postupovat *ad infinitum*, což ovšem dle Parryho není nutné. Jde o to poskytnout adekvátní interpretaci/vysvětlení (*construal*) každého z pojmů, pomocí kterých definujeme obecný pojem sportu (tj. např. pojmů „fyzický“ či „soutěžní“). Toto je dle Parryho nutné proto, že ne každá interpretace (např. pojmu „fyzický“) je pro zachycení významu sportu adekvátní.

Parry (2019, 7-8) rovněž upozorňuje, že se budeme setkávat s hraničními případy, které se objevují vždy, když se pokoušíme o definici sportu. V rozhodování o kategorizaci hraničních případů je dle Parryho určitá míra nahodilosti (*arbitrariness*). To ovšem neruší smysluplnost celého projektu. Dle Parryho jde o to nacházet dobré důvody pro zařazení určité aktivity do obecné kategorie „sport“ a redukovat nahodilost v tomto zařazování na minimum. Některé aktivity mohou sport připomínat (např. venčení psa na procházce, jogging v parku, nedělní výlet na kolech do hor, trénink pro konkrétní sport či kopání míčem na zahradě), ovšem dle Parryho jsou něčím

¹³¹ Ostatně součástí olympijského programu byly v antickém Řecku i soutěže múzické: hudba, zpěv, recitace básní, soutěže trubačů a hlasatelů, které konceptuálně nejsou sporty. Sám Parry (2019, 10) uvádí, že součástí olympijského programu byly mezi léty 1912 až 1948 umělecké soutěže (v disciplínách: stavitelství, literatura, hudba, malířství, sochařství), což z nich ovšem nedělá automaticky sporty. Pro více informací k původnímu programu her vizte: https://www.olympijskytym.cz/files/documents/d154_olympijske-hry-v-antickem-recku.pdf. Citováno 22. 11. 2022.

¹³² Původní anglický text: ‘*Since I am situated in Europe in the twenty-first century, I am aiming at an analysis of the meaning of sport, here and now, without prejudice to what it might have meant historically, or what it might mean elsewhere.*’

jiným než sportem (v uvedených příkladech spíše pohybovou rekreací, resp. cvičením či tréninkem). Parry odmítá, že by jeho vlastní přístup byl konceptuálním imperialismem. Spíše než o prosazování určitého pojetí sportu mu jde o zmapování toho, jaké prvky olympijského sportu jsou konstitutivní pro daný typ aktivity.

Charakteristika jednotlivých bodů definice

Ve svém textu nabízí Parry podrobnou interpretaci pojmů, které dle něho konstituují pojem sportu.¹³³ Za prvé, sport je dle Parryho lidskou záležitostí (2019, 8-9). Zvířata mohou skotačit, dovádět, dokonce si hrát (*play*), ale neorganizují sportovní klání.¹³⁴ Mohou se ho sice účastnit, ale vždy jsou to lidé, kteří primárně řídí sportovní dění. Totéž dle Parryho platí v případě strojů, které jsou ovládány člověkem. Aby své myšlenky blíže ilustroval, uvádí Parry několik příkladů. Závodů koní jsou olympijským sportem, ovšem závody psů nikoli, jelikož zde se jedná o pouhé vypuštění zvířete z vodítka.¹³⁵ Olympijským sportem také nejsou motorové sporty (např. závody F1), protože zde se technologická stránka (kvalita vozidla) podílí na výsledku více než lidský faktor (tj. jezdcovy schopnosti).¹³⁶ Sportem nejsou ani souboje robotů¹³⁷, jelikož přímými soupeři nejsou lidé, ale stroje.¹³⁸ S důrazem na lidský faktor (byť oproti Parrymu slabším) se můžeme setkat rovněž v přístupech Suitse (1973) či Morgana (1977, 2019), který hovoří o charakteristickém lidském smyslu pro možnost, která se ve sportu otevírá (Mareš a Novotný 2023, 37). Podobná myšlenka se objevuje rovněž u Howeové (2008, 360), která hovoří o intencionálním způsobu chování, kterého jsou schopni pouze lidé a které je charakteristické pro sportovní činnost.

Sport je dle Parryho (2019, 9) rovněž fyzický. Má tím na mysli, že fyzický pohyb je centrální pro výsledek. Sporty se liší v pohybové intenzitě a konkrétní rovině tělesného vypětí (jiné ve střelbě, jiné v basketbalu), všechny ale zahrnují tělesný pohyb jako určující faktor. Dle Parryho

¹³³ Při bližším zkoumání Parryho přístupu můžeme zjistit, že kriticky reaguje na některé výroky o sportu prezentované D. Papineauem (2017). Parry sám k danému autorovi odkazuje, ovšem pouze jednou a v poznámce pod čarou.

¹³⁴ V případě „sportů“ a „her“ u zvířat stojíme před epistemologickým problémem – určité aktivity mohou sport sice připomínat, ale my nevíme (resp. nemáme epistemologický přístup k tomu), o co v nich jde. Vizte např. „ptačí basketbal“: <https://www.youtube.com/watch?v=fAEt4orD04c> (citováno 22. 11. 2022). Mají andulky ve videu nějaká konkrétní pravidla? Co je cílem jejich činnosti? (Hrají na body? Vyhraje někdo?) Jakou autonomii mají andulky v samotném hraní? Hrají, protože je to člověk naučil, nebo začaly hrát „basketbal“ samy od sebe? Uvědomuji si, co vlastně dělají? Na druhou stranu je zajímavé, jak andulky dokážou hrát tým proti týmu a usilovat o prohození míčku košem. Burke trefně poznamenává (1971, 43): *‘All we can say, I think, is that certain animals engage in playlike activity, but we cannot be sure that they are really playing.’*

¹³⁵ Na základě tohoto kritéria sportem nebudou ani zápasy kohoutů, o kterých pojednává v kontextu balijské kultury antropolog Clifford Geertz (2005).

¹³⁶ Jirásek (2005, 143) v kontextu závodů Formule 1 uvádí, že člověk se stává prakticky nepodstatným, protože je v zásadě nesamostatným: vysílačkou přijímá informace, jak má přesně reagovat a co má dělat. Dle Jirásky se tak blíží spíše mechanismům na dálkové ovládání než samostatnému, autonomnímu pohybovému projevu člověka. Proti tomuto popisu bychom mohli namítnout, že jezdci svými pohybovými dovednostmi zásadně ovlivňují dění a že jsou to oni, kdo se nakonec musí rozhodovat.

¹³⁷ Parry uvádí tento odkaz: <http://www.robotwars.tv/the-show/>. Citováno 22. 11. 2022. V podobném duchu bychom mohli říci, že sportem nejsou ani zápasy vysavačů: <https://www.youtube.com/watch?v=-cD4mrTvVhM>. Citováno 22. 11. 2022.

¹³⁸ Problematice provozování sportu roboty se věnují Lopez Frías a Pérez Triviño (2016), na které Parry sám odkazuje. Rozšiřující literaturou je text Bartáka (2017) pojednávající o novinkách v oblasti umělé inteligence. Autor zmiňuje iniciativu RoboCup, která pořádá „fotbalové“ soutěže robotů. Pro podrobnosti vizte stránky organizace: <https://www.robocup.org>. Citováno 7. 8. 2023.

nejsou sportem šachy ani karetní hra bridge, protože nejsou v pravém smyslu fyzické. Svě stanovisko odůvodňuje tím, že pro obě hry a) fyzický pohyb není nutný (tj. v případě šachů mohu někomu říci, aby vykonal mnou požadovaný pohyb figurkou), b) vlastní fyzický pohyb (např. figurkou) není relevantní pro výsledek (tj. neposuzuje se samotný fyzický pohyb, ale něco jiného).¹³⁹ Jako příklad sportu uvádí Parry střelbu, kde nejde pouze o stisk spouště, ale na výsledku se podílí celková kontrola našeho těla (včetně rovnováhy, postoje, držení pušky a práce s dechem). Za sport nepovažuje Parry ani soutěže v konzumaci potravin (*speed-eating contest*), které sice splňují některá jeho kritéria sportu, ovšem jsou problematické s ohledem na kritérium fyzické dovednosti.¹⁴⁰ Dle Parryho nejsou tyto soutěže fyzickou pohybovou aktivitou, ale cílí primárně na konzumaci. Fyzickým kritériem sportů se zabývá Paddick (1975), ke kterému Parry sám odkazuje.¹⁴¹ Toto kritérium hraje rovněž důležitou úlohu v Suitsově práci (1973), kde představuje jeden ze čtyř požadavků, které pokud jsou splněny, činí z určité hry (*game*) sport. Fyzický prvek rovněž přijímá Meier (1988) či Connor (2011, 15, 18), dle něhož je sport hrou zahrnující fyzické vypětí (*a game involving physical exertion*) (Mareš a Novotný 2023, 37).

Dle třetího Parryho kritéria všechny sporty vyžadují rozvoj a předvádění lidských fyzických dovedností (Parry 2019, 9). Sportem tedy nejsou aktivity, které jsou sice fyzické povahy, ale nevyžadují signifikantní úroveň fyzické dovednosti. Jako příklad uvádí Parry chůzi, běhání (*jogging*), jízdu na kole (*exercise cycling*) či základní tréninková cvičení (*basic training routines*).¹⁴² Jako příklad sportu naopak zmiňuje závodní chůzi, která vyžaduje osvojení si a předvádění specifických pohybových dovedností.¹⁴³ Toto kritérium hraje důležitou úlohu v Suitsově práci (1973), kde představuje další z celkem čtyř požadavků, které pokud jsou splněny, činí z určité hry (*game*) sport.¹⁴⁴ Dle Papineaua (2017, 236) je provádění pohybů vyžadujících fyzickou dovednost hlavním účelem sportování. S kritériem fyzických dovedností se můžeme setkat rovněž u Meiera (1988), McNameeho (2008) či Pika (2019). Dle Holta (2016, 7) jsou pro sport zásadní tzv. *gross skills*, které se týkají pohybu či kontroly celého těla. Detailní vzhled do povahy dovedností se objevuje u Torrese (2018).

Za čtvrté, všechny sporty jsou soutěžemi (*contests*). Dle Parryho (2019, 10) sport vždy zahrnuje určité poměrování se s druhými. Tím pádem je vyloučeno horolezectví a další individuálně založené „přírodní“ aktivity, které představují spíše určitou výzvu (*challenge*) či zkoušku (*test*). Parry odkazuje na Kretchmara (1975), který se vztahem pojmů *test* a *contest* podrobně zabývá. Dle Kretchmara (1975, 27) je přechod od testu k soutěži přechodem od jedince ke společenství. Soutěž zahrnuje sdílení individuální zkoušky (testu) s někým dalším. Dle Parryho je toto sdílení individuálního testu podstatou sportu. S odkazem na Kretchmara (2014) můžeme

¹³⁹ Šachům a jejich možnému označení termínem sport se věnuje Kobiela (2018). O jeho stanovisku pojednávám níže.

¹⁴⁰ Parry uvádí odkaz na Major League Eating (MLE): <https://majorleagueeating.com>. Citováno 23. 11. 2022.

¹⁴¹ Kritiku vůči Paddickově koncepci formuloval Osterhoudt (1996). Hlavní body jejich sporu zachycuje Lebed (2022, 118-119), který mj. upozorňuje na to, že oba autoři se shodují na nutnosti fyzického elementu jakožto základní složce sportu.

¹⁴² Pojednání o tréninku ve vztahu ke hře (*play, game*) a práci přináší Faulkner (2019).

¹⁴³ Sportem by dle Parryho kritéria patrně nebyl např. bungee jumping, kde dovednosti účastníka nejsou určující, tj. výsledek není postaven na našich dovednostech, ale na přípravě. Jde spíše o prožitkovou aktivitu.

¹⁴⁴ Suits (1988, 5) zároveň specifikuje, že jsou to pravidla v rámci herních sportů (*sports as games*, např. fotbal) která generují konkrétní dovednosti žádoucí pro danou hru. V případě neherních sportů (*performances*, např. gymnastika) generují tyto dovednosti ideály, ke kterým se snaží sportovec svým výkonem přiblížit (1988, 6).

řící, že v Parryho definici jsou sporty esenciálně ukotvené v pluralitě a srovnávání s druhými.¹⁴⁵ Parry implicitně navazuje na Kretchmarovu (2014, 24, 31-35) analýzu soupeření (*competition*) a pseudo-soupeření, když tvrdí, že sporty nejsou soutěžemi se sebou samým, se zvířaty ani s imaginárními či nepřítomnými soupeři. Zahrnují naopak střetávání alespoň dvou lidských osob, které spolu vzájemně interagují (Mareš a Novotný 2023, 37-38).¹⁴⁶ U výše uvedených aktivit (např. horolezectví) je vztah jednostranný – člověk interaguje s prostředím (překonává náročný povrch, vypořádává se přírodními podmínkami a počasím), ale příroda striktně vzato neinteraguje s ním, člověk ji neporáží (Krein 2007, Howeová 2008, 359). Parry rovněž za sport nepovažuje tanec, který může být prováděn jako rituál, přehlídka, oslava či jako součást společenské události, aniž by byl srovnáván s jinými výkony či posuzován vůči jiným předvedením. Parry ovšem dodává, že soutěž můžeme udělat prakticky z čehokoli, včetně tance či hry na piano. To ovšem z daných aktivit nedělá automaticky sporty. Dle Parryho by nikdo takové aktivity za sport neoznačil (patrně proto, že jsou něčím jiným). Soutěžní prvek se objevuje mimo jiné v Suitsové revidované definici sportu (1988)¹⁴⁷ či u Kreina (2007; 2015), který se jím zabývá v kontextu analýzy sportů provozovaných v přírodě (*nature sports*) a který ho v kontextu těchto sportů odmítá.

Za páté, všechny sporty jsou dle Parryho řízené pravidly (2019, 10). Toto kritérium vylučuje aktivity, které nevyžadují specifikaci pravidel pro určení výsledku. Parry zmiňuje lov na zvířata, rybaření (*field sports*), běh (*jogging*) a surfování. Tyto aktivity jsou formálně nestrukturované a je možné se jim věnovat různými způsoby. Zároveň dodává (2019 16), že z daných aktiv se mohou stát sporty, pokud se stanou více formálními. V praxi to znamená např. specifikaci možného vybavení (např. pušek), kdy pravidla určí dovolené a nedovolené způsoby, jak dosáhnout požadovaného cíle (např. trefení terče). Podrobný rozbor pravidel a jejich specifické role ve sportu a hře (*game*) nabízí Suits (1973, 1988, 2014), který si všímá jejich zvláštní tendence směřovat k záměrné neefektivitě (tj. nikoli nutné složitosti).¹⁴⁸ Pravidla ve sportu řeší rovněž Connor (2011, 17-18), dle něhož je každý sport určitým způsobem limitovaný (*disabled*),

¹⁴⁵ Povahu tohoto srovnávání rozpracovává Howeová (2008, 360). Dle ní můžeme rozlišit mezi přímou interakcí ve hře (např. tým hraje proti jinému týmu) a mezi interakcí nepřímou, kdy sportovci předvádějí svůj výkon odděleně a postupně (např. gymnastické soutěže). Oba typy interakce jsou kompatibilní s Parryho přístupem.

¹⁴⁶ Kretchmar (2019a, 237-238) charakterizuje podstatu soutěže takto: ‘... the contest or competition itself—is an event where two or more parties can produce or display their own products (plurality), where the differences between and among those products can be noted (comparison), where standards for superiority and methods for scoring exist so products can be thereby evaluated (normativity), and where bilateral or multilateral commitments to show superiority are required when taking part in the event (disputation).’ Krein (2015, 284) uvádí, že je možné si představit soupeření člověka s určitými typy strojů, které demonstrují podobné dovednosti jako člověk (např. v případě hraní šachů člověk vs. počítač). Uvedený příklad, pokud je vůbec soupeřením, by Parrym patrně nebyl s ohledem na povahu dovednosti označen za sport.

¹⁴⁷ Suits (1988, 2) v tomto textu opouští tezi, že všechny sporty jsou esenciálně hrami (*games*). Některé sporty jsou dle něho hrami (tj. sporty řízené rozhodčími, tzv. *refereed sports*, např. fotbal či basketbal), některé jsou ovšem spíše soutěžemi v předvádění pohybových dovedností (hodnocené sporty, tzv. *judged sports*, např. skoky do vody). O herním aspektu sportu budu pojednávat později v této kapitole.

¹⁴⁸ Suits (1973, 11) rozlišuje mezi konstitutivními pravidly (*constitutive rules*), které specifikují dovolené prostředky k dosažení cílů, o něž nám ve sportu jde, a mezi dovednostními pravidly (*rules of skill*), které jsou určitým návodem, jak hrát daný sport dobře (např. sledovat ve hře míč). Porušení dovednostních pravidel vede k tomu, že nehrajeme daný sport dobře. Porušení konstitutivních pravidel vede dle Suitse k tomu, že daný sport vlastně nehrajeme vůbec. Povaha sportovních pravidel a (ne)nutnost jejich dodržování pro to, aby mohla daná aktivita probíhat, patří k centrálním tématům filosofie sportu.

či Howeová (2011, 137), která upozorňuje na to, že jeden a ten samý sport (např. lední hokej) může obsahovat drobné odlišnosti v pravidlech, a to na základě toho, jaký řídicí orgán (svaz) ho spravuje.¹⁴⁹

Poslední konstitutivní známkou pojmu sport, kterou Parry zmiňuje, je institucionalizace. Sporty jsou pravidly řízené soutěže lidských fyzických (pohybových) dovedností, které dosáhly určité úrovně institucionalizace. Parry specifikuje, co tím myslí: „... *sport dosáhl institucionalizace, pokud se mu podařilo poskytnout ucelenou reprezentaci sebe sama svým národním a mezinárodním voličům, o čemž svědčí národní a mezinárodní federace.*“¹⁵⁰ Jako problematický příklad uvádí surfování, které ačkoli bylo přijato jako olympijský sport, stále dle Parryho neprošlo dostatečnou institucionalizací. V praxi toto kritérium znamená, že sportem nejsou ad hoc aktivity, ale pouze ty, které jsou určitým způsobem kodifikovány a dosáhly oficiálního uznání. Tento požadavek naznačuje rovněž Suits (1973, 16-17), dle něhož abychom mohli hovořit o sportu, je potřeba, aby daná aktivita měla širokou základnu podporovatelů (*wide following*) a dosáhla určité úrovně stability. Suits konkrétně zmiňuje jasná a explicitně formulovaná pravidla, širší zájem veřejnosti či prvky jako trénink, koučink, výzkum a rozvoj, kritiku či archivaci výkonů a statistik. Dodává, že ne všechny sporty musejí vykazovat všechny uvedené prvky, ale alespoň některé budou do určité míry součástí každé hry (*game*), kterou budeme považovat za sport. V reakci na kritiku Meiera (1988) Suits (1989, 8) uznává, že daná kritéria nejsou pro sport nutná. V pozdější jeho definici sportu ovšem představuje kritérium širokého následování (*wide following*) jeden z hlavních aspektů (Mareš a Novotný 2023, 39). O oficiálním statusu a institucionalizaci jakožto nutné známce sportu pojednává Lebed (2022, 122-124).

1.3.2 Polemika s Parryho definicí a prezentace vlastní pozice

Parryho definice je srozumitelně formulovaným, kvalitně podloženým pokusem o zachycení konstitutivních rysů (olympijského) sportu. Navazuje sice na tradiční analytické přístupy, ovšem zvolená argumentace je poměrně inovativní. O svém pokusu Parry (2019, 11) hovoří jako o návrhu k diskuzi (*a suggestion for discussion*), který je otevřený kritice a vylepšení (Mareš a Novotný 2023, 39). Uvádí (2019, 17), že mohou existovat další logicky nutné známky pojmu sport, které by stálo za to zohlednit. Příkladem by mohly být sdílené hodnoty a závazky (*shared values and commitments*). Zároveň dodává, že tento rys vyplývá z jím zmíněných kritérií 5 (pravidla) a 6 (institucionalizace). Upozorním zde na problematické body Parryho definice a navrhuji její vylepšení tak, aby přesněji zachycovala, co je to sport.

Parry ve svém textu explicitně neříká, do jaké míry lze jeho definici aplikovat mimo olympijský kontext. Poměrně jasně tvrdí (2019, 6-7; 2023, 50), že nedefinuje sport jako takový, ale pouze mapuje nutné a postačující známky určitého paradigmatického příkladu sportu, totiž toho olympijského. Na druhou stranu ve svém textu (2019, 3-6, 14) naznačuje, že jeho definice je aplikovatelná mimo olympijský kontext (Mareš a Novotný 2023, 39). Toto naznačení lze spatřit

¹⁴⁹ Podrobně se problematice sportovních pravidel a jejich dodržování věnují Berman a Friedman (2021). Rozšiřující literaturou k tématu pravidel je text *Rules: A Short History of What We Live By* od L. Dastonové (2022). Autorka se v něm zabývá pravidly a jejich rolí v životě člověka.

¹⁵⁰ Původní anglický text: ‘... *sport has achieved institutionalisation if it has managed to provide a coherent representation of itself to its national and international constituencies, evidenced by national and international federations.*’

již v názvu Parryho původního příspěvku (*E-sports are Not Sports*).¹⁵¹ Nepůjde mi nyní o zpochybňování Parryho původní stipulace ani použité metodologie, ale spíše o zdůraznění toho, že jeho definice sport mimo olympijský kontext nevystihuje. Zároveň se pokusím ukázat, že Parryho definice i v kontextu pouze olympijského sportu vynechává podstatný prvek, totiž herní rozměr sportování.

Podobně jako Parry používám konceptuální analýzu a specifikuji, jaký typ sportu mám při snaze o formulování definice na mysli. Paradigmatickým příkladem mi budou typické a v moderní době nekontroverzní sporty (*modern hard core sports*), a to bez ohledu na úroveň provozování (tj. zda jsou dělány amatérsky, výkonově, či profesionálně).¹⁵² Pro ilustraci uvádím několik příkladů sportů, které mi slouží jako základ pro definici:

- **Týmové sporty:** lední hokej, fotbal (kopaná), americký fotbal či basketbal;
- **Sportovní soupeření s druhým:** tenis, ping pong či box;
- **Individuální, resp. individuálně provozovatelné sporty:** atletika (sprint na sto metrů, maratón, hod oštěpem, hod diskem ad.), střelba (skeet, trap), cyklistika či lyžování.

Kontroverzními příklady by naopak byly rovněž Parrym zmíněné závody automobilů, esporty či šachy, které ačkoli nacházejí své příznivce a bývají někdy považovány za sport, nepředstavují jeho paradigmatický (ve smyslu široce uznávaný a nekontroverzní) příklad. Příkladem aktivity, která sportem poměrně jasně není, může být filosofická disputace, těžba dřeva v lese či tanec na plese.

Od Parryho stipulace se popsané nekontroverzní sporty liší tím, že nejsou nutně přímo navázané na olympijský rámec. Výhodou předložené kategorie je právě to, že se nutně nevztahuje ke konkrétní formě a není zabarvena určitou událostí, jako je tomu v případě elitního a na výkon orientovaného olympijského sportu. Zároveň jde s ohledem na diverzitu aktivit o kategorii reprezentativní a na rozdíl od Parryho přístupu z hlediska úvodní stipulace dostatečně širokou.¹⁵³ Nevýhodou této kategorie, na kterou upozorňuje sám Parry v odpovědi na naši kritiku (Mareš a Novotný 2023, 35-37), je potenciální nejasnost a netransparentnost týkající se toho, co můžeme považovat za nekontroverzní příklad sportu, co již ne, a dle jakých kritérií můžeme určité sporty považovat za nekontroverzní příklady. Kritériem úvodního výběru pro mě byla skutečnost, že tyto aktivity lidé v zemích, kde je pojem sportu alespoň trochu známý, jakožto sporty obecně nezpochybňují a v některých zemích je daný sport dokonce velmi populární.¹⁵⁴ Není zde mým cílem přesně ohraničovat popsanou kategorii nekontroverzních sportů, jelikož to není ani potřebné. Jak navíc naznačuje sám Parry (2023, 51), dostali bychom se tím do problémů týkajících

¹⁵¹ V odpovědi na naši kritiku Parry (2023, 50, 53, 55) již explicitně říká, že jeho vlastní analýza olympijského sportu neimplikuje nic o dalších druzích sportu (myšleno o sportech mimo olympijský kontext).

¹⁵² Zaměření na nekontroverzní aktivity má ve filosofii sportu předchůdce. Objevuje se rovněž u Suitse při řešení problematiky hry. Suits používá pojem *hard core games* (srov. 2014, 200).

¹⁵³ Aby Parry zachoval dostatečnou šíři svého záběru, musí tvrdit, že olympijský sport je vlastně olympijským typem sportu (2019, 4). Do olympijského sportu řadí aktivity, které se na olympijském programu dosud nevyskytly (např. kickboxing).

¹⁵⁴ Mohli bychom se setkat s člověkem, který by z rozmaru či jiného důvodu mohl tvrdit, že např. basketbal, tenis či box nejsou sporty. S takovýmto člověkem, podobně jako v případě Parryho „odmítače“ olympijského sportu jakožto sportu (2019, 4, 16), by bylo velmi obtížné zahájit konverzaci.

se např. kulturních specifik s ohledem na označení typické-netypické (resp. nekontroverzní). Spíše mi s ohledem na zde popsanou kategorii nekontroverzních sportů půjde o to identifikovat nutné a postačující rysy pojmu sport.

Parryho definice je precizně formulovaná (*precise*) a v mnoha ohledech přesná (*accurate*), čímž poskytuje cenný základ pro jakoukoli další definiční snahu. Lze souhlasit s tím, že sport je esenciálně lidskou, pravidly řízenou aktivitou, pro kterou jsou podstatné fyzické (pohybové, tělesné) dovednosti. Můžeme přesto zpochybňovat hranici, kterou Parry nastavil při zavedení dle něho adekvátního významu těchto definujících pojmů. Zpochybňování této hranice, jak uvidíme později, se objevuje u tzv. hraničních případů (*borderline cases*). V rámci současného výkladu pro mě ovšem není zpochybňování významu uvedených čtyř známek sportu důležité. Jako podstatnější spatřuji zabývání se známkami „institucionalizovaný“ a „soutěžní“.

Obsah pojmu „institucionalizovaný“, jak ho interpretuje Parry (2019, 11), je v případě moderních nekontroverzních sportů příliš striktní. Ucelená reprezentace sebe sama na národní a mezinárodní úrovni se zdá být podstatným rysem v případě olympijského sportu (a sportů na jiných velkých sportovních událostech), není ovšem nutnou podmínkou pro označení určité aktivity pojmem „sport“. Touto nutnou minimální podmínkou je, aby daná aktivita měla jasně stanovená pravidla společně s určitými standardy provozování a byla takto provozována alespoň na komunitní úrovni (tj. aby měla určitou základnu podporovatelů, kteří danou aktivitu svým provozováním ukazují jako reálnou) (Mareš a Novotný 2023, 39).¹⁵⁵ Surfování (má-li explicitní pravidla) můžeme z tohoto důvodu označit za sport. Je ovšem pro konceptuální označení „sport“ nutné, aby daná aktivita byla provozována jako soutěž? Této otázce se věnuje následující podkapitola.

Střetávání

Aplikace Parryho definice olympijského sportu na moderní nekontroverzní sporty ukazuje, že daná definice je mimo oblast institucionalizace příliš úzká i v jiném ohledu. Problematickým pojmem je zde soutěž (*contest*). Parryho definice olympijského sportu vyzdvihuje nutnost plurality, tj. explicitního soupeření alespoň dvou jedinců. Poukáží nyní na to, že ačkoli je soutěžní komparace typickým jevem mnoha sportů (Howeová 2008, 359), pro definici sportu nejde o podmínku nutnou. Abych se vyhnul kontroverzím ohledně podstaty soutěžení/soupeření (*contest/competition*) (Kretchmar 2014, 2019a; Royce 2017 ad.)¹⁵⁶ a zároveň neredukoval sport na pluralitu vyžadující aktivitu, budu pracovat s pojmem, který dle mého lépe vystihuje podstatu sportování.

¹⁵⁵ Parry (2023, 56) specifikuje, že kritérium široké základny podporovatelů (*wide following*) není nutnou podmínkou olympijského sportu. Uvádí příklady sportů, které splňují jeho definici, aniž by dosáhly popularity (např. teqball, woodball, wakeskate). Základní podmínkou tak pro něho patrně zůstává ucelená reprezentace dané aktivity na národní a mezinárodní úrovni.

¹⁵⁶ Pojmy soutěžení (*contest*) a soupeření (*competition*) považuji za natolik podobné, že mezi nimi v tomto textu nerozlišuji. Činím tak z toho důvodu, že se toto rozlišení neobjevuje ani u Parryho (2019; 2023) či Kretchmara (2019a). S rozlišením se můžeme setkat u J. Sokola (2016), který hovoří o soupeřivém konfliktu, kdy je potřeba druhého přehrát a zároveň se bránit jemu, a konfliktu soutěživém, kde každý dělá, co umí nejlepšího, a jeden druhému v tom nesmí bránit. Vizte <https://www.youtube.com/watch?v=uYlu7er53os> (minutáž 75-76). Citováno 29. 11. 2022.

Tímto pojmem je střetávání (*encounter, encountering*), které je, na rozdíl od soupeření/soutěžení, nutnou podmínkou sportu.¹⁵⁷ Vztah mezi oběma pojmy je přitom následující: každé soutěžení/soupeření je střetáváním, ne každé střetávání je nutně soutěžením/soupeřením (*contest, competition*). Dále platí, že každý sport je specifickou formou střetávání, ovšem každé střetávání není sportem (podrobnosti vizte níže). Moderní nekontroverzní sporty jsou specifickým typem střetávání, a to nejen ve smyslu střetu s dalšími soupeři (srov. Parryho a Kretchmarovo pojetí soutěže), ale i se sebou samým, s používaným náčiním či s okolní krajinou (Breivik 2022; Howeová 2008, 2019; Hogenová 1998¹⁵⁸). Střetáváním mám na mysli podstupování určité náročné zkoušky (*challenging test*) či soutěže s druhými (*contest*), která v případě sportu zahrnuje pohybové dovednosti.¹⁵⁹ Střetávat se znamená na individuální rovině čelit vlastním limitům a konfliktním motivacím (mj. vypořádávat se s bolestí a vyčerpáním), ve vztahu k okolí pak specifické vypořádání se s okolní přírodou (např. s protivětem při jízdě na kole), s náročným úkolem (např. náročným gymnastickým prvkem) či s druhými sportovci (srov. Mareš a Novotný 2023, 40). Nejde přitom o prvek nutně navázaný na pojem vážnosti, ale může nabývat i formy prosté zábavy. U některých sportů je pak střetávání přímo navázané na soupeření s druhými (např. fotbal či tenis), u některých tomu tak být nemusí (srov. individuální sporty jako atletika, střelba, cyklistika či lyžování). Cyklista tedy provozuje sport nikoli pouze tehdy, když soupeří s druhými v rámci organizované soutěže, ale již tehdy, když jaksi „soupeří“ sám se sebou (podrobnosti vizte níže). Sport začíná na rovině individuálního střetávání, ne nutně soupeření s druhými.

Doposud uvedené teze týkající se soupeření a střetávání jsou v rámci oboru filosofie sportu předmětem diskuzí. Řada autorů (např. Krein 2007; Kretchmar 2014, 2019a; Simon, Torres a Hager 2018) upozorňuje na to, že soutěžení se sebou (*competing with self*) je problematické a zavádějící. Dle Kretchmara (2019a, 241-242) je soutěž se sebou samým a překonání sebe samého spíše metaforickým než doslovným vyjádřením, jelikož z logiky věci pro poměřování potřebujeme pluralitu, která je v případě soutěže se sebou samým pouze iluzorní.¹⁶⁰ Simon, Torres a Hager (2018, 48), na které Kretchmar odkazuje, považují soutěž se sebou samým za hraní proti „duchům vlastního já z minulosti“. Jelikož tyto „duchové minulého já“ neexistují v přítomnosti a nemůžeme s nimi tedy přímo soupeřit, je použití pojmu soutěž zavádějící. Podobně jako Kretchmar považují za adekvátnější hovořit o seberozvoji (*self-development*) a zlepšování sebe

¹⁵⁷ Pojem střetávání (*encountering*) se objevuje např. u Hylanda (1978), který jím ovšem myslí specifický typ vztahu mezi soupeřícími jedinci. Se střetáváním se můžeme setkat již v antickém Řecku, kde představuje podstatný rys tehdejší agonální kultury (Kouřil 2016a, 15-16). V textu budu pracovat s širším významem tohoto pojmu. Střetávání chápu jako určitý typ agonálního vztahování se ke světu, které začíná již na rovině jednotlivce. Nejde o setkávání (*meeting*), ale o zápolivé vztahování se, tedy střetávání (*encountering*).

¹⁵⁸ Hogenová v rámci hermeneutického výkladu sportu hovoří o dialogu mezi tělem sportovce a „tělem Země – Gaii“. Dle Hogenové vstupuje sportovec do dialogu se čtyřmi živly Země tak, že překonává vzdálenost Země během, živel vzduchu ve skocích, hodech a vrzích, vodní živel plaváním a oheň sportovní vášně v agonistickém zápolení, ve hrách apod. (Hogenová 1998, 25; Mareš 2018, 14). Tento dialog dle mého odpovídá právě pojmu střetávání.

¹⁵⁹ Parry (2023, 53) v odpovědi na naši kritiku uvádí koncepci K. Kreina (2018, ch. 3), dle něhož nejsou přírodní sporty (*nature sports*) ani výzvou (*tests*), ani soutěží (*contest*), ale střetem (*encounter*) s přírodou. Souhlasím s tím, že přírodní sporty zahrnují střetávání. Dodávám ale, že do tohoto střetávání patří v případě přírodních sportů rovněž pojem výzvy (*test*). Dále souhlasím s tím, že přírodní sporty nejsou principiálně soutěžemi (*contest*), ačkoli takto provozované být také mohou.

¹⁶⁰ Kretchmar proto spíše než pojem „překonat sebe samého“ navrhuje používat pojem „zlepšování“ (*improvement*).

sama (*self-improvement*). Zde je ovšem potřeba specifikovat, co se soutěží, resp. v našem případě střetem se sebou samým konkrétně myslí.

Howeová (2008, 353, 359-362) v odpovědi na Kreinovu kritiku (2007) poukazuje na to, že zatímco soutěž se sebou samým (*with one's self*) je z filosofického hlediska absurdní (podobně jako myšlenka porazit horu či řeku), určité soupeření uvnitř sebe (*within one's self*, tzv. *self-reflexive competition*) mezi rozdílnými touhami a motivacemi¹⁶¹ je plausibilním jevem (nejen) ve sportovních soutěžích. Hovoří o střetávání se sebou samým, které se objevuje nejen u soutěžních sportů, ale rovněž u individuálně zaměřených (např. v přírodě provozovaných) sportů.¹⁶² Tato forma soupeření je kompatibilní s cílením vlastním limitům, které bylo výše popsáno jako podstata individuálního střetávání.¹⁶³

O různých rovinách střetávání v rámci sportu hovoří Breivik (2022, 29-31). Představuje čtyři existenciální dimenze (vztahy), se kterými se sportovec vypořádává – já-já (*I-Me*), já-ty (*I-You*), já-společnost (*I-society*), já-příroda (*I-Nature*). Vztahy já-ty a já-společnost (typické v týmových sportech) představují jádro Parryho pojmu *contest* popsaného výše, proto se jimi nebudu blíže zabývat. V případě individuálních sportů (vztah já-já) je dle Breivika postačující přítomnost pouze jednoho sportovce, abychom mohli hovořit o sportu. Základní významovou strukturou je zde otázka: Co mohu dokázat se svým tělem (resp. skrze své tělo)? V případě přírodních sportů (*nature sports*) je hlavní zaměření na jedinečný vztah člověka k přírodnímu prostředí. Základní podstatou je interakce s určitou částí přírody (okolní krajiny), kdy člověk demonstruje své pohybové dovednosti (Breivik 2022, 31): „V přírodních sportech jako lezení, skydiving, surfování či lyžování jde o přímou interakci s přírodou, i když příroda striktně vzato neinteraguje s námi, jako protivník v zápolivých či týmových sportech.“¹⁶⁴

Podobně hovoří Krein (Parry 2023, 56; Krein 2015, 283), dle něhož v přírodních sportech jde o určitou dovednostní interakci s přírodou (*skillful interaction with features of the natural world*). Ze své podstaty nejsou soutěžní (*competitive*), ovšem svou intenzitou jsou „tradičním“ soutěžním sportům velmi blízké. Uvažovat o nich v soutěžním rámci je dle Kreina (2015, 271, 285) problematické, protože primárním elementem je zde interakce sportovce s přírodou a adaptace na ni (resp. přizpůsobení se přírodním podmínkám), nikoli interakce s přírodou za účelem přemožení jiných sportovců či přemožení přírody samotné (např. skály). Krein (in Parry 2023, 56) správně podotýká, že ne každá aktivita v přírodě je sportem. Rozlišuje přitom mezi přírodními sporty (*nature sports*) a aktivitami v divočině (*wilderness activities*, příkladem je šnorchlování či turistika, pod kterou lze zařadit táboření či trampování), u nichž člověk je v přírodě a určitým způsobem ji prožívá, aniž by s ní interagoval pomocí pohybových

¹⁶¹ Howeová uvádí jako příklad soupeřící motivace touhu uspět a touhu vzdát to (např. v silné únavě a vyčerpání).

¹⁶² Myšlenka, že ne všechny sporty musejí zahrnovat poměřování s druhými, nachází oporu např. v koncepcích Kretchmara (2019a) či právě Howeové (2019), dle níž ne všechny sporty jsou rovněž hrami (*games*).

¹⁶³ Krein odpovídá na kritiku Howeové ve svém textu *Reflections on Competition and Nature Sports* (2015, 274-276). Rozlišuje mezi vnitřním dialogem a sportovní soutěží, které považuje za rozdílné typy jevů. Vnitřní konflikt v interpretaci Howeové je dle něho kompatibilní s přírodními sporty, ovšem není jejich definujícím rysem.

¹⁶⁴ Původní anglický text: 'In nature sports such as climbing, skydiving, surfing, and skiing, there is direct interaction with nature even if nature does not intentionally "act back" such as an adversary in encounter sports or team sports.' Breivik používá pojem střetávání (*encounter*) ve významu zápolení s druhým protivníkem. V textu pracuji s širším významem tohoto pojmu, který zahrnuje všechny Breivikem popsané existenciální dimenze vztahu.

dovedností.¹⁶⁵ Kreinův výraz *interaction* ve významu, který používá v souvislosti s přírodními sporty, považuji za odpovídající pojmu střetávání.¹⁶⁶

Chápeme-li sport jako nikoli nutně soutěžní (ve smyslu pluralitu zahrnující) aktivitu, otevíráme tím prostor pro další typy aktivit, které jsou solidními kandidáty pro zařazení pod pojem sport, jelikož v zásadě splňují ostatní jeho nutné známky. Příkladem může být již dříve naznačené skálolezectví (*rock climbing*), u kterého je cílem dosáhnout vrcholu (resp. koncového bodu) obvykle předem definované cesty bez pádu (Mareš a Novotný 2023, 40). Tento přírodní sport je principiálně nesoutěžní aktivitou¹⁶⁷, která ovšem zahrnuje specifickou zkoušku/výzvu (*test/challenge*) a střetávání se sebou samým a s okolní přírodou. Lze ovšem souhlasit s Parrym, že sportem nebude např. tanec, který spíše než střetáváním je druhem pohybového umění (ačkoli může být jako sport provozován). Ve sportovních soutěžích je střet zakomponován do struktury dané aktivity (např. u sportů na olympijských hrách), ovšem představuje významný prvek i u individuálních nesoutěžních sportů, kde je jaksi tvořen přístupem daného sportovce.

Nutno dodat, že vymezení obsahu pojmu sport pomocí pojmu střetávání s sebou nese určité problémy. Konkrétní obtíží je rozlišení mezi sportem a pohybovou rekreací v podobě venkovních aktivit, které se mohou sportům podobat, ovšem které sportem v přesném smyslu nebudou (např. cyklovýlet v přírodě, projížďka na kole pro „vyčištění hlavy“, turistika či geocaching). Tato obtíž je ovšem řešitelná pomocí adekvátní interpretace definujícího pojmu a nepředstavuje tak důvod pro redukci sportu na pouze jeho soutěžní rovinu. Lze také namítnout, že střetávání je pojmem s vágním významem (Parry 2023, 53-54). Možnou odpovědí na tuto námitku je, že povahu střetu specifikovat lze a že je rámována dalšími nutnými známkami pojmu sport, které jí dávají specifický význam. Při pohledu na moderní nekontroverzní sporty můžeme vidět, že nejde o jakýkoli střet (příklady mimo sportovní rámec mohou být náhodné „střetnutí“ dvou lidí ve výtahu, „střetnutí“ houbaře s houbou či rvačka na ulici za účelem ochrany přítele), ale o specifické odpovídání na výzvu předvádět co nejlépe pohybové dovednosti a dosahovat stanoveného herního cíle. Sport není pouze aktivitou, kde hlavním hybatelem jsou lidé, která je určitým způsobem institucionalizovaná, řízená pravidly a která zahrnuje pohybové dovednosti. Jde o konkrétní činnost se specifickým nábojem, který vystihuje právě pojem střetávání. Platí přitom, že z logiky věci se ve sportu nelze nestřetávat, tj. o sport jde tehdy, je-li v dané aktivitě přítomen prvek střetávání, což ovšem neznamená, že by v rámci dané činnosti nemohl mít sportovec pluralitu různých jiných postojů (nastavení).¹⁶⁸

Konceptuálně (tj. co do svého bytostného obsahu) je tedy sport specifickou formou střetávání. Tento pojem získává bohatší význam tehdy, uvažujeme-li o něm v rámci konkrétního

¹⁶⁵ Parry (2023, 50) zmiňuje příklad houbaření, které dle něho není ani rekreačním sportem, ale spíše pobytem v přírodě, kdy lidé pro zábavu či za účelem obživy sbírají houby. Lze doplnit, že houbaření je druhem pohybové rekreace. Parry (2023, 56) při interpretaci Kreinovy pozice používá pro aktivity v divočině, které nejsou sporty, výraz *encounter*. Zmiňuje ho v kontextu prostého pobytu v přírodě (*simply being in nature*), a tím pádem v podstatně odlišném rámci, než v jakém tento výraz používám v tomto textu, když hovořím o sportovním střetávání.

¹⁶⁶ Aktuální postřehy k problematice přírodních sportů, včetně jejich vztahu ke sportům „tradičním“, lze nalézt v sympoziu ke Kreinově knize *Philosophy and Nature Sports* (2020) – vizte Krein, Parry, Martínková, Breivik a Humphreysová (2023). Detaily dané debaty překračují rámec této práce, proto zde na uvedený zdroj pouze upozorňuji.

¹⁶⁷ Howeová specifikuje (2019, 441), že soutěžní prvek může být součástí přírodních sportů (např. lyžování, kde mohou chtít někoho předjet), ale není jejich nutnou podmínkou.

¹⁶⁸ Otázce přístupu a nastavení s ohledem na dobrý sport se věnuje druhá kapitola této práce.

sportovcovu výkonu. Detailní rozpracování této problematiky se již týká teorie sportu, proto zde načrtnu pouze základní rámec. Sportovní výkon má dynamický charakter, který odpovídá proměnlivosti děje a nepředvídatelnosti řady situací, jež mohou nastat. Proto ani střet nemá jednu konstantní podobu, ale v průběhu sportovního dění se objevuje v různých modech a s různou intenzitou. V zásadě pak platí, že v rámci sportu se účastník na určité rovině střetává (vizte výše Breivikův model), ovšem s tím dodatkem, že někdy jde o střet více intenzivní (např. v závěru utkání či běžeckém finiši), někdy o střet méně intenzivní (např. při čekání na střídače před vstupem do hry). Ona rozdílnost intenzity střetu je zachytitelná pomocí fenomenologických rozpracování. Dynamika sportovního dění s sebou přináší pestrou paletu prožitků, jejichž bohatost i proměnlivost je člověku s aktivní sportovní zkušeností důvěrně známá. Pojem střetávání tak má rovněž význam kvalitativní. Je to právě prožitek specifického střetu, který činí nezanedbatelný rozdíl mezi sportem a jinými typy lidských pohybových činností.¹⁶⁹

Důležitou součástí pojmu střetávání jsou úspěch/neúspěch a výhra/prohra (resp. porážka). Tyto termíny značí, že sport má určitý cíl, o jehož dosažení účastníci usilují, tj. sportovní činnost je ze své podstaty *na něco* zaměřena. Výsledek je přitom otevřený, tj. je předmětem střetu. Dle Howeové (2008, 360) jsou to právě otevřenost a možnost selhání, co činí sport atraktivním. Jejich význam se ovšem týká i samotné definice sportu. O možnosti porážky a selhání jakožto nevyhnutelné součásti sportu píše Edgar (2013b, 131-132). Dle něho musí v dané aktivitě existovat možnost, že selžeme (neuspějeme), abychom mohli hovořit o sportu (a ne např. jen o cvičení). O selhání jakožto převládajícím jevu ve sportovních kláních hovoří rovněž Pike (2019, 15). Uvádí přitom, že selhání pramení z náročnosti úkonů, o které se při sportování snažíme. Moderní nekontroverzní sporty představují otevřenou formu střetávání, ve které se účastník/účastníci o něco snaží a která zahrnuje možnost selhání (resp. neúspěchu, v případě soutěžení porážky).

Herní aspekt

Parryho definice olympijského sportu explicitně nezmiňuje jednu jeho nutnou známku, kterou lze identifikovat rovněž v případě moderních nekontroverzních sportů. Touto známkou je určitá nenutnost (*non-necessity*), nevšednost (*non-ordinariness*), nahodilost (*arbitrariness*) či dobrovolnost (*gratuitousness*), které ze sportu činí v zásadě herní aktivitu a odlišují ho od jiných typů činností, konkrétně od instrumentálních aktivit (práce) a bojů o přežití (válek) (Mareš a Novotný 2023, 41).¹⁷⁰ Sport i hra mohou být provozovány jako práce a rovněž se v nich můžeme

¹⁶⁹ Je potřeba doplnit, že kromě různé intenzity střetávání během sportovního výkonu se lze setkat s mody sportovního střetu v rámci událostí, které sportem nejsou. Příkladem je cyklovýlet na kole, který je v zásadě pohybovou rekreací, ovšem může u něj v dílčích fázích docházet ke střetávání (např. přidáním prvku gamifikace, kdy po určitý úsek pojede cyklista co nejrychleji s cílem předjet svého kolegu). Přítomnost modu sportovního střetu ovšem automaticky neznamená, že daná činnost jako celek je sportem.

¹⁷⁰ Herní rozměr bychom mohli hledat v Parrym uvedené nutné známce „pravidly řízený“ (*rule governed*). Herní (a sportovní) pravidla, jak dokládá Suits (1973, 12), zakazují použití neefektivnějších prostředků k dosažení cíle. Kupříkladu zakazují vhodit golfový míček do jamky rukou poté, co ho k jamce doneseme. Sport ovšem není herní pouze ve smyslu specifických pravidel, ale obecně jako typ činnosti, jejíž herní rozměr a celkový charakter pravidla nevyčerpávají, ale spíše konkrétně demonstrují. V odpovědi na naši kritiku Parry (2023, 54) uvádí, že herní rozměr sportu není nutnou podmínkou olympijského sportu. Určitým způsobem ho dle něho navíc obsahují právě pravidla. Dodává také, že herní rozměr se spíše než definice týká teorie sportu. Na Parryho odpověď lze namítnout, že z hlediska definice se o nutnou známku pojmu jedná, protože ke sportu bytostně patří a navíc explicitně vydeluje

setkat s agresí/násilím vůči druhým (Nguyen 2017, 130; Pérez Triviño 2013, 73-87). Tato agrese nabývá ovšem ve sportovním rámci specifického významu a nemusí být primárně škodlivá.¹⁷¹ Ve sportech (zejm. těch adrenalinových či bojových) hrozí riziko zranění a případně i smrti. Nejde v nich ovšem o přímou snahu ubližovat druhým (či sobě samému). Ze své podstaty nezahrnují souboje na smrt a ve srovnání s pracovními úkony používají sport i hra prostředky, které jsou záměrně neefektivní (resp. méně efektivní).

V anglické literatuře se můžeme setkat s rozlišením mezi hrou jakožto *play* a hrou jakožto *game*. Diskuze ohledně rozdílů mezi oběma typy her a jejich vztahu ke sportu probíhají již od počátku oboru filosofie sportu. Existuje řada přístupů a distinkcí, na které upozorním později v této kapitole. Po vzoru Parryho se zde pouze pokusím vysvětlit a ohraničit, co míním oním herním prvkem v rámci vlastní definice sportu. Nebudu zde přitom důsledně rozlišovat mezi pojmy *play* a *game*, jelikož to v tomto případě není nutné.¹⁷²

Označení sportu za formu hry je, jak ukazují dosavadní odborné diskuze, z různých důvodů problematické. Bylo by ovšem chybou z toho vyvodit, že sport a hra spolu nesdílejí žádné společné rysy (Mareš a Novotný 2023, 41).¹⁷³ Obě oblasti totiž představují určité dobrovolné, jaksi uměle vytvořené (*gratuitous*¹⁷⁴) výzvy, které se svou základní strukturou (tj. logikou, pravidly, cíli a z nich vyplývajícími používanými prostředky) liší od každodenních (všedních) záležitostí či pracovních snah. Oborný (2015, 17) uvádí, že hra je ve filosofickém významu slova podstatou každé sportovní disciplíny. Tato teze vyžaduje podrobnější vysvětlení.

Dle Weisse (1969, cit. 1979, 134) jsou sporty a hry vydělené z každodenního života. Odkazuje přitom na J. Huizingu, který rovněž vyzdvihuje časovou a prostorovou oddělenost hry v rámci výčtu jejích formálních znaků. Dle Huizingy (1971, 14-17) je hra vystoupením z běžného života do dočasné sféry aktivity s vlastní tendencí. Během hraní stojí člověk mimo proces bezprostředního uspokojování nezbytných potřeb a žádostí.¹⁷⁵ Za jeden z formálních znaků hry považuje Huizinga ohraničenost a uzavřenost. Hra se „odehrává“ uvnitř určitých časových a prostorových hranic, má svůj průběh a smysl v sobě samé. Podobně Caillois (1998, 31-32) popisuje hru jako vydělenou z každodenního života, jelikož je vepsána do přesných a předem daných časoprostorových mezí.¹⁷⁶ Weiss (1979, 134-135) správně podotýká, že tato časová

sport od jiných typů aktivit (konkrétně od práce a válek, resp. bojů). Pro jasnost a přesnost definice je užitečnější na herní rozměr explicitně poukázat než jej chápat jako inherentní součást pravidel.

¹⁷¹ Nguyen (2017, 130) v kontextu her uvádí: '*In games, the very structure of the game permits us to be entirely competitive and aggressive; yet the game will transform these efforts into something worthwhile for our opponents.*'

¹⁷² Ve vybraných případech pouze pro přehled upozorním na to, o jakém typu hry anglicky píšící autoři hovoří.

¹⁷³ Tuto myšlenku trefně vyjadřuje Reidová (2012b, 31): '*Sport may not be identical to play, or even a specific subset of it, but in order to understand what sport is we must first try to understand play.*'

¹⁷⁴ Tento pojem se objevuje u Kretchmara (2019b) v jeho kritice B. Suitse a jeho pojetí hry jakožto *game*. Kretchmar definuje hraní her (*game playing*) jakožto pokus vyřešit problém, který je ze své podstaty dobrovolný / uměle vytvořený (*an attempt to solve a gratuitous problem*). Podobně McNamee (2008, 19) říká, že sport je typem aktivity, pro kterou je charakteristická uměle vytvořená logika (*gratuitous logic*).

¹⁷⁵ Huizinga doplňuje, že vědomí pouhé hry nevylučuje, aby se takovéto „jenom hraní“ nebralo s největší vážností a zanícením (Huizinga 1971, 15-16; Mareš 2018, 49). Můžeme doplnit, že „vážné“ činnosti (pracovní úkoly) nevylučují, abychom k nim přistupovali nevážně, herně či s potěšením.

¹⁷⁶ Časoprostorovému rámci sportu se podrobně věnuje Connor (2011, 49-97). Objevuje se rovněž u Burkeho (1971, 41-42), který říká: '*... each [sport or game, pozn. autora] generates a finite microcosm, where the things that can happen are strictly delimited. Not only do they take place in delimited areas – stadium, court, casino, board, etc. – and within fixed time limits, but according to rules which artificially equalize the conditions of competition between players and specify which few of their countless characteristics and actions will count as relevant to each game.*'

a prostorová ohraničenost je charakteristická pro každou lidskou činnost a není tudíž tím, co hru odlišuje od jiných činností. Tímto vydělovacím prvkem je dle Weisse to, že hra je činností s vnitřním cílem (tj. činností autotelickou), čímž se liší od okolního pragmatického světa. Hra vykazuje určité další kvality, které ji odlišují od činností instrumentálních. Weiss (1981, 51-52) dané kvality popisuje takto:

„... je snad postačující poznamenat, že hra představuje jeden příklad sportu, který je často pomocí obřadů a specifických koncových bodů ohraničen od zbytku světa, je řízen pravidly, je pokračujícím elementem v historii a tradici, a co je nejdůležitější, odehrává se vždy v určitém čase a prostoru s tím, že děj ani výsledek nemůže být znám předem.“¹⁷⁷

Ohraničenost a neobyčejnost sportu popisuje v kontextu olympijských her Lenk (1982, 97), který vyzdvihuje mytickou rovinu atletického výkonu:

„Olympijský sportovec tedy ilustruje herkulovský mýtus o mimořádném výkonu z kulturního hlediska, čímž míním jednání, které je ze své podstaty nepotřebné pro udržování života, ovšem které je vysoce ceněné a které vzniká z plného oddání se snažení o cíl, kterého je obtížné dosáhnout... [Sportovec, pozn. autora] se oddává mimořádnému úkolu a podstupuje zkoušku před sebou samým a zraky ostatních.“¹⁷⁸

O sportu jako autotelické, existenčně nepotřebné, přesto však hodnotné lidské činnosti hovoří Borge (2021, 313). Dle něho se sport netýká běžných lidských starostí, neřeší světové konflikty, jinými slovy necílí mimo své hranice. To ovšem neznamená, že by byl vlastním uzavřeným světem. Žádná složka lidské existence totiž není plně uzavřena před ostatními složkami. Spíše jde o to, že sport je oblastí specifickou, má jakousi vlastní světovost (*own-worldliness*).

Doposud popsané herní aspekty sportu jakožto aktivity se pojí s určitými postoji a nastaveními, které podtrhují rozdíl mezi sportem a jinými typy (nikoli herními) činnostmi. Feezell (2010, 155) hovoří o tom, že hra (*play*) je strukturálně nevážná (*structurally nonserious*). Principiálně se nejedná o vážnou (ve smyslu existenčně nutnou/potřebnou) aktivitu, ovšem můžeme ji brát velmi vážně a být do ní hluboce ponořeni. Feezell hovoří o postoji „vážné nevážnosti“ (*serious nonseriousness*), kterým popisuje vášeň vycházející z aktivní účasti v herních aktivitách. Suits (1973) představuje hry (*games*) jako podstatně odlišné od jiných typů aktivit. Díky své vnitřní povaze vyžadují také odlišný přístup. Suits ho nazývá termínem *lusory attitude* (specifický postoj hráče¹⁷⁹). Tento postoj je dle Suitse konstitutivním prvkem hry, jelikož vysvětluje onu zvláštní situaci, kdy hráč přijímá pravidla, která od něho vyžadují použití méně efektivních prostředků k dosažení cíle snažení (např. vstřelit gól ve fotbale nikoli pomocí ruky,

¹⁷⁷ Původní anglický text: *‘(I have discussed the nature of a game at some length elsewhere.) Here it is perhaps sufficient to remark that a game provides one instance of a sport, that it is bounded off from the rest of the world, often by ceremonies and specified terminal points, that it is governed by rules, that it is one item in an ongoing history and tradition, and most important, that it is produced then and there, with incidents and outcomes that cannot be known in advance.’*

¹⁷⁸ Původní anglický text: *‘The Olympic athlete thus illustrates the Herculean myth of culturally exceptional achievement, that is, of action essentially unnecessary for life’s sustenance that is nevertheless highly valued and arises from complete devotion to the striving for a goal difficult to attain... He had devoted himself to an extraordinary task and stood the test in his own and the others’ eyes.’*

¹⁷⁹ Záměrně tento pojem nepřekládám jako herní postoj, který představuje podstatný, ale na rozdíl od specifického postoje hráče (*lusory attitude*) nikoli konstitutivní prvek v rámci hry a sportu. Problematice herního postoje (*play/playful attitude*) se věnuji v kapitole 2 (Co je dobrý sport?).

ale pomocí jiné části těla, zpravidla nohy či hlavy). Tato záměrná, uměle vytvořená obtížnost je typickým jevem právě sportů a her (Mareš a Novotný 2023, 42).

Osobitý vhled do zvláštní podstaty sportu poskytuje Feezell (2006). Dle něho nám pojem hry (*play*) umožňuje pochopit mnohohrstevnatý a komplexní fenomén, jakým je sport. Sport bychom měli vidět jako blízkého souseda hry. V podstatném ohledu je sport zbytečný (*sports don't really matter*), tj. zdá se být triviální aktivitou (2006, Úvod): „... ve většině případů sporty zahrnují svévolně vybrané a uměle vytvořené činnosti, které nemají žádný vnější účel.“¹⁸⁰ Přesto se lidé sportů účastní a prožívají je způsobem, jako by na ničem jiném nezáleželo více. Dle Feezella je sport jako typ činnosti vnitřním dobrem (*intrinsic good*) a má vlastní interní účel, je „nádhernou triviálností“ (*splendit triviality*). Ačkoli Feezell spíše rozvíjí určitou teorii sportu (konkrétně popisuje spojení mezi sportem a hrou a klade důraz na etický rozměr sportu), některé jeho vhledy jsou relevantní pro definici pojmu sport. Hovoří totiž o osobité podstatě hry, která se sportování rovněž týká (2006, 53):

*„Hra je dočasným oddechem od břemen běžného života. Pracujeme, pomáháme ostatním, studujeme, platíme účty, vychováváme děti, kupujeme věci, chodíme do kostela a obecně se snažíme žít nejlépe, jak umíme. Ovšem když hrajeme, tak dočasně vystupujeme z každodennosti, jelikož vstupujeme do herního světa s jeho vlastním smyslem a řádem.“*¹⁸¹

Na základě doposud uvedeného můžeme říci, že sport je sice situovaný v konkrétním sociokulturním kontextu, ovšem představuje svět s vlastní osobitou strukturou, významem a předpisy, které sportovec přijímá vždy, když se dané činnosti má aktivně účastnit. Může k němu být přistupováno jako k instrumentální aktivitě (např. jako k práci či cestě za lepší postavou, pevnějším zdravím či hlubšími sociální vztahy), aniž by přestal být sportem. Při podrobnějším zkoumání lze ale nahlédnout, že zůstává zvláštním typem aktivity – tou, která uměle vytváří náročné výzvy a testuje jimi naši fyzickou zdatnost, mentální připravenost a další lidské schopnosti pojící se s tělesným pohybem. Sport stojí na principech odlišných od běžného života instrumentálního obstarávání.¹⁸² Je obecnou kategorií lidského sebevyjádření (*a generic category of human experssion*, vizte Osterhoudt 1978), která má sice základ v lidských pohybových možnostech, svým způsobem je ovšem dobrovolná, nahodilá a uměle vytvořená. Překračuje rámec nutnosti a všednosti směrem do sféry lidských pohybových možností (Mareš a Novotný 2023, 43).

1.3.3 Revidovaná definice sportu

Ve světle uvedených rozpracování a s ohledem na Parryho definici olympijského sportu nabízím revidovanou definici toho, co je sport. Nutné a postačující známky pojmu sport (ve smyslu moderních nekontroverzních sportů) v podobě ucelené definice lze formulovat takto:

¹⁸⁰ Původní anglický text: ‘... in most cases sports involve activities arbitrarily and artificially constructed for no apparent purpose.’

¹⁸¹ Původní anglický text: ‘Play is a momentary reprieve from the burdens of ordinary or everyday life. We work, help others, study, pay bills, raise children, buy things, go to church, and generally get on with life as best we can. But when we play we momentarily step out of everydayness as we participate in a play world with its own meanings and prescriptions.’

¹⁸² S problematizací této teze přichází Carlson (2013a, 342, 353), dle něhož se hra od běžného pracovního života liší pouze co se týče stupně. Jde o určitý hlubší vztah se světem, než jaký běžně zažíváme.

Sport je:

„Institucionalizované, pravidly specifikované, v jistém smyslu herní střetávání v rámci různých individuálních zkoušek (výzev) a organizovaných soutěží lidských fyzických (tělesných, pohybových) dovedností.“

‘Institutionalised, rule-governed, structurally game and play-like (non-necessary, non-ordinary, arbitrary, and gratuitous) encounters in various tests and contests of human physical skills.’¹⁸³

Co se interpretace daných pojmů týče, s drobnými výhradami (načrtnutými výše) v zásadě souhlasím s Parryho interpretací pojmů „lidský“, „fyzický“, „dovednostní“ a „pravidly specifikovaný“.¹⁸⁴ Oproti Parrymu navrhuji mírně odlišné chápání pojmu „institucionalizovaný“.¹⁸⁵ Přidávám a vysvětluji pojem (strukturálně) „herní“ a nahrazuji pojem „soutěžní“ pojmem „střetávání“.

1.3.4 Důsledky revidované definice

Parryho definice sportu (ve smyslu toho olympijského) odráží důraz na výkon, srovnávání, soutěž, výsledky, rekordy a byrokratickou organizaci, které nejsou pouze záležitostí moderního sportu, ale také integrální součástí západní společnosti.¹⁸⁶ To, že Parry definuje tento typ sportu, není principiálně chybné. V zásadě správně zachycuje, o čem je současný (olympijský) sport. Je ovšem potřeba dodat, že pojem olympijského sportu plně nereprezentuje moderní sport.¹⁸⁷ Ačkoli Parry sám přímo netvrdí, že definuje moderní sport (ale pouze moderní olympijský sport), považuji za podstatné zdůraznit, že tomu tak skutečně je, tj. že Parryho definici je potřeba brát s rezervou a nebrat ji jako plně vystihující obsah a rozsah pojmu sport (Mareš a Novotný 2023, 43).

Charakteru moderního sportu si všímá Huizinga (1971, 178-179), který upozorňuje na posun od herní spontánnosti směrem k vážnosti. Od poslední čtvrtiny 19. století se dle Huizingy

¹⁸³ Anglickou definici sportu jsme publikovali v časopise *Sport, Ethics and Philosophy* (Mareš a Novotný 2023, 43).

¹⁸⁴ Z výše uvedených příkladů aktivit, které v rámci zmíněných čtyř známek nejsou dle Parryho sporty, považuji za problematické zejména odmítnutí motorových sportů jakožto sportů, a to z toho důvodu, že lidský prvek, tj. pohybová zdatnost jezdce, je významným (ačkoli nikoli výlučným) hybatelem děje. Tuto oblast řadím do kategorie problémových a hraničních případů (podrobnosti vizte později v této kapitole).

¹⁸⁵ Surfování, je-li pravidly specifikované, považuji za dostatečně institucionalizované na to, abychom mohli hovořit o sportu.

¹⁸⁶ V odpovědi na naši kritiku popisuje sám Parry rovinu olympijského sportu takto (2023, 49): ‘My example is that of Olympic-sport. I try to set out its logically necessary conditions, which of course are conditioned by its context within a theory that emphasises the values of formal competition, citius-altius-fortius, and excellence in contest, as well as rule-based procedural values related to fairness, justice and equality.’

¹⁸⁷ Zajímavou problematizaci zde nabízí Nguyen (2017, 134), který říká: ‘Interestingly, the philosophy of sport has taken professional and Olympic sports as its paradigmatic cases, which are the best cases for an ethos of the development of excellence. But why should we take the Olympics to be the paradigmatic case of playing sports, rather than, say, a casual pick-up game of basketball with my friends after work? Elite sports are played between strangers who are selected for their exceptional degree of skill. We hold the sport fixed, and then find the players. But sports for the rest of us – sports in friendly life, in family life – are often utterly different.’

vyvíjí sport stále vážněji. To se ukazuje zejména na pravidlech, která jsou přísnější a propracovanější. Výkony se šroubují neustále výše a stávají se hlavním smyslem sportování. Vzdávající systematizace a disciplinovanost hry způsobuje, že se z jejího čistě herního obsahu něco stále vytrácí. I přes význam sportu pro účastníky a diváky, umocněný masovými projevy v podobě olympiád, mezinárodních utkání či univerzitního soutěžení, není sport kulturně tvořivou činností. Dle Huizingy je naopak neplodnou funkcí, ve které herní faktor z valné části odumřel (Mareš 2018, 52-53). Meeuwsenová (2022, 323) interpretuje Huizingovo stanovisko takto:

„Koncem třicátých let 20. století Huizinga velmi jasně uvádí, že pokračující organizovanost moderních sportů s jejich vnitřní strukturou, výchovou, pravidly a institucemi vyústila v to, že sport se stal kvazi-hrou, ztuhl do vážné záležitosti, a tedy ztratil svou největší přednost.“¹⁸⁸

Nejde o to, že by sport, co se struktury týče, přestal být hrou. Silná orientace na výkonnost a přidružené její rysy (statistiky, rekordy ad.) spíše způsobují, že se herní kvalita sportu stává skrytou. Sport (nejen olympijský, ale i ten mládežnický) je poté záležitostí, kde výsledky sportovcova úsilí a produkce talentů jsou důležitější než proces a samotná účast na těchto aktivitách (Mareš a Novotný 2023, 43).

Chápeme-li sport jako aktivitu v zásadě herní a zahrnující různé druhy střetávání, měníme tím perspektivu na význam sportu v lidském životě. Sport je v tomto pojetí nejen výkonově orientovanou, vážnou a vysoce soupeřivou aktivitou (jako je tomu u olympijského sportu), ale také (a především) výzvou umožňující nám testovat vlastní schopnosti, rozvíjet pohybové dovednosti, vyjadřovat sebe sama, bavit se a získávat cenné návyky v relativně bezpečném prostředí. Olympijský sport má řadu pozitivních rysů – mimo jiné se v něm můžeme setkat s krásnými a dokonalosti se přibližujícími výkony. Moderní sport ovšem není pouze elitní záležitostí. Může být konceptualizován jako individuální či komunitní aktivita, u které herní aspekt bude explicitně patrný. Negativní aspekty výkonově pojatého sportu shrnuje Howeová (2019, 450):

„Udržování sportu ve významu výlučného hledání toho nejrychlejšího, nejsilnějšího atd. může pomoci kuchování sportu jakožto elitní aktivity, ovšem stává se kontraproduktivním z hlediska cíle zvyšovat počet lidí věnujících se sportu a strukturovaným pohybovým činnostem, ať už je nazýváme ‚sportem‘ či nikoli.“¹⁸⁹

Odhalení a aktivní realizování herní struktury sportu vede k postoji, který je charakteristický pro dobrý sport, jemuž se budu věnovat v pozdějších částech této práce. Feezell (2006, xii) k tomu uvádí:

„Dobrý sport musí do jednoty postoje a chování spojovat šlechtitnost herního ducha a horlivý smysl pro fair play charakteristický pro soutěživé sportovce. Dobrý sport je tvořen hráčem i sportovcem a ctnost sportovního ducha by měla být chápána v aristotelském smyslu jako přiměřený střed mezi přílišnou hravostí a přílišnou vážností.“¹⁹⁰

¹⁸⁸ Původní anglický text: 'in the late 1930s, Huizinga already states very clearly that the ongoing organization of modern sports, with its introverted structure, education, rules and institutions, resulted in sport being a quasi-play, stiffened to seriousness, thus losing its most important strength.'

¹⁸⁹ Původní anglický text: 'Maintaining "sport" as exclusively a search for the fastest, strongest, etc., might help to maintain sport as an elite activity, but it is counterproductive to the aim of increasing the number of people engaged in sport and structured physical movement activities, whether we call them "sport" or not.'

¹⁹⁰ Původní anglický text: 'The good sport must combine in the unity of a single attitude and in his behaviour the generosity of the play spirit and the keen sense of fair play characteristic of a competitive athlete. The good sport is

Nalézání vyváženého postoje ke sportu představuje výzvu nejen pro samotné sportovce, ale také pro jejich rodiče, trenéry, organizace a řídicí orgány. Je podstatné mít na paměti, že přístup ke sportu se pojí s tím, jak pojmu sport rozumíme. Přesná (resp. adekvátní) definice sportu může mít v tomto ohledu praktický dopad na to, jak bude sport vnímán a provozován (Mareš a Novotný 2023, 44).

1.4 Vztah sportu k podobným oblastem – pojmová mapa

Cílem následující části práce je poukázat na základní shody a rozdíly mezi sportem a dalšími (více či méně) podobnými oblastmi. Základní strategií bude odlišení sportu od sedmi dalších oblastí, totiž hry, rituálu / náboženského obřadu, války/boje, práce / instrumentální činnosti, cvičení/tréninku, pohybové rekreace a pohybového umění. Učiním tak pomocí výkladu nutných známek pojmu sport ve vztahu ke konstitutivním rysům těchto dalších pojmů. Nejde mi o to uvedené oblasti přesně definovat, ale chci především upozornit na významné rozdíly. Uvedený seznam přitom není vyčerpávající. Zahrnuje hlavní oblasti, které jsou předmětem diskuze v odborné literatuře.¹⁹¹

1.4.1 Sport a hra (play, game)

Sport sdílí s hrou určité společné rysy, které byly pojmenovány výše. Považovat sport jednoduše za hru je ovšem z důvodů, na něž nyní poukáži, poněkud zavádějící či minimálně problematické. Konceptuálně se tedy sport a hra liší. K tématu hry, její podstaty a vztahu ke sportu existuje rozsáhlé penzum literatury.¹⁹² Podstatným konceptuálním rozlišením, která se objevuje v anglickém jazyce a se kterým budu nyní pracovat, je distinkce mezi hrou jakožto *play* a jakožto

both player and athlete, and the virtue of sportsmanship should be seen in Aristotelian terms, as a judicious mean between excessive playfulness and excessive seriousness'.

¹⁹¹ Ve snaze o přílišné nezatížení textu ponechávám stranou některé dílčí oblasti, které sportem ve své podstatě nejsou, ačkoli s ním sdílejí některé společné rysy či jím za splnění určitých podmínek být mohou. Patří sem soutěž (*contest, competition*), pohybová (tělesná) výchova, pohybová terapie, tzv. „*fantasy sport*“ a tzv. „*pomalý sport*“ (*slow sport*). K problematice soutěže vizte kupříkladu text McCoyové a Martínkové (2022). O pohybové výchově a terapii pojednává Jirásek (2005, 144, 147). O *fantasy* sportech píše Carlson (2013b) či Ruihley, Billings a Rae (in Klein 2017, 193-206). Této oblasti bylo rovněž věnováno speciální číslo časopisu *The International Journal of the History of Sport* (2021, Volume 38, Issue 1). Tématu pomalého sportu (a pomalé filosofie) bylo věnováno speciální číslo časopisu *Sport, Ethics and Philosophy* (2022, Volume 16, Number 2). Editory tohoto čísla jsou I. Martínková, B. Andrieau a J. Parry. Úvod do problematiky pomalého sportu nabízejí zmínění autoři v prvním článku tohoto čísla (2022, 159-164).

¹⁹² Mezi relevantní moderní autory a jejich texty patří Huizinga (1938, cit. 1971), Riezler (1941); Wittgenstein (1953, cit. 1993), Caillois (1958, cit. 1998), Fink (1957, cit. 1992; 1960, cit. 1993), Berne (1964, cit. 2011), Loy (1968), Weiss (1969, cit. 1979), Burke (1971), Roochnik (1975), D'Agostino (1981), Suits (1967b; 1973; 1977; 1978, cit. 2014; 1988; 1989; 2004), Meier (1980; 1988; 1989), Hyland (1974; 1977; 1980; 1984; 1990), Kretchmar (1989; 2007b; 2008; 2019b), Schneiderová a Butcher (1997), Schneiderová (2001), Jirásek (2001), Loland (2002), Hanuš (2003), Wertz (2003), Vossenová (2004), Hurka a Tasioulas (2006), Feezell (2006; 2010), Morgan (2008), Vannatta (2008), Goldstein (2009), Schmid (2009; 2011), Connor (2011), Ellis (2011), Royce (2011), Reidová (2012b), Ryallová, Russellová a MacLean (2013), Carlson (2011; 2013a), Berman (2013), Eberle (2014), Halák (2015; 2016), Hurka (2015), Ryallová (2016), Russellová, Ryallová a MacLean (2018), Eichberg (2016; 2019), Klein (2017), Papineau (2017), Koubová (2018), Gingerich (2018), Howeová (2019), Svoboda (2019), Nguyen (2019; 2020), Lebed (2020; 2021; 2022), MacLean, Russellová a Ryallová (2021), Mareš a Ryallová (2021a; 2021b), Duncan (2022) či Breivik (2022).

game.¹⁹³ Diskuze týkající se vztahu hry (*play*, *game*) a sportu jsou komplexní, detailní a mohly by svým obsahem posloužit jako základ pro samostatnou práci.¹⁹⁴ V anglické literatuře je tato trojice s ohledem na složité vztahy mezi danými pojmy označována jako tzv. *Tricky Triad* (Suits 1988; Meier 1988; Carlson in Klein 2017, 3-21). Pokusím se nyní demonstrovat základní rozdíly mezi sportem a hrou. Pro přehlednost budu odkazovat pouze k vybraným autorům, kteří na tyto rozdíly explicitně upozorňují.

Hra jako play

Dle některých autorů je sport specifickou formou hry jakožto *play* (srov. Harvey in Svoboda 2019, 100-101; Guttman 2004, 9; Lebed 2022, 119). Hru považují za obecnou kategorii, do které náleží rovněž sport, resp. z ní pochází. Můžeme namítnout, že sport ovšem do kategorie hry jakožto *play* plně nenáleží, spíše se s ní, resp. s některými jejími rysy (jak bylo ukázáno výše), pouze částečně překrývá. Mezi oběma pojmy totiž lze identifikovat několik podstatných konceptuálních odlišností. Upozorním zde na čtyři z nich: strukturovanost, fyzické (tělesné, pohybové) dovednosti, rovina postoje, ontologický rozměr.

Rozdíl mezi sportem a hrou, co se strukturovanosti týče, naznačuje Caillois (1998, 32-34), který hovoří o antagonistických pólech *paidia* a *ludus*. Zatímco pól *paidia* označuje povyražení, bujarost, volnou improvizaci a bezstarostné rozjaření (volná hra), v pólu *ludus* se tyto jevy téměř vytrácejí. Vládne zde naopak kázeň, konvence, hráči jsou nuceni překonávat více překážek a podrobují se závazným pravidlům (organizovaná hra, např. sport).¹⁹⁵ Podobně hovoří Breivik (2022, 25), dle něhož zatímco hra může být obklopena tajemstvím a maskováním, sport je otevřený v tom smyslu, že pravidla nejsou skryta a výsledky jsou transparentní. Pojmy tajemství a přestrojení se objevují v Huizingově definici hry (1971, 20), dle něhož hra sice probíhá podle určitých pravidel, ovšem zároveň probouzí v život společenské skupiny, které se rády obklopují tajemstvím nebo které se vymaňují z obyčejného světa tím, že se přestrojují za jiné.¹⁹⁶ Burke

¹⁹³ Toto anglické rozlišení, jak upozorňuje Lebed (2020, 6-7), má svůj ekvivalent rovněž v jiných jazycích (např. dánštině, švédštině, finštině či korejštině). Některé jazyky mezi koncepty *play* a *game* explicitně nerozlišují, resp. mají jeden pojem zahrnující oba významy. Příkladem je hebrejština, ruština, polština, francouzština, španělština, němčina či čeština (výraz „hra“). Někteří myslitelé (např. E. Fink, vizte Halák 2015, 412) s tímto konceptuálním rozlišením rovněž nepracují. Nepůjde mi zde o analýzu významu pojmů u konkrétních autorů, ale pouze o konceptuální odlišení hry jakožto *play* a *game* s ohledem na sport. O důležitosti tohoto konceptuálního odlišení hovoří Lebed (2020, 12).

¹⁹⁴ Pokud bychom navíc chtěli o tématu pojednat v širších souvislostech, bylo by potřeba zohlednit rovněž klasiky jako Homéra, Platóna, Aristotela, autory období patristiky (Tertulliana) i scholastiky (T. Akvinského), dále Schillera, Kanta a mnohé další.

¹⁹⁵ Je ovšem potřeba doplnit, že v Cailloisově koncepci se s kandidáty pro konceptuální označení „sport“ můžeme setkat jak v pólu *paidia* (např. agonální hry jako běh o závod či zápasy), tak v pólu *ludus* (na rovině agónu sportovní soutěže jako fotbal, šerm či box). Caillois se snaží poukázat na rozdíl ve strukturovanosti daných činností, který není statický, ale dynamický. Uvádí, že sklon k soutěživosti se dlouho neudrží v hranicích spontánnosti a implicitnosti. Brzy vyústí v přesnou formulaci pravidel, která jsou obecně přijata (Caillois 1998, 59-63; Mareš 2018, 56).

¹⁹⁶ Je potřeba poznamenat, že rozsah pojmu hry je u Huizingy natolik široký, že za hru můžeme považovat prakticky vše, včetně sportovních událostí, ačkoli na druhou stranu uvádí (1971, 178-179), že se herní obsah z moderního profesionálního sportu vytrácí. Kretchmar, Dyreson, Llewellyn a Gleaves (2017, 32) upozorňují na to, že tato Huizingova širší záběru se stala předmětem kritiky. Huizinga dle nich bývá kritizován za to, že nachází hru „pod každým kamenem v krajině“, že ji příliš úzce spojuje s rituálem a rovněž, že opomíjí hry náhody a hazardní hry. Posledně zmíněnou námitku proti Huizingově koncepci formuloval Caillois (1998, 25-27). Podnětnou kritiku Huizingovy koncepce nabízí rovněž Burke (1971, 40-43).

(1971, 38) upozorňuje na to, že hra jakožto *play* může explicitně či implicitně obsahovat pravidla a může rovněž zahrnovat výzvu (*test*) či soutěž (*contest*), ovšem tyto rysy nejsou pro hru ani nutné, ani postačující.¹⁹⁷ S hrou se naopak nutně pojí určitá spontánnost, nezávanost, svoboda a volnost v projevu. Guttman (2004, 4-5) upozorňuje na to, že hra jakožto *play* je spontánní, zatímco hry jakožto *game* (a rovněž sport) jsou organizovanými událostmi s obvykle jasně danou strukturou, pravidly a systémem hraní. Podobně hovoří Kretchmar (2007b), dle něhož hra jakožto *play* je primitivnější než hra jakožto *game* (a sport). Existuje nezávisle na kultuře a je pozorovatelná u velmi malých dětí, zvířat a nižších živočichů.¹⁹⁸ Neříká nám tedy příliš mnoho o člověku jako takovém. Hra jakožto *game* oproti tomu vyžaduje náročnější intelektuální operace, je druhem konvence, výplodem kultury a jejím artefaktem.

Na určitou nestrukturovanost hry oproti sportu upozorňuje také Suits (1988). Rozlišuje přitom mezi primitivní hrou (*primitive play*), která nutně nezahrnuje dovednostní prvek, a sofistikovanou hrou (*sophisticated play*), která nabývá podoby strukturovaných her (*games*) či představení (*performances*). Jako příklad primitivní hry uvádí Suits dítě hrající si ve vaně s vodou.¹⁹⁹ V tomto hraní nejde o předvádění pohybových dovedností za účelem dosažení herního cíle (jako je tomu u sportu), ale o něco jiného. Dle Suitse (1988, 2) je dítě potěšeno prostým cákáním vody, které mu přináší určitý prožitek. Hra dle Suitse (1977, 123) využívá ty zdroje, které byly původně zaměřeny k instrumentálnímu užití (např. voda k umytí), a přemísťuje je do užití autotelického.

Aby se dalo hovořit o hře, musejí být dle Suitse splněny dvě základní podmínky. První z nich je, že určité *x* si musí hrát s něčím. Druhou podmínkou je, že dané *x* musí dočasně přemístit vybraný zdroj od instrumentálního k autotelickému účelu (Carlson in Klein 2017, 4-5). Na základě kontrastu instrumentality a autotelicity definuje Suits hru jako činnost, při které dochází k dočasnému přemístění zdrojů s původně instrumentálním účelem do aktivit, které mají cíl samy v sobě (1977, 124): '*x is playing if and only if x has made a temporary reallocation to autotelic activities of resources primarily committed to instrumental purposes.*' Sport oproti takto vymezené hře zahrnuje explicitně formulovaná pravidla a uměle vytvořené překážky, se kterými se sportovec potýká a překonává je (sport jako *game*, např. basketbal), resp. zahrnuje ideály, ke kterým se sportovec snaží svým výkonem přiblížit (sport jako *performance*, např. skoky do vody) (Suits 1988, 6).²⁰⁰ Strukturálně se tedy od sebe obě oblasti podstatně liší. Daný rozdíl lze ilustrovat na příkladu ping pongu. Můžeme si s druhým volně pinkat míček přes síť, aniž bychom počítali body či aniž bychom se druhého snažili přehrát. V takovém případě půjde o hru jakožto *play*.

¹⁹⁷ Hru definuje Burke (1971, 38) jako aktivitu, která je svobodná, sama o sobě úplná a jaksi umělá či nereálná ('*activity which is free, complete in itself, and artificial or unrealistic*').

¹⁹⁸ Kretchmar (2007b, 3) za příklad hrajících si živočichů dává savce jako psy, kočky, opice, sviňuchy či skupinu vačnatců, dále ptáky, plazy, ryby a dokonce i bezobratlé jako mravence, šváby, včely, pavouky, kraby, humry a krevety. Prvkem, který biologové pozorují v chování těchto živočichů a který jim umožňuje klasifikaci daného chování jako „herního“, je dle Kretchmara rozptýlení (*distraction*) od běžných rutin.

¹⁹⁹ Jako další příklad této formy hry můžeme uvést dítě jdoucí po ulici a kopající do sněhových závějí či lidi (mládež, ale i dospělí) volně skotačící na louce. Další příklady hraní se objevují u Burkeho (1971, 36-37).

²⁰⁰ Vztah mezi hrou (*play, game*) a sportem zachycuje Suits pomocí Vennových diagramů (Suits 1988, 7). Je potřeba doplnit, že vztah mezi hrami (*play, game*) a sportem je u Suitse komplikovanější. Některé sporty jsou dle něho (1989, 8-9) totiž hrami jakožto *play*, nikoli ovšem hrami jakožto *games*. Jako příklady uvádí plavbu na plachetnici pro potěšení, jízdu na koni, nesoutěžní plavání či cyklistiku. Proti Suitsově pozdější klasifikaci lze namítnout, že určité aktivity sportem ve své podstatě nejsou, ale jsou spíše např. pohybovou rekreací (v případě rekreační cyklistiky či plavby na plachetnici).

O sport půjde tehdy, budeme-li hrát na body, tj. půjde-li o střet s druhým v rámci utkání (které je v tomto případě rovněž *game*).

Konstitutivním rysem sportu oproti hře jsou dále fyzické (resp. tělesné, pohybové) dovednosti. Nejde o to, že by ve hrách nebyl vůbec přítomný fyzický pohyb či že by v nich člověk nevyužíval určitých tělesných dovedností. Ostatně i Suitsem zmíněné dítě hrající si ve vaně s vodou (1988, 2) určité dovednosti používá (např. plácnutí do vody tak, aby vylétla do vzduchu) a může se v nich zdokonalovat. Dle Suitse jde o to, že pro takto hrající si dítě nejsou pohybové dovednosti tím hlavním, o co mu jde: „*Dítě není potěšeno skutečností, že se z něj stává skvělý cákač vody; je potěšeno cákající vodou.*“²⁰¹ Ve sportu mají pohybové dovednosti naopak centrální význam. Jsou tím, co je poměřováno, testováno a záměrně zdokonalováno. Jedná se o faktor, který odlišuje sport nejen od primitivní hry (*play*), ale jak zanedlouho ukáži, rovněž o faktor odlišující sport od sofistikované hry (*game*).

Sport a hru odlišuje rovněž skutečnost, že se jedná o kategoricky jiné typy jevů. Zatímco sport můžeme označit za specifický typ člověkem vytvořené pohybové aktivity, hru můžeme chápat rovněž jako postoj. Neznamená to, že by pro sport nebyl podstatný určitý typ postoje. Jak upozorňuje Suits (1973, 12-13), člověk ve sportu a hře jakožto *game* vědomě přijímá uměle vytvořená konstitutivní pravidla, která mu zakazují použití některých prostředků (*tzv. lusory attitude*). Můžeme doplnit, že tento postoj rovněž zahrnuje přijetí specifického rámce dané aktivity, totiž výše popsaných herních rysů. Je tedy nutnou podmínkou, aby mohla daná aktivita probíhat. Existuje ovšem odlišný typ postoje (herní postoj, *play/playful attitude*²⁰²), který pro sport konstitutivní není, ovšem rovněž se ho týká a je s *lusory attitude* kompatibilní. O rozdílech mezi těmito postoji hovoří Carlson (2011, 79-80). Specifický postoj hráče (*lusory attitude*) je tím, co je vyžadováno při hraní her (*game playing*). Znamená hledání a přijímání výzev, které nejsou ani příliš snadné, ani příliš obtížné. Herní postoj (*play attitude*) pak znamená autotelickou účast v určitých (herních) činnostech.²⁰³ Jde o intencionální akt zaměřený na činnost samotnou, s nímž se pojí prožitky zajímavosti, zábavy či vzrušení. Je možné jej mít i mimo kontext hry (*game*) či sportu a nezávisle na specifickém postoji hráče.²⁰⁴ Rovněž je potřeba poznamenat, že specifický postoj hráče i herní postoj se liší od *tzv. gamifikace*, kterou můžeme chápat jako proces zatraktivňování určité aktivity pomocí přidání nových herních prvků.²⁰⁵

Dosud představená postojová rovina hry vyžaduje podrobnější vysvětlení. Feezell (2010) ve snaze o neredukování hry na pouze některý její rozměr využívá pluralitní přístup ke hře a rozlišuje mezi různými jejími úrovněmi. Podobně jako sport, i hra je určitým typem aktivity se specifickou formou/strukturou. Můžeme ji ovšem, na rozdíl od sportu, pojímat jako postoj, motiv či stav mysli. S touto interpretací hry přichází Schneiderová (2001, 152, 156), dle níž hra spíše

²⁰¹ Původní anglický text: ‘*The baby is not pleased by the fact that it is becoming an accomplished water-splasher; it is pleased by the splashing water.*’

²⁰² Herním postojem se podrobně zabývám v těchto textech: Mareš 2019a; Mareš a Ryallová 2021a, 2021b. Co tímto postojem míním, představuji ve druhé kapitole, kde se zabývám dobrým sportem.

²⁰³ Carlson zde hovoří o autotelicitě na rovině postoje, tj. o specifické účasti hráče ve hře. Autotelicitu bychom mohli rovněž hledat v povaze samotných herních aktivit (včetně sportů). Relevantními autory jsou zde Suits (1977), který se zabývá definicí hry jakožto *play*, a rovněž Finnis (2011, 87), dle něhož je hra základní hodnotou (*‘enjoyed for its own sake’; ‘play has and is its own value’*).

²⁰⁴ Rozdíl mezi těmito postoji popisuje před Carlsonem rovněž Morgan (2008, 138-139). Dle něho u herního postoje přijímáme herní pravidla jednoduše proto, že oceňujeme výzvu, kterou před nás staví.

²⁰⁵ Tomuto fenoménu se věnují kupříkladu Kretchmar (2008) či Hurych (2021).

než typem jednání (aktivitou) je způsobem, kterým určité jednání vykonáváme. Hra v radikální interpretaci Schneiderové znamená postoj hráče. To, zda je určitá aktivita hrou, není dáno podstatou dané aktivity, ale spíše postojem člověka k dané aktivitě. Feezell (2010, 152) s odkazem na Suitse a Meiera nastiňuje, v čem tento postoj spočívá. Zmiňuje výše uvedený pojem autotelicity, tedy ponoření do dané aktivity nikoli pro vnější účely, ale věnování se jí jakožto cíli o sobě, tj. kvůli ní samotné. Hraní vyžaduje vnitřní důvody (*intrinsic reasons*), kvůli kterým se dané aktivitě věnujeme.²⁰⁶ Dle Feezella (2010, 19-21) je možné mít různé motivy pro věnování se určité aktivitě. Pokud si danou činnost užíváme, přistupujeme k ní jako k odlišné od běžného života a je pro nás vnitřně atraktivní, pak ji bez ohledu na další motivy můžeme považovat za herní. Na otázku, zda je sport hrou, na této rovině tedy odpovídáme pomocí odkazu na způsob, jak je provozován.

Ztotožnění hry pouze s její postojovou rovinou (jako je tomu u Schneiderové) je možné problematizovat jako příliš reduktivní přístup nezohledňující další podstatné dimenze hry.²⁰⁷ Zaměření na postojovou stránku ovšem poukazuje na podstatný rozdíl mezi sportem a hrou. Hra, na rozdíl od sportu, může být interpretována jako specifický postoj k různým činnostem, kterým se v lidském životě věnujeme. Sport tedy může být hrou (tj. být hrán), ale také nemusí (tj. může být provozován např. jakožto práce).²⁰⁸ Jak uvádí Meier (1988, 25):

*„... jestliže jsou hry (games) či sporty provozovány dobrovolně a z vnitřních důvodů, pak jsou také herními formami (play forms); jestliže jsou provozovány nedobrovolně či především z vnějších důvodů, pak herními formami nejsou... hra (play) není logicky vzato nutnou či postačující podmínkou ani atributem sportu či hry (game); může být ale tím, co obě snažení obohatí.“*²⁰⁹

Poslední rozdíl mezi hrou jakožto *play* a sportem, který zde zmíním, se týká ontologie. Zatímco sport je konkrétní lidskou konvencí, specifickou kulturní manifestací a sociální kategorií (*social kind*) (Kretchmar 2012, 108), o hře můžeme uvažovat v ontologických souvislostech

²⁰⁶ S problematizací pojmu autotelicity a orientací na vnitřní důvody pro provozování určité činnosti přichází Schmid (2009, 2011).

²⁰⁷ Na text Schneiderové kriticky reaguje Suits (2004), dle něhož daná autorka nesprávně pracuje s kategoriemi sportu a hry. Suits zde (2004, 14) mj. uvádí, že mezi pojmy *play* a *game* a rovněž mezi pojmy *play* a *sport* existuje logická nezávislost (*logical independence*). Je zajímavé, že koncepci Schneiderové nepřímou (jelikož před samotným jejím publikováním) kritizuje Burke (1971, 41), když říká: *‘Play is not just an attitude of mind: it is a type of activity in the world, normally associated with a certain attitude but not reducible to it.’* Schneiderová na Burkeho neodkazuje. Podobným způsobem jako Burke kritizuje ztotožnění hry pouze s postojovou rovinou u Schneiderové a dalších autorů Lebed (2022, 121): *‘Schneider and others who advocate the understanding of play as a mode, stance, attitude, do not take into account another very essential peculiarity of game as play: its fixed existence in terms of rules and roles in the other side of the real world that is not connected to the mental stance of a given player.’*

²⁰⁸ Huizinga (1971, 179) v této souvislosti upozorňuje na to, že *„postoj profesionálů už není pravým herním postojem; u nich už neexistuje spontánnost a bezstarostnost.“* Jako námitku proti tomuto Huizingovu tvrzení lze uvést, že někteří profesionální sportovci spontánnost, bezstarostnost a herní postoj vykazují. Příkladem je sprinter Usian Bolt, proslulý svými tanci a gesty těsně před závodem i po něm (Mareš 2018, 52). Hernímu postoji ve sportu, konkrétně postoji profesionálů na olympijských hrách, se věnuje rovněž Suits (1988, 8-9).

²⁰⁹ Původní anglický text: *‘... if games or sports are pursued voluntarily and for intrinsic reasons, they are also play forms; if they are pursued involuntarily or engaged in predominantly for extrinsic reasons, they are not play forms... play is not, logically speaking, a necessary or sufficient condition or attribute of either sport or games; however, it may well be an element that enriches either or both endeavors.’*

týkajících se celku reality a podstaty lidské existence.²¹⁰ S ontologickým pojetím hry přichází řecký filosof Hérakleitos. Ve zlomku B52 z Hippolyta je uvedeno (Svoboda 1962, 62): „*Věk je hrající si chlapec, sunoucí kaménky ve hře – chlapecké království.*“²¹¹ Pojem hry se u Hérakleita týká celku jsoucna.²¹² Jirásek uvádí, že Hérakleitova slova o hře mají zdůraznit dialektičnost pohledu na kosmos, tedy především změnu, proměnlivost, variabilitu, novost. Toto se ukazuje v Hérakleitově polaritním chápání skutečnosti, kdy svět je na jednu stranu chápán jako věčně živý oheň, ovšem v jeho výkladu se objevuje i voda a vlhkost. Podstatnými znaky této dialektické hry a „soutěžení“ na ontologické rovině jsou zápas a boj (Jirásek 2001, 87; Svoboda 1962, 54, 57-58; Mareš 2018, 44-45).

Na ontologický rozměr hry upozorňuje později Hogenová (in Hanuš 2003, 30-32). Podobně jako rituály či iniciace vyvolává dle ní hra nepředmětnou platnost celku, pozadí kontextu, horizontu. Hra zpřítomňuje inaktuální, nedané, ale přesto to, co je podstatné a existující. Životní pohyb vnímá Hogenová jako hru, jako velmi vážnou rozehru. Tento pohyb je vždy vycházením z počátků (*arché*), vždy je volbou z možností (*dynamis*), vždy je uskutečňováním možností (*energeia*). Uskutečněné možnosti životní rozehry jsou pak důkazem volby životního smyslu (Mareš 2018, 48). S hrou jakožto ontologicky osobitým fenoménem se lze setkat také u Gadamera v díle *Wahrheit und Methode*. Jak dokládá Feezell (2010, 160), v Gadamerovo pojetí má hra specifický způsob bytí, který nelze vyložit pouhým odkazem na subjektivní postoj hráče.

Mezi nejvýznamnější příspěvky k ontologickému rozměru hry patří nicméně texty fenomenologa E. Finka, konkrétně esej *Oase des Glück* (1957, cit. 1992) a kniha *Spiel als Weltsymbol* (1960, cit. 1993). Fink sám přitom upozorňuje, že mu nejde o zkoumání ontického fenoménu (hra jako antropologická danost), o fenomenologii hry (o uchopení věci samé) ani o ontologii hry (určení jejího bytostného ustrojení), ale především o to, abychom vedeni určitým porozuměním hře pochopili postavení člověka vzhledem ke světu (Fink 1993, 45, 68). Hru chápe Fink jako symbol světa a základní existenciální fenomén definující postavení člověka v univerzu (1992, 11-12):

„*Hra není žádným okrajovým jevem v životní krajině člověka, žádným jen příležitostně vystupujícím, náhodným fenoménem. Hra náleží svou podstatou ke stavu bytí lidského pobytu, je to základní existenciální fenomén... Člověk je svou podstatou smrtelník, svou podstatou dělník, svou podstatou bojovník, svou podstatou milovník – a svou podstatou hráč. Smrt, práce, vláda, láska a hra vytvářejí elementární strukturu napětí a základ nevyzpytatelné a mnohoznačné lidské existence.*“²¹³

Hra je dle Finka fenoménem svébytným a původním (1992, 17). V lidském konečném pobývání je jednou z nejzřetelnějších podob ukazujících ke světu. Základní rysy světa se ve hře vyjevují,

²¹⁰ Mohlo by se namítnout, že sport jakožto principiálně herní aktivita se ontologie rovněž týká. Tuto souvislost zde nepopírám. Poukazuji primárně na to, že hra a sport se z hlediska svého ontologického statusu liší, byť určitá podobnost je mezi nimi patrná.

²¹¹ Jirásek (2001, 87) uvádí jiný překlad této pasáže, který se objevuje u Zdeňka Kratochvíla a Štěpána Kosíka v publikaci *Hérakleitos z Efesu* (1993, necitováno): „*Věk je chlapec, který si hraje, hraje kostkami – dětské království.*“

²¹² Toto symbolické zpodobení celku jsoucna ve hře stálo jako fundament v koncepci Eugena Finka, kterého zmiňuji později v tomto oddílu. Fink sám Hérakleitovo pojetí hry ve vztahu k běhu světa vykládá a interpretuje (vizte zejm. Fink 1993, 40-43, 49-51).

²¹³ Určitý náznak ontologického pojetí hry můžeme spatřit u J. Huizingy, který sám explicitně ontologii hry nerozvíjí, ovšem na druhou stranu tvrdí, že lidská kultura se rodí a rozvíjí ve hře a jako hra (1971, 7). Upozorňuje tak na primárnost hry v celku lidské reality.

celek světa ve hře jaksi prosvítá. Dle Finka (1993, 34): „... *při hře nezůstává člověk v sobě, v uzavřeném okruhu svého nitra, nýbrž v kosmickém gestu vystupuje naopak extaticky ze sebe a názorným způsobem naznačuje celek světa.*“ Halák (2015, 401, 410-411) shrnuje Finkovo ontologické pojetí hry takto: „*Dle Eugena Finka nás může podrobné objasnění významu hry dovést směrem k pochopení světa jako celku... hra je svědectvím o našem ontologickém vztahu ke světu.*“²¹⁴

Finkova koncepce vyvolala v odborných kruzích diskuzi, jejíž součástí jsou i čeští myslitelé (srov. Jirásek 2001, 2005; Hanuš 2003; Halák 2015, 2016).²¹⁵ Jirásek (2005, 227) upozorňuje na to, že Fink vztahuje hru až příliš k hraničním antropologie, čímž její ontologickou dimenzi ochuzuje. Sám nabízí alternativní pohled na hru, kterou vykládá pomocí pojmu možný svět (2005, 230-233).²¹⁶ Dle Jirásky dochází při hře k prožitkovému vstupu do jiného – herního – možného světa. Rovina postoje a rovina ontologie spolu dle tohoto autora úzce souvisí. V této perspektivě se nejedná pouze o postoj hráče, ale o přijetí role hráče, proměňující celý kontext bytí v aktuálním světě ve svět herní. Tomuto přijetí herního rámce („způsob bytí hráče“, „bytí-ve-hře“ či „bytí-ve-světě-hry“) je potřeba rozumět nikoli pouze na rovině psychologické, ale rovněž a především na rovině ontologické.²¹⁷

Podrobnější analýza ontologického rozměru hry by odvedla naši pozornost od hlavního tématu této kapitoly, kterým je definice sportu a poukázání na hlavní rozdíly mezi sportem a dalšími oblastmi. Považuji nyní za postačující zdůraznit, že sport a hru můžeme částečně rozlišit na ontologické rovině, kdy hra, na rozdíl od sportu, se přímo týká světa jako celku a může být nahlížena jako nejhlubší rozměr bytí (Fink 1993, 78; Jirásek 2005, 228).

Hra jako game

Podobně jako v případě hry jakožto *play* považují někteří autoři sport za specifickou formu hry jakožto *game* (srov. Suits 1973; Meier 1988, 1989; Kretchmar 1989; Guttman 2004; Connor 2011; Hurka 2015; Lebed 2022, 112). Tato strukturovaná a komplexnější forma hry má ke sportu velmi blízko. Řadu sportů (např. lední hokej, basketbal či tenis) lze označit za určitou formu hry jakožto *game*. Lze se ovšem setkat s námitkami, dle nichž podřazení sportu pod pojem hry je nepřesné, tj. ne všechny sporty jsou tímto typem hry. Rovněž můžeme říci, že ne všechny hry tohoto typu jsou sporty. Oba pojmy odliším pomocí upozornění na dva základní rozdíly: role pohybových dovedností a strukturální odlišnost. Předtím specifikuji, co hra jakožto *game* vlastně je.

Patrně nejvýznamnějším autorem analytické tradice myšlení, který se doposud zabýval hrou jakožto *game* a hraním her (*game playing*), je Američan Bernard Suits. Ve svých textech (1967b; 1973; 1978, cit. 2014; 1988; 1989; 2006) tuto formu hry definuje, jednotlivé body definice podrobně vysvětluje a rovněž se zamýšlí nad hodnotou hraní v lidském životě. Hra (*game*) je dle

²¹⁴ Původní anglický text: ‘According to Eugen Fink, a thorough elucidation of the meaning of play has the capacity to lead us towards an understanding of the world as a totality... play is a testimony of our ontological relationship with the world.’

²¹⁵ Základní představení Finkovy fenomenologie, mj. ve vztahu k pojmům „svět“, „Zde a Nyní“, „smrt“ a „hra“, nabízí Blecha (2007, 299-307).

²¹⁶ Finkovou koncepcí hry a Jiráskovou kritikou této koncepce se zabývám ve své diplomové práci (Mareš 2018, 56-63).

²¹⁷ Uvedené myšlenky čerpám z naší soukromé korespondence.

Suitse konstituována čtyřmi elementy (1973, 9), které dohromady tvoří celek, resp. nutné a postačující podmínky pro to, abychom určitou aktivitu mohli označit za instanci hraní: (1) cílem, (2) prostředky k dosažení cíle, (3) pravidly, (4) specifickým postojem hráče.²¹⁸

U cíle hry rozlišuje Suits jeho tři základní podoby, které demonstruje na příkladech (1973, 10). Jedním z cílů je samotná účast ve hře, což dle Suitse není cíl, který by byl součástí hry jako takové. Spíše ho označuje za jeden z obecných lidských cílů, vedle např. bohatství, slávy či bezpečí. Cíl v druhé podobě může znít „doběhnout za cílovou čáru před ostatními závodníky“ či „dostat míček do jamky“. Suits zdůrazňuje, že tento cíl je elementárním komponentem hraní a může být formulován nezávisle na konkrétní hře. Pojmenovává ho jako předherní cíl (*pre-lusory goal*). Posledním z cílů je zvítězit ve hře. Suits uvádí, že jej může být dosaženo pouze přijetím nároků hry samé, tedy pravidel, dovolených prostředků k dosažení vítězství a specifického postoje hráče. Označuje ho jako herní cíl (*lusory goal*) (Mareš 2018, 70). Předherní cíl je pro Suitse primární, jelikož nepředpokládá ostatní dva cíle, ale sám je jimi předpokládán.

Co se prostředků týče, rozlišuje Suits (1973, 11) mezi prostředky k dosažení vítězství ve hře a k realizování předherního cíle. Ve druhém případě se může jednat v zásadě o jakýkoli možný způsob umožňující dosažení cíle. Ve hrách ovšem používáme specifické prostředky, totiž ty, které jsou dovolené (*lusory means*). Příkladem nedovoleného prostředku je dle Suitse použití ruky ve fotbale pro vstřelení gólu. Naopak dovoleným prostředkem je použití nohy či hlavy. Dovolené prostředky jsou determinovány pravidly. Suits (1973, 11-12) rozlišuje pravidla konstitutivní (*constitutive rules*) a dovednostní (*rules of skill*). První zmíněná představují nutný rámec pro to, aby mohlo k hraní her docházet, tj. činí hru možnou.²¹⁹ Zakazují přitom užití nejvýhodnějších prostředků k dosažení předherního cíle.²²⁰ Dovednostní pravidla oproti tomu pouze stanovují, jak hrát hru dobře. Příkladem může být pravidlo sledovat míč v průběhu hry či zdržovat se trumfování soupeřova esa v kartách. Jejich porušení neničí hru v jejích základech, ale pouze způsobuje např. porážku v rámci hry (Mareš 2018, 70-71).²²¹ Poslední z elementů, specifický postoj hráče (*lusory attitude*), je Suitsem (1973, 13) popsán jako vědomé přijetí konstitutivních pravidel pro to, aby aktivita učiněná možnou tímto přijetím vůbec mohla nastat.²²² Hráč tímto postojem vyjadřuje souhlas s použitím méně efektivních prostředků k dosažení cílů hry, tedy dobrovolně vstupuje do herního rámce.

Suits uvedené elementy spojuje do ucelené definice toho, co znamená hrát hru (1973, 14; 2014, 43):

²¹⁸ Původní anglický text: 'I propose, then, that the elements of game are (1) the goal, (2) means for achieving the goal, (3) rules, and (4) lusory attitude.' Yorke a Lopez Frías (2023, xv) či Berman (2013, 173) upozorňují na to, že Suits spíše než hru (*game*) definuje hraní hry (*gameplay*; *to play a game*) či účast ve hře (*to engage or participate in a game*). Suitsem prezentované elementy hraní her (*game playing*), jak sám Berman ukazuje, ovšem poskytují dostatečný základ rovněž pro definování samotné hry (*game*).

²¹⁹ V rámci formalistické koncepce je sport jakožto konstituovaný pravidly hrán tehdy, když jsou dodržována pravidla hry. To otevírá zajímavou otázku, zda (a případně na jakém základě) je možné pravidla porušovat, a přesto hrát daný sport. Tato otázka je již delší dobu předmětem odborných diskuzí.

²²⁰ Původní anglický text: '... rules which prohibit use of the most efficient means for reaching a pre-lusory goal.'

²²¹ Suits (1973, 11) uvádí ještě třetí pravidlo, které se liší od předchozích dvou a za jehož porušení následuje ve hře trest. Příkladem může být např. podražení protihráče v ledním hokeji. Suits tato pravidla považuje za rozšíření konstitutivních pravidel (Mareš 2018, 71).

²²² Původní anglický text: '... the knowing acceptance of constitutive rules just so the activity made possible by such acceptance can occur.'

„Hrát hru je pokusem o dosažení specifického stavu věci (*pre-lusory goal*), a to za užití pouze prostředků dovolených pravidly (*lusory means*), kdy pravidla zakazují použití účinnějších prostředků a upřednostňují použití těch méně účinných (*constitutive rules*) a kdy daná pravidla jsou přijata, protože činí tuto aktivitu možnou (*lusory attitude*).“²²³

Zkrácená verze této definice dle Suitse zní: „Hraní hry je dobrovolným pokusem překonat nikoli nutné překážky.“²²⁴

T. Hurka (in Suits 2014, Introduction) doplňuje, že Suitsova definice hraní her (*game playing*) není definicí hraní (*playing*) a ani hraní neimplikuje. To, zda je hra hrána, závisí na herním postoji hráče, o němž byla řeč výše. Jak uvádí sám Suits (1977, 120): „... *mezi hraním a hraním her není žádný logický vztah*.“²²⁵

Suits ve své původní definici sportu z roku 1973 hájí tezi, že všechny sporty jsou esenciálně hrami jakožto *game*. Jedná se ovšem o specifické typy her, totiž ty, které se od ostatních liší důrazem na fyzické (tělesné, pohybové) dovednosti.²²⁶ Sportem dle Suitse nejsou hry náhody (např. ruská ruleta), ve kterých jde o něco jiného (např. fascinaci, strach a naději) než o pohybové dovednosti. Suits vyděluje ze sféry sportu rovněž šachy, u kterých pohyb figurkou nemá co do činění s manuální zručností či jakoukoli další tělesnou dovedností.²²⁷ Podobně je tomu v případě karetní hry bridge, kterou od statusu sportu dle Suitse dělí pouze to, že nezahrnuje pohybové dovednosti.²²⁸ Zajímavou problematizací, kterou zmiňuje Kobiela (2018, 282-283), jsou rychlé šachy (*fast chess, speed chess*), v nichž pohybová šikovnost (uchopení správné figurky a zahrání příslušného tahu) podstatnou roli hraje a tím pádem se nabízí označení této aktivity termínem „sport“. Obecně můžeme říci, že Suitsovo označení sportu za formu hry (*game*) a rovněž vydělení šachů ze sféry sportu se v odborných kruzích setkal s kritikou (srov. např. Howeová 2019; Berman 2013; Kobiela 2018). Sám Suits svou původní tezi později opouští a každý sport za hru nepovažuje (1988, 1989). Cílem tohoto oddílu je zdůraznit podstatné rozdíly mezi sportem a hrou, aniž bychom příliš zabředli do konkrétních teorií vybraných autorů.²²⁹ Zkoumaný rozdíl lze na

²²³ Původní anglický text: ‘To play a game is to attempt to achieve a specific state of affairs (*pre-lusory goal*), using only means permitted by rules (*lusory means*), where the rules prohibit use of more efficient in favor of less efficient means (*constitutive rules*), and where the rules are accepted just because they make possible such activity (*lusory attitude*).’ Definice hraní prezentované v článku z roku 1973 a v knize z roku 1978 (cit. 2014) jsou prakticky identické. V dřívějším článku z roku 1967 Suits prezentuje odlišnou definici hraní her, která se ovšem obsahově podstatně neliší od té pozdější. Tato definice zní (1967b, 156): ‘... to play a game is to engage in activity directed toward bringing about a specific state of affairs, using only means permitted by specific rules, where the means permitted by the rules are more limited in scope than they would be in the absence of the rules, and where the sole reason for accepting such limitation is to make possible such activity.’

²²⁴ Původní anglický text: ‘Playing a game is the voluntary attempt to overcome unnecessary obstacles.’ Podrobnou analýzu toho, co znamená a naopak neznamená hrát hru, nabízí Suits ve své jediné publikované knize *The Grasshopper* (1978, cit. 2014).

²²⁵ Původní anglický text: ‘... there is no logical relation whatever between playing and playing games.’

²²⁶ Suits jako rozlišující rys sportu rovněž zmiňuje širokou základnu podporovatelů (*wide following*) a určitou úroveň stability, které ovšem nyní nejsou relevantní.

²²⁷ Pro doplnění výkladu uvádím, že dle některých autorů šachy nejsou dokonce ani hrou jakožto *game*. Vizte např. texty od Vossenové (2008b) či Hicksona (2022), který upozorňuje na to, že šachy neodpovídají Suitsově definici hry, jelikož nemají předherní cíl. Šachy mají dle něho blíže k matematice či fyzice než ke sportovní-herním aktivitám.

²²⁸ Suits (1973, 14) ovšem uvádí, že rysy odlišující sport od jiných her jsou spíše okrajové (*peripheral*) a nahodilé (*arbitrary, contingent*). Pro svou definici sportu a jeho rozlišující rysy nepodává argument.

²²⁹ Zajímavé reakce na Suitsovu koncepci sportu a hry jakožto *game* nabízejí Kretchmar (1989, 2019b) či Hurka (2015). Kretchmar (2019b) opouští Suitsův koncept předherních cílů a rovněž rozlišení mezi hrami (*games*)

základě doposud uvedeného formulovat takto: Sport se od ostatních her liší důrazem na fyzické (tělesné, pohybové) dovednosti. Ačkoli můžeme některé sporty považovat za hry jakožto *game*, řada těchto her sportem není, protože se podstatně netýkají pohybových dovedností.

Obě oblasti můžeme kromě důrazu na pohybové dovednosti odlišit rovněž poukazem na jejich strukturální specifika. Základní teze zní: Sport, byť v určitých instancích s hrou jakožto *game* sdílí společné rysy, je ve své podstatě něčím jiným než touto formou hry. Daným směrem poukazuje rovněž pozdější Suits (1988; 1989), dle něhož některé sporty nejsou hrami, jelikož striktně vzato nejsou řízeny pravidly a nemají předherní cíle. Jako příklad uvádí skoky do vody či gymnastické soutěže, které označuje termínem „profesionální sportovní předvádění“ (*professional athletic performances*). Popíši nyní stručně hlavní body Suitsovy argumentace a poukáži na možné rysy odlišující tuto formu sportu od kategorie hry (*game*).

Dle Suitse (1988, 2) jsou zmíněná předvádění soutěžními událostmi zahrnujícími různé fyzické (a další) lidské dovednosti, v nichž ten, kdo dané dovednosti předvedl lepším způsobem, je hodnocen jako lepší účastník.²³⁰ Jde o sporty hodnocené (*judged sports*), které oproti sportům řízeným rozhodčími (*refereed sports*) nejsou strukturálně herní. Oproti sportům jako lední hokej či fotbal nejsou hodnocené sporty striktně vzato řízené pravidly (*rule-governed*). Existují v nich určitá pravidla (Suits zmiňuje zákaz užívání steroidů, které nazývá jako *pre-event rules*), ovšem spíše než o pravidla konstitutivní v nich jde o pravidla dovednostní (*rules of skill*). Diskutované sporty dle Suitse (1988, 6) postulují určité ideály, ke kterým se sportovec svým výkonem a předvedením specifických dovedností snaží přiblížit. Herní sporty, naproti tomu, zahrnují uměle vytvořené překážky a pravidla, která specifikují dovolené možnosti pro překonání těchto překážek a dosažení předherního cíle. Hodnocené sporty dle Suitse předherní cíl nemají, díky čemuž z logiky věci nemohou mít ani konstitutivní pravidla a zahrnovat specifický postoj hráče. V textu z roku 1989 se Suits podrobně zabývá skoky do vody na olympijských hrách a zvažuje možné kandidáty pro předherní cíl těchto událostí: úplné ponoření (*total submersion*), vertikální vplynutí do vody (*vertical entry*) a celý seskok do vody (*the entire dive*). Úplné ponoření dle Suitse tímto cílem není, protože se jedná o nevyhnutelný důsledek skoku. Vertikální vplynutí do vody není cílem hry, ale závěrečnou událostí (akcí) daného předvedení (výkonu). Celý seskok do vody rovněž není předherním cílem, jelikož tento typ cíle není posuzován (*evaluated*), zatímco celý seskok do vody posuzován je (1989, 7).

Suitsovo odmítnutí označit všechny sporty za hry (*games*) vyvolalo řadu kritických ohlasů. S jeho závěry nesouhlasí Meier (1988, 1989), Kretchmar (1989) či Hurka (2015), kteří v zásadě poukazují na to, že Suitsem uvedené příklady neherních sportů dostatečně splňují charakteristiku hry jakožto *game*. Jelikož cílem tohoto oddílu není hájit tezi, že sport je specifickou formou zmíněné hry, ale naopak poukázat na podstatné rozdíly mezi oběma oblastmi, ponechávám tyto diskuze stranou.²³¹ Vycházím z toho, že Suits ukazuje v zásadě správným směrem, byť konkrétní argumentace pramenící z jeho pojetí hry a sportu nemusí být správná a je možné ji

a předváděními (*performances*). Jeho vymezení hry představuje poměrně originální alternativu k Suitsově vlivné definici hraní her (*game playing*).

²³⁰ Původní anglický text: 'Sports so understood may be defined, or at least described, as competitive events involving a variety of physical (usually in combination with other) human skills, where the superior participant is judged to have exhibited those skills in a superior way.'

²³¹ Vybraným bodům diskuze mezi Suitsem a Meierem ohledně definice sportu se věnuji v diplomové práci (Mareš 2018, 73-79). Zabývá se jimi rovněž Lebed (2022, 119-122).

problematizovat. Zaměřím se nyní na novější texty, které poukazují na rozdíl mezi sportem a hrou (*game*) a které se k Suitsovu přístupu rovněž vztahují.

Tezi, že všechny sporty nejsou hrou (*game*), explicitně uvádí Tasioulas (in Hurka a Tasioulas 2006, 239). Zmiňuje příklady sportů, které označení „hra“ neodpovídají, např. sprint, vzpírání, box či horolezectví. Dle Tasioulase jsou tyto sporty něčím jiným, totiž pravidly řízeným pěstním soubojem v případě boxu, pravidly řízenou zkouškou síly v případě vzpírání či pravidly řízeným běžeckým závodem v případě sprintu. Posledně zmíněným sportem se detailně zabývá Berman (2013). Problematizuje Suitsovu tezi, že sprinty jsou hrami (*games*), jelikož využívají méně efektivních prostředků k dosažení předherního cíle. Dle Bermana (2013, 164) je Suitsem formulovaný předherní cíl (v případě soutěže: být první, kdo svým tělem protne určenou vertikální rovinu v prostoru; v případě individuální zkoušky: protnout tuto rovinu v nejkratším možném čase) jaksi nucený a uměle vytvořený. Předherní cíl je v Bermanově pojetí spíše než pouhou situací (*state of affairs*) rovněž aktivitou, která danou situaci produkuje. Pravidla pak neplní roli konstitutivní, ale usnadňující (*facilitative*), jelikož usnadňují dosažení předherního cíle. Ve sprintu je dle něho předherním cílem spíše uběhnout určitou vzdálenost nejrychleji, jak to jde či rychleji než ostatní soutěžící (2013, 164). Podobně v případě skoku do výšky není předherním cílem být na druhé straně překážky, ale přeskočit tuto překážku (2013, 166). Howeová (2019, 442) v reakci na Bermana upřesňuje, že předherní a herní cíl od sebe nelze oddělit, což má dopad rovněž na roli dovolených prostředků. Adekvátní odpověď sprintera, kterému bude nabídnuto použít pro dostání se do cíle např. motorový prostředek, dle Howeové nebude, že to je proti pravidlům, ale že to nekoresponduje s tím, co sprinter chce dělat, totiž běžet do cíle. Určité sporty tedy neodpovídají Suitsem prezentované herní struktuře, resp. nejsou hrou v Suitsově pojetí.

Obecnější problém, na který Berman upozorňuje, se týká tzv. kreativní recharakterizace (*creative recharacterization*). Určitá aktivita může být hrou dle Suitsových kritérií jednoduše tím, že se v ní pokusíme danou herní strukturu (tedy předherní cíl, konstitutivní pravidla ad.) nalézt (Berman 2013, 168). Můžeme tak pomocí určité interpretace dané aktivity říci, že herním sportem jsou rovněž sprinty, horolezectví (Suits 2014, 90-92) či skoky do výšky, jelikož v nich můžeme objevit předherní cíle, konstitutivní pravidla či nedovolené prostředky.²³² Lze ovšem namítnout, že tato interpretace je příliš nucená a nevystihuje adekvátně to, čím dané aktivity spíše jsou. Dle Howeové (2019, 440) mají některé sporty strukturu, která není herní ani soutěžní (*game-contest*), jelikož v nich zkrátka není co vyhrát. Jako příklad zmiňuje přírodní sporty, které dle ní nemají striktně daný předherní ani herní cíl kromě samotného provádění dané aktivity, což Suits (2014, 39) odmítá označit za cíl hry.²³³ Mimo to mnoho používaných prostředků v přírodních sportech (např. bruslení na zamrzlém jezeře) je velmi efektivních, tj. neodpovídají Suitsovu kritériu záměrné neefektivnosti (*inefficiency*) (Howeová 2019, 442). Proti tezi Howeové je možné namítnout, že dostatečně nerozlišuje mezi sportem a pohybovou rekreací v přírodě. Silnou stránkou její koncepce je poukázání na fakt, že herní struktura určitým typům sportů jednoduše neodpovídá. Sport jako obecný koncept se tak s ohledem na výše uvedené zdá být spíše něčím jiným než hrou jakožto *game*.

²³² Zmíněný postup by bylo možné aplikovat rovněž na další typy činností (např. na pracovní úkoly), případně na život sám. Takováto rozpracování se objevují u samotného Suitse (srov. Yorke a Lopéz Frías 2023).

²³³ Doplnuji, že u přírodních sportů je spíše než o vítězství žádoucí hovořit o úspěchu/neúspěchu v podobě zvládnutí určitého úkolu, resp. výzvy.

1.4.2 Sport a rituál / náboženský obřad

Sportovní střetávání se rovněž liší od rituálů a náboženských obřadů. Základní tezí zde je, že ačkoli sportování je někdy součástí náboženského obřadu (resp. sport je v daném obřadu použit), samo obsahuje rituální prvky (např. pokřiky či bojové tance) či může být za určitou formu náboženství označeno (jelikož ho připomíná), všechny tyto charakteristiky jsou pouze doprovodnými jevy, které nevystihují obsah (tedy nutné a postačující rysy) řešeného pojmu.

Podobností mezi sportem a rituálem, resp. náboženským obřadem, je celá řada. Opodstatněním spojování obou oblastí je skutečnost, že sport může mít v rituálně-náboženských obřadech dokonce svůj historický původ.²³⁴ Danou tezi lze opřít o koncepce některých autorů. Guttmann (2004, 16) odkazuje na Carla Diema, dle něhož všechny fyzické dovednostní aktivity byly původně součástí náboženského kultu. Prvotní společnosti provozovaly aktivity jako běh, skoky, hody, zápasy či míčové hry jako součást náboženských rituálů a ceremonií.²³⁵ Svoboda (2019, 10-16) poukazuje na náboženskou funkci původních (sportovních) her, která je dle něho patrná v odlišných zeměpisných a kulturních oblastech. S odkazy na slavnosti antických Řeků, hry původních Američanů či sportovní klání v Africe a Číně uvádí: „*Ve všech uvedených případech se hry stávaly dramatizací lidského stvoření, demonstrací lidského vztahu k božstvům a nástrojem, jakým se jejich účastníci pokoušeli tento vztah ovlivnit. Byly vyjádřením lidského hledání.*“ V kontextu původních olympijských her pak Svoboda dodává: „*Olympijské hry byly rituálními slavnostmi velmi úzce spojenými s religiózním cítěním člověka.*“ Dle Jirásky (2005, 274; 2018) měly kromě původních olympijských her religiózní zářmování rovněž další panhelénské slavnosti (pythijské, isthmijské, nemejské). Původně šlo o náboženské obřady, při kterých měl sport spíše doprovodnou roli.

Na rituální rozměr sportu poukazuje McNamee (2008, 19), dle něhož určité technické a etické standardy příslušející sportu mají rituální původ. V dřívějším textu McNamee dokonce uvádí (2002, 39): „... *sporty dávají vznik komunitám a jsou ze své podstaty formami rituálu a obřadu v těchto komunitách, skrze ně a pro ně.*“²³⁶ Základ pro toto tvrzení lze spatřit v tom, že řada sportů je prochnuta obřady a rituály. Některé sporty je od rituálně-náboženské sféry obzvláště obtížné odlišit. Příkladem je bojový sport sumó, který má počátky v japonském šintoismu a jehož součástí je řada tradic, symbolů a obřadů. Lze rovněž zmínit předzápasové rituály vybraných týmů. Jedním z nejznámějších je tanec Haka, který předvádějí novozélandští ragbisté.

Sport se svými ceremoniemi má tedy blízko k rituálu a náboženství, může být dokonce označen za formu občanského náboženství (*civil religion*²³⁷), resp. implicitního náboženství

²³⁴ Kretchmar, Dyreson, Llewellyn a Gleaves (2017, 27) jako historickou základnu sportovní aktivity uvádějí lov (shánění potravy), válčení a právě náboženské praktiky.

²³⁵ Guttmann (2004, 19) problematizuje Diemovo tvrzení poukazem na to, že ne všechny aktivity provozované prvotními společnostmi automaticky spadají do sféry sakrálního. Jako příklad uvádí zápasící děti, u nichž je dle Guttmana těžko představitelné, že by šlo o součást kultu. Některé aktivity těchto společností můžeme dle něho označit za sekulární.

²³⁶ Původní anglický text: ‘... *sports give birth to communities and... they are essentially forms of ritual and ceremony in and through, and for, those communities.*’

²³⁷ Svoboda (2011, 59-60) uvádí, že tento pojem pochází z antiky a byl použit v díle J.-J. Rousseaua *O společenské smlouvě*. Americký sociolog Robert Neelly Bellah hovoří o občanském náboženství v kontextu Spojených států ve své esejí *Civil Religion in America* publikované roku 1967. Popisuje zde způsob, kterým Američané společně přijali

(*implicit religion*²³⁸). Kromě toho lze sport chápat jako určitou náhradu (*substitute*) za náboženství (Jirásek 2022, 290). Jirásek k tomu dodává (2005, 305): „*Sport vytváří specifický svět symbolů, který získává určité charakteristiky platné především pro oblast sacrum: obřady, rituály, legendy, panteon oslavovaných idolů, nově budované haly jako tzv. chrámy sportu, teatrální, pseudo-sakrální pompéznost závodů.*“ Ilustrujícím příkladem je zde americký fotbal, o jehož rituálně-náboženském rozměru podrobně pojednává Svoboda (2011). Mezi kvazireligiózní prvky tohoto sportu můžeme zařadit stadion (označovaný někdy jako svatostánek), týmové logo (mající pro fanoušky až posvátný charakter a obvykle mající symbolický význam), maskota týmu, předzápasové či pozápasové rituály (pochody, společné zpěvy či oslavy²³⁹) nebo adoraci sportovců jejich příznivci.

Uvedené myšlenky naznačují, že hranice mezi sportem a náboženskými obřady či rituály není vždy ostrá. V historii nacházíme řadu příkladů, kdy se obě oblasti podstatně prolínají. Přes tyto skutečnosti se pokusím ukázat, že sport se od rituálu a náboženského obřadu (obecněji náboženství) konceptuálně liší. Vzhledem k tomu, že rituálů i náboženských obřadů je celá řada, upozorním pouze na základní rozdíly mezi sportem a zmíněnými oblastmi.

Na rozdíl mezi sportem a rituálem upozorňuje Gebauer (1993, 102). Dle něho sport představuje určitou alternativu k rituálu. S rituálem některé společné rysy sdílí (např. ten, že jde o formu určitého předvádění), je ovšem samostatnou oblastí. Loy (1968, 10) s odkazem na Leache uvádí, že rituál znamená předepsané formální chování (*prescribed formal behavior*), s nímž se pojí prvky dramatickosti, vážnosti a symbolického vyjádření. Uvedenou myšlenku můžeme rozvinout tak, že rituál je oproti sportu více formálně specifikovaný, což znamená, že obvykle zahrnuje jasně dané postupy a procedury. Sport rovněž obsahuje určitou specifikaci (pravidla, preferované postupy k dosažení herních cílů). Spíše než přesné opakování daných postupů (jako je tomu např. u přechodových rituálů majících za cíl proměnu všedního kontextu) se v něm ovšem objevuje jednání, které může nabývat značné variability.²⁴⁰

S výše zmíněným souvisí skutečnost, že sport a rituál jakožto typy činností sledují jiné cíle, resp. účel jejich provádění je jiný. V rámci rituálů může jít o připomínku (kalendářní a vzpomínkové obřady), proměnu (rituály přechodu) či zabezpečení božské přízně (obětní rituály). V rámci sportu jde o prokázání vlastní fyzické zdatnosti, o zvládnutí určitých náročných pohybových úkonů či o zvítězení nad druhými. Dále lze říci, že oproti rituálu jsou nutnou známkou sportu pohybové dovednosti. Zatímco v rámci rituálu představují tyto dovednosti určitý prostředek (např. ke správnému provedení daného úkonu), ve sportu má demonstrace těchto dovedností centrální úlohu a může být chápána dokonce jako cíl (např. v případě gymnastiky).

občanské náboženství do své židovsko-křesťanské tradice včetně všech společně dohodnutých a uznávaných hodnot, přesvědčení i rituálů.

²³⁸ Dle Jirásky jde o vhodnější pojem než *civil religion*, jelikož umožňuje u sportu a náboženství srovnávat nejenom vnější podobu obřadnosti, ale také ontologickou dimenzi posvátné-profánní. Svou pozici rozpracovává v těchto svých textech: Jirásek (2018), Jirásek (2022). Zatímco prvně uvedený text je přehledovou studií zaměřenou na vztah náboženství, spirituality a sportu, druhý text představuje kritické vymezení proti chápání sportu jakožto posvátné záležitosti (kritika tzv. *sporting sacred*).

²³⁹ O zpěvech jako příkladu rituálů ve sportu hovoří Loy (1968, 10-11). Daný autor si krátce všímá určitých rozdílů mezi rituálem a podívanou (*spectacle*). Obě oblasti odlišuje odkazem na úroveň dramatickosti a vážnosti (u rituálu oboje vyšší).

²⁴⁰ Tato variabilita není tolik patrná u sportů, v nichž jde o předvedení nacvičeného pohybového úkonu (např. hod koulí či vzpírání). Tyto sporty se od rituálů liší dále uvedenými cíli, resp. účely předváděného pohybu.

Základní rozdíl mezi sportem a náboženským obřadem můžeme specifikovat pomocí odkazu na pojmy božstva, transcendentna a posvátna. Zatímco pro sport jsou tyto pojmy okrajové (tj. vedlejší), pro náboženství (a náboženský obřad) jsou konstitutivní. Jirásek (2015, 291) specifikuje, že základním rysem náboženské zkušenosti je transcendování od každodennosti směrem k božskému a posvátnému (svatému ve smyslu radikálně jinému), které se podstatně liší od přirozeného světa. Rozdíl mezi sportem a náboženstvím spatřuje v tom, že jde o zcela odlišné sféry lidského života (2015, 295):

„Náboženství je manifestací něčeho vnějšího, co nepatří do sportu, ale co bývá s lidskými pohybovými aktivitami spojováno pouze skrze chování konkrétních sportovců. Náboženství není inherentní kvalitou sportu, ale zcela jinou sférou lidského života. Je vnějším faktorem, který je pouze akcidentálně (a nikoli substanciálně) spojován s oblastí lidské pohybové aktivity.“²⁴¹

Ve sportu se můžeme setkat s náboženskými projevy účastníků (např. modlitby hráčů před utkáním), ovšem náboženstvím ze své podstaty není.²⁴² Je aktivitou situovanou do přirozeného světa, která nepředpokládá ontologicky odlišnou realitu, existenci Boha či působení božského principu, jako je tomu v případě náboženství (Jirásek 2015, 291). Ačkoli se lze ve sportu setkat s prožitky určitého vytržení (*peak experiences, being in the zone*), plynutí (*flow*) či hlubokého (až mystického) vztahování k okolnímu prostoru, neznamená to automaticky, že jde o vztahování se ke sféře posvátna (Jirásek 2022, 271, 289-290; 2018). Sportovní úsilí může být provázáno s posvátným obřadem v tom smyslu, že půjde o vzdání pocty bohům skrze atletický výkon (Svoboda 2019, 16). Sport může být dokonce prostorem, díky kterému je člověku umožněno přiblížit se Bohu (Svoboda 2016, 80).²⁴³ Náboženský rámec a širší funkce dané aktivity ovšem automaticky neznamenají, že konceptuálně bude aktivita spíše náboženstvím než sportem. Oblast sportu a oblast náboženství se tedy podstatně liší a není možné první redukovat na druhé (Jirásek 2022; 2018).

1.4.3 Sport a válka/boj

Sport se v nezanedbatelných ohledech liší také od válek a bojů. Vztahu sportu a války (resp. boje) se věnuje řada autorů.²⁴⁴ Z diskuzí je patrné, že podobně jako v případě hry, rituálů i náboženských obřadů není hranice mezi sportem a válkou (bojem) vždy ostrá. Poukáží nyní na důvody spojování obou oblastí a rozpracují hlavní rozdíly, které je konceptuálně odlišují.

²⁴¹ Původní anglický text: *‘Religion is a manifestation of something external, not belonging to sport, and gets associated with human movement activities only by the behavior of a particular sportsperson. Religion is not an inherent quality of sport but a completely different sphere of human life. It is an external factor that is only accidentally (not substantially) associated with the area of human movement activity.’* Na rozdíl od náboženství je ovšem dle Jirásky vnitřní součástí sportu spiritualita. Konkrétně k tomu uvádí (2018): *‘Contrary to religion, spirituality is an inner part of sport, movement, and physical activities. Internal sport values should be seen as spiritual values, for example, overcoming one’s limitations by maximum performance, courage, honesty, friendly bonds with opponents, and principles of fair play.’* Kromě Jirásky se vztahu sportu a náboženství věnuje např. Feezell (2013b).

²⁴² Jirásek v dané souvislosti poznamenává (2018): *‘... sport itself is a nonreligious human activity, which can have some connection to religion through athletes and their religious faith and beliefs.’*

²⁴³ Svoboda tuto tezi uvádí v návaznosti na koncepce teologů sportu Harveyho a Ellise. Dle Svobody (2016, 79) Harvey považuje sport za vyjádření nejhlubší lidské identity. Ellis jej chápe jako možnost přesahu člověka směrem k Bohu.

²⁴⁴ Patří sem Oborný (2001), Fischer (2002), Loland (2002), Jirásek (2005), Spivey (2012), Kretchmar (2012), Pérez Triviño (2013), McClelland (in Klein 2017) či McCoyová a Martínková (2022).

Sport v některých svých formách (např. rugby či box) může válku či boj připomínat. Oborný (2001, 15) hovoří o tzv. 'war sports', kam řadí střelbu puškou, lukostřelbu, biatlon, box či šerm. Sport může dále být za formu války označován, zahrnovat výrazy patřící do válečného kontextu (např. „dobýt soupeřovo území“, „bojovat“ či „fotbalová válka mezi zeměmi“²⁴⁵), může mít dokonce svůj historický původ v bojových aktivitách nebo přípravě na válečná tažení a obranu území. Konceptuálně se ale od války a bojů liší. Ve sportu striktně vzato nejde o život, tj. nejde o to druhého zničit/zabít, ale „jen“ porazit (ať už ve smyslu fyzicky přemoci či ve smyslu zvládnout specifický úkol lépe). Sportem tak nejsou ty aktivity, v nichž o zabití/zničení protivníka jde (např. gladiátorské zápasy). Začneme ovšem nástínem kontextu spojování obou oblastí.

Vyjádření, že sport je v podstatě formou války, se objevuje u George Orwella (in Spivey 2012, 1-2). Ten krátce po skončení druhé světové války v reakci na fotbalová utkání týmu Sovětského svazu Dynamo Moskva s týmy v Británii označil mezinárodní sportovní soutěže za orgie nenávisti. Vážný sport (*serious sport*) dle něho nemá nic společného s hraním fěr. Je svázaný s nenávistí, revnivostí, chlubením se, znevažováním všech pravidel a se sadistickým potěšením z toho být svědkem násilí. Jinými slovy jde o válku bez střílení (*war minus the shooting*). Ačkoli je Orwellovo hodnocení možné označit za přehnané (Spivey 2012, 2), sport a válka spolu skutečně sdílejí určité společné rysy a jejich spojení má velmi hluboké historické kořeny (Oborný 2001, 13).

Spivey (2012, 3) považuje Orwellovo hodnocení za poměrně adekvátní vystižení antických olympijských her, kdy jejich program lze interpretovat jako sérii drillů pro jezdecko a bojovou pěchotu. Sportování tak hrálo významnou roli v rámci válečnické výchovy (Jirásek 2005, 304). Oborný (2001, 13) v dané souvislosti uvádí, že sport se historicky stával podřízeným politice a válčení. Dle Oborného nemá sport ze své podstaty povahu války, může se však stát určitou její součástí, když např. přispívá k fyzickému formování vojáků v době válečného konfliktu. Propojení sportu a vojenského výcviku je typické pro období antiky, kde dle Oborného šlo v podstatě o identické procesy. Můžeme se s ním setkat např. v Platónově *Ústavě* ve výchově tamních strážců *polis* (Oborný 2001, 14). Dle McClellanda (in Klein 2017, 92) je spojení sportu a války možné spatřit již v Homérově *Íliadě* (závody na Patroklova počest) a v moderním kontextu rovněž v přítomnosti americké armády na finále Super Bowlu (finále National Football League, NFL).

McClelland (in Klein 2017, 92) také upozorňuje na některé společné prvky, které sport a válka sdílejí. Alespoň v některých instancích jsou jimi úsilí o získání určité hmotné ceny (např. koruna Francie ve stoleté válce), dále specifikace místa, času a pravidel či ochranné prostředky pro účastníky (např. helmy). Pérez Triviño (2013, 72) doplňuje, že sport i válka obsahují násilí, které je v obou oblastech tolerováno. Suits (in Yorke a Lopéz Frías 2023, 30-31) skrze fiktivní postavy jednoho svého dílčího dialogu představuje v tomto ohledu radikální myšlenku, že soupeřivá hra, v níž cílem obou soupeřů bude usmrcení toho druhého (konkrétně zmiňuje gladiátorské zápasy), bude přesto hrou (tj. prvek zničení nevylučuje možný herní rámec dané činnosti).²⁴⁶ Lze se rovněž setkat s méně radikální koncepcí, dle níž sport válku „jen“ imituje

²⁴⁵ První dva výrazy jsou ve sportovním kontextu poměrně často užívané. Třetí výraz se objevuje u Oborného (2001, 15), konkrétně v podobě: *“football war” between two countries of Central America*.

²⁴⁶ Herní rámec aktivity je dle Suitsa zachován i v případě extrémní oddanosti dané hře. Uvádí fiktivní příklad automobilového jezdce Maria Stewarta, jenž ve snaze pokračovat v závodě přejede dítě, které vběhne na trať. Suits

(napodobuje). Breivik (2022, 30) o této imitaci hovoří v kontextu týmových sportů, které dle něho vyjadřují základní sociální procesy spolupráce a konfliktu, čímž napodobují teritoriální konflikty a války. Fischer (2002, 17) zdůrazňuje, že sport je určitým způsobem eticky transformovaná aktivita, tj. ačkoli sport válku dle Fischera imituje, podstatně se od ní liší.

Na některé dosud uvedené myšlenky lze namítnout, že sice správně upozorňující na historicky patrnou provázanost a na možné souvislosti mezi sportem a válkou (bojem), ne vždy ovšem dostatečně zohledňují konceptuální rozdíly obou oblastí. Sport může být metaforicky označen za formu války či boje na život a na smrt, ovšem svou strukturální povahou jimi striktně vzato není. Řečeno slovy Péreze Triviña (2013, 72), rozdíly mezi oběma fenomény se zdají být relevantnější než jejich podobnosti. Přejdeme nyní k identifikaci těchto rozdílů.

Jan Sokol (2016) hovoří o hrách a sportech jako o modelových konfliktech, které jsou pro člověka a lidskou společnost přínosné. Svou povahou neobsahují prvek ničivosti, ale určité zdravé napětí (vyostření), kterým se lidé kultivují a učí, že konflikt nemusí znamenat zničení (tj. nemusí být nepřátelský).²⁴⁷ Můžeme navázat, že ve sportu jde o jiný typ střetávání než v případě války (boje), totiž o herní zápolení. Jde o pravidly specifikovaný střet nutně zahrnující fyzické (tělesné, pohybové) dovednosti, v jehož rámci má centrální roli snaha dosahovat specifických cílů (např. doběhnout do cíle v co nejkratším čase, poražení soupeře ve fotbale či výhra v tenisovém utkání) právě prostřednictvím předvádění těchto dovedností. Kretchmar (2012, 109) zde upozorňuje na fakt, že válka na rozdíl sportu nemusí zahrnovat konstitutivní pravidla. Jde o událost, která má záležitosti vyřešit, zatímco sport je spíše pokračující sérií pravidelně se opakujících událostí. Pro válku (boj) jsou rovněž obvykle typické jiné cíle (např. eliminování protivníka či rozšíření území) a jiné prostředky (ne nutně pohybové dovednosti, ale kupříkladu i technologická síla a automatizované zbraně).

Oborný (2001, 14-15) spatřuje rozdíl mezi sportem a válkou dále na rovině hodnot, které obě oblasti vyjadřují. Sport jako celek vyjadřuje dle Oborného hodnoty a ideály míru, nikoli válčení. Identifikuje také několik termínů (především z oblasti estetiky a etiky), které nemohou být aplikovány na válku. Patří sem pojmy hra (*game*)²⁴⁸, zábava (*entertainment*), soutěž (*competition*)²⁴⁹, kreativita (*creativity*), zdraví (*health*) a život (*life*). Podobně Pérez Triviño (2013, 72) uvádí, že zatímco ve válce je nadřazena hodnota vítězství nad lidský život, sport je postaven na mechanismech a institucionalizovaných bariérách, které principiálně chrání zdraví a život sportovců. Hodnoty zdraví a života jsou ve sportu nadřazeny cíli vítězit a rovněž prostředkům k dosažení tohoto cíle.²⁵⁰

na příkladu ukazuje, že tato extrémní oddanost neničí hru v její podstatě, ovšem může zničit daného člověka (Suits 1973, 18-19).

²⁴⁷ Vizte <https://www.youtube.com/watch?v=uYlu7er53os> (minutáž 73-76). Citováno 18. 12. 2022.

²⁴⁸ Oborný tedy implicitně nesouhlasí se Suitsem, který aplikaci pojmu hra (*game*) na konflikt na život a na smrt naznačuje jako možný (in Yorke a Lopéz Frías 2023, 30-31).

²⁴⁹ Řečtina rozlišuje mezi pojmy *agón* (závod, zápas, ale i boj) a *polemos* (válka, boj, zápas, spor) (Prach 1993, 14, 425). O vztahu obou pojmů pojednává McCoyová a Martínková (2022). Tyto autorky mj. uvádějí (2022, 247, 260), že *polemos* představuje ontologický základ pro všechny agonální praxe. Tyto praxe mohou podporovat rozvoj člověka a společnosti (např. filosofie, demokratická politika či sport), ale rovněž být destruktivní (jako je tomu v případě války). Válka dle nich může být považována za formu soutěže (*agón*), která je ovšem jaksi necivilizovaná.

²⁵⁰ V dané souvislosti je možné zmínit pojem *ekecheiria* (příměří, klid zbraní) (Prach 1993, 167), který odkazuje k válečné přestávce pro klidnou cestu sportovců na antické olympijské hry a zpět (Jirásek 2005, 304).

Z jiného než konceptuálního, resp. axiologického (hodnotového) úhlu pohledu bychom se mohli ptát, zda sport není náhradou za válečné konflikty. Tato otázka se týká spíše geneze a teorie sportu. Kreft (2019, 260) upozorňuje na to, že tvrzení „sport je náhradou za válku“ není pravdivé, protože žádná válka nikdy nebyla nahrazena sportovní soutěží.²⁵¹ Na základě dosud uvedeného lze uzavřít, že mezi válkou (resp. bojem) a sportem existují nezanedbatelné rozdíly, na jejichž základě je potřeba mezi oběma pojmy rozlišovat.²⁵²

1.4.4 Sport a práce / instrumentální činnost

Sport se v určitých podstatných ohledech liší rovněž od práce, resp. od instrumentálních činností. Jde totiž o oblast se specifickými pravidly, konvencemi a principy. Sport (na rozdíl od práce) zahrnuje cíle a překážky, které jsou jaksí nenutné, a prostředky, které jsou záměrně méně efektivní. Je potřeba ovšem dodat, že sport a práce, resp. instrumentální jednání, se mohou na některých rovinách protínat.

Suits (1988, 5) nastiňuje, že hry (*games*) a předvádění (*performances*) mohou z pracovních (tj. instrumentálních) činností pocházet.²⁵³ Rovněž uvádí (1988, 8-9), že sport může být provozován jako instrumentální aktivita, tj. ceněn nikoli pro to, o jakou činnost se jedná, ale pro to, co daná činnost přináší. Jako příklad zmiňuje Suits profesionálního sportovce hrajícího pro to, aby si vydělal peníze²⁵⁴, či výkony na olympijských hrách, kde dle něho jde spíše o získání medaile než o hraní hry samotné. V olympijských hrách se objevuje jakýsi nátlak (*compulsion*) k vítězení, který danou činnost odlišuje od přátelských (amatérských, autotelických) sportů a her.²⁵⁵ Burke (1971, 46) při analýze vztahu práce (*work*) a hry (*play*) dále uvádí, že jedna a táž provozovaná činnost může být zároveň prací i hrou. Pro ilustraci dává za příklad sportovce, který ve snaze zdokonalit vlastní techniku či hladce zapadnout do týmu může jaksí pracovat při hraní

²⁵¹ Proti Kreftovu tvrzení lze namítnout, že i kdyby to byla pravda, stále existuje možnost, že sport v obecném smyslu válčení předchází, protože lidem umožňuje naplňovat potřeby (např. vylítí nahromaděné agresivní energie), jejichž nenaplnění by jinak mohlo k válčení vést.

²⁵² Dosavadní pojednání je s ohledem na jiné hlavní cíle této kapitoly spíše stručné a selektivní. V době psaní práce vyšla k tématu kniha *Sport and the Pursuit of War and Peace from the Nineteenth Century to the Present*, jejímiž editory jsou M. Hurcombe a P. Dine (2023). Rozšiřující literaturou je dále text Martínkové a Parryho (2016), kteří prezentují detailní klasifikaci a popis bojových aktivit (*martial activities*). Rozlišují přitom pět hlavních kategorií: *close combat*, *warrior arts*, *martial paths*, *martial arts*, *martial sports*. Dále rozebírají několik vedlejších kategorií, kam patří *martial training*, *martial therapy*, *martial display*, *martial games* a *martial dance*.

²⁵³ Jako příklad instrumentální činnosti uvádí Suits uplávání krokodýloví, tj. záchranu vlastního života. Rovněž doplňuje, že sporty mohou mít svůj původ také ve hře (*play*).

²⁵⁴ Podobně Caillois říká, že profesionálové jsou spíše pracující lidé než hráči (in Burke 1971, 39). Suits v uvedeném textu (1988) na Cailloise neodkazuje.

²⁵⁵ Suits (1988, 8-9) při analýze sportu a hry používá rozdílné dvojice pojmů, které ovšem odkazují k víceméně stejným podmínkám. Jsou jimi: práce (*work*) vs. hra (*play*), vážný (*serious*) vs. nevážný (*nonserious*), instrumentální (*instrumental*) vs. neinstrumentální (*noninstrumental*), profesionální (*professional*) vs. amatérský (*amateur*). Suitsovi jde o vystižení této polarizace: autotelická aktivita, která je ceněna pro sebe samu (*valued for itself*) vs. instrumentální aktivita, která je ceněna nikoli pouze či nikoli primárně pro sebe samu, nýbrž pro nějakou další odměnu, kterou daná činnost poskytuje. Proti této Suitsově koncepci můžeme (podobně jako Feezell 2010, 162) namítnout, že sportovci mohou mít různé (často úzce provázané) motivy pro provozování sportu. Jde spíše o kontinuum než o polaritu autotelické-instrumentální. Burke dále s odkazem na Weisse uvádí (1971, 39): *‘A professional athlete’s or performer’s work may become burdensome to him, of course, and probably does to all of them at times; but it remains an activity which is by its nature intrinsically complete and satisfying, apart from rewards like money or fame.’* Burke zde upozorňuje na vnitřní kvalitu sportu a hry, které ovšem mohou sloužit i dalším účelům.

(*working at playing*). Burkova základní teze ohledně vztahu hry a práce zní: elementy hry a práce jsou kompatibilní v jedné a téže aktivitě a v jednom a tomtéž čase (1971, 47). Ve spojení těchto elementů spatřuje Burke určitou hodnotu, která je vyšší, než kdyby šlo o „pouhou“ hru či práci. Zdá se, že sport tedy alespoň v určitých instancích či momentech může být provozován jako práce, resp. být vykonáván z instrumentálních důvodů.²⁵⁶ Pokusím se nyní ukázat, že se přesto od pracovních a obecně instrumentálních činností podstatně liší.

Vztahu mezi hrou (rovněž sportem) a prací se významně věnoval výše zmiňovaný Suits. Práci chápe jako určité obstarávání, jako obezřetné jednání (*prudential action*), které zahrnuje obětování něčeho žádoucího (např. volného času), abychom dosáhli něčeho ještě více žádoucího (např. přežití) (2014, 10). Práce je tedy ze své podstaty formou instrumentální činnosti. Znamená věnovat se tomu, čeho si ceníme pro něco jiného než pro vykonávanou činnost samotnou (*doing things we value for the sake of something else*).²⁵⁷ Hra (*play*) oproti tomu znamená věnovat se tomu, čeho si ceníme pro danou činnost samotnou (*doing things we value for their own sake*) (Suits 2014, 17).²⁵⁸

Na jiném místě Suits uvádí (1973, 17), že práce je dobrá především proto, že přispívá k dosažení něčeho mnohem lepšího (konkrétně umožňuje dosažení prostředků, díky nimž si můžeme užívat získaný volný čas). Hraní her (a rovněž sportů) oproti tomu není dle Suitse ze své podstaty prostředkem pro něco dalšího. V rámci těchto aktivit je instrumentalita neoddělitelně spojena s tím, co je vnitřně hodnotné. Lopez Frías (2020, 175) s ohledem na Suitsovu koncepci uvádí, že hraní her zahrnuje určitá instrumentální jednání (např. v golfu použití hole pro odpálení míčku), ovšem tato instrumentalita zaujímá místo ve specifickém herním rámci, tudíž hraní her je ve své podstatě činností s vlastní tendencí. Ve hrách a sportech se dle Suitse potýkáme s překážkami, kterým čelíme pro to, aby mohla daná aktivita vůbec probíhat (2014, 188-189). Hraní her tak představuje svobodnou volbu, patří do rámce svobody, zatímco práce dle Suitse představuje určitou nutnost, jelikož se týká obstarávání zdrojů pro uspokojování základních potřeb (Lopez Frías 2022, 127). Patočka (1990, 46) v dané souvislosti uvádí: „*Práce však má svým základním rysem ne-dobrovolnost; přijímáme ji nuceně, je tvrdá, je to tíže.*“

Kontrast mezi hraním a prací demonstruje Suits na příkladu Ezopovy bajky o mravencích a luční kobylce (srov. Suits 2014). Zatímco mravenci se v průběhu léta věnovali střádání potravy na zimu (instrumentální činnost, práce), luční kobylka si užívala volného času (autotelická činnost, hraní). Ezop v této bajce poukazuje na důležitost práce před zahálkou. Suits danou bajku rozpracovává a poselství otáčí – činnost luční kobylky považuje za hodnotnější než instrumentální střádání mravenců. Základní Suitsovo dílo *The Grasshopper* (1978, cit. 2014) je věnováno vymezení hraní (*game playing*) a právě poukazu na zásadní význam tohoto typu činností. Napříč tímto svým dílem staví Suits do kontrastu oblast hry a oblast práce, a to na základě odlišných principů obou činností, tedy rozdílné povahy cílů a prostředků k dosažení těchto cílů. V zásadě

²⁵⁶ Instrumentalitě ve sportu s ohledem na hodnoty (*values*) se podrobně věnuje Martínková (2013).

²⁵⁷ To ovšem neznamená, že by práce nemohla člověka bavit a přinášet mu radost/potěšení. V případě hry (sportu) je pak principiálně možné, aby dané činnosti člověka nebavily a nepřinášely mu radost/potěšení. Konceptuální rovina, tj. povaha dané činnosti, není vnitřními prožitky pojícími se s danou aktivitou nikterak významně ovlivněna.

²⁵⁸ O vztahu hry a práce u Suitse pojednávají Yorke a Lopez Frías (2023, xix). Zajímavostí je, že dle Suitse (in Yorke a Lopez Frías 2023, 15) je možné hrát hru, aniž bychom o tom věděli. Některé „pracovní“ aktivity mohou dle Suitse být v podstatě herní, pokud splní jím určená kritéria pro hraní her. Tomuto tématu se věnuje Lopez Frías (2021).

můžeme říci, že zatímco hra a sport²⁵⁹ sledují uměle vytvořené cíle a používají obvykle záměrně neefektivní prostředky k dosažení těchto cílů, práce a obecně instrumentální činnosti sledují existenčně nezbytné cíle (např. obživu či nezbytné materiální zaopatření) a zpravidla používají nejefektivnější dostupné prostředky k jejich dosažení.²⁶⁰ Sport je tedy ve srovnání s prací záměrně neefektivní, neproduktivní a jaksi nenuťný (*unnecessary*) (resp. výzvy, které před nás staví, jsou uměle vytvořené). Tuto tezi je možné dále rozpracovat.

Meier (1980, 25) definuje práci jako instrumentální či funkční aktivitu, vypětí, úkol, operaci či zaměstnání zaměřené na výrobu, budování, poskytování a dosahování užitečných výsledků, výkonů, zboží a služeb.²⁶¹ Sport spíše než na výrobu, budování či vnější užitek je zaměřen na cíle inherentní dané činnosti. Ilustrujícím příkladem může být jízda na kole. O sport se bude jednat tehdy, půjde-li o pravidly řízenou formu střetu se sebou samotným (tj. výzvu) či s druhými závodníky (tj. soupeření), při níž půjde o testování či poměřování fyzických dovedností. Naopak o sport nepůjde tehdy, když použiji kolo jako momentálně nejefektivnější prostředek k dopravení se k zubaři nebo do práce (instrumentální činnost) či když jízda na kole bude součástí mé práce (jako je tomu např. při zaměstnání spočívajícím v rozvozu pizzy). Lze namítnout, že ve sportu i v práci jde o podání výkonu. Tento výkon má ovšem odlišnou povahu, jelikož se odehrává v jiném rámci (v prvním případě herním, ve druhém případě instrumentálním).

Tento stručný výčet základních rozdílů můžeme uzavřít tvrzením, že pokud sport je provozován jako práce, pak jde o specifickou formu práce, která ze své podstaty necílí na produkci či výrobu, ale je jakýmsi vystoupením z existenčně nutného rámce do herního světa.²⁶² Svou podstatou a základními principy fungování se sport a práce tedy liší.

1.4.5 Sport a cvičení/trénink

Další oblastí, která se sportem úzce souvisí, je cvičení, resp. trénink. Můžeme se ptát: Jsou cvičení v posilovně nebo tréninkové drily hokejistů či tenistů sportem? Z druhé strany: Jsou sporty jako atletika či fotbal formou tělesného cvičení? Základní teze odlišující obě oblasti zní: Cvičení/trénink a sport sdílejí řadu společných rysů (mj. předvádění tělesných pohybových dovedností), ovšem liší se v základním cíli (resp. účelu) předváděného pohybu. Tuto tezi dále podrobněji rozpracovávám.

Některé aktivity jsou díky své povaze a nastavení konkrétního sportovce spíše sporty, některé naopak cvičení. Ve sportu mají pohyby účel jaksi vnitřní dané aktivitě – slouží k předvádění fyzických dovedností za účelem vítězení/zvládnutí náročného úkolu. Ze své podstaty má tedy sport cíl uvnitř sebe sama. U cvičení slouží pohyb především k vnějšímu účelu – např. k dosažení zdraví, k budování svalové hmoty, k získání či prohloubení pohybové

²⁵⁹ Pro kontrast s prací a instrumentálními činnostmi není rozlišení mezi hrou a sportem podstatné.

²⁶⁰ Podrobnosti o Suitsově pojetí práce nabízí Lopez Frías (2021, 256).

²⁶¹ Původní anglický text: *'Work may be defined as an instrumental or functional activity, exertion, task, operation, or occupation designed to manufacture, to construct, to provide or to accomplish useful results, efforts, goods, or services.'* Burke (1971, 43-45) uvádí, že práce nemusí být nutně nepříjemná ani nutně placená. V textu zmiňuje několik paradigmatických příkladů práce, kterou definuje takto: *'Work... is activity which is part of a whole and which is governed by a discipline imposed on the parts by that whole.'*

²⁶² Tato specifická povaha sportu nevylučuje možnost, že by skrze něj mohlo být něco produkováno. Sport (zejm. ten profesionální) produkuje zisky, zprostředkovává zážitky ad.

dovednosti či k vylepšení kondice do sportu (např. do kulturistických závodů).²⁶³ Cvičení a trénink jsou v tomto ohledu komplementární se sportem, jelikož slouží jako příprava na sportovní výkon, ovšem konceptuálně se od něho liší.

Neostrost hranice mezi zmíněnými oblastmi se ukazuje v tom, že samotný trénink může být v zásadě sportem (např. tréninkové tenisové či fotbalové utkání, tréninková cyklistická etapa).²⁶⁴ Rovněž lze říci, že při sportu automaticky tělesně cvičíme či trénujeme. Lze doplnit, že záleží nejen na povaze dané činnosti, ale také na vnitřním nastavení sportovce a kontextu dané aktivity. Základními otázkami v případě jízdy na kole jsou: Chce cyklista trénovat tak, že jednoduše mechanicky „najíždí“ kilometry? (→ poté cvičení/trénink); Potřebuje se daný jedinec co nejrychleji dopravit ke svému bankéři a kolo mu v dané situaci slouží jako nejefektivnější prostředek? (→ poté instrumentální činnost); Chce otestovat svou kondici a zvládnout co nejrychleji ujet určitou předem stanovenou trasu (ať už sám či v závodě s druhými)? (→ poté sport).²⁶⁵

Ačkoli sporty jako basketbal, běh či plavání (v ideálním případě) automaticky vylepšují kondici a zdokonalují naše dovednosti, označení těchto činností čistě za tělesná cvičení by nezachycovalo přesně jejich podstatu. V určitém ohledu tedy sport tělesným cvičením je, ovšem tato skutečnost nevystihuje, co je sport vlastně zač.²⁶⁶ Některá tréninková cvičení ovšem svou povahou sportem nejsou (např. posilování nohou či dynamická rozcvička před sportovním výkonem), ačkoli sportu předchází či se s ním v určitém ohledu pojí. Zaměřím se nyní na prohloubení výkladu o základních rozdílech mezi sportem a právě těmito typy cvičení/tréninků.

Na rozdíly mezi řešenými oblastmi upozorňuje Jirásek (2005, 129), který uvažuje v kategoriích smyslu a účelu prováděného pohybu:

„Pokud tedy člověk běží, aby doběhl tramvaj, necvičí – smyslem pohybu je něco jiného než člověk sám a jeho rozvoj (tedy úsilí nastoupit včas do dopravního prostředku). Pokud však člověk běží v rámci atletického závodu či pohybové hry, už by se mělo jednat o tělesné cvičení, neboť cílem pohybu je člověk sám a jeho rozvoj. Avšak: cílem běhu atleta při sportovní soutěži je vítězství, cílem běhu fotbalisty při utkání je gól. Tedy rovněž fenomény vně člověka samého. Snad jedině případ, kdy si jde člověk zaběhat (aby se odreagoval či aby si zvýšil zdatnost) je možné chápat... jako čisté tělesné cvičení.“

²⁶³ Tato instrumentální povaha cvičení nevylučuje možnost provozovat ho pro prostou lásku k němu. Svou podstatou má ale cvičení cíl mimo sebe sama.

²⁶⁴ Holt (2016, 9) oproti tomu uvádí, že trénink (*practice*) není striktně vzato sportem. Tréninkové zápasy/utkání považuje na hraniční případ, který ovšem blíže nekomentuje.

²⁶⁵ Lze namítnout, že cyklista může mít různé motivace, proč se dané činnosti věnovat (např. chce jet do práce, ale zároveň chce předjet svého kolegu, který jede s ním a se kterým se domluvil na závodě). Tyto specifické případy nenabourávají významnost role motivace a kontextu pro kategorizaci aktivit pojmem „sport“, ale spíše vybízejí k podrobnějšímu zkoumání celkové povahy daných aktivit, abychom je dokázali adekvátně klasifikovat. Jde o šedou zónu, v níž přesné zařazení dané činnosti je již poměrně obtížné (ovšem nikoli nemožné). Jiným příkladem jsou tzv. nožičky s fotbalovým míčem. Pokud je bude jedinec provozovat jako součást tréninku a jako způsob, jak si lépe osvojit kontakt nohy s míčem pro fotbalový zápas, pak půjde o cvičení/trénink. Pokud ovšem půjde o pravidly specifikovanou soutěž v tom, kdo udělá nejvíce nožiček, aniž by mu míč spadl na zem (či se ho nedovoleně dotkl, např. rukou), pak půjde o sport.

²⁶⁶ Problematickým příkladem jsou sokolské slety. Z povahy daných aktivit se ovšem spíše než o sport jedná o pohybová předvádění a tělesná cvičení. Dále lze zmínit jógu, bikram jógu či akrojógu, které mají ke sportu velmi blízko, ovšem spíše než sportem jsou cvičením, případně pohybovou rekreací, což ovšem neznamená, že jako sporty být provozované nemohou.

Jiráskem zmíněný příklad cvičícího běžce pomáhá osvětlit Edgar (2013b, 131). Dle něho sport na rozdíl od cvičení inherentně obsahuje možnost, resp. riziko porážky, selhání či neúspěchu. V reakci na Jirásku můžeme doplnit, že ve cvičení či tréninku jde primárně o rozvoj člověka, nikoli striktně vzato o střet s možností selhání, jako je tomu v případě sportu. Cvičící člověk obvykle opakuje určité série pohybů (např. dělá kliky či dřepy), které mohou být náročné, ale u nichž v případě cvičení jde o mechanické opakování za účelem vlastního zdokonalení. V případě sportu (např. vzpírání či skoku o tyči) jde spíše o podstoupení náročné výzvy, případně o otevřené poměřování s druhými, kdy cílem není „pouhé“ zdokonalení sebe sama, ale zvládnutí daného úkolu za předvedení dosud nacvičených (osvojených) pohybových dovedností.²⁶⁷

Zajímavé rozlišení probíraných oblastí dále nabízí Lopez Frías (2022), který rozpracovává koncepci Suitse. Dle Lopez Fríase sporty a hry záměrně generují nedostatek (*scarcity*).²⁶⁸ Tuto tezi ilustruje zmíněný autor na následujícím příkladu: V tréninkovém centru bývá dostatek branek a míčů, tudíž fotbalisté nemusejí o míč bojovat. Oproti tomu fotbalové utkání záměrně omezí počet míčů ve hře na jeden, čímž generuje náročné situace a vytváří pro hráče příležitosti předvádět specifické herní kapacity (dovednosti) jako přihrávání, vedení míče, týmovou koordinaci či taktické přemýšlení (Lopez Frías 2022, 127).²⁶⁹ Na uvedený příklad je možné navázat tezí, že ve sportu, na rozdíl od tréninku/cvičení, nejde jen o materiální nedostatek (např. omezené množství míčů ve hře), ale též o záměrné omezení příležitostí/pokusů (např. u střelby-skeet či trap), prostoru (např. u lyžování – specifikovaná trasa) a času (např. box – časově ohraničená kola).²⁷⁰ Můžeme uzavřít, že sport se konceptuálně od cvičení a tréninku minimálně ve výše uvedených ohledech liší.

1.4.6 Sport a pohybová rekreace

Sport je potřeba odlišit rovněž od pohybové rekreace. Jirásek (2005, 145) uvažuje o pohybové rekreaci skrze smysl a účel prováděného pohybu. Pro tuto oblast je dle něho charakteristická rekreační, regenerační, odpočinková dimenze pohybu, prováděného ve volném čase, ať už ve formě sportovní (se snahou o vítězství a výkon) či jiné (výrazná dominance prožitku nezávislého na dosaženém výkonu). Hovořím-li o pohybové rekreaci, nemám zde na mysli rekreační sport jakožto jednu z forem sportu (provozování sportu ve spíše rekreačním duchu) ani tzv. přírodní sporty (*nature sports*, vizte např. Howeová 2019, 446), které byť jsou v zásadě

²⁶⁷ Sailorsová, Teetzelová a Weavingová (in Klein 2017, 124) s odkazem na B. Suitse uvádějí, že sportem není tzv. Tough Mudder (vytrvalostní překážkové běhy), jelikož jde spíše o kondiční aktivitu (*fitness activity*). Za sport nepovažují rovněž CrossFit (neustále se měnící funkční pohyby prováděné v poměrně vysoké intenzitě), který je v prostředí fitness center a posiloven spíše tréninkem. Je ovšem třeba doplnit, že autorkami zmíněné aktivity sportem být mohou, pokud budou provozovány jakožto organizované soutěže lidských pohybových dovedností.

²⁶⁸ Pojem nedostatku (*scarcity*) je pro Suitse rovněž významný v kontextu práce. Práce dle něho závisí na určitém nedostatku (Yorke a Lopez Frías 2023, 65). Modelové překonání tohoto nedostatku je jednou ze základních premis jeho utopické vize, v jejímž rámci je jako nejvýznamnější aktivita představeno hraní her (*game playing*) (srov. Suits 2014).

²⁶⁹ Statusu tréninku a jeho vztahu ke hře (*play, game*) a práci se s ohledem na Suitsovu koncepci věnuje Faulkner (2019).

²⁷⁰ Pro doplnění výkladu je možné uvést, že sportovci se pokoušejí závodním podmínkám přiblížit pomocí tzv. modelového tréninku, v jehož rámci jde o to vytvářet de facto závodní situace (např. časový pres), aby se na ně mohl sportovec aktivně tréninkem připravovat.

sporty, mohou dojem pohybové rekreace vyvolávat. Mám na mysli kvalitativně jiné typy aktivit, od nichž se sport konceptuálně liší.

Příkladem pohybové rekreace jsou procházky ve městě či v přírodě, výlety, táboření, turistika, rybaření a další podobné, obvykle venkovní aktivity. Můžeme sem zařadit rovněž geocaching, který může mít rozměr určité gamifikace výletů. Patří sem také volná jízda na kole (rekreační vyjížďka, např. za účelem srovnání myšlenek v hlavě) či házení frisbee s rodinou na zahradě. Uvedené příklady se od sportu liší alespoň v některém z těchto ohledů: nejsou striktně vzato institucionalizované, nejde v nich primárně o pohybové dovednosti, neobsahují prvek střetávání, obejdou se bez explicitně stanovených pravidel.

Některé zmíněné příklady se ovšem po určité úpravě sportem stát mohou. Rybářské závody, na kterých půjde o předvádění dovedností s prutem (nahazování) či kde budou explicitně stanovené dovolené prostředky a podmínky závodu, v tomto případě sportem budou. Sousedství rodin, které se domluví na víkendových turnajích ve frisbee s jasně nastavenými pravidly hry, bude tímto provozovat sport. Cyklista, který si stanoví jízdní okruh a pojedje s cílem ujet ho co nejrychleji či v kratším čase, než jaký zajel minule, bude rovněž sportovat (resp. bude provozovat sport).

Zajímavým problematickým příkladem je norský koncept a praxe *friluftsliv*. Dle Howeové (2019, 447) jde o přístup k aktivitě v přírodě, v jehož rámci je prvořadý prožitek přírodního prostředí a sebe sama v tomto prostředí. Uvedený termín pokrývá pestrou paletu aktivit, přes procházky a pikniky po horolezectví či plavby na moři. S ohledem na tuto diverzitu aktivit je problematické označit *friluftsliv* za sport, což ovšem neznamená, že některé aktivity spadající pod tento koncept sportem nejsou. Podobně jako u výše zmíněných oblastí není hranice vždy ostrá, přesto však lze mezi sportem a pohybově rekreačními aktivitami nalézt nezanedbatelné rozdíly.

1.4.7 Sport a (pohybové) umění

Poslední oblastí, kterou zde zmíním a která je se sportem na určitých rovinách podobná, ovšem konceptuálně se od něj liší, je umění. O vztahu obou oblastí existuje značné množství literatury, jejíž obsah by, podobně jako v případě výše uvedených materiálů ke hře, vydal na samostatnou práci.²⁷¹ Poukážu zde pouze na hlavní společné rysy obou oblastí a rovněž na základní rozdíly, které mezi nimi můžeme identifikovat. Základní teze zní: Sport obecně může mít umělecký rozměr (tj. vztahovat se ke krásu a obsahovat estetické prvky jako dechberoucí kombinace či ladné pohyby), svou podstatou je však něčím jiným než uměním a od této oblasti se v různých ohledech liší.

Na úvod je potřeba upozornit na rozlišení mezi estetikou (*aesthetics*) a uměním (*art*). O obou konceptech pojednává Ryallová (2016, 135-136). Estetika dle ní odkazuje k prožitkům pojícím se s předmětem smyslového vnímání – k tomu, co považujeme za krásné či ošklivé, opojné či děsivé, srdcervoucí či povznášející. Jedná se o oblast filosofie (konkrétněji axiologie) uvažující o hodnotách pojících se se smyslovou zkušeností. Umění je pak výsledkem záměru vyvolat estetický dojem. Aby se jednalo o umění, nepostačují pouze estetické dojmy a zkušenosti

²⁷¹ Mezi významné autory řešící vztah sportu, estetiky a umění patří A. Edgar, S. Mumford, D. Best, L. Kreft, J. Kosiewicz, Ch. Cordner či S. Borge. Základní přehledy přístupů nabízejí kupříkladu Devine a Lopez Frías (2020), Ryallová (2016), Reidová (2012b) či Jirásek (2005). A. Edgar je autorem speciálního čísla časopisu *Sport, Ethics and Philosophy* z roku 2013 (Volume 7, Issue 1), které je zaměřeno na sport, umění a vztah obou oblastí.

(můžeme je totiž mít kupříkladu při pozorování západu slunce, který striktně vzato uměním není), ale je potřeba určitého estetického záměru. Oblasti estetiky i umění, jak dokládají Devine a Lopez Frías (2020), jsou předmětem diskuzí v rámci oboru filosofie sportu. V této části práce se omezují na konceptuální vztah sportu a umění (především pohybového umění) a podrobněji neřeším estetické kvality, které se se sportem pojí.²⁷² Začněme adresováním důvodů spojování obou oblastí.

Pro pohybové umění je dle Jirásky (2005, 148) charakteristická estetická dimenze pohybu, která je rovněž jeho cílem, smyslem, nejvyšší hodnotou, účelem. Jirásek (2005, 148- 150) dále uvádí, že prolínání sportu a umění dosvědčují sportovní odvětví, jejichž hodnocení je založeno na estetických kritériích. Patří sem kupříkladu tance na ledě, moderní gymnastika či skoky do vody (tedy tzv. *judged sports*). Zároveň doplňuje, že vrcholové sportovní výkony snad v kterémkoli odvětví je možné vnímat jako estetický zážitek a umělecký výkon. Na propojení sportu a umění poukazují také další autoři. Edgar upozorňuje na to, že ačkoli jde o odlišné koncepty, sport a umění spolu sdílejí společnou základní strukturu (srov. Ryallová 2016, 135, 141; Jirásek, Hurych a Oborný 2018, 6). Dle Jamese sport přináší estetické potěšení a měl by být dokonce chápán jako druh umění.²⁷³ Ztotožnění sportu a umění nachází oporu rovněž v koncepcích S. K. Wertze, H. U. Gumbrechta a W. Welsche (srov. Devine a Lopez Frías 2020). Tito autoři upozorňují na estetické kvality sportu a považují ho za formu umění.²⁷⁴ Ryallová s ohledem na probíhající diskuze konstatuje (2016, 141-142), že se sport a umění překrývají významněji, než jak naznačují mnohé koncepce upozorňující spíše na povrchní rozdíly mezi oběma oblastmi. Přes tyto důvody lze mezi sportem a uměním identifikovat určité konceptuální odlišnosti.

Na rozdíly mezi sportem a uměním poukazuje D. Best (1978). Dle něho ačkoli sporty mohou být estetické (*aesthetic sports*), neznamená to automaticky, že jsou uměním (srov. Lebed 2022, 124). Sport a umění se dle Besta konceptuálně liší. Autor upozorňuje na pět hlavních rozdílů, které se týkají těchto oblastí: prostředky a výsledky (*means and ends*), hlavní cíle (*principal aims*), typy vyjádření (*types of expression*), imaginární a reálné objekty (*imagined and real objects*) a předmět (*subject matter*). Hlavní body Bestovy argumentace představuje Ryallová (2016, 137-138), na kterou budu nyní s ohledem na srozumitelnost jejího výkladu odkazovat.

Co se prostředků a výsledků týče, dle Besta jsou neoddělitelné v umění, ovšem oddělitelné ve sportu.²⁷⁵ Ve fotbale nejde o to, kdo a jak gól vstřelil, pokud byl vstřelen v souladu s pravidly. Jedná se o gól, který má v rámci hry stejnou hodnotu nezávisle na tom, kdo ho vsílil. V případě malířství je zásadní, kdo, jak a proč dané dílo stvořil. Obraz Moneta je tak mnohem hodnotnější než dokonalá replika, která je od originálu prakticky nerozeznatelná (Ryallová 2016, 137). V případě hlavních cílů upozorňuje Best na to, že zatímco základním účelem umění je být estetickým dílem a vyvolat estetickou zkušenost, v případě sportu je toto spíše doprovodným

²⁷² Krátce se těmito kvalitám věnuji v kapitole 2 (Co je dobrý sport?).

²⁷³ Tuto myšlenku vyjadřuje James v díle *Beyond a Boundary*, které původně vyšlo roku 1963.

²⁷⁴ Uvedený výčet je možné dále doplnit o N. Fischera, který hovoří o sportu jako o umění pro běžného člověka (2002, 33): '*Sport is art for the common man...*'

²⁷⁵ Ryallová (2016, 244) upozorňuje na to, že tato Bestova teze je v přímé opozici vůči Suitsově koncepci, v jejímž rámci jsou prostředky a výsledky ve hře (*game*) a sportu neoddělitelné.

jevem.²⁷⁶ Základním účelem sportu je dosáhnout předherního cíle (Ryallová 2016, 137-138), např. dopravit míč za brankovou čáru či překonat svým tělem určitou překážku. Jde primárně o to zvládnout určitý úkol (tedy uspět či zvítězit), ne předvádět krásný výkon (Devine a Lopez Frías 2020).²⁷⁷ Na rovině vyjádření (*expression*) Best uvádí, že pro umění je charakteristická určitá absence pravidel. V praxi to znamená, že umělci mohou záměrně nabourávat zaběhnuté konvence, a přesto zůstat umělci. Sport je oproti tomu omezen pravidly, která jaksi svazují sportovcovy možnosti kreativního vyjádření sebe sama. Aby šlo o sport, je potřeba se pohybovat v mezích specifikovaných konstitutivními pravidly (Ryallová 2016, 138).²⁷⁸ V rámci čtvrté rozlišující oblasti je dle Besta podstatná skutečnost, že zatímco umění je reprezentací reálného či možného světa, je prostředkem určitého vyjádření světa či vybrané koncepce života, sport není reprezentací něčeho, ale představuje svět, jaký je. V divadelním představení hrají herci zástupné role – jde o předvedení určité postavy, kdy předváděné prvky jsou hrané, nikoli skutečné. Oproti tomu sportovec nehraje roli někoho jiného, ale je sám sebou. Zatímco krev odkapávající z herce je umělá, v případě boxera jde o jeho vlastní (Ryallová 2016, 138). Poslední oblast se týká předmětu. Dle Besta umění potřebuje mít předmět, tj. být o něčem. Může být například i o sportu, jak dokládají četné sochy či obrazy. Sport oproti tomu není o ničem jiném než o sobě samém, striktně vzato tedy nemá předmět mimo sebe sama (Ryallová 2016, 138).

Bestovo rozlišení se setkal s kritikou (srov. Ryallová 2016, 139-141). Autoři jako Mumford, Boxillová či Corder upozorňují na to, že Bestem prezentované rozdíly jsou nadsazené a že lze poskytnout protipříklady poukazující na spojitost obou oblastí. Lze například namítnout, že umění podobně jako sport se svými pravidly obsahuje určitá omezení (např. v podobě divadelního scénáře či hudební skladby) či že cíle sportu i umění, jak uvádí Corder, jsou obsaženy v těchto oblastech samotných, tudíž se v daném ohledu neliší. Lze dále vytknout, že Bestovo srovnání sportu a umění se zaměřuje pouze na některé umělecké formy, díky čemuž jsou výsledky srovnání zavádějící (Ryallová 2016, 140-141). Přes uvedené námitky poskytuje Bestova koncepce cenný základ pro odlišení obou oblastí. Naváží nyní na některé části Bestovy argumentace a prohloubím výklad o základních rozdílech mezi sportem a uměním. Zaměřím se přitom na dvě oblasti pohybového umění, konkrétně na divadlo (představení) a tanec. Kapitulu uzavřu stručným nástinem vztahu sportu a bojových umění.

Divadlo je v zásadě představením určitého děje, ať už předem stanoveného (inscenace) nebo na místě utvářeného (improvizace). V obou případech jde o dramatické ztvárnění konkrétního příběhu, kdy jednotliví herci spolupracují na jeho utvoření.²⁷⁹ Ve sportu jde spíše o zvládání náročných pohybových výzev či o soupeření s druhými a překonání druhých pomocí demonstrace

²⁷⁶ Lze doplnit, že s ohledem na rozdílnost cílů nebude sportem japonské umění svazování shibari, které je zaměřené na prožívání nejniternějších citů, přičemž může mít zároveň performativní rozměr a být v podstatě představením pro veřejnost.

²⁷⁷ Tato teze je problematická. Některá sporty (např. gymnastika) mají krásný výkon přímo navázány na možnost úspěchu v dané disciplíně. Sám Best považuje u estetických sportů (*aesthetic sports*) jejich účel specifikovatelný pouze s odkazem na estetický způsob jeho dosažení (srov. Lebed 2022, 116). Lze rovněž namítnout, že krása pohybů úzce souvisí s jejich efektivitou, tj. krásná předvádění pohybových dovedností jsou cestou k úspěchu ve sportu. V rámci vstřícné interpretace Bestem uvedené teze lze říci, že autor poukazuje pouze na primárnost něčeho jiného, než je krása výkonu, čímž této kráse ovšem neupírá hodnotu.

²⁷⁸ Podobně hovoří McFee (2013, 420), dle něhož sport obsahuje pravidla explicitněji než umění.

²⁷⁹ Podobně bude pohybovým uměním rovněž cirkusové artistické představení. V českém prostředí stojí za zmínku soubor Cirk La Putyka. Odkaz na stránky zde: <https://www.laputyka.cz/cs>. Citováno 7. 5. 2023.

pohybových dovedností (Devine a Lopez Frías 2020). V případě divadelních inscenací jde o umělecké ztvárnění předem daného děje. Sportovní střetávání není dramatickým předvedením předem daného rámce, nemá děj a výsledek dopředu stanovený, ale má otevřený scénář (Howeová 2011, 146). Z tohoto důvodu je profesionální wrestling (*World Wrestling Entertainment*, WWE) spíše divadelním představením než sportem, jelikož v něm nejde o otevřenou soutěž, ale o zápasy s předem nacvičenou/domluvenou choreografií pohybů a stanoveným dějem. Rozdíl spočívá rovněž v roli pohybových dovedností. Zatímco ve sportu představují to, co je hodnoceno, testováno a poměřováno, v divadle spíše představují nástroj utváření konkrétní postavy, jejích vlastností a projevů v celku příběhu. V návaznosti na Besta lze také říci, že zatímco herec po skončení představení ztvárňovanou roli opouští, sportovec v zásadě nemá po předvedení výkonu co opouštět, jelikož nikoho neztvárňoval, ale byl pořád sám sebou.²⁸⁰ Howeová v daném kontextu uvádí (2017, 53): „*Sportovci nehrají role, je od nich vyžadováno být skutečně těmito 'rolemi'*”²⁸¹ Podstatným rozlišujícím faktorem je rovněž význam diváků. Howeová (2011, 140) upozorňuje na to, že zatímco divadelní produkce předpokládá diváka, tj. je tvořena jako forma určitého vyprávění druhým, sport může být provozován bez diváků, aniž by ztratil jakýkoli konstitutivní rys.²⁸²

Je ovšem potřeba zdůraznit, že uvedené rozdíly neznamenaají, že by sport a divadlo nesdílely žádné společné rysy. Obě oblasti můžeme na obecné rovině chápat jako platformy pro předvádění specifických jednání a vyprávění poutavých lidských příběhů (Kosiewicz in Jirásek, Hurych a Oborný 2018, 12; Howeová 2011; Gleaves 2017). Jirásek (2005, 302-303) upozorňuje na řadu dramatických prvků (prostředků), které sportovní událost a divadelní představení sdílejí. Patří sem období přestávek a ticha (dělicí dané události na několik částí), využití hudby (ať už jako výplně přestávek či jako podstatný doplněk výkonu, jako je tomu např. v krasobruslení) či reakce diváků (aplaus, výkřiky apod.).²⁸³

Rozdíly mezi sportem a tancem byly naznačeny již při představení Parryho definice olympijského sportu. Dle Parryho (2019, 10) tanec není sportem, jelikož ze své podstaty není soutěžní aktivitou. Obě oblasti se odlišují rovněž v jiných ohledech. Papineau (2017, 239) upozorňuje na to, že určité formy tance ze své podstaty sporty jsou. Příkladem je krasobruslení, které je tancem na ledě na motivy určité hudby. Za sport ovšem nepovažuje balet (forma scénického tance využívajícího choreografii) či moderní tance. Jako hlavní důvod Papineau uvádí, že dané aktivity sice obsahují pohybové dovednosti, ovšem jejich primárním účelem je něco jiného než předvádění těchto dovedností. Podobně hovoří Lebed (2022, 124-125), dle něhož zatímco u sportů jako krasobruslení či gymnastika jde o předvádění pohybových dovedností za účelem získání co největšího bodového ohodnocení (a vítězství v soutěži), u uměleckých představení (divadelní tanec, balet, dle Lebeda dokonce i umělecká soutěž ad.) jde spíše o vytváření specifického duchovního produktu (*spiritual product*) zaměřeného na divákovy pocity

²⁸⁰ Spolu s Ryallovou (2016, 140) lze namítnout, že sportovci mohou hrát určité role uvnitř hry. Mohou kupříkladu jednat, jako by svého soupeře nenáviděli, ovšem po zápase si s ním přesto podat ruku. Skutečnost, že lze uvnitř sportu hrát určité role, ovšem neznamenaá, že by sportovec samotný byl rolí. Howeová (2017, 53) rozlišuje mezi konvencemi hrát určitým způsobem a mezi hraním daného sportu, které musí být ze své podstaty autentické.

²⁸¹ Původní anglický text: *'Sportspersons don't play roles, they are required to actually be those "roles"'*.

²⁸² Howeová spatřuje rozdíl mezi sportem a divadlem i tehdy, pokud by divákem byl umělec sám (2011, 140): *'Even if the audience is only the artist, the performance comes into being as a telling-to, whereas sport-performance is primarily a telling-of the character of the performer as performer, even if it is also a telling-of an assumed character.'*

²⁸³ Rozšiřující literaturou k diskutovanému tématu je text Jirásk a Koheho (2015), ve kterém autoři promýšlejí tematiku sportifikace a teatralizace.

(*feelings*), emoce (*emotions*) a myšlenky (*thoughts*).²⁸⁴ Můžeme navázat tezí, že tanec oproti sportu (včetně tzv. uměleckých sportů jako krasobruslení, gymnastika či skoky do vody) je spíše uměleckým představením, jelikož spíše než střetávání za využití pohybových dovedností zahrnuje jakési ztvárnění hudebních rytmů pomocí jejich pohybového vyjádření. Tanec může být provozován jako rituál, společenská zábava, jako součást divadelního či jiného představení, může být rovněž provozován jako sport (pokud má soutěžní formu²⁸⁵), ovšem konceptuálně (tj. jako typ aktivity) je spíše druhem pohybového umění.

Specifickou oblastí, od níž se sport rovněž liší, jsou bojová umění (*martial arts*). Martínková a Parry (2016) v rámci komplexní klasifikace bojových aktivit (*martial activities*) rozlišují mezi bojovými uměními (*martial arts*) a bojovými sporty (*martial sports*). Bojová umění (např. kendó) jsou dle nich vzdělávací aktivity provozované za účelem zlepšení v boji pomocí osvojení tradičních bojových technik, které ovšem rovněž zdůrazňují seberozvoj (rozvoj dovedností, charakteru, morálních ctností ad.). Tyto aktivity čerpají z filosofických, náboženských i vzdělávacích koncepcí a zdůrazňují dodržování morálních principů a kodexů chování.²⁸⁶ Jedná se v zásadě o bezpečné aktivity cílící na komplexní rozvoj člověka (Martínková a Parry 2016, 151-153).²⁸⁷

Bojové sporty jsou pak dle zmíněných autorů bojovými aktivitami zaměřenými především na osvojení bojových technik za účelem účasti ve sportovní soutěži. Cílem je překonat protivníka v rámci soutěžního poměrování dovedností. Autoři přitom rozlišují mezi nekontaktními bojovými sporty (např. střelba z pušky, lukostřelba²⁸⁸ či hod oštěpem) a kontaktními bojovými sporty (tzv. *combat sports*, např. zápas, box, judo či karate²⁸⁹). S bojovými uměními sdílejí relativní bezpečnost a specifikovanost pomocí pravidel. Naopak se liší důrazem na soutěžní prvek – zatímco pro bojové sporty je charakteristický, pro bojová umění je spíše netypický (Martínková a Parry 2016, 153-155). Můžeme uzavřít, že ačkoli sport a (pohybové) umění spolu sdílejí určité společné rysy, existují významné důvody pro odlišování obou oblastí.

1.5 Problémové a hraniční případy

Předchozí kapitola se zabývala vztahem sportu k dalším oblastem. Vytvářela konceptuální mapu odlišující sport od podobných typů lidských činností. Tato podkapitola se věnuje případům, které jsou z různých důvodů sporné. Zatímco u některých aktivit je jejich označení termínem „sport“ intuitivní, neproblematické a jaksi samozřejmé (žádný racionálně uvažující člověk nebude

²⁸⁴ Sportovní událost může dle Lebeda vyvolat estetické pocity a interpretace mezi diváky, ovšem oproti umění je jejich role spíše sekundární (2022, 125): *‘Sport does not create a spiritual or material product except for the show, which cannot and does not exist without competition based on specially conditioned rules.’*

²⁸⁵ Letní olympijské hry roku 2024 v Paříži budou jako jednu ze soutěžních disciplín obsahovat breakdancing (resp. tzv. breaking). Informace o této aktivitě jsou dostupné zde: <https://www.paris2024.org/en/sport/breaking/>. Citováno 29. 12. 2022.

²⁸⁶ Martínková a Parry specifikují, že termín „bojový“ (*martial*) v jejich pojetí neodkazuje k válce či ke skutečnému boji, ale k určité modifikované formě boje (jelikož neobsahuje potřebu s někým bojovat). Rovněž pojem „umění“ (*art*) má specifický význam, když odkazuje k rozvoji určitých dovedností.

²⁸⁷ J. Holt na 11. ročníku České konference k filosofii sportu (říjen 2022) hovořil o bojových uměních jako o určitých bojových stylech a praktikách jakožto způsobech ztělesnění moudrosti. Spíše než o střetávání v nich do popředí vystupuje prvek osobnostní kultivace.

²⁸⁸ O lukostřelbě jako o umění výchovy myslí pojednává Herrigel (1948, cit. 1994).

²⁸⁹ Judo i karate jakožto sporty mají dle Martínkové a Parryho původ v bojových uměních.

zpochybňovat, že volejbal, biatlon, rychlobruslení či tenis jsou sporty), existují aktivity, jejichž kategorizování pomocí pojmu sport problematické je. Jde o oblast tzv. hraničních případů (*borderline cases*), které představují výzvu pro každou definici mající ambici analytické preciznosti, přesnosti a adekvátnosti. Papineau (2017, 242) v dané souvislosti uvádí: „*V posledku bychom měli zkrátka přijmout, že žádný rozbor sportu nepostihne všechny okrajové případy. Co je přesně počítáno mezi sport často závisí na nahodilých skutečnostech sociální historie spíše než na přesné definici.*“²⁹⁰ Hledání problematických příkladů, jejich detailní výklad a konceptuální zařazení je příliš rozsáhlým úkolem, který překračuje rámec této práce. Pokusím se zde pouze pojmenovat některé sporné oblasti a poukázat na to, v čem konkrétně je jejich zařazení pod pojem sport problematické. Předtím krátce nastíním kontext řešené problematiky.

Jak bylo již popsáno výše, sport jakožto obecný pojem je možné specifikovat pomocí určitých doplnění, která ovšem nenarušují sportovní status dané aktivity. Týmové sporty, vodní sporty, nebezpečné sporty či ženské sporty (např. ringette) rozšiřují obsah a zužují rozsah pojmu tím, že se zaměřují na určitá kritéria přidaná k obecnému pojmu sport. Existují ovšem rovněž „specifikace“, které spíše než zúžením rozsahu pojmu sport jsou problémovými či hraničními případy. Tzv. „mind sporty“ (šachy či bridge), „esporty“ (videohry) či „motorové sporty“ (závody automobilů či motorek) mohou splňovat řadu podmínek pro pojmové označení „sport“, ale také jsou v některých ohledech problematické (konkrétně co se týče roviny předvádění lidských pohybových dovedností). Specifikaci v tomto případě můžeme vyložit tak, že uvedené oblasti dostatečně neobsahují některé podstatné známky řešeného pojmu a nejsou tím pádem striktně vzato sportem, ale „pouze“ sportu podobnými aktivitami (*sport-like activities*).

Co je ovšem sport, jak upozorňují někteří autoři, není jednou provždy dané, nýbrž historicky proměnlivé, kulturně vázané (Lebed 2022, 118) a rovněž podmíněné výběrem konkrétní definice sportu (Gawrysiak in Klein 2017, 208). Lze tedy zastávat názor, že hranice pojmů „sport“ a „sportu podobný“ není ostrá a definitivně stanovená, ale spíše je jaksi volně položená uprostřed spektra aktivit, kde na jedné straně leží nekontroverzní sporty a na opačném pólu aktivity, které sporty poměrně jednoznačně nejsou (např. úklid domácnosti).

Kromě stanovení/výběru konkrétní definice hraje významnou roli rovněž interpretace nutných známek pojmu sport. Autoři odmítající či naopak schvalující zařazení hraničních případů (např. esportů) do kategorie sportu tak mnohdy činí právě na základě určité interpretace nutných známek pojmu (v uvedeném příkladě známky „fyzický“) a na základě interpretace určité stránky zkoumané aktivity (v uvedeném příkladě konkrétní videohry a její fyzické náročnosti).

Pro ilustraci nyní uvedu několik oblastí aktivit diskutovaných v odborné literatuře, které lze označit jako problémové či hraniční případy. Výčet doplním o některé problematické body, díky nimž dané aktivity bývají odmítány jako sporty. Následně se podrobněji zaměřím na esporty, které v současnosti patří k nejdiskutovanějším problémovým oblastem.²⁹¹ Představím přitom hlavní

²⁹⁰ Původní anglický text: *‘In the end, perhaps we should simply accept that no analysis of sport will fit all the marginal cases. Exactly what is counted as a sport often depends on arbitrary facts of social history, rather than any principled definition.’*

²⁹¹ Věnuje se jim rovněž J. Parry (2019), dle něhož sporty v zásadě nejsou.

argumenty obou stran, totiž zastánců označení pojmem „sport“ a kritiků tohoto označení, a krátce rozpracuji vlastní stanovisko, totiž že esporty se od sportů konceptuálně odlišují.²⁹²

1.5.1 Výčet některých problémových a hraničních případů

Videohry a esporty (*esports*) – problém v povaze pohybových dovedností (nezahrnují komplexní tělesný pohyb), dále problematická jejich virtuální stránka (tělesné dovednosti hráče nehrají striktně vzato významnou roli ve skutečném světě, ale jsou transponovány do virtuálního světa) (Holt 2016; Parry 2019) – podrobnější rozpracování vizte níže;

Přírodní sporty (*nature sports*) a adrenalinové sporty, např. surfování, lezení po skalách, snowboarding či parašutismus – problém na rovině institucionalizace (nejdou dostatečně etablované jako sporty) a soutěže (nezahrnují nutně soupeření s druhými) (Parry 2019), v podkapitole „Polemika s Parryho definicí a prezentace vlastní pozice“ jsem se ovšem pokusil ukázat, že určité přírodní sporty (např. skálolezectví) lze pod pojem sport zařadit;

Mentální sporty (*mind sports*), např. šachy nebo bridge – problémem je nedostatečná úroveň pohybových dovedností potřebných pro kategorizování daných aktivit jakožto sportů (tělesný pohyb není signifikantním faktorem pro výsledek hry) (Suits 1973; Papineau 2017, 241-242; Parry 2019), což ovšem neplatí v případě rychlých šachů (*fast chess*, *speed chess*);

Motorové sporty (*motor sports*), např. formule 1 – problémem je významnost lidského faktoru (o úspěchu nerozhoduje pohybová dovednost, ale především konstrukce vozidla navázaná na materiální podmínky a finanční zázemí týmu) (Parry 2019), na druhou stranu lze namítnout, že jezdci jsou atleti v tom smyslu, že zásadně ovlivňují dění a musejí disponovat poměrně komplexním aparátem pohybových i dalších dovedností²⁹³;

Zvířecí sporty (*animal sports*), konkrétně lov, rybaření (*field sports*) a býčí zápasy – problematická rovina pravidel (ne vždy jasně specifikována) a zápasu na život a na smrt (*blood sport*), který z dané činnosti dělá spíše tragický obřad (k tomu vizte González Ajová in Klein 2017, 171)²⁹⁴;

²⁹² Významnou publikací k problematice hraničních případů je edice *Defining Sport: Conceptions and Borderlines* (2017), jejímž editorem je S. E. Klein. Budu odkazovat k tomuto textu a rovněž k dalším významným publikacím vztahujícím se k řešenému tématu.

²⁹³ Do této kategorie bychom mohli rovněž zařadit elektrokoloběžky a závodění za využití těchto dopravních prostředků.

²⁹⁴ Problematika zvířecích sportů (*animal sports*, na rovině zápasení *blood sports*) není diskutována pouze z konceptuálního hlediska (vizte např. Humphreysová 2023), ale rovněž z hlediska morálního/etického. K lovu vizte Hsiao (2020), dle něhož není morálně špatné lovit zvířata pro rekreační účely, a kritickou odpověď Morrisse (2021). K etice býčích zápasů vizte např. Andrade (2022).

Městské sporty (*urban sports*), např. parkour či skateboarding – problém v míře ustanovení, organizovanosti a specifikace pravidly (Glenney in Klein 2017, 147-149);

Specifické dílčí oblasti, např. turnaje ve smíchu²⁹⁵, masturbační maraton, soutěžní stravování (*speed eating*) či soutěžní grilování (*competitive BBQ circuit*) – problém v povaze fyzické dovednosti (uvedené aktivity neobsahují pohybové dovednosti vyžadované pro zařazení pod pojem sport, resp. v nich jde o něco jiného než o předvádění pohybových dovedností) a rovněž v míře institucionalizace²⁹⁶;

Kombinace, např. tzv. chess boxing, v rámci něhož účastníci střídavě hrají šachy a boxují (Papineau 2017, 242²⁹⁷; Kobiela 2018, 291).

1.5.2 Fenomén esportů

Esporty jsou v zásadě soutěžními počítačovými hrami (*competitive computer games*) (Parry 2019, 11), resp. soutěžními videohrami, tj. elektronickými sporty (*competitive video game electronic sports*) (Gawrysiak in Klein 2017, 207). Jedná se o progresivní oblast zahrnující pestrout škálu aktivit, které se mohou lišit úrovní fyzického pohybu, ovšem pro které je společná doména virtuálního prostoru. Lze se setkat s jinými označeními, jež odkazují k témuž fenoménu: kybersporty (*cybersports*) (Hemphill 2005, 199; Holt 2016, 12) či digitální sport (*digital sport*) (Holt 2016, 12). U obecné kategorie esportů (podobně jako je tomu u kategorie sportu) je patrná pluralita činností, proto je na místě uvést, co bývá jakožto esporty označováno.

Jak uvádí Gawrysiak (in Klein 2017, 207), soutěžní hraní má mnoho podob, žánrů a platform. Většinou část esportů dle tohoto autora tvoří tzv. *real-time strategy* (RTS), *multiplayer online battle arena* (MOBA) a *first-person shooters* (FPS). Velmi populárními hrami jsou DOTA 2, League of Legends či Call of Duty: Black Ops, jejichž turnaje jsou štědře finančně dotovány. Esporty jsou vysílány v televizi (ESPN, TBS), pořádají se v nich profesionální turnaje (nejen v Evropě a Severní Americe, ale rovněž v Jižní Koreji, Austrálii či Číně)²⁹⁸ a ročně přilákají miliony diváků a fanoušků (v roce 2013 sledovalo soutěžní hraní odhadem 71,5 milionu lidí) (Gawrysiak in Klein 2017, 207-208).²⁹⁹

²⁹⁵ Roku 2011 se uskutečnilo první Mistrovství České republiky ve smíchu. Pojednává o něm následující článek: https://www.idnes.cz/olomouc/zpravy/video-olomouckym-kinem-buracelo-prvni-mistrovstvi-republiky-ve-smichu.A110413_173312_olomouc-zpravy_stk. Citováno 28. 12. 2022

²⁹⁶ K tématu soutěžního stravování vizte Parry (2019), k tématu soutěžního grilování vizte Papineau (2017, 240). Papineau (2017, 240) podobně odmítá za sport označit soutěže v pečení, hrnčířství, šití či hudbě, jelikož posuzovaným jevem není zručnost účastníka, ale finální produkt.

²⁹⁷ Dle Papineaua jde díky elementu boxování o sport. Prvek šachů sportovní status jaksí zřetduje, ovšem nenarušuje.

²⁹⁸ První soutěž v hraní videoher se datuje k 19. říjnu 1972, kde v prostorách Stanford University's Artificial Intelligence Laboratory soupeřily přibližně dva tucty studentů v rámci hraní Spacewar (Kane a Spradley 2017, 2).

²⁹⁹ Kane a Spradley (2017, 8) uvádějí zajímavé srovnání: Zatímco The League of Legends Season 3 World Championship sledovalo v roce 2013 32 milionů lidí, sledovanost významných sportovních událostí byla oproti tomu výrazně menší: Major League Baseball World Series (14,9 milionů), NCAA Basketball Final Four (15,7 milionů),

V rámci oboru filosofie sportu jsou esporty hojně diskutovaným fenoménem, který má významné zastoupení nejen v akademických textech, ale rovněž na odborných konferencích.³⁰⁰ Literatura vztahující se k problematice esportů je velmi rozsáhlá. V reakci na pokrok v herním průmyslu vzniká celá řada příspěvků pokoušejících se problematiku esportů rozkrývat nejen z hlediska konceptuálního, ale i etického, fenomenologického či sociologického.³⁰¹ Esporty představují rychle rostoucí oblast, která významně podnítila přemýšlení o podstatě sportu, o stabilitě jeho konceptuální hranice a rovněž o tom, co vlastně znamená být atlet (sportovec). Ožehavá otázka současných diskuzí zní: Jsou esporty sporty?

Argumenty pro (esporty jsou sporty)

Autoři hájící zařazení esportů do kategorie sportů v zásadě poukazují na to, že esporty splňují vytyčená kritéria (tj. jsou v podstatných ohledech dostatečně podobné „tradičním“ sportům) (např. Hemphill 2005; Kane a Spradley 2017; Papineau 2017; Gawrysiak in Klein 2017). Rovněž upozorňují na skutečnost, že význam výrazu „sport“ je kulturně podmíněný a historicky plastický, tudíž že esporty může zahrnovat (např. Lebed 2022; Kobiela 2018). Druhé linii argumentace se budu věnovat v diskuzi k celé kapitole, jelikož se týká obecnějšího problému než „jen“ esportů. Nyní se zaměřím na první argumentační linii.

Dle Hemphilla (2005, 6) jsou kybersporty alternativními sportovními realitami s jaksi elektronicky prodlouženými atlety v digitálně reprezentovaných sportovních světech.³⁰² Hemphill (2005, 200-202, 204-205) upozorňuje na to, že hry nové generace (*new-generation games*) vytvářejí přirozenější uživatelské rozhraní, kdy hráč nepracuje jen s klávesnicí a pohyby rukou a nohou. Zmiňuje příklady videoher jako Smart Golf³⁰³ či GameBike³⁰⁴, které od hráčů vyžadují komplexní pohyby v zásadě stejné jako ty, které jsou potřebné v golfu či cyklistice. Tyto a další videohry (resp. sportovní počítačové simulace) je dle něho možné považovat za dostatečně „fyzické“ a „dovednostní“, aby mohly být chápány jako sporty.³⁰⁵ Gawrysiak (in Klein 2017, 209) upozorňuje, že videohry vyžadují komplexní fyzické dovednosti pro vykonání požadovaných

National Basketball Association Finals Game 7 (26,3 milionů) a The Bowl Championship Series (26,4 milionů). Papineau (2017, 241) dále zmiňuje, že v roce 2015 sledovalo v Madison Square Garden dva nejlepší americké týmy soupeřící o místo na světovém šampionátu ve hře League of Legends okolo 20 tisíc lidí. Samotné mistrovství světa pak mělo okolo 36 milionů online sledovatelů.

³⁰⁰ Na 11. ročníku České konference k filosofii sportu (říjen 2022) se problematice esportů věnovali J. Pisk a Q. Wang. Oba autoři se pokoušeli upozornit na rozdíly mezi esporty a sporty, ovšem z odlišných hledisek (v prvním případě z pohledu ontologie, ve druhém z pohledu fenomenologie).

³⁰¹ Příkladem nejaktuálnějšího příspěvku k problematice esportů je text Parryho a Giesbrechta (2023) věnovaný tzv. Olympic Virtual Series. Na další zdroje upozorňuji níže.

³⁰² Původní anglický text: *“Cybersport” is the term I will use to refer to these alternative sport realities, that is, to electronically extended athletes in digitally represented sporting worlds.*

³⁰³ Hráči v této videohře používají reálné golfové hole a míčky. Míček je odpálen směrem na plátno, na kterém se zastaví a spadne dolů. Během letu míčku infračervené senzory sledují jeho trajektorii a počítač vypočítává jeho rychlost, vykresluje vektorovou křivku a rychlost otáčení. Odpal je reprodukován na obrazovce, tj. přenesen do virtuálního světa.

³⁰⁴ Jedná se o počítačový cyklistický ergometr a videoherní ovladač, který převádí pohyby vykonané na stacionárním kole do postavy (objektu) na obrazovce. Reálné cyklistické pohyby tak tvoří základ pro virtuální cyklistiku.

³⁰⁵ Je potřeba doplnit, že Hemphillův projekt není jednostrannou obhajobou kybersportů jakožto sportů, ale spíše detailním zamyšlením nad povahou esportů a problematizací některých důvodů, proč esporty do kategorie sportu nepatří. Hemphill nabízí další zajímavé argumentační linie (týkající se pojmů *immersion* a *interactivity*), které ovšem s ohledem na požadovaný rozsah práce musejí být ponechány stranou.

pohybů a kombinací. Ačkoli u některých her jde o jemné motorické pohyby (*fine motor movements*) a nikoli vždy o pohyby celého těla (*gross motor movements*), dle Gawrysiaka přesto zahrnují komplexní fyzické dovednosti mající zásadní význam pro herní výsledek (na rozdíl od šachů či pokeru). O tělesné angažovanosti hráče pojednává Bendová (2019, 23), která uvádí:

„Jedna ze zvláštností herního média spočívá v tom, jakým způsobem angažuje hráče tělesně. Zatímco jiná média vyžadují naši pozornost a interpretaci, tedy zapojují nás primárně mentálně, u videoher je zapojováno zároveň i naše tělo – jako hráči tělesně interagujeme skrze interface s hrou a často díky tomu zažíváme velmi intenzivní tělesný prožitek, při němž jako bychom přímo cítili ve vlastním těle, jaké to je, být uvnitř dané hry, v jejím světě.“³⁰⁶

Sportem dle Gawrysiaka může být jakákoli hra, která je soutěžní, má určitý řídicí orgán, vyžaduje fyzické a mentální dovednosti určující pro její výsledek a je jaksi vydělena z běžného času a prostoru (jako je tomu v aréně). Řada videoher tyto podmínky splňuje, proto je dle Gawrysiaka (in Klein 2017, 219) můžeme označit za sporty. Rovněž Kane a Spradley (2017) spatřují mezi esporty a „tradičními“ sporty natolik významné podobnosti, že je řadí pod stejnou kategorii (tj. sport).³⁰⁷ Podobně jako ve sportu, existují v případě esportů ligy, které sdružují hráče a umožňují jim dokonce stát se profesionály. Zmínění autoři dále uvádějí, že s pokročilostí technologií začínají hráči videoher vykazovat atletické vlastnosti (*athletic properties*) jako „tradiční“ sportovci-atleti. Kane a Spradley doplňují, že videohry obsahují fyzické vypětí (*physical exertion*), zahrnují řadu dovedností (*skills*) a vykazují rámec podobný sportu (turnaje v arénách, soupeření s druhými ad.). Profesionální hráči videoher dokonce oficiálně získávají status atletů.³⁰⁸ Zmiňují také příklad Robert Morris University (RMU) v Chicagu, která esporty řadí do kategorie sportů a jejich hráče považuje za atlety (sportovce). Tato univerzita má mj. speciální arénu a tréninkové plány v zásadě odpovídající jiným sportům (Kane a Spradley 2017, 5-6).³⁰⁹

Dle výše zmíněných autorů tedy lze esporty považovat za sporty, jelikož se svou povahou, režimem a sociální základnou podstatně neliší od „tradičních“ sportů. Vyžadují pohybovou koordinaci, testují fyzické dovednosti a zahrnují tělesné vypětí, díky čemuž se „tradičním“ sportům významně blíží.

Argumenty proti (esporty nejsou sporty)

Autoři odmítající zařazení esportů do kategorie sportů v zásadě poukazují na to, že esporty nesplňují vytyčená kritéria (tj. jsou v podstatných ohledech odlišné od „tradičních“ sportů). Významné příspěvky nabízejí v tomto ohledu Parry (2019) a Holt (2016).

³⁰⁶ Tělesné angažovanosti ve virtuálním světě esportů se věnují Ekdahl a Ravnová (2019), kteří k esportům přistupují z hlediska fenomenologie. Tématu se věnují rovněž Hilvoorde a Pot (2016), dle kterých esporty vyžadují předvádění pohybových dovedností (*motor skills*).

³⁰⁷ Tito autoři ovšem podrobněji neřeší konceptuální vymezení sportu. Nabízejí pouze definici dle *Oxford English Dictionary* (*‘An activity involving physical exertion and skill in which an individual or team competes against another or others for entertainment’*), ke které údajně někteří lidé odkazují (kdo přesně, není autory specifikováno).

³⁰⁸ Autoři mj. uvádějí následující příklad: V USA mohou profesionální hráči získat P-1 víza, která jsou udělována atletům (sportovcům).

³⁰⁹ Můžeme doplnit, že do rozvoje esportu se zapojila rovněž Jihočeská univerzita. Prorektor pro rozvoj Ing. Michal Hojdeckr, MBA v hromadném mailu pro studenty JU dne 11. 11. 2022 mj. uvedl: *„Domníváme se, že moderní tuzemská univerzita by měla být součástí univerzitních lig v e-sportu a náležitě své sportovce podporovat.“* Podrobnosti o úrovni esportu na JU přineslo 42. číslo univerzitního časopisu *Journal* roku 2022.

Parry (2019) svou základní tezi, že esporty nemohou být považovány za olympijské sporty, vztahuje na oblast soutěžních počítačových her. Vynechává přitom oblast tzv. „fyzických videoher“ (*physical gaming*) či „kinetických esportů“ (*kinetic esports*), v jejichž rámci je fyzický pohyb důležitou složkou. Dle Parryho lze esporty v zásadě považovat za pravidly řízené (*rule governed*) soutěžní aktivity (*contests*). Problematickými jsou v jejich případě pojmy „lidský“, „fyzický“, „dovednostní“ a „institucionalizovaný“, které jsou pro kategorizaci určité činnosti jako sportu centrální.

Podobně jako v případě soubojů robotů dochází dle Parryho u esportů k určitému fyzickému odstupu mezi soutěžícími. Jde v zásadě o soutěž lidí, kteří ovšem spolu neinteragují přímo (tj. fyzicky), ale jaksi vzdáleně pomocí dálkových ovladačů manipulujících s (virtuálním) obrazem. Esporty tedy nejsou v adekvátním smyslu lidské (Parry 2019, 11-12). Dle autora nejsou rovněž v požadovaném smyslu fyzické. Parry odmítá považovat za rozlišující známku fyzické vypětí (*physical exertion*), jelikož jde o vágní pojem mající své místo v řadě nesportovních činností, včetně zahradničení, těžby uhlí, kuchařství či sexu.³¹⁰ Pojem „fyzický“ v požadovaném smyslu znamená, že tělesný pohyb má přímý dopad na zamýšlený výsledek. Esporty tento požadavek nesplňují, jelikož se neodehrávají ve fyzickém světě, ale jsou rozkročeny mezi svět fyzický (reálný) a virtuální.

Parry odkazuje na Holta (2016, 8), který rozlišuje mezi doménou provedení (*domain of execution*) a doménou aplikování (*domain of application*): „*Doména provedení se týká subjektu, je záležitostí místa, kde se dovednostní pohyby jednajícího odehrávají; oproti tomu doména aplikace se týká objektu, je záležitostí místa, kde se má výsledek jednání projevit.*“³¹¹ Zatímco v případě sportu obě roviny mají základ v reálném herním světě (kde střelím na branku je stejná doména jako ta, ve které dávám gól), v případě esportů hráči předvádějí fyzické dovednosti ve skutečném (aktuálním) světě, ovšem výsledek těchto dovedností se projevuje ve světě virtuálním (Holt 2016, 9). Sport dle Parryho a rovněž Holt vyžaduje, aby obě domény byly skutečné a v pravém smyslu fyzické.³¹²

Parry (2019, 12-13) dále specifikuje, že esporty nezahrnují požadovaný typ dovedností. Olympijský sport dle Parryho vyžaduje angažovanost celého těla (*whole-body skills*). Odkazuje přitom znovu na Holta (2016, 7), dle něhož řada sportů zahrnuje jemné motorické dovednosti (*fine motor skills*), ovšem nutnými a postačujícími dovednostmi pro fyzickou dimenzi sportu jsou tzv. hrubé motorické dovednosti (*gross motor skills*), které se týkají hlavních svalových skupin a zahrnují pohyb/kontrolu celého těla.³¹³ Parry v daném kontextu uvádí, že (olympijský) sport

³¹⁰ Parry zde kriticky reaguje na Kanea a Spradleyho (2017), kteří dle něho nesprávně interpretují nutné známky pojmu sport.

³¹¹ Původní anglický text: *'The domain of execution is subject specific, a matter of where the agent's skilled movement occurs; by contrast, the domain of application is object specific, where the action's outcome is meant to obtain.'*

³¹² Pro doplnění kontextu je potřeba uvést, že dle Holta (2016, 12) kybersporty nejsou sporty tehdy, pokud onen rozdíl v doméně aplikace je signifikantní. Naznačuje přitom, že v současném stále více digitalizovaném světě se virtuální sféra stává běžnou součástí života a onen rozdíl se tak jeví jako spíše nahodilý (*arbitrary*).

³¹³ Holt (2016, 7) kriticky reaguje na koncepcie Hemphilla a Meiera, dle nichž hranice mezi jemnými a hrubými fyzickými dovednostmi je arbitrární, prakticky neurčitelná a navíc zbytečná. Holt poukazuje na reálnou možnost a užitečnost tohoto rozlišení pro vymezení sportu. Parry (2019, 13) s odkazem na Holta doplňuje, že obtíže u hraničních případů (např. v případě šipek, které spíše než pohyb celého těla zahrnují nutnost kontroly celého těla) nevylučují, že zmíněná distinkce je v zásadě užitečná. S analýzou fyzické stránky esportů přichází Ekdahl (2022), který mj. kritizuje Holtovu tezi o oddělení domény provedení a domény aplikování.

přispívá k rozvoji celého člověka, zatímco esporty přispívají pouze k rozvoji specifických pohybových dovedností (tj. jemné motoriky přítomné při ovládání herní konzole či klávesnice).³¹⁴

Posledním Parrym zmíněným problémem je míra institucionalizace (2019, 13-14). Neexistují údajně organizace, které by na soutěžní hry (esporty) dohlížely. Spíše je k vidění rozptýlený proces produkce, kdy vydavatelé organizují turnaje pro své vlastní hry. Parry rovněž uvádí, že pro esporty je charakteristická vysoká míra změny, co se trendů týče. Organizátoři turnajů se pak rychle zbavují her, které ztratí na popularitě. Tyto a další faktory představují závažné překážky pro vytvoření stabilních či alespoň déletrvajících organizačních struktur typických pro oblast sportu.³¹⁵ Parry uzavírá, že soutěžní videohry nejsou sporty – jsou „pouze“ hrami (*games*) (2019, 16).³¹⁶

Rozdíl mezi esportem a sportem můžeme v návaznosti na odlišnost domén provedení a aplikace dále spatřit na rovině fyzického vystavení se riziku zranění. Zatímco v „tradičních“ sportech (např. cyklistika) je sportovec vystaven riziku střetu s druhými či okolní krajinou a může se závažně zranit, v případě esportů je možnost střetu přenesena do virtuálního prostředí. Není to striktně vzato reálný jedinec, který interaguje s okolím a svými soupeři, ale jeho virtuální reprezentace. Tento problém glosuje Ryallová (2023a), která uvádí: „... *cyklistika jakožto esport je spíše chudší verzí silničních závodů, protože nemusíte řídit, pohybovat se na různých površích, v různých povětrnostních podmínkách nebo se vyhýbat ostatním závodníkům. Navíc je velmi nepravděpodobné, že skončíte se zlomenou klíční kostí, pokud nějakým způsobem spadnete.*“³¹⁷ Esport tedy není fyzický rovněž ve smyslu možnosti fyzického kontaktu s okolním světem, který v krajním případě může vést ke zranění.³¹⁸ Dle výše uvedených autorů a jejich tezí nelze esporty považovat za sporty, jelikož jsou od „tradičních“ sportů v podstatných ohledech odlišné.

Stanovisko k esportům

Z dosavadního výkladu by mělo být patrné, že existují poměrně přesvědčivé důvody pro přijetí i odmítnutí esportů jakožto sportů. Z hlediska společenské praxe je pravděpodobné, že esporty budou nadále získávat na popularitě. Je dokonce možné, že jim bude řídícími orgány přidělován status sportu či že minimálně budou součástí velkých sportovních událostí.³¹⁹

³¹⁴ Holt (2016) oproti Parrymu explicitně naznačuje, že esporty mohou být sporty, pokud se zřetelně podobají nekontroverzním paradigmatickým příkladům sportu. Proti Parryho tezi, že sport přispívá k rozvoji celého člověka, lze namítnout, že řada sportů (zejm. v rovině profesionální a výkonové) spíše než ke komplexnímu pohybovému rozvoji vede k určité pohybové jednostrannosti, kdy dochází k rozvoji pouze určitých pohybových dovedností na úkor jiných.

³¹⁵ Rozšiřující literaturou k problematice institucionalizace esportů je text Abanazira (2019), který toto téma explicitně adresuje.

³¹⁶ Kritickou odpověď na Parryho text nabízí Naraine (2021). Autor hájí tezi, že esport je moderní formou sportu.

³¹⁷ Původní anglický text: ‘... *esport cycling is arguably an anaemic version of road racing since you don’t have to steer, navigate different road surfaces, weather conditions or avoid other competitors. Plus, you’re very unlikely to end up with a broken collarbone if you somehow fall off.*’

³¹⁸ Další možné důvody pro odmítnutí esportů jakožto sportů nabízí např. Gawrysiak (in Klein 2017, 214-216), který zároveň na zmíněné kritiky prezentuje vlastní odpovědi.

³¹⁹ International Olympic Committee (IOC) spustila tzv. Olympic Esport Series, tedy globální virtuální simulované sportovní soutěže (vizte <https://olympics.com/en/esports/olympic-esports-series/#esports>. Citováno 11. 4. 2023). Představení těchto událostí a kritickou reakci na daný počín IOC nabízí Ryallová (2023a). O možném umístění esportů do olympijského programu pojednává Abanazir (2022). Dle tohoto autora je s ohledem na vzrůstající popularitu těchto videoher pravděpodobné, že součástí olympijského programu v blízké době budou (2022, 397, 409). Kritický pohled na zařazení esportů do olympijského programu pak nabízí Parry (2021). Problematice vztahu

Z hlediska konceptuálního ovšem považuji za podstatné zdůraznit rozdíly, které mezi esporty a „tradičními“ sporty jsou patrné. Mezi nejvýznamnější patří virtuální stránka esportů a na ní navázané rozdílné domény provedení a aplikace, které v historii pohybových aktivit doposud nefigurovaly.

Existují v zásadě tři možnosti, jak s tímto rozdílem pracovat: a) vytvořit nový koncept postihující dané aktivity (tímto konceptem je právě esport), anebo b) zaštitit dané aktivity již existujícím pojmem, který se od sportu liší (např. Parry používá pojem hry jakožto *game*), anebo c) rozšířit, resp. nově interpretovat pojem sportu tak, aby soupeřivé videohry zahrnoval (k tomu např. Kobiela 2018³²⁰). Druhý postup se může opírat o tezi, že esporty mají blíže k oblasti hry než k oblasti sportu, jelikož dostatečně neobsahují jeho nutné známky. Tuto tezi můžeme problematizovat poukazem na to, že esporty oproti jiným hrám (např. šachy, bridge, stolní hry) jsou sportu velmi podobné, tj. zahrnují pohybové dovednosti určující pro výsledek dané činnosti a jsou v zásadě institucionalizované (tj. mají určité standardy provozování, soutěžní strukturu ad.). Třetí postup se může opírat o tezi, že sport je sociální praxí vytvořenou lidmi, kteří v zásadě rozhodují o tom, co sportem bude a co ne. Z konceptuálního hlediska ovšem tento důvod neobstojí. Co za sport označíme či neoznačíme je do jisté míry záležitostí konvence, což ovšem neznamena svévoli v kategorizování aktivit pojmem sport. Přikláním se k prvnímu řešení, které zatím v odborných kruzích nebylo podrobněji diskutováno. Kloním se k němu zejména z toho důvodu, že pro sport (ať už ho chápeme v moderním či původním významu slova) je konstitutivní fyzické střetávání v reálném, fyzickém světě. Esporty jsou vzrušující, zajímavou a v mnoha ohledech podnětnou aktivitou, ovšem konceptuálně jsou s ohledem na rozdílnost domén provedení a aplikace (vizte výše) právě svým názvem, totiž esporty.

Proti této tezi může být vznesena námitka, že množíme koncepty tam, kde to není v zásadě nutné. Odpovědí může být, že koncept esportu není „z nouze“ vytvořeným pojmem, ale adekvátním vystižením poměrně velkého množství diverzitních aktivit, zejm. soutěžních elektronických her. Esporty tedy nejsou sporty, ale sportům podobné aktivity. Jejich adekvátním označením je výraz „esport“, přičemž sdílejí některé společné známky s hrou (*game*) a právě sportem, ke kterému mají obzvláště blízko, ovšem v podstatných ohledech se od něho liší. Platí přitom, že u pojmu esport bude možné (podobně jako v případě sportu) identifikovat hraniční případy, a i zde nastanou kontroverze ohledně přesného vymezení této oblasti lidské praxe. Daná skutečnost ovšem není důvodem pro odmítnutí daného konceptuálního označení.

Nabízí se otázka, zda analogické řešení lze aplikovat na další problémové případy (mentální sporty, přírodní sporty ad.). K tomu zde pouze poznamenám, že zmíněné řešení (tj. odkazování k novému pojmu, tedy např. *mind sports* či *nature sports*) možné a potenciálně žádoucí principiálně je, ovšem pouze za předpokladu, že dané oblasti či konkrétní aktivity v daných oblastech nelze adekvátně zařadit pod již existující jiné pojmy. Domnívám se, že kupříkladu mentální sporty jsou spíše soutěžními hrami (*competitive games*), a proto bych je spíše podřadil pod pojem *game* než pod nový pojem *mind sport*. Lze ovšem namítnout, že vhodnou strategií může být zúžení obsahu pojmu sport a zvětšení jeho rozsahu tak, že pod uvedený pojem bude

esportu a olympismu se věnují nedávné texty Anastáciové, Savonittiho, de Oliveireho a Mocarzela (2023) a Parryho a Giesbrechta (2023).

³²⁰ Kobiela se ve svém textu věnuje problematice tzv. „mind sportů“, konkrétně šachům, a jejich možnému označení termínem sport. Diskuzi o esportech jakožto sportech považuje za analogickou výše zmíněné oblasti (2018, 292).

spadat vícero aktivit, tedy i např. šachy, bridge, videohry ad. Tomuto řešení se věnuji v diskuzi k první kapitole, kterou danou kapitolu uzavírám.

1.6 Diskuze k první kapitole

Cílem této závěrečné podkapitoly je upozornit na některá filosoficky sporná místa, která se s definicí (nejen) sportu pojí. Tyto problémy budu formulovat na základě reflexe stěžejních témat první kapitoly. Uvedení daných problémů slouží k podnícení hlubšího promyšlení hlavních částí dosud představeného textu.

Bylo již řečeno, že úkolem definice je vystihnout nutné a postačující známky zkoumaného pojmu. V rámci definičních snah jde v zásadě o dvě věci: vystihnout, co určitá věc je a adekvátně ji odlišit od jiných věcí. Utvořený a v ideálním případě definovaný pojem (koncept) není čistě jazykovou entitou, není ani pouhým předmětem myšlení, ale vztahuje se k realitě, kterou pro myšlení jaksi vystihuje a zpřítomňuje (Novák a Dvořák 2007, 38). Parry (2019, 5) upozorňuje na to, že snaha o definici sportu musí mít určitou specifikovanou oblast zkoumání (např. olympijský sport), která poskytuje reálný základ pro formulaci definice. Nejde zkoumat sport *simpliciter* (rozumějme jako obecný jev), protože ani v realitě sport takto neexistuje. S čím se v realitě setkáváme, jsou konkrétní provozované sporty.

Při definiční snaze postupujeme tak, že se (situování vždy do konkrétního historického období a kultury) zaměříme na některé ze sportovních činností (tj. např. sporty olympijské či v určitém období nekontroverzní³²¹) a následně formulujeme, co jsou dané činnosti obecně zač. Jedním z problematických bodů je zde otázka vztažení takto vymezeného obecného konceptu mimo oblast jeho původního formulování (rozumějme mimo aktivity, které sloužily jako základ pro definici), tj. např. na podobné, ovšem v určitých ohledech nové jevy (např. aplikace určitým způsobem vymezeného pojmu sport na oblast videoher, které sporty v mnohém připomínají) či na jevy starší, existující před jazykovým formulováním a přesnějším vymezením daného konceptu (např. aplikace pojmu sport na období antického Řecka). Možnost takovéto aplikace pojmu sport mimo jeho původní kontext formulování stojí na předpokladu, že existuje určitý společný základ pro historicky i kulturně diverzní typy činností, jenž je do jisté míry nezávislý na jazykovém pojmenování a společenském úzu (tj. jak daným činnostem lidé v dané kultuře či historické epoše rozumí).

Problémem tohoto přístupu je možné zjednodušování zkoumaných jevů tím, že v nich skrze zvolený konceptuální rámec budeme hledat společné obecné rysy a dostatečně nezohledníme odlišnou strukturu, význam či funkci daných aktivit. Bylo by ovšem unáhlené vyvodit, že žádný společný základ historicky a kulturně různých typů činností není možné podat. Otázkou zůstává, jak moc společný daný základ musí být, abychom si mohli dovolit použít jeden pojem sportu (resp. jednu definici sportu) pro aktivity antických Řeků, Aztéků, anglické aristokracie a moderních Američanů. Můžeme tento společný základ s ohledem na rozmanité podoby

³²¹ Hlavním důvodem nemožnosti zaměřit se na všechny sportovní činnosti (myšleno nejen v současném stavu věcí, ale rovněž napříč historií) se zdají být omezené kognitivní kapacity člověka spolu s omezeným epistemologickým přístupem ke starším aktivitám.

pohybových aktivit v těchto kulturách přesně poznat, resp. správně identifikovat?³²² Pokud ano, nebude příliš obecný, a tedy významově příliš vágní?

Přijmeme-li tezi, že sport je alespoň v omezené míře možné obecně definovat, vyvstane před námi otázka, zda existuje pouze jedna správná definice, či zda adekvátních definic jednoho a téhož jevu může být více.³²³ Nevidím důvod, proč by správných definic v zásadě nemohlo být více, pokud se definice budou lišit na rovině použitých definujících pojmů (*definiens*), které ovšem budou znamenat víceméně totéž, resp. budou odkazovat k témuž (příkladem mohou být pojmy institucionalizovaný a oficiální³²⁴). Vícero adekvátních definic může existovat, ovšem za splnění podmínky, že sice odlišným způsobem, ale přesto každá z nich dostatečně vymezí zkoumaný pojem. Chceme-li být konceptuálně přesní, pak je potřeba zvažovat adekvátnost použití každého pojmu v definici. Některé pojmy a jejich významové specifikace se pak mohou ukázat jako nadbytečné či nepřesné. V dosavadních odborných diskuzích se můžeme setkat s podobnými přístupy (vizte např. Meierovo přijetí Suitsem původně formulované definice sportu), ovšem řada definic se od sebe v podstatných ohledech liší (vizte např. Lebedovo definici sportu, která oproti většině předchozích definic neobsahuje důraz na lidské fyzické dovednosti – in Lebed 2022, 119).

Mezi další problém vyplývající z obsahu první kapitoly patří vztah sportu k jiným oblastem. S definicí sportu se pojí určitá klasifikace (třídění) jevů v realitě na základě jejich shod a odlišností. Toto třídění může být v zásadě přínosné, ovšem má jisté limity. Jirásek k tomu uvádí (2005, 149):

„Každý pokus o přesnou klasifikaci musí zákonitě zklamat, neboť život nelze vtěsnat do úzkých příhrádek omezení (libovolného) třídění, logického myšlení a jazykových výrazů. Snaha terminologicky přesně postihnout veškeré jevy pohybové kultury a klasifikovat je do úplného systému je rovna práci Sisyfově. I při vědomí nemožnosti úplného popisu, i při vědomí snad marnosti při vytváření další z mnoha klasifikací, může mít takové počínání určitý smysl. Model může i při vědomé redukci a zjednodušení napomoci prvotní orientaci, přehledu a snad i porozumění jinak rozptýleným a nesourodým jevům z oblasti pohybových činností člověka.“

Jirásek upozorňuje na propletenost jednotlivých oblastí pohybové kultury, které sice můžeme formálně podle určitých kritérií třídit (a tím zpřesňovat naše porozumění daným jevům), ovšem zcela přesná a všepostihující klasifikace dle Jiráskova v zásadě možná není.

Můžeme doplnit, že absolutní přesnost ani cílem klasifikace a definičních snah není. Hlavním cílem na teoretické rovině je adekvátně uchopovat určité jevy v realitě, rozumět jejich podstatě a dokázat formulovat důvody pro jejich zařazení. Na praktické rovině je pak cílem dokázat dané jevy rozlišit od jiných. Vytváření absolutně platných a všeobjímajících definic či klasifikací hrozí rizikem konceptuálního imperialismu, sebeklamu a výše naznačeného trivializování komplexní reality. Za riziko ovšem můžeme považovat i opačný extrém, totiž rezignaci na definování a klasifikování s ohledem na údajnou přílišnou komplexnost zkoumaných jevů. Tato rezignace může mít podobu určitého subjektivismu, který je naznačen u Gawrysiaka

³²² Problematice raně moderních atletických (sportovních) soutěží a jejich označení pojmem sport se věnuje McClelland (in Klein 2017, 78-97).

³²³ Nemám zde na mysli rovinu jazykovou, kdy jedna a táž definice bude vyjádřena v odlišných jazycích a vznikne tak pluralita (jazykově) odlišných definic, ale rovinu konceptuální, kdy se definice budou lišit použitím odlišných definujících pojmů.

³²⁴ Tyto pojmy zmiňuje Lebed (2022, 122), který je řadí pod obecný pojem regulace (*regulation*). Daný pojem považuje za rozlišující rys transformující hru (*game*) do sportu.

(in Klein 2017, 218), jenž v kontextu esportů uvádí: „*To, zda jedinci budou či nebudou považovat tyto aktivity za sporty, závisí hlavně na jejich osobních definicích.*“³²⁵ Obecným problémem, kterého se uvedené myšlenky dotýkají, je adekvátní vymezování těch jevů v realitě, které nejsou přirozené (tj. neexistují nezávisle na člověku), ale jsou podmíněné lidskou kulturou (tedy např. sport, umělecké představení či studentská ceremonie).

Zajímavou otázkou je, proč musí pojem sportu zahrnovat některé své konstitutivní známky, např. fyzické dovednosti. Suits (1973, 16) v dané souvislosti uvádí, že daná otázka není dobře formulována. Spíše bychom se měli ptát: „*Jaké druhy dovedností nacházíme ve třídě aktivit označovaných jako sporty?*“ Odpovědí na tuto otázku dle Suitse je: „*Fyzické dovednosti.*“³²⁶ Zároveň doplňuje, že pro uvedenou odpověď nemá v zásadě jiný důvod, než že jde jednoduše o fakt o sportu (1973, 14). Kobiela (2018, 287-288) problematizuje Suitsovu pozici poukazem na to, že spíše než o fakt se jedná o arbitrární stanovisko, jelikož v jiných částech světa jsou tato „fakta“ odlišná.³²⁷ To, že pro sport jsou zásadní fyzické dovednosti, je dle Kobiely názorem určité komunity lidí, který může být v zásadě racionální, ovšem není jediným možným racionálním názorem na stav věcí. Poukazuje přitom na to, že fyzické dovednosti spíše než nutnou známkou pojmu sport jsou jeho typickou vlastností, která se v průběhu času může ukázat jako vedlejší (2018, 290-291).³²⁸

Doména sportu je dle Kobiely otevřená – vznikají a budou nadále vznikat nové aktivity či jejich kombinace (např. chess boxing), které v zásadě mohou být sporty, pokud budeme používat dostatečně širokou definici.³²⁹ Ta dle něho zahrnuje následující elementy (2018, 291): aktivita, která je založená na dovednostech (*skill-based*), institucionalizovaná (*institutionalized*), soupeřivá (*competitive*) a herní (*ludic*). Kobiela poukazuje na vhodnost revidování konceptu sportu tak, aby zahrnoval širší paletu aktivit, které v jiných tradicích za sport považovány jsou (např. šachy), či které nově vznikají a za sport být považovány mohou (např. esporty) (2018, 292-293). Používané kategorie dle něho nejsou finální, ale jako společnost spíše jsme v procesu jejich utváření. Kobiela přitom vybízí k hlubšímu promyšlení konceptu sportu a upozorňuje na racionální základ pro jeho rozšíření.

V podobném duchu hovoří Lebed (2022), dle něhož je koncept sportu ze své podstaty dostatečně flexibilní na to, aby zahrnoval a rozvíjel nové agonální formy kultury.³³⁰ Co je a co

³²⁵ Původní anglický text: ‘*Whether or not individuals consider this a sport all depends on their personal definitions.*’

³²⁶ Původní anglický text: ‘*... the question „Why do sports have to involve physical skills?” is not a well formulated question. The question should be, “What kind of skill do we find in the class of activities we call sport?” And the answer is “Physical skill”.*’

³²⁷ Konkrétně zmiňuje Sovětský svaz, kde byly v době publikování Suitsova textu (1973) šachy považovány za sport. Jinak tomu bylo v USA, odkud Suits pochází.

³²⁸ Kobiela zde upozorňuje na analogický příklad konceptuálního umění (*conceptual art*), konkrétně na nenutnost smyslové složky (*sensual component*, *aisthétos*) pro pojem umění (2018, 290-291). Dále zmiňuje pojem manželství, který dle něho neobsahuje jako svou nutnou známku pojem heterosexuality (2018, 294). Kobiela se uvedenými příklady snaží poukázat na to, že co bylo dříve považované za samozřejmé, se v průběhu času ukázalo jako nikoli nutné.

³²⁹ Podobně hovoří McClelland (in Klein 2017, 79). Sport je dle tohoto autora pestrá fyzickou a kulturní realitou konstituovanou neustále se vyvíjejícími druhy praxí.

³³⁰ Lebed tuto tezi dokládá následovně (2022, 112): ‘*During the last 400 years, since the world “sport” replaced the old-French “disport”, the concept of sport has absorbed at least three different content domains: a playful leisure and pastime accompanied by physical activity, fair-play contest with a high level of uncertainty (such as hunting dangerous beasts), and the standard and upper threshold of moral norms of honest behaviour in resolving conflicts.*’

není sport, determinuje kultura a sociálně-historický kontext. Fyzické dovednosti dle něho nejsou nutnou známkou sportu, ale jen typicky se objevujícím jevem (Lebed 2022, 118-119). Naopak mezi nutné známky dle něho patří (2022, 126): soupeřivá hra (*competitive game*), oficiálnost (*officialization*), neproduktivita (*unproductiveness*).

Pozice Kobiely i Lebeda představují filosoficky nosné problematizace „běžného“ uvažování o sportu jakožto pohybové dovednostní aktivitě. Poukazují na určitou arbitrárnost a flexibilitu v samotném stanovování kritérií toho, co je a není sport. Můžeme namítnout, že hranici toho, co je sport, pokládají oba autoři sice jinde než jiní (např. Suits či Parry), ale přesto ji někam pokládají (tj. sport není dle zmíněných autorů cokoli, ale pouze ty aktivity, které splňující jimi stanovené nutné známky). Nabízí se otázka, na jakém základě načrtávají onu hranici právě takto a ne jinak. Z přístupů obou autorů je patrná snaha o větší míru inkluze, která ovšem sama o sobě není dostatečným ospravedlněním pro adekvátnost jejich definice. Zaměříme-li se kupříkladu na moderní nekontroverzní sporty, pro všechny z nich je určující rovina lidských fyzických (tělesných, pohybových) dovedností, kterou lze proto racionálně považovat za konstitutivní rys sportu. Nejde přitom o normativní tezi (sport by měl či musí obsahovat fyzické dovednosti), ale čistě o deskriptivní tezi (minimálně při pohledu na moderní nekontroverzní sporty lze vidět, že všechny obsahují pohybové dovednosti).

Koncept sportu má základ v realitě, kterou má postihovat. Mění-li se realita (např. tím, že se v ní objevují nové typy činností), neznamená to ovšem automaticky, že je koncept třeba revidovat (resp. rozšiřovat). Racionální strategií v tomto případě je všimnout si, v čem se určité aktivity shodují a v čem se liší, abychom je mohli co nejadekvátněji klasifikovat na základě jejich specifčnosti a (někdy i subtilních) nuancí. Na určité rovině lze na otázku, proč sport musí zahrnovat fyzické dovednosti, odpovědět prostým poukazem na to, že člověkem vytvořený koncept sportu odpovídá těm aktivitám v realitě, které pohybové dovednosti zahrnují, tj. pohybové dovednosti jsou nutnou známkou pojmu sport. Pořád ovšem zůstává racionální možnost zpochybnění nutnosti právě takto položené hranice pojmu (konkrétně např. prostřednictvím modální logiky a problematiky možných světů).

Navazujícím filosofickým problémem, kterého se dotýkají rovněž příspěvky Kobiely a Lebeda, je otázka trvalosti prezentované konceptuální mapy. Můžeme se ptát: Co by se muselo stát, aby se proměnila ona konceptuální mapa? (tj. aby v zásadě neplatila prezentovaná definice sportu a představený vztah sportu k dalším oblastem?) V odpovědi uveďme následující myšlenkový experiment: Představme si svět, kde „lidé“ existují jen virtuálně – kdy jejich tělesná složka, jak ji známe dnes, prakticky vymizí a bude nahrazena uměle vytvořenými robotickými součástkami ovládanými lidským vědomím.³³¹ Šlo by o svět, v němž vymizí aktivity tělesného typu, tedy rovněž sporty, jak je známe dnes. V tomto světě bude koncept sportu stále určitým způsobem zachován (např. v digitálních kronikách), ale nebude praktikován, tj. z žité reality vymizí, resp. nebude existovat aktivita, která by pod pojem „sport“ mohla spadat. Konceptuální mapa tohoto světa bude odlišná v tom smyslu, že bude zachycovat jiné typy činností (např. nové

³³¹ V souvislosti s tímto myšlenkovým experimentem patří mezi relevantní pojmy transhumanismus a posthumanismus. První směr předpokládá překročení stávající podoby lidského způsobu bytí, tj. ideu o kontinuální evoluční proměně člověka. Druhý směr uvažuje o stupni vývoje následujícím po etapě člověka, přičemž předpokládá kvalitativně odlišný stav bytí těchto nových bytostí. Dané problematice se s ohledem na vrcholový sport a ideu nekonečného růstu věnuje Jirásek (2011).

virtuální simulace či netělesné, ryze virtuální hry). Neznamená to, že by se konceptuální mapa tohoto světa zcela změnila, ale jen to, že určité pojmy ze současné mapy (např. sport) nebudou nové realitě odpovídat, jelikož v ní vymizely aktivity, které pod koncept sportu patří. Vzhledem k tomu, že výše představená konceptuální mapa postihuje realitu, jak je lidským bytostem nyní dána, možnost její aplikace závisí na povaze reality, kterou má postihovat. Správnost představené definice sportu a vztah této činnosti k jiným oblastem lidské praxe ovšem změnou reality (např. díky pokroku v oblasti moderních technologií) ovlivněny být nemusejí.

2. Co je dobrý sport?

První kapitola práce měla především deskriptivní charakter. Popisovala, co je sport, a to konkrétně z konceptuálního hlediska. Znamená to, že se pokoušela zachytit z pohledu logiky nutné a postačující známky tohoto pojmu, které ho vystihují a zároveň odlišují od jiných pojmů. Jedním z výsledků první kapitoly je ucelená definice sportu, dle níž sport je „*institucionalizované, pravidly specifikované, v jistém smyslu herní střetávání v rámci různých individuálních zkoušek (výzev) a organizovaných soutěží lidských fyzických (tělesných, pohybových) dovedností.*“ Ve druhé kapitole se zaměřím na sport z hlediska normativního. Konkrétním úkolem bude stanovit, jaký sport je na obecné rovině dobrý, tj. jaké vlastnosti (*properties*³³²) utvářejí „dobrost“ výše definovaného sportu. Jinými slovy budu usilovat o doplnění předchozího spíše formálního rámce (definice sportu) takovým obsahem, který posílí argumentaci ve prospěch zařazení sportu do dobrého života (které se věnuji ve třetí kapitole práce).

Sport, jak bylo naznačeno výše, je sociální kategorií. Jeho konkrétní podoba závisí na kulturním rámci i kontextu provozování. Pracuji s předpokladem, že ne každá forma provozování sportu je v zásadě žádoucí. Některé formy provozování (co je tím přesně myšleno je předmětem této kapitoly) jsou lepší než jiné. Nejde přitom o záležitost subjektivního hodnocení. Mezi danými formami můžeme rozlišovat podle určitých objektivních měřítek. Dobrý sport je takový, který splňuje vybrané standardy a reprezentuje konkrétní hodnoty.

Řešené téma se podstatně týká hlavní části této práce, kterou je role sportu v dobrém životě. Sport může nabývat různých, ne vždy žádoucích forem. Pro jeho zařazení do kontextu dobrého života je potřeba, aby splňoval určité standardy, které specifikují jeho žádoucí podobu, a reprezentoval konkrétní hodnoty, které z něj činí prospěšnou aktivitu. Lze namítnout, že člověku může do života dát mnoho cenného rovněž setkání se zlem (v našem případě se špatným sportem). Tuto tezi zde nepopírám, ovšem rovněž se na ni primárně nezaměřuji.³³³ Primární oblastí zájmu zde je dobrý sport s konkrétními jeho vlastnostmi, které ho jaksi vybrušují do žádoucí podoby.

Výchozím bodem mého zkoumání bylo z četby získané přesvědčení, že systematický a ucelený přístup k problematice dobrého sportu, který by se na danou problematiku díval z odstupu a zohledňoval by vzájemnou provázanost jednotlivých faktorů, se v odborné literatuře objevuje v náznacích než jako samostatný výzkum. Spíše se lze setkat s detailními rozpracováními dílčích aspektů této problematiky (např. fair play, spravedlnost klasifikace či kultivace jedince

³³² Pojem „vlastnosti“ (*property*) patří k významným metafyzickým pojmům. V rámci tradiční metafyziky představuje to, co jaksi inheruje v substanti, resp. čehož je substance nositelem. Jedná se rovněž o pojem užívaný v analytické filosofii a současné filosofii myslí (srov. Crane 2001, 35-40). V tomto textu používám pojem vlastnosti ve specifickém významu. Pojímám ji jako to, co dává specifický charakter určité aktivitě, v našem případě sportu.

³³³ Nabízí se poznámka, že to, co člověk potenciálně získá v kontaktu se špatným sportem, může získat rovněž v kontaktu se sportem dobrým.

skrze sport), bez explicitní ambice uchopit téma v určité obecnosti a s ohledem na různé jeho aspekty. Je ovšem potřeba dodat, že otázce „dobroty“ sportu (případně hry) se v oblasti filosofie sportu věnovala a věnuje (přímo či nepřímo) řada autorů, ať už ve formě článků či monografií, resp. tematicky jednotných textů.³³⁴ Daní autoři zmíněnou žádoucí podobu sportovní aktivity ovšem jen zřídka jasně specifikují, a ještě méně často ji rozpracovávají uceleně. Spíše ji předpokládají, okrajově naznačují či v lepším případě podrobněji rozpracovávají některou její část (např. morální jednání sportovce či obecně přístup ke sportu).³³⁵

Považuji za podstatné uchopit problematiku dobrého sportu a jeho konstitutivních vlastností uceleně a systematicky (tj. přehledně, strukturálně uspořádaně). Toto uchopení nám totiž dává šanci uvažovat o dobrém sportu a jeho roli v dobrém životě v širších souvislostech, bez nichž bude řešení dané otázky vždy jen parciální. Právě o takovéto uchopení dobrého sportu se níže pokouším.³³⁶ Předtím, než tak činím, představuji základní premisy svého přístupu. Je totiž potřeba specifikovat, co dobrým sportem míním, co jím nemíním, na co se na následujících řádcích budu, a naopak nebudu zaměřovat.

2.1 Vyjasnění zpracování tématu

Jedním z centrálních úkolů v rámci práce filosofa je dokázat určit a argumentačně podložit, co je dobré a co dobré není (příp. co je zlé, špatné). S tímto úkolem se pojí řada obtíží. Problematika dobra, jeho ontologického statusu, epistemologického uchopení i jazykového vyjádření, představuje jednu z největších filosofických výzev. G. E. Moore (1966, 89-90) v dané souvislosti poznamenává, že „... slovo ‚dobrý‘ je velmi nejednoznačné: není pouze užíváno, ale správně užíváno v mnoha různých významech“.³³⁷ Moore (1966, 98) uvádí, že výraz „dobrý“ (o kterém v díle *Principia Ethica* pojednával mj. ve významu „žádoucí o sobě“ – ‘worth having for its own sake’) je pravděpodobně nedefinovatelný, ačkoli sám přiznává, že všechny údajné

³³⁴ Za pozornost stojí zejména tyto autoři: Suits (1978, cit. 2014), Fraleigh (1983), Hyland (1990), Arnold (1997), McNamee a Parry (1998), Butcher a Schneiderová (1998), Loland (2002), Jirásek (2005), Feezell (2006), Pisk (2006; 2010), Hurka a Tasioulas (2006), Morgan (2006; 2018; 2023), McNamee (2008), Culbertson (2008), Dombrowski (2009), Bäck (2009), McFee (2009; 2012), Clifford a Feezell (2010), Holowchak a Reidová (2011), Reidová (2012b), Kretchmar (2012), Pérez Triviño (2013), Nguyen (2017), Jirásek, Oborný a Hurych (2018), Jirásek, Hurych a Oborný (2018), Simon, Toress a Hager (2018), Pike (2019), Torres a Lopez Frías (2023) či Powersová (2022). Debata o dobrém sportu má přitom počátky již v antice. Relevantní diskuze o tom, co znamená dobrý „sport“, se objevují v Platónově *Ústavě* či Aristotelově *Politice*. Lze se setkat i s negativním přístupem ke sportu, který se objevuje u Ezopa (in Jirásek, Hurych a Oborný 2018, 13) či Xenofana (*Zlomky DK 21, B2*). Prvně citovaní autoři s odkazem na slovenského filosofa Němce ohledně Ezopova přístupu k agonálnímu soutěžení uvádějí: ‘... [he, pozn. autora] belonged to the opponents of the agonal competition. Aesop criticized the admiration of the athletes’ power and considered demonstrations of their abilities as a kind of behavior with analogical reflections in the world of animals.’

³³⁵ To ovšem neznamená, že by neexistovaly práce poskytující cenný základ. Příkladem je text Fraleigha (1983), který se zabývá dobrou sportovní soutěží. Fraleigh nabízí šest charakteristik dobré sportovní soutěže, přičemž na některé z nich v tomto textu navazují. Dále je potřeba zmínit text Butchera a Schneiderové (1998), kteří v rámci analýzy fair play jakožto respektu ke hře charakterizují ideální sportovní soutěž, resp. hru. Některé jejich body zde rovněž zmiňuji. Za pozornost stojí také diplomová práce Powersové (2022), jejíž analýza pojmu *sportsmanship* je cenným příspěvkem k postojové rovině dobrého sportu. Z hlediska vnitřní hodnoty sportu patří mezi významné texty Culbertsona (2008) a McFeeho (2009; 2012).

³³⁶ Problematice dobrého sportu jsem se částečně věnoval v dřívějších svých textech (Mareš 2017, 2019a, 2021b; Mareš a Ryálová 2021a, 2021b). Na níže sepsaných řádcích navazují na anglický text uveřejněný v časopise *Physical Culture and Sport. Studies and Research* (Mareš 2023b).

³³⁷ Původní anglický text: ‘... the word “good” is highly ambiguous: it is not only used, but correctly used in a number of different senses.’

důkazy o jeho nedefinovatelnosti neuspěly.³³⁸ Williams (2021, 42-43) uvádí, že výraz „dobré“ odkazuje dle Moora k jednoduché nedefinovatelné vlastnosti, která se podobá např. výrazu „žluté“, ovšem na rozdíl od druhého výrazu jde o kvalitu jaksi nepřírozenou. Sám doplňuje, že již Aristotelés si všiml, že slovo „dobré“ se vypovídá o mnohých věcech různého druhu, resp. o věcech spadajících pod různé kategorie. Ačkoli v jistém smyslu nemíníme totéž, když tento výraz používáme pro různé druhy věcí (a uvědomujeme si, že to, co činí generála dobrým generálem je něco jiného než to, co činí lékaře dobrým lékařem), přesto se dle Williamse (na rozdíl od Moora) nejedná o slovo jednoduše mnohoznačné (2021, 42). Ať tak či onak, výraz „dobrý“ je určitým způsobem zvláštní. Na jedné straně mu v konkrétním kontextu užití dokážeme rozumět, na druhé straně je obtížné vysvětlit jeho přesný význam (Mareš 2023b, 27).

Záměrem této kapitoly není zabývat se obecnými metafyzickými, epistemologickými, jazykovými či etickými problémy, které se vztahují k výrazu „dobrý“. Chci se primárně věnovat výrazu „dobrý sport“. Neznamená to, že bych rezignoval na řešení filosoficky jistě velmi nosné problematiky dobra. Mou snahou je zde tuto problematiku zúžit tím, že ji budu řešit pouze s ohledem na konkrétní oblast, tedy sport. V odborné literatuře se můžeme ve vztahu k problematice dobrého sportu setkat s odlišnými pojmy, jako např. „smysluplný“ (*meaningful*), „autentický“ (*authentic*) či „vnitřně hodnotný“ (*intrinsically valuable*). K těmto a dalším pojmům budu na příslušných místech dle potřeby odkazovat.

Na rozdíl od první kapitoly práce mi zde nepůjde o prezentaci ucelené analytické definice ve smyslu uvedení nutných a postačujících známek. Problematika dobrého sportu je vysoce komplexní a obsahuje možnost vícera přístupů. Spíše se proto zaměřím na identifikaci hlavních a v zásadě nekontroverzních vlastností, které činí sport dobrým. Budu tak činit pomocí specifického metodologického rámce, který nastíním níže. Z pohledu definičního osobně pracuji s touto nominální definicí: ***Dobrý sport je žádoucí typ sportovní aktivity s určitými strukturálními standardy a morálními kvalitami (hodnotami), které se v jeho rámci objevují a které rovněž přispívají k individuálnímu i společenskému rozkvětu mimo rámec sportovní aktivity*** (srov. Mareš 2023b, 28).³³⁹ Úkolem předkládané kapitoly bude osvětlit, jaké konkrétní standardy a kvality (hodnoty) dobrý sport utvářejí, tj. jsou pro něj konstitutivní. Otázku, zda prezentované vlastnosti jsou postačující (*sufficient*), ponechávám otevřenou.

Dále je potřeba uvést, že výše specifikovaný dobrý sport nepojímám primárně jako něco perfektního či ideálního (a tedy neexistujícího a principiálně nedosažitelného), ale jako splnění určitých podmínek u již existujících sportovních aktivit, díky kterému je můžeme označit za dobré. Sport (jak jsem již specifikoval v první kapitole) chápu jako obecnou kategorii zaštiťující konkrétní instance a formy sportu. Neargumentuji zde ve prospěch některých aktivit ani proti konkrétním sportům (např. lednímu hokeji, lyžování či MMA zápasům) či úrovním sportu

³³⁸ S kritikou Moorovy koncepce přichází MacIntyre (2004, 26-35). Ten mj. uvádí, že tvrzení, podle něhož to či ono je dobré, nazývá Moore „intuicí“. Dané tvrzení nelze vyvrátit ani dokázat a v jeho prospěch nebo nepospěch nelze uvést žádný důkaz nebo zdůvodnění.

³³⁹ Přispíváním k rozkvětu mimo sportovní rámec mám na mysli obecnou kultivaci charakteru člověka skrze sport. Neznamená to, že by každá z níže uvedených vlastností dobrého sportu musela k této kultivaci přímo přispívat. Podstatné je, aby k této kultivaci přispíval celek daných vlastností. Souhlasím s Jiráskem v tom, že určité pojmy jsou na oblast sportu/hry bytostně navázané a v jiných oblastech je potřeba k nim přistupovat s rezervou. Pojem fair play se kupříkladu objevuje v politice či byznysu, ovšem zde jde spíše o metaforu než o bytostné určení daného fenoménu.

(např. vrcholovému či profesionálnímu), pouze na příslušných místech upozorňuji na problémy, které se s danými sporty a úrovněmi jejich provozování mohou pojít. Analýza „dobrého“ sportu se tedy netýká poměrování jednotlivých sportů mezi sebou a už vůbec ne tvrzení, že některé sporty jsou „lepší“ než jiné. Zaměřuji se zde na různé, relativně trvalé vlastnosti, které z konkrétních sportů ve vybraných instancích jejich provozování (tj. v rámci konkrétních událostí, zápasů či turnajů) činí něco potenciálně dobrého či špatného. Dané vlastnosti jsou nejlépe aplikovatelné na soutěžní sporty, ovšem je možné je aplikovat rovněž na sporty individuální (např. horolezectví nebo bowling hraný individuálně), přičemž představený seznam je vždy třeba přizpůsobit specifikům těchto (a případně dalších) forem sportu.

Dobrý sport rovněž neztotožňuji s vnitřními hodnotami sportu (*sports' intrinsic values*).³⁴⁰ Ačkoli pro pojednání o dobrém sportu jsou tyto hodnoty významné, tak zkoumanou oblast nevyčerpávají. Zaměřuji se zde na podmínky, při jejichž splnění je sport možné označit za dobrý (normativní přístup), nikoli na specifikaci vnitřních či vnějších hodnot sportu (spíše deskriptivní přístup odkrývající to, co se se sportem bytostně pojí).³⁴¹

Také se zde nemám v úmyslu zabývat tzv. dokonalou hrou (*a perfectly played game*, resp. *a perfectly fair game*) a paradoxy, které se pojí se snahou o dokonalou spravedlnost ve hře.³⁴² Předkládaná klasifikace se některých témat zachycených těmito paradoxy týká (zejm. tématu strukturální spravedlnosti), ovšem pro potřeby specifikace vlastností dobrého sportu nepovažuji za potřebné věnovat se samotným těmto paradoxům.³⁴³ Nutnost řešení těchto paradoxů vstupuje do hry tehdy, kdybychom se podrobněji zabývali výkladem daných vlastností, což ovšem překračuje rámec této kapitoly. Ke zmíněným paradoxům proto za účelem doplnění kontextu na příslušných místech pouze odkáži.

Důležitá specifikace se dále týká pojmu „dobrý“. Nejde mi primárně o instrumentální perspektivu, kde pojem „dobrý“ znamená dobrý instrumentálně, tj. ve vztahu k něčemu (např. dobrý pro zdraví, fyzickou zdatnost či finanční zabezpečení). To ovšem neznamená, že bych se na problematiku dobrého sportu ne díval z určitého úhlu pohledu ani že bych se k uvedeným kvalitám (zdraví, fyzická zdatnost) vůbec nevztahoval. Fraleigh (1983, 52) upozorňuje na to, že sport (v jeho pojetí sportovní soutěž) může být posuzován z různých úhlů pohledu, a pokud splní standardy v rámci daného pohledu (např. ekonomického či zdravotního), pak je možné jej označit za „dobrý“ z tohoto pohledu.³⁴⁴ Bylo by nesprávné chtít zkoumat dobrý sport z „žádného“ úhlu

³⁴⁰ O těchto hodnotách pojednává např. Reidová (2012b, 191-197). Tato autorka specifikuje deset vnitřních hodnot sportu, které blíže popisuje. Patří sem autotelicitá (*autotelicity*), hranice (*boundaries*), svoboda (*freedom*), výzva (*challenge*), spravedlnost (*fairness*), nejistota (*uncertainty*), učení (*learning*), dokonalost (*excellence*), komunita (*community*) a krása (*beauty*). Některé hodnoty na tomto seznamu je přitom s ohledem na jejich údajný status „vnitřní“ možné označit za problematické. Patří sem „učení“ či „dokonalost“. Vnitřní hodnoty sportu jsou rozpracovány rovněž v textu Martínkové (2013, zejm. 59-63). Komplexní pojednání o hodnotách ve vztahu ke sportu nabízí Oborný (2015, 44-69).

³⁴¹ Tyto hodnoty zmiňuji v kapitole 3 (Jakou roli má sport v dobrém životě?).

³⁴² Např. paradoxem stejně silných (a stejně dobře hrajících) soupeřů (*the paradox of perfect matching*), který ústí do stavu, kdy všechny herní střety budou remízy.

³⁴³ O zmíněných paradoxech a jejich zpracování B. Suitsem pojednávají Yorke a Lopez Frías (2023, Introduction, 126-142). Problémy pojící se s těmito paradoxy jsou řešeny rovněž v současných odborných diskuzích (vizte např. Dixon 2021).

³⁴⁴ Fraleigh doplňuje, že jedna a ta samá sportovní soutěž může být např. dobrá ze zdravotního hlediska a špatná z ekonomického hlediska.

pohledu (tj. absolutně neutrálně), jelikož jakékoli racionální zkoumání vždy určitý úhel pohledu alespoň implicitně zahrnuje.

V částečné návaznosti na Fraleigha mi základními úhly pohledu na dobrý sport zde budou ontologické a morální hledisko, přičemž nezohledním některá další hlediska, která by bylo možné uplatnit, např. estetické.³⁴⁵ V rámci těchto hledisek předpokládám určité objektivní měřítko, kdy „dobré“ není záležitostí osobní preference či většinového názoru, ale jak upozorňuje Spaemann (1995, 9-19), je tím, co je potřeba hledat a nalézat pomocí filosofického uvažování. Podobně Williams (2021, 46) říká: „*Kritéria pro to, co to znamená být dobrý, nejsou na naší libovůli.*“ Dle Spaemanna (1995, 18-19) je možné posuzovat, která jednání jsou lepší a která horší: „*Spor o ‚dobré‘ a ‚zlé‘ dokazuje, že určité způsoby jednání jsou lepší než jiné, že jsou lepší vůbec, nikoli jen lepší pro někoho nebo lepší ve vztahu k určitým kulturním normám.*“³⁴⁶ Podobně můžeme říci, že některé vlastnosti činí z pohledu ontologie a morálky sport lepším, kdežto některé jiné zkrátka ne (Mareš 2023b, 28).

Mou ambicí zde nebude přímo specifikovat, jaký sport je „špatný“ (resp. z umírněnějšího pohledu nedostatečně dobrý). Spíše se pokouším identifikovat ty vlastnosti, které přispívají k „dobrosti“ řešené aktivity. Problematika „špatnosti“ sportu je tak naznačena jen nepřímo.³⁴⁷ Za špatný sport můžeme označit takovou formu sportování, která reprezentuje víceméně opačné vlastnosti, než jaké zde specifikuji. Neplatí přitom, že co není špatné, je automaticky dobré a co není dobré, je automaticky špatné. Problematice dostatečné úrovně „dobrosti“ sportu a rovněž kulturní přenositelnosti standardů a hodnot, které daný sport reprezentuje, se krátce věnuji v diskuzi ke druhé kapitole.

Je dále důležité poznamenat, že dobrý sport zahrnuje různé roviny, mezi kterými je užitečné rozlišit, pokud chceme daný pojem řádně rozklíčovat (Mareš 2023b, 28). Rozlišuji tyto hlavní rozměry dobrého sportu: **aktivita samotná, postoj a nastavení účastníků (sportovců), prostředí (resp. sociální kontext sportování) a rovina divácká (resp. fanouškovská).**³⁴⁸ Z těchto

³⁴⁵ Fraleigh (1983, 53) popisuje dobrou sportovní soutěž jako tu, která dostává určitým standardům vycházejícím z podstaty dané soutěže, a rovněž která dostává standardům morálního úhlu pohledu, tj. že daná soutěž je pro každého a pro dobro všech (*‘being meant for everybody and for the good of everyone alike’*). Základní rozdíl mezi mou a Fraleighovou koncepcí spočívá v tom, že zatímco můj přístup se pokouší o analýzu dobrého sportu v širším smyslu, Fraleighova projekt má užší zaměření, jelikož se týká „jen“ dobré sportovní soutěže. Poté se dostává k některým charakteristikám, které podle mého názoru nejsou pro dobrý sport nutné ani důležité (např. že soupeři ukončí soutěž určením vítěze(ů) a poraženého(ých)).

³⁴⁶ Původní německý text (2009, 22-23): *‘Der Streit um “gut” und “böse” beweist... daß bestimmte Handlungsweisen besser sind als andere – schlechthin besser, nicht nur besser für irgend jemanden oder besser im Verhältnis zu bestimmten kulturellen Normen.’*

³⁴⁷ Rozšiřující literaturou k tématu je text Andradeho (2021), které se zabývá zlem ve sportu. Autor rozlišuje zlo morální a přirozené, přičemž téma zpracovává s ohledem na problematiku teodiceí.

³⁴⁸ Problematice dobrého sportu jakožto aktivity se věnují např. B. Suits, W. Fraleigh, R. S. Kretchmar, T. Hurka, C. T. Nguyen, I. Jirásek, A. Schneiderová, R. Butcher či P. Weiss. Mezi diskutované faktory patří optimální obtížnost, rovné příležitosti (spravedlnost), nejistota výsledku, atraktivita hry a rozvoj celkového osobnostního rozměru člověka. Problematice dobrého sportu jakožto postoje či nastavení se věnuje např. D. Hyland, K. V. Meier, E. Ryallová, H. L. Reidová, R. Simon, M. McNamee či W. J. Morgan. Mezi diskutované faktory patří dobrovolnost a svoboda volby, herní přístup, odevzdávání maxima, zdravá orientace na vítězství, úcta/respekt k soupeři, schopnost unášet porážku a rovněž relevantní psychologické charakteristiky (sebevědomí, houževnatost, vítězná mentalita ad.). Problematice dobrého sportu na rovině prostředí se věnuje např. L. Kreft, J. Zurc či C. T. Nguyen. Téma se podstatně týká oblasti sociologie sportu, kde můžeme uvést českého badatele A. Sekota. Mezi diskutované otázky patří provázanost sportu s hodnotami konkrétní kultury/společnosti, rozumný přístup rodičů, trenérů či funkcionářů a morální vzor sportovních organizací. V sociologickém, etickém a estetickém rámci je diskutovaný

identifikovaných rozměrů dobrého sportu se primárně zaměřím na první tři. Hlavním důvodem pro můj výběr je skutečnost, že se zmíněnými rozměry se setkáváme u každého sportu, kdežto diváctví je faktorem sice významným, ale nikoli nutně přítomným.³⁴⁹ Východiskem pro identifikaci vlastností dobrého sportu mi budou pohledy a argumenty klíčových osobností oboru filosofie sportu. Dobrý sport v jednotlivých jeho rovinách se pokusím nahlížet očima současných i minulých výzkumníků, posuzovat adekvátnost, relevanci a argumentační podloženost jejich pozic, nabízet k nim kritické připomínky, doplnění a vlastní rozpracování.

Na rovině dobrého sportu jakožto aktivity uplatňuji ontologické hledisko, kdy se zaměřuji na žádoucí strukturální standardy dané činnosti. Na rovině postoje a prostředí volím pak morální hledisko a identifikuji morální kvality dobrého sportu. Pořadí oblastí a jednotlivých vlastností v rámci těchto oblastí nemá žádný signifikantní význam. Text není přímou reakcí na některou dřívější koncepci, nýbrž je spíše originální syntézou předchozích přístupů, které jsou zde popsány a dále promyšleny.

Proces určování vlastností dobrého sportu čelí řadě výzev. Můžeme se ptát: Na jakém základě lze říci, že tato konkrétní vlastnost je žádoucí? Jak můžeme vědět, že výsledný seznam není subjektivní? Netvoříme distinkce a kategorie, které ovšem nekorespondují s tím, jak je sport ve skutečnosti provozován? Pokusím se nyní na tyto otázky předběžně a stručně odpovědět. Je potřeba, aby každá konstitutivní vlastnost dobrého sportu nebyla pouhou jazykovou/myšlenkovou kategorií, ale aby referovala ke sportovní realitě. Výsledný seznam vlastností se v tomto ohledu musí týkat strukturálních rysů, jednání a nastavení, která jsou uskutečnitelná a jaksi patrná ve sportovním světě. Dobrý sport pak není jakýkoli typ sportovní aktivity, ale pouze ten, který splňuje určité žádoucí standardy. Problematickým bodem je otázka, odkud se tyto standardy vlastně berou. Pracuji zde s tezí, že vycházejí z našeho racionálního zkoumání a morálního uvažování, které jsou sice vždy určitým způsobem subjektivní (tj. ovlivněné konkrétním subjektem, jeho osobními hodnotami, preferencemi a světonázory), ovšem kterými jsme rovněž schopni dobírat se k určitým společným základům, jež rovinu subjektivity přesahují.

Měřítko dobrého sportu z ontologického hlediska zakládám na pozicích vybraných autorů v rámci filosofie sportu (Suits, Fraleigh, Butcher a Schneiderová, Kretchmar, Jirásek ad.), kteří se zabývají ontologií sportu ve smyslu jeho žádoucích strukturálních standardů. Měřítko dobrého sportu z morálního hlediska obecně zakládám na pozicích morálního realismu, tradiční etiky ctností a rovněž na pozicích významných autorů moderní filosofie sportu, jejichž teze z daných směrů vycházejí nebo se jich bezprostředně týkají. Uvedené pozice představují poměrně robustní etické přístupy, které zahrnují řadu autorů a vývojových linií, přičemž ne všechny odpovídají stanoviskům představovaným v této práci.³⁵⁰

dobrý sport na rovině diváků/fanoušků. Mezi badatelské otázky patří estetický rozměr diváckého prožitku, atraktivita sportovní podívané a morální hranice ve fandění.

³⁴⁹ Tato myšlenka se objevuje u Guttmana (2004, 12), který říká: '*... sports have existed, do exist, and will continue to exist in situations without an audience.*' Guttman zde upozorňuje na rozdíl mezi sportem a uměním, které diváka z principu potřebuje. Podobně hovoří Howeová (2011, 140), o jejímž stanovisku byla již řeč výše při pojednání o vztahu sportu a umění: '*Theatrical production, it seems, must presuppose an audience, whether or not it succeeds in finding one in any given instance... sport, even of the most commercially committed sort, can always be played in the absence of audience and without losing any of its character as sport.*'

³⁵⁰ Pozice morálního realismu patří k diskutovaným etickým teoriím nejen v rámci etiky, ale rovněž ve filosofii sportu, kde je probírána s ohledem na sport (srov. Russell 2004; Morgan 2004). Tyto diskuze jsou navázané na

Etický rámec této kapitoly je inspirovaný především postavou R. Spaemanna (1995, 2009) a jeho důrazem na objektivní morální hodnoty, dále antickými mysliteli (Platón, Aristotelés) pojednávajícími o ctnostech a rovněž současnými badateli spojujícími etiku ctností s oblastí sportu (Feezell 2006; Pisk 2006, 2010). S filosofickým přístupem zaměřujícím se na ctnosti ve sportu se můžeme setkat u McNameeho (2008, 4), dle něhož „... nám rámec ctností v antickém Řecku nabízí poučné vzory pro naše chování a charakter ve sportu v době (post)modernity.“³⁵¹ Podobně jako McNameemu mi přitom nejde o to idealizovat předchozí epochy či nevhodně oživovat antické řecké ideály v současném světě, ale spíše rekonstruovat některé relevantní vhledy z tradičních etických koncepcí (myšleno etiky ctností) v kontextu moderního sportu. Uvedené pozice a autory volím z důvodu, že se u nich setkáváme s důrazem na objektivní stránku morálních hodnot (morální realismus R. Spaemanna³⁵²) a rovněž s důrazem na kultivaci charakteru skrze osvojování si žádoucích kvalit (tradiční etika ctností, někteří moderní filosofové sportu), čímž poskytují solidní výchozí bod pro identifikaci dobrého sportu z morálního hlediska.³⁵³ Mnou identifikované vlastnosti buď přímo vycházejí z těchto etických koncepcí, nebo jsou formulovány s ohledem na pozice významných filosofů sportu tak, aby byly se zmíněnými etickými koncepcemi v souladu a aby vystihovaly dobrý sport z morálního hlediska.

Na závěr tohoto vyjasnění poznamenám, že můj přístup není formován cílem být zakořeněn v jedné konkrétní teorii sportu.³⁵⁴ Výsledný seznam vlastností se více či méně vztahuje ke každé ze zmíněných etických teorií. Při hlubší reflexi se nicméně ukazuje, že významnější zastoupení má široký internalismus (*broad internalism*) kladoucí důraz na základní (inherentní) principy sportu, a konkrétněji tzv. mutualismus, který zdůrazňuje kooperativní snahu o dokonalost při

debatu o širokém internalismu a zahrnují detailní rozpracování včetně distinkcí, které pro současné pojednání nejsou relevantní, proto na ně nebudu explicitně navazovat.

³⁵¹ Původní anglický text: ‘... the context of virtues in ancient Greece offers us instructive examples for our conduct and character in sport in (post)modernity.’ McNamee k tomu dodává: ‘It seems to me that there is sufficient continuity in the human condition that certain vices and virtues are historically present irrespective of the age in which they are commented upon.’

³⁵² Zařazení Spaemannovy etiky pod morální realismus může být výstižné, ovšem přístup tohoto autora lze vymezit rovněž jinými způsoby. Je možné například uvést negativní klasifikaci, tj. poukázat na směry, vůči kterým se Spaemann vymezuje (patří sem konsekvencialismus a jeho dominantní podoba utilitarismus či etika diskurzu). Pozitivní klasifikace pak bude zahrnovat rysy specifické pro Spaemannovu etiku. Patří sem interpersonalita, teleologie (ve smyslu řec. *telos* – zaměření na cíl) či pojem přirozenosti (řec. *fysis*), jež rozpracovává Aristotelés. Podle Spaemanna není Aristotelova etika jen hermeneutikou starořeckého *way of life*, nýbrž disponuje nadto měřítkem, kterým mohou být různé kultury a mravy poměřovány – měřítkem „přirozeného“, měřítkem *fysis*. Za tyto postřehy vděčím V. Šimkovi, který se Spaemannovou filosofií dlouhodobě zabývá.

³⁵³ Dobrý sport z morálního hlediska může být založen na jiných pozicích (např. etice péče, utilitarismu či etice autenticity). Je pravděpodobné, že na základě těchto jiných pozic bychom dospěli k odlišným vlastnostem dobrého sportu, které mohou být v napětí se zde prezentovanými vlastnostmi (např. maximalizace potěšení pro účastníky v případě utilitarismu může být v napětí s kultivací, která nemusí být vždy příjemná či potěšující). Je ovšem potřeba doplnit, že tyto jiné pozice by také mohly dospět ke stejným (či velmi podobným) vlastnostem (např. hrát opravdově/neličeně, *genuinely*).

³⁵⁴ Například v externalismu či internalismu, který se skládá z formalismu, konvencionalismu a širokého internalismu, jež je možné dále dělit na kontraktualismus, přístup respektující integritu hry a interpretivismus, přičemž v posledně zmíněné teorii patří k významným pozicím tzv. mutualismu. Tyto teorie jsou přehledně popsány na *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (SEOP) pod heslem „Philosophy of Sport“ (Devine a Lopez Frías 2020).

sportovních kláních (*cooperative pursuit of excellence / mutual quest for excellence*) (Mareš 2023b, 29).³⁵⁵

Hlavním cílem druhé kapitoly práce bude pomocí analýzy tří identifikovaných rozměrů dobrého sportu (tedy aktivity samotné, postoje/nastavení účastníků-sportovců a vlivu prostředí) identifikovat konstitutivní vlastnosti dobrého sportu u daných rozměrů, rámcově načrtnout jejich význam a odpovědět na některé možné námitky proti tomuto projektu. Splnění zmíněného cíle podstatně přispívá k naplnění hlavní ambice druhé kapitoly, kterou je systematické a ucelené (nikoli detailní a vyčerpávající) uchopení problematiky dobrého sportu.

2.2 Vlastnosti dobrého sportu

2.2.1 Dobrý sport na rovině aktivity

Za prvé, dobrý sport je optimálně náročný (obtížný) (Mareš 2023b, 30). To znamená, že konstitutivní pravidla a obecná struktura aktivity umožňují sportovci dosáhnout předherního cíle (např. dostat míček do jamky³⁵⁶), aniž by to bylo příliš snadné (*too easy*) či naopak příliš obtížné (*too difficult, punishing*). Jinými slovy, dobrý sport co do náročnosti odpovídá pohybovým možnostem a kapacitám člověka. Suits v tomto kontextu uvádí (1973, 12):

„... Můžeme si představit tvůrce hry, který se při vytváření her pokouší nastavit hranici mezi dovolenými a zakázanými prostředky k dosažení daného cíle. Pokud tuto hranici nastaví příliš volně, pak hrozí nebezpečí, že hra bude příliš snadná. Pokud ji nastaví s naprostou laxností, hra se jednoduše rozpadne. Na druhou stranu nesmí nastavit tuto hranici příliš těsnou, jinak daná hra místo rozpadnutí nebude ani moci existovat.“³⁵⁷

Suitsův popis zde poukazuje na příliš vysokou míru obtížnosti či volnosti, které jsou neslučitelné s existencí dané aktivity. Lze doplnit, že i v případě, kdy obtížnost či volnost nepovedou ke zničení konkrétní činnosti, ale budou z ní „jen“ činit aktivitu příliš náročnou či příliš snadnou, pak se nebude jednat o hodnotnou aktivitu a dobrý sport (srov. Butcher a Schneiderová 1998, 12-13).³⁵⁸ Ten totiž vyžaduje optimální míru náročnosti, která mu dodává na atraktivitě a hodnotě.

³⁵⁵ Je potřeba doplnit, že podřazení určité koncepce či vybraného autora pod širší teorii (resp. myšlenkový směr) bývá obvykle nepřesné. Tímto podřazením se totiž ztrácí specifičnost a detailnost původní koncepce. Kategorizování může být přínosné z hlediska obecné orientace v tématech a možného nahlížení souvislostí, ovšem je potřeba brát jej s rezervou.

³⁵⁶ Připomeňme, že Suits (1973, 10) popisuje předherní cíl jako specifický dosažitelný stav věcí, který lze specifikovat před konkrétní hrou, jejíž může být součástí, či nezávisle na ní. Vítězství jakožto herní cíl předpokládá být součástí dané hry, tj. přijmout konstitutivní pravidla a dovolené prostředky ve snaze dosáhnout předherního cíle.

³⁵⁷ Původní anglický text: ‘... we may think of the gamewright, when he invents games, as attempting to draw a line between permitted and prohibited means to a given end. If he draws this line too loosely there is danger of the game becoming too easy, and if he draws it with utter laxity the game simply falls apart. On the other hand, he must not draw the line too tight or, instead of falling apart, the game will be squeezed out of existence.’ Suits uvádí příklad hry, která z principu nemůže existovat: ‘... imagine a game where the pre-lusory goal is to cross a finish line, with an attendant rule that the player must not leave the track in his attempt to do so. Then imagine that there is a second rule which requires that the finish line be located some distance from the track.’ Další příklad hry, která nemůže z principu existovat, je létání bez pomoci (*unaided flying*), jelikož lidé nemají pro tuto činnost přirozené kapacity (Yorke 2018, 184).

³⁵⁸ Hurka (in Suits 2014, Introduction) uvádí příklad hry „Kámen, nůžky, papír“, která dle něho před člověka neklade výzvy, a proto není příliš dobrou hrou, jelikož není v celkovém měřítku optimálně obtížná. Analogicky můžeme říci, že jakýkoli sport (ať už nově vytvořený či jako modifikovaná verze současných sportů), který nebude optimálně obtížný, nebude ani v požadovaném smyslu dobrý.

Kolers (2019, 401) k tomu doplňuje: „... *nejlepší hry neustále optimalizují svou náročnost tak, aby pro nás zůstávaly výzvou a bavily nás, a přitom aby v nich bylo možné uspět.*“³⁵⁹

Dobrá hra a rovněž dobrý sport před nás kladou zajímavé a atraktivní výzvy. Podněcují nás přitom k usilování o zvládnutí těchto výzev. Butcher a Schneiderová (1998, 12) přitom uvádějí, že aktivita je zajímavá tehdy, když účastníkům umožňuje kreativní vyjádření a experimentování s novými způsoby, jak zvládnout stanovený úkol (v rámci vytyčených hranic a pravidel). Dle Kretchmara (2019b, 291) hry s vyššími nároky na jednání, resp. bohatost děje (*high agency*), úsilí (*effort*) a zásluhy (*merit*), jsou kvalitativně hodnotnější než hry, které tyto rysy nemají. Kretchmar přitom odkazuje na Hurku (in Suits 2014, Introduction), který při rozpracování Suitsovy koncepce uvádí, že hodnota hraní her (*game playing*) vychází z jejich obtížnosti. Tato hodnota konkrétně spočívá v překonávání rozumně náročných překážek a zvládnání výzev na cestě za dosažením určitého cíle. Dle Hurky jsou rozumně obtížné aktivity určitým dobrem, o které stojí za to usilovat, přičemž hry (a sporty) mezi tyto aktivity jednoznačně patří (Hurka a Tasioulas 2006, 221).

Je potřeba doplnit, že optimální náročnost není záležitostí pouze struktury dané aktivity, ale rovněž schopností účastníků. Pro každého spočívá míra obtížnosti někde jinde. Sport bude dobrý tehdy, když účastníci budou mít rozvinuté schopnosti natolik, aby dokázali dostat optimálním výzvám, které jsou před ně danou aktivitou kladeny, a zároveň když tyto výzvy budou s ohledem na úroveň schopností každého účastníka dostatečně stimulující. Kritérium optimální náročnosti v případě dobrého sportu se podobá Aristotelovu důrazu na určitý střed mezi nedostatkem a přemírou, o němž hovoří při pojednání o povaze ctností (srov. Aristotelés 2021, 1107a, 5).³⁶⁰

Za druhé, dobrý sport je, co se základní struktury a podmínek provozování týče, spravedlivý (Mareš 2023b, 30). To znamená, že na rovině své vnitřní struktury zahrnuje rovné příležitosti pro všechny zúčastněné.³⁶¹ Lze namítnout, že absolutní rovnost je v praxi nemožná, jelikož se sportovci vždy v určitém ohledu liší. Příkladem může být používané vybavení (rovina aktivity), ale i aktuální schopnosti či forma (rovina osobní). Na rovině prostředí pak lze odlišnost spatřit rovněž v přírodních podmínkách, kde určité sporty probíhají.³⁶² V případě turnajů navíc hrají sportovci (či týmy) v jiných denních časech a rovněž někdy v odlišných místech (např. v jiných halách, na jiných kurtech či stadionech). Spravedlností zde míním především to, že účastníci budou na podobné úrovni dovedností (*properly/evenly matched*), že budou posuzováni na základě

³⁵⁹ Původní anglický text: ‘... *the best games continually optimize difficulty such that we remain challenged and engaged, but still capable of success.*’

³⁶⁰ Rovněž se podobá tzv. *Goldilocks principle* (principu Zlatovlásky), pro nějž je charakteristická správná, tj. optimální míra.

³⁶¹ Problematikou rovnosti se ve vztahu k tzv. dokonalé hře zabývá Suits. Dle něho dokonalá, resp. dokonale spravedlivá hra je taková, v níž účastníci mají startovní pozici přímo úměrnou svým dovednostem, případně v níž soupeři disponují stejnými dovednostmi a kde pouze tyto dovednosti určí výsledek hry (Yorke a Lopez Frías 2023, 126). Problém je, že při tomto ideálním, resp. dle Suitse dokonale spravedlivém slazení, dochází k paradoxům, kdy dané hry buď končí vítězstvím všech (první případ, tzv. *paradox of perfect handicapping*), nebo končí remízou (druhý případ, tzv. *paradox of perfect matching*), resp. při dokonalém předvádění dovedností oběma soupeři ani nejsou hratelné (vizte příklad nechybujícího odpalovače a nadhazovače v baseballu, tzv. *greater paradox*). Můžeme namítnout, že dokonalá rovnost je pouze hypotetickým příkladem, který v praxi nenastává. To ovšem neřeší teoretický problém spravedlnosti a důsledků pojících se s ideálním rámcem tzv. dokonalé spravedlnosti.

³⁶² Problematice rozdílnosti a proměnlivosti přírodních podmínek u přírodních sportů se věnuje Krein (2014; 2015). Dle něho jde o jeden z rozlišujících faktorů mezi těmito a tradičními sporty, u nichž podmínky bývají obvykle více standardizované.

předvádění těchto dovedností, které určí výsledek (srov. Butcher a Schneiderová 1998, 15) a že nikdo nebude mít neopodstatněnou výhodu.³⁶³

O kritériu spravedlnosti hovoří řada autorů. Fraleigh (1983, 54) jako jednu z podmínek dobré sportovní soutěže uvádí: „*Soupeři jsou stejně zdatní účinkující, a to je známo před započítím soutěže.*“³⁶⁴ Na negativa spojená s přílišnými rozdíly mezi soupeři upozorňuje Nguyen (2017, 126-127). Dle něho, pokud je propast mezi dovednostmi daných soupeřů příliš velká, pak se nepodaří vytvořit hodnotnou aktivitu. Pokud je ovšem úroveň dovedností soupeřů vzájemně odpovídající, pak hry (včetně sportů) představují jedinečnou možnost sociálně zdravého konfliktu.³⁶⁵ Howeová (2011, 146) dále naznačuje, že špatné slazení soupeřů činí výsledek snáze předvídatelný. To má dopad na úroveň atraktivnosti soutěže, která v tomto případě není vysoká a může vést dokonce k tomu, že se budeme jako diváci nudit. Pojem spravedlnosti v případě dobrého sportu lze dále rozvinout poukazem na rovné příležitosti. Papineau (2017, 169) v daném kontextu o sportovních soutěžích hovoří jako o ze své podstaty nestranných událostech: „*Obě strany mohou nahlédnout, že každá z nich má stejné právo uspět, a že patřičným výsledkem je vítězství dovednějšího týmu [či jednotlivce, pozn. autora].*“³⁶⁶

Třetí vlastností dobrého sportu, která úzce souvisí s předchozí, je otevřenost výsledku (Mareš 2023b, 30). Znamená to, že výsledek je předmětem střetu a není tím pádem znám předem. Sport ze své podstaty, jak upozorňuje Weiss (1981, 51-52), zahrnuje určitou otevřenost, což znamená, že se odehrává „... v určitém čase a prostoru s tím, že děj ani výsledek nemůže být znám předem.“³⁶⁷ Ryzí sportovní střetávání tedy není předem určené, ale obsahuje možnost vítězství (resp. úspěchu) i porážky (resp. neúspěchu) (Borge 2019b, 439). Kretchmar (2017, 62) v dané souvislosti uvádí, že lidi vtahuje do sportovního světa právě prvek nejistoty.³⁶⁸ Hry, které jsou nudné nebo které jsou příliš jednostranné, nepřinášejí dle Kretchmara potřebný prvek dramatickosti. Ona nejistota s sebou naopak přináší určité zdravé napětí (*sweet tension*), jež činí danou událost atraktivní (Kretchmar 1975, 26).

³⁶³ Problematika adekvátního slazení soupeřů a obecně optimální kategorizace sportovních střetávání patří v současné době k hojně diskutovaným tématům v rámci filosofie sportu. Suits (in Yorke a Lopez Frías 2023, 133) v tomto duchu vznáší otázku, jaká úroveň slazení dovedností je pro dobrou hru optimální. Upozorňuje přitom na to, že dokonalé slazení soupeřů vede k výše zmíněnému paradoxu, kdy hry končí remízou. Velmi zajímavou otázkou dále je, zda a případně za jakých podmínek mohou muži soupeřit s ženami, a rovněž zda a za jakých podmínek mohou transgender sportovci soupeřit s cisgender sportovci. Za pozornost stojí kupříkladu texty Sailorové (2014), Howeové (2020), Martínkové (2020; 2022), Parryho a Martínkové (2021), Pika (2021; 2023) či Martínkové, Parryho a Imbriševiče (2023). Cílem této části textu je obecná identifikace dobrého sportu, proto se koncepcemi zmíněných autorů a detaily jejich argumentace nebudu zabývat. Uvádím je zde spíše pro doplnění výkladu a jako odkaz na relevantní literaturu k problematice spravedlivé sportovní soutěže.

³⁶⁴ Původní anglický text: *‘The opponents are equally competent performers and this is known before the contest.’*

³⁶⁵ Nguyen (2017, 127) tuto možnost specifikuje takto: *‘... one in which I may take my hostile and aggressive impulses and acts and, by placing them in the properly designed context, with the right people, turn them into something good.’*

³⁶⁶ Původní anglický text: *‘Sporting contests are essentially even-handed. Both sides can see that the other has an equal right to succeed, and that the appropriate result is victory for the more skilful team.’*

³⁶⁷ Původní anglický text: *‘...it is produced then and there, with incidents and outcomes that cannot be known in advance.’*

³⁶⁸ Nejistotu výsledku jako konstitutivní rys hry lze přitom najít již u Komenského.

Prvek dramatickosti pomáhají osvětlit Butcher a Schneiderová (1998, 15), dle nichž v ideálním soutěžním střetu je výsledek do posledního momentu nejistý.³⁶⁹ Uvedená teze nachází oporu v tomto Suitsově výroku (in Yorke a Lopez Frías 2023, 133): „... jako hráči i jako diváci chceme, aby námi provozované či námi sledované hry byly co nejvíce vzrušující. Jednoduchá vítězství a ponižující porážky jsou tím, co hráči i diváci nemají rádi.“³⁷⁰ Prvek vzrušujících momentů vyzdvihuje rovněž Ryallová (2020), která za nutné rysy dobrého spotu považuje vynikající dovednosti, inovativnost, nápaditost či dramatickosti.³⁷¹ Pokud je výsledek sportování velmi předvídatelný, pak je daná aktivita méně vzrušující. Pokud je výsledek dokonce známý předem, pak se jedná buď o zkorumpovaný sport, nebo o jinou formu aktivity. Příkladem je zde profesionální wrestling, který má spíše, než ke sportu blíže k divadlu (srov. Suits 2014, 207; Howeová 2011, 146).

Čtvrtá a poslední vlastnost, kterou zde zmíním, se týká rozvoje člověka. Dobrý sport spíše kultivuje, než poškozuje fyzickou, duševní i sociální stránku lidského bytí (Mareš 2023b, 30-31).³⁷² Již ve 4. století př. n. l. poukazuje Aristotelés na negativní dopady přehnaného fyzického tréninku a účasti v soutěžích (1998, 1338b, 40-1339a, 5):

„... neboť až do dospělosti jest třeba prováděti lehčí cviky a vyloučiti nepřirozené stravování a každou těžkou práci, aby se nepřekázelo vzrůstu; neboť významným důkazem pro to, jaké škody to působí, jest skutečnost, že v seznamu olympijských vítězů najdeme jen asi dvě nebo tři jména těch, kteří zvítězili jako muži i jako hoši, poněvadž nepřirozeným cvičením v mládí vyčerpali svou sílu...“

Dobrý sport oproti tomu podporuje holistický rozvoj lidské bytosti jako celku a vyhýbá se jednostranné orientaci pouze na fyzickou zdatnost a její předvádění. To představuje výzvu zejm. v případě profesionálního sportu, pro který je typický tlak na stabilní vysokou výkonnost. Sportovci se tak mohou cítit přímo či nepřímo nuceni hrát např. se zraněními, aby si vydobyli či obhájili své místo na výsluní (resp. svou pracovní pozici). Příkladem aktivity, která požadavek holistického rozvoje poměrně jednoznačně nesplňuje, je soutěžní fackování (*Power Slap*). Během něho jsou účastníci bez možnosti obrany střídavě vystaveni úderům protivníka, přičemž pointou je vydržet co nejdéle. Následky někdy bývají tragické.³⁷³

³⁶⁹ Carlson (2013b, 193) s odkazem na Lolanda a Cailloise uvádí, že dobrá sportovní soutěž zahrnuje určitou rovnováhu mezi prvky *agón* (dovednostní soutěžní prvek) a *alea* (prvek štěstí, náhody). Jako doplnění předchozího výkladu můžeme uvést, že sporty jsou především o dovednostech a úsilí, ovšem zahrnují také prvek náhody, který z nich činí něco nepředvídatelného a vzrušujícího. Jak ovšem naznačují Butcher a Schneiderová (1998, 15), v ideální sportovní soutěži by neměl být výsledek primárně určen náhodou (štěstím) či chybami arbitrů, ale především umem sportovců.

³⁷⁰ Původní anglický text: ‘... as players or as spectators we want the games we play or the games we view to be as exciting as possible. Easy victories and humiliating defeats are anathema to players and spectators alike.’

³⁷¹ Ryallová konkrétně uvádí (2020): ‘... consider the features that are necessary for good sport: excellence of skill, novelty, genius, drama, anticipation of success of outcome. Equally, we might want to consider features that are antithetical to good sport: poor skill, mundanity, cheating, death and injury, lack of attainment.’

³⁷² Mohli bychom dále zmínit složku spirituální či náboženskou. V hlavním textu je neuvádím z toho důvodu, že nepředstavují primární oblast zaměření této práce.

³⁷³ Informace o této aktivitě poskytuje stránka organizace *Power Slap*: <https://www.powerslap.com>. Citováno 19. 3. 2023. Podrobnosti o institucionalizaci soutěžního fackování, včetně pojednání o smrti jednoho z účastníků, přináší tento článek: https://www.denik.cz/ze_svetu/fackovani-facky-kuriozni-sport-liga.html. Citováno 19. 3. 2023.

O zdravé formě sportu pojednávají Jirásek, Oborný a Hurych (2018). Hovoří o antickém řeckém pojmu *techné gymnastiké*, který odkazuje k autentickému modu sportování vycházejícího z přirozených lidských schopností a jejich harmonického rozvoje. Daný pojem je uveden v opozici k pojmu *techné athlétiké*, který je možné charakterizovat jako úsilí o rozvoj pouze některých částí lidského těla bez zohlednění holistického přístupu.³⁷⁴ Autoři upozorňují na obtížnost určení hranic mezi autentickým a neautentickým sportem, protože oba koncepty se mohou v praxi v různých ohledech mísit. Proto je potřebná citlivost náhledu a pečlivé rozlišování, které pomáhají odkrývat, o jaký typ sportu se jedná. V souvislosti s autentickým modelem sportu zmiňují daní autoři atributy jako subjektivitu (osobní angažovanost pro výkon), kreativitu a hravost (srov. Mareš 2021b, 63).³⁷⁵

K doposud uvedenému je potřeba doplnit, že dobrý sport rovněž není příliš agresivní. Sport ve své žádoucí podobě implikuje, že soupeř je spíše partnerem ve společném procesu, nikoli pouhou překážkou, kterou je potřeba zneškodnit. Některé sporty (např. box) od účastníků vyžadují, aby byli dostatečně průbojní nejen za účelem přemožení oponenta, ale rovněž za účelem ochrany sebe sama. Kromě toho se lze setkat s fázemi sportovních klání, které jsou intenzivnější a zahrnují více agresivity (např. vyřazovací boje v závěru sezony, tzv. play off). To je v pořádku za předpokladu, že daná soutěž implikuje (pomocí pravidel a vnitřních/inherentních principů) vzájemný respekt a vůli bojovat čestně, bez úmyslu zranit soupeře. Konkrétním příkladem z ledního hokeje zde může být zákaz šlápnutí bruslí na nohu soupeře či příkaz dohrávat soupeře pouze tzv. „čistě“. V opačném případě budou tyto události spíše defektním sportem, resp. bojem nebo bitvou než sportem.³⁷⁶ Obrátme nyní pozornost od strukturních vlastností aktivity ke sportujícímu jedinci.

2.2.2 Dobrý sport na rovině postoje

Za prvé, sportovci v rámci tohoto rozměru dobrého sportu hrají fěr a vzájemně se respektují (Mareš 2023b, 31). To znamená, že dokáží vystoupit ze svého ega a rozpoznat druhého jakožto osobu.³⁷⁷ Rovněž v případě individuálních sportů můžeme říci, že nejde pouze o sportujícího jedince, jeho preference či požadavky. Každý sportovec je situovaný do kontextu konkrétního sportu s jeho specifickými nároky, kterým se musí přizpůsobit. Je tak postaven před výzvu vypěstovat si zdravý postoj k aktivitě samotné a rovněž k druhým soutěžícím. Hyland (1978, 33-34) v dané souvislosti poznamenává, že anglický výraz *competition* (soutěž) má základ v latinském výrazu *com-petitio*, který znamená „společné tázání, společné usilování“ (*to question*

³⁷⁴ Ve *Slovníku antické kultury* (Bahník 1974, 85) je termínem *techné athlétiké* označen úpadkový stav řecké gymnastiky pěstované profesionálními atlety jakožto zápasnické řemeslo. Pojí se s ním primadonství, korupce, rozněcování nízkých pudů, soutěžení v hrubé síle a pěstění jen těch částí těla, které jsou potřebné pro dosažení vítězství či získání rekordu, což dokonce vedlo k tělesné deformaci atletů (Mareš 2021b, 63). O gymnastice a atletice v antickém Řecku podrobně pojednává Olivová (1988, 135-145).

³⁷⁵ Problematice smyslu lidského pohybu s ohledem na pojmy autenticity, holismu a harmonie se zmínění autoři věnují v jiném svém textu (vizte Jirásek, Hurych a Oborný 2018).

³⁷⁶ K problematice špatných či defektních her (*defective games*) jsou relevantní Nguyen (2017, 129) či Suits (2014, 162).

³⁷⁷ Teoretický základ pro pojetí člověka jakožto osoby podrobně rozpracovává dialogický personalismus (Buber, Rosenzweig, Lévinas ad.).

together, to strive together).³⁷⁸ Soupeření není nutně spojeno s odcizením (*alienation*), ale paradoxně s možností přátelství: „Jde o vzájemné dotazování toho druhého, o společné úsilí, kdy každý z účastníků dosahuje takové úrovně dokonalosti, které by podle všeho sám, totiž bez vzájemného poměřování, dosáhnout nedokázal... soutěžení jakožto společné dotazování či úsilí o dokonalost, jakmile zcela naplňuje své možnosti, je určitým modelem přátelství.“³⁷⁹ Hyland představuje soupeření v rámci sportu jako formu pozitivního střetu, kterým si účastníci v zásadě prospívají a který může dokonce přerůst do podoby přátelství (vizte např. četná přátelství mezi hokejisty napříč soupeřícími týmy). Podobně Simon, Torres a Hager (2018, 47) uvádějí, že sporty jsou v zásadě kolaborativní záležitosti:

„... soutěžní atletiku je potřeba chápat jako vzájemné úsilí o dokonalost, tj. jako aktivitu, která je výrazně kooperativní v tom smyslu, že každý z účastníků souhlasí s tím být testován v soutěži, tedy procházet zkouškou ohněm dané soutěže, a to jak pro vnitřní hodnotu podstupování zajímavých výzev, tak proto, co se můžeme naučit o nás samotných a našich soupeřích skrze pokus o zvládnutí soutěžní zkoušky.“³⁸⁰

Jedná se o pozici tzv. mutualismu, jejíž kořeny lze identifikovat již v sókratovské tradici dotazování (Reidová 2011, 43-55).³⁸¹ Proti této pozici byla nicméně vznesena řada námitek. Lze kupříkladu namítnout, že tento přístup snižuje důležitost (význam) vítězství a porážky, jelikož se zaměřuje primárně na (vzájemnou) dokonalost (srov. Kretchmar 2012, 105-106; Nguyen 2017, 129). Nguyen (2017, 130) dále namítá, že Simon dostatečně nerozlišuje mezi tréninkem (který může být v zásadě kooperativní) a hraním hry samotné (které kooperativní intenci explicitně neobsahuje).³⁸²

Jako odpověď na tyto námítky lze uvést, že Simonovi, Torresovi a Hagerovi jde o zdůraznění důležitosti etického přístupu ke sportu, nikoli o hájení teze, že vítězství či porážka nejsou důležité (2018, 50): „Ačkoli každý účastník cílí na vítězství, pozice mutualismu klade důraz na to, že se účastníci nebudou vnímat jako nepřátelé či jako pouhé věci či překážky, ale spíše jako osoby, které si vzájemně umožňují testování sebe sama skrze výzvu.“³⁸³ Tito autoři dokreslují základní obsah pozice mutualismu těmito slovy: „Mutualismus tedy odsuzuje považovat protivníky za nepřátele nebo je redukovat na překážky na cestě k úspěchu a zároveň podporuje

³⁷⁸ Podobný význam, totiž společné úsilí ve smyslu spolupráce, má dle Hylanda rovněž výraz *con-test* (soutěž). Loland (2012, 160) dále specifikuje, že daný výraz pochází z latinského *contestare* a odkazuje ke vzájemně vynaloženému úsilí o dosažení společného cíle, kterým je dobrá hra.

³⁷⁹ Původní anglický text: ‘It is a questioning of each other together, a striving together, presumably so that each participant achieves a level of excellence that could not have been achieved alone, without the mutual striving, without the competition... competition, as a striving or questioning together towards excellence, in so far as it most adequately fulfills its possibilities, does so as a mode of friendship.’

³⁸⁰ Původní anglický text: ‘... competitive athletics is best conceived as a mutual quest for excellence, an activity that is significantly cooperative in that all the participants consent to be tested in the crucible of competition for both the intrinsic value of meeting interesting challenges and for what we can learn about ourselves and others through the attempt to meet the competitive test.’

³⁸¹ Reidová spatřuje pojitko mezi sókratovským dialogem a sportovním zápolem v tom, že obě disciplíny se zaměřují na hledání pravdy. Atletické soutěže dle ní vykazují znaky autentického dotazování a nestranného testování, podobně jako je tomu u Sókratova filosofického dialogu (Reidová 2009, 40, 45; Mareš 2021b, 61).

³⁸² Zajímavou kritiku mutualismu, která ovšem překračuje rámec této práce, nabízí MacRae (2018).

³⁸³ Původní anglický text: ‘Although each participant aims at winning, mutualism implies that they see each other not as enemies or mere things or obstacles but rather as persons who facilitate the ability to test oneself through challenge.’

naše nejlepší snahy čelit výzvám, které před nás klade důstojný protivník.“³⁸⁴ Podobně Fraleigh (1983, 54) zdůrazňuje, že pro dobrou sportovní soutěž je charakteristické vnímání soupeřů jako vzájemných facilitátorů, kteří zároveň respektují pravidla hry.³⁸⁵ Tito soupeři sdílejí společný základní cíl, totiž účastnit se sportu. Vzájemně si tedy prospívají tím, že si svou účastí umožňují dosažení daného základního cíle. Vnímání soupeře jako hodnotného partnera ve společném procesu je dobře slučitelné s tvrdou hrou, ovšem neslučitelné s intencí chtít svého soupeře zranit či zcela vyřadit ze hry (Butcher a Schneiderová 1998, 16).³⁸⁶ Stejně tak není slučitelné se snahou vyhrát pomocí podplacení rozhodčích či oklamání soupeře tím, že mu sdělíme nesprávné místo či čas utkání (Simon 2000, 10).

Problematickým bodem ve vztahu k výše popsané vlastnosti dobrého sportu obecně je tzv. strategické faulování (*strategic fouling*), které je nadále předmětem odborných diskuzí.³⁸⁷ K této problematice nyní pouze poznamenám, že nevidím nepřekonatelný rozpor mezi strategickým faulováním a respektem vůči soupeři, tj. je možné, aby existovalo obojí zároveň. To samozřejmě neznamená, že každé strategické faulování je slučitelné s respektem vůči soupeři. Butcher a Schneiderová (1998, 17) dále zmiňují zastrašování (*intimidation*), na které je sice potřeba pohlížet s ohledem na konkrétní kontext, ovšem které dle zmíněných autorů obecně nečiní sport lepším, spíše naopak. V podobném duchu lze zmínit rovněž další typy průpovědek k soupeři/rozhodčím, které nejsou míněny jako vtipné „popíchnutí“, ale vystupují spíše jako urážení soupeře (*trash talk*).

Za druhé, dobrý sport zahrnuje zápal pro hru (Mareš 2023b, 31-32). To nutně nemusí znamenat snahu o dosažení dokonalosti. Spíše jde o to, že sportovec je odhodlaný odevzdat vlastní maximum (či hrát alespoň přiměřeně dobře), tj. hraje opravdově/neličeně (*genuinely*), „z celého srdce“ (*wholeheartedly*) a bez prodlužování (*without prolongation*) (Suits 2014, 141-142). Tato druhá vlastnost dobrého sportu může na první pohled vypadat kontroverzně. Lze kupříkladu namítnout, že dobrý sport by, co se žádoucího výkonu týče, neměl být příliš preskriptivní. Jeho cenným prvkem jsou totiž nové a překvapivé strategie výkonu, které daný sport posouvají dále. Snahou o odevzdání vlastního maxima zde myslím především to, že sportovec usiluje o předvedení toho nejlepšího, na co momentálně má (Butcher a Schneiderová 1998, 15), a nekalkuluje přitom, zda horší hra a eventuální prohra pro něho nejsou výhodnější (tzv. „nechat druhého vyhrát“). Toto uvažování může nastat například v případě turnajů, kdy prohra v základní skupině může znamenat získání slabšího soupeře v dalším, z hlediska soutěže podstatnějším kole (např. osmifinále či čtvrtfinále).³⁸⁸

³⁸⁴ Původní anglický text: *‘Mutualism, then, condemns viewing opponents as enemies or reducing them to obstacles to success while at the same time supporting our best efforts to meet the challenges a worthy opponent presents.’*

³⁸⁵ Lze doplnit, že respekt je podstatný rovněž ve vztahu k rozhodčím, kteří na plnění pravidel dohlížejí. Respektování (v podobě např. konstruktivního přístupu) je o to větší výzvou tehdy, když rozhodčí v utkání chybují.

³⁸⁶ Zmínění autoři tuto tezi zakládají na myšlence respektu ke hře samotné a uznávání hodnoty procesu.

³⁸⁷ Vizte např. Simon (2000), Russell (2017), Imbrišević (2019) či Matz (2022).

³⁸⁸ Příklady kalkulace s výsledkem uvádí Papineau (2017, 86-87), který mj. zmiňuje ženský badminton na olympijských hrách r. 2012 v Londýně. Poznamenává k tomu, že významnou roli sehrávají organizátoři soutěží, jejichž odpovědností je navrhnout řádný mechanismus soutěže, který by toto kalkulování vylučoval jako smysluplné. O skandálu na londýnských hrách r. 2012, kdy bylo z turnaje ve čtyřhře pro záměrnou snahu prohrát vyloučeno celkem osm badmintonistek (z Číny, Jižní Koreji a Indonésie), pojednává tento článek: <https://slate.com/culture/2012/08/badminton-scandal-olympics-2012-why-were-those-olympic-badminton-players-trying-to-lose-and-why-is-the-sport-so-dirty.html>. Citováno 8. 8. 2023.

Důležitost hraní opravdově a „z celého srdce“ lze hájit pomocí dvou poukazů. Za prvé, sportovec může díky tomu, že je do sportu hlouběji ponořen, nahlédnout bohatost a vnitřní krásu dané činnosti. Může také získávat přesnější náhled na úroveň vlastních schopností, které díky svému nasazení bude zároveň lépe rozvíjet a stávat se tak lepším sportovcem. Za druhé, v případě adekvátního slazení soupeřů činí takovéto hraní soutěž náročnější a atraktivnější pro druhé. Úkolem ovšem není snažit se být nejlepší za každou cenu, např. prostřednictvím užívání dopingu, resp. zakázaných prostředků, či prostřednictvím extrémní oddanosti dané aktivitě.³⁸⁹

Lze navázat, že dobrý sport má, co se oddanosti vůči dané činnosti týče, určité hranice, které respektují hodnotu lidství u sebe sama i druhých. Během sportovní účasti je tedy úkolem spíše vytvářet pro sebe i druhé prostor pro dobré střetávání v rámci přijatých hranic (myšleno pravidel a ethosu) daného sportu, než chtít podat za každou cenu co nejlepší výkon.³⁹⁰ Fraleigh (1983, 54) k hraní v rámci dobré sportovní soutěže doplňuje: „*Soupeři hrají v rámci dané soutěže dobře, přičemž hrát dobře znamená hrát na podobné úrovni, jako je jejich dosud nejvyšší dosažená úroveň výkonu.*“³⁹¹

Třetí vlastnost, která se úzce vztahuje k předchozí popsané, zdůrazňuje optimální bilanci mezi hraním a vítězením (touhou po úspěchu) (Mareš 2023b, 32). Suits (1969, 320) v kontextu hry (*game*) poznamenává: „... *dobrá hra je taková, kde pro vítěze dochází ke společné realizaci cílů hrát a vyhrát, které jsou v určitém optimálním balancu.*“³⁹² Vítězství bez balance v zásadě znamená vítězství za každou cenu (*at any cost*). Výzvou, na kterou upozorňuje Kolers (2016, 740), je nacházet optimální rovnováhu mezi úsilím zkoušet (*trying*) a dosahovat (*achieving*). Tento požadavek lze vyložit pomocí poukazu na různé extrémy. Pokud se dostatečně nesnažíme, pak selháváme v tom být dobrými soupeři pro našeho oponenta. Pokud se snažíme vyhrát příliš, pak selháváme v tom dosáhnout morálních standardů, které před nás sportovní zápolení klade. Výsledek je v tomto případě nadřazen procesu, který je pro něj obětován.

Důraz pouze na výsledek (tj. vítězství, dosažení žádoucího výsledku) redukuje sport na pouze některé jeho kategorie provozování. Nguyen (2020, 32-33) hovoří o tzv. *intrinsic achievement play*, kdy hrajeme čistě pro vítězství v dané hře. Existuje rovněž tzv. *extrinsic*

³⁸⁹ Suits (1973, 18-19) v souvislosti s druhým bodem uvádí již výše zmíněný fiktivní příklad oddaného automobilového závodníka Maria Stewarta, který ve snaze nebyt diskvalifikovaný ze závodu přejede dítě, jež vylezlo na trať přímo do cesty Mariovu vozu. Uvedený příklad se týká zajímavé problematiky vztahu mezi morálkou ve sportu a mimo něj a jejich možné hierarchizace. Této problematice se s ohledem na pojem fair play věnují Butcher a Schneiderová, kteří mj. upozorňují, že sportovní úsilí a úspěch nemají větší hodnotu než lidský život (1998, 19). Diskuze o absolutním morálním hledisku se objevuje u Spaemanna (2009, 88). Daný příklad otevírá rovněž otázku optimální oddanosti sportu ve vztahu k dalším životním závazkům (např. rodinný život). Sport, zejm. ten vrcholový a profesionální, vyžaduje pravidelnou a intenzivní časovou investici, která je mnohdy jen obtížně kloubitelná s dalšími oblastmi trávení času. Tento bod se ovšem netýká pouze sportu, ale obecně jakékoli činnosti, v níž chce člověk vyniknout.

³⁹⁰ Mezi hojně diskutovaná témata patří v dané souvislosti otázka navyšování skóre v prakticky rozhodnutých utkáních (tzv. *running up the score problem*). Je morální hrát naplno a dále navyšovat skóre, když bezpečně vedeme? Co v daném kontextu přesně znamená respektovat soupeře? Obecný charakter této kapitoly mi neumožňuje zabývat se touto komplexní problematikou podrobně. Odkáži proto jen na některé relevantní texty: Dixon (1992), Hardman, Fox, McLaughlin a Zimmerman (1996), Taylor a Johnson (2014), Hopsicker (2022).

³⁹¹ Původní anglický text: *‘The opponents all play well in the contest and playing well means performing at, or close to their previous higher levels of performance.’* Kromě toho dle Fraleigha takovíto sportovci považují za důležitou hodnotu získání pokud možno kompletního a přesného poznání vlastních schopností.

³⁹² Původní anglický text: *‘... good game is one in which, for the winner, the aims of playing and winning are jointly realized, perhaps in terms of some kind of optimal balance.’*

achievement play, kdy hrajeme pro to, co nám vítězství přináší instrumentálně (např. peníze či slávu). Můžeme hrát rovněž z důvodu, že nám provozování dané aktivity připadá samo o sobě hodnotné (*intrinsic striving play*), případně že nám provozování dané aktivity přináší něco instrumentálního, kupříkladu fyzickou zdatnost, mentální zdraví či prostor pro zdokonalení našich dovedností (*extrinsic striving play*). Nguyen upozorňuje na to, že jde sice o různé kategorie hodnot, které nás při hraní motivují, ovšem nejedná se o kategorie striktně vzato oddělené. V praxi je možné hrát s mixem různých zájmů.³⁹³ Řešená vlastnost optimálního balancu mezi hraním a vítězením, resp. dosahováním žádoucího stavu věcí (např. vstřelení branky, které vítězství předchází) zdůrazňuje, že akcent pouze na hraní či pouze na dosahování je v podstatných ohledech reduktivní. Důraz pouze na vítězení nebere dostatečný ohled na průběhovou stránku sportovní události. Vítězství má samo o sobě malou hodnotu. Součástí dobrého sportu je pouze tehdy, pokud vzešlo z dobrého sportovního střetu (Mareš a Ryallová 2021a, 302; Butcher a Schneiderová 1998, 15-16). Jde tedy rovněž o proces, tedy o hraní ve smyslu *striving play*, které vyzdvihuje hodnotu (pocitivého) úsilí na cestě k dosažení herního cíle.

Zaměření pouze na proces lze ovšem problematizovat tím, že nebere dostatečně vážně pointu konkrétního sportu, který ze své podstaty zahrnuje cílení (zaměřenost) na dosahování určitého žádoucího stavu věcí (např. dostat míč do branky oproti „pouhému“ přihrávání si či doběhnutí do stanoveného cíle v co nejkratším čase oproti „pouhému“ běžení někam).³⁹⁴ Můžeme doplnit, že úsilí o vyvážený důraz na proces a výsledek je tím, co ze sportu činí aktivitu s velikým výchovným a vzdělávacím potenciálem. Dobrý sport nás učí důležité lekce o úrovni našich fyzických schopností, mentálních dovedností i sociálních kompetencí. Reidová (2011, 6) k tomu dodává, že mentalita kladoucí důraz pouze na vítězení tento edukativní potenciál sportu ničí.

Zajímavým příkladem nastavení, které vítězství jako hlavní hodnotu nemá, je běžec Iván Fernández Anaya. Ten během závodu ve španělském městě Burlada (provincie Navarre) nechal doběhnout do cíle jako prvního svého soupeře Abela Mutaieho, který omylem zastavil deset metrů před koncem v domněnání, že již cílovou linií proběhl. Fernández své gesto fair play komentoval těmito slovy (Arribas 2012): „Nezasloužil jsem si vyhrát. Udělal jsem, co jsem musel. On byl právoplatným vítězem. Vytvořil mezi námi mezeru, kterou bych nedokázal dotáhnout, kdyby on neudělal chybu. Jakmile jsem uviděl, že zastavuje, věděl jsem, že ho nepředběhnu.“³⁹⁵ O kontroverznosti problematiky vztahu mezi touhou vítězit a touhou ctít proces, jakým je toho dosaženo, svědčí komentář Fernándezova trenéra Martina Fize (in Arribas 2012): „Bylo to velmi dobré gesto čestnosti... To gesto z něj udělalo lepšího člověka, ovšem ne lepšího atleta. Promarnil příležitost. Vítězství z vás vždy udělá většího sportovce. Musíte se snažit vyhrát.“³⁹⁶ Proti tomuto

³⁹³ Je potřeba upřesnit, že u Nguyena distinkce *striving-achievement gameplay* přesně neodpovídá distinkci vnitřní-vnější hodnoty (*intrinsic-extrinsic value*) (Yorke 2023, 120).

³⁹⁴ Sportovních cílů je celá řada. Uvedené příklady mají ukázat, že sport není pouze o procesu, ale vždy o procesu ve vztahu ke konkrétním cílům. Je samozřejmě v pořádku dané cíle ignorovat a „prostě“ jen běžet nebo si přihrávat. V daném případě ovšem nepůjde o dobrý sport a dokonce ani o sport, ale spíše o pohybovou rekreaci.

³⁹⁵ Původní anglický text: *'I didn't deserve to win it. I did what I had to do. He was the rightful winner. He created a gap that I couldn't have closed if he hadn't made a mistake. As soon as I saw he was stopping, I knew I wasn't going to pass him.'* Podrobnosti jsou dostupné pod tímto odkazem: <http://www.fairplayinternational.org/honesty-of-the-long-distance-runner>. Citováno 30. 1. 2023.

³⁹⁶ Původní anglický text: *'It was a very good gesture of honesty... The gesture has made him a better person but not a better athlete. He has wasted an occasion. Winning always makes you more of an athlete. You have to go out to*

hodnocení lze namítnout, že běžec se vyhrát snažil (dokladem je skutečnost, že v závodě byl mezi prvními), ovšem nebylo pro něho důležité vítězství o sobě, ale vítězství s ohledem na konkrétní proces jeho dosažení, tj. vítězství zasloužené předvedením lepších běžeckých dovedností. Fernándezovo gesto vyvolává zajímavé otázky, totiž za jakých okolností je úsilí o vítězství (ne)žádoucí či zda má vítězství ve sportu ultimátní, nebo „pouze“ podmíněnou hodnotu. Z hlediska dobrého sportu je odpovědí na druhou otázku spíše druhá zmíněná možnost. Můžeme se nicméně ptát, zda zaváhání soupeře doběhnout do správného cíle nepředstavuje v posledku důkaz horších běžeckých dovedností a zda na takovéto zaváhání je adekvátní reakcí nechat soupeře vyhrát.

Za čtvrté, dobrý sport vyžaduje schopnost adekvátně se vypořádat s vítězstvím i porážkou / úspěchem i selháním (Mareš 2023b, 32). Výzvou zde je přistupovat k vítězstvím/úspěchům s pokorou a respektem. Sport je ovšem z velké části o vypořádávání se s porážkami/neúspěchy. Tuto tezi vyzdvihuje řada autorů. Jedním z nich je již dříve zmíněný Pike (2019, 15), dle něhož se sportovci pokoušejí zvládat obtížné pohybové prvky, které bývají na hraně jejich schopností, přičemž někdy při tom uspějí, častěji ovšem selhávají. Dle Pika toto časté selhávání přirozeně vyplývá ze skutečnosti, že sport je ze své podstaty náročný. Možnost selhání jakožto významný rys sportu se objevuje rovněž v koncepci výše citovaného Edgara (2013b, 131-132). Pro sport je dle něho charakteristická určitá otevřenost, se kterou se pojí právě možnost selhání. Můžeme navázat, že náročnost sportu a samotná možnost neúspěchu jsou v důležitém ohledu pozitivní. Spaemann (1995, 30) v kontextu výchovy uvádí: „*Neboť rozvíjet své síly můžeme jen na skutečnosti, která nám klade odpor.*“³⁹⁷ Porážka/neúspěch samozřejmě nejsou cílem účasti ve sportu. Nejedná se ovšem ani o prvky, které by byly čistě negativní. Jirásek a Roberson (2010, 10-11) zdůrazňují, že porážka s sebou přináší hodnotu autenticity a může být stejně významná jako vítězství:

„*Musíme překonat naše povrchní myšlenky a uvědomit si, že negativní aspekty soupeření a perfekcionismu (bolest, prohra, námaha) mají větší hodnotu a význam než pouhé vítězství a zejména vítězství za každou cenu. Férová prohra je cennější než vítězství, kdy nerespektujeme druhého, hodnotu zdraví či spravedlnosti.*“³⁹⁸

Sport nás svým způsobem pravidelně zve k odpovědi na selhání a neúspěchy, čímž v sobě nese důležitý výchovný a vzdělávací potenciál. Praktickým úkolem pro sportovce je nevzdat se, ale dokázat se poučit z předchozích chyb a usilovně pracovat na zlepšení. Porážka tak může být cennou lekcí, pokud je k ní přistoupeno konstruktivně. Jirásek a Roberson k tomu dodávají (2010, 12): „*Porážka může napomoci osobnímu rozvoji tím, že buduje sportovní srdce a nenechává nás v jednorozměrné dimenzi vítěze.*“³⁹⁹ Existuje několik pozitivních příkladů, které lze s ohledem na diskutovanou vlastnost uvést. Na osobní rovině sem patří přiznání si neúspěchu/porážky a uznání

win.’ Nabízí se problematizace, že “být dobrým člověkem” a “být dobrým sportovcem” spolu může koexistovat, pakliže je sportovcův přístup ukotven v morálním rámci.

³⁹⁷ Původní německý text (2009, 35): ‘Denn nur an einer Wirklichkeit, die uns Widerstand leistet, können wir unsere Kräfte entwickeln.’

³⁹⁸ Původní anglický text: ‘We must go beyond our shallow thoughts to realize the negative aspects of rivalization and perfectionism (pain, loss, effort) have more value and importance than only victory and especially victory at any cost. Fair loss is more valuable than victory that does not respect one’s partner, health, or fairness.’

³⁹⁹ Původní anglický text: ‘Defeat can aid in one’s personal development to create a big heart rather than remaining a one dimensional winner.’

vlastní nedokonalosti, tj. nevymlouvání se na vnější okolnosti. Ve vztahu k druhým můžeme uvést drobná gesta jako pográtování brankáři soupeře, který chytil vyloženou šanci, podání si rukou po zápase či upřímné pográtování soupeři, který utkání vyhrál.

Pátá vlastnost dobrého sportu na rovině postoje, která zároveň představuje základ pro dosavadní čtyři zmíněné, se týká ctností⁴⁰⁰, konkrétně jejich získávání a demonstrace skrze sport (Mareš 2023b, 32-33). Pisk (2010, 9) upozorňuje na skutečnost, že sportovní pravidla sama o sobě nejsou dostatečná. Je potřeba, aby byla doplněna o morální kvality sportovce, tedy o ctnosti: „... pouze celek obojího – toho, co přichází zvenějšku člověka (pravidla nebo zákony) a toho, co vychází zevnitř (ctnosti), může zajistit a umožnit dobrý a spravedlivý sport.“⁴⁰¹ S důrazem na ctnosti v prostředí pohybového zápolení se můžeme setkat již v antickém Řecku (Zowislová 2009). Klíčové je přitom ujasnění, co přesně ctnost znamená, jaké ctnosti se sportem významně souvisejí a jaké nikoli.

Aristotelés (2021, 1105a, 30-1105b, 5-15) uvádí, že ctnostným se stává ten, který vědomě, na základě svobodného rozhodnutí, pevně a stále jedná se zaměřením na konkrétní mravní jednání, tj. aspiruje na to jednat ctnostně (např. spravedlivě či uměřeně). Tímto jednáním pak získává ctnostný postoj, resp. habitus (*hexis*), jenž ho uschopňuje takto jednat bez většího přemýšlení, ovšem nikoli bez vědomé zacílenosti na dobro. V kontextu sportu můžeme danou myšlenku vyložit jako vědomou aspiraci jednat určitým ctnostným způsobem, přičemž toto jednání by nemělo být občasné, ale pevně a stálé. Reidová (2020, 69) s ohledem na Aristotelovu koncepci dále specifikuje, že sportovní (atletický) trénink přispívá k získávání a rozvoji ctnosti tehdy, je-li doplněn o úsilí porozumět tomu, co je dobré a krásné. Nejde tedy pouze o opakování určitého (byť v zásadě ctnostného) jednání, ale o vnitřní zacílenost na to, co má dané jednání sledovat (tj. morální dobro).⁴⁰²

Sport svou strukturou nabízí celou řadu příležitostí pro demonstraci a rozvoj ctností.⁴⁰³ Pisk (2006, 69) v rámci rozboru dobrého sportu z platónské perspektivy upozorňuje na ctnost statečnosti (*andreia*), která se týká vznětlivé části duše a je rozvíjena právě skrze sportovní činnosti. Tato ctnost se rovněž objevuje u Aristotela, a to v kontextu uměřeného tělesného cvičení (*techné gymnastiké*), které má danou kvalitu rozvíjet (Aristotelés 1998, 1337b, 20-30).⁴⁰⁴ Kromě statečnosti/odvahy sem patří také vytrvalost (schopnost věnovat se určitým úkolům dlouhodobě),

⁴⁰⁰ Pisk (2010, 7) charakterizuje ctnost jako *habitus* (tj. určitý zvyk) konat dobro. Toto pojetí je charakteristické již pro klasické období antického Řecka. Platón (1993, 428a-445e) zmiňuje čtyři hlavní ctnosti (později křesťanskými autory označovanými jako „kardinální“, srov. Bejczy 2011, 1): moudrost (*sofia*), statečnost, resp. zmužilost (*andreia*), uměřenost (*sóphrosyné*) a spravedlnost (*dikaíosyné*). Aristotelés se zabývá ctnostmi mj. ve své *Etice Nikomachově* (2021). Relevantní je zejména druhá kniha pojednávající o mravních ctnostech.

⁴⁰¹ Původní anglický text: '... only the whole of both – the one coming from outside of the man (rules or laws) and the one coming from inside (virtues) can assure and make possible a good and fair played sport.'

⁴⁰² Ctnost statečnosti (schopnost podstoupit újmu či nebezpečí, srov. MacIntyre 2004, 225) může být za splnění výše uvedených podmínek obsažena například v jednání boxerky, která v průběhu své kariéry najde cestu, jak se důstojně připravit na zápasy s různými (mnohdy silnějšími a nebezpečnými) soupeřkami usilujícími o to získat její titul šampionky. Statečně jednat bude rovněž trenér, který před kolegy dokáže otevřeně přiznat, že něčemu nerozumí.

⁴⁰³ Nabízí se otázka, jak přesně lze skrze sport kultivovat charakter člověka, tj. za jakých podmínek sport pěstuje ctnosti. Relevantní je v tomto ohledu starořecká praktická výchova – *paideia*, jejíž obsahovou strukturou byla gymnastika a muzika. Tato výchova cílila na komplexní rozvoj člověka a realizaci ideálů *areté* a *kalokagathia* (Jirásek 2005, 218). O ctnostech ve sportu detailně pojednává Bäck (2009).

⁴⁰⁴ Problematickým bodem je otázka historické stability obsahu vybrané ctnosti a rovněž kulturní preference konkrétních ctností. O tomto tématu podrobně referuje MacIntyre (2004, 145-297).

disciplína (ochota plnit stanovené úkoly a dovednost dostát určenému režimu), odhodlanost, hraní ve sportovním duchu (*sportsmanship*) či hraní fair play (tj. s respektem ke hře).⁴⁰⁵ Posledně zmíněné kvality (*sportsmanship*, *fair play*) patří k hojně diskutovaným tématům v rámci etiky sportu (vizte např. Feezell 1986; Butcher a Schneiderová 1998) a bývají s dobrým sportem často spojovány (např. Feezell 2006). Můžeme se ptát, za jakých podmínek jde skutečně o hraní fér, tj. co hrát fér vlastně znamená. Jirásek tuto podmínku specifikuje následovně (2005, 257-258):

„Respekt k pravidlům, má-li být normou skutku etickou a nikoliv právní, musí velmi pečlivě vnímat konkrétní podobu, resp. vnitřní motivaci lidské činnosti. Jedná-li se o zvykové jednání (etos), zůstáváme spíše v rovině právních regulí a společensky legitimního chování, nikoliv však jednání etického... Teprve však překročí-li konkrétní čin rovinu zvykovou a bude-li uskutečněn s úmyslem bytostně personálním, s mravním rozhodováním podmíněném svědomím, můžeme daný skutek považovat za čin etický (éthos), za mravně jednání a chování skutku dle zásad fair play. Pouze osobní angažovanost ve prospěch pravidel rozhoduje o reálném jednání dle fair play.“

Problematickým bodem ve vztahu ke ctnostem ve sportu je tzv. *gamesmanship*, tj. používání různých triků a taktik k získání psychologické výhody a vítězství ve hře. Příkladem může být dobrovolné upadnutí ve fotbale, kterým se sportovec dožaduje penalty. Jde o jednání, které přímo neporušuje pravidla konkrétní hry, ale pohybuje se na hraně toho, co považujeme za eticky správné. Ačkoli může tento fenomén potenciálně přinášet některé pozitivní důsledky (např. nám může pomoci lépe pochopit daný sport a jeho pravidla⁴⁰⁶), lze proti němu namítnout, že opomíjí význam dobrých úmyslů, které jsou základem žádoucího sportovního přístupu. Dobrý sport z pohledu etiky ctností není jen o důsledcích, které naše jednání přináší, ale také (a především) o způsobech provádění těchto jednání a o úmyslech, které jim předcházejí.⁴⁰⁷

Šestou a poslední vlastností, kterou v tomto oddílu zmíním, je tzv. herní postoj (*playful attitude*) (Mareš 2023b, 33). Tento fenomén lze vymezit následovně (Mareš a Ryallová 2021a, 298):

„Intencionální, dobrovolně zvolený způsob, jak být otevřený herním situacím a adekvátně na ně reagovat; kdy jsme vnitřně motivováni, jsme ve ‚hře‘, tj. jsme pozorní a ponoření do činnosti v jejím vlastním prostoru a čase a prožíváme ji jako příjemnou; jsme jaksi rozmarní ve výběru herní akce; a fungujeme v modu pozitivních mentálních stavů a dispozic, jako je zvědavost, energie, nadšení, tvořivost, spontánnost a anticipace.“⁴⁰⁸

⁴⁰⁵ O fenoménu fair play, jeho historickém ukotvení a vztahu ke sportu pojednává Jirásek (2005, 248-261). Pojetí fair play jakožto respektu ke hře rozvíjejí Butcher a Schneiderová (1998). Posledně zmínění autoři nabízejí propracovanou koncepci fair play, která mj. poukazuje na nedostatečnost pouhého tolerování druhých ve hře a pouhého respektování pravidel. Fair play znamená morální jednání nad rámec pravidel, které vychází z respektu ke hře samotné.

⁴⁰⁶ Shawn Klein se na IAPS konferenci 2022 pokusil vyzdvihnout některé pozitivní aspekty tohoto fenoménu. Hovořil o něm jako o procesu objevování (*discovery process*).

⁴⁰⁷ Rozšiřující literaturou k danému tématu je text od Leoty a Turpa (2022). Dle těchto autorů je efektivní užití jevu zvaného *gamesmanship* příkladem strategické excelentnosti (*strategic excellence*) a spadá do hranic toho, co je v soutěžních sportech dovoleno.

⁴⁰⁸ Původní anglický text: ‘An intentional, voluntarily chosen way to be open and responsive to the play situation; to be intrinsically motivated, to be in the “game”, that is attentive towards, and immersed in the activity in its own space and time, and to experience it as pleasurable; to be capricious in the choice of play action; and to operate through the mode of positive mental states and dispositions, such as curiosity, energy, enthusiasm, creativity, spontaneity, and anticipation.’

Herní postoj, na rozdíl od Suitsova specifického postoje hráče (*lusory attitude*), není konstitutivním prvkem hraní hry, tj. není nutnou podmínkou pro to, aby mohlo něco jako hraní či sportování probíhat. Spíše jde o postoj, který obohacuje naši účast ve hře (sportu) tím, že nám umožňuje skutečně pronikat do procesu herního dění. Morgan (2008, 138) v dané souvislosti poznamenává, že plné dotknutí se vnitřní hodnoty hry je možné pouze za předpokladu, že ji plně hrajeme. Ona hlubší účast ve hře s sebou přináší specifickou bohatost prožitku, která se nedostavuje při pouhé účasti v dané aktivitě (Mareš a Ryallová 2021a, 301).⁴⁰⁹

Herní postoj má díky výše popsaných rysům rovněž význam pro výkon. Sportovec v tomto modu „hraje“, spíše než že by se na hru příliš upínal a příliš o ní přemýšlel. Tento postoj tak umožňuje být součástí hry přiměřeně výzvám, které před nás daná činnost staví. Je potřeba poznamenat, že nejde o jediný žádoucí postoj, který můžeme ve sportu mít. V praxi bývá sportovec v mixu různých nastavení (např. zaměřený na vítězství, agresivní, hrající s nadšením), které se mohou měnit s ohledem na průběh dění. Být dobrým sportovcem v morálním i výkonovém smyslu vyžaduje více než mít pouze herní postoj. Je potřeba disponovat kombinací různých postojů, které se v průběhu herního dění mají vynořit ve vhodném pořadí a ve správném čase. Uvažujeme-li ovšem o dobrém sportu na rovině vnitřního nastavení sportovce, je potřeba herní postoj vyzdvihnout jako jeho podstatný konstitutivní rys (Mareš a Ryallová 2021a, 302-303). Slouží totiž jako předpoklad pro to, abychom hráli opravdově (*genuinely*), „z celého srdce“ (*wholeheartedly*) a rovněž provozovali sport ctnostně. K posledně zmíněnému bodu Schneiderová (2001) poznamenává, že herní postoj (v jejím pojednání *play attitude*) představuje základ pro fair play a respekt k pravidlům hry. Tento výrok lze interpretovat pomocí odkazu na základní charakteristiky herního postoje. V daném přístupu nám totiž záleží na procesu hraní, do kterého jsme ponořeni, a tím pádem nám záleží i na tom, aby hraní probíhalo dle pravidel a v duchu pozitivního střetu, který bude přínosný pro všechny zúčastněné.

Lze namítnout, že herní postoj se týká pouze amatérského sportu a není žádoucí pro sport výkonový či profesionální. V nich totiž není prostor pro volné hraní. Naopak je v nich potřeba hrát zodpovědně a chtít podat co nejlepší výkon. K této námitce zde pouze poznamenám, že herní postoj tyto další přístupy nevylučuje. Spíše upozorňuje na jejich nedostatečnost v případě seriózního zabývání se otázkou, co znamená mít ke sportu dobrý přístup. Můžeme přesto dále namítnout, že ne každý dobrý sport musí být, co se přístupu týče, vnitřně motivovaný či prožitkově příjemný. Sport poměrně často zahrnuje bolest či nepříjemné prožitky (zklamání, smutek, frustraci). Kromě toho můžeme sportovat pro instrumentálně hodnotné účely (např. získávání peněz pro charitu).⁴¹⁰

Nechci tvrdit, že dobrý sport uvedené nepříjemné prožitky a instrumentální prvky nemůže obsahovat. Nezastávám tedy, že dobrý sport pro nás musí být příjemný a vnitřně zajímavý

⁴⁰⁹ Nabízí se podrobnější rozpracování fenomenologického rozměru herního postoje jakožto specifického typu prožívání světa a rovněž ontologického rozměru tohoto postoje jakožto specifického bytí ve světě a vztahování se ke světu. Tyto roviny zde musím ponechat pro omezený prostor stranou.

⁴¹⁰ Inspirativní je v tomto ohledu projekt Saves Help, jehož hlavní tváří je český hokejový brankář Šimon Hrubec. O tomto projektu pojednává v následujícím rozhovoru: https://www.hokej.cz/hrubec-o-svycarsku-i-budoucnosti-ze-saves-help-je-nadseny/5075018?fbclid=IwAR2GfMVVs6sbQrU5W0jWnRgQLh_bwWbx_t7y2o_WOCJl3QM75Dg-colglSo_aem_AecrwK_oSK-VWodnnRjYkRyRts121FMZKmt_ACHIZHyTBX5GPRJxEfQTzt4Uw1WxNuA. Citováno 14. 7. 2023.

v každém okamžiku a ve všech případech naší účasti. Považuji ovšem za podstatné zdůraznit, že pokud bychom sport pravidelně a dlouhodobě (dokonce po celou dobu naší profesionální či amatérské kariéry) provozovali bez herního postoje, pak by nám něco velmi důležitého chybělo. Dobré sportovní střetávání (nejen) z morálního hlediska je takové, které je konané s herním postojem.⁴¹¹ Přesuňme se nyní od sportujícího jedince do roviny sportovního prostředí.

2.2.3 Dobrý sport na rovině prostředí

První vlastnost v tomto rozměru dobrého sportu se týká otevřenosti provozování. Dobrý sport je otevřený každé lidské bytosti, tj. nezahrnuje diskriminaci (Mareš 2023b, 33-34). S danou myšlenkou se lze setkat v *Olympijské chartě* (2021, 8), část „Základní principy olympismu“, bod 4: „*Provozování sportu je lidským právem. Každý jednotlivec musí mít možnost provozovat sport bez jakékoli diskriminace a v olympijském duchu, jenž vyžaduje vzájemné porozumění v duchu přátelství, solidarity a fair play.*“⁴¹² Můžeme se ptát, na jakém základě je sport lidským právem, ovšem základní olympijská myšlenka je poměrně jasná: sport je lidskou kategorií a tím pádem má být přístupný každé lidské bytosti, a to bez jakékoli diskriminace, jako je diskriminace na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, sexuální orientace, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnosti či společenského původu, majetku, rodinné historie nebo jiného postavení (vizte „Základní principy olympismu“, bod 6). Vlastnost otevřenosti ovšem neznamená, že by dobrý sport nezahrnoval kategorie a pojem způsobilosti.⁴¹³ Naopak jde o důležité prvky, které činí sport spravedlivým (vizte výše dobrý sport na rovině aktivity). Adekvátní kategorizování je důležitou součástí smysluplné a férové soutěže. Na kulturní rovině daná otevřenost znamená, že žádná ze skupin lidí-sportovců není obecně vyloučena z možnosti účastnit se sportovních klání, ale naopak je pro každou skupinu tato možnost vytvořena. Kreft (2019, 263) k tomu uvádí: „... *globální sport nemůže přežít, dokonce ani fungovat, pokud aktivně nebojuje proti rasismu, sexismu a mnoha dalším ideologiím diskriminace.*“⁴¹⁴

Za druhé, dobrý sport cílí na pozitivní působení na společnost tím, že klade důraz na kultivaci člověka a jeho rozkvět (Mareš 2023b, 34). Zde je opět možné odkázat k *Olympijské chartě* (2021, 8), část „Základní principy olympismu“, bod 2, kde je představena myšlenka zapojení sportu do služby harmonického rozvoje lidstva s cílem vytvořit mírovou společnost, která dbá o zachování lidské důstojnosti. Sport, jak upozorňuje Breivik (1998, 105), není uzavřeným světem. Je spíše vlivným sociálním fenoménem a nezanedbatelnou součástí životů

⁴¹¹ S tímto postojem se pojí dále otázka, zda je herní postoj žádoucí ve všech sportech, či zda pouze v některých (např. těch týmových). V textu pro JPS (Mareš a Ryálová 2021a, 302-303) stručně nastiňujeme, že prostor pro tento postoj je obsažen prakticky ve všech sportech. Je ovšem potřeba doplnit, že aplikace na některé sporty (např. box či vzpírání) vyžaduje specifickou interpretaci, kdy některé prvky budou upozaděny (v případě vzpírání např. spontánnost, která může naopak výrazně vystupovat do popředí u sportů jako hokej, basketbal či právě box) a některé mohou být naopak zintenzivněny (např. energie a nadšení v případě boxu či vzpírání). Zdá se rovněž, že herní postoj není exkluzivní doménou sportu. Lze si ho totiž dobře představit jako žádoucí prvek například u hry na hudební nástroje.

⁴¹² Původní anglický text: *‘The practice of sport is a human right. Every individual must have the possibility of practising sport, without discrimination of any kind and in the Olympic spirit, which requires mutual understanding with a spirit of friendship, solidarity and fair play.’*

⁴¹³ Pro účast např. v obecné kategorii paralympijského sportu nebude způsobilý člověk, který není tělesně, zrakově či intelektově znevýhodněný.

⁴¹⁴ Původní anglický text: *‘... global sport cannot survive, not even function if it does not actively fight against racism, sexism, and many other ideologies of discrimination.’*

mnoha lidí. Breivik v dané souvislosti poznamenává (1998, 107): „... sport je součástí společnosti, v níž se hodnoty jaksi přelévají mezi jednotlivými praxemi a institucemi a vzájemně se různými způsoby ovlivňují.“⁴¹⁵ K této skutečnosti je potřeba doplnit myšlenku, kterou výstižně formuluje Morgan (2006), totiž že sport má morální význam (*sport morally matter*). Sport je dobrý tehdy, když obsahuje a aktivně prosazuje určité hodnoty a není orientován pouze na některé dílčí prvky, jako výsledky, rekordy či popularitu. Jirásek (2005, 259) trefně poznamenává, že sportovní soutěže se neorganizují kvůli morálnímu rozvoji, kvůli realizaci zásady fair play, ale kvůli poměřování sil, agonistické rivalizaci účastníků, realizaci úspěchu či kvůli dosažení superiority. To ovšem neznamená, že by morálka a otázka hodnot neměly ve sportu důležité místo. Z hlediska normativního, kdy základní snahou je stanovení podmínek dobrého sportu, patří naopak k centrálním pilířům. Dobrý sport je hodnotově orientovaný v tom smyslu, že jde za rámcem podávání kvalitních výkonů a statisticky zachytitelných výsledků. Daný rámec principiálně nediskredituje, ovšem dává mu určité hranice tím, že specifikuje podmínky, za kterých je žádoucí. Činí tak pomocí odkazu na hodnoty, jako je zdraví, respekt, solidarita či odpovědnost, které ze sportu utvářejí aktivitu s etickým přesahem.⁴¹⁶

Tyto teoretické vhledy mají konkrétní důsledky pro praxe. Dobrý sport kupříkladu vyžaduje, aby přístup rodičů, trenérů, klubů, organizací i řídicích orgánů byl rozumný. Určení konkrétního obsahu pojmu rozumnost je náročným úkolem, který vyžaduje multidisciplinární přístup a reflexi umožňující učit se z předchozích chyb. Můžeme nicméně specifikovat minimální podmínky tohoto přístupu. Dobrý sport není pro člověka škodlivý. Za škodlivý sport můžeme přitom označit ten, který klade jednostranný důraz na výkon a progres na úkor hodnot, jako je radost a pozitivního prožitků samotného sportovce. To představuje výzvu pro řadu forem sportovní činnosti, včetně současného soutěžního mládežnického sportu a profesionálního, na výkon orientovaného sportu. Zurc (2019, 341-342) zdůrazňuje, že soutěžní povaha sportu a zájem o vítězství za každou cenu mohou být velmi škodlivé zejména pro sportovce v preadolescentním věku (tj. 9-12 let). Mezi nejpálčivější témata spolu se Škerbičem řadí vykořisťování dětí (*exploitation of children*), přičemž za jedny z nejrizikovějších z pohledu etických problémů ve vztahu k well beingu dětí označuje estetické sporty jako gymnastiku či krasobruslení (Zurc 2019, 344). Výzvou zde je pojímat sportovce jakožto osobu, nikoli jako komoditu či nástroj pro realizaci snů někoho jiného. Odevzdání maxima, které bylo v postojové rovině uvedeno jako jedna z vlastností dobrého sportu, neznamená obsesivní důraz na výkon. Je žádoucí tehdy, pokud je

⁴¹⁵ Původní anglický text: '... sport is part of a society where values flow back and forth between practices and institutions, and influence each other in various ways.' Tato Breivikova teze vyvolává otázku, zda a do jaké míry lze provozovat „dobrý sport“ ve společenských zřízeních, kde politický režim a kulturní zvyklosti jsou významně odlišné od daného pojetí sportu. Jinými slovy se můžeme ptát, jaké podmínky na úrovni společnosti/kultury musejí být splněny, aby provozování „dobrého sportu“ mohlo nastat. Breivik k modernímu sportu poznamenává, že je ovlivněn materiálními a ekonomickými faktory, konkrétně technologiemi a kapitálem. Dobrý sport se zdá být ten, který nepřijímá nekriticky status quo, ale aktivně prosazuje hodnoty, které mohou dokonce jít proti některým formám provozování dané činnosti (např. proti sportu, který by v zájmu ekonomického zisku preferoval jen některé skupiny obyvatelstva).

⁴¹⁶ Konsekvencialisticky orientovaný přístup k dobrému sportu by zde mohl zdůraznit sociální potenciál sportování. Příkladem by byl sport provozovaný jako forma politického protestu proti rasové nespravedlnosti, dále sport zaměřený na získávání peněz na výzkum rakoviny či sport provozovaný za účelem vymanění vlastní rodiny z chudoby. Hodnoty zmíněné v hlavním textu neuvádím s ohledem na jejich možné pozitivní důsledky, ale protože jde o základní hodnoty dobrého sportu, které jsou do jisté míry žádoucí bez ohledu na to, co přinášejí.

v souladu s osobním rozvojem a zachováním fyzického i duševního zdraví (k tomu relevantní již Aristotelés 1998, 1338b, 40-1339a, 5).

Aristotelés v *Politice* ohledně negativ přehnané tělesné výchovy uvádí následující (1998, 1338b, 30-40: „*Ti však, kteří v tom při výchově dětí přehánějí a v tom, co je nutné, ponechávají je bez výchovy, vychovávají si opravdu řemeslníky, neboť je učiní užitečnými jenom pro jediný úkol v obci, a to ještě, jak náš výklad dokazuje, hůře než ostatní.*“ Spíše než konkrétní návrh, jak by sport měl být hrán⁴¹⁷, představuje Aristotelés obecný pohled na to, jak by ke sportu mělo být přistupováno. Aristotelské poselství modernímu sportu lze formulovat následujícím způsobem: Sportovci, trenéři, manažeři a řídicí orgány by si měli uvědomit a vzít v potaz, že sport není jen o tom být úspěšný a vyhrávat trofeje (přístup běžný v moderním sportu orientovaném na výkon), ale že hraje také formativní roli v našich životech, a především že existuje jako možnost obklopená jinými hodnotnými alternativami. Sport by měl otevírat naše perspektivy a (paradoxně) nás prostřednictvím kultivace našeho těla přivést za hranice naší tělesnosti do oblasti morálky, osobní dokonalosti a nakonec i moudrosti. Neznamená to, že by věnování se sportu a osobní zápal pro něj byly špatné. Aristotelské poselství spíše říká, že důraz pouze na sport s sebou přináší řadu rizik a je v podstatných ohledech nedostatečný (Mareš 2022, 553-554).⁴¹⁸

Dále je potřeba uvést, že dobrý sport nezahrnuje korupci (Mareš 2023b, 34). Tato vlastnost je úzce provázána s vlastností uvedenou na rovině aktivity, totiž že výsledek je předmětem střetu a není znám předem. Na rovině prostředí to znamená, že základní aspekty sportování, totiž předvádění fyzických dovedností a demonstrace fyzické zdatnosti (srov. Papineau 2017, 244-245), nebudou manipulovány politickými ani ekonomickými zájmy (tj. např. sázením, kdy výsledek sportovního střetu je předem domluven, aby z něj mohly zainteresované strany ekonomicky či jinak profitovat). Ačkoli sport často funguje v úzké spolupráci se státním i soukromým sektorem, není ani politickým, ani podnikatelským nástrojem ve smyslu ideologické manipulace či prosté generace zisku.⁴¹⁹

Dosud uvedené vlastnosti v probírané rovině dobrého sportu se týkaly lidské kultury. Pokud bychom zůstali pouze u nich, nabízela by se námitka, že takovýto sport je antropocentrický a že dostatečně nezohledňuje vlastní zakořeněnost do světa, který zahrnuje mnohem více než jen lidské bytosti. Nelze proto opomenout ani živočišnou říši a přírodní prostředí. Pojednejme nejprve o říši živočichů. Dobrý sport je ten, který nevykořisťuje zvířata pro účely podání co nejlepšího výkonu a pobavení diváků (Mareš 2023b, 34-35). Naopak zahrnuje aktivní snahu chránit zdraví zvířat, respektovat jejich hodnotu jakožto živých bytostí a starat se o jejich blaho (či alespoň nebránit tomuto blahu)⁴²⁰, a to nikoli pro možný užitek (konsekvencialismus), ale protože to vyplývá

⁴¹⁷ Jak by sport měl být hrán vystihuje pojednání o herním postoji, o kterém hovořím v závěru části o dobrém sportu na rovině postoje. Pro podrobnosti vizte Mareš a Ryallová (2021a).

⁴¹⁸ Některá témata, jimž se věnuje představená vlastnost dobrého sportu, podrobně rozebírají Torres a Lopez Frías (2023) ve svém textu o spravedlivě organizovaném mládežnickém sportu. Tito autoři pojmají spravedlivý sport mládeže jako podnik, v němž dospělí spolupracují na podpoře snahy dětí o dosažení autonomie, posilují jejich schopnosti prosazovat své zájmy i potřeby a podporují vytváření společenství sobě rovných.

⁴¹⁹ Vztah sportu a politiky je značně komplexním tématem. Pojednává o něm kupříkladu Kreft (2019), který upozorňuje na vzájemné propojení obou oblastí. Vztah sportu, etiky a politiky je dále rozpracován Meeuwssenovou a Kreftem (2022). Detailní kritiku olympismu jakožto ideologického nástroje představuje Simonović (*Olimpijska podvala* či *Philosophy of Olympism*).

⁴²⁰ Pozitivním vzorem je Evropská jezdecká federace (*European Equestrian Federation*, EEF), jejíž mise blaho koní zahrnuje (strategie pro období 2022-2026): *‘The EEF’s mission is to provide the platform to inspire the growth and*

z našeho postavení vůči zvířatům jakožto bytostem majícím vnitřní svět (Kozuchowski 2020, 190).⁴²¹ Uvedené myšlenky lze opřít o teze R. Spaemanna (1998, 198-199):

*„... zvíře je předmětem, nikoli adresátem odpovědnosti. Odpovídáme za ně, ale neodpovídáme se jemu... Zásadní odpovědnost kromě toho neseme za ta zvířata, která jsme si přivlastnili, která tedy nežijí ve svém přirozeném koutku životního prostředí, nýbrž kterým jsme my sami utvořili jejich okolí, která jsme učinili na sobě závislými. Chovat se k nim jako k pouhým věcem nám zakazuje sebeúcta a náš požadavek, být v úctě jako bytosti, které samy stojí výše než zvíře.“*⁴²²

Dobrý sport je dále ten, který je šetrný k životnímu prostředí (Mareš 2023b, 35). Tento požadavek je v napětí s velikými sportovními událostmi (*sports mega events*), jež vyžadují náročné cestování, stavbu nových komplexů a tím pádem i významnou restrukturalizaci krajiny v místech, kde se konají. Dobrým sportem tedy z tohoto hlediska nebude proběhlý Světový pohár v Kataru (2022), který mimo jiné zahrnoval náročnou stavbu nových stadionů a masivní cestování.⁴²³ Ryallová (2023b) k danému tématu uvádí:

*„... dobrý sport nemusí zahrnovat sportovce a sportovní doprovod, kteří cestují po celém světě pro naše potěšení. Nemusí ani zahrnovat určování, kdo je nejlepší, kterým uspokojujeme naše ego či které nám přináší užitek z toho, že vidíme některé úžasné sportovce soutěžit tváří v tvář proti sobě. Dobrý sport se může odehrávat v mnohem lokálnějších měřítku, a právě to bychom měli podporovat.“*⁴²⁴

Ryallová tuto myšlenku formuluje v reakci na britskou běžkyni Innes FitzGeraldovou, která odmítla létat na atletické závody kvůli uhlíkové stopě, kterou létání zanechává. V dopise pro UK Athletics FitzGeraldová uvádí (in Ryallová 2023b):

„Nikdy by mi nebylo příjemné létat s vědomím, že lidé mohou díky tomu přicházet o živobytí, domovy a své blízké. To nejmenší, co mohu udělat, je vyjádřit svou solidaritu s těmi, kteří trpí

accessibility of equestrian sport with horse welfare as the guiding principle of our progressive and transparent leadership. Výrok je dostupný na stránkách federace: <https://www.euroequestrian.eu/en/About-the-EEF/EEF-Mission.html>. Citováno 3. 2. 2022.

⁴²¹ S uvedenými etickými tezemi se přitom pojí řada filosofických problémů, které jsou předmětem odborných diskuzí. Mají zvířata práva? Na jakém základě jim je lze připsat? Má člověk právo využívat zvířata v rámci sportovních činností? Na jakém základě tak může činit? Jak poznáme, že je pro zvíře (např. koně) účast ve sportu spíše příjemná než nepříjemná? Lze to vůbec poznat? Některé z těchto otázek adresoval L. Kreft na 11. ročníku České konference k filosofii sportu (říjen 2022), který se etikou sportu ve vztahu ke zvířatům zabývá. Záznam jeho přednášky je dostupný zde: <https://www.youtube.com/watch?v=qn8gbUBH7IY>. Citováno 7. 3. 2023.

⁴²² O etické odpovědnosti člověka vůči zvířatům u R. Spaemanna pojednává Kozuchowski (2020). Text poskytuje cenné vhledy do Spaemannova uvažování, ovšem nutno dodat, že jeho kvalita a jazyková úroveň (jde o překlad z polštiny do angličtiny) nejsou vysoké.

⁴²³ Toto mistrovství je nicméně problematické i z jiného hlediska. Katar totiž patří k zemím nerespektujícím lidská práva, konkrétně upírajícím práva ženám či homosexuálům. Při stavbě nových stadionů navíc zemřely tisíce lidí. O tématu pojednává E. Ryallová v tomto textu: <https://iai.tv/articles/the-beautiful-game-made-ugly-auid-2310?fbclid=IwAR1fbbUNFtH0nxJSuJTBOsE-Cc0gN7MEQDcirksWsd6D6YWGJO8bA0BgJ3I>. Citováno 8. 2. 2023.

⁴²⁴ Původní anglický text: *‘... good sport doesn’t have to involve athletes and the sporting entourage to travel around the world for our entertainment, or even to determine who is the best just to satisfy egos or our relish in seeing some amazing athletes compete face-to-face against each other. Good sport can take place on a much more local scale and this is what we should be promoting.’*

*v první linii klimatického kolapsu. Rozhodnout se takto nebylo snadné, ale jen máloco se vyrovná zármutku, který bych cítila, kdybych létala.*⁴²⁵

Vliv elitního mezinárodního sportu (např. olympijských her či světových pohárů) na přírodní prostředí a změnu klimatu je důležitým současným problémem, který je hoden seriózního filosofického (etického) zkoumání. Ochrana přírody (včetně neplýtvání zdroji) představuje významnou morální hodnotu a základní podmínku pro rozvoj lidského společenství. Jelikož komplexní etická diskuze o dopadu sportu na životní prostředí a o žádoucí implikaci ochrany životního prostředí na podobu moderního sportu dosud neproběhla (srov. Edgar 2020, 2), ponechávám tuto vlastnost zároveň jako pozvánku k dalšímu promýšlení.

2.3 Přehled vlastností dobrého sportu

Sport byl v první kapitole práce definován takto: „*Institucionalizované, pravidly specifikované, v jistém smyslu herní střetávání v rámci různých individuálních zkoušek (výzev) a organizovaných soutěží lidských fyzických (tělesných, pohybových) dovedností.*“ Dobrý sport z ontologického a morálního hlediska, u druhého zmíněného konkrétně s ohledem na pozice morálního realismu, tradiční etiky ctností a vybrané moderní autory v rámci filosofie sportu (zejm. z pozic širokého internalismu), bude vykazovat minimálně tyto vlastnosti:

Na rovině aktivity (ontologické hledisko) je dobrý sport ten, který:

- je optimálně náročný (obtížný);
- je, co se základní struktury a podmínek provozování týče, spravedlivý;
- má otevřený výsledek (tj. výsledek je předmětem střetu a není tím pádem znám předem);
- podporuje holistický rozvoj lidské bytosti a vyhýbá se jednostranné orientaci pouze na fyzickou zdatnost a její předvádění.

Na rovině postoje (morální hledisko) je dobrý sport ten, u kterého sportovec:

- hraje férově, s respektem k pravidlům, rozhodčím i druhým sportovcům;
- „dává do hry srdce“, projevuje zápal ke hře;
- nachází optimální balanc mezi hraním a vítězením (touhou po úspěchu);
- prokazuje schopnost adekvátně se vypořádat s vítězstvím i porážkou / úspěchem i selháním;
- je zacílený na demonstraci a rozvoj ctností;
- koná danou činnost s herním postojem.

⁴²⁵ Původní anglický text: *‘I would never be comfortable flying in the knowledge that people could be losing their livelihoods, homes and loved ones as a result. The least I can do is voice my solidarity with those suffering on the front line of climate breakdown. Coming to a decision has not been easy, however little compares to the grief I would feel taking the flight.’*

Na rovině prostředí, tj. společenské rovině (morální hledisko) je dobrý sport ten, který:

- je otevřený každé lidské bytosti, tj. nezahrnuje diskriminaci;
- cílí na pozitivní působení na společnost tím, že klade důraz na kultivaci člověka a jeho rozkvět (podporuje rozumný přístup, nezahrnuje vykořisťování sportovců);
- nezahrnuje korupci;
- nevykořisťuje zvířata, ale naopak zahrnuje aktivní snahu chránit zdraví zvířat, respektovat jejich hodnotu jakožto živých bytostí a starat se o jejich blaho (či alespoň nebránit tomuto blahu);
- je šetrný k životnímu prostředí.

Z uvedeného seznamu poměrně jasně vyplývá, že ne každou formu provozování sportu, se kterou se setkáme, můžeme označit za dobrou. Jako problematický se v mnoha ohledech jeví zejména profesionální a výkonový sport, který sice splňuje některé žádoucí vlastnosti (např. často zahrnuje vzrušující momenty či odevzdávání vlastního maxima), ovšem bývá v rozporu s řadou dalších vlastností (např. ne vždy kultivuje celkové zdraví lidské bytosti, ale naopak je často jednostranně zaměřen na pěstování fyzické zdatnosti, ne vždy je hrán s respektem a v duchu fair play, spíše není šetrný k životnímu prostředí a setkáváme se v něm s nerozumným, tj. přehnaným důrazem na výkonnost ze strany hráčů, trenérů či rodičů).

S ohledem na tyto myšlenky se jako problematická dále jeví otázka sportovních vzorů. Mezi vzory obvykle bývají řazeni ti sportovci, kteří jsou ve svém oboru mimořádní předváděnými výkony. Vysoká výkonnost ovšem automaticky neznamená, že by jejich postoj byl dále kompatibilní s dobrým sportem.

Můžeme se nicméně ptát, zda je uvedený seznam správně utvořený (tj. zda vlastnosti odpovídají zvolenému ontologickému a morálnímu hledisku), zda je vůbec realizovatelný či zda stojí za to se něčím jako klasifikací vlastností dobrého sportu vlastně zabývat. Tyto a další otázky se pokouším adresovat v diskuzi, kterou uzavírám druhou kapitolu této práce.

2.4 Diskuze ke druhé kapitole

Cílem předkládaného oddílu je doplnit hlavní text tím, že upozorním na silné stránky i slabiny diskutovaného projektu a rovněž na některá filosoficky sporná místa i zajímavá širší témata, která se s vymezením dobrého sportu pojí. Níže formulované myšlenky slouží, podobně jako tomu bylo v první kapitole, k podnícení hlubšího promyšlení hlavních částí dosud představeného textu.

Dobrý sport je v této práci nahlížen z hlediska ontologického a morálního. Ačkoli považuji tato hlediska za obzvláště relevantní, je potřeba zmínit, že samozřejmě nepředstavují jediné možnosti náhledu na problematiku žádoucí podoby sportu. Mezi další relevantní hlediska patří

hledisko zdravotní, ekonomické, edukativní či estetické.⁴²⁶ Pro ilustraci krátce nastíním možný náhled na žádoucí podobu sportu z hlediska estetického.

Obecně můžeme říci, že sport se týká pohybových dovedností a jejich předvádění (Papineau 2017, 236). Sportovní střetávání cílí na dosažení určitého žádoucího stavu věcí (úspěch, vítězství), ovšem ne každé jednání usilující o dosažení tohoto cíle je dovolené či žádoucí. Některá jednání jsou vyloučena konstitutivními pravidly či ethosem daného sportu. V případě dovolených jednání pak můžeme říci, že některá jsou více žádoucí na základě svých estetických kvalit. Simon, Torres a Hager (2018, 51) k tomu uvádějí:

„Můžeme také zastávat tezi, že vítězství, kterého bylo dosaženo esteticky ošklivou hrou, jako například častou hrou do těla v případě ledního hokeje, kdy tým horších bruslařů tuto strategii používá pouze za účelem zabránění týmu lepších bruslařů, aby oni mohli používat svoje dovednosti, je méně hodnotné než vítězství, kterého bylo dosaženo skrze primární hokejové dovednosti, mezi které patří perfektní bruslení a ovládání kotouče.“⁴²⁷

Zmínění autoři předpokládají, že sporty zahrnují určitý repertoár primárních dovedností, jejichž demonstrace činí dané aktivity hodnotnějšími. Mohli bychom namítnout, že na čem skutečně záleží, je výsledek našeho snažení (tj. například zda dokážeme vylézt na vrchol hory), nikoli jak bude vypadat způsob, jakým toho dosáhneme. Podobně v případě ledního hokeje lze namítnout, že i „ošklivé“ góly se počítají stejně jako ty „krásné“ a mohou dokonce přispět k celkovému „krásnému“ vítězství. Tyto námitky jsou opodstatněné, vynechávají ovšem důležitý aspekt sportování. Lze totiž argumentovat, že sporty nás prostřednictvím pravidel a svého strukturálního rámce zvou k tomu osvojit si potřebné dovednosti a umět je precizně i kreativně předvádět.⁴²⁸ Abychom hráli kupříkladu lední hokej dobře, musíme se naučit více než jen dokázat dostat puk do branky. Jak naznačují Simon, Torres a Hager, je potřeba se naučit ovládat kotouč, dobře bruslit, přihrávat či přesně střílet. Jinými slovy je potřeba si osvojit určitou sadu dovedností, kterou hra ledního hokeje vyžaduje a které činí tuto hru krásnou, resp. vzrušující.

Presuňme se nyní od alternativních náhledů na žádoucí podobu sportu k těm hlediskům, která byla ve druhé kapitole uplatněna. Předkládaný seznam vlastností nepopisuje sportovní realitu, jaká je, ale spíše z normativního hlediska stanovuje, jaké vlastnosti utvářejí dobrý sport. Základem argumentace jsou strukturální standardy a morální hodnoty, nikoli předpoklad, že jsou-li věci určitým způsobem (např. je-li ve sportu patrná šetrnost k životnímu prostředí, hraní fair play či otevřenost výsledku), měly by tak prostě být (*is-ought fallacy*) (Mareš 2023b, 35).⁴²⁹

⁴²⁶ Daná hlediska přitom mohou dospívat ke stejným či podobným vlastnostem, ovšem budou se lišit co do celkové struktury a konkrétního obsahu daných vlastností, jež vyplynou z důrazu daného hlediska.

⁴²⁷ Původní anglický text: *‘It is also arguable that a win achieved by aesthetically ugly play, such as frequent body checking in an ice hockey game by a team of inferior skaters for the sole purpose of preventing the team of better skaters from employing their skills, is less meaningful than one achieved through primary skills of hockey, such as excellent skating and puck handling.’*

⁴²⁸ Existují přitom sporty (např. krasobruslení či gymnastika), u nichž je estetický element podstatně svázaný s danou činností. Tyto sporty jsou z významné části hodnocené (*judged*) dle estetických kritérií. Jiné sporty (např. fotbal, lední hokej, basketbal či běh) jsou více založeny na efektivitě směrem k dosahování výsledku. To ovšem neznamená, že by estetický prvek nebyl v případě těchto sportů relevantní oblastí zájmu, zabýváme-li se problematikou jejich „dobroti“.

⁴²⁹ Můžeme samozřejmě říci, že některé jevy, které jsou v realitě pozorovatelné, by v ní měly být (např. hraní fair play). Problém spočívá ve zdůvodnění daného tvrzení (např. „je správné hrát fair play“). Vyvození normativity z fakticity (*is-ought*) je omylem v tom, že nám neposkytuje dostatečný argumentační základ pro dané tvrzení, ačkoli samotné tvrzení může být správné. Tento argumentační základ poskytují etické standardy a morální hodnoty,

To ovšem neznamená, že předkládané vlastnosti dobrého sportu nemají slabá místa či že s sebou nepřinášejí žádné obtíže.

Předně je potřeba uvést, že seznam vlastností byl vytvořen s ohledem na moderní sport a vychází ze západní perspektivy, čili jeho záběr je limitovaný (Mareš 2023b, 36). Při pohledu do minulosti lze konstatovat, že některé vlastnosti nebyly běžně uznávané. Olivová (1988, 117) kupříkladu uvádí, že starořecké panhelénské slavnosti byly přístupné pouze řeckým svobodným mužům a nikoli například vdaným řeckým ženám. To ovšem neznamená, že by identifikovaná vlastnost otevřenosti nebyla objektivně žádoucí. Bylo by zavádějící tvrdit, že daný seznam je jednoduše aplikovatelný na každou historickou epochu a každou kulturu. Tato aplikace stojí a padá na přijetí zvoleného morálního hlediska, z něho vyplývajících hodnot a základních premis jednotlivých vlastností. Pokud předložený seznam úspěšně navazuje na objektivně žádoucí standardy a hodnoty, pak ale stojí za to se jím zabývat v každém kulturně-historickém kontextu.⁴³⁰

Předložené vlastnosti dobrého sportu budou ovšem jen stěží přijaty těmi, kteří jsou skeptičtí k obecným klasifikacím, tj. např. radikálními historiky, kulturními relativisty, kontextualisty či anti-esencialisticky smýšlejícími badateli. Nebudou patrně přijaty ani těmi, kteří moralitu ve sportu nepovažují za důležitou, tedy např. těmi, kteří budou explicitně či implicitně zastávat myšlenku, že pravidla by měla být chápána a brána jako nástroj prosazení vlastního zájmu (*egoistic device*), což znamená podřídit se jim a apelovat na jejich dodržování v případě, kdy to je v našem zájmu, a porušovat je v případě, kdy jejich dodržování v našem zájmu není (Morgan 2006, Preface; Mareš 2023b, 35).⁴³¹ Příkladem takového porušení je seknutí soupeře v ledním hokeji, když se zrovna rozhodčí nedívá a když my chceme soupeře „rozhodit“.

Odpověď druhé zmíněné skupině, tj. antimoralistům, může znít takto: Sport není pouze o nás a našich vlastních zájmech, ale vždy o nás ve vztahu k druhým a ke hře samotné. Je potřeba učit se kultivovat vlastní zájmy, nikoli je pouze prosazovat. Spaemann (1995, 16-17) v dané souvislosti poznamenává, že člověk není bytostí předem určenou instinkty, nýbrž je bytostí, která musí měřítko svého jednání teprve hledat a nalézat. Dle Spaemanna rada „dělej, co se ti zamlouvá“ nepostačuje k odpovědi na otázku, co se nám má zamlouvat. Pro odpověď na tuto otázku je potřeba vytrýbit svou vůli se zřetelem k tomu, je míněno slovem „dobrý“. Orientace na vlastní zájem je nedostatečná rovněž z toho důvodu, že člověk je bytostí situovanou do společenství druhých (Spaemann 1995, 17): „*Neexistují totiž jen já sám s tím, co se mně zamlouvá, nýbrž také jiní lidé s tím, co se zamlouvá jim.*“⁴³²

o které se dané tvrzení opírá. O možnosti, že premisa „je“ může za určitých okolností vyústit do závěru „má být“ pojednává ve vztahu k funkčním pojmům MacIntyre (2004, 74-77).

⁴³⁰ Otázka objektivně žádoucích lidských hodnot představuje závažný filosofický problém. Můžeme se ptát, na jakém základě lze dané hodnoty formulovat, jaký je jejich ontologický status a jak přesně dospíváme k jejich poznání. Tyto otázky jsou filosoficky podstatné, ovšem překračují rámec této práce. Rozšiřující literaturou k dané problematice je text Curryho, Mullinse a Whitehouse (2019), kteří se zabývají univerzalitou vybraných morálních hodnot a pravidel.

⁴³¹ Morgan danou tezi formuluje na základě diskuzí se svými studenty o morálně žádoucím jednání ve sportu. Analogicky k pravidlům lze uvést rovněž rovinu zvykovou, tj. chovat se v souladu se zvyky a duchem daného sportu (např. nahlásit out v tenise, když jsem ho sám viděl, a naopak ho nenahlásit, když jsem ho neviděl). Oproti dodržování pravidel je tato rovina více problematická, jelikož daný zvyk nemusí být explicitně formulovaný, transparentní, a tím pádem vymahatelný. Zůstává tedy otázka, na jakém základě lze dodržování daného zvyku vlastně vymáhat.

⁴³² Původní německý text (2009, 21): *‘Es gibt nämlich nicht nur mein Belieben, es gibt auch das Belieben der anderen.’* Hlubším problémem, kterého se uvedené teze týkají, je zdůvodnění objektivní morálky. Toto téma patří k hojně diskutovaným problémům současné morální filosofie.

Odpověď první skupině, tj. skeptikům vůči obecným klasifikacím, je komplikovanější. Můžeme, a pokud ano, měli bychom se pokoušet obecně uchopovat, co je to „dobrý sport“? Jedním z problémů obecných klasifikací je fakt, že dostatečně nepokrývají konkrétní problémy v realitě, kterou se pokoušejí klasifikovat, a mohou tak být problematizovány jakožto nedostatečně informativní. Pokud je například jednou z vlastností dobrého sportu to, že je otevřený každé lidské bytosti (tj. nezahrnuje diskriminaci), můžeme se ptát, zda je morálně v pořádku, aby ruští sportovci, kteří se nedistancují od či dokonce podporují (ať už přímo či symbolicky, např. pomocí gest) prezidenta Putina a tím pádem i agresí vůči Ukrajině, startovali na olympijských hrách r. 2024 v Paříži. Z druhé strany se můžeme ptát, zda je morálně v pořádku, aby ruští sportovci, kteří danou podporu nevyjadřují či ji aktivně popírají, byli z účasti na hrách vyloučeni čistě na základě národnostní příslušnosti k zemi, která vede válečný konflikt. Aplikace dané vlastnosti dobrého sportu na tento konkrétní příklad vyžaduje podrobnější analýzu celé situace a rovněž podrobnější vysvětlení vlastnosti vzhledem k tomuto konkrétnímu příkladu.⁴³³ Do hry poté vstupují rovněž vlastnosti další, např. to, zda vyloučení či zařazení sportovců je řádně odůvodněné a není výsledkem korupce či manipulativní ideologie.

To ovšem neznamená, že by vlastnost otevřenosti nebyla obecně žádoucí vlastností dobrého sportu. Znamená to pouze, že její aplikace vyžaduje dodatečné zkoumání, které specifikuje význam a hranice dané vlastnosti s ohledem na konkrétní případ. Podobně je tomu u aplikace ostatních vlastností dobrého sportu. Pokud je například další z jeho vlastností to, že sportovci hrají fér a respektují se, jak potom máme pohlížet na problematiku strategického faulování? I zde je potřeba zabývat se konkrétní povahou strategického faulu, jeho intenzitou a významem ve hře.⁴³⁴

Kromě otázky žádoucí aplikace konkrétní vlastnosti představuje problém rovněž otázka vzájemné slučitelnosti představených vlastností a konkrétní podoby daného sloučení. Pokud jedna z nich říká, že sportovci hrají fér a respektují se a další ze seznamu uvádí, že sportovec v dobrém sportu odevzdává vlastní maximum a je důstojným soupeřem pro svého soka, jak se máme zachovat v basketbalovém utkání, ve kterém je skóre 50-0? (tzv. *running up the score* dilemma) Je správné hrát naplno a nasázet svému evidentně slabšímu soupeři co nejvíce košů? Nebo je správné takového soupeře spíše začít šetřit a přestat hrát naplno? Je respekt k soupeři slučitelný s oběma těmito scénáři? Nebo jen s jedním? Nebo dokonce s žádným? I zde považuji za podstatné

⁴³³ Stanovisko autora této práce ke zmíněným otázkám zní: Budeme-li brát vážně olympijskou snahu podporovat společnost žijící v míru, pak sportovcova podpora režimu, který vede agresivní válečný konflikt, není s danou snahou slučitelná a neměl by tudíž na olympijských hrách startovat, bez ohledu na to, jaké národnosti je. Na druhou stranu by neměl být z účasti vyloučen sportovec, který se od daného režimu aktivně distancuje, ovšem národnostně k dané zemi přísluší, jelikož není v jeho rozsahu odpovědnosti to, co činí někteří příslušníci jeho národa, ale pouze to, co činí on sám a na co má vliv. Problém této pozice je, že neposkytuje principiální řešení a je navíc zneužitelná. Pokud zařazení sportovců do programu OH závisí na jejich deklaraci vztahu k válečnému režimu, lze si představit situaci, kdy sportovci (či obecně výbory dané země) v zájmu účasti na hrách sdělí politicky korektní odpověď, která ovšem nebude v souladu s jejich osobním přesvědčením. Jde o složitý problém, který obecně poukazuje na komplikovaný vztah sportu a společnosti.

⁴³⁴ Pojem férovosti je poměrně nekontroverzní z hlediska své důležitosti, ovšem může být kontroverzním z hlediska svého obsahu, významu a aplikace v konkrétní situaci. Podobně Mill u pojmu spravedlnosti uvádí (2016, 63): „*O tom, co je spravedlivé, existuje právě tolik rozdílných názorů a tolik diskuzí jako o tom, co je užitečné pro společnost. Různé názory a jednotlivci mají různá pojetí spravedlnosti a také v mysli jednoho a téhož člověka spravedlnost není jedno jediné pravidlo, princip či maxima, ale řada pravidel, které se vždy neshodují ve svých příkazech, a když člověk mezi nimi volí, řídí se buď nějakou nezávislou normou, nebo vlastní osobní preferencí.*“ Doplnuji dále, že o strategických faulech jako možné součásti sportovního střetu pojednává Simon (2000, 12), který se zaměřuje na basketbal.

zdůraznit, že dané vlastnosti dobrého sportu je potřeba podrobit zkoumání s ohledem na konkrétní nastalou situaci.⁴³⁵

Lze ovšem namítnout, že ani podrobným zkoumáním nedosáhneme ideálního řešení, jelikož daná situace je zkrátka natolik komplikovaná, že ideální řešení nemá. Co nám dané zkoumání může poskytnout, je pouze lepší porozumění povaze daného dilematu (tj. možnostem jednání a možným dopadům) a v lepším případě nalezení nikoli ideálního, ale přesto přijatelného řešení pro konkrétní praxi. S tímto poukazem na limity morálního zkoumání lze v zásadě souhlasit, ovšem je potřeba doplnit, že neproblematizuje smysluplnost klasifikace vlastností dobrého sportu ani smysluplnost zkoumání konkrétních případů, nýbrž pouze poukazuje na eticky závažný problém nalézání a následného vykonávání morálně přijatelných řešení ve složitých (komplexních) situacích, kdy co je dobré (či lepší než jiné) není zcela jasné.⁴³⁶ J. S. Mill v této souvislosti uvádí (2016, 33): „*Neexistuje žádný mravní systém, v němž by nevznikaly nesporné případy konfliktní povinnosti. V teorii etiky i ve svědomitém vedení osobního jednání existují reálné obtíže a spletné problémy. V praxi jsou s větším nebo menším úspěchem překonávány podle intelektu a ctnosti jednotlivce.*“

Můžeme se přesto dále ptát, k čemu je obecná klasifikace vlastností dobrého sportu vlastně žádoucí, pokud nám navíc přímo neposkytuje jasné řešení pro konkrétní situace. Filosoficky relevantní odpověď může vycházet z přesvědčení, že některé okolnosti či jevy současné sportovní reality stojí za to zachovávat (a rozvíjet), zatímco některé jiné ne. Abychom mezi nimi dokázali rozlišovat a učinit toto rozlišování pochopitelné pro druhé, je potřeba zpracovat obecné pojetí dobrého sportu, které pro toto rozlišování poskytne společný základ (Mareš 2023b, 36). Obecná klasifikace tak může sloužit jako hodnotový kompas a ucelený základ pro možná dílčí rozpracování konkrétních oblastí dobrého sportu.

Problematickým bodem je rovněž otázka dostatečné úrovně. Co musí být splněno, abychom si mohli dovolit říci o určité sportovní aktivitě, že jde o dobrý sport? Pokud některá relevantní vlastnost chybí, pak je potřeba hovořit o něčem jiném než o dobrém sportu v požadovaném smyslu slova. Platí přitom, že pokud dané instanci sportu chybí pět vlastností (či celá jedna úroveň), pak jde o sport horší než ten, kterému chybí vlastnosti tři, oba (tyto) sporty ovšem budou nedostatečné (Mareš 2023b, 36). Lze nicméně namítnout, že některé vlastnosti můžeme označit za méně důležité než jiné. Mít herní postoj může být například označeno za méně důležité než respektovat svého soupeře, jelikož první se týká pouze hraní daného sportu dobře, zatímco druhé se týká toho být morálně dobrým člověkem, což má přesah do dalších oblastí života a je tím pádem hodnotnější.⁴³⁷ V odpovědi na uvedenou námitku je potřeba zmínit, že vlastnosti dobrého sportu jsou propojené a tvoří určitou strukturu. Pokud jedna vlastnost chybí, bude to mít dopad na podobu ostatních vlastností a celé struktury. Herní postoj se netýká pouze výkonové a prožitkové stránky naší účasti ve sportu, ale představuje důležitou součást respektujícího vztahu k druhým sportovcům (vizte výše).

⁴³⁵ Můžeme podotknout, že takovýto nesoulad mezi soupeři by ani neměl nastat (vizte výše vlastnost spravedlnosti u dobrého sportu na rovině aktivity). To nám ovšem nic neříká o tom, jak situaci řešit, pokud nastane.

⁴³⁶ Nabízí se rovněž poukaz na to, že v praxi na dané morální zkoumání není čas – je zkrátka potřeba se rychle rozhodnout a jednat. Problematika rozhodování a jednání podle morálních zásad překračuje rámec této kapitoly, v níž mi jde o to zachytit vlastnosti dobrého sportu, jejich význam a možné problémy, které se s nimi pojí.

⁴³⁷ Zkoumání hodnotových priorit s ohledem na sportovní soutěže se věnuje Fraleigh (1986).

Otázka dostatečné úrovně s sebou ovšem přináší hlubší problémy (Mareš 2023b, 36). Můžeme se totiž ptát, jak moc musí být, co se intenzity a trvalosti týče, vybraná vlastnost realizována. Jinými slovy: Kdy lze o konkrétním sportu říci, že podporuje holistický rozvoj lidské bytosti, je hrán férově či je šetrný k životnímu prostředí?⁴³⁸ Problém dostatečné úrovně určité vlastnosti je komplikován tím, že její podoba není fixní (tj. jednou provždy dána), ale může se měnit s ohledem na konkrétní situaci. Kupříkladu vlastnost být kvalitním soupeřem má dynamický charakter a nabývá různé intenzity i podoby – v případě hokejové sezony je jiná v základní části a jiná v playoff, kde se hranice odhodlání, zarputilosti a touhy zvítězit posouvají. Můžeme přesto poukázat na některé podstatné teze, které pomáhají problematiku dostatečné úrovně „dobroty“ sportu blíže osvětlit.

Především je potřeba zdůraznit, že pouhá nepřítomnost negativních rysů (např. faulů či nadávek) není postačující k tomu, abychom mohli hovořit o dobrém sportu (v uvedeném příkladě o respektu). K tomu je zapotřebí určitých pozitivních prvků. Relevantní vhledy v otázce jejich dostatečné úrovně nabízí Spaemann (1995, 79-80), který se zabývá povahou dobrého jednání. Dle něho spodní hranice toho, co je dovoleno, nedefinuje dobré jednání. Uvádí příklad s mluvením pravdy, které lze sice označit za hodnotné, ovšem dle Spaemanna záleží rovněž na úmyslu, se kterým pravdu říkáme (zda jako „zbraň s hanebným záměrem“, či s láskou a dobrým úmyslem). Platí přitom, že samotný dobrý úmysl nečiní jednání dobrým, ovšem bez dobrého smýšlení nemůže být jednání dobré. Tato teze je pro dobrý sport (zejm. jeho postojovou a kulturní rovinu) vysoce relevantní, jelikož poukazuje na skutečnost, že nezáleží pouze na formě a obsahu konkrétního jednání, ale rovněž na intencích jednajících. Spaemann (1995, 79) dále uvádí, že horní hranici toho, co činí jednání dobrým, určit nelze. Většinou je možné vykonat ještě něco lepšího, než co jsme vykonali (v případě sportu např. setkat se se spravedlivěji nastaveným sportovním střetem, hrát s větším nasazením či usilovat o zdravější přístup k dané činnosti). Nejsme ovšem povinni udělat vždy to nejlepší, jelikož to z povahy věci ani není možné.

S ohledem na dosud uvedené považuji za žádoucí zaměřit pozornost od snahy kategorizovat dostatečnou úroveň konkrétní vlastnosti směrem k úsilí realizovat danou vlastnost co nejvíce je to možné. Čím více lidmi, čím intenzivněji (ne ovšem ve smyslu nezdravého extrému) a čím častěji (trvaleji) je daná vlastnost realizována, tím lepší daný sport je. Tento přístup naznačuje, že pojem dobrého sportu není fixní, ale zahrnuje určité spektrum více či méně realizovaných vlastností, které z daného sportu (za předpokladu, že splňují výše naznačené požadavky přítomnosti pozitivních prvků a intencí) činí sport dobrý.

Položme si na závěr této části druhé kapitoly praktickou otázku: Jak lze představený seznam vlastností dobrého sportu používat v praxi? Odpověď se bude lišit v závislosti na roli a kompetencích. Rodiče jej budou používat jinak než trenéři, trenéři jinak než manažeři, manažeři lokálních klubů jinak než představitelé nadnárodních organizací atd. Považuji za zvláště důležité propojovat daný hodnotový kompas se sférou mládežnického sportu. Místní kluby a organizace jej mohou používat jako určitý kodex, který bude formovat jejich rozvojové programy, tvořit základ jejich identity a zasévat tak semínka pro rozvoj dobré sportovní praxe (Mareš 2023b, 37).

⁴³⁸ Tato otázka se vztahuje ke slavnému filosofickému tázání „*Kolik zrn je zapotřebí, aby tvořily hromadu?*“

3. Jakou roli má sport v dobrém životě?

První kapitola práce nabídla definici sportu, to znamená jeho vymezení pomocí nutných a postačujících známek. Cílem bylo vyjasnění, co je to sport a jak se liší od jiných pojmů, které pro označení určitých více či méně podobných jevů v realitě používáme. Neposkytla přitom podrobnější vhledy do důvodů, proč daný fenomén může být pro člověka žádoucí. Omezila se na mapování logického terénu sportu. Druhá kapitola se na sport dívala z normativního hlediska. Do formálního rámce (definice) vnesla nový obsah v podobě podmínek, za jakých lze o sportu uvažovat jakožto o něčem dobrém, tj. v zásadě žádoucím.

Třetí a poslední kapitola této práce se zaměřuje na zkoumání role sportu v dobrém životě. S ohledem na předchozí části v ní rozpracovávám důvody, proč sport může a naopak nemusí být považovaný za kandidáta hodného zařazení do rámce dobrého života. Kapitola nemá charakter pouze přehledový, ale především argumentační. Specifikuji v ní důvody a rovněž podmínky pro zařazení sportu do dobrého života. Představuji tak odpověď vůči skeptickým a odmítavým pozicím, které sport za hodnotnou aktivitu a smysluplné trávení času nepovažují. Základním cílem této kapitoly je prohloubit porozumění pozitivnímu významu sportu v lidském životě a nabídnout perspektivy pro možnost zařazení sportu do kontextu dobrého života.

Existuje vícero možných strategií, jak vytyčené téma uchopit, kupříkladu: a) zmapovat a vyjasnit různá pojetí dobrého života a možné role sportu v těchto koncepcích; nebo b) vybrat konkrétní koncepci dobrého života u daného autora a analyzovat důvody, proč sport patří/nepatří do takto vymezeného života; nebo c) reflektovat debatu o roli sportu v dobrém životě a podniknout sondy do koncepcí vybraných autorů, které napomohou osvětlit 1) jejich pojetí dobrého života a 2) jejich důvody pro přijetí/odmítnutí zařadit sport do tohoto života. Pro zpracování tématu zde volím strategii c), jelikož dobře odpovídá záměru specifikovat, na jakém základě můžeme sport z dobrého života vyloučit a na jakém základě ho můžeme do dobrého života naopak zařadit.

U strategie a) je výhodou získání širšího přehledu o koncepcích dobrého života a role sportu v těchto různých koncepcích. Pro potřeby předkládané práce se nehodí z toho důvodu, že daná strategie vyžaduje příliš obsáhlé pojednání, aby nešlo jen o povrchní výčet stanovisek. Tato strategie se spíše hodí pro účely sepsání podrobné monografie. U strategie b) je výhodou detailní seznámení s vybraným autorem a jeho přístupem. Nevýhodou je úzké zaměření, které nezohledňuje různé přístupy k dané problematice. Zvolená strategie c) dle mého představuje vyvážený přístup umožňující dosažení hlavních cílů práce.

V rámci popsané strategie dospívám přitom k závěru, že existují propracované důvody pro zařazení sportu do dobrého života. Tyto důvody a rovněž podmínky daného zařazení se pokouším představit a argumentačně doložit. Na základě analýz relevantních textů formuluji vlastní stanovisko ohledně role sportu v dobrém životě. O sportu zde uvažuji ve smyslu aktivní účasti, nikoli z perspektivy divácké (tedy jako prostředku diváckého zážitku). Tuto perspektivu ponechávám na případný budoucí výzkum.

3.1 Úvodní poznámky k tématu

Problematika role sportu v dobrém životě je zejména v zahraniční odborné literatuře hojně diskutována.⁴³⁹ Je to pochopitelné, protože debata o tom, v čem spočívá dobrý život, představuje jedno z hlavních témat v dějinách lidského myšlení. V rámci disciplíny filosofie sportu vzbudily patrně největší ohlas práce Bernarda Suitse, konkrétně jeho náčrt utopické vize, v níž rozpracovává význam hraní her (včetně sportů) v lidském životě (podrobnosti uvádím později v této kapitole).⁴⁴⁰ Autoři věnující se sportu v dobrém životě čerpají nejen ze zdrojů vyprodukovaných v rámci disciplíny filosofie sportu, ale vycházejí rovněž z tradičních autorů (Aristotelés) i významných moderních filosofů (Nussbaumová, MacIntyre ad.). Debata má tedy značně široký záběr. Lze dokonce konstatovat, že většina vyprodukovaných příspěvků zmíněné disciplíny se problematiky vedení dobrého života alespoň okrajově týká. Doposud vznikly detailní a značně propracované dílčí koncepce společně s kritikami těchto koncepcí. Co dle mého chybí je ucelenější pohled na roli sportu v dobrém životě, který by uváděl dané koncepce do souvislosti a díval se na problematiku z vícera perspektiv. Právě do této mezery se pokouším v závěrečné kapitole práce vstoupit.

Při zkoumání problematiky dobrého života (*good life*) se lze setkat s pestrout paletou různých výrazů. Patří sem štěstí a šťastný život (*happiness, happy life*), hodnotný život (*worthwhile life*), blaženost, resp. zdařilé žití (*eudaimonia, living well*), rozkvět (*flourishing*) či určitý životní blahobyt (*wellbeing, welfare*). Jedná se o víceméně podobné koncepty, které lze dokonce považovat za synonymní, ovšem v jejichž rámci se můžeme setkat s různými, někdy výrazně odlišnými koncepcemi (teoriemi). Napětí přitom panuje zejména mezi subjektivními a objektivními koncepcemi v otázce, co znamená dobře žít (srov. Kraut 1979).⁴⁴¹ Výkladem daných konceptů se budu s ohledem na výše popsanou strategii věnovat pouze s ohledem na koncepci konkrétního autora, o kterém budu pojednávat, případně ve vztahu k vybranému ohraničenému problému (např. problém konstituentů dobrého života).

Není mým záměrem dělat distinkce a dodatečný výklad tam, kde to není potřebné pro zpracování hlavního tématu předkládané kapitoly. Upozorním proto pouze na rozlišení, které se v odborné literatuře objevuje a je relevantní pro tuto část práce, totiž na rozdíl mezi smysluplným životem (*meaningful life*), resp. smyslem v životě (*meaning in life*) (Feezell 2013a; Landau et al 2022) a dobrým životem (*good life*).⁴⁴² Je v zásadě možné žít smysluplný život,

⁴³⁹ Mezi významné příspěvky zabývající se sportem v dobrém životě patří: Suits (1978, cit. 2014), Fry (2004), Pisk (2006), Morgan (2010), Holowchak a Reidová (2011), Feezell (2006; 2013a), Ryallová (2016) či Breivik (2022). V případě Ryallové stojí za pozornost rovněž rozhovory se zmíněnou autorkou. Vizte kupříkladu tento odkaz: <https://www.facebook.com/watch/?v=797334667727992>. Citováno 3. 2. 2023. Ryallová se zde zabývá mj. trivialitou sportu a otázkou, čím sport může přispívat k vedení dobrého života. Z českých a slovenských autorů se zkoumanou problematikou podrobněji zabývali Jirásek (2005) a Oborný (2015).

⁴⁴⁰ Množství příspěvků k tomuto konkrétnímu přístupu je natolik rozsáhlé, že zde pro přehled uvedu pouze jména klíčových autorů, kteří debatu utvářejí. Patří sem T. Hurka, W. J. Morgan, R. S. Kretchmar, J. S. Russell, A. Kolers, D. P. Vossenová, Ch. Yorke či F. J. Lopez Frías. Podrobněji o Suitsově pozici a její recepci pojednávám později.

⁴⁴¹ Subjektivně laděné koncepce kladou důraz na vlastní určení toho, co pro konkrétního jedince znamená žít dobře. Objektivně laděné koncepce oproti tomu zastávají tezi, že obsah dobrého života je podstatně určen tím, kým člověk ze své podstaty je, tj. jaké má kapacity a jak je dokáže realizovat. V tomto pojetí není dobrý život určován, ale spíše objevován (Kraut 1979, 181).

⁴⁴² Je potřeba doplnit, že toto rozlišení není univerzálně přijímané. Luper (1986, 175) kupříkladu používá výrazy „dobrý život“ (*good life*), „hodnotný život“ (*worthwhile life*) a „smysluplný život“ (*meaningful life*) jako synonyma. Smysluplný život je dle něho nejlépe analyzovatelný jako hodnotný život, který je dále nejlépe představitelný jako

resp. nalézat v životě smysl, a zároveň nežít dobře, tj. nežít dobrý život (vizte např. život lidí v koncentračních táborech, o němž pojednává Frankl) (in Landau et al 2022, 2).⁴⁴³ Dle Frankla není smysl tím, co si člověk dává, ale je tím, co člověk hledá a nalézá v prožitém a prožívaném. Smysl lidské existence spočívá v mimoslovní odpovědi na otázku, které před člověka klade život sám. Tento smysl je možné naplnit realizací (uskutečňováním) tvořivých hodnot, kam spadá prakticky vše, co člověk koná (tedy i např. sport). Každá činnost v sobě přitom obsahuje skrytý smysl (srov. Frankl 2016, 119-120, 124).

Feezell (2013a, 236-238) doplňuje, že smysluplný život nemusí být hodný žití. Dosáhnout smysluplného života, resp. života plného smysluplných aktivit, je poměrně jednoduchou záležitostí, jelikož smysluplná je celá řada činností, včetně sportu.⁴⁴⁴ Odlišnou otázkou dle Feezella je, co je to dobrý život, resp. jaké činnosti jsou hodnotné a stojí za to se jim věnovat, abychom dosáhli životního naplnění. Otázka hodnoty a otázka smyslu jsou odlišné a na sobě nezávislé (Feezell 2013a, 212-214, 232-233). V této kapitole se věnuji především otázce vedení dobrého života s ohledem na hodnotu sportu, nikoli problematice hledání smyslu a žití smysluplného života.⁴⁴⁵

O významu sportu v moderním světě hovoří řada autorů. Blahutková a Pacholík (2008) uvádějí:

„Sport představuje jeden ze základních fenoménů lidského bytí a podílí se na všech složkách dění moderní společnosti. Je jedním ze základních elementů procesu přispívajícího ke kvalitě života a ke zdraví.“

Dle Choutky a Dovalila (Dovalil 2004, 9):

„Sport patří v současném světě k nejvýznamnějším společenským fenoménům, ovlivňuje mnoho obyvatel všech kontinentů, dotýká se nejrozličnějších organizací, hnutí a skupin bez rozdílu ideologického, filosofického či náboženského zaměření. Sport je dnes neoddělitelnou součástí života společnosti, jeho význam vysoce oceňují mezinárodní politické a kulturní organizace (např. OSN, UNESCO), veřejně jej podporují vlády většiny států, uznávají jej i významní politici, vědci a další významné osobnosti mnoha oborů lidské činnosti.“⁴⁴⁶

plně dobrý život (v morálním i nikoli morálním smyslu). V Luperově přístupu se ztrácí rozdíl mezi subjektivní a objektivní stránkou dobrého života, jejichž rozlišování nám dle mého umožní přesnější porozumění tomu, co znamená dobrý život (objektivní perspektiva) oproti konstruktivnímu postoji k životu (osobní, individuální perspektiva).

⁴⁴³ Otázka, zda je možné žít dobrý život, který není smysluplný, je problematičtější. Kloním se k tezi, že dobrý život je vždy zároveň smysluplný, což ovšem neznamená, že by musel být vždy prožíván jako smysluplný.

⁴⁴⁴ Určitým kontrastem k danému výkladu je koncepce D. Benatar, kterou Landau charakterizuje těmito slovy (2022, 19): *‘Benatar holds that some lives have meaning from narrower terrestrial perspectives. Only very few lives (for example, Churchill’s, Mother Teresa’s) have meaning from the perspective of humanity at large. All lives, however, lack cosmic meaning, since they do not matter for almost all of the cosmos. All in all, then, our lives have only very little meaning.’* Pro určitý kontrast s Benatarovým pesimistickým přístupem můžeme uvést pozici Spaemanna (1995, 91), dle něhož život je hoden života – stojí za to žít.

⁴⁴⁵ Problematice smyslu ve vztahu ke sportovním činnostem se dosud věnovali mj. Methenyová (1968), Mandelbaum (2004), Feezell (2013a), Aggerholm (2015), Russell (2020) a Breivik (2022).

⁴⁴⁶ Uvedený citát lze doplnit o konkrétní příklad: Na mistrovství světa v ledním hokeji 2023 získal lotyšský národní tým senzačně bronzové medaile. Na počest tohoto úspěchu vyhlásil lotyšský parlament na následující den státní svátek. Anotace přijatého zákona zní: *„Společná oslava tohoto dne posílí národní sebevědomí a soudržnost lotyšské společnosti.“* Podrobnosti nabízí následující článek: <https://www.hokej.cz/v-lotyssku-se-dnes-slavi-parlament-vyhlasil-statni->

Sport je v uvedených citacích brán jako důležitá součást společenského života, mj. proto, že člověku v některých ohledech prospívá. Lze se setkat i s kritickými pohledy, které roli sportu v moderním světě považují za úpadkovou, resp. nezdravou (např. Huizinga či Chomsky).

Nabízí se dotaz, v čem spočívá filosofický přínos pro debatu o roli sportu v dobrém životě. Proč se nespokojit s intuicemi, které mohou být v zásadě správné, tj. že rozumná míra provozování člověku (zdravotně) prospívá, přehnaná míra naopak škodí či že když to někoho baví, proč se tomu nevěnovat? Odpověď naznačuje Reidová (in Ryallová 2016, 132): „*Sport je jednou z těch oblastí, kterou společnost podle všeho bere jako danou a kterou nekriticky podporuje (nebo odmítá) podle statusu quo. Na filosofovi sportu je vyložit, jak by sport mohl a měl fungovat ve společnosti, a podpořit kritický postoj ke statusu quo.*“⁴⁴⁷

Apel Reidové na kritický postoj filosofů je třeba chápat nikoli pouze ve smyslu kritiky (tj. upozorňování na negativní jevy ve sportovní realitě), ale především ve smyslu kladení a promýšlení fundamentálních otázek, které směřují k podstatě vztahu člověka a sportovní činnosti. Můžeme se ptát: Jak se sport vztahuje k lidské existenciální situaci, tj. jakým způsobem vstupuje do lidského životního údělu? Co nám sport říká o člověku? Na jakém základě lze považovat sport za hodnotnou aktivitu? Jaká podoba provozování sportu je žádoucí a proč? Jakou roli hraje sport v dobrém životě? Co činí život hodný žití? A jak vlastně stojí za to žít? Filosofický přínos pro debatu o roli sportu v dobrém životě spočívá v kladení těchto základních otázek týkajících se podstaty lidské existence a v návrhu odpovědi na tyto otázky.

3.2 Sport a dobrý život – představení základních pozic

Při zkoumání sportu ve vztahu k dobrému životu si lze povšimnout, že existuje pluralita přístupů i dílčích tezí, které se dané problematiky explicitně či implicitně týkají. Cílem této části práce je identifikovat hlavní pozice v otázce role sportu v dobrém životě. Nepůjde mi primárně o posuzování silných stránek a slabin daných pozic ani o hájení či vyvracení konkrétní pozice. Jelikož jsou diskuze v odborné literatuře na dané téma rozsáhlé a značně propracované, bude zde mým úkolem podívat se na ně z určitého odstupů, abych mohl nahlédnout jejich základní strukturu.

Výrazem „hlavní pozice“ mám na mysli takovou kategorii pozic, která je konstituovaná filosoficky relevantními a zajímavými přístupy k řešení tématu, u kterých je patrná určitá ideová spřízněnost umožňující je vtěsnat pod společnou konkrétní kategorii. Na základě recepce odborné literatury rozděluji hlavní pozice do těchto tří obecných kategorií:

svatek/5074349?fbclid=IwAR0b7kN2cn82cix41MSxbvHM5N80rZpVtmYF40s9qvW7QP8pORuGsUcGNI_aem_th_AUvu7wwEKp4PzMo6slrXx6AINDZI9-ICK9VZo7apqTkdKuhg1YoiWjQwJPzaAKsz_Lk. Citováno 29. 5. 2023.

⁴⁴⁷ Původní anglický text: ‘*Sport is one of those things that society just seems to take as a given and to endorse (or reject) uncritically according to the status quo. It is up to the philosophers of sport to articulate how sport could and ought to function socially and to encourage a critical attitude toward the status quo.*’

• Negativní (odmítavé) pozice (sport nepatří do rámce dobrého života);
• Diferencované pozice (sport přispívá k vedení dobrého života, ale pouze podmíněně a není jeho hlavní doménou);
• Kladné (afirmativní) pozice (sport významně přispívá k vedení dobrého života).

Obsah těchto pozic extrahuji z reprezentativní filosofické literatury k tématu. Jejich společným rysem je, že referují ke sportu (srov. první kapitola této práce), ačkoli (jak bude ukázáno níže) k němu přistupují skrze odlišná hlediska a s jiným důrazem. V rámci představení uvedených pozic mi půjde o zvýraznění těch aspektů sportu, ke kterým dané pozice referují, a rovněž o prezentaci hlavních argumentů, které tyto pozice nabízejí. Nepracuji přitom pouze s přístupy, jež přímo hovoří o sportu ve vztahu k dobrému životu. Do zkoumání zahrnuji také teze, které nabízejí argumentační základ pro konkrétní hlavní pozici, ačkoli přímo nereferují k tématu sportu a/nebo dobrého života. Jde mi primárně o adekvátní vystižení myšlenkového základu zmíněných pozic. Výběr autorů a jejich tezí odpovídá tomuto záměru.

Zařazením vybraných autorů pod hlavičku určité pozice nemíním tvrdit, že by koncepce daného autora byla touto pozicí vyčerpána. U řady myslitelů lze nalézt myšlenky, které z určitého hlediska podporují kupříkladu negativní (odmítavou) pozici, ovšem tito autoři mohou rovněž jinde formulovat teze, které odpovídají diferencované či kladné pozici.⁴⁴⁸ Nekladu si ambici postihnout všechny existující přístupy, ale spíše nabídnout obecnou perspektivu na debatu o roli sportu v dobrém životě. Odkazují především (ovšem nikoli výlučně) na autory a práce v rámci oboru filosofie sportu se záměrem zpracovat téma dostatečně reprezentativně, je ovšem potřeba zdůraznit, že seznam autorů, ke kterým odkazují, není ani zdaleka vyčerpávající.

Uvažování o sportu v dobrém životě je teoretickým projektem. Tento projekt je nicméně úzce navázaný na praktickou otázku, totiž jak bychom měli žít a kterým činností bychom měli věnovat náš omezený čas. Můžeme se konkrétněji ptát: Je rozumné zasvětit život sportu? Pokud ano, na jakém (racionálním) základě tak lze činit? Jaké argumenty lze naopak uvést proti takovému zasvěcení? K čemu přesně dané argumenty referují? A co můžeme odpovědět kritikům sportu, kteří by sport označovali za infantilní, zbytečnou či z jiného důvodu nežádoucí aktivitu? Filozofové sportu dosud nabídli zajímavé (explicitní či implicitní) odpovědi na uvedené otázky. Pokusím se nyní tyto odpovědi adresovat tím, že představím hlavní pozice v diskuzi o roli sportu v dobrém životě.

Důležitost a zároveň originalitu zvoleného přístupu spatřuji v projasnění hlavních přístupů (pomocí popisu jejich obecného obsahu včetně struktury) a explikaci jejich argumentů. Toto mapování terénu je hodnotné mimo jiné z toho důvodu, že nám napomáhá lépe porozumět povaze

⁴⁴⁸ Vizte např. níže zařazení Suitse jak pod negativní, tak pod kladnou pozici, ovšem na základě odlišných tezí.

diskuze o sportu v dobrém životě a také tomu, jaké myšlenkové linie stojí za budoucí detailní výzkum.

3.2.1 Negativní (odmítavé) pozice

Jako negativní, resp. odmítavé, označují ty pozice, které odkazují k určitým defektům některých forem sportu (např. soutěžního, výkonového či profesionálního), případně k problémům vybraných sportovních událostí (např. olympijských her) nebo které poukazují na nízkou hodnotu sportu, ať už obecně či ve srovnání s jinými typy lidských činností. Osvětlím postupně základní charakter a argumentační rámec obou zmíněných přístupů.

V případě první linie kritiky upozorňují autoři zejména na přehnaný důraz na výkon a jednostrannou zaujatost výsledky, oceněními a vítězstvím, o které je usilováno za každou cenu. Tento důraz je charakteristický pro moderní soutěžní, výkonově pojaté a profesionalizované formy sportu. Lze se s ním ovšem setkat již v antickém Řecku, kde na olympijských hrách postupně dochází k posunu od původních soutěží pro věnec (*stefanitis agón*) k soutěžím o hmotné ceny, resp. peníze (*chrematitis agón*) (Pisk 2006, 68). MacIntyre hovoří o neřesti ziskuchtivosti (*pleonexia*), která se s daným posunem pojí (2004, 163): „*Pro ty, jež ovládá pleonexia, se agón, zápas, stává něčím zcela jiným, než čím byl jako součást her nebo čím byl u Pindara. Stává se nástrojem individuální vůle ve snaze dosáhnout uspokojení svých tužeb.*“ Profesionalizace antického řeckého sportu se v 5. a 4. století př. n. l. setkala s kritikou. Ta byla namířena především na atletiku z povolání, která vedla k jednostrannosti a nezdravosti života atletů. Námitky proti této formě zápolení vycházely z řad lékařů i např. filosofů (Olivová 1988, 144).

Kritiku moderního výkonově orientovaného (vrcholového, profesionálního) sportu nabízí Hogenová (2006). K tématu přistupuje autorka z hlediska myšlenek F. Nietzscheho. Dle Hogenové je pro naši dobu typická adorace výkonnosti. Současná epocha se vyznačuje tím, že výkon se v ní stal modlou, základní potřebou a podstatou existence. Polem realizace výkonu, demonstrace síly a Nietzscheho vůle k moci, je mimo široké škály dalších oblastí také sport, který Hogenová označuje jako výnosný byznys. Popularita sportu spočívá v jeho výkonové povaze. Hogenová (2006, 43) popisuje vztah mezi sportem a výkonem doprovázeným vůlí k moci takto: „*Podstatou naší existence se stala vůle k moci, která umožňuje aktivitu, činnost... Adorace výsledků činnosti, tj. výkonu, přináší plnost vlastního bytí. Proto je sport, který je nesen pouze ideou nejlepších osobních výkonů, tak důležitým existenciálním základem současného života jedince.*“

Sportovní výkony se stávají dle Hogenové určitými idoly proto, že jsou projevem právě síly, tj. moci. Za nebezpečný fenomén naší doby, předpovězený již právě Nietzsche, označuje Hogenová tzv. přemocňování (*Übermächtigung*). To v zásadě znamená chtění více síly a více moci, i za cenu nečestného hraní (2006, 44): „*Kompetice, závod, věčné zlepšování svých výsledků, snaha přesvědčovat i výsledky nepoctivými, tj. jen zdánlivými – to je naše doba.*“ Z načrtnutého jednostranně orientovaného životního stylu vede dle Hogenové cesta ven. S ohledem na sport uvádí, že je nutné zakládat i jiné jeho formy, než je výkonově pojatý sport. Naději spatřuje v celostní péči o tělo i duši. Cílem je dle Hogenové *areté* (zdatnost, výtečnost, dokonalost)⁴⁴⁹

⁴⁴⁹ Podrobné pojednání o tomto obtížně vyložitelném pojmu přináší Hogenová (2001), Miller (2004) či Jirásek (2005, 213-221). Na kulturní a historickou podmíněnost výrazu *areté* upozorňuje MacIntyre (srov. 2004, 147-148).

a harmonický stav mezi tělem a duší, nikoli honba za mocí, výsledky a výkony (Hogenová 2006, 39-49; Mareš 2018, 103-105).

Na krizi moderního výkonově pojatého sportu, která souvisí s akcentací výsledků, upozorňuje vedle Hogenové rovněž Jirásek (2005, 141-142). Sport dle Jirásky obsahuje tradiční a autentické hodnoty, resp. možnosti, mezi které autor řadí rovné příležitosti, fair play, výkon, vítězství či sportovního ducha. V realitě jsou tyto možnosti propojeny s rovinou negativní, totiž s vítězstvím za každou cenu, diskriminací méně úspěšných, přehnaným zvýrazňováním vítězů a rekordů, nadřazeností a přezíravostí, agresí, podváděním, utilizací sportu jako mediálního předvádění či využíváním politických, ideologických a jednostranně ekonomických zájmů. Dochází k animalizaci a depersonalizaci lidí se snahou o instrumentalizaci lidského těla i jeho výkonu. S odkazem na Hägeleho uvádí Jirásek jako hlavní příznaky krize vrcholového sportu jeho profesionalizaci, komercializaci a politizaci (2005, 142). Sport je v této podobě činností, která nepřispívá k celkovému osobnostnímu rozvoji člověka a ke zdravému životnímu způsobu, ale spíše jim škodí.⁴⁵⁰

S ohledem na popsanou pozitivní a negativní dimenzi rozlišuje Jirásek mezi sportem a „sportem“ (Jirásek 2005, 296; Mareš 2018, 105). Výraz „sport“ je tou částí sportu, která překračuje hranice pohybové kultury do oblastí obchodu, podívané a tělesné jednorozměrnosti, ve vyznění starořecké *techné athlétiké*.⁴⁵¹ Jde o krizi sportu, kdy dochází k upřednostňování fetiše výkonu a show, tedy o povyšování hodnot peněz a prestiže nad čistotu výkonu a vítězství (Jirásek 2005, 295-296). Pro oblast sportu je naopak charakteristická bohatá prožitkovost, krása pohybu, etické zakotvení lidského jednání a celostní rozvoj člověka odkazující ke starořeckému ideálu *kalokagathia*.⁴⁵² Rozdíl mezi sportem a „sportem“ demonstruje Jirásek s odkazem na smysl lidského bytí (2005, 296-297): „... sport má plně předpoklady stát se sférou realizace smysluplného prožívání, odhalování smyslu lidského způsobu bytí, svobodou autentické existence, zatímco „sport“ pak nevlastním, věcem a obstarávání propadlým bytím.“

Při popisu moderního vrcholového sportu si Jirásek kromě výše uvedeného rovněž všímá snahy proměňovat sportovce v kyborga, která vede ke ztrátě základních možností lidského způsobu bytí v modu autenticity. Své stanovisko formuluje následovně (2011, 14):

„Mají-li sportovci stále posunovat hranice svého výkonu, nemohou se již spoléhat pouze na své biologické limity, ale musí plně zapojit technologické prostředky, včetně dopingů... sport svoji kyborgizací napomáhá proměně člověka v kyborga, usiluje o proměnu lidského způsobu bytí a tím o ontologickou změnu znaků, jež byly vnímány a popisovány jako lidská přirozenost. Vrcholový sport tak může být kritizován nejenom s ohledem na komercializaci a korupční aféry, na politizaci celého prostředí, na dopingové problémy, agresí a násilí, zahození hodnoty zdraví či

⁴⁵⁰ Podobnou myšlenku vyjádřil v naší soukromé korespondenci dříve citovaný J. Oborný. Ke spojení vrcholového (profesionálního) sportu a dobrého života napsal: „Pokud jde o téma vrcholový (profesionální) sport a dobrý život, patřím k těm, pro které jsou to neslučitelné kategorie. Tento sport je příliš kulturní, tedy nepřirozenou aktivitou sapiens. Neobsahuje biofilní prvky, jak by řekl prof. Šmajs.“

⁴⁵¹ Pojmy sport a „sport“ u Jirásky v zásadě odpovídají řeckým pojmům *techné gymnastiké* a *techné athlétiké* (Jirásek 2005, 292). Charakteristikou zmíněných řeckých výrazů jsem se zabýval ve druhé kapitole práce (Co je dobrý sport?) v souvislosti s dobrým sportem na rovině aktivity.

⁴⁵² O ideálu *kalokagathia* a jeho různých pojetích pojednává Martínková (2012). Výklad daného pojmu s ohledem na řecká gymnasia se objevuje v disertační práci V. Moudra (2016, 106-107) a rovněž u Jirásky (2005, 216-221).

dokonce života. Kritika vrcholového sportu se může opřít také o argumenty týkající se depersonalizace a instrumentalizace těla sportovce, o poukaz na proměnu člověka v kyborga.“

Jiráskova pozice je dále rozvinuta Feezellem, který říká (2013a, 190):

„Některým kritikům vadí morální atmosféra sportu a způsob, jakým podporuje nevyhnutelné vedlejší účinky soutěžení: agresivitu, násilí, odcizení a nedostatek slušnosti. Sporty jakožto vysoce komercializované soutěžní aktivity často zdůrazňují chamtivost, hrubý materialismus, ješitnost a nejméně jednou za čtyři roky šovinistický nacionalismus.“⁴⁵³

Feezell zde referuje k olympijskému sportu, který kritizuje řada dalších autorů. Kreft (2019, 257) formuluje kritiku této podoby pohybového zápolení následovně: „[Sport, pozn. autora] byl a stále je organizovaný na základě aristokratického a elitářského rozdělení moci, které umožňuje elitním asociacím a elitnímu olympijskému hnutí... vládnout nad sportem a sportovci.“⁴⁵⁴

Radikální levicovou kritiku olympismu nabízí Simonović (2004). Olympijské hry představuje jako nástroj integrace lidí do duchovní sféry kapitalismu. Simonović vykresluje olympismus jako agresivní totalitární ideologii, která mimo jiné podporuje sexuální segregaci, zneužívání dětí, přeměnu sportovců v moderní otroky či zneužívání drog (podpůrných látek). Sport dle Simonoviće slouží jako opium⁴⁵⁵, jako způsob úniku od reality a rovněž jako činnost degenerující člověka (Simonović 2004, 9-11). O poznání méně radikální kritiku nabízí Suits (1988, 9), dle něhož je na olympijských hrách patrný určitý tlak, který ze sportovních klání činí něco jiného než herní (autotelické) střetávání. Sportovci dle Suitse neusilují primárně o provozování sportu (hraní hry), ale o získání medaile pro sebe a svou zemi. Do olympismu se vnesl profesionalismus, s nímž souvisí i používání dopingu jakožto snahy „vyšroubovat“ výkony co nejvýše. Olympijské hry představuje Suits jako instrumentální události, ve kterých cenný herní prvek není realizován (na rozdíl od např. přátelského tenisového utkání).⁴⁵⁶

Nutno zdůraznit, že dosud uvedené příklady kritiky (zda je akceptujeme jako adekvátní, resp. věcné či nikoli, nyní ponechávám stranou) nereferují ke sportu obecně (tj. jakožto typu aktivity), ale spíše zdůrazňují negativní rysy konkrétních forem provozování sportu či vybraných sportovních událostí situovaných do určitého historického, kulturního a ideového rámce. Upozorňují tak často na širší společenské problémy, jichž je sport odrazem, resp. zrcadlem (např. problematika materialismu, důrazu na výkon a výsledky či plýtvání zdroji v případě velikých sportovních událostí). Tuto kritiku lze označit za sociologickou či kulturní, nikoli primárně konceptuální, jelikož nekritizuje sport jakožto typ činnosti, ale jako určitým způsobem provozovanou aktivitu.

⁴⁵³ Původní anglický text: 'Certain critics are disturbed by the moral atmosphere of sports and the way they encourage the inevitable side effects of competition: aggression, violence, alienation, and a lack of civility. As highly commercialized competitive activities, sports often highlight greed, crass materialism, egotism, and, at least every four years, jingoistic nationalism.' Feezell v rámci prezentace kritické pozice odkazuje k výroku spisovatelky Fran Lobowitzové, která měla prohlásit: 'What is truly chilling is that there are a lot of smart people interested in sports. That just gives you no hope at all for the human race.' (in Mandelbaum 2004, xiv).

⁴⁵⁴ Původní anglický text: '[Sport, pozn. autora] initially was and still is organised based on the aristocratic and elitists distribution of power, which allows elite associations and elite Olympic movement... to rule over sport and athletes.'

⁴⁵⁵ Nabízí se srovnání s Marxovou kritikou náboženství jako opia lidstva.

⁴⁵⁶ Proti této Suitsově tezi lze namítnout, že je příliš polarizující. Opomíjí totiž možnost různých nastavení/motivací během sportovního výkonu. Činnost, která je realizována v instrumentálním rámci (např. soutěž o medaile), lze provozovat zároveň se zápletem pro hru samotnou (autotelická motivace) a se snahou získat medaili (instrumentální motivace). Můžeme se ptát, jaká motivace převládá, ovšem nejde v zásadě o situaci „buď-anebo“.

V této souvislosti se hodí zmínit, že daná kritika zcela neupírá možnost pozitivního přínosu olympijskému sportu. Loland (2012, 163) k tomu uvádí: „*Pokud je provozován rozumně a zodpovědně, může být olympijský sport představitelem obdivuhodných forem lidské dokonalosti, které jsou platné nejen ve sportu, ale obecně ve společnosti.*“⁴⁵⁷ Mezi autory vyzdvihující přínos olympijského sportu patří kupříkladu Reidová (2006; 2017).⁴⁵⁸

Dosud prezentovanou první linii kritiky lze interpretovat tak, že implicitně odmítá zařazení sportu do kontextu dobrého života na základě jeho defektních forem. Neříká nám explicitně, v čem dobrý život spočívá, ale pouze naznačuje, co není v životě žádoucí. Jako nežádoucí prvky obecně vystupují přílišný důraz na výkon, zaujatost výsledky a ekonomicky či mocensky orientovaná instrumentalizace sportu, které zakrývají žádoucí herní (autotelický) a celostně rozvojový potenciál sportování.

Odpovědí na sociologickou/kulturní kritiku zařazení sportu do dobrého života představuje druhá kapitola této práce věnovaná problematice dobrého sportu. Dobrý sport je vůči výše uvedeným námitkám imunní, jelikož žádnou z výše uvedených defektních vlastností nevykazuje. Zůstává ovšem praktický problém jeho realizace, na který bylo upozorněno výše. Sociologickou/kulturní kritiku je spíše než jako argument vyvracející možnost zařazení sportu do dobrého života potřeba vidět jako apel na řešení konkrétních problémů, které se s provozováním sportu pojí a které jsou často odrazem širšího společenského fungování.⁴⁵⁹ Jako taková danému zařazení nebrání, ale spíše ho podmiňuje. Provozování sportu pak může být rozumnou volbou za předpokladu, že daná činnost je provozována v žádoucím rámci, tj. když jde o dobrý sport.

Závažnější je druhá linie kritiky, která zpochybňuje hodnotu sportu jako typu lidské činnosti. Činí tak zejména pomocí poukazu na to, že sport je ve srovnání s jinými lidskými aktivitami méně hodnotný, resp. problematický. Znamená to například, že sport nejen svou konkrétní praxí, ale ani povahou nepřispívá podstatně ke kultivaci jedince i společnosti, ale naopak od této kultivace odvádí pozornost, této kultivaci brání či ji narušuje.

S historickým ztvárněním této námitky se lze setkat již na přelomu 6. a 5. století př. n. l., konkrétně v části Xenofanovy básně ve *Zlomcích* (DK 21 B2). Xenofanés v ní posměšně reaguje na dobový význam sportovních klání, konkrétně na oceňování fyzické zdatnosti a atletických úspěchů. Upozorňuje na jejich nízkou hodnotu ve srovnání s moudrostí a rovněž na to, že nepřinášejí obci žádný větší užitek:

⁴⁵⁷ Původní anglický text: *'If practiced in sound and responsible ways, Olympic sport can be an exponent of admirable forms of human excellence with validity not only in sport but in society at large.'* Silnější kritika by tento potenciál popřela a poukázala na zásadní problémy v pojetí olympijského sportu jako takového. Zdá se, že Simonović jde tímto směrem.

⁴⁵⁸ Lze dále doplnit, že problematice olympijského sportu byla dosud věnována značná pozornost. Existuje rozsáhlé množství zdrojů, které se na olympijský sport dívají z různých hledisek (např. estetického, morálního, politického či historického. Stručnou analýzu moderního olympismu nabízí Jirásek (2005, 280-291). Antickým olympijským hrám se podrobně věnují Spivey (2012) či Olivová (1988).

⁴⁵⁹ Na stinné stránky profi sportu (konkrétně ledního hokeje) upozorňuje ve své diplomové práci Matějka (2023). Profesionální hokej představuje jako místo tvrdé konkurence, kde spoluhráči vedou mezi sebou boj s cílem získat lepší postavení v týmu a vyšší finanční ohodnocení (srov. Matějka 2023, 131). Nabízí se otázka, jakými mechanismy a intervencemi mohou sportovní trenéři a manažeři vhodně podporovat týmovou rovinu u těch sportů, jejichž součástí je silný konkurenční boj o místo na výsluní (např. vrcholový a profesionální basketbal, fotbal či právě lední hokej).

*„Jestliže rychlostí nohou kdos ve hrách vítězství získal
 anebo pentathlem tam, kde Diův posvátný háj
 u Písu v Olympii se prostírá, nebo snad v křížku,
 vyhrál-li pěstní boj za četných bolestných ran,
 nebo ten strašný zápas, jenž pankration se zve;
 snad by v něm občanů zrak slavného hrdinu zřel,
 snad by i při slavnostech on čestné obdržel křeslo,
 snad by ho život dal na vlastní útraty stát,
 snad by mu dal též dar, jenž by mu byl památkou vzácnou;
 že by to snad měl i ten, kdo koně řídit umí.
 Není však toho hoden jak já! Neb nad sílu mužů
 lepší i nad koní běh je naší moudrosti dar.
 Avšak o této věci se soudívá nadmíru slepě,
 je to však zvrácená věc, sílu i nad moudrost klást.
 Je-li přec v obci muž, jenž vyniká v zápase pěstním,
 zná-li snad paterý boj, zná-li v křížku se bít,
 nebo má rychlé nohy, což zvláštní požívá slávy
 z toho, co silný muž závodech dokáže kdy,
 tím se nezlepší stát, tím nevzniknou mu lepší řády;
 velice malý to zisk pro obec, jestliže kdo
 na březích Písu si získá vítězný vínek.
 Vždyť přece taková věc nečiní tučnějším stát.“⁴⁶⁰*

Olivová (1988, 144) v reakci na Xenofanovy básně uvádí: „V jeho básních, ve své době zcela ojedinělých, je poprvé vyjádřeno to, co se stává běžným pro nový ideál areté u horních vrstev 4. století: nadřazenost duchovních hodnot nad fyzickými.“ Tato autorka dále upozorňuje na kritiku vyjádřenou představitelem tehdejšího řeckého dramatu Eurípídem (5. stol. př. n. l.), který se ve zlomku satyrské hry *Autolykos* ptá, v čem pomohou vlasti sportovní výkony odměňované věncem vítězství, či zda s diskem v ruce nebo údery pěstí mohou sportovci vyhnat nepřítele z vlasti.

Moderním reprezentantem této námitky je kupříkladu N. Chomsky (2014) kritizující zájem Američanů o sport a jejich nezájem o důležité politické a sociální otázky. Dle Chomskyho je sport oblastí nemající smysl a odkloňující člověka od vážných problémů. Jde o „... oblast, která nemá žádný význam a pravděpodobně vzkvétá, protože nemá žádný význam, je vytěsněním vážných problémů, které člověk nemůže ovlivnit, protože moc leží jinde.“⁴⁶¹ Zaměření na sport je vykresleno jako žití ve fantasy světě, kdy nejsme pozorní ke skutečným problémům a vážným záležitostem. Chomskyho kritika sportu je přitom úzce navázána na sféru politiky a dělby moci: „Jednou z funkcí, kterou v naší společnosti i v jiných společnostech plní profesionální sport, je odvádět pozornost lidí od důležitých věcí, aby se lidé u moci mohli bez zásahů veřejnosti věnovat

⁴⁶⁰ Původní řecký text je dostupný pod tímto odkazem: <http://www.fysis.cz/presokratici/xenofanes/bbi.pdf>. Citováno 5. 8. 2023.

⁴⁶¹ Původní anglický text: ‘... an area which has no meaning and probably thrives because it has no meaning, as a displacement from the serious problems which one cannot influence and affect because the power happens to lie elsewhere.’ Z uvedené pasáže přitom není jasné, zda Chomsky hovoří o sportu obecně nebo pouze o některé z forem sportování. Později v citovaném rozhovoru explicitně vyjadřuje kritiku profesionálního sportu.

tomu, na čem záleží.“⁴⁶² U Chomskyho, Xenofanovy i Eurípidovy kritiky zůstává otázkou, zda se týká výlučně sportu či zda ji lze rozšířit na další „neproduktivní“ činnosti, např. na výtvarné a sochařské umění, hudbu nebo divadlo.

Odmítnutí sportu jakožto aktivity postrádající hodnotu může mít rovněž základ v odmítnutí pozice tzv. kompetitivismu. Luper (1986) představuje kompetitivismus jako jeden z typů perfekcionismu. Dle této teorie je pro vedení dobrého života esenciální výtečnost/dokonalost (*excellence*), která je vnitřním dobrem (*intrinsic good*). Centrální bod zde představuje rozlišení mezi soutěžními a nesoutěžními vlastnostmi. Soutěžní vlastnost je taková, která polarizuje – pokud ji někdo má, z logiky věci ji někdo další nemá (mezi běžci tak budou ti, kteří jsou rychlejší než druzí, přičemž některý z nich bude nejrychlejší). Nesoutěžní vlastnosti jsou dle Luperu ty, pro které tato hierarchizace není důležitá. Příkladem je „kulatost“, „červenost“, „mít přítele“ či „být morální“ (Luper 1986, 167, 170).

Luper odmítá považovat výtečnost a soutěžní vlastnosti (*competitive properties*, např. být rychlejší než druhý, být mimořádný či jedinečný) za vnitřně hodnotné a esenciální pro dobrý život. Mezi problémy tohoto pojetí řadí Luper skutečnost, že hodnota lidského života je determinována druhými, resp. překonáváním druhých a společenského průměru. Dobrý život by byl poté možný jen tehdy, pokud by bylo možné srovnání a překonávání, což vede k nežádoucím implikacím (př.: některé životy mohou být považovány za dobré jednoduše díky špatnosti jiných životů; pluralita dobrých životů v zásadě není možná – abych mohl žít dobrý život, pak je zapotřebí, aby ho někdo další nežil) (Luper 1986, 167-168, 174). Soutěžní vlastnosti jsou nanejvýš instrumentálně hodnotné, tj. přispívají k určitým společenským účelům (např. být přijat druhými, získat si úctu) (Luper 1986, 172). Univerzálním vnitřním dobrem (*universal intrinsic good*) a klíčovým elementem dobrého života jsou ovšem dle Luperu určité typy vztahů s druhými, které přispívají k hodnotě životů zainteresovaných jedinců tím, že se podílejí na naplňování základních lidských potřeb. Jde mj. o vztahy přátelství, které znamenají vytvářet s druhými tzv. jednotu ve sdružení (*associational unit*) (Luper 1986, 174).⁴⁶³

Nutno dodat, že Luperova námitka proti kompetitivismu není námitkou proti všem formám a instancím sportu, ale pouze proti jeho soutěžním, výkonově pojatým variantám, které za hlavní smysl sportování považují překonávání druhých a vítězství v soutěži. Luper primárně nepopírá hodnotu vynikání v něčem, ale především se snaží poukázat na negativní aspekty extrémního nasazení a rivalitního vztahu s ostatními. Sport ve své žádoucí podobě (tj. dobrý sport) je navíc možno považovat za způsob budování přátelských vztahů, a to nejen mezi spoluhráči, ale i mezi soupeřícími jedinci (Mareš 2022, 553). Soupeření jakožto morálně ohraničené umožňování vzájemného zdokonalování je modelem přátelství (Hyland 1978, vizte výše dobrý sport na rovině postoje), a tedy kompatibilní s Luperovou koncepcí dobrého života. Hodnota sportu v tomto

⁴⁶² Původní anglický text: 'One of the functions that things like professional sports play, in our society and others, is to offer an area to deflect people's attention from things that matter, so that the people in power can do what matters without public interference.' Krátkou zmínku o Chomskyho stanovisku přináší Papineau. Dané stanovisko srovnává s výrokem legendárního manažera fotbalového Liverpoolu Billa Shanklyho, který měl prohlásit: 'Football is not a matter of life and death. It's much more important than that.' Papineau se v otázce hodnoty sportu kloní spíše k Shanklymu než k Chomskymu (Papineau 2017, 233).

⁴⁶³ Kromě přátelství považuje Luper (1986, 174-175) za jednotu ve sdružení rovněž sexuální partnerství či vztahy lásky.

případě může být založena právě na jeho interpersonálním charakteru, kdy napomáhá budovat kvalitní mezilidské vztahy (Mareš 2022, 553).

Uvedené příklady druhé linie kritiky jsou odrazem obecnější námitky proti sportu a jeho roli v (dobrém) životě. Tuto námitku můžeme vyjádřit následovně: Sport do dobrého života nepatří, protože představuje oblast, která je v zásadě bezcenná. Jde totiž o aktivitu triviální, nesmyslnou, absurdní, a tedy zbytečnou, opovrženíhodnou a dokonce nebezpečnou (Feezell 2013a, 189-190).⁴⁶⁴ Zmíněné nebezpečí sportu můžeme spatřovat v tom, že díky jeho provozování mineme to podstatné, o co v životě jde.⁴⁶⁵ Daná kritika jde hlouběji než první linie námitek (poukazující na některé nedostatky vybraných sportovních událostí), protože odmítá přisuzovat sportu obecně pozitivní hodnotu. Místo toho ve své explicitní podobě interpretuje sport a jeho určující vlastnosti (např. soutěžení s ostatními) jako něco nežádoucího, dokonce škodlivého.⁴⁶⁶ Z pohledu druhé linie kritiky je tedy volba zasvětit život sportu nerozumná.

Oproti první linii kritiky vystupuje ve druhém případě výrazněji do popředí preferované pojetí dobrého života, resp. aktivit, kterým stojí za to se v životě věnovat. Patří mezi ně usilování o moudrost a aktivní zájem o řešení společenských, sociálních a politických otázek (Xenofanés, Chomsky) či budování kvalitních mezilidských vztahů (Luper). Sport jakožto tělesně pohybová forma lidského střetávání vystupuje jako činnost, která k duševnímu (intelektuálnímu) i celospolečenskému rozkvětu nepřispívá, a tím pádem do sféry dobrého života nenáleží. V tomto pojetí je sport nevážnou (dětskou) záležitostí, absurdním vynakládáním úsilí, marněním času a odklonem od řešení důležitých životních otázek, kterým stojí za to se věnovat. Ve srovnání s jinými typy činností vystupuje sport jako méně hodnotná aktivita. Tato teze může být explicitní, jako je tomu v případě Xenofana či Chomskyho, nebo implicitní, jako je tomu v těch koncepcích, které sport přímo nevylučují, ovšem pokládají důraz na způsoby života se sportem spíše nesouvisející (resp. okrajově související), např. na život intelektuální (Kontos 1977), kontemplativní (Pieper 2021), religiózní či politický.

Výzvou pro druhou linii kritiky je dostatečné zdůvodnění tvrzení, že sport nemá žádnou, respektive že má jen minimální hodnotu. Uvedené námitky je možné problematizovat jako příliš jednostranné a nepřesné, jelikož je v nich sport představen pouze selektivně (tj. v negativním světle), bez ambice podrobněji zkoumat jeho možný instrumentální přínos a vnitřní hodnotu (*intrinsic value*). Lze proto namítnout, že nízká hodnota sportu podstatně souvisí s nesprávně identifikovanou podstatou sportovní činnosti a rovněž s neadekvátním situováním dané činnosti do celku lidského života. Odpověď na námitky druhé linie kritiky představují diferencované a kladné pozice, na které se ve zbývajících částech práce podrobněji zaměřím.

⁴⁶⁴ Feezell prezentuje uvedené pohledy jako příklady kritiky sportu, ovšem sám s nimi z valné části nesouhlasí. V jádru sportovní činnosti je dle něho určitá absurdita, což ovšem neznamená, že by šlo o zbytečnou či opovrženíhodnou činnost. Feezell zastává, že sporty jsou vnitřně smysluplné (*internally meaningful*) a že věnování se sportu znamená být ve světě smysluplným způsobem (Feezell 2006, 46-79; 2013a, 213, 260).

⁴⁶⁵ Myšlenka nebezpečnosti sportu a tělesných cvičení je s nadsázkou vyjádřena v beletristickém literárním díle Waltera Moerse, kdy hlavní hrdina knihy Modrý Medvěd studuje u geniálního profesora Nachtigallera (1999, 132-133): „*Tělesná cvičení jsme neměli žádná, na ta profesor Nachtigaller nedal. Byl toho názoru, že jakýkoli sport zabíjí důležité mozkové buňky. Byl přesvědčen, že každý nárůst objemu svalů má na svědomí důležitou myšlenku.*“

⁴⁶⁶ Zde můžeme připomenout, že někteří filosofové sportu (mimo jiné Hyland, Simon nebo Nguyen) se pokoušeli ukázat, že sportovní soutěž nemusí být nutně něco negativního. Lze ji totiž konceptualizovat jako formu kooperace, kdy soupeři si vzájemně umožňují účast v soutěži a zdokonalování ve společném procesu.

3.2.2 Diferencované pozice

Společným znakem diferencovaných pozic je skutečnost, že sportu přisuzují určitou pozitivní hodnotu, ale zároveň dodávají, že hodnota sportu je omezená, podmíněná a že sport není hlavní oblastí, na kterou by (všichni) lidé měli zaměřit svou pozornost. Sport v tomto rámci plní především roli prostředku k dosažení něčeho hodnotnějšího.

Mezi představitele načrtnuté pozice patří antičtí filosofové Sókratés, Platón a Aristotelés, kteří se pohybově zápolivými aktivitami (včetně sportů) zabývali.⁴⁶⁷ Pojícím prvkem jejich přístupu je, že těmto aktivitám přiznávají výchovnou a vzdělávací roli a určité místo v dobrém životě, přesněji řečeno roli prostředku pro osobnostní kultivaci. Nutno přitom dodat, že u antických myslitelů nejsou vyzdvihovány pouze aktivity spadající pod pojem sport. Pozitivního ocenění se dostává obecně oblasti pohybové kultury, v jejímž rámci (za předpokladu rozumného provozování) vedle tělesných cvičení, pohybové výchovy a fyzického tréninku figurují rovněž sportovní aktivity. Záměrem provozování daných aktivit je především péče o tělo a fyzickou zdatnost.

Zaměřím se nyní na představení hlavních tezí uvedených autorů ve vztahu k pohybovým aktivitám a jejich roli v lidském životě.⁴⁶⁸ Neomezím se pouze na sport, ale zohledním rovněž ty pohybové aktivity, o kterých antičtí myslitelé hovoří a které sportem ze své podstaty nejsou. Zabývat se přínosem, resp. možnou škodlivostí těchto aktivit považuji díky jejich podobnosti se sportem za relevantní pro osvětlení obsahu diferencovaných pozic a role sportování v dobrém životě. Skutečnost, že určitá činnost není ze své podstaty sportem, neznamená, že se teze o ní nemohou na sport analogicky vztahovat. Na příslušných místech budu přitom specifikovat, o jaké typy činností se konkrétně jedná. Aristotelův přístup navíc podrobněji rozeberu později v samostatné podkapitole. Následně se zde budu zabývat koncepcemi vybraných moderních myslitelů, jejichž teze lze pod diferencovanou pozici zařadit. Naznačená výchovná a vzdělávací role sportu je totiž důležitým předmětem současných odborných diskuzí (srov. např. Ryallová 2016, 167-170). Zdůvodnění, v čem konkrétně tato role spočívá a jak může sport přispívat k formování člověka, představuje základní výzvu pro diferencované pozice.

Filosof Sókratés upřednostňoval před psaným slovem ústní dialog. Z tohoto důvodu se s jeho filosofickou pozicí (obecně i ve vztahu k pohybovým aktivitám) lze obeznámit jen prostřednictvím jeho současníků a pozdějších myslitelů – Platóna, Aristotela, Aristofana, Xenofóna či Diogena Laertia. Na základě dochovaných zmínek, jejich moderních rekonstrukcí

⁴⁶⁷ Jak bylo nastíněno v první kapitole práce, užití pojmu sport v kontextu antického Řecka je s ohledem na jazykový původ i moderní používání tohoto pojmu problematické. Ačkoli pohybově zápolivé aktivity antických Řeků měly silně rituální, náboženský a filosofický podtext, považuji za možné řadu z nich s ohledem na vnitřní aspekty daných aktivit označovat jako sportovní. Toto označení je ovšem potřeba brát s rezervou. Pohybové aktivity totiž znamenaly v mnoha aspektech něco jiného, než co si pod pojmem sport představujeme dnes. Rovněž je problematické určit hranici mezi sporty, tělesnými cvičeními a různými hrami, které byly v Řecku provozovány. Typickými příklady sportů jsou běžecské disciplíny, box, zápas, všeboj (*pankration*), pětiboj (*pentathlon*), ale i míčové sporty (Mareš 2021b, 45). Tématu se blíže věnuji později v této kapitole (vizte Podrobný výklad diferencované a kladné pozice). Pro vysvětlení pojmu sport v kontextu antického Řecka vizte dále např. Kyle (1983). Antickou pohybovou kulturou se podrobně zabývá také Kouřil (2015).

⁴⁶⁸ Fyzickými aktivitami v antickém Řecku jsem se zabýval v těchto textech: Mareš 2016; 2017; 2018, 29-36; 2020; 2021b. Při zpracování této části práce budu vycházet z textu publikovaném v časopise *Filosofie dnes* (Mareš 2021b), ve kterém podrobněji rozpracovávám výchovnou a vzdělávací roli sportu u Sókrata, Platóna a Aristotela ve vztahu k problematice dobrého sportu a vedení dobrého života.

a interpretací lze říci, že Sókratův postoj ke sportu, resp. tělesným cvičením, je úzce navázaný na Sókratovo uvažování o důležitosti kultivace těla pro rozumovou aktivitu, a rovněž závislý na tom, v jaké intenzitě se dané činnosti jedinec věnuje (Mareš 2021b, 51). Olivová (1988, 136) uvádí, že Sókratés byl odpůrcem přepínání a výstřelků atletického tréninku, přičemž do popředí kladl diskuzi o filosofických otázkách. Guttman (2004, 23) doplňuje, že obdivoval tělesnou dokonalost a opovrhoval těmi, kteří se nezajímali o své tělo. Primární literaturou pro extrahování těchto tezí jsou Xenofónovy *Vzpomínky na Sókrata* (1972) a Platónův dialog *Ústava* (1993).

V prvně zmíněném spise dokazuje Sókratés svému příteli Epigenovi, jehož fyzická zdatnost není nikterak valná, že dobrý tělesný stav je výhodnější než tělesná zchátralost. Vyzdvihuje přitom veřejná vojenská cvičení, která nekultivují pouze tělesnou schránku, ale i duši (Xenofón 1972, kniha III, část 12): „... v žádném jiném zápase ani v žádné činnosti na tom neproděláš, vycvičíš-li lépe své tělo... I tam, kde se zdá, že upotřebení těla je nepatrné, totiž při myšlení, i tam, jak každý ví, mnozí dělají velké chyby právě proto, že jejich tělo není zdravé.“ Péče o vlastní tělo nemá význam pouze pro zdraví a schopnost dobře racionálně uvažovat, ale má rovněž rozměr estetický: „Kromě toho je ošklivé zestárnout pro svou nedbalost dřív, než člověk spatří své tělo v největším rozkvětu a síle. Kdo se o to nestará, ten to neuvidí, protože něco takového nevznikne samo od sebe.“ Sókratés zde upozorňuje na negativní dopady špatného tělesného stavu a na důležitost starat se o svou tělesnou složku skrze pohyb. Spíše než pracovní úkony má na mysli ty aktivity, které odpovídají sportům a tělesným cvičením, neboť Řekové dávali přednost svobodnému vyjádření pohybu před nucenými aktivitami, které vnímali jako podřadné.

Vyzdvížením významu tělesného pohybu pro myšlenkovou aktivitu prezentuje Sókratés tělesné cvičení jako důležitou podmínku duševního rozvoje. Oceňuje také estetický rozměr cvičení, jež může člověku přidat na kráse a oddálit stáří (Mareš 2021b, 52). Podstatnější než krása zevnějšku byla pro Sókrata nicméně krása vnitřní. Dokladem je jeho modlitba na závěr dialogu *Faidros* (Platón 2014, 279b-c): „Ó milý Pane i ostatní bozi těchto míst, dejte mi, abych se stal krásným (kaló) ve svém nitru; a to vnější, co mám, ať mi je v přátelství s nitrem.“ Vnitřní krása v tomto pojetí vystupuje jako kvalita duše, jež je záležitostí ctnosti (Plato 2011, 247).

Sókratés rovněž klade důraz na uměřenost pohybových zápolení a tělesných cvičení, tj. na jejich zdravou míru a žádoucí podobu. V dialogu *Ústava* nastiňuje Glaukón na základě Sókratova vedení negativa extrémů výchovy (Platón 1993, 410d): „Ti, kteří se věnují výlučně tělesnému vzdělání, se tím stávají mnohem surovější, než je třeba, a ti, kdo múzickému umění, stávají se zjemnělymi daleko víc, než aby je to mohlo zdobit.“ Žádoucí je dle Sókrata střední cesta mezi zmíněnými dvěma extrémy (Platón 1993, 412a): „Toho, kdo nejlepším způsobem směšuje s múzickými uměními gymnastické vzdělávání a podává je duši v nejpřesnější míře, bychom správně označili jako člověka na nejvyšší míru múzicky dokonale vzdělaného a nejharmoničtějšího...“ Sókratés zde odkazuje k *techné gymnastiké*, tedy k té formě pohybové činnosti, která usiluje o harmonický rozvoj lidské bytosti (vizte výše druhou kapitolu a část Dobrý sport jako aktivita).

Sport v sókratovském pojetí plní nejen roli prostředku a podmínky pro kvalitní duševní život, ale je i vyjádřením určitých kvalit lidské duše, které se ve sportovním výkonu ukazují a kultivují. Z dochovaných pramenů je patrné, že dobrý život se u Sókrata pojí primárně s rozumovým kritickým uchopováním skutečnosti (filosofováním), které konkrétně znamená

snahu poznávat sebe sama, nalézat pravdu o realitě (tedy získávat vědění) a na rovině morálky žít podle ctnosti. V *Apologii* Sókratés poté, co byl uznán vinným, uvádí (Platón 2005, 38a):

„Jestliže zase řeknu, že toto je dokonce největší dobro pro člověka, každý den vésti rozhovory o ctnosti a o ostatních věcech, o kterých vy mě slyšíte rozmlouvat a sebe samého i jiné zkoušet, a že život bez zkoušení není člověku hoden žití, těmto mým slovům uvěříte ještě méně. Avšak je tomu tak, jak já pravím, občané, ale není snadné o tom přesvědčiti.“

Pohybová zápolení tak u Sókrata představují důležitou, avšak nikoli tu nejpodstatnější podmínku vedení dobrého života (Mareš 2021b, 53). Nejsou tím, k čemu člověk primárně směřuje, jsou spíše nástrojem přípravy pro duševní život.⁴⁶⁹

Podobně jako Sókratés si uvědomoval důležitost tělesného pohybu a sportu jeho žák Platón. Dané aktivity považoval za součást výchovy řádného občana obce (*polis*), přičemž vzorem mu byla spartská militaristická koncepce. Tělesná výchova má u Platóna utilitární charakter, když slouží jako příprava k válce, resp. k bránění vlasti před nepřáteli. Na rozdíl od spartského jednostranného důrazu na fyzickou připravenost k boji ovšem Platón zastával názor o harmonii gymnické a múšické výchovy (Olivová 1988, 136; Dombrowski 1979, 37). Williams v dané souvislosti uvádí (2021, 56): *„Zdá se, že Platón obdivoval intelektuální výkony Athéňanů, zatímco pohrdal jejich sklonem k politickému a morálnímu neřádu, a naopak si vážil politické stability ve Spartě, ale odmítal tamější prostoduchý militarismus.“*

Základním cílem výchovy a vzdělávání je u Platóna harmonizace jednotlivých složek lidské duše (žádostivé, vznětlivé, rozumové), kultivace moudrosti a přibližování se ideálům pravdy a dobra. Tyto cíle Reidová (2011, 66) označuje za dosažitelné pro ty, kteří mají duše atletů a milují správné věci.⁴⁷⁰ Komplexní výchova, jak je představena v dialogu *Ústava*, má napomáhat k dosažení daných cílů a připravovat člověka na filosofický život (Reidová 2007, 167). Nedílnou součástí této výchovy jsou pohybová zápolení (*gymnastiké*), která ve své žádoucí podobě (tj. uměřené, harmonicky propojené s další výchovou) připravují určité vrstvy obyvatelstva (konkrétně strážce a vládce) pro dobrou službu společnosti tím, že kultivují jejich duševní složku.⁴⁷¹ Sókratés zmiňuje přirozenou vznětlivost (tj. energičnost, iniciativu) a statečnost (resp. mužnost) jako kvality, které jsou fyzickým tréninkem rozvíjeny (Platón 1993, 410b-412b). Platí přitom, že dobré tělo nečiní automaticky dobrou i duši, ovšem dobrá duše uvádí tělo do dobrého stavu (Platón 1993, 403d; Dombrowski 1979, 31). Rozumný sportovní trénink je obzvláště důležitý u dětí, systém sportovní výchovy je ovšem u Platóna rozvržen do celku lidského života. Ona rozumnost znamená, že pohybové zápolení není příliš soutěžní a rovněž že není nadřazeno věcem, které jsou v lidském životě důležitější, totiž službě obci a jejím zákonům (Dombrowski 1979, 29-35; Platón 1997, 729d).⁴⁷²

⁴⁶⁹ O Sókratovi, jeho vztahu ke sportu a rovněž o sportování v duchu sokratovského dialogu podrobně pojednává Reidová (vizte zejm. 2011, 43-55).

⁴⁷⁰ Myšlenka, že řádní občané mají duši atletů, resp. zápasníků, se objevuje v Platónovo dialogu *Zákony* (1997, 830a; Mareš 2021b, 53).

⁴⁷¹ Reidová konkrétně uvádí (2007, 167): *‘It is not that athletics replaces philosophy in Republic but rather that it cultivates the qualities necessary to endure the long and arduous climb toward knowledge that is philosophy.’*

⁴⁷² Dombrowski uvádí, že přílišný důraz na sportovní rozvoj je pro charakter škodlivý, ovšem tuto cenu v ojedinělých případech stojí za to zaplatit. Hovoří o nejnadanějších sportovcích, kteří mají šanci na olympijských hrách uspět. Zároveň dodává, že ani vítězství na těchto hrách není pro Platóna důležitější než služba obci (Dombrowski 1979, 35).

V posledku pak směřují výchova, vzdělání i sportovní výkon u Platóna k dosažení *areté*, tedy určité kvality (dokonalosti) duše, která není vrozená, ale je skrze vynaložené úsilí dostupná pro muže i ženy (Reidová 2007, 160; 2011, 6; 2012b, 12-13; Mareš 2021b, 55).⁴⁷³ F. Novotný (1998, 620-621) uvádí, že výraz *areté* označuje u Platóna dobrou výkonnost, dobrý stav. Není záležitostí pouze člověka, ale i např. zvířete, rostliny či nástroje.⁴⁷⁴ V dialogu *Ústava*, jak dokládá Reidová, znamená *areté* určitou duševní harmonii (2007, 160-161): „*V Ústavě je areté chápána jako správné uspořádání a harmonické fungování trojdílné duše; je to zdravý stav duše, podobně jako spravedlnost je zdravý stav obce... Fyzický trénink pomáhá harmonizovat duši, připravit ji pro těžkosti filosofování a kultivovat morální sílu požadovanou od služebníků obce.*“⁴⁷⁵ Pohybová kultura (včetně sportovního střetávání) tak vystupuje jako nástroj osobnostní kultivace, který má význam jak pro jednotlivce, tak pro celou obec. Reidová (2007, 160) shrnuje roli pohybových aktivit v platónském utopickém programu takto: „*V Platónově Ústavě slouží sport výchovným a vzdělávacím cílům v podobě osobní ctnosti, intelektuálních výkonů a politické harmonie.*“⁴⁷⁶

Platónova filosofie se ovšem týká především duševního života, jemuž je sportování podřazeno. Patočka hovoří o pojmu „péče o duši“ (*epimeleia tés psychés*), který přebírá od Platóna. V životním pohybu je pro duši žádoucí dostávat se z polohy úpadku (rozptýlenosti, nejednoznačnosti, vázanosti na tělo, pohlcenosti tělem) do polohy vzmachu (sjednocení, přehlednosti, rovnováhy s tělem). Důležitou úlohu v tomto procesu má řecká *paideia* (praktická výchova), která má kultivovat samopohyb duše, učinit jej zřejmým, sebe-vědomým a dovést duši k nahlédnutí (Blecha 2015, 410-411). Dle Patočky (1999, 126) je péčí o duši v její podstatě a v jejím živlu filosofie. Tělesná cvičení a sportovní zápolení tak plní především a „pouze“ roli prostředku duševní kultivace (Mareš 2021b, 56). Sport a jemu podobné činnosti představují u Platóna nutnou, ovšem nikoli postačující podmínku všestranného rozvoje člověka (Dombrowski 1979, 36).⁴⁷⁷

Aristotelés v souladu se Sókratem a Platónem pojímá sportování jako způsob kultivace člověka. Tělocvik u něho vystupuje jako jeden z „učebných předmětů“, který má vést k mužnosti (*andreia*) (Aristotelés 1998, 1337b, 20-30). V reakci na koncepcie výchovy v jiných obcích (mj. Sparta) klade Aristotelés důraz na to, aby sportovní zápolení byla provozována v rozumné míře a aby pohybová výchova neměla za cíl vytvářet z mládeže atlety, jelikož se tím narušuje přirozený tělesný růst (Aristotelés 1998, 1338b, 5-1339a, 10).⁴⁷⁸ Kromě toho přílišný důraz na

⁴⁷³ Zařazením žen do systému výchovy se Platón odlišoval od tradičních koncepcí, které ženám účast upíraly (Reidová 2012b, 13).

⁴⁷⁴ Výklad pojmu *areté*, totiž jeho významu v řecké kultuře a rovněž jeho vztahu k pojmům *psyché* (duše) a *paideia* (praktická výchova) nabízejí Hobza a Zielina (2013, 104-130).

⁴⁷⁵ Původní anglický text: 'In Republic, areté is understood as the proper organization and harmonious function of a tripartite psyché; it is the health of the soul, like justice is the health of the city... Physical training helps to harmonize the psyché, to prepare it for rigors of philosophy, and to cultivate the moral strength demanded of public servants.'

⁴⁷⁶ Původní anglický text: 'In Plato's Republic sport serves the educational objectives of personal virtue, intellectual achievement and political harmony.'

⁴⁷⁷ O Platónovi a jeho přístupu ke sportu existuje poměrně rozsáhlé množství literatury. Kromě citovaných autorů Dombrowského a Reidové stojí dále za pozornost Pisk (2006) pojednávající o dobrém sportu z platónské perspektivy a rovněž Carr (2010) zkoumající morální hodnotu fyzických aktivit u Platóna.

⁴⁷⁸ Tento Aristotelův postoj je třeba vidět v dobovém kontextu. Ve 4. století př. n. l. významně stoupl počet profesionálních atletů. Tito atleti, specializující se již na konkrétní disciplíny, byli skrze tělesné cvičení, bohatou

tělesný rozvoj a herní aktivity odvádí pozornost od toho, co je dle Aristotela zásadní pro zdařilý život, totiž rozumová činnost (kontemplanace).

Důležitým pojmem byl pro Aristotela volný čas (*scholé*), který představoval dobu vhodnou k získání vzdělání a k rozvinutí duševních stránek jednotlivce. Ideální náplní tohoto času není fyzická práce, ovšem ani hra, lov či sportovní zápolení, ale především činnost veřejná a duševní (Olivová 1988, 136-137). Sport tedy, podobně jako u Sókrata a Platóna, plní roli edukačního prvku, a tím pádem prostředku – vedle dalších činností z oblasti pohybové kultury uschopňuje člověka pro duševní život a pomáhá mu stát se krásným a dobrým (*kalos kagathos*), tedy k přiblížení se ideálu *kalokagathia*. Základním cílem pohybového zápolení bylo uschopnit jedince k vyšším výkonům, spojeným primárně s jeho rozumovou činností (Mareš 2021b, 58-59), která je vyjádřením lidské přirozenosti. Celková hodnota sportu je tak u Aristotela omezená, a navíc podmíněná jeho žádoucí podobou.

Hurka shrnuje aristotelské stanovisko k hodnotě pohybových aktivit a jeho význam pro současného člověka následovně (1993, 39):

„Většina z nás není vynikajícími sportovci a nemůže dosáhnout nejvyšší fyzické dokonalosti. Přesto si můžeme zachovat základní zdraví a věnovat se uměřenému sportování, které bude slučitelné s našimi hlavními projekty. K děláni obojího máme instrumentální důvody. Fyzická aktivita nás udržuje v bdělosti a může být prostředkem pro určité procvičování racionality. Pokud je však aristotelský perfekcionismus správný, je tato činnost také určitým vnitřním dobrem, neboť rozvíjí naši fyzickou přirozenost.“⁴⁷⁹

Podrobněji o aristotelském přístupu ke sportu jakožto reprezentantovi diferencované pozice, který vyzdvihuje instrumentální hodnotu sportování, pojednávám později v této kapitole.

V moderním kontextu se lze setkat s řadou přístupů, které lze přiřadit pod kategorii diferencovaných pozic. Uvedu zde pro ilustraci pouze některé z nich. V návaznosti na antický řecký sport formuluje svá stanoviska Reidová (2009; 2011; 2012b). Dle této autorky je sport přínosný ze sociálního a výchovně vzdělávacího hlediska, přičemž tento přínos pramení nikoli z herní podstaty sportu, ale z jeho filosofického původu jakožto aktivity zaměřené na získávání vědění. Sport dle Reidové plní sociální funkci autentického dotazování, nestranného testování i veřejné demonstrace výsledků. Pohybová zápolení neplnila v řeckém systému výchovy a vzdělávání pouze roli fyzického tréninku, ale především sloužila jako způsob kultivace silné duše, která bude usilovat o pravdu a bude prospěšná vlastní komunitě. Sportu by dle této autorky mohlo být v moderním světě uděleno významnější místo, než jaké má jakožto herní činnost. Má potenciál být vyjádřením přirozené a univerzální lidské touhy učit se a vědět (Reidová 2009, 40).

Diferencovanost v otázce hodnoty sportu se u Reidové ukazuje v pojednání o významu pohybových dovedností. Hodnotnější než sportovní dovednost (např. schopnost precizně trefit míček tenisovou raketou) jsou dle Reidové ctnosti potřebné k dosažení dané dovednosti, tedy

stravu a hojný spánek vedeni k maximalizaci svých tělesných možností. Profesionální atletika se stala terčem ostré kritiky, mimo jiné i z řad filosofů (Olivová 1988, 139-144; Mareš 2021b, 58-59).

⁴⁷⁹ Původní anglický text: 'Most of us are not outstanding athletes and cannot achieve the highest physical perfection. Still, we can preserve our basic health and pursue whatever mild athletics are compatible with our main projects. We have instrumental reasons to do both these things. Physical activity keeps us alert and can be the medium for some exercise of rationality. If Aristotelian perfectionism is correct, however, this activity is also a modest intrinsic good, as the development of our physical nature.'

např. pokora, odvaha či vytrvalost, které společně s celkovou kultivovaností (*areté*) jsou přenositelné do jiných oblastí života. Reidová konkrétně uvádí (2012b, 195):

„... schopnost tenisty trefit rychlý servis je pro člověka méně cenná než pokora, odvaha, sebeovládání a vytrvalost, které byly k dosažení této dovednosti zapotřebí. Dokonalost ve sportu vyžaduje ctnosti... Být nejlepší a překonávat všechny ostatní, což Homér nazýval aristeia, se ve sportu necení proto, že by dovednosti specifické pro sport byly hodnotné, ale spíše proto, že ctnosti, které k danému výkonu přispívají, lze přenést do dalších lidských činností.“⁴⁸⁰

Pro Reidovou představuje sport cennou platformu tehdy, lze-li v něm pěstovat kvality přenositelné do dalších oblastí života. Sportovní dovednost nemá hodnotu o sobě, ale pouze jako vyjádření specifických kvalit (ctností), které si člověk pro její nabytí potřeboval osvojit. Spíše než o úsilí stát se dokonalým sportovcem je dle Reidové potřeba cílit na to stát se jedincem hodným úspěchu nejen ve sportu, ale i v dalších oblastech života (Reidová 2012b, 195).

Reidová spolu s Holowchakem na jiném místě hovoří o modelu soutěžního sportu, který nazývají „aretický“ (Holowchak a Reidová 2011). Tento model představují zmínění autoři jako hodnotnější alternativu k tzv. „Martial/Commercial“ modelu (MC Model), který je převládajícím paradigmatickým současným sportu, a rovněž k tzv. „Aesthetic/Recreational“ modelu (AR Model). Zatímco MC model klade důraz na vítězství a je opředen řadou etických problémů, AR model oceňuje před soutěží dobra vnitřní sportu (potěšení, radost, prožitek krásy), ovšem je rovněž nedostatečný, jelikož má příliš úzký záběr.

Aretický model má základ v antickém řeckém ideálu *areté* (výtečnost, dokonalost) a zaměřuje se na rozvoj charakteru sportovců skrze úsilí o dokonalost v atletických soutěžích a kultivaci ctností. Sport má v rámci tohoto modelu edukační cíle, totiž „... zlepšovat jednotlivce i společnosti tím, že vytvoří prostor, uvnitř něhož bude *areté* moci být rozvíjena, testována a veřejně oceňována“ (Holowchak a Reidová 2011, 168).⁴⁸¹ Podobně jako u výše zmíněných koncepcí antických řeckých myslitelů zde vystupuje sport jako prostředek osobnostního rozvoje. Atlet v aretickém modelu používá sport pro účely morálního, intelektuálního a fyzického sebezrovoje. V posledku cílí na to stát se výtečnou lidskou bytostí (Austin 2012, 323).

Je otázkou, zda tento model není příliš idealistický a zda adekvátně uchopuje roli, kterou by sport měl v lidském životě hrát.⁴⁸² Ať tak či onak, jedná se o dobrý příklad podmíněné hodnoty sportu. Ačkoli může být této aktivitě připisována určitá vnitřní hodnota na základě jejích vnitřních dober (*intrinsic goods*) (Holowchak a Reidová 2011, 163), je sport oceňován tehdy, přispívá-li k řádnému formování člověka, tedy k rozvoji jeho fyzického, duševního i morálního potenciálu.

⁴⁸⁰ Původní anglický text: ‘... the tennis player’s ability to hit high a speed serve is less humanly valuable than the humility, courage, self-control, and persistence that were required to achieve that skill. Excellence in sport demands virtue... Being the best and outperforming all others, what Homer called aristeia, is valued in sport not because sport-specific skills are worthwhile but rather because the virtues that contribute to that performance can be transferred to other human endeavors.’ Odlišné stanovisko k významu pohybových dovedností formuluje Papineau (2017, 235). Upozorňuji na něj níže v pojednání o kladných pozicích.

⁴⁸¹ Původní anglický text: ‘[Its goal is, pozn. autora] to improve persons and societies by creating an arena within which *areté* may be cultivated, tested, and publicly appreciated.’

⁴⁸² Na námitku poukazující na přílišný idealismus se pokouší odpovědět Austin (2012), dle něhož sice o idealistickou pozici jde, ovšem zároveň dodává, že se jedná o idealismus obhajitelný, a dokonce praktický. Kromě filosofické argumentace dle něho existuje empirická evidence podporující užití sportu za účelem morálního rozvoje (2012, 323-324).

Účelem není účast ve sportu jako taková (tj. sama o sobě), ale to, co daná účast přináší, tedy komplexní rozvoj charakteru.⁴⁸³

Podobně úlohu sportu v lidském životě vnímal zakladatel novodobých olympijských her Pierre de Coubertin. Jeho cílem bylo vytvoření pedagogického systému, v jehož rámci jde o komplexní rozvoj jedince i společnosti (Jirásek 2018). Sport u Coubertina není uzavřeným světem ani „pouhým“ nástrojem kultivace tělesnosti. Má rovněž významný sociální i morální rozměr. Mezi cíle novodobého olympismu (formulované Coubertinem a Mezinárodním olympijským výborem roku 1896) patří snaha podporovat rozvoj tělesných a morálních kvalit na podloží sportu či snaha vzdělávat mladé lidi prostřednictvím sportu v duchu lepšího porozumění a přátelství mezi lidmi, čímž se má napomáhat budování lepšího a mírového světa. Jedním z ideových ukotvení olympismu je cíl lidského sebezdokonalování prostřednictvím sportovního soutěžení. Dané soutěžení má sloužit k budování charakteru, lidské pospolitosti a sounáležitosti (Jirásek 2005, 276-279). Tento jeho smysl je pak zřetelně zachycen v *Olympijské chartě* (2021, 8), o níž bylo pojednáno výše.

V českém prostředí stojí za zmínku postavy Miroslava Tyrše a Jindřicha Füngera (oba původem Němci), zakladatelů hnutí Sokol.⁴⁸⁴ Systém této tělocvičné organizace nepojímal fyzický trénink pouze jako prostředek fyzického rozvoje, ale také jako cestu k politické a národní svobodě. Tyrš chápal tělesná cvičení jako nástroj k dosažení národních zájmů, zřízení demokracie a též určitý katalyzátor slovanské spolupráce a vzájemnosti (Jirásek a Hopsicker 2010, 255, 257).⁴⁸⁵ Sport a jemu podobné aktivity v tomto pojetí vystupují jako způsob podpory zdravého fungování společnosti a mezilidského soužití, které představují základní hodnoty.

Z dosud představených diferencovaných koncepcí lze extrahovat základní cíle navázané na vedení dobrého života. Patří sem mírové soužití v pospolitosti s druhými (Coubertin a olympismus; Tyrš, Fünger a organizace Sokol⁴⁸⁶), dosahování osobní dokonalosti ve smyslu fyzickém i duševním, resp. morálním (v návaznosti na olympismus Reidová), veřejná služba obci, ale také kontemplativní, resp. zkoumavý způsob života a na něj navázané poznávání sebe sama i okolního světa (v různých podobách Aristotelés, Platón a Sókratés). Sport zde vystupuje jako výchovně vzdělávací nástroj, který uschopňuje člověka k dosahování společenských zájmů i osobní dokonalosti a k vykonávání jiných (vyšších, hodnotnějších) činností. Není tak konstituentem dobrého života, ovšem je jeho podstatnou součástí.⁴⁸⁷

Zajímavým doplněním k diferencované roli pohybových zápolení je koncepce Arnolda (1997), který chápe sport jako exemplifikaci dobrého života (1997, Introduction): „*Sport by neměl*

⁴⁸³ S podrobnějším pojednáním o edukační roli sportu a jeho významu při kultivaci morální stránky člověka se lze setkat v těchto textech: Reidová (2012b, 145-154); Holowchak a Reidová (2011, 181-190); McNamee (2008, 69-86); Arnold (1997); Hyland (1984).

⁴⁸⁴ O historii Sokola je možné se dočíst na stránkách organizace: <https://www.sokol.eu/historie-sokola-pamatky>. Citováno 15. 4. 2023.

⁴⁸⁵ Pojednání o postavách Jindřicha Füngera, Miroslava Tyrše a spolku Sokol přinesly *Lidové noviny* (sobota 3. a neděle 4. září 2022), konkrétně novinář Josef Židek.

⁴⁸⁶ Tímto společným zmíněním netvrdím, že by olympijská myšlenka a ideové pozadí hnutí Sokol byly stejné. Poukazuji pouze na podobnost, která se ukazuje při zkoumání daných koncepcí z hlediska role sportu v dobrém životě.

⁴⁸⁷ Nabízí se přitom námitka, že řada sportů (zejm. v jejich výkonové a profesionální podobě) nevede člověka k všestranné dokonalosti, ale spíše k jednostranné specializaci (vizte např. Breivik 2022, 31), která má negativní dopad na vývoj i tělesnou podobu jedince. Možnou odpovědí na tuto námitku je zdůraznění důležitosti pěstovat dobrý sport (vizte kapitola 2 této práce), který je podmínkou zařazení dané činnosti do rámce dobrého života.

být vnímán ani tak jako mikrokosmos společnosti, ale jako příklad dobrého života – tedy života, v němž se lidé setkávají, aby usilovali o určitá dobra a formy dokonalosti.“⁴⁸⁸ Arnoldovo stanovisko tak představuje určitý přechod mezi diferencovanými a kladnými pozicemi, o nichž bude řeč níže.

Do kategorie diferencovaných pozic lze dále zařadit pojetí sportu jakožto formy kompenzace. Sport v tomto rámci pomáhá odvádět pozornost od všedních starostí a načerpávat fyzické i duševní síly pro realizaci projektů vyšší hodnoty (srov. Papineau 2017, 234). Je formou odpočinku po práci a jiných „seriózních“ způsobech trávení času (studium, výzkum, vědecká činnost ad.), které ve srovnání se sportem vystupují jako obecněji důležitější činnosti pro jedince i společnost. Kořeny tohoto přístupu lze nalézat již u Aristotela, který přisoudil zmíněnou kompenzační roli hře. Hraní dle něho může být hodnotné jako prostředek k odpočinku, ovšem nemělo by se stát hlavní náplní života, jelikož ta leží jinde (Olivová 1988, 137). Aristotelés posledně zmíněnou myšlenku formuluje takto (2021, 1176b, 25-1177a, 5):

„Bylo by to zajisté něco zvláštního, aby cílem byla hra a abychom se po celý život namáhali a zlé snášeli pro pouhé hraní... Bylo by věru pošetilé a příliš dětinské starat se a pracovat jenom pro hru; zdá se však správný výrok Anacharsiův: ‚Hrát si, abychom mohli pracovat.‘ Neboť hra se podobá odpočinku a odpočinku potřebujeme, protože nemůžeme nepřetržitě pracovat. Odpočinek tudíž není cílem; jest totiž pro skutečnou činnost.“

O moderním přístupu ke hře jako kompenzaci barvitě píše Fink, který sám tuto úlohu hře nepřipisuje (1992, 9):

„... avšak přece jen se obvykle dává hra jako ‚zotavení‘, jako ‚uvolnění‘, jako zábavná zahálka do protikladu k vážné a odpovědné životní činnosti. Říkáva se, že život člověka se naplňuje v tvrdém, zápasivém úsilí o porozumění, v úsilí o poctivost a zdatnost, vážnost, důstojnost a čest, o moc a blahobyt a podobně. A že hra naproti tomu má charakter příležitostného přerušení, přestávky, a že se má k vlastnímu, vážnému naplňování života do jisté míry analogicky jako spánek k bdění... Tak se zdá, že hra zaujme v rytmu toho, jak lidé vedou svůj život, legitimní, i když omezené místo. Platí jako ‚doplňěk‘, jako komplementární fenomén, jako přestávka k zotavení, jako utváření volného času, jako prázdniny nezatížené břemenem povinností, jako rozjasnění v přísné a temné krajině našeho života.“

Plného rozkvětu dosahuje představené pojetí hry v moderní západní, na výkon a výsledek orientované společnosti (Meier 1980, 25-27).⁴⁸⁹ Dobrý život v tomto pojetí spočívá v produkci, obstarávání a budování, které jsou chápány jako užitečné pro řádné fungování společnosti. Hře (a analogicky rovněž sportu) je zde přisuzována pouze minoritní role. Jsou chápány jako v zásadě užitečný prostředek nabírání sil a „vybití“ energie, ovšem tím hranice jejich hodnoty prakticky končí. K dostatečnému zohlednění podstaty a rozpracování přínosu sportovní činnosti v tomto pojetí tedy nedochází.

Mezi diferencované pozice patří také ty, které kalkulují s osobní perspektivou a subjektivními preferencemi jednotlivce. Fry (2004) uvádí, že participace ve sportu není triviální záležitostí, jelikož skrze ni můžeme dosahovat určitých dober (2004, 40-41): *„Sporty poskytují*

⁴⁸⁸ Původní anglický text: *‘Sport should not so much be seen as a microcosm of society but as an exemplification of the good life – a life in which people come together in pursuit of particular goods and forms of excellence.’*

⁴⁸⁹ Meier v citovaném textu hájí hodnotu hry (play) před hodnotou práce. Jeho studie osvětluje ideové pozadí pro pojetí sportu jakožto „pouhé“ formy kompenzace.

příležitost projevit pod tlakem určitou grácií, poskytují také příležitosti pro emoční naplnění, pro fyzické sebevyjádření a rozvoj, a také pro exemplifikaci a patrně i rozvoj morálních vlastností.“⁴⁹⁰ Dle Frye můžeme účast ve sportu chápat jako soustředěnou přípravu pro rizikové situace, které život nabízí. Vášnivá účast ve sportu není nicméně normou pro každého člověka a není ani podmínkou pro vedení dobrého života. Fry ovšem dodává, že pro některé jedince jsou výzvy, které sport představuje, a rovněž úsilí o dokonalost, obzvláště významné/smysluplné. Dobra, která jsou realizovatelná prostřednictvím sportu (např. pocíťovaná kvalita sportovního prožitku), nejsou totiž pro dané jedince snadno dostupná jinými cestami (2004, 41).

Toto pojetí přesouvá naši pozornost od sportu ke sportujícímu jedinci. Účast v pohybových střetáváních představuje racionální volbu a může být signifikantní složkou naplněného života, ovšem pouze podmíněně. Sport je zde součástí dobrého života pro ty jedince (nebo společnosti), kteří k němu mají osobní vztah, resp. tíhnou k provozování dané aktivity (Fry 2004, 40-42).⁴⁹¹ Ti, kteří daný vztah či zájem nemají, mohou sledovat jiné úkoly, které pro ně budou důležité, a přesto žít dobrý život. Sport tedy není nutnou podmínkou dobrého života, ale pro některé jedince či komunity může být jeho významnou složkou.⁴⁹² Významného ocenění se sportovní činnosti dostává u kladných pozic, na které se zaměřuje následující podkapitola.

3.2.3 Kladné (afirmativní) pozice

Jako kladné, resp. afirmativní označují ty pozice, které přisuzují sportu významnou roli v dobrém životě. Tyto přístupy pokládají sport za určité dobro a zdůrazňují inherentní kvality sportu jako typu aktivity, resp. jeho vnitřní hodnotu (*intrinsic/inherent value*) spolu s pozitivním dopadem angažované účasti v dané činnosti na lidský rozkvět i prožitkovou rovinu lidského života.

Nabízí se námitka, že jde o jednostrannou apologii a nekritické ocenění. Ačkoli tato námitka může být vůči vybraným koncepcím relevantní, je potřeba si především všimnout, o čem daným myslitelům obecně běží, tj. na co filosoficky relevantního se ve svých kladných stanoviscích pokoušejí upozornit. Sportování v tomto případě není pojímáno jako okrajový jev v životě člověka či jako méně vážná záležitost, ale naopak jako navýsost významný fenomén. Dle Papineaua (2017, 234) je sport stejně vážnou záležitostí jako jiné životní činnosti. Hluboce se dotýká lidské přirozenosti a může být brán za stejně důležitý jako cokoli jiného.

Základní výzvou kladných pozic je dostatečné zdůvodnění tvrzení, že sport je vnitřně hodnotnou aktivitou. Problematika vnitřní i vnější hodnoty sportu je přitom předmětem rozsáhlých odborných diskuzí.⁴⁹³ Patrně nejvýznamnějším představitelem kladné pozice je v rámci filosofie sportu Bernard Suits. Jeho pojednání o roli sportu (a hry) v dobrém životě se

⁴⁹⁰ Původní anglický text: *‘Sports provide opportunities to display grace under pressure, and they provide occasions for emotional fulfillment, for physical expression and development, and for exemplifying and perhaps even developing worthy moral traits.’*

⁴⁹¹ Fry (2004, 41) zároveň doplňuje, že správnost volby účastnit se vášnivě sportu se v rámci individuálního života ukazuje retrospektivně, tj. nemůžeme ji plně posoudit předem.

⁴⁹² Fryem představená pozice se vztahuje k subjektivním koncepcím dobrého života a rovněž k vlivu prostředí (společnosti, komunity, rodiny) na podobu dobrého života konkrétního jedince (srov. MacIntyre), o kterých budu pojednávat později v této kapitole.

⁴⁹³ Vizte např. Culbertson (2008), McFee (2009; 2012) Reidová (2012b, 191-197), Martínková (2013), Oborný (2015, 44-69) či Ryallová (2016, 103-132).

budu podrobně věnovat později v samostatné podkapitole. V této části pouze uvedu základní teze, které umožňují zařadit daného autora do zkoumané sekce. Následně se zaměřím na koncepte vybraných dalších myslitelů, které napomohou obsah kladné pozice blíže osvětlit.

Suits pojímá hraní her (*game playing*) spolu s provozováním sportů za podstatu své utopické vize, ve které tyto činnosti figurují jako konstituenty ideální lidské existence (Suits 2014, 188-194).⁴⁹⁴ Napříč svým dílem nabízí Suits různá odůvodnění, proč je sport natolik důležitý. Přirovnává ho k dalším zájmům, kterým se lidé věnují ve volném čase, přičemž danou činnost považuje za typ vnitřního dobra (*intrinsic good*), která je součástí třídy cílů, jimž lidé připisují hlavní vážnost (Suits 1973, 19). Sportů, podobně jako her (*games*), si Suits cení pro jejich vnitřní strukturu a rovněž pro to, jakým způsobem člověka angažují. Díky své náročné, ale rovněž atraktivní (až strhující) povaze nabízejí způsob, jak ozvláštnit lidskou existenci do té míry, že bude hodna žití (Suits 2014, 189). Hry (*games*) a sporty totiž člověku umožňují jedinečným způsobem realizovat jeho potenciál tím, že skrze ně rozvíjí kapacity, které jsou nerozvinutelné (nebo jen obtížně rozvinutelné) při věnování se běžným činnostem (myšleno obstarávání základních statků, práci) (Suits 1973, 14).⁴⁹⁵

Věnování se právě sportu, resp. hře podstatně ukazuje k tomu, co znamená být člověkem (srov. Suits 1974).⁴⁹⁶ Význam hry a sportu se tak neopírá pouze o oblast ontologie (podstata daných činností), ale rovněž o filosofickou antropologii (podstata člověka). Dle Suitse (1974) neexistuje jediná specifická (ve smyslu vlastní) funkce, kterou by měly lidské bytosti vykonávat. Místo toho zastává názor, že existuje prakticky nespočetné množství funkcí, které jsou člověku vlastní. Toto tvrzení formuluje jako argument proti Aristotelovu pojetí lidské přirozenosti a specifické lidské funkce. Dobrý život je pro Suitse takový, ve kterém je uplatňována lidská autonomie, rozvíjena herní přirozenost s jejími kapacitami a ve kterém se člověk věnuje vnitřně hodnotným činnostem, z nichž získává uspokojení (*satisfaction*). S podobnou koncepcí dobrého života se lze setkat u Simona (2000, 11), dle něhož signifikantním prvkem daného života je řešení výzev kvůli nim samotným (autotelická rovina) a rozvoj lidských kapacit pro to, aby dané výzvy mohly být řešeny. Některé činnosti (např. sporty) jsou hodné provozování nikoli pro vnější užitek, ale pro samotnou povahu daných činností.

Kromě Suitse lze do kategorie kladných pozic zařadit další autory. Jedním z nich je Morgan (2010). Tento autor představuje koncepci dobrého života, ve které je důraz položen na plně angažované věnování se (*wholehearted engagement*) sociálním praxím. Sport představuje jako paradigmatický příklad takového života, jelikož v něm angažované jednání je spíše normou než

⁴⁹⁴ Suitsova Utopie představuje stav, kdy jsou odstraněny všechny instrumentální činnosti (pracovní úkoly), ekonomické a mezilidské problémy, a kdy jsou všechny základní statky snadno dostupné. Suits pak hledá činnosti, kterým by se obyvatelé jeho utopické vize věnovali, a jako nejvhodnějšího kandidáta identifikuje hraní her (Suits 2014, 182-189). Podrobnostem se věnuji později v samostatné podkapitole.

⁴⁹⁵ Podobnou myšlenku jako Suits formuluje později Nguyen, dle něhož jsou hry (*games*) způsobem vyjádření a kultivace lidských kapacit (Yorke 2023, 121; Nguyen 2020, 5). Podrobnosti o Nguyenovo koncepci uvádím níže.

⁴⁹⁶ Nabízí se srovnání Suitsovy koncepce s pojetím E. Finka, dle něhož je člověk svou podstatou mj. hráč, přičemž hra představuje jednu z oblastí, která vytváří základ nevypytatelné a mnohoznačné lidské existence (Fink 1992, 12). Přes možnou podobnost obou koncepcí je potřeba uvést, že oba autoři mají odlišná východiska a jsou rovněž zakořeněni v jiných myšlenkových tradicích (Suits je americký analytický filosof, Fink je fenomenolog evropské kontinentální tradice). Suits k Finkovi ve svých dílech explicitně neodkazuje. Fink k Suitsovi rovněž ne, ovšem ten měl, na rozdíl od Suitse, méně příležitostí (Fink zemřel roku 1975 a mohl tak teoreticky reagovat pouze na Suitsovy rané články).

výjimkou. Angažovaným jednáním jakožto určitým opakem všedního angažování má Morgan na mysli takové provozování určitých praxí, které je aktivní (*active*), vášnivě (*passionate*), pozorné (*mindful*), uvědomělé (*self-conscious*) a plné elánu, jelikož v něm člověk zažívá intenzivnější pocit smyslu (Morgan 2010, 241).

Morgan upřesňuje, že dobrým životem nemá na mysli takový, který je zcela vyplněn tím či oním angažovaným věnováním se něčemu. Dodává ovšem, že svou koncepcí problematizuje ta pojetí dobrého života, která kladou důraz na uměřené provozování, harmonii a balanc v lidském životě ve smyslu jejich nadřazování nad vášnivě ponoření se do určitých činností.⁴⁹⁷ Tyto koncepce dle Morgana nezohledňují skutečnost, že dobrý život také znamená nezůstávat na povrchu, ale objevovat hloubku i šíři životních možností tím, že je do nich člověk plně angažovaný. Morgan proto vybízí k hledání těch životních projektů, do kterých se člověk bude moci ponořit „celým svým srdcem“ a bude jim chtít věnovat svůj čas, energii a pozornost.⁴⁹⁸

Morgan blíže specifikuje charakteristické rysy (podmínky) dobrého (ve smyslu angažovaného) života, mezi které řadí osobní zájem (*caring*) o zvolený projekt, jasnou zacílenost právě na tento projekt (kdy s ním není v konfliktu projekt jiný, který by plně angažovanosti bránil), dostatečnou bohatost/komplexnost našich cílů, pozitivní přínos daného projektu pro kvalitu našeho života či skutečnou hodnotu (*genuine value*) provozované činnosti. Dle poslední zmíněné podmínky mohou být součástí dobrého života pouze ty činnosti, které splňují kritérium „dobré“. Dané kritérium Morgan specifikuje pomocí příkladů. Vhodným kandidátem nebudou teroristické činy ani praktiky gangu, a to pro jejich nízký, opovrženímhodný charakter. Morgan doplňuje, že nestačí osobní pohnutí danou činností, která může pro některé vypadat atraktivně, ale je potřeba se zamyslet nad kvalitativním přínosem dané činnosti pro lidský život a nad tím, zda je skutečně hodnotná (*worthwhile*) (Morgan 2010, 242-244).

Sport dle Morgana představuje oblast, která výše uvedené podmínky díky své vnitřní povaze splňuje, resp. má potenciál splňovat. Jde o oblast, která má určitou vnitřní hodnotu, přičemž daná hodnota je základem možnosti skutečného ponoření se do dané činnosti. Dodává rovněž, že hodnotným projektem nemusí být jen aktivní provozování sportu, ale také sledování sportovních událostí, resp. fandění (Morgan 2010, 241-242).

Nabízí se otázka, na základě čeho můžeme sport považovat za hodnotný. O vnitřní hodnotě sportu hovoří řada autorů. Breivik představuje rozdíl mezi vnitřní a vnější hodnotou pomocí následujícího příkladu možného provozování sportovní činnosti (2022, 27):

„Pokud člověk sportuje především proto, aby zlepšil své zdraví, má sport vnější hodnotu a zdraví je vnitřní hodnotou. To znamená, že konečným smyslem sportovní praxe není pro člověka nějaká vnitřní hodnota sportu, ale zlepšení jeho zdraví. Pokud člověk provozuje sport, aby prožíval kvalitu, které nabízí samotná sportovní praxe, jako je předvádění specifických sportovních kapacit a dovedností, pak jsou tyto hodnoty vnitřní.“⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ Morgan přitom nezmiňuje možné reprezentanty této pozice. Nabízí se zde uvést stoiky, kteří učili o nevášnivosti a odsuzovali dokonce i vášnivý soucit (srov. Spaemann 1995, 88).

⁴⁹⁸ Zároveň v jedné z poznámek pod čarou Morgan uvádí, že dobrý život je v určitém smyslu vyváženým životem (*balanced life*). Nemá tím na mysli, že by člověk věnoval rovnoměrné množství času a energie všemu, čemu se věnuje, ale spíše že se nebude vyhýbat závazkům a odpovědnostem vůči druhým, které vyplynou ze vztahu a interakce s druhými (Morgan 2010, 252).

⁴⁹⁹ Původní anglický text: *‘If one primarily practices sport to improve one’s health, sport has extrinsic value, and health is the intrinsic value. This means that the ultimate meaning of one’s sport practice is not some intrinsic value*

Dle Papineaua (2017, 235, 244-245) spočívá hodnota sportu právě v předvádění fyzických (pohybových) dovedností. Odpálení home runu v baseballu či trefení míčku do jamky z delší vzdálenosti v golfu jsou dle Papineaua hodnotné o sobě, tj. nezávisle na dalších benefitech, které mohou dané úspěchy přinést. Toto pojetí můžeme srovnat s koncepcí Reidové (2012b, 195), o které byla řeč výše. Zatímco Papineau vyzdvihuje hodnotu sportovní dovednosti o sobě, Reidová klade důraz na ctnosti, které získání dané dovednosti doprovázejí a jsou přenositelné do dalších oblastí života. Postoj Papineaua a Reidové k hodnotě pohybových dovedností je vyjádřením rozdílu mezi kladnou a diferencovanou pozicí.

Sport může přinášet různé benefity (např. fyzickou formu či zvýšené sebevědomí), ale pro posuzování hodnoty sportu jsou dle Papineaua tyto výhody spíše vedlejší. Základní hodnotou je výše zmíněné co nejdokonalejší předvádění fyzických dovedností. Sportovní zdatnost (*athletic prowess*) ve smyslu rozvinutí těchto pohybových dovedností pak považuje za jednu ze základních hodnot a za součást dobrého života. Vedle štěstí, přátelství a dalších základních dober (*basic goods*) patří k těm záležitostem, které činí život hodný žití. Hodnotu sportu přitom Papineau nestaví výše než jiná usilování, ale na stejnou úroveň (2017, 244): „*Ten, kdo se věnuje skoku do výšky nebo baseballu, není o nic méně vážným člověkem než ten, kdo se věnuje matematice nebo baletu. Na sportu není nic diletantského ve srovnání s jinými oblastmi života.*“⁵⁰⁰ Sport oproti jiným činnostem vystupuje jako pomíjivý. V podobě aktivní účasti nezanechává trvalé produkty, nebuduje ani netransformuje naše vidění světa. To ovšem pro Papineaua neznamená, že by neměl vnitřní hodnotu (2017, 245-247).

O sportu jakožto inherentně hodnotné aktivitě pojednávají rovněž Butcher a Schneiderová (1998, 9, 21). Dle nich je za hodnotné možno považovat ty aktivity, které přinášejí potěšení a určitý význam do lidského života (za předpokladu, že nezpůsobují újmu druhým). Zmínění autoři konkrétně uvádějí (1998, 12): „*Lidé hrají hry, protože je to zábava. Pro mnoho, možná pro většinu účastníků sportu jsou dané aktivity vnitřně uspokojující. Přinášejí pocit potěšení a poskytují zážitky, které jsou příjemné a hodnotné.*“⁵⁰¹ Aby mohla být aktivita považována za dostatečně hodnotnou, a tedy vnitřně motivující (*intrinsically motivating*), musejí být dle Butchera a Schneiderové splněny čtyři základní podmínky: a) aktivita musí být zajímavá, b) musí představovat výzvu (*be challenging*), c) musí poskytovat zpětnou vazbu (tj. účastník musí být schopen určit, jak dobře či špatně vykonává konkrétní úkol), a konečně d) musí být dobrovolně zvolená (Butcher a Schneiderová 1998, 12-13).

Dosud představená vnitřní hodnota sportu má ovšem své hranice. Feezell v dané souvislosti uvádí (2013a, 233): „*... je poměrně jasné, že sportovci by měli být skromní, pokud jde o hodnotu vnitřních dober, o které usilují při svých sportovních aktivitách, na rozdíl od jiných intelektuálních*

of sport but improving one's health. If one practices sport to experience the qualities that the sport-practice itself offers, like the execution of sport-specific capacities and skills, these values are intrinsic.’

⁵⁰⁰ Původní anglický text: ‘Someone who devotes their life to high-jumping or baseball is no less serious a person than someone who devotes it to mathematics, say, or the ballet. There is nothing intrinsically diletante about sports compared with other walks of life.’

⁵⁰¹ Původní anglický text: ‘People play games because they are fun. For many, perhaps most, participants in sport, its activities are intrinsically rewarding. They bring a feeling of pleasure and provide experiences that are enjoyable and worthwhile.’

nebo morálních cílů, o které bychom mohli usilovat.“⁵⁰² Dodává ovšem, že zmíněná omezená hodnota nebrání tomu, aby byl sport pro mnoho lidí významný.

Vraťme se nyní zpět k Morganově koncepci. S odkazem na MacIntyreovo rozlišení mezi vnějšími a vnitřními/inherentními dobry (*external and internal/inherent goods*) (srov. MacIntyre 2004, 221, 319) Morgan uvádí, že pro angažované ponoření se do dané činnosti je zapotřebí rozpoznat inherentní kvality sportu, které budou představovat motivační bázi pro provozování řešené aktivity (Morgan 2010, 250): „... aby se člověk mohl plně věnovat takové činnosti, jakou je sport, musí být motivován především jejími vnitřními dobry a vztahovat se předně a v co nejvyšší míře k těmto dobrům.“⁵⁰³ Sportem lze dosahovat vnějších dober (např. bohatství, slávy, prestiže, postavení či moci), která jsou ovšem dosažitelná i jinými způsoby než pomocí účasti ve sportu (srov. MacIntyre 2004, 221, 319). Dle Morgana navíc tendence dosahovat těchto dober nevede k dobrému životu, ale naopak je od tohoto života odklonem. Důraz je totiž v tomto případě položen na vnější produkt, nikoli na vnitřní aspekty činnosti a její vášnivé provozování.⁵⁰⁴ Oproti tomu vnitřní dobra (např. excelentnost sportovního výkonu) jsou dosažitelná pouze tehdy, je-li člověk ponořen do dané činnosti a podřízen jejím pravidlům i sociálním konvencím.⁵⁰⁵ Jinými slovy jich nelze dosáhnout jinak než provozováním vybrané činnosti (v našem případě sportu) a lze jich naopak dosáhnout jen tehdy, jde-li člověku skutečně o provozovanou činnost a prvky (tj. typy jednání a s nimi se pojící uspokojení z provádění daných jednání), které tato aktivita nabízí (Morgan 2010, 249-250; MacIntyre 2004, 221).⁵⁰⁶

Sport provozovaný dle výše popsaných žádoucích kritérií je dle Morgana důležitou součástí dobrého života, který je esenciálně vášnivým, emočně angažovaným, na prožitky bohatým životem. Sportování může člověku přinášet určité benefity (např. zdraví, sílu, pracovní příležitosti či peníze), ovšem jeho hodnota primárně vychází z vnitřních aspektů dané činnosti a je realizována tehdy, když právě o tyto aspekty sportovci jde.⁵⁰⁷ Zmíněné vnitřní aspekty napomáhá přiblížit Breivik (2022, 28, 32). Uvádí, že účastí ve sportu mohou lidé zakoušet vnitřní hodnoty a významy, které se s participací v probírané činnosti otevírají. Patří sem estetické prvky (prožitek

⁵⁰² Původní anglický text: '... it seems clear that sports participants should be modest about the value of the internal goods sought in their sporting activities, in contrast to other intellectual or moral ends we might pursue.'

⁵⁰³ Původní anglický text: '... in order to engage fully in a practice like sport one must be motivated principally by, and committed foremost and utmost to, its internal goods.'

⁵⁰⁴ Morgan v daném kontextu uvádí, že tendence dosahovat vnějších dober je podporována trhem, který rovněž silně ovlivňuje oblast sportu. Důraz na peníze představuje překážku pro zařazení sportu do dobrého života.

⁵⁰⁵ MacIntyre (2004, 221) v kontextu šachů hovoří o těchto inherentních dobrech: získání jistého velmi konkrétního druhu analytické dovednosti, strategické představivosti a hráčského zápalu. Dodává, že dosažení dober inherentních dané praxi nám umožňuje ctnost (2004, 224). Ta pak může být v některých případech překážkou pro dosažení dober vnějších (2004, 230).

⁵⁰⁶ MacIntyre (2004, 224, 229) doplňuje, že vnější dobra se stávají předmětem soutěže, kde vedle vítězů musí být také poražení. Pro inherentní dobra je oproti tomu typické, že jsou dobry pro celé společenství, které se na konkrétní praxi podílí. Společnost uznávající jen vnější dobra je dle MacIntyry společností navýsost soutěživou.

⁵⁰⁷ Přesné rozlišení mezi vnitřní a vnější kvalitou sportu přitom není nikterak snadné. Užitečným kritériem se zdá být otázka, zda jde o kvalitu bytostně navázanou právě na sport (např. předvádění specifických pohybových dovedností či excelentnost pohybového výkonu související s dosažením herních cílů), nebo zda jde o kvalitu, která je na sport sice navázána, ale netýká se ho bytostně, jelikož ji lze realizovat i jinými způsoby (př: sport jako nástroj kultivace společnosti, prostředek odpočinku či sebepoznání). U posledně zmíněného příkladu se nicméně můžeme ptát, zda sport jaksi přirozeně nenabízí specifickou úroveň sebepoznání. Pokud ano, pak by šlo o vnitřní kvalitu sportu. Na uvedená rozlišení je pak navázána problematika vnitřní a vnější motivace pro provozování sportu. K tomu vizte první kapitulu práce (část Hra jako *play*) kde se danému tématu krátce věnuji.

krásy), etické jednání (fair play), zdokonalování a předvádění dovedností či silné prožitky plynutí (*deep flow*). Uvedené významy jsou vnitřní, jelikož je lidé zakoušejí specificky během provozování sportovní praxe a jelikož charakter těchto významů je dán danou praxí.

V pozdějším textu Morgan (2021) rozpracovává hodnotu hraní her (a sportů) přes charakteristickou úroveň herního jednání (*distinctive agency of game play*). Odkazuje přitom na Nguyenovu koncepci her (2019; 2020) jakožto forem uměleckého jednání, resp. jako umění jednání (*game as a form of agential art / as the art of agency*). Nguyen pojímá hry jako navýsost speciální lidský artefakt a jako jedinečnou uměleckou formu. Hry jsou pro něho speciální nejen co do struktury, ale rovněž z hlediska toho, jakým způsobem člověka angažují a jaké typy jednání generují. Jedinečnou povahu her přibližuje Nguyen následovně (2020, 1):

*„Hra nám říká, abychom se věnovali určitému cíli. Určuje nám schopnosti, které máme při dosahování tohoto cíle používat. To vše doplňuje sadou překážek, které jsou vytvořeny tak, aby odpovídaly těmto cílům a schopnostem. Hra využívá všechny uvedené prvky k vytvoření určité formy činnosti. A když hrajeme hry, přebíráme alternativní formy jednání. Sledujeme nové cíle a přijímáme rozličné sady schopností. Oddáváme se jiným – zaměřeným – způsobům, jak obývat pole vlastního jednání.“*⁵⁰⁸

Hry díky své osobité struktuře konstituují nejrozličnější mody, resp. formy jednání. Umožňují tak člověku objevovat rozličné významy toho, co znamená být jednajícím subjektem (Nguyen 2020, 19). Dle Nguyena máme přitom kapacitu ponořit se do těchto alternativních modů jednání, přepínat mezi nimi a být v našem jednání fluidní. Hry v tomto ohledu představují způsob komunikování forem jednání (Nguyen 2020, 1). Yorke interpretuje Nguyenovo pojetí hry poukazem na to, že hraní vystupuje jako způsob vyjádření a kultivace lidských kapacit. Specifickou kapacitou, která v hraní her vystupuje do popředí, je výše zmíněná fluidita forem jednání (*agential fluidity*) (Yorke 2023, 121). Nguyen sám k tomu uvádí (2020, 5): *„Když hrajeme hry, přebíráme dočasné formy jednání – dočasné sady schopností a omezení spolu s dočasnými cíli. Máme významnou schopnost fluidity v jednání a hry tuto schopnost plně využívají.“*⁵⁰⁹

Přes rozdílné mody jednání zpřístupňují hry pro své účastníky bohaté prožitky. Umožňují totiž hráčům ponořit se do alternativních forem jednání, pro které je tato prožitková bohatost charakteristická (Nguyen 2020, 81). Zmíněné ponoření je umožněno jasným účelem hry. Ve hře je totiž poměrně jasně specifikováno, co máme dělat, a tím pádem je umožněno napnout síly a pozornost k tomuto konání. Nguyen v dané souvislosti uvádí, že hry poskytují určitý existenciální balzám – jsou dočasným přístřeším před existenciálními složitostmi všedního života (Nguyen 2020, 67).⁵¹⁰

⁵⁰⁸ Původní anglický text: 'A game tells us to take up a particular goal. It designates abilities for us to use in pursuing that goal. It packages all that up with a set of obstacles, crafted to fit those goals and abilities. A game uses all these elements to sculp a form of activity. And when we play games, we take on an alternate form of agency. We take on new goals and accept different sets of abilities. We give ourselves over to different – and focused – ways of inhabiting our own agency.'

⁵⁰⁹ Původní anglický text: 'When we play games, we take on temporary agencies – temporary sets of abilities and constraints, along with temporary ends. We have a significant capacity for agential fluidity, and games make full use of that capacity.'

⁵¹⁰ Nguyenovo pojednání o hraní her, jeho různých podobách a významech, je samozřejmě komplexnější. Věnuji se mu zde pouze s ohledem na rozpracování stanovisek kladné pozice. Podrobnosti o širším kontextu Nguyenova díla nabízí Yorke (2023).

Na základě představeného ideového pozadí Morgan (2021, 356) uvádí, že hry umožňují hráčům být naprosto pohlceni v jednáních, která daní jedinci vykonávají za účelem překonání herních překážek a realizace herních cílů. Takovéto jednání (Morgan ho nazývá *exemplary agency*) je pro hry charakteristické. Schopnost člověka ponořit se do činností majících hodnotu, jak bylo ukázáno výše, navíc představuje pro Morgana důležitý znak dobrého života. Žít dobrý život v tomto pojetí znamená být takovým jednajícím subjektem (*agent*), který se dokáže „celým svým srdcem“ ponořit do určité (herní) činnosti, provozovat ji vášnivě, se zápalem, a prožitkově (spíše než racionálně) objevovat v jejím rámci různé způsoby toho, co znamená být lidskou jednající bytostí. Morgan v reakci na Nguyena doplňuje, že tímto jednajícím subjektem je hráč, kterému jde o dosažení vítězství (*achievement player*), jenž je skutečně cílevědomý (*single-minded*) a plně ponořený (*wholly absorbed*) v procesu hraní.⁵¹¹ Takovýto hráč čelí výzvě nebýt do hry zapálený fanaticky, kdy spíše než o kvalitní trávení času půjde o obsesivní jednání či dokonce závislost (Morgan 2021, 367).

Dosud uvedenou Morganovu argumentaci lze doplnit poukazem na fenomenologický aspekt účasti ve sportu. Hodnota sportovní činnosti se může opírat nejen o specifické typy jednání vycházející ze speciální povahy daných herních aktivit, ale rovněž o výše naznačenou prožitkovou rovinu, která tato jednání provází. Znamená to, že pro sportovce „je to nějaké“ provozovat právě sport, přičemž toto „nějaké“ je vnitřně hodnotné. Dobrý život se v tomto pojetí pojí s kvalitativním charakterem zkušenosti.⁵¹² Významnou součástí dobrého života je v tomto případě angažované jednání spojené s intenzivním prožíváním specifického toku dění, který nabízí právě sport.

Dosavadní argumentace podporující zařazení sportu do dobrého života se opírala především o rozbor povahy sportovní praxe jakožto vnitřně hodnotné činnosti a o zkoumání jednajícího subjektu v rámci této praxe. V centru zájmu zde byl člověk, jeho kapacity, specifické způsoby jednání a životní uspokojení, které má právě sport realizovat, resp. přinášet. Argumentace kladné pozice si dále všímá toho, jak sport vstupuje do životního údělu člověka jakožto bytosti, jejíž existence je konečná. Sportování, resp. hraní her v tomto pojetí vystupuje jako činnost umožňující vytvářet nové způsoby bytí, a dokonce konfrontovat absurditu naší existence. Tuto tezi rozvíjí Ryallová (2021), která staví na výše načrtnuté Nguyenovo koncepci hraní her. Autorka konkrétně uvádí (2021, 434):

„Nejlepší hry jsou ty, které nám umožňují rozšiřovat naše schopnosti, ale také naši představivost. Hry nám umožňují vytvářet nové způsoby bytí a experimentovat s jejich důsledky.

⁵¹¹ Morgan zde reaguje na Nguyenovo pojetí hraní, které si cení samotného procesu (*striving play*). Snaží se poukázat na některé problémy spojené s tímto typem jednání, pokud má jít o vášnivé hraní pro zábavu z procesu (př.: konfliktnost motivací během hry, kdy na jednu stranu hrajeme jako by nám o vítězství šlo, tj. vášnivě, na druhou stranu ovšem nemůžeme hrát příliš vášnivě, abychom neukončili proces příliš brzy, resp. abychom tím nekazili prožitek zábavy druhému). Pro detaily argumentace vizte Morgan (2021). Kromě Nguyena se hodnotou sportovního úsilí (*striving*) zabývá rovněž Russell (2020).

⁵¹² Tuto myšlenku formuluje v reakci na Daniela Dennetta Wilfrid Sellars. Dennett popírá existenci těch vědomých stavů, které mají mít vnitřní kvalitativní vlastnosti (*intrinsic qualitative properties*), tedy tzv. kválií. Příkladem je bolestivost bolesti či zeleň u zrakového vjemu. Sellars v odpovědi Dennettovi uvedl: „*Ale Dane, kválie jsou tím, co činí život hodný žít!*“ (*‘But Dan, qualia are what make life worth living!’*) (Kim 2011, 264-265). Kvalitativní charakter zkušenosti (resp. zakoušení něčeho) představuje složitý problém a je rozsáhle diskutován v současné filosofii mysli. Mým záměrem je zde pouze poukázat na to, že k hodnotě určitého jednání může přispívat i rovina prožitková, která se s daným jednáním pojí.

*Skutečnost, že mohu hrát a opakovat hru způsobem, který mi není umožněn v jiných oblastech života, dokonce ani u jiných forem umění, dává hře speciální hodnotu. Hraní v tomto smyslu představuje nejvyšší existenciální hodnotu: Mohu se vytvářet a znovu-vytvářet nesčetněkrát... hry nás také mohou nutit konfrontovat se s absurditou našich životů způsobem, který jiné činnosti nenabízejí. Při hraní si totiž uvědomujeme, že cíl, o nějž usilujeme, je dočasný a můžeme se rozhodnout ho ignorovat.*⁵¹³

Ryallová zde zakládá hodnotu hraní her na možnosti opakování, které člověku umožňuje znovu-vytvářet sebe sama v procesu hraní. Cíl tohoto procesu je přitom „pouze“ temporální a jaksi nenutný. Připomíná člověku dočasnost jeho existence a vybízí ho k prozkoumávání nových způsobů bytí, které se ve hře otevírají. Pro Ryallovou tak hra (a rovněž sport) vystupuje jako existenciální kategorie. Na obecné rovině představuje specifickou možnost vyrovnání se se světem. Jde o smysluplný způsob, jak se popasovat s údělem konečné, nevyzpytatelné a z určitého hlediska absurdní existence.⁵¹⁴

Představené kladné pozice referují ke sportu jakožto typu aktivity. Vyzdvihují kvality, které jsou této činnosti vlastní (např. obtížný rámec umožňující člověku působit v nových modech jednání a demonstrovat pohybové dovednosti či dále specifické cíle, při jejichž usilování člověk realizuje kapacity jinak nerealizovatelné v jiných typech činností).⁵¹⁵ Rovněž upozorňují na osobitý charakter toho, jakým způsobem sport člověka angažuje a jaké prožitkové kvality mu přináší. Sport je představen jako oblast, která významně přispívá k vedení dobrého života, totiž k lidskému rozkvětu a hodnotnému trávení času. Dobrý život v těchto koncepcích znamená aktivní ponoření do činností, které člověku přinášejí potěšení, umožňují mu realizovat a rozvíjet svou herní přirozenost, pohybové dovednosti, specifické kapacity a mody jednání. Jde v něm především o žití se zápletem pro pohyb, hru a kvalitu prožívání přítomného okamžiku.

3.3 Shrnutí hlavních tezí představených pozic

Problematika role sportu v dobrém životě byla v předchozí podkapitole uchopena pohledem tří základních pozic – negativní (odmítavé), diferencované a kladné (afirmativní). Ukázalo se, že

⁵¹³ Původní anglický text: *‘The best games are those which allow us to stretch our abilities but also our imagination. Games allow us to carve out new ways of being and experiment with the consequences. The fact that I can play and replay a game in a way that is not afforded in other aspects of life, or even with other forms of art, gives it a special value. In this sense, it portrays the ultimate existential value: I can create and recreate myself infinitely... games may also force us to confront the absurdity of our lives in a way that other activities do not, since we are aware that the goal towards which we are striving is a temporary one that we may choose to ignore.’*

⁵¹⁴ Radikální názor by mohl zpochybnit, zda v absurdním rámci naší existence existuje něco jako dobrý život. I v tomto pojetí by však sport (díky svým vnitřním kvalitám) mohl být stále pojmán jako určitý lék (protijed) na nesmyslnou existenci a uchovat si určitou (byť omezenou) hodnotu. Problematice životního smyslu a hodnoty provozovaných činností s ohledem na lidskou konečnost a možný nesmyslný rámec lidské existence se věnuje Feezell (2013a, vizte zejm. 202-203). Významným textem vztahujícím se k této problematice je *Mýtus o Sisyfovi* od A. Camuse.

⁵¹⁵ Jirásek (v naší soukromé korespondenci) problematizuje myšlenku, že dobrost sportu je konstituována strukturou činnosti a jejími vnitřními vlastnostmi (např. specifickými cíli souvisejícími s rámcem testování různých fyzických dovedností). Je zastáncem názoru, že tato rovina je nedostatečná, a zdůrazňuje roli hodnot, které daná aktivita reprezentuje. Mým záměrem zde bylo poukázat na vnitřní kvality sportu, které jsou zdůrazňovány v odborné literatuře. Souhlasím s Jiráskem v tom, že komplexní diskuse o dobrém sportu a jeho roli v dobrém životě by se měla zaměřit rovněž na hodnoty, které sport v konkrétních svých instancích představuje. Těmto hodnotám jsem se věnoval ve druhé kapitole předkládané práce (Co je dobrý sport?).

autoři se ve své kritice či podpoře sportu zaměřují na odlišné jeho aspekty/roviny, které je při uvažování o roli sportu v dobrém životě potřeba důsledně rozlišovat. Jako významné se ukazuje zejména rozlišení, zda se podpora/kritika týká konkrétní sportovní praxe, ideového pozadí dané praxe či strukturních vlastností samotné sportovní činnosti, včetně toho, jakým způsobem tato činnost člověka angažuje.

Negativní stanoviska si všímají nedostatků konkrétních forem provozování sportu (např. profesionálního, soutěžního či olympijského). Nekritizují přitom sport obecně, ale spíše argumentují proti některým způsobům, jak je provozován. Tuto kritiku lze interpretovat jako sociologickou/kulturní, neboť spíše než ke sportu jako typu aktivity se vztahuje k ideovému pozadí vybrané sportovní praxe (vizte např. Simonovičovu kritiku olympijského sportu), případně k vybraným kulturním/společenským jevům, jichž je sport odrazem. Příkladem těchto jevů je přehnaný důraz na výkon či převaha ekonomických zájmů. Kromě toho ovšem některé negativní pozice upozorňují na nízkou hodnotu sportu jakožto typu činnosti. Sport je v nich prezentován jako oblast, která neslouží žádnému hodnotnému účelu. Ve srovnání s hodnotnějšími aktivitami naopak vystupuje jako něco zbytečného, opovrženého či dokonce škodlivého.

Diferencovaná stanoviska uznávají pozitivní vlastnosti sportu jako typu činnosti, ovšem zasazují je do širšího kontextu toho, v čem spočívá život dobrého života. Hodnota sportu je dle daných stanovisek především instrumentální a zároveň podmíněná splněním určitých nároků. Sport zde nevystupuje jako hlavní doména zájmu, ovšem může být cennou součástí výchovy/vzdělávání, které směřují k dosažení vyšších cílů (příkladem mohou být intelektuální úspěchy či politická zdatnost). Kromě toho může být sport cenným nástrojem kultivace společnosti či prostředkem odpočinku po vážné práci. V neposlední řadě může sloužit jako významná oblast trávení času pro vybrané jedince (kterým je tato činnost blízká a pro které je atraktivní), ovšem žít dobrý život lze v tomto pojetí i bez sportu.

Kladná stanoviska vyzdvihují inherentní kvality sportu a jeho vnitřní hodnotu. Soustředí se přitom na rozklíčování podstaty sportu, povahy lidské přirozenosti, životního údělu člověka a specifických forem lidských jednání. Činí tak se záměrem prokázat významnou (dokonce nezastupitelnou) roli sportu v dobrém životě.

Výše představené tři obecné kategorie přístupu k problematice sportu v dobrém životě lze vyjádřit pomocí deseti stěžejních tezí, které se s v rámci daných kategorií objevují a o jejichž zdůvodnění/rozpracování se autoři pokoušejí. Tyto teze (včetně možných reakcí na ně) jsou základem předchozích tří podkapitol. Pro přehlednost je zde můžeme formulovat takto:

Negativní pozice:

- *Kritika forem provozování:* S konkrétními formami provozování sportu se pojí řada problémů, např. přehnaný důraz na výkon, jednostranná zaujatost výsledky, vykořisťování atletů, instrumentalizace lidského těla, korupce, podvádění nebo agresivní chování sportovců (či fanoušků).
- *Kritika hodnoty dané aktivity:* Sport obecně není hodnotnou aktivitou, resp. v lidském životě jsou hodnotnější činnosti a oblasti, o které by se měl člověk spíše zajímat.
- *Kritika kompetitivismu:* Soupeření s druhými s sebou přináší určité problémy, např. polarizování lidí na vítěze a poražené, a je tím pádem nežádoucí.

Diferencované pozice:

- *Rovina výchovy a vzdělávání:* Sport je jednou z těch oblastí pohybové kultury, v jejímž rámci je člověk specificky vychováván a vzděláván pro život – sport významně přispívá k rozvoji pohybové zdatnosti a charakteru člověka, tj. k osvojování a upevňování určitých ctností (např. statečnosti, vytrvalosti či disciplíny).
- *Rovina budování mezilidských vztahů:* Sport napomáhá k budování zdravých mezilidských (osobních i celospolečenských) vztahů založených na spolupráci, vzájemném respektu a úctě ke sdíleným pravidlům.
- *Rovina odpočinku (kompenzace):* Pomocí sportu může člověk získávat energii po náročných pracovních úkonech – sport je formou odpočinku a nabírání sil pro provozování hodnotných lidských činností.
- *Rovina individuálního zájmu:* Sport je smysluplnou/významnou aktivitou pro vybrané jedince, totiž pro ty, kterým je tato činnost blízká a sami tíhnou k jejímu provozování, není ovšem „normou“ pro všechny.

Kladné pozice:

- *Rovina aktivity:* Sport zahrnuje dobra inherentní pro tento typ lidské praxe – je činností s inherentními kvalitami, o které stojí za to usilovat, tj. jde o oblast s vnitřní hodnotou, přičemž tato hodnota se vztahuje primárně k předvádění fyzických (pohybových) dovedností.
- *Rovina angažování člověka:* Sport se významně podílí na lidském rozkvětu tím, jakým způsobem člověka tělesně a prožitkově angažuje, resp. jakým modům jednání je sportovec vystaven – sport umožňuje jedinci rozvoj jeho přirozených (zejm. pohybových) kapacit, přináší mu rovněž radost, uspokojení a řadu dalších hodnotných prožitků.
- *Rovina existenciální:* Sport významně vstupuje do životního údělu člověka – umožňuje vytvářet nové způsoby bytí a specifické konfrontování se (resp. vyrovnávání se) s konečností a možnou absurditou lidského života.

Jak si tedy sport stojí v rámci dobrého života? Je potřeba poznamenat, že současný sport, jak dosvědčuje řada příspěvků zaměřených na etiku sportu (srov. Kreft 2019; Zurc 2019; či Pérez Triviño 2013), čelí řadě výzev a neobejde se bez problémů. Navíc lze namítnout, že navzdory možným vnitřním kvalitám není sport (a prakticky jakýkoli jiný typ lidského jednání) jediným zaměstnáním v rámci dobrého života. Pokud totiž klademe příliš velký důraz na jedno dobro (tj. sport nebo hru), bude to na úkor některých jiných dober a povede to tedy k nerovnováze, která je pro dobrý život ohrožující. Luper toto ohrožení vysvětluje v kontextu odmítnutí koncepce kompetitivismu (vizte výše). Konkrétně hovoří o potřebě specializace, kterou před člověka předkládá trh (1986, 173):

„Vyniknout v něčem vyžaduje nepřiměřenou pozornost věnovanou jedné omezené oblasti a zanedbávání stejně důležitých záležitostí. Například tréninkový plán potřebný k tomu, aby byl člověk nejlepším plavcem, by si vyžádal nepřiměřené oběti na vzdělání a společenském životě. Zaměření našich aktivit k jednomu cíli by vedlo k zanedbávání jiných projektů a potřeb našich partnerů, dětí a přátel.“⁵¹⁶

O specializaci elitních sportovců hovoří Breivik (2022, 31):

„Pokud chce člověk vyniknout jako elitní sportovec, musí se zvolenému sportu intenzivně věnovat a od určitého okamžiku se postupně specializovat. To bude na úkor mnohostrannosti.“⁵¹⁷

K uvedeným citátům musíme ovšem doplnit, že nutnost oběti se pojí prakticky se všemi oblastmi lidského života. Kdykoli se něčemu věnujeme, je to na úkor něčeho jiného. Pokud v něčem chceme být dobří, vyžaduje to obětování času a řady dalších položek. Problém to představuje tehdy, když jsou dané oběti nepřiměřené, tj. když jsou dlouhodobě opomíjena některá základní dobra (např. přátelství či poznání) a jednostranně upřednostňovány pouze určité činnosti.⁵¹⁸

Načrtnuté výzvy je potřeba brát v potaz, ovšem nepředstavují dle mého neodstranitelnou překážku pro zařazení sportu do rámce dobrého života. Základní odpověď proti námitkám v předchozím odstavci představuje druhá kapitola práce, v níž jsem podrobně rozpracoval obecnou podobu dobrého sportu. Z dosavadní prezentace diferencovaných a kladných pozic se ukazuje, že sportovní praxe představuje pole, které může naše uvažování o podstatě člověka, jeho životním údělu a povaze dobrého života výrazně obohatit.

Vzít sport a jeho pozitivní přínos vážně může otevřít prostor pro celistvější pojetí dobrého života. Sport totiž přináší na světlo témata, která jsou v širší filosofické debatě o dobrém životě často opomíjena. Patří sem tělesnost (tj. lidské fyzické dovednosti), hra (*play, game*) či střetávání (s pravidly, ostatními lidmi, sebou samým, přírodou a okolním prostředím). Vážný ohled na sport problematizuje některé racionalisticky založené představy o dobrém životě a podněcuje nás k tomu, abychom se na tradiční filosofické otázky typu „Kdo jsme?“ a „Proč jsme tady?“ podívali

⁵¹⁶ Původní anglický text: *‘To excel at something requires an inordinate amount of attention to one limited area, and the neglect of equally important concerns. For example, training schedule required to be the best swimmer would impose an inordinate sacrifice on one’s education and social life. Skewing our activities toward one goal would lead us to neglect other projects and the needs of our spouses, children and friends.’*

⁵¹⁷ Původní anglický text: *‘If one wants to excel as an elite athlete, one must become heavily involved in the chosen sport and gradually specialize from some time point. This will be at the cost of many-sidedness.’*

⁵¹⁸ Za hraniční z hlediska časové délky jednostranného zaměření považuji práci na knize či psaní disertační práce, které k této jednostrannosti zejména v dokončovací fázi tvorby směřují.

z jiné perspektivy. Lze tedy konstatovat, že filosofickým rozpravám o dobrém životě velmi prospěje, pokud budou brát v potaz tuto oblast lidské praxe a rovněž sféry, které tematizuje.

Zaměřím se proto nyní na podrobný rozbor a srovnání koncepcí dobrého života dvou myslitelů, kteří se hodnotou sportu v rámci svých úvah zabývali. Jedná se o Aristotela a Bernarda Suitse, které jsem již stručně uvedl výše, mj. v rámci pojednání o diferencovaných, resp. kladných pozicích. V následující podkapitole na tento výklad navážu a pokusím se ho prohloubit. Základním cílem daného zpracování je ideově podpořit možnost zařazení sportu do dobrého života.

3.4 Podrobný výklad diferencované a kladné pozice

Výklad diferencované a kladné pozice ohledně role sportu v dobrém životě znamená rozpracování vnější (instrumentální) a vnitřní (autotelické) stránky sportovní činnosti.⁵¹⁹ Předtím, než dojde k představení pozic Aristotela a Suitse v otázce role sportu v kontextu dobrého života a jejich kritickému zhodnocení, je potřeba specifikovat některé klíčové pojmy a upozornit na limity v možnostech srovnání obou autorů.

První důležitá specifikace se týká pojmu sport. Z hlediska etymologie je zřejmé, že Aristotelés a další autoři klasického období výraz sportu neznali, jelikož ten se objevuje až později. To ovšem neznamená, že by neznali aktivity, které má moderní pojem sportu vystihovat. Aristotelés v *Rétorice* (1361b, 5-15) formuluje obvyklé dobové představy, když oceňuje krásu jinochů pěstujících pětiboj (*pentathlon*), který zahrnoval disciplíny přítomné i v moderním sportu, konkrétně běh (*dromos*), hod diskem (*diskos*), hod oštěpem (*akon*), skok do dálky (*halma*) a zápas (*palé*). Je ovšem potřeba dodat, že kontext „sportování“ antických Řeků byl silně ovlivněn rituálně náboženskými praktikami a rovněž komplexní filosofií výchovy, díky čemuž pohybové zápolení (*agón*) nabíralo specifického významu.⁵²⁰

Bernard Suits, jedna z nejvýznamnějších figur oboru filosofie sportu a představitel analytické tradice filosofování, oproti tomu uvažuje o sportu v kontextu 20. století. Obsah pojmu sport, jak je přítomen v Suitsově myšlení, tak zahrnuje prvky moderního sportu, jak je identifikoval Guttmann v reakci na zápolení antická. Patří sem sekularismus, rovné příležitosti v soutěži (dané specifikací pravidel a důrazem na detailnost), specializace rolí, racionalizace, byrokratická organizace, kvantifikace a vytváření záznamů (konkrétně rekordů) (Guttmann 2004, 16). Navíc se nabízí poznámka, že zatímco Aristotelés zmiňuje primárně individuální zápolení (resp. střet s druhými) (*techné gymnastiké*, gymnický *agón*), Suits vyzdvihuje herní aktivity (*game playing*), kam řadí rovněž týmové sporty (Mareš 2022, 544-545). Právem by se proto mohlo zdát, že „svět sportu“ pro Aristotela a „svět sportu“ pro Suitse jsou světy diametrálně odlišné.

⁵¹⁹ Danou problematikou jsem se zabýval ve svých dřívějších textech (Mareš 2021b; 2022). Podrobně jsem ji zkoumal v českém textu sepsaném pro časopis *Studia Neoaristotelica*, který v době psaní práce byl přijat k publikaci redakcí časopisu, ovšem nebyl ještě publikován. Tento text doplňuji o stěžejní teze ze zmíněných dříve publikovaných textů (Mareš 2022; 2021b). Srovnání přístupů Aristotela a Suitse ke hře (*play*), konceptu autotelicity, a jejich roli v dobrém životě, zpracoval v nedávné době Lopez Frías (2020). Na některé teze z tohoto a dalších relevantních sekundárních zdrojů upozorňuji, avšak hlavní důraz kladu na analýzu primárních Aristotelových a Suitsových textů s ohledem na sport. Komparativní analýza tohoto zaměření nebyla v české ani zahraniční odborné literatuře dosud zpracována. Tímto textem se pokouším danou mezeru zaplnit.

⁵²⁰ Ucelený výklad povahy antické tělesné kultury přináší Jirásek (2005) či Kouřil (2015). MacIntyre (2004, 153) upozorňuje, že moderní hry i války jsou potomky homérského agónu, přestože se od něj zároveň podstatně liší. Na soupeřivý charakter antické řecké kultury upozorňuje Huizinga (1971, 72), dle něhož „Řekové měli ve zvyku soutěžit ve všem, v čem bylo možné se utkat.“

Odhlédneme-li ovšem od kulturních, historických a významových specifíků, včetně otázky úrovně pohybově zápolivých aktivit v antice a ve 20., resp. 21. století (tj. kupříkladu zda jde o sporty individuální či týmové), vyvstanou před námi co do základních struktur relativně stejné typy činností, tedy fyzické (pohybové), dovedností, pravidly specifikované, přesto však v zásadě triviální (myšleno herní) typy určitého organizovaného lidského střetávání. S ohledem na tuto skutečnost považuji za možné pracovat u obou autorů s jedním konceptem sportu a porovnávat jejich přístupy k roli této činnosti v dobrém životě, ovšem za předpokladu důsledného vyložení výše načrtnutých specifíků při prezentaci pozic obou autorů. Sportem mám na mysli výše načrtnutý (a v první kapitole definovaný) typ aktivity, se kterým se lze jak u Aristotela, tak u Suitse setkat. Odhlížím většinou od specifikací jako „individuální“, „kolektivní“, „profesionální“, „výkonový“ ad. Konkrétní specifikace uvádím v případech, kdy je to pro dané zkoumání relevantní.

Druhé důležité vysvětlení se týká pojmu dobrý život. Zatímco Aristotelés se zabývá otázkou vedení dobrého, resp. zdařilého života v reálném světě a hledá podmínky pro daný život skrze filosofickou analýzu člověka a jeho přirozenosti, Suits načrtává koncepci utopickou a hledá činnosti, které by člověk provozoval ve světě ideálním, nezátíženém potřebou práce a utilitárních činností obecně. Oba autoři tak pracují ve svém úvahách s odlišnými výchozími podmínkami, které se podstatně promítají do role, jakou sportovním a herním aktivitám připisují. Daný rozdíl nespátřuji jako překážku pro porovnání koncepcí obou autorů. Spíše ho považuji za výzvu pro to správně identifikovat a zohledňovat ve svých úvahách filosofické předpoklady a premisy, které oba myslitelé mají o povaze reality, přirozenosti člověka, významu sportovních aktivit a v dané souvislosti i konkrétní úloze instrumentalitě a autotelicitě v kontextu dobrého života. Popsaný rozdíl tak není problémem, ale filosoficky nosnou částí mého zkoumání.

Nabízí se nicméně otázka, k čemu je srovnání koncepcí Aristotela a Suitse užitečné, resp. co může modernímu čtenáři ukázat. Srovnání právě těchto autorů v otázce role sportu v dobrém životě považuji za smysluplné a cenné nejen proto, že odkrývá odlišné významy sportu (díky situovanosti této aktivity ve specifických kulturně-historických rámcích, které od sebe dělí téměř 2,5 tisíce let), ale především z toho důvodu, že se v tomto srovnání ukazují odlišné role sportu v kontextu dobrého života. Pozice Aristotela a Suitse představují kladné, byť v podstatných ohledech rozdílné odpovědi na otázku, zda sport do dobrého života patří, či nikoli. Jejich rozpracování napomáhá lepšímu porozumění tomu, na jakém základě lze sport do kontextu dobrého života zařadit. Umožňuje rovněž alespoň v obrysech specifikovat základní podoby dobrého života, ve kterých může provozování sportu nacházet své ukotvení.

Význam srovnání právě Aristotela a Suitse spatřuji také v tom, že propojuje disciplínu filosofie sportu s širší oblastí filosofie. Zatímco Suits je klíčovou postavou zmíněné disciplíny, Aristotelés patří k nejvýznamnějším postavám uvedené oblasti. Zaměření na oba myslitele umožňuje přemostit se od disciplíny k oblasti a naopak, čímž bude obohacen jak diskurz filosofie sportu, tak filosofie. Je potřeba doplnit, že při srovnávání daných autorů se pohybujeme v poli západní tradice filosofického myšlení. Nabízejí se samozřejmě alternativní pohledy na to, co znamená žít dobrý život a jakou roli v něm může hrát sport, které zde musejí být ponechány stranou.

Hlavní ambicí této části práce je s ohledem na filosofické koncepce Aristotela a Suitse představit základní podmínky pro zahrnutí sportu do kontextu vedení dobrého života. Postup k dosažení tohoto cíle začíná představením relevantních filosofických tezí Aristotela a Suitse

k problematice role pohybově zápolivých aktivit v lidském životě. Cílem tohoto oddílu není komplexní představení obou autorů, ale spíše rekonstrukce jejich pozic tak, aby bylo možné naplnění hlavního cíle textu.⁵²¹ Následně představuji silné stránky vybraných pozic a některé námitky, které mohou být proti zkoumaným koncepcím vzneseny. Uvádím a kriticky hodnotím také významné shody a rozdíly obou přístupů. Poté se věnuji filosofické analýze role sportu v dobrém životě, a to s důrazem na jeho instrumentální a autotelickou rovinu, které se objevují právě v přístupech Aristotela a Suitse. Zabývám se přitom aktivním sportováním a podobně jako při zkoumání problematiky dobrého sportu ponechávám stranou rovinu diváckou/fanouškovskou.

3.4.1 Aristotelés

Pro posouzení role sportovních aktivit v dobrém životě je potřeba vzít v potaz širší kontext Aristotelova uvažování o člověku, jeho přirozenosti a jeho konečném účelu. Mezi relevantní texty patří *Fyzika*, *Metafyzika*, *Poetika*, *O duši* a *Rétorika*. Klíčovými spisy jsou zde ovšem *Etika Eudémova*, *Etika Nikomachova* a *Politika*, v nichž Aristotelés rozvíjí svou teorii nejvyššího dobra a konkrétních podmínek pro jeho dosažení, včetně úvah o kultivaci člověka skrze výchovu a vzdělávání. Následující pasáže mají za cíl pouze zdůraznit klíčové Aristotelovy teze pro pochopení možné role sportovních aktivit v kontextu dobrého života.⁵²²

Aristotelés pojímá člověka jako bytost mající řeč, resp. rozum (*zoon logon echon*) a přirozeně určenou pro život ve společenství, tj. obci (*fýsei politikon ho anthrópos*) (srov. Aristotelés 1998, 1253a, 9-10; 1332b, 5-6; Aristotelés 2021, 1097b, 10-15). Člověk je tvorem s rozumovou přirozeností (esencí), která jej na jednu stranu činí odlišným od ostatních smrtelných bytostí, na druhou stranu jej též činí podobným nehybnému hybateli, a tedy božské sféře (Aristotelés 2021, 1099b, 15-1100a, 5). Williams (2021, 54) upřesňuje, že dle Aristotela existuje jeden význačný lidský rys – schopnost rozumem utvářet své jednání a dispozice.

Člověk není dále bytostí statickou, ale jeho životní rozvrh je dynamickým procesem směřujícím k určitému cíli (*telos*). Tím je podle Aristotela dobro (*to agathon*), které dle něj můžeme třídit co do kvality (dobra o sobě, dobra užitečná/instrumentální; dobra duševní, tělesná a zevnější) (Aristotelés 2021, 1096b, 10-20; 1098b, 10-20), přičemž nejvyššími a nejvíce dobrými jsou dobra duševní (1098b, 15).⁵²³ V úvodu *Etiky Nikomachovy* Aristotelés uvádí (1094a): „Každé umění a každá věda, podobně i praktické jednání a záměr směřuje, jak se zdá, k nějakému dobru; proto bylo správně vyjádřeno, že dobro jest to, k čemu všechno směřuje.“ Nejvyšším dobrem, ke kterému směřují lidské bytosti, je dle Aristotela blaženost (*eudaimonia*), které si žádáme vždy pro ni samu a nikdy pro něco jiného (2021, 1097a, 30-1097b, 10).⁵²⁴ Být blažený

⁵²¹ Jelikož jde o navýsost významné autory, pokouším se nicméně o výklad poměrně detailní.

⁵²² Podrobněji se Aristotelově etické teorii ve vztahu k jeho pojetí blaženosti (*eudaimonia*) věnuje Kraut (1979). Ucelené pojednání o díle zmíněného řeckého myslitele, včetně jeho zpracování klíčových filosofických témat, nabízí Shields (2014).

⁵²³ Kříž v poznámkách uvádí, že řecké *agathon* má širší význam než jen dobro morální. Rozumí se jím i příjemnost, účel, zdatnost, dokonalost. *Telos* znamená konec, účel a cíl, a tak *telos* je i *agathon*. Myslí se jím konec vývoje ve všem dění a konání. Cílem tohoto vývoje je *fysis*, dokonalý stav přirozený (Aristotelés 2021, 249). MacIntyre (2004, 205) doplňuje, že *telos* není něco, čeho má být dosaženo někdy v budoucnu, ale spočívá v tom, jak je celý lidský život vystaven.

⁵²⁴ Pro srovnání: Podobnou myšlenku jako Aristotelés formuluje později např. J. S. Mill. Dle něho lidé netouží po ničem jiném než po štěstí. Znamená to, že každý předmět naší touhy (např. ctnost) je nějakým způsobem součástí

znamena „... *dobře žít, dobře jednat a dobře se mít*“ (*eu zén, eu prattein*) (2021, 1095a, 20).⁵²⁵ Aristotelův výraz *eudaimonia* nese význam určitého rozkvětu, dobrého či úspěšného žití (Shields 2014, 369).⁵²⁶

Klíčovou otázkou je, jak můžeme oné blaženosti dosahovat. Zde Aristotelés specifikuje, že jsou činnosti vlastní člověku a právě jemu, jejichž konáním žije blažený život. Tento život v blaženosti pro Aristotela není primárně subjektivní záležitostí či prostým uspokojením potřeb, ale vychází objektivně z toho, kým člověk přirozeně je a jak svou přirozenost naplňuje. Blaženost není ani dílem náhody, není automatickou daností od přirozenosti, není ani záchvěvem momentu, tj. pomíjivým stavem, ale spíše spočívá v činnosti rozvržené do celku lidského života (Aristotelés 2020, 1215a, 10-20; Aristotelés 2021, 1098a, 15-20; 1176a, 30-1176b, 5).⁵²⁷ Odmítá, že by nejvyšší blaženost spočívala v rozkoši (poživačnosti) či v dosahování cti, jelikož tyto jsou s ohledem na specifickou funkci člověka spíše povrchní (2021, 1095b, 15-30). Ona blaženost rovněž nespočívá v tělesné zdatnosti, jelikož daná zdatnost není pro člověka tím, co plně odpovídá jeho podstatě (2021, 1102a, 15-20).

V první knize *Etiky Nikomachovy* uvádí, že tímto specifickým konáním je skutečná činnost duše (*psyché*) ve shodě s rozumem anebo nikoli bez rozumu (2021, 1098a, 5-20), resp. skutečná činnost duše z hlediska zdatnosti (2021, 199b, 25-30). Za blažené tedy dle Aristotela nelze označit zvířata ani děti, jelikož této činnosti nejsou v pravém smyslu schopny (2021, 1099b, 30-1100a, 5): „*Jest tedy zřejmo, že ani osla, ani koně ani jiné zvíře nenazýváme blaženými; neboť žádné z nich nemůže být účastno takové činnosti. Z těžé příčiny ani dítě není blažené; neboť pro mládí není ještě schopno takových výkonů...*“ Blaženým je člověk, který naplňuje funkci lidské bytosti, tj. který plně rozvinul a pravidelně realizuje intelektuální i morální kvality své duše (Kraut 1979, 170, 181). Dle Williamse je u Aristotela aktivitou nejvíce vedoucí k blaženosti primárně ta, která se pojí s duševní rozumovou činností (2021, 54-55): „*Nejdokonalejší lidský život je proto ten, v němž se člověk v nejzazší míře oddává teoretickému tázání.*“ Hadot povahu tohoto tázání upřesňuje takto (2017, 97): „... život podle rozumu spočívá pro Aristotela z velké části na pozorování, zkoumání a úvahách o pozorovaných jevech. To všechno se však odehrává v jakési téměř nábožné zaujatosti realitou ve všech jejích aspektech, nízkých i vznešených, neboť vše v sobě nese jistou stopu božské přítomnosti.“ Spíše než o životě vědeckém bychom měli dle Hadota (2017, 101) hovořit o životě zasvěceném cvičení v moudrosti neboli o životě filosofickém.

V desáté knize *Etiky Nikomachovy* Aristotelés specifikuje, že činností skutečně dokonalou, tj. soběstačnou (autotelickou), nejstálější a ve shodě s tím, co je v člověku nejvyššího, je činnost

šťěstí nebo prostředkem ke štěstí (srov. Mill 2016, 45-46). Obsah pojmu štěstí se u Aristotela a Milla ovšem významně liší.

⁵²⁵ Kříž v poznámkách vysvětluje, proč překládá řecký výraz *eu prattein* dvěma českými výrazy místo jedním. Ve spojení s adverbem *eu* nebo *kalós* značí *prattó* „dobře dělám, jednám a dobře se mám“. *Kalós prattein* ve významu „dobře se mít“ je podmíněno konáním krásných věcí, tj. ve výkonu je dobro i blaho. Aristotelés zde chce zdůraznit, že blaženost spočívá ve skutečné činnosti, v uskutečňování (srov. Aristotelés 2021, 251).

⁵²⁶ Podrobněji se významem a překladem výrazu *eudaimonia* zabývá Kraut (1979, 167-170). Mimo jiné upřesňuje, že u Aristotela se blaženost týká jak dosažení určitého objektivního standardu, tak i určitého stavu mysli (1979, 168). Blaženost zahrnuje uznání (rozpoznání), že naše touha po dobru byla naplněna. Blažený člověk je tak člověkem šťastným (1979, 174).

⁵²⁷ Pojem blaženosti je v Aristotelově koncepci připisován pouze lidským a božským bytostem, a to za splnění určitých podmínek (vizte výklad níže v této podkapitole). Nemůže z podstaty věci náležet zvířeti či rostlině, ale ani malému dítěti či špatnému člověku, jelikož ti plně nerealizují lidskou rozumovou přirozenost (srov. Kraut 1979, 167, 169-170).

rozjímavá (2021, 1177a, 10-1178a, 10).⁵²⁸ Rozjímavý život řadí Aristotelés v první knize *Etiky Nikomachovy* vedle života požívacího a politického mezi nejvíce vynikající způsoby života (2021, 1095b, 15-20), přičemž sám ho později (desátá kniha) označuje za vůbec nejvíce vynikající.⁵²⁹ Rozjímání (*theória*) není pouze filosofická spekulace či abstraktní činnost myšlení, ale znamená především dívání se, pozorování, nazírání na pravdu. Je to vnitřní život v tom, co je věčné a božské, tj. jde o kontemplaci neosobního a neměnného božství, které je myšlením věčně myslícím sebe sama (MacIntyre 2004, 187). V sedmé knize *Eudémovy etiky* je Aristotelem popisováno jako nejkrásnější určení, které člověk nalézá v Bohu (Kříž in Aristotelés 2021, 11-12, 252).⁵³⁰

Člověk má dle Aristotela podstatu podobnou té božské. Rodí se s vlohou k rozumu, která vede k poznání a ke ctnosti. Životní možnosti a zároveň úkolem člověka je připodobnění se Bohu. Kříž v dané souvislosti uvádí (in Aristotelés 2021, 11): „*V člověku není jen něco božského, nýbrž toto božské tvoří podstatu člověka, ono jej odlišuje od ostatních tvorů; nežije-li člověk život ve smyslu této podstaty, nežije vlastní život, nýbrž život něčeho jiného, podlidského.*“ Zřetelně tuto myšlenku vyjadřuje Aristotelés v desáté knize *Etiky Nikomachovy* (2021, 1177b, 30-1178a, 10):

„*Nemá tedy člověk... jen lidsky smýšlet, i když jest pouze člověkem, ani jako smrtelník omezovat se na věci smrtelné, nýbrž má se snažit, pokud možno, aby se stal nesmrtelným, a činit všechno za tím účelem, aby žil ve shodě s tím, co jest v něm nejvyššího... bylo by to tedy něco zvláštního, kdyby člověk nechtěl žít svým vlastním životem, nýbrž životem někoho jiného... nejlepší a nejpříjemnější každému jest to, co jest mu přirozeně vlastní. Tedy pro člověka jest to život podle rozumu, poněvadž to jest nejvíce člověk. A tak tento život jest i v nejvyšší míře blažený.*“

Základní Aristotelovy filosoficko-antropologické úvahy o člověku a jeho konečném účelu je potřeba doplnit několika podmínkami a zpřesněními. Ideálem byl pro Aristotela ctnostný a po všech stránkách dobrý člověk (Laertios 1995, 5: 28-30). Aristotelés ukazuje, že pro vedení zdařilého života je potřeba nejen primárně konat specificky lidské činnosti, nýbrž že jde o osobní kultivaci směřující ke zdatnosti/výtečnosti/dokonalosti (*areté*).⁵³¹ Tugendhat (2004, 178) upřesňuje, že slovo *areté*, které je úzce spjaté se slovy náležejícími do skupiny „dobré“ – řecký superlativ k „dobrý“ (*agathon*) zní *ariston* –, může být užito pro jakýkoli typ upřednostněníhodné vlastnosti. Ve shodě s Platónem chápe Aristotelés *areté* jako produkt opakované činnosti, nikoli jako vrozený stav (Reidová 2011, 6-7; Kříž in Aristotelés 2021, 16). Patočka (1999, 58, 75) daný pojem výstižně charakterizuje jako výtečnost či lépe řečeno pravost ve smyslu být tím, čím vskutku daná věc jest. Hobza a Zielina (2013, 109, 119) doplňují, že predikát *areté* přisuzovali Řekové nejen člověku, ale i zvířatům či nástrojům. Vyjadřovali tím, že daná věc dosáhla dokonalého stavu, což v případě člověka znamená dosáhnout takové charakteristiky, která by co

⁵²⁸ Kraut (1979, 175) doplňuje, že Aristotelovo tvrzení o blaženosti spočívající v kontemplaci není součástí dobového významu výrazu *eudaimonia*, ale je produktem filosofického argumentu.

⁵²⁹ Kříž v poznámkách vysvětluje, že rozdělení druhů života pochází již od Pýthagory a uvádí je i Platón (srov. Aristotelés 2021, 252).

⁵³⁰ Kříž doplňuje, že tohoto cíle dle Aristotela nemohou dosáhnout všichni lidé (srov. Aristotelés 2021, 252). Jde ovšem zároveň o to, co je pro každého člověka žádoucí. Hadot (2017, 93-94) upřesňuje, že život v teorii přináší silnější potěšení těm, kteří už poznali pravdu, zatímco méně silně jej prožívají ti, kteří teprve pravdu hledají. Filosofické štěstí pojící se s kontemplací božského Rozumu je kromě toho vzácné a nakrátko.

⁵³¹ Jde o kultivaci skrze učení v případě rozumových ctností a správné zvyky v případě ctností mravních (Aristotelés 2021, 1103a, 15-20). Hogenová (2001, 5-7), o níž byla řeč výše, upozorňuje na obtížnou vyložitelnost pojmu *areté* a rovněž na jeho základní úlohu v antické olympijské filosofii.

nejlépe vystihovala člověka jako takového. Pro Aristotela je toto autentické bytí primárně svázané s činností duševní ve shodě s rozumem, tedy s naplňováním specificky lidské funkce (2021, 1097b, 20-1098a, 20), a právě s kultivací charakteru, tedy nabýváním ctností.

V *Etice Nikomachově* Aristotelés uvádí, že pro blaženost jsou rozhodující ctnostné činnosti, neboť díky nim je člověk schopný jednat krásně (Aristotelés 2021, 1101b, 30-35).⁵³² Ctnostné jednání neznamena rutinní, automatickou aplikaci nějakého pravidla (MacIntyre 2004, 178). Nestačí tedy pouhá „technika“ jednání dle rozumového pravidla – rozhodující roli hrají motivy jednání a zacílenost na dobro. Aristotelovi jde o to, aby člověk nejen jednal mravně, ale aby byl sám mravný (Kříž in Aristotelés 2021, 13, 15). Proto blaženým (*eudaimón*) nazývá člověka, který je činný v dokonalé ctnosti (*areté*) (Aristotelés 2021, 1100b, 10-1101a, 20).⁵³³

Dle MacIntyry (2004, 69-70) existuje v Aristotelově teleologickém systému bytostný rozdíl mezi člověkem tak, jak je, a člověkem, kterým by se daný jedinec mohl stát, kdyby svou vlastní přirozenost uskutečnil. Etické jednání směřuje k přechodu od možnosti k uskutečnění, tedy k realizaci lidské podstaty a dosažení pravého cíle skrze nabývání ctností a vyhýbání se neřestem. Ctnost je pro Aristotela dispozice, jež nás činí schopnými výtečně uskutečňovat své lidství jako takové v rámci společenství (Tugendhat 2004, 171).⁵³⁴

Charakteristikou a klasifikací ctností se Aristotelés podrobně zabývá ve druhé až sedmé knize *Etiky Nikomachovy*. V zásadě rozlišuje ctnosti mravní (*éthiké*) a rozumové (*dianoétiké*) (Hobza a Zielina 2013, 105). Příkladem ctností mravních jsou uměřenost (*sófróné*), statečnost (*andreia*), velkorysost (*megaloprepés*) či velkomyslnost (*megalopsychia*). Žádná mravní ctnost není člověku dána přirozeně. Lidé ovšem mají vlohu, aby daných ctností nabyli, přičemž zvykem se tato vloha uskutečňuje (Aristotelés 2021, 1103a, 15-30). Pro ctnost je dle Aristotela charakteristická určitá střední poloha mezi extrémami nedostatku a přemíry. Sám k tomu ve druhé knize *Etiky Nikomachovy* v souvislosti s mravními ctnostmi uvádí (2021, 1106b, 20-30): „Ctnost se týká citů a jednání, v nichž nadbytek jest chybou a nedostatek bývá kárán, střed však bývá chválen a jest správný; a toto oboje přísluší ctnosti. Ctnost tedy jest jakousi středností, poněvadž zaměřuje ke středu.“ Co do podstaty je mravní ctnost středem, co do přednosti a dobra je ovšem vrcholem (2021, 1107a, 5-10). Střední poloha ctnosti se pak určuje vzhledem ke každému člověku, jelikož tělesné proporce i duševní schopnosti lidí nejsou stejné. V kontextu fyzických proporcí uvádí Aristotelés následující příklad (2021, 1106b, 1-8):

⁵³² MacIntyre (2004, 176) v dané souvislosti upozorňuje, že ctnostmi jsou právě ty vlastnosti, které umožňují jedinci dosáhnout eudaimonie. Konkrétně uvádí: „To, co utváří lidské dobro, je totiž celý lidský život, žitý co nejlépe, a uplatňování ctností je nezbytnou a nejdůležitější součástí takového života, nikoli jen přípravným cvičením, které má tento život zajistit. Lidské dobro tedy nemůžeme dostatečně charakterizovat, aniž bychom nejprve hovořili o ctnostech. A v aristotelském systému nemá domněnka, že lidské dobro je dosažitelné jinak než uplatňováním ctností, žádný smysl.“ Lze doplnit, že radikální důraz na ctnosti se objevuje u stoiků, dle nichž je ctnost nutnou a dostatečnou podmínkou blaženosti (srov. L. Svoboda in Aurelius 1969, 13).

⁵³³ Zde je potřeba upozornit na rozdíl mezi *Etikou Nikomachovou* (EN) a *Etikou Eudémovou* (EE). Jak v EE, tak EN platí, že *eudaimonia* je aktivita duše vedená nejlepší/úplnou (*teleios*) ctností. V EE je explicitně řečeno, že touto ctností je *kalokagathia* (Aristotelés 2020, 1248b). V EN takto jasné určení nejlepší/nejúplnější ctnosti nenajdeme. Naopak se zdá, že nejlepším kandidátem je *sofia*. V závislosti na tom se také liší určení *eudaimonia* v obou knihách. V EE to je komplexní aktivita duše vedené *kalokagathiai*, která zahrnuje i mravní/společenské ctnosti. V EN to je *theória* (Aristotelés 2021, 1077a, 15-20), aktivita nejvyšší části rozumové duše.

⁵³⁴ Tugendhat poukazuje na to, že MacIntyrovův výklad ctností jakožto dispozic, díky nimž jsme schopni výtečně vykonávat určité činnosti (*practices*), se sice o Aristotela opírá, v pravém smyslu však aristotelský není. Aristotelově koncepci dle Tugendhata lépe odpovídá jím uvedená charakteristika ctnosti.

„... neboť jestliže pro někoho jest mnoho snísti za deset min, za dvě pak málo, nepředepíše cvičitel šest; neboť i toho snad bude mnoho nebo málo pro toho, kdo to má požit; pro Mílóna totiž málo, pro začátečníka v atletice mnoho. Podobně i při běhu a zápolení. Tak tedy každý znalec se vyhýbá nadbytku a nedostatku a vyhledává středu a tento si vybírá, nikoli střed věci, nýbrž střed vzhledem k nám.“⁵³⁵

Ctnostné i nectnostné jednání přitom podstatně závisí na okolnostech. Totéž jednání, které je za jistých okolností velkorysé, může být za jiných okolností marnotratné či lakotné (MacIntyre 2004, 182). K tomu, aby člověk správnou míru v jednání rozpoznal, potřebuje mít praktickou bystrost/moudrost (*fronésis*), jež je záležitostí praktického rozumu a dospívá se k ní skrze životní zkušenosti (Reidová 2011, 73). K rozumovým ctnostem řadí Aristotelés umění (*techné*), vědění (*epistémé*), moudrost (*sofia*), rozumění (*nús*) a právě rozumnost neboli praktickou moudrost (*fronésis*). Umění znamená správné tvoření, vědění je jisté a zřejmé poznání vyplývající z rozumových důkazů, moudrost je jisté a zřejmé poznání z nejvyšších příčin, rozumění je intuitivní poznání principů a praktická moudrost vychází z vytříbeného úsudku, přičemž v jednotlivých případech ukazuje, co a jakým způsobem máme správně konat (Kříž in Aristotelés 2021, 275).⁵³⁶ V případě rozumové ctnosti středu v zásadě není, jelikož daná ctnost je vrcholem. Vědět nemůže nikdo příliš mnoho (srov. Kříž in Aristotelés 2021, 263). Platí dále, že hlavní ctnosti jsou vzájemně úzce propojeny a že ctnostný charakter utvářejí společně (MacIntyre 2004, 183-184).⁵³⁷

Jednání podle rozumu společně s kultivací charakteru ovšem nejsou pro blažený život plně postačující. Jak uvádí MacIntyre (2004, 187): „K tomu, aby se člověk stal *eudaimón*, musí být splněny určité materiální a společenské podmínky.“ Aristotelés si uvědomuje, že člověk se nemůže výlučně věnovat intelektuálním činnostem, neboť není bohem (srov. Williams 2021, 55), a že pro dobrý život je potřeba i dalších základních dober (2021, 1178b, 30-1179a, 5): „Blažený člověk však jako člověk bude potřebovat také zevnější pohody, neboť jeho přirozenost se nespokojí rozjímáním, nýbrž vyžaduje, aby také tělo bylo zdravé a aby se mu dostalo potravy a ostatní péče.“ Ačkoli účel člověka je ve skupině dober duševních a nikoli dober zevnějších (srov. Aristotelés 1098b, 15-20), rovněž druhá skupina je pro blažený život významná. V první knize *Etiky Níkomachovy* Aristotelés dále uvádí, že nedostatek některých dober je překážkou pro blaženost. Jako příklady zmiňuje nedostatek krásy, špatnost přátel či osamělost (2021, 1099a, 30-1099b, 10):

„Zároveň jest zřejmo, že potřebuje také zevnějších dober... jest totiž nemožno nebo nesnadno, aby jednal krásně ten, kdo nemá nutných prostředků. Vždyť mnoho věcí se koná s pomocí přátel, bohatství a politické moci jako s pomocí nástroje; nedostatek některých dober docela kalí štěstí, například nedostatek urozenosti, plodnosti a krásy; neboť není zcela blažen ten, kdo jest ohyzdný, nízkého původu, osamělý nebo bezdětný, a ještě snad méně, má-li někdo nezdárné děti nebo špatné přátele, anebo, ač byli dobří, zemřeli.“

⁵³⁵ Kříž v poznámkách upřesňuje, že mina=1/60 talentu ve váze 435 g stříbra. Mílón z Krotónu byl slavný atlet, známý silák a jedlík (srov. Aristotelés 2021, 263).

⁵³⁶ Heidegger v rámci fenomenologické interpretace Aristotelovy *Etiky Níkomachovy* charakterizuje výraz *sofia* jako autentické, nahlízející rozumění a výraz *fronésis* jako pečující praktický ohled. Dle Gadamera Heidegger v daném spise nahlíží, že se u Aristotela jedná o dvě skutečně nejvyšší formy toho, jak být vědoucí. Výraz *sofia* chápe Gadamer jako moudrost a výraz *fronésis* jako praktické ujasnění vlastního života (Heidegger 2008, 38, 67).

⁵³⁷ Podrobněji pojednává o aristotelské koncepci ve vztahu k problematice ctností Tugendhat (2004, 176-203).

Blaženost tedy vystupuje jako to, čeho je nesnadné dosáhnout a o co je možné za určitých extrémních okolností přijít (srov. Kraut 1979, 170-171).⁵³⁸ Být blažený zároveň vyžaduje doplnění vnějšími nezbytnými podmínkami. Jak uvádí MacIntyre (2004, 187): „*A proto soběstačnost, již dobrý člověk nabyt jako výsledek své kontemplace o věčné příčině, neznamená, že takový člověk už nepotřebuje přátele nebo že nepotřebuje jistou míru hmotného blahobytu.*“⁵³⁹ V *Etice Eudémově* Aristotelés dále upřesňuje, že nezáleží jen na povaze dober, ale i na kultivovanosti duše, aby se z daných dober mohl člověk skutečně těšit (2020, 1248b, 25-35): „*Věci, jako je čest, bohatství, tělesná výtečnost, štěstí a [výjimečné] schopnosti, o které se vedou boje a které se zdají být největšími dobru, jsou sice dobru přirozenými, ale někomu mohou kvůli stavu [jeho duše] uškodit. Neboť nerozumný ani nespravedlivý či lačný by z nich snad neměl žádný užitek...*“ Je to právě Aristotelovo uvažování o podmínkách blaženého života společně s důrazem na rozvoj charakteru, které nás přivádí ke zkoumání pohybově zápolivých aktivit a jejich role v celkovém kontextu dobrého života. Nyní je potřeba obrátit pozornost k Aristotelově koncepci (morální) výchovy a vzdělávání.

Staří Řekové chápali výchovu (*paideia*) jako předávání, resp. vštěpování určitých hodnot či ctností (*aretai*).⁵⁴⁰ Tato výchova se u nich neomezovala pouze na věk dětství či dospívání, ale formovala člověka po celý jeho život (Hobza a Zielina 2013, 120). Jirásek (2005, 218) uvádí, že základními složkami této praktické výchovy, situované do prostředí gymnasií, byly filosofické rozhovory, muzika (*músiké*) a gymnastické umění (*techné gymnastiké*). Výchova a vzdělání směřují u Aristotela k tomu, aby se jedinec mohl stát krásným a po všech stránkách dobrým člověkem (*kalos kai agathos*). Reidová k tomu uvádí (2020, 72): „... integrované vzdělávání v gymnastice a músiké, tradičně situované do klasického řeckého gymnasia, usiluje o kultivaci morálního rozlišování tím, že zároveň podporuje porozumění tomu, co je dobré a co je krásné, a to skrze předepisování opakujících se činností ve shodě s těmito ideály.“⁵⁴¹

Řecké myšlení, jehož je zejména v tomto bodě Aristotelés vrcholným představitelem, ukazuje na možnost propojení krásy a dobra do určité jednoty.⁵⁴² Reprezentuje ji pojem *kalokagathia*, který je centrálním pro řeckou etiku klasického období (srov. Martínková 2012). Reidová (2012a, 281, 287, 293) propojuje tento ideál s atletickými aktivitami a uvádí, že v kontextu antického Řecka nepředstavuje krásné tělo atleta pouze určitý estetický obraz, ale především se jedná o vyjádření kultivovanosti lidské duše. Atletova krása, zachycená následně v sochařském umění, symbolizuje triumf božské složky nad složkou animální, fyzickou. Jedná se

⁵³⁸ Kraut (1979, 171) doplňuje, že Aristotelés za překážku blaženosti nepovažuje kupříkladu krátkou zkušenost intenzivní bolesti, ale spíše nepřítomnost některých zásadních kvalit (např. cti).

⁵³⁹ O několik stran později MacIntyre v návaznosti na J. L. Ackrilla doplňuje (2004, 205): „... Aristotelova rozprava o úloze kontemplace je stále součástí výkladu o dobrém životě jako celku, ve kterém je třeba dosáhnout různých lidských výkonů v různě významných etapách.“

⁵⁴⁰ Se stručným výkladem výchovy a vzdělávání u antických Řeků přichází Hadot. Ten mj. upozorňuje, že od 5. stol. př. n. l. spolu s rozmachem demokracie přebírají starost o budoucí občany na sebe obce (2017, 25-26).

⁵⁴¹ Původní anglický text: ‘...the integrated education in gymnastiké and músiké traditionally found in classical Greek gymnasia seeks to cultivate moral discernment by simultaneously stimulating an understanding of the good and beautiful, while prescribing repeated actions in accordance with those ideals.’

⁵⁴² Aristotelés popisuje vztah mezi krásou a dobrem podrobněji v *Etice Eudémově* (2020, 1248b, 15-20): „Být dobrý (*agathos*) a být ušlechtilý (*kalos kai agathos*) se neliší jen co do jména, ale také se liší samy o sobě. Všechna dobra jsou cíle, které jsou voleny pro ně samotné. Z těchto jsou však krásné všechny ty, které jsou samy o sobě chválné. Jednání, která se totiž odvíjejí od těchto [cílů], jsou také chválena, a to sama o sobě...“. Je zřejmé, že spojení mezi zmíněnými ideály je podmíněno a nenastává přirozeně.

tedy rovněž o vnitřní krásu, která se pojí s koncepty dobra a pravdivosti. Reidová dodává, že Aristotelés neztotožňuje kalokagathii s atletickým výkonem. Daný ideál se primárně realizuje skrze krásná a společensky prospěšná jednání, která jsou zároveň konána kvůli nim samotným a která vycházejí ze ctnosti. K ní pak dospíváme konáním s vnitřní zacíleností na dobro, které se stane učením a zvykem (*ethos*) (Aristotelés 2020, 1248b, 35-40; Reidová 2020, 66-67; Kraut 1979, 171).⁵⁴³ Pohybová zápolení ve snaze o to být ušlechtilý (*kalos kai agathos*) ovšem hrají důležitou úlohu.

V *Politice* Aristotelés nastiňuje, jak mají vypadat správná výchova a vzdělávání.⁵⁴⁴ Jednou ze vzdělávacích metod byl pro něho kromě gramatiky, hudby a kreslení také atletický trénink (tělocvik), který vede ke statečnosti, resp. zmužilosti (*andreia*) (Aristotelés 1998, 1337b, 20-30).⁵⁴⁵ Aristotelés věřil, že zdraví a správné fungování duše (*psyché*), která je prvním aktem fyzického (organického) těla (srov. Aristotelés 1995, 412a, 28-29)⁵⁴⁶, resp. jeho substanciální formou, jsou podmíněny právě zdravím a správným fungováním těla (*sóma*) (Mechikoff 2014, 57).⁵⁴⁷ Tělesná výchova má být dle něho veřejná, společná a uspořádaná zákonem, jako tomu bylo ve Spartě, avšak nikoli tak jednostranná a ryze účelová (Aristotelés 1998, 1333a-1337a). Správně prováděný tělocvik stál v Aristotelově koncepci výchovy na počátku, protože výcvik těla měl předcházet výcviku mysli (1998, 1338b, 4-8): „*Ježto jest zřejmo, že se má vychovávat dříve zvyky než naukou a že tělo se má cvičiti dříve než rozumová schopnost, plyne z toho, že se děti mají věnovati napřed tělocviku a zápasnictví; neboť onen utváří určitý stav tělesný, toto uschopňuje k výkonům.*“ Pohybová zápolení, určená pouze chlapcům, měla dle Aristotela kultivovat morální ctnost mužnosti (*andreia*), mohla ovšem přispívat rovněž k rozvoji tělesné krásy. Tento názor lze objevit v *Rétorice* (Aristotelés 2010, 1361b, 5-15):

„*Krásu u jinocha záleží v tom, že má tělo způsobilé k námahám, a to jak k těm, jež vyžadují hbitosti, tak k těm, k nimž je třeba síly, a hledíme-li k požitku, že se nám názorem líbí. Proto jinoši pěstující pětiboj bývají nejkrásnější, poněvadž jsou schopni hbitosti a zároveň síly.*“⁵⁴⁸

⁵⁴³ Reidová upozorňuje na rozlišení mezi pojmy *kallos* (určitý druh tělesné krásy, Aristotelés ho zmiňuje v kontextu jinochů pěstujících pětiboj) a *kalos* (obecnější idea krásy zahrnující aspekt morality) (Reidová 2020, 67). Ačkoli Aristotelés pozitivně zmiňuje oba pojmy, cetrálním pojmem jeho etiky je především ten druhý.

⁵⁴⁴ Kříž upřesňuje, že slovo *paideia* znamená u Aristotela v širším významu vědní vzdělání i mravní výchovu (Aristotelés 1998, 350).

⁵⁴⁵ Je potřeba upozornit na fakt, že Aristotelem zmíněná ctnost odvahy (podobně jako další ctnosti) nabývá svého významu v konkrétním historickém a kulturním rámci. Pro řeckou kulturu je v souvislosti s výrazem *andreia* významný kontext války/boje, kde se může právě tato ctnost uplatnit (srov. Kraut 1979, 191). MacIntyre (2004, 215) nicméně upozorňuje, že Aristotelés považoval statečnost válečníka za napodobeninu opravdové statečnosti.

⁵⁴⁶ Na jiném místě svého spisu *O duši* Aristotelés uvádí, že duše je principem vitálních operací (např. smyslového vnímání či racionálního uchopování) (Aristotelés 1995, 414a, 13-14). Duše je tím, čím primárně žijeme, díky čemu jsme vitálně činní. Bez duše bychom nemohli vnímat, myslet ani jednat. Vitální operace mají v duši svůj původ, vycházejí z ní. Řekové považovali duši za původce intencionálního fyzického pohybu a nositele intelektuálních, emočních i volních operací (srov. Reidová 2011, 5).

⁵⁴⁷ Aristotelés pojímá člověka jako hylemorfickou jednotu duše (*psyché*) a těla (*sóma*). Odlišuje se tím od Platóna, jehož pojetí člověka je dualistické.

⁵⁴⁸ Nutno dodat, že Aristotelés pojímá svobodného muže co do přirozenosti nadřazeného ženě, otrokovi i cizinci (barbarovi) (Aristotelés 1998, 1254a, 10-20; 1254b, 10-35). Tělocvik je dle něho předmětem, který vede ke statečnosti ve smyslu mužnosti (*andreia*) (1998, 1337b, 25-30), jež je ovšem dostupná jen vybrané sortě lidí. V tomto textu míním pojmem člověk rovnoměrně každé lidské individuum. Sportování pak považuji za činnost, která je hodnotná pro každého člověka.

Aristotelés byl proti přepínání atletického tréninku, které dle něho působí škody. V *Politice* k tomu uvádí (1998, 1338b, 40-1339a, 5):

„... neboť až do dospělosti jest třeba prováděti lehčí cviky a vyloučiti nepřirozené stravování a každou těžkou práci, aby se nepřekáželo vzrůstu; neboť významným důkazem pro to, jaké škody to působí, jest skutečnost, že v seznamu olympijských vítězů najdeme jen asi dvě nebo tři jména těch, kteří zvítězili jako muži i jako hoši, poněvadž nepřirozeným cvičením v mládí vyčerpali svou sílu...“

Ostre odsuzoval tendence vychovávat z mládeže pouhé atlety, zejména z toho důvodu, že se tím „... škodí tvaru a vzrůstu tělesnému...“ (1998, 1338b, 11). Tento jeho postoj je potřeba vidět v dobovém kontextu jako reakci na vzestup profesionálního sportu (Mareš 2021b, 58). Díky negativnímu příkladu jednostranného a nepřirozeného tréninku olympijských sportovců si byl Aristotelés vědom neblahých důsledků, které s sebou nadměrná fyzická námaha přináší (srov. výše uvedená citace 1998, 1338b, 40-1339a, 5).⁵⁴⁹ Aristotelova kritika zde směřuje na úpadkový stav řecké gymnastiky označovaný termínem *techné athlétiké*. Jedná se o pohybová zápolení profesionálních atletů, která místo všestranné kultivace rozněcovala jen nízké pudy a zaměřovala se pouze na pěstění těch částí těla, jejichž síly bylo zapotřebí k dosažení vítězství či rekordu v určité disciplíně (srov. Bahník 1974, 75; Olivová 1988, 139).

Uměřený tělesný pohyb nicméně vnímal Aristotelés jako přínosný a pozitivní. Podobně jako v případě koncepce ctností hraje u Aristotela důležitou roli zdravá míra pohybu, která je středem mezi extrémy nedostatku a přemíry, a to vždy vzhledem ke konkrétnímu člověku. V *Etice Níkomachově* k tomu uvádí (Aristotelés 2021, 1104a, 15-20):

„... neboť jak upřílišené tělesné cviky, tak i nedostatečné ničí sílu, zrovna jako i příliš hojně a příliš skrovné nápoje a pokrmy ničí zdraví, přiměřené však je dávají, zvyšují i zachovávají. Tak tedy tomu jest i u uměřenosti, statečnosti a ostatních ctností.“

Zdravým pohybem má Aristotelés na mysli výše zmíněné *techné gymnastiké*. Jirásek, Oborný a Hurych (2018, 5) hovoří v daném kontextu o autentickém sportu, kdy v popředí stojí umělecký důraz na krásu pohybů, přirozená lidská síla a její harmonický rozvoj v holistické perspektivě. Zde je potřeba upozornit na skutečnost, že pojem *techné gymnastiké* nereprezentuje pouze sportovní aktivity v moderním smyslu slova, ale zahrnuje specificky prováděná tělesná cvičení a sportovní zápolení, jejichž cílem je celoživotní rozvoj osobnosti směřující k tělesné kráse a duševní kultivovanosti.

Takto prováděné tělesné zápolení, společně s provozováním dalších agonálních aktivit (např. diskuze ve shromážděních či dialog filosofické argumentace), bylo součástí identity svobodného Řeka účastníčího se veřejného života obce. MacIntyre k tomu uvádí (2004, 163-164): „Implicitní definicí Řeka v protikladu k barbarovi se stává „příslušník obce, který má právo účastnit se olympijských her“.“ Dle Kouřila (2016b, 9) pro ty, kteří se odmítali cvičit, měli Řekové zvláštní termín *idiótai* (necvičení, duševně či tělesně nezpůsobilí občané, tedy lidé, kteří se odmítali účastnit veřejného života obce). Za nevzdělané byli považováni ti, kteří neuměli číst a plavat. Obyčejný člověk bez tréninku, stejně jako i člověk špatný či zbabělý, byl označován jako *kakos*.

⁵⁴⁹ Aristotelés se atletem patrně nikdy nestal, ale na pohybová zápolení ve svých textech odkazuje a rovněž je autorem obsáhlého seznamu olympijských vítězů (Mechikoff 2014, 57). Dle Hadota (2017, 96, 100) se Aristotelova škola (Lykeion) věnovala mj. soupisu vítězů pythijských her.

Jakou roli má tedy dle Aristotela v dobrém lidském životě pohybové zápolení, resp. sport? Pro bližší pochopení role sportování je potřeba rozlišit mezi harmonickým pěstěním tělesné zdatnosti situovaným především do řeckých gymnasií (*techné gymnastiké*) (srov. Jirásek 2005, 215, 218), atletickými soutěžemi v rámci festivalů (gymnický *agón*, srov. Kouřil 2016a, 15) a hrou (*paidia*) (srov. Young 1984, 171-172). Z Aristotelových úvah vyplývá, že *techné gymnastiké* plní roli instrumentální, tedy jakousi podmínku, díky níž může být tělo krásné a zdravé a duše může skrze konkrétní jednání nabývat určitých (zejm. mravních) ctností, čímž jedinec získává důležitý základ pro dobré žití i fungování v obci (Aristotelés 2010, 1361b, 5-15; Aristotelés 2021, 1103a, 30-1103b, 5).⁵⁵⁰ Kouřil dále (2016a, 15) specifikuje, že slovo *agón* vyšlo z řeckého *agónia* (soutěžení, závod, úzkost). Gymnický *agón* byl odvozen z pojmu *gymnos* (nahý, neozbrojený, prázdný) a zahrnoval základní starořecké pohybové závody a soutěže, tedy kupříkladu krátké a dlouhé běhy, běh hoplíťů, pětiboj, zápas, box, všeboj aj. *Techné gymnastiké* i gymnický *agón* tedy v zásadě znamenají tělesná, dovednostní a soupeřivá cvičení či sportovní střetávání.

Pojem *paidia* oproti tomu reprezentuje širokou škálu herních zábavných činností, a to bez nutnosti (avšak s možností) vztahu k pohybovým dovednostem. Dle Prachova *Řecko-českého slovníku* pojem *paidia* znamená zábavu a hru vůbec (v obecném smyslu) (Prach 1993, 384). Aristotelés ovšem nepoužívá výraz *paidia* v souvislosti se sportem (tj. s tělocvikem), ale spíše ve spojitosti s hudbou a tancem (vizte např. Aristotelés 1998, 1337b, 27-36). Výraz „hrát si“ (*paizen*) pochází z řeckého slova *pais*, tedy dítě. Dle Younga (1984, 171-172) Řekové používali daného výrazu v kontextu hraní na hudební nástroje, tance či hraní stolních her, kdy snahou bylo vystihnout atmosféru žertu a dovádění. Nepoužívali ho v kontextu atletických soutěží.

V desáté knize *Etiky Nikomachovy* zkoumá Aristotelés význam hry pro blaženost. Podobně jako ctnostná jednání řadí hru do kategorie činností žádoucích o sobě. Dodává ovšem, že z hraní plyne spíše škoda než zisk, protože se při něm nestaráme o zdraví a jmění (Aristotelés 2021, 1176b, 5-25). V jeho pojetí je hraní (na rozdíl od Suitsova pojetí) prostředkem odpočinku od vážné práce, nikoli cílem života. Dle Aristotela by bylo pošetilé a dětinské starat se jenom o hru. Blažený život pro něho znamená ctnostný život a vážnou práci, nikoli hru (Aristotelés 2021, 1176, 25-1177a, 5).⁵⁵¹ Důvodem, proč Aristotelés nepovažuje hru za aktivitu vedoucí k blaženosti, je skutečnost, že se jedná spíše o formu zábavy a zotavení (Aristotelés 2021, 1150b, 15-20; Aristotelés 1998, 1337b, 35-1338a, 5). Hře se mohou věnovat rovněž děti, které nejsou plně schopny rozumové činnosti, což ukazuje na to, že hra nemůže plně realizovat rozumovou přirozenost člověka (2021, 1177a, 25-30).

Young (1984, 171-172) zdůrazňuje, že atletické soutěže antických Řeků oproti tomu nebyly formou zábavy či rekreace, ale spíše vážnou záležitostí. Nepojily se s dětinským chováním, ale

⁵⁵⁰ Sportování se ovšem týká i rozumové ctnosti *frónésis*, tedy správné znalosti zdravé míry vzhledem ke každému jednotlivci. Tuto perspektivu naznačuje sám Aristotelés, když hovoří o relativitě středu vzhledem ke ctnosti uměřenosti (*sófróné*) a užívá přitom kontext běhu a zápolení (Aristotelés 2021, 1106a, 15-1106b, 10).

⁵⁵¹ Dle Meiera je instrumentální postavení hry a její nižší hodnota ve srovnání s vážnou prací typickým jevem moderní západní společnosti. Ideologické základy tohoto postoje nachází Meier v protestantismu 19. století (Meier 1980, 25-26), můžeme je však spatřovat již u Aristotela. S oceněním hry jakožto základního existenciálního fenoménu se naopak setkáváme např. u fenomenologa E. Finka (1957, cit. 1992). V oblasti filosofie sportu si lze minimálně od 70. let 20. století všimnou vzrůstající tendence oceňovat hru (*play, game, game playing*) pro její vnitřní aspekty a vnímat ji nikoli jako formu odpočinku, ale jako svébytný fenomén. Do tohoto směru uvažování můžeme zařadit i B. Suitse (srov. 1977, 123).

byly primárně organizované jakožto činnosti pro dospělé, ve kterých mladí chlapci jednali jako dospělí, nikoli naopak. Pro Aristotela byly atletické soutěže přípustné za podmínky harmonického rozvoje osobnosti, který se vyhýbá jednostrannému přetěžování. Sportovní aktivity mají tak v koncepci zdařilého života poměrně jasně ohraničenou úlohu prostředku.

Dosavadní výklad Aristotelovy pozice umožňuje identifikovat roli, jakou Aristotelés připisuje pohybovým zápolením v kontextu zdařilého života. Na jednu stranu v podobě *techné gymnastiké* a gymnického *agónu* plní důležitou výchovnou funkci a podstatně přispívají k tomu, aby byl člověk zdravý, pohybově kultivovaný, krásný a ctnostný.⁵⁵² Atletická zápolení, jak ukazuje Reidová (2020, 69), ovšem přispívají k získávání a rozvoji ctností pouze tehdy, jsou-li doplněna snahou porozumět tomu, co je dobré a krásné.⁵⁵³ Jinými slovy to znamená, že formativní potenciál sportu je realizován tehdy, když je sport součástí širšího, hodnotově orientovaného výchovného a vzdělávacího rámce, jako tomu bylo v antických řeckých gymnasiích. Na druhou stranu, jakožto pohybové hry, mohou plnit funkci odpočinkové aktivity po vážné práci.

Aristotelés uvažuje o sportování primárně jako o prostředku, připisuje mu tedy instrumentální hodnotu. Nemá činností o sobě postačující (autotelickou) a plně vystihující lidskou rozumovou přirozenost. Nemůžeme ho tedy považovat za „blaženou činnost“ ve smyslu uskutečňování duše ve shodě s rozumem a ctností (Aristotelés 2021, 1098a, 5-20).⁵⁵⁴ Ve správné podobě může ovšem sportování plnit důležitou roli ve výchovně-vzdělávacím procesu a ve volném čase, tudíž má ve zdařilém životě své místo. Nutno ovšem dodat, že Aristotelés neposkytuje podrobněji rozpracovaný pohled na to, jaký typ sportu je dobrý a jakou konkrétní úlohu má sport v otázce vedení dobrého života hrát. Nabízí pouze obecný pohled na vhodnost intenzity a cílů, které má sportování (ve smyslu soutěží i tělesného cvičení) sledovat (Mareš 2021b, 66).

3.4.2 Bernard Suits

Bernard Suits představuje klíčovou osobnost oboru filosofie sportu.⁵⁵⁵ Byl obeznámen s texty vybraných klasiků, přičemž odkazoval také k Aristotelovi (srov. Suits 1967a; 1974; 1977; 2006). Jak bylo již naznačeno v předchozích částech práce, Suits se ve svých textech podrobně zabývá hrou (*play, game*), hraním her (*game playing*) a sportem, které definuje a jednotlivé aspekty definic blíže specifikuje. Nepohybuje se ovšem pouze na rovině definiční, ale dané oblasti zkoumá ve vztahu k otázce vedení dobrého života. Hlavním jeho dílem je v tomto ohledu

⁵⁵² Toto Aristotelovo v zásadě pozitivní hodnocení je potřeba propojit s širším kulturním kontextem. Řekové oceňovali dobrovolné úsilí (*ponos*) při pěstění krásného těla a ctnostné duše, které vnímali jako hodnotnější než nucené práce otroků. (Reidová 2012a, 286.) Sport tak v zásadě představoval výsadu svobodných Řeků a odrážel demokratické hodnoty řecké kultury 5. století př. n. l., které se mimo jiné ukazovaly v prostředí gymnasií, kde si ve vzájemném střetu a ve vlastní nahotě byli atleti sociálně rovni (*isos*) (Kouřil 2019, 76).

⁵⁵³ Ctnost jako určitý návyk (lat. *habitus*) je v kontextu Aristotelovy koncepce potřeba chápat nikoli jako produkt mechanického opakování určité činnosti, nýbrž jako produkt činnosti vědomě zacílené na konání dobra.

⁵⁵⁴ Nabízí se otázka, zda by podmínky rozumové činnosti mohly splňovat některé intelektuální hry (*intellectual games*), např. šachy (Mareš 2022, 549).

⁵⁵⁵ Pro více informací o tomto autorovi vizte např. krátký text jeho ženy Ch. Ballantynové (2019, 485).

The Grasshopper (1978, cit. 2014), ve kterém načrtává svou utopickou vizi ideální existence, jejímž hlavním konstituentem je dle Suits hraní specifických her.⁵⁵⁶

Pozici tohoto autora, zejména komentování jeho utopické vize, byla v posledních několika desetiletích věnována značná pozornost.⁵⁵⁷ V této části práce se chci věnovat primárně Suitsové argumentační linii pro tvrzení, že hraní specifických her představuje nejhodnotnější z lidských činností a tvoří základní podmínku vedení dobrého života.⁵⁵⁸ Tato teze staví na významu autotelicity a je přímou reakcí na glorifikaci instrumentálních činností v moderní západní společnosti, ve které zároveň představuje převládající způsob existence pasivity (Lopez Frías 2019, 406, 415). Hlavní pozornost přitom zaměřím na sport a jeho roli v dobrém životě.⁵⁵⁹ Oproti Aristotelovu důrazu na instrumentální (resp. výchovnou) hodnotu sportu se Suits pokouší poukázat na jeho autotelickou rovinu, která dle něho z hraní her (*game playing*) činí hodnotnou (resp. nejhodnotnější) lidskou aktivitu. Ponechávám stranou otázku, zda život sám je (či může být) specifickou formou hry. Tuto otázku si Suits sám klade a nabízí na ni odpověď, avšak pro účely předkládaného textu by se jednalo o nadbytečnou odbočku.⁵⁶⁰

Začneme náš výklad náčrtem Suitsovy Utopie. Suits v závěru svého hlavního díla (2014) představuje pomyslný svět, ve kterém všechny instrumentálně potřebné činnosti jsou konány pomocí telepaticky kontrolovaných superpočítačů. Všechna základní dobra jsou každému snadno přístupná a lidé tak mají dostatek prostoru věnovat se těm činnostem, které jsou pro ně vnitřně hodnotné (srov. Suits 2014, 182-183). Autorova utopická vize předpokládá, že ve světě nezátíženém nutností práce, ekonomickými, interpersonálními problémy a jinými „zly“, kde produkty standardně získávané instrumentálními činnostmi jsou veřejně dostupné, se lidé budou věnovat aktivitám s vnitřní hodnotou (*intrinsic value*), konkrétně hraní her (*game playing*). Tuto myšlenku je potřeba blíže okomentovat.

Základní Suitsovou motivací, kterou vědomě přejímá od Aristotela, je vyzdvihnout takové aktivity, které děláme pro ně samotné a kvůli nimž děláme ostatní věci. Při hledání aktivit, kterým by bylo za výše navržených utopických podmínek smysluplné se věnovat, Suits postupně odmítá morální jednání, umělecké vyjádření, úsilí o vědění i sexuální aktivitu. Činí tak z toho důvodu, že jím načrtnuté utopické podmínky dané činnosti prakticky vylučují, resp. ukazují je jako nikoli

⁵⁵⁶ Suits zde kriticky a zároveň humorně reaguje na Ezopovu bajkou o mravenci a luční kobylce, která velebí práci. Styl psaní nápadně připomíná Platónovy dialogy.

⁵⁵⁷ Mezi relevantní autory patří McBride (1979), Paddick (1979), Kontos (1981), Morgan (1982), Rives (1984), Thompson (2004), Hurka a Tasioulas (2006), Holowchak (2007), Bäck (2008), McLaughlin (2008), Kretchmar (2006; 2019b), Ryallová (2016), Borge (2019b), Johnson (2019), Lopez Frías a Monfort (2019), Wildman a Archer (2019), Vossenová (2008a; 2016; 2017; 2019), Kolers (2016; 2019; 2022), Yorke (2017; 2018; 2019a; 2019b), Lopez Frías (2016; 2017; 2019; 2020; 2021; 2022) či Russell (2022). Kritické ohlasy zmíněných autorů na Suitsovu utopickou vizi by vydaly na samostatnou knihu. Nebudu je zde představovat detailně ani systematicky, ale pouze ilustrativně a jako doplnění hlavního výkladu v rámci předkládané podkapitoly.

⁵⁵⁸ Suits (2014, 194) přitom specifikuje, že hraní her nemusí být jediným způsobem trávení času v jeho utopické vizi, ale jedná se o nezbytnou podmínku dané vize.

⁵⁵⁹ Zde je nutné poznamenat, že v textu pracuji s publikovanými Suitsovými pracemi, nikoli se spisy z jeho archivu, které se nacházejí na University of Waterloo, kde autor působil. O vydání textů ze Suitsovy pozůstalosti se zasloužili Ch. Yorke a F. J. Lopez Frías (vizte Yorke a Lopez Frías 2023). Tento nově vydaný spis tematicky navazuje na Suitsovo hlavní dílo a podrobněji adresuje některá témata, která byla v původní knize jen načrtnuta. Jelikož se zde Suits sportem explicitně nezabývá, ponechávám tento text stranou. Pro recenzi tohoto textu vizte Mareš (2023c).

⁵⁶⁰ Pro pojednání o zmíněném tématu vizte Suits (1967a) a Yorke a Lopez Frías (2023). Podrobné rozpracování myšlenky, že život je specifickou formou hry, nabízí v reakci na Suitsovu koncepci Kolers (2016).

hodnotné pro obyvatele Utopie (srov. Suits 2014, 182-187). Jako nejhodnotnější činnost identifikuje hraní her (2014, 188-189):

„Co tedy potřebujeme je taková činnost, ve které to, co je instrumentální je neoddělitelně spojeno s tím, co je vnitřně hodnotné, a kdy daná činnost není prostředkem k nějakému dalšímu cíli. Hry [games, pozn. autora] tento požadavek splňují dokonale.“

Vnitřní hodnotu hraní her Suits odůvodňuje vzápětí:

„Ve hrách musíme mít takové překážky, které se snažíme překonat právě pro to, abychom se mohli dané aktivitě (tj. hraní her) jako celku věnovat. Toto hraní zajišťuje dostatek vynaloženého úsilí pro to, aby v Utopii stálo za to žít.“⁵⁶¹

Suitsem specifikované hraní zahrnuje celou řadu autotelických aktivit (včetně „utopických“ sportů, ale i původně pracovních činností, jako např. stavění domů), v nichž klíčovým faktorem je dobrovolné přijetí nenutných překážek (*lusory attitude*) při cestě za dosažením herního cíle (*lusory goal*) (Suits 1984, 11, 23-24). Ideální aktivitou v Utopii ovšem není (podobně jako u Aristotela) prosté hraní (*play*), protože to dle Suitse vyžaduje opak v podobě instrumentální činnosti, která v Utopii své místo nemá (Suits 1977, 126). Jak navíc upozorňuje Lopez Frías v návaznosti na Kretchmara, hra (*play*) může být atraktivní po krátký čas, ale v delším časovém úseku není smysluplná (Lopez Frías 2016, 56).

Předtím, než ve výkladu postoupíme dále, je potřeba si připomenout Suitsem prezentovaný vztah mezi hrami a sporty. V pozdějším textu *Tricky Triad: Games, Play, and Sport* (1988) rozlišuje Suits mezi hrami *play*, *game* a sportem podle povahy daných činností.⁵⁶² Zatímco pojem *play* odkazuje k primitivnímu hraní bez specifického zaměření na předvádění dovedností a bez komplexních pravidel, kdy spíše než o určité dosahování a překonávání jde o prožitek, pojmy *game* a sport představují co do struktury a nároků na dovednosti komplexnější typy činností (Suits 1988, 2). Prosté hraní (*play*), ačkoli jde o autotelickou aktivitu, nesplňuje dostatečně podmínku komplexnosti, a proto je hodnotově nižší (Suits 2014, 194). Suits v dané souvislosti dodává, že mezi hraním (*playing*) a hraním her (*playing games*) není žádný logický vztah, jelikož se jedná o podstatně jiné typy činností (Suits 1977, 120). Dle Suitse ve hrách jakožto *game* a ve sportech primárně participujeme, přičemž pojmem hraní (*playing*) odkazuje na specifický typ participace, kdy děláme činnost pro ni samotnou (tj. s ohledem na její vnitřní aspekty a nikoli z vnějších důvodů).

Pojem *game* dle Suitse sestává ze čtyř hlavních elementů: specifického cíle, prostředků k dosažení cíle, pravidel a specifického postoje (*lusory attitude*), v rámci něhož přijímáme, že k dosažení herního cíle použijeme jen a pouze dovolených (tj. pravidly specifikovaných) prostředků (Suits 1967b; 1973). V příspěvku z roku 1973 Suits zastává tezi, že sport je v zásadě

⁵⁶¹ Původní anglický text:

‘What we need, therefore, is some activity in which what is instrumental is inseparably combined with what is intrinsically valuable, and where the activity is not itself an instrument for some further end. Games meet this requirement perfectly.’

‘For in games we must have obstacles which we can strive to overcome just so that we can possess the activity as a whole, namely, playing the game. Game playing makes it possible to retain enough effort in Utopia to make life worth living.’

Lopez Frías (2020, 175) k tomu dodává, že hraní her zahrnuje určitá instrumentální jednání (např. v golfu použití hole pro odpálení míčku), ovšem tato instrumentalita se objevuje v rámci širšího autotelického rámce, tudíž hraní her je autotelickou činností.

⁵⁶² Podrobnostmi tohoto dělení jsem se zabýval v první kapitole práce. V této části proto uvádím pouze stěžejní teze.

specifickou formou hry (*game*). Později (1988) prezentuje diferencovanější pohled, kdy sport dělí podle dvou základních kritérií, totiž zda se jedná o hry (*athletic games*), které jsou řízeny rozhodčími (*refereed*), nebo zda se jedná o předvádění (*performances*), která jsou rozhodčími hodnocena (*judged*). Sporty řízené jsou v zásadě hrami jakožto *game*, ve kterých jde o předvádění fyzických dovedností za účelem dosažení herního cíle v určitém institučně ukotveném, pravidly specifikovaném rámci (např. lední hokej, basketbal či tenis) (Suits 1973, 9-17). Sporty hodnocené (*performances*) jsou dle Suitse soutěžemi v předvádění fyzických (zpravidla v kombinaci s jinými druhy) dovedností, kdy účastník je hodnocen jako lepší tehdy, když dané dovednosti předvedl lépe než jiní účastníci (např. skoky do vody či gymnastika). V případě herních sportů jsou klíčová pravidla, která determinují povahu dovedností typických pro dané sporty. V případě performativních sportů jsou tímto determinantem dle Suitse ideály, ke kterým se účastníci snaží přibližovat (Suits 1988, 2-6).

Klíčovou otázkou nyní je, v čem konkrétně Suits spatřuje vnitřní hodnotu provozování sportů a hraní her (*game playing*) oproti jiným činnostem, a v návaznosti na to, jak rozumí konceptu autotelicity. V textu *The Elements of Sport* specifikuje Suits motivaci pro hraní her takto (1973, 14): „*Lidé hrají hry pro to, aby u sebe realizovali kapacity, které jsou nerealizovatelné (nebo alespoň ne tak snadno realizovatelné) při výkonu běžných činností.*“⁵⁶³ Hry a sporty testují určité kapacity, konkrétně dovednosti potřebné k dosažení úspěchu ve hře. Během hraní lidé tyto své kapacity nejen testují, ale také projevují, resp. předvádějí (Yorke 2018, 178), čímž v posledku specifickým způsobem vyjadřují sebe sama. Být sportovec, resp. hráč u Suitse hluboce rezonuje s tím, co znamená být člověkem. Tendence věnovat se daným činnostem se úzce váže na to, kým člověk ze své podstaty je, tj. jaká je jeho přirozenost. Lopez Frías popisuje Suitsovo antropologické stanovisko ve vztahu k jeho teorii hraní her takto (2022, 129):

„... pro Suitse jsou určujícími znaky lidské přirozenosti úsilí o překonávání překážek a uplatňování autonomie... lidské bytosti naplňují svou přirozenost, když se jim podaří uspořádat svůj život tak, aby jim překážky, které si sami zvolí, umožnily uplatňovat a rozvíjet schopnosti, z nichž čerpají nejvyšší míru uspokojení.“⁵⁶⁴

Hry a sporty nabízejí dle Suitse možnosti kreativního objevování vlastních skrytých kapacit a umožňují sebevyjádření v podmínkách odlišných od běžného (tj. instrumentálně koncipovaného) života. V případě her (*games*) se dle Suitse díky specifickým pravidlům generují nové dovednosti, které může člověk následně rozvíjet a předvádět. V případě sportovních představení (*performances*) jsou tyto dovednosti generovány ideály, ke kterým se snaží sportovec svým výkonem přiblížit (Suits 1988, 4-6). Zůstává nicméně otázkou, zda v Suitsově koncepci sport nové dovednosti a lidské kapacity tvoří, či zda je pouze odkrývá.⁵⁶⁵ Ať tak či onak, pohybová střetávání napomáhají realizovat podstatu toho, co znamená být člověkem, přičemž v Suitsově

⁵⁶³ Původní anglický text: ‘*People play games so that they can realize in themselves capacities not realizable (or not readily so) in the pursuit of their ordinary activities.*’

⁵⁶⁴ Původní anglický text: ‘*... for Suits, the defining marks of human nature are the struggle to overcome obstacles and the exercise of autonomy... human beings fulfil their nature when they manage to arrange their lives to give themselves obstacles of their choosing to exercise and develop the capacities from which they derive the highest level of satisfaction.*’

⁵⁶⁵ Pike (in Yorke 2018, 184) k danému tématu uvádí, že pravidla hry negenerují specifické dovednosti, ale naopak ze specifických lidských dovedností lidé utvářejí pravidla daných činností a jejich strukturu. Podoba sportu je závislá na tom, jaké jsou přirozené lidské pohybové možnosti.

podání uvedená podstata nemůže být realizována jinak než skrze hraní nejrůznějších her a sportů (Yorke 2018, 179, 183). Lidskou podstatu přitom plně nerealizují jakékoli typy her, ale především a pouze tzv. utopické hry (Yorke 2018, 183), o kterých se zmiňuji níže.

Yorke (2018, 178-179) upozorňuje, že Suits se svým důrazem na lidské kapacity pohybuje (podobně jako Aristotelés) v rámci teorie perfekcionismu, která klade důraz na rozvoj a realizaci přirozených kapacit člověka za tím účelem, aby dostál svému účelu a dosáhl stavu životního rozkvětu (*state of flourishing*). Kapacity vymezuje Yorke (2018, 179) jako „... *skryté schopnosti něco dělat, prožívat nebo se něčím stát, které mohou být jaksi odemčeny vhodnými okolnostmi a tím realizovány*.“⁵⁶⁶ Jednající „A“ má kapacitu dělat „X“ tehdy, pokud za podmínky „a“ může „A“ činit „X“. Kapacita je realizována tehdy, pokud „A“ činí „X“ za „a“. Yorke přitom upřesňuje, že na kapacity usuzujeme z lidských aktů, tj. nenahlížíme je přímo (2018, 180). Suitsova koncepce předpokládá, že člověk má specifické pohybové a herní kapacity, jejichž realizace je pro něj dobrá. Nabízí se otázka, na jakém základě je realizace právě těchto kapacit dobrá a co vlastně znamená, že je daná kapacita realizována. Na tyto otázky nenabízí Suits jednoznačné odpovědi. Jeho koncepce ovšem poskytuje další odpovědi na otázku, proč stojí za to se v životě věnovat právě sportům a hrám.

Sportů, podobně jako her (*games*), si Suits cení nejen pro to, jakým způsobem člověka angažují, ale rovněž pro jejich vnitřní, autotelickou strukturu, která dané angažování umožňuje (srov. Yorke 2018, 183). Jde o činnosti optimálně náročné, se specifickými nenutnými, jaksi „uměle“ vytvořenými cíli (např. dostat míč do koše) a omezenými způsoby dosažení těchto cílů, které jsou specifikovány pravidly (např. nedostat míč do koše pomocí nohou, ale jen rukou).⁵⁶⁷ Vnitřní hodnota hry (*game*) a sportu spočívá dle Suitse v dobrovolném překonávání takto „uměle“ vytvořené výzvy, a to nikoli pro vnější užitek (zdraví, peníze, sláva), ale pro překonávání samotné (Suits 1973, 15). Lopez Frías k tomu uvádí (2016, 56): „*Hráči přijímají překážky, které jim hra klade, protože jejich překonávání je to, co dělá tuto činnost vnitřně hodnotnou*.“⁵⁶⁸ Dle Lopez Friase (2021, 262) identifikuje Suits hraní her (*gameplay*) jako nejhodnotnější lidskou aktivitu ze dvou hlavních důvodů: a) vybíráme si je autonomně a pro ně samotné, nejsou tedy uloženy nutností, b) jsou pro jedince prostorem, kde může usilovat o překonávání překážek.

Naznačený koncept autotelicity Suits blíže specifikuje v článku *Words on Play* (1977), kde se podrobně věnuje vymezení hry jakožto *play*. Autotelické aktivity mají dle něho cíl v sobě samých, kdežto instrumentální činnosti mají cíl mimo sebe samotné. Hra (*play*) je autotelickou aktivitou, ale ne každá autotelická aktivita je hrou. Suits zde jako příklad zmiňuje Aristotela a kontemplaci o Bohu, ačkoli i náboženské praktiky se dle něho mohou stát herními, pokud jsou skutečně autotelickým chováním (Suits 1977, 117-119, 129). V závěru textu *Tricky Triad: Games, Play, and Sport* (1988, 8-9) specifikuje, že autotelickou aktivitou je ta, která je hodnocena pro ni samotnou (*valued for itself*). Suitsovy texty z autotelických aktivit vyzdvihují především ty, které jsou klasifikací herní (*game-like*). Toto hodnocení se v Suitsově koncepci týká vnitřních aspektů dané činnosti, kdy atraktivita, vnitřní smysluplnost a soběstačnost (*self-efficiency*) hry

⁵⁶⁶ Původní anglický text: 'I take capacities to be latent abilities to do, experience, or become something, which can be unlocked by fitting circumstances and thereby realized.'

⁵⁶⁷ Breivik (2022, 27) doplňuje, že dílčí jednání ve sportu (např. driblování) získávají smysl tím, že jsou součástí větší struktury a jejích cílů.

⁵⁶⁸ Původní anglický text: 'Game-players embrace the obstacles posed by the game because overcoming them is what makes the activity intrinsically valuable.'

vycházejí z překonávání nenutných, dobrovolně přijatých, dostatečně obtížných překážek, její struktura je komplexní a cíl provozování dané činnosti je srostlý s činností samotnou, tj. nepřesahuje ji (Suits 1967b, 156; Suits 1984, 23-24; Lopez Frías 2020, 178-180).

Vyzdvížení herních aktivit se ovšem týká také motivace, jakou pro jejich provozování máme. Zde Suits upozorňuje, že sportovní hry (*athletic games*) a představení (*performances*) na olympijských hrách či v profesionálních soutěžích (NHL, NFL ad.) nemusejí být autotelickými aktivitami, nýbrž mohou být instrumentálními činnostmi, protože primární motivací může být nikoli proces, ale získání medaile, finanční odměny či přehnaná snaha zvítězit na úkor samotného sportování (Suits 1988, 9).⁵⁶⁹ Tato instrumentální motivace zakrývá podstatné vnitřní kvality sportu a je Suitsem popisována v negativním duchu.⁵⁷⁰

Jelikož se Suits věnuje především hrám, do kterých řadí částečně i sport, je obtížné určit, jakou konkrétní hodnotu připisuje výlučně sportu. Grasshopperovou vizí je, že obyvatelé Utopie se budou věnovat rozličným, propracovaným a člověka plně angažujícím hrám a sportům (srov. Suits 2014, 193-194). Suits ovšem nespecifikuje, zda sportovní hry (či mimoherní sporty) budou mít nějakou přidanou hodnotu (Mareš 2022, 550). O sportu ve svém hlavní díle uvádí tato nepřiliš konkrétní tvrzení (Suits 2014, 193):

*„Kdyby tedy v Utopii nadále existovaly všechny věci, které dnes považujeme za živnosti, ba dokonce všechny případy lidského snažení, byly by to sporty. Takže kromě hokeje, baseballu, golfu, tenisu a tak dále by existovaly také sporty v oblasti obchodní administrativy, práva, filosofie, řízení výroby, automechaniky, [sporty, pozn. autora] pro všechny praktické účely, ad infinitum.“*⁵⁷¹

Krátce po této pasáži Suits dodává (2014, 194):

*„Zatímco naše kultura je založena na různých druzích nedostatku – ekonomickém, morálním, vědeckém, erotickém –, kultura Utopie nebude ekonomickým, morálním, vědeckým ani erotickým nástrojem, jak je tomu dnes, ale institucí, která podporuje sport a jiné hry. Ovšem takové sporty a hry, které jsou pro dnešního člověka nepředstavitelné; totiž takové, které budou vyžadovat pro jejich provozování – to znamená pro jejich zvládnutí a požitky z nich – tolik energie, kolik se dnes vynakládá na obsluhu institucí nedostatku.“*⁵⁷²

V textu *The Elements of Sport* (1973) odmítá Suits Aristotelovu myšlenku „hrát si, abychom mohli pracovat“. V takovém pojetí by sport byl brán vážně pouze jako forma odpočinku po práci, která sama by byla vážnou záležitostí. Suits v reakci na puritánskou etiku myšlenku otáčí – „pracovat, abychom si mohli hrát“. Práce je v tomto pojetí dobrá proto, že nám umožňuje věnovat

⁵⁶⁹ V Suitsově utopické vizi je ovšem tato instrumentální motivace eliminována, protože sama instrumentalita je z koncepce dobrého života autorem (alespoň modelově) vyloučena.

⁵⁷⁰ Proti této Suitsově myšlence můžeme namítnout, že motivace pro provozování sportu je zpravidla komplexní. Schmid (2011, 161) upozorňuje, že mít různé druhy motivací v jedné a té samé činnosti automaticky neznamená, že by účastník nedělal činnost herně (tj. z vnitřních důvodů).

⁵⁷¹ Původní anglický text: *‘Thus, all the things we now regard as trades, indeed all instances of human endeavour whatever, would, if they continued to exist in Utopia, be sports. So that in addition to hockey, baseball, golf, tennis, and so on, there would also be the sports of business administration, jurisprudence, philosophy, production management, motor mechanics, ad, for all practical purposes, infinitum.’*

⁵⁷² Původní anglický text: *‘Whereas our own culture is based on various kinds of scarcity – economic, moral, scientific, erotic – the culture of Utopia, accordingly, will not be economic, moral, scientific, and erotic instruments – as they are today – but institutions which foster sport and other games. But sports and games unthought of today; sports and games that will require for their exploitation – that is, for their mastery and enjoyment – as much energy as is expended today in serving the institutions of scarcity.’*

se něčemu lepšímu, totiž těm činnostem, které jsou dobré samy o sobě. Do zmíněné kategorie řadí Suits právě sport, který je dle něho typem vnitřního dobra (*intrinsic good*) tvořícího skupinu cílů, kterým připisujeme primární vážnost (Suits 1973, 17-19). Hodnota sportu dle Suitse není instrumentální (tj. sport není ceněn proto, že je prostředkem k tomu být zdravý či ctnostný, jako je tomu u Aristotela), ale vychází (podobně jako v případě hry jakožto *game*) ze samotné povahy dané činnosti. Jde v něm o dobrovolné dosahování cílů za užití pouze dovolených prostředků. Oproti ostatním hrám se tyto prostředky neodmyslitelně týkají předvádění fyzických (tj. tělesně pohybových dovedností), které jsou dle Suitse hodny obdivu (1973, 15).

Yorke (2017, 217-219) identifikuje několik rysů, které by v rámci Suitsem specifikovaných utopických podmínek měly preferované hry a sporty splňovat, resp. jaké rysy by mít rozhodně neměly. Předně by neměly být nemorální, tj. způsobovat druhým újmu.⁵⁷³ Svou strukturou (pravidly) by měly být morální či alespoň morálně neutrální. S tím souvisí skutečnost, že dané hry nebudou provozovány nemorálně, tj. nebudou obsahovat podvádění (*cheating*), kažení hry (*spoilsporting*), šikanování (*bullying*) a jiné hrubé chování (*grousing behaviors*). V utopickém sportu tak nebude předstírání zranění či sprosté/agresivní pokřikování po soupeřích ani rozhodčích.⁵⁷⁴ Dané aktivity by rovněž neměly být nudné, jelikož nuda představuje pro obyvatele Utopie existenční hrozbu. Naopak budou dobře designované, tj. budou obsahovat zdravý mix dovedností a náhody, který pro jejich účastníky utvoří dostatečný prostor pro zábavu.⁵⁷⁵ Zároveň půjde o pluralitu různých her, jelikož obtížnost a zábavnost hry závisí na konkrétním jedinci, jeho kapacitách a úrovni dovedností (Yorke 2018, 186).

Klíče pro bližší určení povahy daných aktivit či dokonce jejich konkrétní obsah ovšem Suits neposkytuje. Důvodem může být skutečnost, že kultura a život v Utopii se od toho našeho radikálně liší (Yorke 2017, 218-219), díky čemuž je specifikování provozovaných činností značně obtížné.⁵⁷⁶ Thompson (2004, 60) upozorňuje, že Suitsem specifikované podmínky Utopie sportování prakticky vylučují. Zatímco Utopie je světem bez bolesti, utrpení i zklamání (srov. Suits 2014, 185), sport (minimálně na té nejvyšší úrovni) tyto rysy zahrnuje. V Utopii není místo pro porážku, a tím pádem ani soutěžení (Yorke 2017, 225), kdežto pro řadu forem sportu jde o podstatné prvky (srov. Fry 2004, 35; Edgar 2013b, 131). Zdá se tedy, že Suitsem preferovaný utopický sport se musí podstatně lišit od toho, se kterým se setkáváme v reálném světě. Jeho provozovatelé budou neustále radostnými hráči, což jde proti podstatě sportu jakožto fyzicky, mentálně i morálně náročné aktivitě (Mareš 2022, 551).⁵⁷⁷

Pokusme se nyní o vyzdvižení hlavních myšlenek předchozího výkladu Suitsovy pozice. Ačkoli sport není dle Suitse jedinou konstitutivní aktivitou pro vedení dobrého života a ačkoli zůstávají nezodpovězené otázky ohledně jeho utopické podoby, jde o oblast s mimořádnými inherentními kvalitami, které podstatně přispívají k lidskému rozkvětu. Spolu s širokou škálou

⁵⁷³ Yorke (2017, 217, 225) jako problematický příklad zmiňuje boxování, které fyzickou újmu druhým způsobuje, ovšem může být provozováno s ochrannými prostředky, čímž se daná újma minimalizuje.

⁵⁷⁴ Zdá se dokonce, že v utopickém sportu nebude rozhodčích potřeba, protože hráči budou schopni regulovat hru sami.

⁵⁷⁵ Utopickou hrou nebudou dle Yorke piškvorky ani hraní automatů, jelikož ty testují a napomáhají realizovat jen velmi omezené množství lidských kapacit (Yorke 2018, 185).

⁵⁷⁶ Yorke ve svém textu přitom hájí tezi, že sada utopických her je neznámá a nepoznatelná (srov. 2017, 224-225).

⁵⁷⁷ Rozšiřující literaturou k problematice co nejlepších her je Kolers (2019), který se zároveň zabývá problematikou života jako hry (tzv. *Ludic Constructivism*).

hraní nejrůznějších her představuje sport platformu pro realizaci specifických lidských kapacit, jejichž uplatňování a rozvoj je důležitou složkou dobrého života. Suits pojímá člověka jako přirozeně si hrající, soupeřivou bytost (*homo ludens, homo contendans*), která vnitřně tíhne k plnění náročných výzev a věnování se nejrůznějším činnostem, které tyto výzvy obsahují (Lopez Frías 2022, 129). Dobrý život pro Suitse není životem vážné práce ani instrumentálního obstarávání, ale především životem, ve kterém je uplatňována lidská autonomie, rozvíjena herní přirozenost se svými kapacitami a ve kterém člověk získává životní uspokojení (*satisfaction*) z věnování se činnostem, které jsou vnitřně hodnotné. Sport pro Suitse není činností, která by primárně sloužila k dosažení dalších cílů (jako být zdravý, slavný, úspěšný nebo ctnostný v každodenním životě). Sport jako aktivita i jeho samotné provozování jsou smysluplné samy o sobě (Mareš 2022, 554).

3.4.3 Kritické zhodnocení obou koncepcí

Aristotelés a Suits sdílejí společný zájem o problematiku dobrého žití. Dospívají ovšem k odlišným závěrům ohledně toho, v čem dané žití spočívá a jakou roli hraje ve vedení dobrého života sport (a hra). Důvody pro tuto skutečnost nyní blíže objasním. Konkrétně se zaměřím na významné rozdíly, shody, silné stránky a rovněž problematické body obou pozic.

Předně, oba myslitelé pracují s odlišným pojetím lidské přirozenosti a specificky lidských funkcí. Suits kritizuje Aristotelovo pojetí lidského fungování, dle něhož z esence dané entity vyplývá její specifická funkce, kterou je v případě člověka jakožto živočicha rozumového právě rozumová činnost (Aristotelés 2021, 1097b, 25-1098a, 20).⁵⁷⁸ Suits se snaží poukázat na to, že člověk je bytostí komplexní a schopnou vykonávat celou řadu funkcí, které jsou jí vlastní (Suits 1974, 38-40). Konkrétně k tomu uvádí (1974, 38-39):

*„Vzhledem k tomu, jaký člověk je – rozumově uvažující, s protilehlými palci, směšný, mazaný, bojácný, pokorný, domýšlivý – existuje prakticky nespočet funkcí, které plní... Člověka bychom neměli přirovnávat ke koželuhovi nebo tesaři, ale pro začátek k hrnci s pokličkou nebo ke klacku nebo k čemukoli, co naznačuje mnohost funkcí, přičemž všechny funkce jsou mu "vlastní" podle jediného platného kritéria.“*⁵⁷⁹

Aristotelovu koncepci člověku vlastní funkce lze problematizovat jako redukcionistickou, jelikož redukuje specificky lidské fungování na vyjádření racionality (srov. Kraut 1979, 191). Ze skutečnosti, že člověk je rozumovou bytostí, nutně nevyplývá, že by se jeho vlastní fungování mělo týkat výlučně racionality a že uplatňování racionality je cílem každé lidské bytosti (Mareš 2022, 552). S podobnou kritikou Aristotelovy koncepce, na kterou Suits sám neodkazuje, přichází Williams (2021, 57-58). Dle něho přístup, ve kterém je za charakteristický rys člověka považována jeho racionalita, snadno sklouzává do manicheismu, tj. přepjatého důrazu na ctnost racionální sebekontroly, která je vyvýšena na úkor všeho ostatního. Dle Williamse (podobně jako dle Suitse) je pro člověka charakteristická řada dalších schopností. Uvádí přitom příklad

⁵⁷⁸ Aristotelův funkční argument systematicky představuje Shields (2014, 375). Dle MacIntyra (2004, 76-77) byl člověk jako funkční pojem užíván již před Aristotelem, kdy být člověkem znamenalo plnit určité role.

⁵⁷⁹ Původní anglický text: *'Because of the kind of thing that man is – reasoning, opposable-thumbed, risible, crafty, fearful, humble, vain-glorious – there are a virtually uncountable number of functions he performs... Man should be likened not to a tanner or a carpenter but, as a start, to a lidded pot, or to a stick, or to anything which suggests a multiplicity of functions, all "proper" functions according to the only criteria which apply.'*

vášnivého jednání (2021, 58): „... bezhlavá zamilovanost je lidskou zvláštností, stejně jako jí je racionální uznání mravních předností, které u druhého obdivujeme.“

Kraut dále namítá, že Aristotelés jasně neukazuje, proč by pro dobrý život měla být tak zásadní racionalita (1979, 191):

„... může někdo špatně využívat své rozumové schopnosti, ale tak skvěle využívat jiné schopnosti a nadání, že se dostatečně přiblíží tomu, aby vedl jeden z životů, které by pro něj mohly být ideální? Aristotelés neuvádí žádný přesvědčivý důvod, proč se domnívat, že se to nemůže stát.“⁵⁸⁰

Kraut (1979, 192-197) Aristotelovi vyčítá, že jeho standardy posuzování kvality života jsou příliš rigidní. Odkazuje přitom na koncept přirozeného otroctví (srov. Aristotelés 1998, 1253b, 25-1255b, 40), v rámci něhož někteří lidé nejsou vůbec schopni blaženosti dosáhnout. Dle Krauta je v tomto ohledu Aristotelova doktrína blaženého života nehumánní. Podobně MacIntyre uvádí, že pojetí lidské přirozenosti, včetně možnosti dosahovat blaženosti, je u Aristotela ahistorické a příliš statické (MacIntyre 2004, 188-189).

Lze rovněž namítnout, že Aristotelem prezentované rozdílné pohledy na to, v čem spočívá nejlepší lidský život (*Etika Nikomachova*, knihy 1-10), se navzájem vylučují (srov. Shields 2014, 400-401). Williams (2021, 55) k tomu uvádí, že Aristotelés neobjasňuje, jak k sobě vztáhnout intelektuální výkon (nejvyšší vyjádření lidské přirozenosti) a občanské aktivity, které podléhají charakterovým ctnostem. Nejvyšší možnost dle Williamse soupeří s možnostmi dalšími, aniž by se přesně určilo, jak mezi nimi ustavit vyrovnaný vztah.

Ve shodě s Aristotelem obhájí Suits určitý druh perfekcionismu ohledně životního blahobytu (*wellbeing*) (srov. Fletcher 2016, kap. 4). Tvrdí, že lidé mají specifický soubor schopností, které vyplývají z lidské herní přirozenosti a jejichž uplatňování a rozvíjení je pro člověka prospěšné. Za nejvyšší lidskou činnost nepovažuje ovšem jednání podle rozumu, ale věnování se pestré paletě činností majících cíl v nich samotných, což dle Suitse znamená věnovat se hraní her (*game playing*) (Suits 2014, 188).⁵⁸¹ Podobně jako Aristotelés dospívá k činnosti pro člověka charakteristické a s ohledem na její autotelickou povahu nejvíce hodnotné (srov. Lopez Frías 2020, 172), ovšem kvůli odlišnému pojetí lidské přirozenosti a jejích specifických funkcí se oba autoři v obsahu dané činnosti liší.

Hraní her, které Suits identifikuje jako nejhodnotnější lidskou činnost, je nicméně oblastí natolik rozsáhlou, že pojímá v podstatě jakoukoli aktivitu, které si lidé cení (Mareš 2022, 549). Nutno dodat, že Suits zde nenabízí jasné argumenty, proč by hraní her mělo být esenciální pro vedení dobrého života. Jak poukazuje Kolers (2019, 392-393), jeho nástin končí hádankou spíše než konkrétním podloženým závěrem. Proti Suitsovu pojetí žádoucího lidského fungování lze namítat v podobném stylu jako proti pojetí Aristotelovu: Ze skutečnosti, že člověk je přirozeně hravou bytostí nutně nevyplývá, že by se jeho vlastní fungování mělo týkat výlučně hraní a že hraní specifických her je cílem každé lidské bytosti (Mareš 2022, 559).

⁵⁸⁰ Původní anglický text: ‘... might someone make a poor use of his reasoning abilities, but make such excellent use of other capacities and talents that he comes reasonably close to leading one of the lives that could be ideal for him? Aristotle does not give any convincing reason for believing that this cannot happen.’

⁵⁸¹ Suitsovu koncepci zde můžeme porovnat s již dříve zmíněným Finkem, dle něhož je člověk svou podstatou smrtelník, dělník, bojovník, milovník a také hráč. Hra u něho představuje jeden ze základů lidské existence, nikoli ovšem jediný (Fink 1992, 12). Oproti Finkovi Suits vyzdvihuje především herní rozměr člověka.

Silnou stránkou Aristotelova přístupu je vyzdvižení důležitosti kultivace charakteru a zdůraznění toho, jak má sport být provozován. Důraz na uměřené zápolení, harmonickou kultivaci osobnosti a explicitní etický rámec sportování mají co říci i dnešnímu člověku. Mezi silné stránky Suitsova přístupu lze zařadit skutečnost, že napomáhá blíže objasnit přínos hraní her (včetně sportů) pro člověka, včetně jejich autotelické hodnoty. Jeho vyzdvižení hraní her jakožto nejvyššího dobra je ovšem možné problematizovat jako příliš silné a nepřesvědčivé (Hurka a Tasiolas 2006, 220). Suitsem představená utopická vize je navíc prostoupena řadou problémů.

V kritické recepci Suitsovy Utopie se lze setkat mj. s těmito námitkami: 1) utopická vize je designována způsobem, který má vyzdvihnout důležitost hraní her, a je tudíž manipulativní (Mareš 2022, 552); 2) provozování her a sportů není jedinou možnou aktivitou v rámci utopické vize (Borge 2019b, 440, 452) – za hodnotné činnosti v Suitsem namodelovaných podmínkách mohou být považovány kupříkladu hra na hudební nástroje či četba knih (odborných i beletrie), které hraním her v zásadě nejsou; 3) před hraním her budou obyvatelé Utopie preferovat zahálku (Russell 2022, 398); 4) je nesmyslné uvažovat o životě, ve kterém jde pouze o hraní her (Bäck 2008, 158) – většina lidí chce od života více než jen hrát hry (Kolers 2022, 263)⁵⁸²; 5) lidé reálného světa a obyvatelé Utopie se významně liší (Yorke 2017, 219; 2018, 182-183) – utopická vize je tedy irelevantní pro porozumění lidskému sportu (Borge 2019b, 432, 444, 451); nebo 5) Utopie je konceptuálně nekoherentní, jelikož život v rámci této vize je založen na neslučitelných hodnotách a nehodí se k žití (Thompson 2004, 62; Ryallová 2016, 116). Posledně zmíněná námitka může být dále rozpracována: a) sada utopických her a sportů je neznámá a z principu nepoznatelná (Yorke 2017, 224-225); b) Suitsova definice hraní her je příliš úzká, jelikož vynechává skutečně mimořádné utopické hry (Vossenová 2017, 325). Můžeme rovněž namítnout, že pouze autotelický rozměr hry (a sportu) není rozměrem pro tento svět, alespoň ne ten současný, jelikož nežijeme v utopických podmínkách hojnosti, ale ve světě, o který je potřeba se starat a ve kterém pro člověka důležité statky musíme neustále vydobývat.

Přes tyto problémy se lze setkat rovněž s přístupy, které Suitsův utopický projekt oceňují. Kretchmar (2006) kupříkladu hájí, že Suitsovo pojetí Utopie není ani nekoherentní, ani nepostrádá užitečnost. Suits dle Kretchmara staví na pojetí člověka jako bytosti inherentně zaměřené na řešení problémů, která nachází smysl a radost v životě tehdy, je-li vystavena zajímavým výzvám. Z hlediska antropologie je Utopie nikoli ideálem, ale pomalu se vynořující realitou. Suits podle Kretchmara adresoval nikoli konstruovaný ideál života, ale konkrétní lidskou existenci (Kretchmar 2006, 67, 72, 74-75; Mareš 2022, 552).

Shoda mezi Aristotelem a Suitsem je především v tom, že oba hledají smysl života (nejvyšší dobro) ve volném čase (*scholé*), tj. v čase osvobozeném od životní nutnosti a na ni vázané práce. Liší se v tom, že Aristotelés dále rozlišuje „volnočasové aktivity“ na „vážné“ a „zábavné“. Mezi taková „vážná“ volnočasová alias svobodná zaměstnání řadí jednak ctnostné jednání (život v obci vedený rozumností: *fronésis*), jednak život orientovaný na poznávání (*bios theóretikos*) a uskutečňování moudrosti (*sofia*). Částečnou shodu mezi Aristotelem a Suitsem můžeme nalézt v tvrzení, že nejvyšším dobrem pro člověka je dosažení štěstí, resp. blaženosti. V otázce, co to znamená být šťastný, resp. blažený, a jak lze daného stavu dosáhnout, se oba autoři ovšem podstatně liší.

⁵⁸² Tuto námitku lze rozšířit psychologickým poukazem na to, že lidé by v rámci utopické vize byli neustálým hraním her brzy přesyceni.

Zatímco Aristotelés o dosahování dobra uvažuje v objektivním rámci a s ohledem na rozumovou esenci člověka, kdy určujícími konstituenty dobrého života jsou především ctnostné jednání, kontemplativní činnost a zajišťování vnějších nezbytných podmínek (Aristotelés 2021, 1177a, 15-1179a, 10; Kraut 1979, 181), u Suitse má pojem štěstí (*happiness*) hedonistické konotace, kdy primárně je subjektivním stavem potěšení (*pleasure*) a uspokojení (*satisfaction*), a takto slouží jako hlavní kritérium toho, co je pro člověka specifickou činností (Suits 1974, 40). Aktivitou přinášející člověku potěšení je dle Suitse hraní her (Mareš 2022, 551). Aristotelés slast a potěšení z dobrého života nevylučuje (srov. Kříž in Aristotelés 2021, 18; MacIntyre 2004, 189). Dle něho se přirozeně pojí se ctnostným jednáním a rozumovými činnostmi, kdy čisté a trvalé potěšení přináší filosofie (Aristotelés 2021, 1177a, 25-30). Slast, radost i subjektivní štěstí jsou dle Aristotela žádoucími jevy, ovšem na rozdíl od Suitse je nepovažuje za hlavní cíl a kritérium dobrého jednání spočívajícího v ponoření se do světa her (*games*).

Oba autoři se prokazatelně liší v hodnotách, které je potřeba nahlížet v kulturně historickém rámci. Aristotelés uvažuje o člověku v kontextu společnosti. Dobrý život člověka pro něho znamená život uvnitř a ve vztahu ke společnosti. V *Etice Nikomachově* uvádí (2021, 1094b, 10-15): „... *vždyť milé jest dosáhnout dobra pro jednotlivce, krásnější však a ve větší míře božské dosíci ho pro národ a obce.*“ Sepětí individuální existence se společenským řádem vystihuje Vernant (2012, 88): „*Pro Řeka jsou člověk a občan jedno a totéž.*“⁵⁸³ V *Politice* (1998, 1276b, 35-1277a, 5) ovšem Aristotelés rozlišuje mezi ctností občana a ctností člověka, když poukazuje na to, že pro dokonalost obce je nutné, aby ctnost občana měli všichni, avšak není nutné, aby všichni měli ctnost dobrého člověka. Sportovní aktivity a tělesná cvičení se ovšem týkají jak roviny občana, tak člověka, jelikož pro Aristotela plní obecně formativní funkci – za předpokladu zdravé míry formují člověka jakožto občana *polis* k tomu, aby byl tělesně i duševně zdatný, nabýval ctností, případně aby odpočíval po pracovních povinnostech, což má v konečném důsledku význam pro jeho osobní žití i dobré fungování společnosti jako celku.⁵⁸⁴ Suits oproti tomu uvažuje o člověku s ohledem na jeho životní uspokojení (*pleasure, satisfaction*), které je pro jednotlivce základní prioritou. Hraní her a věnování se sportům plní funkci aktivit, které činí individuální život v jeho utopické vizi za hodný žití (Suits 2014, 189).

Podobně jako by nebylo správné obvinít Aristotela z opomíjení lidské individuality, bylo by chybou kategorizovat Suitse jako individualisticky smýšlejícího myslitele. Oba autoři si uvědomují situovanost jedince do společnosti, ovšem zatímco Aristotelés rozpracovává své úvahy právě s ohledem na rozvoj lidského společenství v reálném světě, kdy vyzdvihuje důležitost morálního jednání, dobrých vztahů (přátelství) či rozumného politického uspořádání, Suits ve svém myšlení pracuje s utopickou vizí, ve které palčivé morální, politické a sociální otázky ponechává vědomě stranou (tím, že je modelově pokládá za vyřešené) a poukazuje pouze na hodnotu autotelických aktivit oproti instrumentálnímu jednání. Toto poukázání, jak odhaluje Lopez Frías (2021), je kritikou glorifikace práce a represe herních aktivit v moderní kapitalistické společnosti. Při interpretaci Suitsova díla z archivu Lopez Frías (2021, 260-261) uvádí, že jedinci

⁵⁸³ MacIntyre obdobně v kontextu řeckých Athén uvádí (2004, 161): „*Pro každého Řeka znamená být dobrým člověkem přinejmenším totéž, jako být dobrým občanem.*“ J. S. Mill formuluje později podobnou myšlenku jako Aristotelés (2016, 39): „*Život ve společnosti je pro člověka tak přirozený, tak nutný a tak běžný, že – kromě některých neobvyklých okolností nebo při záměrné abstrakci – člověk nikdy nechápe sám sebe jinak než jako člena nějakého společenství.*“

⁵⁸⁴ Podklad pro tutu interpretaci nalezneme v Aristotelově *Politice* (1998, 1337b, 20-30; 1338b, 35-1339a, 10).

v moderní kapitalistické společnosti idolizují práci a herní aktivity (včetně sportů) považují za triviální a nepodstatné ve srovnání s prací. Suits se pokoušel nastínit, že většina „pracovních“ činností jsou ve skutečnosti herní aktivity v přestrojení. Jeho konceptuální analýza a úvahy o dobrém životě mají odkrývat právě tuto rovinu (2021, 261): „*Suitsova teorie her pomáhá jedincům uvědomit si, přiznat a přijmout jejich pravou (herní) přirozenost tím, že dospějí ke správným logickým závěrům ohledně povahy činností, kterým se denně věnují.*“⁵⁸⁵ Život zasvěcený ryzím pracovním úkolům je pro Suitse nekoherentní, rozporný, paradoxní a neurotický.⁵⁸⁶ Konečným cílem práce je totiž dle něho eliminovat potřebu pracovat (srov. Lopez Frías 2021, 256).

Výše uvedené obecné rozdíly se promítají do konkrétní povahy a role sportu v lidském životě. Příkladem může být otázka morálky a významu ctností ve sportu. Platónsko-aristotelský důraz na ctnostné jednání a komplexní duševní i tělesný rozvoj vnáší do sportování explicitně etickou rovinu, která samotný sport přesahuje. Sport je tak prostředkem charakterového formování a výchovy ke ctnostem (zejm. ctnosti statečnosti), kdy cíl činnosti je provázán s požadavky širšího společenského řádu, totiž být dobrým občanem.⁵⁸⁷ Suits oproti tomu poukazuje na skutečnost, že sport a hraní her představují určité vnitřní světy, které zvou účastníka k přijetí pravidel a takového postoje, kdy bude možné danou činnost provozovat co nejlépe, ovšem bez nutnosti výchovného/formativního přesahu. V jeho utopické vizi je odstraněn prostor, v němž by se mohla realizovat aristotelsky řečeno „vážná“ (*spúdaion*, *spúdé*) stránka lidského bytí, tj. prostor pro jednání (*práxis*) ve smyslu uskutečňování ctností. Suits oceňuje vnitřní atraktivitu sportování a morálce přikládá v daném kontextu význam pouze z hlediska samotného procesu participace, kdy dodržujeme konstitutivní pravidla pro to, aby samotné hraní mohlo probíhat. Nejde primárně o ctnost, ale o přijetí pravidel, tedy určitou poslušnost.

Vztah mezi sportem/hrou a morálkou Suits na různých místech svého díla blíže osvětluje. V textu *Sticky Wickedness: Games and Morality* z roku 1982 (tedy čtyři roky po vydání svého hlavního díla) Suits tvrdí, že hraní her je špatným vodítkem (*bad guide*) pro morální jednání (*moral conduct*), protože je svou podstatou špatné (*wicked*) (Suits 1982, 757). Suits zde odkazuje k faktu, že při hraní her je důraz položen na proces, kdy jsou nejefektivnější prostředky k dosažení herních cílů uměle zakázané ve prospěch způsobů náročnějších. Jako doklad toho, že hry jsou špatným morálním vodítkem, uvádí situaci hasiče, který bere vážně tezi, že život je formou hry. Při záchraně dítěte z hořícího domu nepůjde tomuto hasiči o samotnou záchranu dítěte, ale o takovou záchranu, kdy nepoužije nejdostupnější prostředky (např. žebřík). Díky tomu se samotná záchrana nemusí povést, ačkoli by k ní v mimoherním rámci hasič dobré podmínky měl.

Ve své utopické vizi, která morální jednání principálně vylučuje, protože podmínky Utopie neobsahují možnost zlého jednání, přiznává ovšem Suits sportovním aktivitám určitý morální atribut, konkrétně sportovního ducha (*sportsmanship*) (Suits 2014, 185, 194). Nabízí se otázka, jak této kvalitě v rámci utopických podmínek přesně rozumět. Naznačený rámec morality je pro Suitse, na rozdíl od Aristotela, každopádně srostlý se samotným hraním a nemá za cíl formovat

⁵⁸⁵ Původní anglický text: ‘*Suits’ theory of games helps individuals realize, acknowledge, and embrace their true (lusory) nature by arriving at the right logical conclusion regarding the everyday life activities in which they engage.*’

⁵⁸⁶ Tato myšlenka odráží skutečnost, že Suitsova kritika instrumentální činnosti má psychoanalytický rozměr (Mareš 2022, 559). Psychoanalytickým kořenům Suitsovy koncepce se podrobně věnuje Lopez Frías (2021).

⁵⁸⁷ Připomeňme, že propojení sportu a výchovy ke ctnostem je v rámci oboru filosofie sportu široce diskutovaným tématem. Významně se mu věnovali Reidová (2007; 2011; 2020) či Pisk (2010).

člověka pro něco hodnotnějšího (např. pro odpovědný, uvědomělý život ve společnosti), protože nic hodnotnějšího než proces hraní her (a sportů) a individuální štěstí s nimi se pojící dle Suitse není.

Můžeme uzavřít, že v koncepcích obou autorů lze pozorovat odlišný důraz. Zatímco u Aristotela je tento důraz položen na rozvoj jedince a společnosti (Aristotelés 2021, 1094b, 10-15), u Suitse jako významné vystupuje věnování se herním aktivitám v rámci utopických podmínek, ve kterých jedinec existuje (Suits 2014, 182). V prvním případě představuje sport jeden z prostředků kultivace člověka, ve druhém případě je jednou z činností přímo utvářející hodnotný lidský život. Tyto různé perspektivy však lze v některých důležitých ohledech považovat za komplementární. Aristotelés oceňuje výchovnou (tj. instrumentální) hodnotu sportu a poukazuje na limity věnování se této činnosti. Suits poukazuje na limity instrumentálních, mimoherních aktivit, oceňuje vnitřní hodnotu sportování a oslavuje herní přirozenost člověka. Dohromady jejich koncepce nabízejí komplexní analýzu role sportu v lidském životě. Představují inspirativní póly, v jejichž rámci může dobrý sport velmi dobře vzkvétat (Mareš 2022, 555). Důležitosti propojení instrumentální a autotelické roviny sportu se věnuje následující podkapitola. S ohledem na toto propojení v ní ukazují, za jakých podmínek můžeme sport do dobrého života zařadit.

3.4.4 Vysvětlení role sportu v dobrém životě

Aristotelés i Suits poukazují ve svých úvahách na podstatné aspekty sportovních aktivit, totiž na jedné straně na jejich instrumentální hodnotu (sport má potenciál formovat člověka, je prostředkem celoživotní výchovy) a na druhé straně na jejich hodnotu autotelickou (sport představuje činnost s vnitřním smyslem, je hodnotný sám o sobě).⁵⁸⁸ Mou základní tezí, která stojí na objevu podstatných rozdílů mezi Aristotelovou a Suitsovou koncepcí ohledně úlohy sportu v lidském životě je, že uvažujeme-li o roli sportu v kontextu dobrého života, musíme dostatečně ocenit jak jeho rovinu instrumentální, tak rovinu autotelickou. Sport je v tomto pojetí aktivitou hodnotnou o sobě a pro ni samu, avšak rovněž mající pozitivní dopad na rozvoj člověka jako jedince i v kontextu společnosti. Zohlednění obou těchto rovin se dotýká rovněž motivace pro provozování sportu, kdy na jednu stranu jde o to být ponořený do dané činnosti z vnitřních důvodů (autotelický rozměr), na druhou stranu o uvědomění si morálního přesahu sportu, kdy nejde pouze o to být dobrým sportovcem (ve výkonovém smyslu), ale také (a především) být dobrým člověkem (instrumentální rozměr, etický rámec).

Identifikace pouze autotelické roviny by byla redukcí sportu na uzavřenou aktivitu a opomenutím jeho formativního přesahu. Aristotelicky motivovaná poznámka k Suitsově koncepci zní: Dobrý život nespočívá jen v provozování určitých činností, ale rovněž v celkové osobnostní kultivaci (tj. rozvoji fyzické, intelektuální i morální složky jedince) (Mareš 2022, 555).⁵⁸⁹ Autotelická činnost navíc automaticky neznamená činnost prospěšnou pro člověka jakožto člověka. Některé herní aktivity (např. nadměrné hraní počítačových či mobilních her)

⁵⁸⁸ Tyto hodnoty představují odlišné odpovědi na stejnou otázku, totiž čeho si na sportu ceníme.

⁵⁸⁹ Tato poznámka však nedává příliš smysl, pokud se striktně řídíme Suitsovým tvrzením, že kultura v Utopii je odlišná od té naší (Suits 2014, 194). Abychom mohli ocenit význam morální i intelektuální kultivace, musíme si představit podmínky, které jejich potřebu nevylučují (Mareš 2022, 559), tedy opustit Suitsovu Utopii.

splňují požadavek autotelicity a přitom jejich dlouhodobé nadměrné užívání člověku spíše škodí.⁵⁹⁰

U sportovních aktivit můžeme říci, že při zohlednění požadavku zdravé míry a rozumného přístupu člověku dlouhodobě prospívají, a to nejen díky jejich vnitřním kvalitám, ale i díky jejich potenciálu pohybového, duševního a sociálního rozvoje jedince. Identifikace pouze instrumentální roviny by ovšem vedla k opomenutí vnitřní kvality dané činnosti a byla by redukcí sportu na pouhý prostředek, kde by se podstata sportování mohla postupně vytrácet. Suitsovu poznámku k Aristotelově koncepci lze formulovat takto: Sport a hry (*games*) nejsou hodnotné proto, že přispívají k výchově/vzdělávání, ale pro jejich vnitřní kvality. Sport má autotelický charakter a stojí za to se mu věnovat pro to, o jakou činnost jde a jak člověka angažuje (Mareš 2022, 555).

Dosavadní výklad týkající se důležitosti propojení instrumentální a autotelické hodnoty sportu přehledně zachycuje následující tabulka. Střední sloupec představuje určitou syntézu koncepcí Aristotela a Suitse, která je základem pro zdůvodnění role sportu v dobrém životě (srov. Mareš 2022, 556-557).

⁵⁹⁰ Relevantní v tomto ohledu jsou poznatky německého psychiatra Manfreda Spitzera ohledně negativních dopadů nadměrného užívání moderních technologií pro zdravý vývoj dětí.

Přístup ke sportu v dobrém životě

Aristotelés	Syntéza: realizace obou pólů	Bernard Suits
<i>Sport je instrumentálně hodnotná aktivita – je užitečný z hlediska výchovy a vzdělávání (kultivace člověka).</i> V rozumné míře provozované sportování napomáhá k tomu být zdravý, fyzicky zdatný, tělesně krásný, morálně ctnostný a společensky prospěšný občan. Při provozování sportu bychom neměli ztratit ze zřetele, že v životě jde o to být dobrým člověkem.	<i>Sport je jak autotelicky, tak instrumentálně hodnotná činnost, identifikace pouze jednoho z jeho pólů je nežádoucí redukcí.</i> Při snaze ospravedlnit roli sportu v dobrém životě musíme vzít v úvahu jeho autotelickou i instrumentální hodnotu, protože sport neobsahuje jen jednu, ale obě tyto dimenze. V rámci předkládané syntézy prostřednictvím sportovních aktivit přijímáme a realizujeme naši herní přirozenost, přičemž si zároveň uvědomujeme důležitost instrumentálních (tj. vzdělávacích, mezilidských atd.) aspektů sportu jako činnosti, která je zasazena do širšího kontextu našeho individuálního a společenského života. Jsme angažovaně ponořeni do sportování, ale uvědomujeme si, že sportem život nekončí.	<i>Sport je autotelicky hodnotná aktivita – je užitečný pro své vnitřní kvality a smysluplný sám o sobě.</i> Jde o samotný proces provozování sportu, který člověka jedinečně angažuje a přináší mu uspokojení. Primární motivací pro provozování sportu by měla být vnitřní dobra, která sport přináší (např. excelentnost sportovního výkonu).

Pokusím se nyní přesáhnout koncepce Aristotela a Suitse a blíže objasnit obecný význam instrumentální a autotelické hodnoty sportu. V návaznosti na to budu rovněž usilovat o představení základních rysů koncepcí dobrého života, které budou s danými hodnotami kompatibilní.

Instrumentální hodnotou sportu nemám na mysli získávání vnějších dober, jako např. peněz, vyššího společenského postavení či prestiže, kterých můžeme dosahovat v jakékoli jiné oblasti, jež jejich dosažení umožňuje.⁵⁹¹ Instrumentální hodnotou míním rovinu, na kterou poukazuje

⁵⁹¹ Tato vnější dobra v kontextu hraní šachů a ve vztahu k dobrům pro danou činnost inherentním zmiňuje MacIntyre (2004, 221, 319). Nguyen dané nastavení popisuje jako *extrinsic achievement play*, což znamená hraní pro to, co nám hra instrumentálně přináší (např. peníze či slávu) (Nguyen 2020, 32-33).

Aristotelés (1998, 1338b, 4-8) a před ním i Platón a Sókratés (1993, 410b-412b), totiž potenciál sportu specificky vychovávat a vzdělávat/učit. Na daný potenciál zřetelně poukazuje filosof, spisovatel a bývalý fotbalový brankář A. Camus, který prohlásil: „*Po mnoha letech, během nichž jsem viděl mnoho věcí, vděčím sportu za to, co vím nejjistěji o morálce a povinnosti člověka, a naučil jsem se to v RUA [sportovní klub Racing Universitaire d'Alger v Alžírsku, pozn. autora].*“⁵⁹² Formativní rozměr sportování se nemusí týkat pouze pěstování tělesné zdatnosti, fyzické krásy (odrážející kultivovanou duši) či osvojování a fixování potřebných ctností, ale může mít širší individuální i společenský význam, který Aristotelés ani Camus explicitně nezmiňují.

Jan Sokol (2016) ukazuje, že sport a hraní modelují konflikt, který je bytostnou součástí každé společnosti. V rámci modelové situace, jak ji představuje právě sport, se lidé učí, že konflikt nemusí být nepřátelský, tj. nemusí v něm dojít ke zničení/destrukci. Naopak, tento konflikt, je-li uchopen správně, v sobě obsahuje potenciál rozvinutí morálního chování a dobrého vztahování se ke světu a druhým lidem. Povahu učení skrze sport vystihuje Reidová (2012b, 194): „*Ve sportu se učíme zkušenostně a holistickým způsobem integrujícím mysl a tělo.*“⁵⁹³ Jak bylo již zmíněno výše, důležitější než samotné sportovní dovednosti jsou dle Reidové charakterové kvality potřebné k dosažení daných dovedností, tedy např. pokora, odvaha a vytrvalost, které jsou přenositelné do jiných oblastí života (Reidová 2012b, 195).⁵⁹⁴

Uvedenému popisu instrumentální hodnoty odpovídá pojetí sportu jakožto tzv. „morální laboratoře“ (*moral laboratory*). Základní idea zde je, že sport představuje pole pro prožití celé řady tělesně, psychicky i morálně náročných situací, ve kterých se člověk může učit kultivovat vlastní projevy, tedy chování a vystupování. Mezi užitečné návyky, které si během sportování osvojuje, patří schopnost důstojně přijímat porážku, respektovat svého soupeře, překonat vlastní nepohodlí, spolupracovat s druhými lidmi či uznat vlastní selhání.⁵⁹⁵ Sport v uměle vytvořeném, avšak pevně ohraničeném, pravidly specifikovaném rámci zrcadlí situace, které můžeme zažít i v běžném životě. Vybízí člověka nejen k předvádění pohybových dovedností a toho nejlepšího z jeho tělesných i duševních kapacit, ale rovněž k adekvátním morálním odpovědím na konkrétní situace, které v sekvencích sportování pravidelně nastávají. Naznačený formativní potenciál sportu nyní blíže vysvětlím.

Sportovní pravidla se člověku nepoddávají, ale naopak stojí jako danost, které je potřeba se přizpůsobit. Během sportování se tak člověk dostává do kontaktu s realitou, která klade odpor a neumožňuje mu dělat, cokoli si zamane. Aby se mohl jedinec v tomto rámci pohybovat, je potřeba, aby mu přitakal a kultivoval vlastní projevy v souladu s požadovanými způsoby jednání.

⁵⁹² Uvedená myšlenka se objevuje v tomto anglickém článku: <https://camus-society.com/2017/11/29/albert-camus-and-football/>. Citováno 22. 9. 2022.

⁵⁹³ Původní anglický text: *'In sport, we learn experientially, in a holistic way that integrates mind and body.'*

⁵⁹⁴ Odlišný význam než Reidová připisuje pohybovým dovednostem Papineau (2017, 235), o jehož přístupu bylo rovněž pojednáno výše, a to v souvislosti s kladnými pozicemi ohledně role sportu v dobrém životě. Dle tohoto autora skutečná hodnota sportu spočívá čistě v předvádění fyzických schopností (dovedností). V pozicích Papineaua a Reidové lze, podobně jako v případě Suitse a Aristotela, spatřit rozdíl mezi autotelickou a instrumentální hodnotou sportu.

⁵⁹⁵ Problematikou konceptu *moral laboratory* ve vztahu k otázce vnitřní hodnoty sportu se zabývá Culbertson (2008). V reakci na McFeeho, Morgana a Dancyho uvádí, že hodnota sportu může vycházet z nikoli vnitřních (*non-intrinsic*) vlastností, resp. vlastností toho, co je ke sportu přidruženo a čeho si ceníme z instrumentálních důvodů (např. dobrého zdraví). Sport pojímá jako konečný cíl (*'value it for its own sake'*), bez nutnosti přiznávat mu vnitřní hodnotu.

Sportovec je tak vyváděn z čistého zaujetí sebou samým a přiváděn k tomu, co je lidmi sdílené, resp. co je společné. V této perspektivě nejde ve sportu primárně o potěšení a slast, jak naznačuje Suits, ale o překonávání strastí a osobní posun směrem k *areté*. Fry (2004, 40-41) v dané souvislosti uvádí, že participace ve sportu není triviální. Můžeme skrze ni dosahovat určitých dober, konkrétně morálních vlastností. Sport zde slouží jako příprava na náročné situace, které život nabízí. Daná příprava není pouze individuální záležitostí, ale odehrává se často uvnitř komunity, v jejímž rámci obohacuje člověk vlastní individualitu skrze střetávání se s diverzitou výkonů druhých (Reidová 2012b, 195-196).

Tento pohled na výchovný a vzdělávací potenciál sportování je možné označit za příliš idealistický, jelikož nejen v současných, ale i v dříve provozovaných sportech (včetně období antického Řecka) je daný potenciál v napětí s negativními jevy, jako jsou ekonomicky orientovaná profesionalizace, korupce, vykořisťování atletů (např. vytvářením příliš stresového prostředí a tlaku na výkon) či jednostranná specializace. Je potřeba si uvědomit, že tyto jevy ve sportu být nemusejí. Jsou odrazem širšího společenského rámce a vyjádřením preferencí konkrétních lidí. Instrumentální role sportu, má-li být součástí sportu hodného svého místa v roli dobrého života, musí primárně vycházet z orientace na dobro jedince i společnosti, nikoli z nízkých pudů jako je žádostivost či touha po sebeprosazení na úkor druhých. Přesto u zaměření na instrumentální hodnotu sportu reflektující ono dobro hrozí riziko, že zůstanou opomenuty podstatné vnitřní aspekty sportu jako takového, tedy jeho autotelická rovina.⁵⁹⁶

Autotelická hodnota sportu, jak ukazuje Suits (2014, 182, 194), vychází z ocenění vnitřních struktur a povahy dané aktivity, která je pojímána jako sama o sobě dobrá a která přináší člověku možnost seberealizace doprovázenou intenzivními prožitky, zábavou a potěšením. Otázka, zda sport tuto vnitřní hodnotu má a pokud ano, co konkrétně tato hodnota znamená, je v rámci oboru filosofie sportu široce diskutovaným problémem. V zásadě můžeme rozlišit mezi vnitřními atributy aktivity a splněnými podmínkami, které ze sportu následně činí činnost s vnitřní hodnotou, protože samy o sobě reprezentují žádoucí kvality.

První kategorii (tj. atributy aktivity) podrobně rozpracovává zmíněný Suits, který vyzdvihuje význam dobrovolného překonávání nenutných překážek umožňující člověku kreativně projevit jeho existenci v atraktivním, pravidly ohraničeném a vnitřně uzavřeném rámci. Reidová (2012b, 191-197) nepřímou navazuje na Suitsovu myšlenku a identifikuje jako vnitřní hodnotu sportu jeho ohraničenost od běžných činností, která nám umožňuje prožívat sebe sama a testovat své schopnosti ve specifickém, relativně bezpečném rámci. Pro tento rámec je charakteristická výzva (*challenge*), která vybízí k odpovědi a vtahuje nás do procesu. Kromě toho je dle Reidové do pravidel a struktury sportu vtisknuta spravedlnost (*fairness*) spočívající v rovnosti příležitostí uspět na základě předvedených kvalit.⁵⁹⁷ S tímto bodem souvisí další

⁵⁹⁶ S extrémním důrazem na instrumentální hodnotu sportu se lze setkat u divadelní postavy Járy Cimrmana (hra *Posel z Liptákova*), dle něhož sportovní zápolení slouží jako příprava na životní situace (útěk před četníkem, spěchání na vlak). Běh s kufry a odmítání cvičebních úborů či speciálních prostorů pro sport odráží Cimrmanovu zásadu „aby to bylo jako ze života“ (srov. Cimrman, Smoljak a Svěrák 2010, 272).

⁵⁹⁷ V napětí s principem spravedlnosti je kategorizace sportovních skupin podle genderu či úrovně postižení (*disability*). Spravedlnost v možnosti dosáhnout vítězství může být narušována rovněž klamáním rozhodčích či intencionálním faulováním v klíčových momentech hry. V tomto bodě je spravedlnost podmíněna přístupem samotných sportovců, kteří svým chováním určují, zda sport bude, či nebude spravedlivý. O tématu jsem pojednával ve druhé kapitole (Co je dobrý sport?).

z vnitřních hodnot, totiž principiální nejasnost výsledku, o který je vedeno zápolení. Reidová si rovněž všímá krásy, kterou nepojímá pouze jako estetické potěšení, ale nahlíží ji v kontextu filosofického uchopení sportu. Krása tak vychází z ocenění vnitřních struktur sportu a konkrétních výkonů nejen na rovině předvádění dovedností, ale i morálního jednání.

Kategorie podmínek odkazuje k možnostem realizace kvalit, které se se sportovní aktivitou přirozeně mohou pojít, avšak které realizovány vždy být nemusejí. Jsou tedy tím, co vyžaduje konkrétní angažovanost účastníků, kteří mohou dané možnosti přetavovat v uskutečnění. Dle Frye (2004, 41) je sport vnitřně hodnotnou aktivitou tehdy, exemplifikuje-li spravedlnost (*fairness*), slušnost (*decency*), týmovost (*teamwork*) a úsilí o dokonalost (*quest for excellence*). V souvislosti s autotelickou rovinou sportu Reidová zmiňuje primární motivaci věnovat se sportování pro ně samotné, tj. bez potřeby vnějších důvodů jako dosahování moci či bohatství (Reidová 2012b, 191-192). Morgan (2010, 250), o kterém byla řeč výše, v daném kontextu uvádí, že pro skutečné ponoření se do sportovní aktivity je zapotřebí být motivovaný primárně a co nejvíce jejími vnitřními dobry. Příkladem tohoto dobra může být excelentnost sportovního výkonu. Popsanému nastavení odpovídá pojem *intrinsic striving play*, který Nguyen (2020, 31-32) charakterizuje jako hraní pro samotné potěšení z procesu hraní. Připomeňme, dle Nguyena může nastavení ke hře být nejen s ohledem na proces, ale také s ohledem na dosahování, kdy naši primární motivací je dosažení vítězství. Tomuto nastavení odpovídá pojem *intrinsic achievement play*.⁵⁹⁸ Dodávám, že sport je vnitřně hodnotný tehdy, je-li důraz na vítězství v optimálním balancu s procesem a nikoli na úkor procesu.⁵⁹⁹

Aktivní sportování tedy vykazuje (či alespoň má potenciál vykazovat) určité vnitřní (autotelické) a vnější (instrumentální) kvality, které opodstatňují nárok považovat sport za hodnotnou aktivitu pro jedince i společnost. Konkrétní přínos závisí na povaze jednotlivých sportů – např. v tenise zažívám a rozvíjím sebe sama v jiných ohledech než např. při střelbě, obecné rysy (forma pohybového triviálního střetávání) ovšem zůstávají stejné. Autotelickou a instrumentální hodnotu sportu nacházíme na všech jeho úrovních (sport amatérský, výkonový, profesionální, ale i individuální a týmový), pojí se tedy se sportem obecně. Nutno ovšem dodat, že konkrétní úroveň sportu s sebou přináší specifické kvality a rovněž výzvy. V případě profesionálního sportu je příkladem výzvy rozumný (tj. nikoli jednostranný) přístup, příkladem kvality pak intenzita a pravidelnost pohybového zažívání a utváření sebe sama. U amatérského sportu je kvalitou obvykle přítomná vnitřní motivace a vášnivě provozování dané činnosti, výzvou pak kupříkladu nebrat sport v této úrovni příliš vážně, tj. dokázat se naladit na úroveň druhých a být pro ně dobrým soupeřem.

Je-li sport autotelicky i instrumentálně hodnotný, zbývá nám adresovat otázku, jaký rámec dobrého života takovému ocenění sportu odpovídá. Role dané činnosti v kontextu dobrého života je totiž podmíněna tím, co je míněno dobrým životem. Rozdílem v pojetí toho, co znamená dobré žití, lze pak, alespoň do jisté míry, vysvětlit i rozdíl mezi Aristotelovým a Suitsovým přístupem

⁵⁹⁸ Nguyen sám si cení především hraní orientovaného na proces (*striving play*). Morgan (2021, 356, 367) považuje za hodnotnější hraní s úsilím o vítězství (*achievement play*), jelikož teprve v něm je hráč plně ponořen do procesu hraní, které je samo o sobě hodnotnou činností.

⁵⁹⁹ Tuto potřebu reflektuje rovněž Suits (1969, 320). Podrobněji se vlastnostmi, které činí sport dobrý, zabývám ve druhé kapitole této práce.

ke sportování. K jakému pojetí dobrého života tedy můžeme dojít, sledujeme-li dosud představený instrumentální a autotelický rozměr sportu?

Instrumentální hodnotu pohybového střetávání, jak je představena Aristotelem, považují za kompatibilní s koncepcí dobrého života prezentovanou MacIntyrem. Ten ve svém opus magnum tvrdí (2004, 256): „*Dobrý lidský život je život prožitý jako usilování o dobrý lidský život a ctnosti potřebné pro toto usilování jsou ty, které nám umožňují porozumět tomu, v čem dále a ještě tento život spočívá.*“ MacIntyrovo vyjádření přímo neříká, v čem spočívá dobrý život. Pouze vyzdvihuje určité jeho atributy (hledání, úsilí, ctnostné jednání), ze kterých může čtenář na povahu dobrého života usuzovat. Samo o sobě působí vágně a ponechává prostor pro naprostý relativismus, proto je potřeba jeho význam blíže specifikovat.

Naznačený rámec umožňuje následující specifikaci: Dobrý život není daností, tj. není před člověka dán ve formě návodu, jak si vlastní život uspořádat, aby byl dobrý. Není ani stavem, ve kterém lze jednoduše setrvávat po jeho dosažení. Je spíše procesem hledání vyžadujícím osobní angažovanost a úsilí. Nepředstavuje jasně ohraničenou metu, do které lze s jistotou správnosti dojít, ale spíše v člověku probouzí tázání, zda skutečně to, kam došel a kde momentálně setrvává, je dobré žití. Dobrý život ze své podstaty není nikdy hotový, ale obsahuje v sobě nové horizonty možností. Na osobní pouti hledající tento život pak člověk potřebuje určité osobní kvality (ctnosti), které ho uschopňují jít dále, vidět více a rozhodovat se správněji. Dobré žití se zde (po vzoru Aristotela) pojí s úsilím o to být morálně kultivovaným, společensky smýšlejícím, aktivně hledajícím občanem. Sport v tomto rámci nevystupuje pouze jako prostředek kultivace člověka (napomáhá pěstování tělesné zdatnosti a vštěpování určitého repertoáru ctností), ale je-li provozován v aristotelském duchu, pak představuje rovněž konkrétní vyjádření tohoto úsilí, je symbolem daného úsilí.

Vyzdvižení autotelické hodnoty sportu (srov. Suits) pak odpovídá takové koncepci dobrého života, která oceňuje angažované provozování činností s vnitřní hodnotou, kam právě sport a hra patří. Dobrý život v tomto případě znamená aktivní ponoření do těch aktivit, které člověku přinášejí potěšení, umožňují mu objevovat, realizovat i rozvíjet jeho herní přirozenost a pohybové dovednosti, resp. specifické kapacity a mody jednání. Jde v něm především o žití se zápletem pro pohyb, hru a kvalitu prožívání přítomného okamžiku.

Ačkoli se představené rámce dobrého života liší co do základního účelu⁶⁰⁰, sdílejí společně důraz na aktivní žití, objevování vlastního potenciálu a úsilí o realizaci sebe sama ve světě. Díky tomu v nich právě sport může nacházet své zázemí. Dosavadní výklad můžeme uzavřít následovně: Sport je polem realizace pohybových možností člověka, platformou pro obývání alternativních modů jednání, může přinášet člověku radost i uspokojení a vštěpovat potřebné ctnosti. Na teoretické rovině může otevírat nové perspektivy v obecné otázce, co znamená dobře žít, ale i v konkrétnějších otázkách, jako co znamená být tělesnou bytostí, morálně jednat, vnímat přítomnost, prožívat radost či cenit si druhého a spolupracovat ve vzájemném střetu. Nepředstavuje pro člověka existenční ani existenciální nutnost, ale je tím, co může do života vnášet potřebnou atraktivitu a hloubku. Existují tedy významné důvody pro zařazení sportu do dobrého života. Životní přínos sportování se pak před námi rozevírá tehdy, zohledníme-li jeho

⁶⁰⁰ Na jedné straně usilovné tázání, morální kultivace a vedení společensky prospěšného života, na druhé straně angažované jednání a vedení života bohatého na potěšení společně s pestrout škálou dalších prožitků.

instrumentální i autotelickou rovinu. Tyto roviny představují základ pro hájení teze, že věnování se sportu je smysluplným trávením času a činností patřící do rámce dobrého žití.⁶⁰¹

Navzdory dosud uvedenému se můžeme nicméně ptát, v čem (kromě provozování sportu) dobrý život spočívá, jaké místo by měl sport v daném životě konkrétně zaujímat či co hodnotného sportování člověku přinášet z principu nemůže. Tyto a další otázky související s problematikou dobrého života adresuji v následujících dvou podkapitolách, kterými hlavní text práce uzavírám.

3.5 Poznámky k problematice vedení dobrého života

Dosud byla s ohledem na filosofické přístupy Aristotela a Suitse k roli sportu v dobrém životě podrobně rozpracována stanoviska diferencované a kladné pozice. Vyzdvihl jsem přitom instrumentální hodnotu sportu (spočívající v potenciálu vychovávat a vzdělávat/učit) společně s rovinou autotelickou (značící určitou soběstačnost dané činnosti, kdy sport je hodnotný pro své vnitřní kladné stránky), které představují hlavní obecné kvality činící ze sportu pro člověka prospěšnou aktivitu. Tyto roviny jsem se pokusil blíže osvětlit a rovněž formulovat rámce dobrého života, ve kterých může sport na základě těchto svých kvalit figurovat.

Cílem této části práce je prohloubit výklad o problematice dobrého života, konkrétně uvést relevantní poznámky k tomu, v čem dobrý život (ne)spočívá, co je pro vedení dobrého života konstitutivní a za jakých podmínek je dosažitelný. Vzhledem k tomu, že se jedná o navýsost komplexní problematiku, omezím se zde pouze na vybrané problémy, jejichž adresování napomůže blíže osvětlit možný vztah dobrého života a sportovní činnosti.⁶⁰² Kvůli omezenému prostoru zde vynechám řadu filosoficky zajímavých otázek, např.: Představuje lidská konečnost ohrožení pro možnost vést dobrý život? Lze nabýt ohledně konečného účelu našich životů neotřesitelné jistoty? Jakým způsobem by se měl člověk vztahovat k přírodě a ostatním živým tvorům? Nebo: Jakým způsobem můžeme učinit co nejvíce dobra ve světě?

Nevidím přesvědčivé důvody pro to uvažovat o dobrém životě s velkým „D“, tj. o právě jednom dobrém způsobu lidského žití. Takové pojetí je buď příliš obecné, a tedy neinformativní nebo neodpovídá pestrosti životních podmínek a výzev, kterým jsou lidé napříč světem vystaveni. Šlo by o dogmatické stanovisko, ve kterém by parametry dobrého života byly „zafixovány“ určitou preferovanou koncepcí. Daná koncepce by byla obecně závazná bez ohledu na individuální preference, historický či společenský kontext. Různost způsobů života komentuje MacIntyre, dle něhož se dokonce v jedné a téže koncepci nevyhneme pluralitě odlišných způsobů žití (2004, 256):

„... žít dobrý život znamená u každého něco jiného v závislosti na společenských okolnostech, a to i v případě, že lidský život ztělesňuje jednu a tutéž koncepci dobrého života

⁶⁰¹ Podobně jako sport může atraktivitu a hloubku do života vnášet pohybové umění a další činnosti. Předkládaný text svým zaměřením na sportovní oblast nechce snižovat hodnotu jiných pohybových aktivit, ovšem s ohledem na omezený prostor se jinými aktivitami než sportem (a hrou) zabývat nemůže.

⁶⁰² Orientace v problematice vedení dobrého života je komplikována tím, že prakticky neexistuje významnější myslitel, který by se k otázce dobrého života alespoň okrajově nevztahoval. Jde o téma propojující myslitele z jinak značně odlišných myšlenkových tradic (srov. např. Buddha, Marcus Aurelius, Augustin, Albert Camus, Martin Heidegger a Alasdair MacIntyre). Populární vhléd do otázky „Co je to dobrý život?“ nabízí stránka *Crash Course Philosophy*: <https://thecrashcourse.com/courses/what-is-a-good-life-crash-course-philosophy-46/>. Citováno 18. 5. 2023. Video adresuje fundamentální otázky pojící se s problematikou dobrého žití, kupříkladu zda má lidský život smysl, zda to nejhodnotnější v životě je prožívání slasti či za jakých podmínek můžeme být blaženi.

a jeden a tentýž soubor ctností. To, co je dobrý život pro athénského vojevůdce 5. století, nebude stejné pro středověké řeholnice nebo sedláka 17. století.“

Dle MacIntyre je tato odlišnost dána nejen společenskými okolnostmi, ale také tím, že všichni přistupujeme ke svým životním okolnostem jako nositelé určité společenské identity (2004, 256):

„Jsem něčí syn či dcera, něčí bratranec či strýc; jsem občanem té či oné obce, příslušníkem toho či onoho cechu nebo profese; patřím k tomuto rodu, kmeni, národu. To, co je dobré pro mne, musí být dobré pro toho, kdo zaujímá tyto role. Z minulosti své rodiny, svého města, svého kmene, svého národa si nesu řadu břemen, dědictví, oprávněných očekávání a závazků. Toto jsou danosti mého života, mé morální východisko. Toto zčásti dodává mému životu morální výlučnosti.“

Co znamená žít dobrý život (a navazující otázka, zda stojí za to se věnovat právě sportu) tedy podstatně souvisí s otázkou „Kdo jsem?“ (*‘Who Am I?’*). MacIntyre zde upozorňuje na zakořeněnost člověka v určitém kulturním kontextu (rodinné vazby, společenský status, role, profesní specializace ad.), který se podstatně promítá do individuality konkrétního jedince.⁶⁰³ Člověk v tomto pojetí není sartrovsky řečeno tím, kým se sám učiní, ale jakožto vystavený řadě determinantů, jež se podílejí na tom, kým je, závisí jeho identita podstatně na vnějších okolnostech jeho života. Spaemann (1995, 84-85) doplňuje, že identita člověka je dána rovněž jeho minulostí, která je daností, již nemůžeme změnit. Člověk není dle Spaemanna pevně daná veličina. To, kým je, způsobuje vždy znovu a znovu svým jednáním. Nezačíná ovšem od nuly a není schopen všeho. Neznamená to, že by v rámci těchto determinantů nemohl být člověk tvůrcem svého životního rozvrhu a sám určovat, kým se bude chtít dále stát a čemu se bude chtít věnovat. Spíše jde o zdůraznění skutečnosti, že identita daného jedince a rovněž povaha dobrého žití se podstatně týká jeho předchozího života a liší se v závislosti na konkrétní situovanosti v kulturním, společenském a historickém rámci. Obecné doporučení věnovat se sportu by tedy, přes výše představené instrumentální i autotelické kvality této činnosti, bylo ve světle uvedených skutečností spíše zavádějící, jelikož podstatně záleží rovněž na společenské identitě, kulturním kontextu a individuální volbě jedince.

Považuji za adekvátnější uvažovat o pluralitě různých, podobných i značně odlišných, přesto však dobrých způsobů, jak žít, a s tím související pluralitě žádoucích okruhů činností, kterým se věnovat. Je ovšem potřeba zdůraznit, že pluralita automaticky neimplikuje (liberální) individualismus, relativismus ani subjektivismus, tj. existuje-li vícero dobrých způsobů, jak žít, neznamená to automaticky, že jakýkoli způsob žití může obstát a že záleží čistě na osobních preferencích, v jejichž rámci si člověk svévolně volí, jakým způsobem bude chtít existovat a s čím bude chtít souhlasit. Tvrdit dogmaticky, v čem dobrý život spočívá, je stejně nesmyslné jako říci, že kritéria dobrého života záleží čistě na každém jedinci. Je potřeba zabývat se kritérii a standardy dobrého života, které budou vycházet z filosofických analýz podstaty člověka a jeho životního údělu.

Prosté konstatování, „ať si každý žije tak, jak uzná za vhodné“, nemůže obstát. Takové stanovisko buď rezignuje na seriózní zabývání se oněmi standardy a kritérii nebo je pomýleným výsledkem daných analýz. Připisuje totiž jednoduše každému člověku možnost vlastního určení

⁶⁰³ Svá stanoviska přitom MacIntyre formuluje jako kritiku emotivistického já, které dle něho postrádá jakékoli konečné kritérium a které ztratilo svá tradiční vymezení daná identitou ve společnosti a viděním lidského života jako života zaměřeného na určitý cíl (srov. MacIntyre 2004, 47-49). Odpověď na tuto kritiku nabízí Tugendhat (2004, 162-175), který v citované pasáži MacIntyrovu knihu podrobně analyzuje a řadu tezí odmítá.

jeho života, aniž by cokoli řeklo o obsahu toho, co stojí za to uznat za vhodné. Výše uvedená argumentace podporující zařazení sportu do dobrého životě měla ukázat, že sportování z různých důvodů pro člověka jakožto člověka vhodné je. Je nicméně potřeba blíže pojednat o tom, co utváří dobrý život a co to vlastně znamená „dobře žít“. Začneme pojednáním o druhé otázce.

Významným filosofickým rozměrem problematiky dobrého života je otázka jeho časovosti. Můžeme se ptát: Lze žít dobře nepřetržitě, tj. je takové pobývání ve světě konstantně dosažitelné? Odpověď je podmíněna tím, co je míněno dobrým životem. Aristotelés, pro něhož je blažený život úzce navázán na intelektuální a ctnostnou činnost dospělého jedince, považuje zdařilé žití nikoli za občasně momentální „záchvěvy“, ale za stabilní, déletrvající časovou etapu. Kdo žije život plně odpovídající svému lidství, ten je (za splnění výše uvedených podmínek) stabilně blaženým. Pro přesné posouzení, zda někdo žije dobrý život, je přitom dle Aristotela potřeba přihlídnout k celku daného života, který se v plnosti ukazuje na jeho konci (srov. Shields 2014, 379). Formulovat odpověď na otázku, zda žijeme dobrý život, je tedy z tohoto pohledu značně obtížné.

Mill si v otázce časovosti lidské existence všímá roviny prožívání. Konkrétně uvádí (2016, 20-21):

„Chápe-li se štěstí jako nepřetržitě vysoce libé vzrušení, pak je jeho nedosažitelnost zřejmá. Stav intenzivní libosti trvá jen okamžiky nebo v některých případech – s přerušením – několik hodin nebo dní a je jen občasným zábleskem radosti, nikoli jejím trvalým a stálým plamenem. Filozofové, kteří učili, že štěstí je cílem života, si toho byli vědomi stejně jako jejich posměvači. Štěstím, které měli na mysli, nebyl život v soustavném vytržení, ale okamžiky takového vytržení uprostřed existence, kterou tvoří menší a přechodné strasti i mnohé a rozmanité radosti (s výraznou převahou aktivních stavů nad pasivními) a jejichž základním postojem je neočekávat od života více, než může poskytnout. Takto utvářený život se těm, kterým se ho dostalo, vždy jevil jako štěstí.“

Dobrý život tedy neznamená žití zcela oproštěné od negativních prvků. Taková existence, jak upozorňuje Spaemann, vůbec není možná (1995, 82): „*Všechna dobrá jednání nemění nic na tom, že žádný lidský život si jako celek nezaslouží, aby byl prostě nazván dobrým.*“⁶⁰⁴ Absence negativních prvků kromě toho automaticky neznamená, že život je dobrý. V průběhu svého existování se člověk v některých obdobích téměř nevyhnutelně vychýlí k určitým neřestem. Souvisí to s podstatou člověka jakožto nikdy zcela dokonalé, neustále se utvářející, hledající a často tápající bytosti. Toto vychýlení, je-li konstruktivně zpracováno, může mít z dlouhodobého hlediska pozitivní dopady (např. napomůže člověku si hlouběji uvědomit, co v životě nechce a co naopak chce). Významným životním úkolem jedince je v tomto ohledu neztratit se plně v neřesti (tj. vlastním životním úpadku) a dokázat nalézt cestu zpět. Důležitou úlohu zde hrají druzí lidé, kteří nastavují danému jedinci zrcadlo k jeho momentální existenci a rovněž jeho vlastní rozum, který člověka může na cestu zdravého životního středu vracet. Problematickou otázkou zde je, kolik (potenciálně) negativních prvků dokáže dobrý život pojmout.⁶⁰⁵ Přejděme však nyní k otázce, co utváří dobrý lidský život.

⁶⁰⁴ Původní německý text (2009, 96): „*Alle guten Handlungen ändern nichts daran, daß es kein menschliches Leben gibt, das als Ganzes einfachhin gut genannt zu werden verdiente.*“

⁶⁰⁵ Této problematice se z různých stran dotýkají Fry (srov. 2004, 38), MacIntyre (srov. 2004, 126-127) či Williams (srov. 2021, 72).

Povahu dobrého života pomáhá osvětlit rozlišení mezi jeho podmínkami a konstituenty. Do první kategorie v zásadě patří ty prvky, které dobrý život podmiňují, ovšem přímo nekonstituují. Lze říci, že jde o nutné, ovšem nikoli postačující složky dobrého žití. Aristotelés zmiňuje tělesné zdraví či nezbytné prostředky (např. základní bohatství umožňující obstarávání existenčně potřebných statků), díky nimž může člověk dosahovat blaženosti (srov. Aristotelés 2021, 1999a, 30-1999b, 5; 1178b, 30-35). Mill jako základní a pro člověka nepostradatelné dobro uvádí bezpečnost (2016, 62).⁶⁰⁶ Do dosud představeného výčtu můžeme přidat důstojné bydlení či stimulující prostředí, ale i duševní vyrovnanost či zdravé návyky (psychologická perspektiva).⁶⁰⁷ Uvedené podmínky neodpovídají primárně na otázku, co činí život dobrým, ale spíše na otázku, co je pro vedení dobrého života potřeba.⁶⁰⁸

Odpovědi na první z otázek jsou tzv. konstituenty. Mezi ně patří ty prvky, které představují jakousi nadstavbu základních podmínek a které činí individuální život dobrý tím, že ho obohacují o něco pro člověka hodnotného. Konstituentem dobrého života může být na obecné rovině kupříkladu věnování se určitým hodnotným životním projektům nebo činnostem, případně specifické vztahování se ke světu a druhým lidem. Na konkrétnější rovině může tímto konstituentem být například založení a/nebo řízení provozu školy, provozování hry/sportu (srov. Suits), kontemplace (srov. Aristotelés) či rodinný život. K usilování o konkrétní konstituenty může být člověk přiveden prostředím (výchovou, společenskými preferencemi ad.). Věnuje se jim ovšem především proto, že jde o určitá dobra (tj. něco hodnotného).⁶⁰⁹

Zjednodušeně můžeme říci, že dobrý život utvářejí splněné podmínky, konkrétní konstituenty a správný poměr mezi nimi. Klíčovou otázkou z filosofického hlediska je, co jsou ony hodnotné prvky jakožto konstituenty dobrého života vlastně zač, tj. co dokáže „proměnit“ život z průměrného, obyčejného, nudného či dokonce ubíjejícího pobývání v život, který bude stát za to žít. Závažnou otázkou je nicméně též to, jaké množství a poměr daných prvků (tj. podmínek a konstituentů) je zapotřebí k tomu, aby skutečně šlo o dobrý život (srov. Kraut 1979, 189-190).⁶¹⁰

Na výše uvedené otázky lze odpovídat ze subjektivního hlediska, tj. poukazem na individuální určení vlastního života. V takovém případě budou konstituenty ty prvky, které si každý člověk sám určí. Optimální množství a poměr bude pak záviset rovněž na individuálních preferencích a osobní volbě. V zásadě zde může figurovat cokoli, co člověka baví, naplňuje

⁶⁰⁶ Nabízí se otázka, co přesně bezpečí jakožto podmínka dobrého života znamená. Mill má patrně na mysli takový stav věcí, kdy se můžeme spolehnout na to, že pro nás druzí lidé (např. při setkání na ulici či v obchodě) nebudou neustálou existenční hrozbou. Jiná je situace vojáka, pro kterého druzí lidé jakožto vojáci země, se kterou je v konfliktu, existenční hrozbu představovat budou. Ačkoli u vojáka není minimálně v některých případech plnění jeho profese podmínka bezpečí splněna, nevidím dobré důvody pro to, aby přesto nemohl žít dobrý život. Lze například uvést, že je jeho život prostoupen podstatnými činnostmi (např. ochranou vlasti před nepřáteli) a tím pádem, že má hodnotu. Život prožitý neustálým válčením bude ale za dobrý možno označit jen stěží.

⁶⁰⁷ Významnou otázkou poté je, o jaké návyky se přesně jedná a jak si je může člověk dostatečně osvojit. O tomto tématu pojednává James Clear v knize *Atomové návyky* (srov. Clear 2020).

⁶⁰⁸ Bylo by nesprávné automaticky vyvodit, že v případě nesplnění těchto podmínek život nemůže být dobrý. Bez splnění těchto podmínek je ovšem žití dobrého života podstatně ztíženo.

⁶⁰⁹ Závažnou otázkou je, na základě čeho člověk poznává obsah toho, čemu by se měl v životě věnovat. Jinými slovy: U jakých činností by měl člověk zůstat a na základě čeho může poznat, že právě tyto činnosti stojí za to, aby právě u nich právě on setrval.

⁶¹⁰ Kraut témata zachycená těmito otázkami představuje jako výzvy pro objektivní koncepcie dobrého života. V subjektivních koncepcích řada problémů odpadá, protože to je v posledku jedinec samotný, který o daných záležitostech pro sebe rozhoduje. Vizte k tomu výklad níže.

a rozvíjí jeho osobní potenciál. Zařazení sportu do takového rámce dobrého života bude poměrně jednoduché – patří tam, chceme-li ho tam mít, a nepatří tam, nechceme-li ho tam mít.

Koncepce pracující s objektivním rámcem dobrého života považují daný přístup za nedostatečný. Upozorňují na to, že člověk má určitou podstatu a na ni navázaný potenciál, o jehož rozvoj by se měl v životě primárně snažit. Jaká tato podstata je a co přesně znamená lidský potenciál realizovat je přitom předmětem rozsáhlých debat, kterých jsem se částečně dotkl výše (vizte pojednání o diferencovaných a kladných pozicích, zejm. rozpracování pozice Aristotela a Suitse). Podstatné je, že v objektivním rámci, na rozdíl od subjektivního hlediska, je možné se ohledně vedení dobrého života mýlit. Můžeme kupříkladu zpětně vyhodnotit, že v předchozím úseku naší existence jsme nebyli blaženi, ačkoli jsme ji prožili subjektivně šťastně (srov. Shields 2014, 369).

Objektivní rámec je filosoficky zajímavější v tom, že jde za hranice individuální preference směrem k racionálnímu uvažování o otázce, co je pro člověka jakožto člověka v životě podstatné. Ve vztahu ke sportu si je v objektivním rámci potřeba pokládat nikoli otázku, zda nám osobně dává smysl sport provozovat, ale zda sport do dobrého života člověka patřit má. Podobně se lze ptát u řady dalších činností, kterým se lidé věnují. Obecnou otázkou, která se za těmito dílčími dotazy skrývá, je: Co je pro člověka jakožto člověka v životě opravdu podstatné? S ohledem na filosofický rámec práce ponechám stranou odpovědi teologické, v nichž je kalkulováno s existencí Boha, a zaměřím se na odpovědi, které absolutní transcendenci nepředpokládají, resp. se jí explicitně netýkají.⁶¹¹

O kritériích dobrého života, tj. podmínkách i prvcích činících lidský život dobrým, pojednává kromě Aristotela a Suitse řada významných myslitelů. Podobně jako Aristotelés a Suits přitom staví své závěry na filosofické analýze člověka a jeho životního údělu. Mill si všímá důležitosti mít kultivovanou mysl (2016, 22): „*Hned po sobectví je druhou hlavní příčinou, jež činí život neuspokojivým, nedostatek duševní kultivovanosti.*“ Upřesňuje, že nemá na mysli pouze mysl filosofů, ale obecně takovou, pro kterou „*se otevřely prameny poznání a která se naučila v přijatelném stupni užívat svých schopností...*“⁶¹²

Podrobněji o duševní kultivovanosti pojednává již několikrát zmíněný Spaemann (1995). Dle něho má pro dobrý život zásadní význam hodnotový cit vycházející z respektování skutečnosti (1995, 34): „*Podmínkou zdařilého individuálního života a podmínkou komunikace s druhými lidmi je vzdělávání citu pro hodnoty, citu pro hierarchii hodnot, schopnosti rozlišovat důležité od méně důležitého.*“⁶¹³ Výchova (*Erziehung*) má učinit člověka schopným usměrňovat svůj život tak, aby dokázal konat skutečně to, co chce, a nebyl sveden pokušením okamžiku. Úkolem vzdělávání (*Bildung*) je pak odhalovat hodnotový obsah skutečnosti a pěstovat mnohostranné objektivní zájmy (1995, 43). Jde o to stávat se člověkem, který bude schopný těšit

⁶¹¹ Náboženský rámec v práci nepopírám, ale pouze fenomenologicky řečeno „uzávorkovávám“.

⁶¹² Mill přitom upřesňuje, že určité množství této duševní kultivovanosti je dostupné každému, kdo se narodil v civilizované zemi. Lze namítnout, že Millův přístup k racionalitě je zde příliš omezující. Vynechává totiž například moudrost tzv. přírodních národů.

⁶¹³ Původní německý text (2009, 39): *‘Bildung des Wertgefühls, des Gefühls für Wertrangordnungen, der Fähigkeit, Wichtiges von weniger Wichtigem zu unterscheiden, ist eine Bedingung für das Gelingen des individuellen Lebens und eine Bedingung für die Kommunikation mit anderen.’*

se z kvalitních věcí (např. kvalitní hudby⁶¹⁴), dokáže se s druhými lidmi dohodnout o konkurujících si zájmech, a který dokáže „být práv“ skutečnosti (tj. respektovat skutečnost), kterou představují právě druzí (1995, 33, 44). Kromě toho je dle Spaemanna pro dobrý život zásadní, aby byl člověk smířený se sebou samým. Smířeností má na mysli postoj, kdy to, co nemůžeme změnit, přijímáme jako smysluplné hranice svého chtění a jednání (1995, 81, 88).⁶¹⁵

Ve Spaemannově pojetí se dobrý život pojí s kultivací pohledu na skutečnost, konkrétněji na hodnoty, osobní zájmy i druhé lidi. Podmínkou dobrého života je tato kultivovanost, z níž následně vyplývá zájem o objektivně hodnotné konstituenty (např. filosofické myšlení či aktivní utváření co nejlepšího světa). Žít dobrý život se tak pojí s transformací jedince. Jde o postupnou proměnu ze stavu původní nedokonalosti do stavu nikoli zcela dokonalého (jelikož takový stav je pro člověka jakožto vždy nehotovou, neustále se utvářející bytost principiálně nedosažitelný), ale spíše do stavu uvědomělejšího, ve kterém jedinec nahlíží věci správněji a jedná odpovědněji.

Jak do předchozího výkladu zapadá sport? Je potřeba konstatovat, že ačkoli sport může za určitých podmínek zmíněnou kultivaci podporovat, není a z podstaty věci nemůže být její primární platformou. Sport v lepším případě (jakožto vědomě zasazený do výchovně-vzdělávacího rámce) může podporovat poznávání vlastní tělesnosti, rozvoj určitých morálních kvalit (srov. Aristotelova koncepce) a kultivovat náš vztah k druhým lidem. Připisovat této oblasti pěstování hodnotového citu by ovšem nebylo správné. Pro rozvoj této kvality je totiž zapotřebí jiného typu výchovy a vzdělávání, totiž toho, ve kterém do popředí vystupuje důsledné přemýšlení, racionální vyhodnocování či osobní reflexe vedoucí k rozšíření vlastních myšlenkových obzorů. Dané činnosti jsou typické pro oblast filosofie či literárních studií spíše než pro oblast sportu. Aktivně provozovat sport neznamená důsledně přemýšlet či reflektovat, ale především pohybově jednat.⁶¹⁶

Lze tedy konstatovat, že sport minimálně v tomto ohledu dostatečně nepokrývá některé aspekty, které jsou pro vedení dobrého lidského života podstatné. Můžeme namítnout, že reflexe a pěstování hodnotového citu mohou být součástí sportovní přípravy v tom smyslu, že půjde o doprovodné programy tréninků/utkáni (k tomu vizte Mareš 2019b; 2023a). Sportovní zkušenost zde může sloužit jako východisko pro filosofické uvažování a společné diskuze s hráči, týmy a jejich trenéry, jejichž obecným záměrem bude „vytěžit“ ze sportu co nejvíce dobrého pro

⁶¹⁴ Spaemann uvádí následující příklad (1995, 33): Ten, kdo nemá žádný vztah k Bachovi ani Telemannovi, může zastávat názor, že hodnocení obou komponistů (kdo je hudebně „výše“ a kdo „níže“) je věcí záliby. Kdo ovšem zná oba skladatele a má vypěstovaný cit pro pořadí hodnot, ten bude dle Spaemanna považovat Bacha za většího skladatele, i když bude mít větší zálibu v Telemannově hudbě. Pořadí hodnot dle Spaemanna není záležitostí osobní preference, ale spíše něčím v lidském světě daným, k čemu je potřeba pěstovat si cit.

⁶¹⁵ Spaemann upřesňuje, že smíření není pasivitou, tedy zřeknutím se snah o změnu světa, ale spíše přitakáním skutečnosti v tom smyslu, že tato skutečnost stojí za to, abychom ji změnami přišli na pomoc. Život dle Spaemanna je hoden života. Je ovšem potřeba spolupráce napříč generacemi a starání se o to, v jakém stavu si dané generace budou svět předávat (Spaemann 1995, 90-91). Podobně dle Aristotela život není zlem a břemenem, ale spíše dobrem a úkolem (srov. Kříž in Aristotelés 2021, 19).

⁶¹⁶ Neznamená to, že by sportující jedinec vůbec nepřemýšlel. Jak upozorňují psychologové sportu Slepíčka, Hošek a Hátlová (2009, 55), ve sportu existují různé druhy myšlení (např. operativní, taktické, autistické či týmové/kolektivní). Jedním z hlavních požadavků na myšlení ve sportu je dle těchto autorů ovšem rychlost. Doplňuji, že pro filosofické přemýšlení a osobní reflektování je oproti tomu typická určitá pomalost, často navázaná na osobní „usebrání se“.

celkový způsob života. Tyto aktivity, přestože v řadě ohledech užitečné, budou poté ovšem součástí širšího sportovního programu, nikoli sportu jakožto typu činnosti.⁶¹⁷

Konstituentem dobrého života nemusí být jen činnost (např. filosofování podporující rozumovou i morální kultivovanost či kontemplativní pěstování moudrosti, srov. Spaemann a Aristotelés), ale i určité vztahování se k druhým lidem.⁶¹⁸ Relevantní pohled na problematiku toho, co konstituuje dobrý život, přináší psychologický (empirický) výzkum lidského štěstí. R. Waldinger, čtvrtý ředitel *Harvardské studie vývoje dospělých* (*Harvard Study of Human Development*)⁶¹⁹, na základě výsledků komplexního výzkumu různých osob a jejich životů naznačuje, že to, v čem spočívá dobrý život, není bohatství, sláva nebo pracovní kariéra, ale jsou kvalitní mezilidské vztahy, které nás udržují šťastnějšími a zdravějšími.⁶²⁰ O důležitosti mezilidských vztahů pro dobrý život hovoří rovněž Luper (1986, 174-175), dle něhož jde o patrně nejvýznamnější složku dobrého života (1986, 175): „*I když upřímně vyznávám, že se raději vyhýbám stykům s druhými lidmi, přesto pakliže mám typicky lidské potřeby, pak bych bez přátel nemohl žít hodnotný život. Přátele totiž potřebujeme všichni bez ohledu na to, zda se tato potřeba někdy projeví v našem vědomém přání.*“⁶²¹ Potřeba přátel pro zdařilý život je vyzdvížena také u Aristotela, který hovoří o přátelství jako o podmínce pro to být blažený (Aristotelés 2021, 1999a, 30-1099b, 10; 1169b, 5-25).⁶²²

Jakožto konstituent dobrého života můžeme přátelství chápat jako žití v obklopení přátel, přičemž tento přátelský vztah nebude pěstován pasivitou, ale naopak jedinečně aktivně, tedy například společně prožívaným časem při výletech, různých oslavách/posezeních či při práci na nejrůznějších smysluplných (uměleckých, vědeckých či vzdělávacích) projektech. Nepůjde o žití v zahálce, sdíleném alkoholismu či drogovém opojení, jelikož v nich je výše diskutovaný lidský potenciál spíše mařen, než rozvíjen.⁶²³ Naopak půjde o stimulující vztahy umožňující člověku dosahovat osobního rozkvětu v tom, co je pro něho zajímavé a důležité.⁶²⁴

⁶¹⁷ Je potřeba dodat, že tímto „omezením“ není jakkoli narušena možnost, že by sport mohl vedení dobrého života podmiňovat či být jeho konstituentem. Vylučuje to pouze možnost, že by mohl být jeho jedinou (postačující) oblastí.

⁶¹⁸ Nabízí se otázka, zda vztahy s druhými lidmi jsou spíše podmínkou či konstituentem dobrého života. Kloním se k tvrzení, že jde o prvek rozkročený mezi obě roviny, tj. např. přátelství může být podmínkou, ale i konstituentem v tom smyslu, že pro některé lidi půjde o významnou součást jejich životních projektů.

⁶¹⁹ Jde o jednu z nejdéle trvajících studií života dospělých, která kdy byla provedena. Původně sledovala život 724 mužů (nyní také život jejich manželek a dětí) po dobu více než 75 let. Odkaz na stránky studie: <https://www.adultdevelopmentstudy.org>. Citováno 17. 5. 2023.

⁶²⁰ Podněty z této studie představuje Waldinger v rámci přednášky pro *Ted Talks* (srov. Waldinger 2016). Podrobněji se objevují v publikaci o dobrém životě, kterou tento autor napsal společně s M. Schulzem (srov. Waldinger a Schulz 2023).

⁶²¹ Původní anglický text: *‘Even if I sincerely profess a strong preference to avoid associating with others, I nonetheless could not have a worthwhile life without friends – so long as I have typically human needs. For friends are needed by us all regardless of whether that need will ever be reflected in our conscious desire.’*

⁶²² Problematice přátelství, mj. jeho různým podobám a důležitosti, se Aristotelés podrobně věnuje v osmé a deváté knize *Etiky Nikomachovy*. Rozlišuje přitom mezi přátelstvím založeným na vzájemném užtku, na vzájemné slasti a na společné péči o dobro. Opravdovým přátelstvím je třetí zmíněné (srov. MacIntyre 2004, 187).

⁶²³ Určení, co maří či naopak rozvíjí lidský potenciál, je značně obtížné. Můžeme se ptát, kam zařadit kupříkladu kouření. K tomuto příkladu pouze poznamenám, že prokazatelně jde o zdraví škodlivou aktivitu (resp. nečest), která může navíc člověka odvádět od věnování se hodnotnějším činností. Spíše než o překážku rozvoje lidského potenciálu představuje problém pro podmínky dobrého života, zejm. tělesné zdraví.

⁶²⁴ Pro doplnění výše uvedeného výkladu lze uvést tezi G. Strawsona, dle něhož pro dobrý život je významné žít v harmonii s dalšími lidskými bytostmi. Danou myšlenku formuluje v tomto videorozhovoru: <https://www.youtube.com/watch?v=DbxcY5qiedw> (minutáž 63-64). Citováno 12. 6. 2023.

Budování a prožívání kvalitních mezilidských vztahů je velmi dobře možné také v oblasti sportu. Jde o oblast, ve které lze pozorovat obdivuhodné přátelské vazby nejen mezi spoluhráči, ale i mezi soupeři. Tyto vazby často přerůstají sportovní rámec a kariéry samotných sportovců. Založení hodnoty sportu a jeho místa v dobrém životě na skutečnosti, že v něm lze budovat i prožívat přátelství s druhými, není nicméně příliš přesvědčivé. Sport je totiž jednou z mnoha oblastí, kde toho lze docílovat, a tak zůstává racionální možnost ho za významnou součást dobrého života nepovažovat. Nabízí se otázka, zda může být sport pro vedení dobrého života konstitutivní. Jejím řešením se zabývá závěrečná podkapitola práce.

3.6 Sport jako konstitutivní aktivita dobrého života – obhajoba vlastního stanoviska

Předchozí kapitoly měly ukázat, že sport pro člověka jakožto člověka nepředstavuje pouze okrajový jev, rozptýlení či dokonce únik od hodnotnějších záležitostí, ale že jde o oblast hluboce související s tím, co znamená (a může znamenat) být lidskou bytostí. Pokusil jsem se představit, že sport jakožto typ lidské činnosti nabízí řadu důvodů, proč stojí za to ho provozovat, zabývat se jím, a dokonce ho považovat za součást dobrého života. V závěrečné podkapitole uzavřu předchozí části práce tím, že vyložím a pokusím se obhájit vlastní stanovisko ohledně místa sportu v dobrém životě. Konkrétně se zaměřím na otázku, zda je sport konstitutivní aktivitou pro vedení dobrého života. Předtím krátce adresuji dotaz, jak se sport vztahuje k podmínkám dobrého žití.

Sport jakožto pohybová aktivita se může podílet na zajištění důležitých podmínek kvalitní existence (zejm. tělesného zdraví či duševní pohody). Nutno ovšem dodat, že jakkoli to může být pravda, je sport v tomto případě nahraditelný. Lze se totiž setkat s řadou dalších oblastí, které mohou k tělesnému zdraví či duševní pohodě přispívat. Chápe-li se sport čistě jako oblast hodnotná pro tělesné zdraví či duševní pohodu, pak se k němu přistupuje vágně – je viděn jako prostředek zdravotní kultivace, aniž by byla dostatečně oceněna jeho specifická, která s rámcem tělesného zdraví nutně nesouvisí, resp. ho přesahuje. Pokud jde navíc především o hledisko tělesného zdraví, nevystupuje sport jako nejvhodnější kandidát, jak ho zajišťovat. Užitečnější se z daného hlediska jeví jiné oblasti pohybové kultury, které aktivně dbají na přiměřenou, všestrannou a instrumentálně co nejvíce hodnotnou podobu tělesného pohybu. Mezi vhodné kandidáty patří Jiráskem zmíněná pohybová terapie (Jirásek 2005, 147). Sport naopak může v některých svých podobách (např. extrémní zápasy, box či gymnastika) být s tělesným zdravím v napětí, ne-li dokonce v rozporu.⁶²⁵

Hodnota sportu se na jedné straně poměrně jasně ukazuje při analýze dané činnosti (vizte výklad předchozích kapitol), může se ovšem jevit jako nízká při srovnávání s jinými (předpokládaně hodnotnějšími) činnostmi, kam může patřit (školní) vzdělávání (např. v matematice), zajišťování důstojného bydlení či poskytování lékařského zákroku člověku, který ho nutně potřebuje. Bylo by pošetilé zastávat tezi, že sport je hodnotnější než zmíněné typy činností, resp. že má před nimi přednost. Bylo by ovšem stejně nerozumné tvrdit, že jelikož zmíněné činnosti mají pro člověka důležitou hodnotu (protože se vztahují k jeho elementárním

⁶²⁵ Rozšiřující literaturou k problematice dopadu sportu na tělesný a pohybový vývoj jedince je knižní rozhovor s profesorem Pavlem Kolářem *Labyrint pohybu* (srov. Červenková a Kolář 2018). Kolář zde mj. uvádí, že všechny sporty se po svém otiskují do naší postury. Podle způsobu chůze a tvaru těla sportovců lze poznat, kdo se jakému sportu věnuje (2018, 62).

potřebám a základním dobrům lidského života), pak sport hodnotný není. Aktivit, které jsou pro člověka jakožto člověka hodnotné, je celá řada. Některé jsou hodnotné instrumentálně a ve vztahu k druhým (např. poskytování lékařského zákroku či vzdělávání společnosti), jiné mají hodnotu spíše autotelickou a ve vztahu k nám samotným (např. zdolání hory či hra na hudební nástroje pro vlastní potěšení).

Na základě předcházejícího výkladu považuji za opodstatněné tvrdit, že sport je jedním z možných konstituentů dobrého života. Stanovisko, které chci v této práci zastávat, zní:

Sport je jednou z lidských aktivit, která je hodnotná a pro člověka významná jak v instrumentálním, tak autotelickém smyslu. V rámci dobrého života je tedy volba věnovat se sportu v zásadě dobrá a hodná uznání, ovšem za jistých podmínek. Především je potřeba, aby sportovní aktivita byla v souladu s jinými hodnotnými činnostmi, tj. nebránila jim, ale vhodně je doplňovala.⁶²⁶

Posledně zmíněná teze přitom neplatí pouze pro sport, ale pro každého dalšího kandidáta na konstitutivní oblast dobrého lidského života (např. pohybové umění, hra na hudební nástroje, filosofování, vzdělávání se, literárně-tvůrčí činnost, chov zvířat, hraní „nefyzických“ her ad.).

Kloním se k přesvědčení, že dobrý život podstatně souvisí s rozvojem lidského potenciálu, tj. s rozvojem přirozených lidských kapacit a zdokonalováním se v tom, k čemu konkrétní jedinec svou jedinečnou povahou tíhne.⁶²⁷ Esenciálně takový život zahrnuje prvky pestrosti a bohatosti, tj. šíří zájmů a prožitkovou hloubku.⁶²⁸ Paleta hodnotných životních možností je přitom velmi rozsáhlá. V životě konkrétního jedince, resp. ve vybrané etapě jeho existence, budou vždy moci figurovat pouze určité oblasti a činnosti. O jaké konkrétně půjde, rozhoduje samotný jedinec, ovšem jeho volba bude podstatně rámována jeho jedinečnou osobností, kulturním prostředím i historickým kontextem, ve kterém se zrovna nachází. Jeden z nejnáročnějších aspektů této volby bude představovat určení, o která dobra stojí za to v podmínkách konkrétního života usilovat a kterých je potřeba se dočasně či dokonce trvale vzdát.

Věnovat se sportu přitom představuje vhodnou možnost, jak vlastní život žít. Jde totiž o jedno z dober, které významným způsobem ozvláštňuje lidskou existenci. Je činností

⁶²⁶ Pro formulaci uvedené teze jsem našel inspiraci u Feezella (2013a, 234), který o sportu říká: *‘The best we can do, especially for young people, is to recognize both that people may need such a special space and that they must also be encouraged to expand their limits by seriously engaging the other spaces.’* Feezell v citovaném textu oceňuje význam sportu, ovšem zároveň vybízí k objevování dalších oblastí, kterým stojí za to se věnovat. Jinými slovy vybízí k pestrosti životního rozhledu oproti jednostrannému zaměření na jednu oblast.

⁶²⁷ Nelze v tomto ohledu neupozornit na možný přínos moderních technologií a umělé inteligence, které bývají v souvislosti s posunem možností člověka a realizací jeho potenciálu často skloňovány. Tématu se v českém prostředí věnují filosof David Černý či počítačový vědec Roman Barták.

⁶²⁸ Tato teze stojí na těchto předpokladech, které považuji za plausibilní: a) Lidský potenciál, tj. potenciál každého jedince, je značně široký, tj. zahrnuje pestrou škálu možností seberealizace; b) Realizace takto širokého potenciálu znamená objevování skrze ponoření se do vícera oblastí, zakoušení vlastních možností a rozvoj těch zájmů, které jsou pro konkrétního jedince nejprůhodnější. Neargumentuji striktně vzato proti možnosti zaměřit se na jednu oblast a v ní se pokusit vyniknout (např. stát se vynikajícím hudebním skladatelem či sportovcem). Poukazuji pouze na to, že pro hlubší (plnější) realizaci lidského potenciálu je výlučně jednostranné zaměření nedostatečné.

s variabilním, dopředu nepředvídatelným dějem, která může přinášet bohaté prožitky (např. radosti, potěšení, úlevy, zadostiučinění či hrdosti). Životní přínos sportu vystihuje Jirásek (2018): „*Sport přivádí člověka k realitě, osobní celistvosti a do sféry mezilidských vztahů. Pomáhá překračovat každodenní rutinu a podněcuje nás k překonávání sebe sama a k vedení bohatšího života.*“⁶²⁹ Tato činnost ovšem pro dobré žití není podmínkou nutnou ani postačující. Považovat ji za některou z těchto podmínek (či dokonce za obě) by bylo značnou redukcí a misinterpretací dobrého života.⁶³⁰ Podstatně se ovšem alespoň některých nutných podmínek dotýká. Konkrétně lze uvést tělesný pohyb, resp. aktivní způsob existence, který nachází ocenění již u Aristotela a řady pozdějších autorů.⁶³¹

Sport nabízí specifickou formu herně-zápolivého pohybu, ve kterém hrají centrální úlohu pohybové dovednosti. Jiný je tento pohyb ve sportech jako šipky, pétanque, vzpírání, střelba či veslování, kde se jedinec hýbe v rámci určitého postoje, odlišný je u sportů jako skoky do vody, kde jde o pohyby ve vzduchu při pádu, a jiný je u sportů jako basketbal, tenis, plavání či biatlon, kde se sportovec pohybuje v rámci prostoru, na který reaguje a kterému svůj pohyb přizpůsobuje. Ve všech případech je ovšem sport aktivní formou života. Jakožto náročná, úsilí a výkon vyžadující činnost představuje jednu z těch oblastí, kde se žití v jeho aktivní podobě nejzřetelněji ukazuje.

Podobně jako hra, obdarovává též sport člověka přítomností (srov. Fink 1992). V jeho povaze a specifické časovosti je vyzdvížen význam přítomného okamžiku. Představuje tak upomínku na to, že hodnota lidské existence může být zakládána rovněž na momentálním konání a prožívání.⁶³² V rámci sportovního dění může jedinec (či celý kolektiv) prožívat momenty určitého propojení, nalazení, vrcholného zážitku (*peak experiences*), pobytu v zóně (*being in the zone*), plynutí (*flow*) či dokonce mystického vytržení (srov. Jirásek 2018), které dodávají lidskému životu hloubku a významně ho ozvlášťují.⁶³³ Celkový význam sportu pro kvalitní lidský život by proto neměl být podceňován, ovšem ani přeceňován.⁶³⁴ Za podmínky, že jde o sport dobrý,

⁶²⁹ Původní anglický text: *‘Sport connects human beings with reality, personal wholeness, and interpersonal relations; helps to transcend everydayness and routine; and encourages us to overcome ourselves and develop a richer life.’*

⁶³⁰ Nutno zmínit, že uvažování o nutných a postačujících podmínkách se na problematiku dobrého života ani příliš nehodí. Působí totiž formálně a stroze. Zmíněné kategorie analytického způsobu uvažování nemohou z podstaty věci adekvátně zachytit obsah toho, v čem žití dobrého života spočívá. Analytická filosofie, jak upozorňuje Levy (2003, 293), nemůže plně adresovat, co je to dobrý život, jelikož její nástroje jsou omezené. Na druhou stranu je potřeba doplnit, že může problematiku dobrého života projasnit a zpřehlednit.

⁶³¹ V souvislosti s aktivním způsobem života je potřeba uvést jedno upřesnění. Pokud po určitém náročném programu bude člověk po nějaký čas pasivně odpočívat (např. u sledování filmů), neznamená to, že v tu chvíli nežije dobrý život. Pasivitou je zde potřeba rozumět takový způsob existence, který dlouhodobě rezignuje na lidský tvořivý potenciál, tělesný pohyb či duševní sebezrovoj. Odpočinek pro námaze je významnou součástí dobrého života. Problémem je, stane-li se z něho základní způsob trávení času a člověk kvůli tomu přestane být tělesně i duševně aktivní.

⁶³² Oproti „váznému“ ilbudování, dosahování či obstarávání.

⁶³³ O tématu vrcholného zážitku pojednává Maslow (1962; 1994). Pobyt v zóně ve vztahu ke sportu představuje Douillard (1994). Tématu plynutí ve sportovním kontextu se věnují Jacksonová a Csikszentmihalyi (1999). V českém prostředí stojí za pozornost publikace *Flow ve sportu* (2020), jejímiž autory jsou Blažej a Kostolanská. Mystickými jevy ve sportu se zabývá Svoboda (2019).

⁶³⁴ S podceněním hodnoty sportu se lze setkat v historii filosofického myšlení, kdy sport nebyl po většinu času brán jako činnost hodná větší pozornosti. Přecenění významu sportu lze naopak spatřit v přístupu některých sportovních klubů a organizací, jež k němu přistupují způsobem, jako by na ničem jiném nezáleželo více.

představuje pohybové zápolení nicméně pro člověka prospěšnou aktivitu hodnou místa v celku dobrého života.⁶³⁵

3.7 Diskuze ke třetí kapitole

V diskuzi ke třetí kapitole práce stručně adresuji některé otázky a problémy, které vyvstávají při snaze filosoficky uchopit problematiku dobrého života a místa sportu v tomto životě. Zmíněné otázky a problémy budu formulovat na základě reflexe stěžejních témat třetí kapitoly. Níže uvedený výklad slouží, podobně jako tomu bylo v první i druhé kapitole, k podnícení hlubšího promyšlení hlavních částí dosud představeného textu.

Předně je potřeba se ptát, zda je dobrou strategií, jak ke sportu přistupovat, tuto oblast teoreticky zkoumat a přemýšlet o ní. Není sport určen k tomu, abychom se mu aktivně věnovali či abychom ho sledovali? Není přemýšlení o sportu tím, co danou oblast jaksi „umrtvuje“? Relevantní odpověď na tyto otázky nabízí Fink, který se zamýšlí nad vztahem hraní a myšlení (1993, 78):

„Uvažování o hře však zjevně samo není hrou a rovněž tak jej není zapotřebí k tomu, abychom cítili radost ze hry. Myšlením se ke hře neskláníme, nýbrž naopak se od ní odkláníme – pozbýváme bezstarostné životní naivity, impulsivního vzmachu a uvolněnosti, radosti z nereflektovaného a nenalomeného žití... Uvažující, plánující, racionalizující ‚myšlení‘ může rozmanitým způsobem vylepšovat pracovní metody a rovněž tak i metody ovládnutí. Avšak nikdy – ve stejném smyslu – nemůže vystupňovat hru... Hrající si člověk nemyslí a myslící člověk si nehraje.“

Myšlení pro Finka představuje určitý odklon od aktivního hraní. Podobně bychom mohli říci, že přemýšlení o sportu je odklonem od podstaty této činnosti. Je ovšem potřeba doplnit, že důsledné racionální uvažování může být rovněž jednou z cest, jak člověka k zájmu o hru, resp. sport, přivádět. Praktickým záměrem této práce je pomocí osvětlení hodnoty sportu podnítit čtenáře k tomu, aby se o sport blíže zajímal a spatřoval v něm kvality, jež byly možná dosud skryty. Ideálním praktickým vyústěním této práce by bylo, kdyby si čtenář na základě předložených myšlenek zvolil pohybová zápolení jemu blízká a sám či společně s druhými je aktivně provozoval.

Nabízí se rovněž otázka, zda je dobrou strategií, jak žít dobrý život, problematiku dobrého života teoreticky zkoumat. Není takový výzkum, obnášející četné hodiny čtení, přemýšlení a psaní, spíše odklonem od dobrého žití? Zde můžeme uvést, že nakolik je záměrem daného zkoumání rozšiřování lidského vědění a objevování pravdy, pak nepůjde o odklon, ale naopak o činnost konstituující takové žití. Zároveň je však potřeba dodat, že pokud toto teoretické zkoumání bude mít extrémní podobu, tj. bude mu obětováno více, než je záhodno, pak dojde ke zvláštnímu paradoxu, kdy výzkum dobrého života bude na úkor tohoto života.

⁶³⁵ Otázka překračující rámec této práce zní: Nevykazuje ovšem sport prvky tzv. *grind (grinding)*, tj. zdokonalování se pro to, abychom se mohli dále zdokonalovat, resp. vylepšování čistě pro to, abychom mohli získávat něco hodnotného v rámci hry samé, co ovšem jinak je prakticky bezcenné? O tomto fenoménu pojednává v kontextu počítačových her Ryallová (2021, 432-433). Uvedu jen, že tomuto riziku je vystaveno extrémní autotelické pojetí sportu, kdy spíše než o rozumné umístění sportování do celku života půjde o pojmání sportu jako svébytné oblasti, kdy bude hrozit „rozvoj pro rozvoj“.

Je ovšem otázka po vedení dobrého života smysluplná? Může se zdát, že nikoli, jelikož nelze přesně odpovědět na dotaz, v čem dobrý život spočívá. Tato teze může v zásadě poukazovat na dvojí: buď na limity lidských poznávacích schopností nebo na limity vyjadřovacích schopností (tj. jazyka). Klíčové otázky zde jsou: Lze povahu dobrého života vyjádřit jazykově? Co o dobrém životě můžeme říci a co už ne? Jak máme ukázat na dobrý život, když lidská existence je vysoce komplexním fenoménem, který zahrnuje nepřeborné množství odlišných (lepších i horších) jevů v různých časových posloupnostech? Posledně zmíněný dotaz poukazuje na fakt, že stanovit (byť jen v obecné rovině), co znamená vést dobrý život, je problematické. Neznamená to ovšem automaticky, že by otázka po vedení dobrého života byla nesmyslná. Je smysluplná už jen z toho hlediska, že je pro člověka historicky velmi důležitá a vkrádá se do života každého z nás. Nejde přitom o to definitivně stanovit, jak mají lidé žít. Není rovněž žádoucí chtít vyčerpat povahu dobrého života jeho jazykovým popisem. Spíše jde o to ujasnit si a pojmenovat, co a proč je podstatné, pokud se něčím jako dobrým životem chceme seriózně zabývat a především pokud ho chceme žít. Právě o takové ujasnění a pojmenování se předkládaná práce snaží.

Ve třetí kapitole textu jsem se pokusil vyzdvihnout význam sportu v životním údělu člověka. Upnutím se na jednu oblast můžeme nicméně snadno přehlížet jiné důležité oblasti. Kromě toho do ní můžeme neoprávněně „projikovat“ kladné rysy, které spíše než skutečností budou naším přáním. Ve světle těchto myšlenek se můžeme ptát, zda je zaměření právě na sport něčím opodstatněné a zda není můj pohled na hodnotu sportu idealisticky zabarvený.

Na první otázku odpovídám, že sport prostupuje lidskou existencí natolik významně, že by bylo spíše zvláštní se tímto fenoménem nezabývat. Existuje ovšem řada neméně významných fenoménů lidské existence, které by podobnou analýzu rovněž zasluhovaly a které v práci adresovány nebyly. Příkladem je pohybové umění, hra na hudební nástroje či sportovní fandění. Tyto a řada dalších možných příkladů by neměly být ve zkoumání dobrého života upozaděny. Stejně tak by ovšem nemělo být upozaděno aktivní provozování sportu. Zmíněná skutečnost tvořila motivační základ sepsání této práce.

Co se možného idealistického zabarvení týče, ponechávám úsudek na čtenáři. Za sebe pouze dodám, že jsem se pokoušel k problematice hodnoty sportu přistupovat kriticky a že přes celkový pozitivní příklon k zařazení sportu do rámce dobrého života mám k řadě moderních forem provozování pohybových zápolení kritické výhrady. Týkají se kupříkladu agresivního chování fanoušků na stadionech, komercializace sportu nebo přílišného důrazu na výkon v mládežnickém sportu. Posledně zmíněný jev považuji za důležité blíže okomentovat.

Moderní společnost čelí v souvislosti s provozováním pohybově zápolivých aktivit několika zásadním výzvám. Patří mezi ně celosvětový nedostatek tělesného pohybu⁶³⁶, ale rovněž nedostatek ideového ukotvení pohybu, který souvisí se zásadním nepochopením smyslu

⁶³⁶ O této skutečnosti se lze dočíst mj. v těchto textech: <https://ct24.ceskatelevize.cz/veda/2585443-lide-zleniveli-kazdemu-ctvrtemu-hrozi-zdravotni-problemy-varuje-who>. Citováno 9. 6. 2023. <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1725778-ceske-deti-tloustnou-sedi-u-pocitace-a-petina-z-nich-kouri>. Citováno 9. 6. 2023. O nedostatku pohybu v rámci celosvětové populace pojednává studie Gutholdové, Stevensové, Rileyové a Bullové (2018). Jirásek popisuje výzvy pro moderní společnost pomocí těchto slov (2018): *‘Sport and human movement activities are a counterpart to today’s social processes, faith that consumption is a source of happiness and comfort, and the belief that over-sensitiveness leads to a good life. The consequences of the unwillingness to overcome oneself and expose oneself to discomfort are evident, especially in children and younger generations: the preference for a virtual existence over reality, sedentary behaviour, obesity as a global pandemic, the prevalence of pornography, and impotence in social communication.’*

mládežnického sportu a projevuje se kupříkladu přehnaným důrazem na produkci profisportovců (resp. výchovu tzv. „talentů“). Moderní výkonový a profesionální sport (včetně organizovaného mládežnického sportu) bývá spíše než na dobra inherentní dané praxi (demonstrace a rozvoj pohybových dovedností, excelentnost výkonu) orientovaný na dobra vnější (prosazení se ve společenském řádu, bohatství, dosažení prestiže). Je-li orientovaný na dobra inherentní této praxi, bývá bohužel mnohdy příliš zaujat výkonovým rámcem (měřitelný výkon, zlepšování se v daném sportu, dosahování výsledků) a zanedbává instrumentální hodnotu sportování (výchovný a vzdělávací potenciál herně zápolivého pohybu, osobnostní kultivace jedince). Problém spočívá v tom, že uvedené negativní rysy (např. důraz na konstantní vysokou výkonnost) jsou společensky tolerovány či dokonce oceňovány. Naopak hodnotově ukotvené provozování sportu je odmítáno jako příliš idealistické a zbytečné (jelikož nepřináší nic hmatatelného, vykazatelného). Řešení tohoto komplexního problému začíná dle mého na rovině lokální (komunitní). Konkrétním krokem je hodnotové ukotvení sportovních koncepcí místních mládežnických klubů, oddílů a organizací, v němž bude důraz položen nejen na sportovní, ale rovněž osobnostní rozvoj jedinců.

Diskuzi uzavřu krátkým zamyšlením nad významem sportu v moderním digitálně orientovaném a technologicky založeném světě. Nově vzniklé technologie (např. elektrokoloběžky či elektrokola) člověku jistým způsobem usnadňují pohyb v prostoru tím, že jej zrychlují a činí méně namáhavý. Jejich používání vyžaduje sice určitý repertoár pohybových dovedností (např. balanc či adekvátní pohybovou reakci na okolní prostor), ovšem nikoli tělesné vypětí ve sportovním smyslu slova (vizte např. sportovní jízdu na kole). Technologický pokrok podstatným způsobem snižuje potřebu podstupovat tělesnou námahu. Lze dokonce říci, že jedním z jeho záměrů je omezit nutnost tělesného vypětí na minimum a ulehčit člověku život, co nejvíce to bude možné. Schopnost zmíněné tvůrčí činnosti v oblasti technologického vývoje je významnou součástí toho, co znamená být lidskou racionální bytostí. Je ovšem potřeba si uvědomit, že onou součástí je rovněž schopnost podstupovat tělesné vypětí, angažovaně hrát a střetávat se se svými pohybovými možnostmi. Díky pokroku v oblasti moderních technologií můžeme zažívat nové dimenze pohybu (zejm. pohybu bez větší námahy), ovšem rovněž díky němu můžeme ztrácet hlubší kontakt s vlastní tělesností, který nastává právě při namáhavých sportovních činnostech. Člověk není pouze *homo technologicus*, ale také *homo ludens* a *homo athleticus*. Jednostranný důraz na technologický pokrok umožňující člověku nepodstupovat tělesné vypětí a směřující k odstranění potřeby namáhavého pohybu není pro člověka jakožto člověka prospěšný.

Závěr

Předložená disertační práce se zabývala problematikou povahy sportu a jeho role v dobrém životě. Ve třech hlavních kapitolách bylo postupně představeno, co je to sport, za jakých podmínek je sport dobrý a jakou roli může tato specifická lidská činnost zastávat v rámci dobrého života. Argumentace přitom směřovala k obhajobě sportu jakožto pro člověka hodnotné oblasti, která díky své vnitřní povaze (autotelický rámec) i formativnímu potenciálu (instrumentální rámec) představuje oprávněného kandidáta pro zařazení do souboru činností spoluutvářejících dobrý lidský život.

Úvodní část textu poskytla vhledy do historického spojení mezi filosofií a sportem, vzniku akademické disciplíny filosofie sportu a rovněž se zabývala typy vztahu mezi sportem a filosofií.

Jedním ze záměrů této části práce bylo představit disciplínu filosofie sportu jako akademicky etablovanou, propracovanou, tematicky pestrá a neustále se vyvíjející oblast odborného zkoumání, která je v dialogu s dalšími filosofickým disciplínám i příbuznými obory.

První kapitola se věnovala sportu jakožto konceptu. Jejím základním cílem bylo zmapovat logický terén sportu a definovat tuto lidskou činnost pomocí nutných a postačujících rysů (známek). Na základě polemiky s přístupem J. Parryho jsem formulovat tuto definici (moderního) sportu, dle níž sport je **„institucionalizované, pravidly specifikované, v jistém smyslu herní střetávání v rámci různých individuálních zkoušek (výzev) a organizovaných soutěží lidských fyzických (tělesných, pohybových) dovedností.“** Pokusil jsem se ukázat, že uvedená definice adekvátně zachycuje, co je to sport. Neomezuje se totiž na mapování jedné jeho podoby (jako je tomu u Parryho analýzy olympijského sportu), ale bere v potaz širší pole aktivit. Základem pro definici mi byly moderní nekontroverzní sporty, a to bez zřetele k úrovni jejich provozování. Výsledná definice si přitom neklade ambici zachycovat historicky stabilní „esenci“ sportu, ale pouze adekvátně vymežit koncept (moderního) sportu.⁶³⁷

Formulaci této definice předcházelo podrobné zpracování kritiky definičních snah, v jehož rámci jsem se pokusil odpovědět na stěžejní námitky poukazující na nemožnost sport adekvátně vymežit. První kapitola rovněž představila pojmovou mapu odlišující sport od dalších, více či méně podobných oblastí. Mezi ty, kterým byla věnována detailnější pozornost, patřily hra (*play*, *game*), rituál / náboženský obřad, válka/boj, práce / instrumentální činnost, cvičení/trénink, pohybová rekreace a pohybové umění. Snažil jsem se ukázat, že ačkoli sport s těmito (a dalšími) okruhy lidské praxe sdílí určité společné rysy, není žádoucí ho s jinými oblastmi zaměňovat, jelikož mezi nimi existují významné rozdíly. Zabýval jsem se rovněž tzv. „hraničními případy“, u nichž je jejich podřazení pod pojem „sport“ z různých důvodů problematické. Tyto příklady jsem představil a podrobněji se věnoval jednomu z nich, totiž fenoménu *esportů*. Závěrem mého zkoumání bylo konstatování, že zařazení *esportů* pod kategorii sportů je zavádějící. Adekvátním označením tohoto relativně nového fenoménu je již poměrně jasně etablovaný výraz „*esport*“.

Ve druhé kapitole jsem se podrobně zabýval vlastnostmi tzv. „dobrého sportu“. Z převážně deskriptivní roviny první kapitoly došlo k posunu do roviny normativní, kdy mým záměrem bylo specifikovat, jaký sport můžeme označit za dobrý. Na danou problematiku jsem přitom nahlížel z ontologického a morálního hlediska. Rozlišil jsem mezi čtyřmi rovinami dobrého sportu, totiž mezi sportem jakožto typem aktivity, jakožto postojem sportovců, jakožto prostředím (kulturou) a jakožto diváctvím (fanouškovstvím). V rámci prvních tří rovin byly následně představeny hlavní vlastnosti dobrého sportu, vysvětlen jejich obsah a odůvodněn jejich význam. Záměrem této části bylo připravit půdu pro zařazení sportu do dobrého života. Poukaz na kvality dobrého sportu a na možnost jeho realizace totiž představuje jednu ze stěžejních námitek proti koncepcím, které konkrétní (minulou i současnou) sportovní praxi za hodnotnou nepovažují a sport na tomto základě z rámce dobrého života vylučují.

Třetí kapitola práce byla zaměřena na zkoumání role sportu v dobrém životě. Po úvodním vyjasnění přístupu k tématu jsem se pokusil identifikovat významné pozice v debatě o vztahu sportu a dobrého žití. Označil jsem je výrazy „negativní“ (odmítavé) (dle nichž sport do rámce dobrého života z různých důvodů nepatří), „diferencované“ (dle nichž sport přispívá k vedení dobrého života, ale není jeho hlavní doménou) a „kladné“ (afirmativní) (dle nichž sport významně

⁶³⁷ Otázku historické stability představené definice ponechávám otevřenou.

přispívá k vedení dobrého života). Zmíněné pozice jsem podrobně představil a osvětlil jejich obsah pomocí uvedení relevantních autorů a jejich stěžejních tezí. Upozornil jsem přitom na skutečnost, že pro porozumění daným pozicím je potřeba dokázat rozlišit, na jaké aspekty sportu se tyto pozice orientují.

Ve snaze o zpracování argumentačního zdůvodnění role sportu v dobrém životě jsem se následně zaměřil na podrobné představení diferencované a kladné pozice, konkrétně koncepcí Aristotela a Bernarda Suitse. Zatímco přístup prvně zmíněného vyzdvihuje instrumentální hodnotu pohybově zápolivých činností, které představují prostředek tělesného i charakterového formování, koncepce druhého z autorů klade do popředí autotelickou hodnotu sportování, kdy tato činnost je představena jako hodnotná pro její vnitřní povahu a to, jakým způsobem člověka angažuje. Rozdíly v pozicích obou autorů jsem se pokusil vysvětlit poukazem na jejich rozdílná chápání podstaty člověka (resp. jeho přirozenosti) a konečného účelu jeho existence. Upozorněno bylo rovněž na některé problémy, silné stránky a shody obou pozic. Rozbor diferencovaných a kladných stanovisek mi posloužil k identifikaci podmínky pro možnost zařazení sportu do dobrého života, kterou je dostatečné ocenění jak jeho instrumentální hodnoty (spočívající ve schopnosti specificky vzdělávat a učit), tak jeho hodnoty autotelické (odkazující k vnitřním kvalitám a určité soběstačnosti dané aktivity).

Na dosud představené myšlenkové linie navázalo rozpracování problematiky dobrého života. Mým záměrem bylo specifikovat, jaká koncepce dobrého života je s oceněním sportu kompatibilní, resp. v jaké může provozování sportu být myslitelné jako něco pro člověka významného. Pokusil jsem se prezentovat relevantní poznámky k otázkám, v čem dobrý lidský život (ne)spočívá, jaké jsou podmínky a tzv. „konstituenty“ tohoto života a jakou úlohu v něm může (a nemůže) sehrát sport. Zmíněné úvahy vyústily ve formulaci vlastního stanoviska, které zní: *Sport je jednou z lidských aktivit, která je hodnotná a pro člověka významná jak v instrumentálním, tak autotelickém smyslu. V rámci dobrého života je tedy volba věnovat se sportu v zásadě dobrá a hodná uznání, ovšem za jistých podmínek. Především je potřeba, aby sportovní aktivita byla v souladu s jinými hodnotnými činnostmi, tj. nebránila jim, ale vhodně je doplňovala.* Kapitulu uzavřelo konstatování, že za splnění podmínek specifikovaných ve druhé části práce představuje sport pro člověka prospěšnou aktivitu hodnou místa v celku dobrého života. Tato teze se přitom opírá o předchozí analýzy, v jejichž rámci bylo mj. upozorněno na vnitřní kvality sportu a jedinečný způsob, jakým člověka tělesně (pohybově) a prožitkově angažuje.

V úvodu textu jsem deklaroval, že v práci hájím a podrobně rozpracovávám tři netriviální teze, konkrétně: 1) Sport můžeme definovat a rovněž vytvořit konceptuální mapu rozlišující tuto oblast lidské činnosti od jiných, více či méně podobných oblastí; 2) U sportu můžeme identifikovat vlastnosti, které činí sport dobrým, či naopak špatným; 3) Existují dobré (tj. nikoli triviální, ale svým obsahem informativní, racionální) důvody pro zařazení sportu do kontextu dobrého života. Tři hlavní kapitoly práce se pokusily o obhajobu a detailní rozpracování těchto tezí. Je nicméně potřeba upozornit na několik limitů, které předkládaný výklad má a které by stálo za to v budoucím výzkumu blíže adresovat.

Stěžejní část první kapitoly představuje polemika s Parryho definicí olympijského sportu. Stálo by za to podívat se blíže na odlišné přístupy k definici sportu (např. Borge 2021), které byly v práci pouze naznačeny a nikoli detailně rozpracovány. Obecnějším filosofickým problémem,

který stojí za bližší pozornost, je vztah jazykové praxe a konceptuální roviny (tj. vztah jazyka a myšlenkových operací), zejména otázka, jak a na základě čeho vznikají koncepty. Druhá kapitola práce se dívala na dobrý sport v rovině aktivity, postoje a prostředí. Uplatňovala přitom ontologické a morální hledisko. Ucelenějšího pojednání o problematice dobrého sportu by mohlo být dosaženo rozpracováním roviny divácké/fanouškovské a rovněž uplatněním dalších relevantních hledisek. Z dílčích identifikovaných vlastností si podrobnější analýzu zasluhuje herní postoj sportovce. Významným úkolem je prohloubení výkladu o fenomenologickém a ontologickém rozměru herního postoje. Řada dalších vlastností dobrého sportu byla spíše naznačena, než podrobně zpracována. Za pozornost konkrétně stojí bližší rozpracování morální účasti ve sportovním střetu a rovněž vztah dobrého sportu a životního prostředí. Třetí kapitola práce se zaměřila na vztah sportu a dobrého života především s ohledem na instrumentální a autotelický význam sportování. Podrobnější zpracování si zde zasluhuje otázka, jakým způsobem sport vstupuje do lidského životního údělu, resp. co nám říká o existenciální situaci člověka. Zkoumání role sportu v dobrém životě by rovněž obohatilo zohlednění dalších autorů, zejm. z evropské (kontinentální)⁶³⁸, asijské a africké tradice myšlení. Limitem práce je v tomto ohledu upřednostnění angloamerického (analytického) diskurzu, díky čemuž jsou výsledky nutně omezené.

Na úplný závěr poznamenám, že motivace věnovat se sportu vyžaduje postupné budování a určitou péči. Aby byl sport dlouhodobě přínosnou součástí života jedince, je zapotřebí nejen to, aby byl provozován jako dobrý sport, ale rovněž, aby si k němu daný jedinec dokázal pravidelně nacházet cestu. Nemusí přitom jít o honbu za profesionální kariérou či specializaci v jednom konkrétním sportu. Může se jednat i o objevování krásy rozličných sportů tím, že je budeme v průběhu života různě střídat a pravidelně, byť s rozdílnou intenzitou, se jim věnovat. Jde především o to pěstovat lásku k aktivnímu způsobu života a rozvoji vlastního herního a pohybového potenciálu.

⁶³⁸ Příkladem autora, který v souvislosti s problematikou dobrého života stojí za bližší pozornost, je Max Scheler.

Seznam použitých zdrojů

Použité zdroje uvádím dle citačního stylu Chicago autor–datum.⁶³⁹ Řadím je v abecedním pořadí podle příjmení autora/autorů, resp. dle roku vydání publikace v případě vícera příspěvků od téhož autora / od týchž autorů, počínaje nejstarším vydáním. Pokud došlo k vydání vícera publikací od téhož autora / od týchž autorů ve stejném roce, uvádím k roku vydání rozlišující abecední doplnění „a“, „b“, „c“. Cizojazyčná ženská jména zde ponechávám nepřechýlená. V seznamu uvádím všechny zdroje (tj. monografie, články, sborníky ad.), které byly v práci uvedeny jako citace. Co se internetových zdrojů týče, jsou zde zmíněny pouze ty, ze kterých jsem v práci významně obsahově čerpal. Internetové zdroje uvedené pro přehled či doplnění výkladu uvádím pouze v poznámkách pod čarou a nikoli tedy v tomto seznamu. Názvy všech příspěvků jsou ponechány v původním citovaném jazyce, tj. nepřekládám je do češtiny.

Odborná literatura

- Abanazir, C. 2019. “Institutionalisation in E-sports.” *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (2): 117–131.
- Abanazir, C. 2022. “Of Values and Commercialisation: An Exploration of Esports’ Place within the Olympic Movement.” *Sport, Ethics and Philosophy* 16 (4): 397–412.
- Aggerholm, K. 2015. “Existential Philosophy and Sport.” In *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport*, ed. W. J. Morgan a M. J. McNamee, 142–160. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Anastácio, B. S., G. Savonitti, M. A. de Oliveira a R. C. da Silva Mocarzel. 2023. “E-sports and Olympic Games: A Journalistic Criticism.” *Olimpianos – Journal of Olympic Studies* 7: 16–29.
- Andrade, G. E. 2021. “The Problem of Evil in Sports: Applications and Arguments.” *Sport, Ethics and Philosophy* 15 (3): 400–416.
- Andrade, G. E. 2022. “A Response to Cultural Arguments in the Renewed Disputes over the Ethics of Bullfighting.” *Sport, Ethics and Philosophy* 16 (1): 50–65.
- Aristotelés. 1995. *O duši*. 2. vyd. Přel. A. Kříž. Praha: P. Rezek.
- Aristotelés. 1998. *Politika*. 2. vyd. Přel. A. Kříž. Praha: Rezek.
- Aristotelés. 2010. *Rétorika*. 3. vyd. Přel. A. Kříž. Praha: Rezek.
- Aristotelés. 2020. *Etika Eudémova*. Přel. V. Zavřel a J. Brázdil. Praha: Dybbuk.
- Aristotelés. 2021. *Etika Nikomachova*. 5. vyd. Přel. A. Kříž. Praha: Rezek.
- Arnold, P. J. 1997. *Sport, Ethics and Education*. Londýn a New York: Cassell.
- Aurelius, M. 1969. *Hovory k sobě*. Přel. R. Kuthan. Praha: Svoboda.
- Austin, M. W. 2012. “M. Andrew Holowchak and Heather L. Reid, Aretism: An Ancient Sports Philosophy for the Modern World.” (book review) *Journal of the Philosophy of Sport* 39 (2): 321–324.
- Bahník, V. et al. 1974. *Slovník antické kultury*. Praha: Svoboda.

⁶³⁹ Podrobnosti o tomto stylu jsou dostupné zde: https://files.taylorandfrancis.com/tf_ChicagoAD.pdf. Citováno 9. 9. 2022.

- Ballantyne, Ch. 2019. "Biographical Information for Bernard Suits." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3–4): 485.
- Barták, R. 2017. *Co je nového v umělé inteligenci*. Praha: Nová beseda.
- Bäck, A. 2008. "The Paper World of Bernard Suits." *Journal of the Philosophy of Sport* 35 (2): 156–174.
- Bäck, A. 2009. "The Way to Virtue in Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2): 217–237.
- Bednář, M. 2009. *Pohyb člověka na biodromu: cesta životem z pohledu (nejen) kinantropologie*. Praha: Karolinum.
- Bednář, M. 2011. "Experiential Gateway into Spiritual Dimension in Sport." *Acta Facultatis Educationis Physicae Universitatis Comenianae* 51 (2): 75–84.
- Bejczy, I. P. 2011. *The Cardinal Virtues in the Middle Ages: A Study in Moral Thought from the Fourth to the Fourteenth Century*. Leiden a Boston: Brill.
- Bendová, H. 2019. *Co je nového v počítačových hrách*. Praha: Nová beseda.
- Berman, M. N. 2013. "Sprint, Sports, and Suits." *Journal of the Philosophy of Sport* 40 (1): 163–176.
- Berman, M. N. a R. D. Friedman. 2021. *The Jurisprudence of Sport: Sports and Games as Legal Systems*. St Paul, MN: West Academic Publishing.
- Berne, E. 2011. *Jak si lidé hrají*. Přel. G. Nová. Praha: Portál.
- Best, D. 1978. *Philosophy and Human Movement*. Londýn: George Allen and Unwin.
- Blažej, A. a K. Kostolanská. 2020. *Flow ve sportu: o budování pozitivní motivace ve sportu i v životě*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- Blecha, I. 2007. *Proměny fenomenologie: Úvod do Husserlovy filosofie*. Praha: TRITON.
- Blecha, I. 2015. "Patočkova péče o duši mezi Sókratem, Platónem a Aristotelem." *Filozofia* 70 (6): 409–419.
- Borge, S. 2019a. *The Philosophy of Football*. Londýn a New York: Routledge.
- Borge, S. 2019b. "Suits' Utopia and Human Sports." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3–4): 432–455.
- Borge, S. 2021. "What Is Sport?" *Sport, Ethics and Philosophy* 15 (3): 308–330.
- Breivik, G. 1998. "Sport in High Modernity: Sport as a Carrier of Social Values." *Journal of the Philosophy of Sport* 25 (1): 103–118.
- Breivik, G. 2010. "Philosophy of Sport in the Nordic Countries." *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2): 194–214.
- Breivik, G. 2011. "Dangerous Play with the Elements: Towards a Phenomenology of Risk Sports." *Sport, Ethics and Philosophy* 5 (3): 314–330.
- Breivik, G. 2019. "From 'Philosophy of Sport' to 'Philosophies of Sports'? History, Identity and Diversification of Sport Philosophy." *Journal of the Philosophy of Sport* 46 (3): 301–320.
- Breivik, G. 2022. "Sport as Part of a Meaningful Life." *Journal of the Philosophy of Sport* 49 (1): 19–36.
- Burke, R. 1971. "'Work' and 'Play'." *Ethics* 82 (1): 33–47.
- Butcher, R. a A. Schneider. 1998. "Fair Play as Respect for the Game." *Journal of the Philosophy of Sport* 25 (1): 1–22.

- Caillois, R. 1998. *Hry a lidé: maska a závrat'*. Přel. N. Vangeli. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
- Carlson, Ch. 2011. "The 'Playing' Field: Attitudes, Activities, and the Conflation of Play and Games." *Journal of the Philosophy of Sport* 38 (1): 74–87.
- Carlson, Ch. 2013a. "Exploring the Depths of Play: Re-calibrating Metaphysical Descriptions and Re-conceptualizing Sources of Value." *Sport, Ethics and Philosophy* 7 (3): 342–355.
- Carlson, Ch. 2013b. "The Reality of Fantasy Sports: A Metaphysical and Ethical Analysis." *Journal of the Philosophy of Sport* 40 (2): 187–204.
- Carr, D. 2010. "On the Moral Value of Physical Activity: Body and Soul in Plato's Account of Virtue." *Sport, Ethics and Philosophy* 4 (1): 3–15.
- Clear, J. 2020. *Atomové návyky: jak si budovat dobré návyky a zbavovat se těch špatných*. Přel. A. Drobek. Brno: Jan Melving Publishing.
- Clifford, C. E. a R. Feezell. 2010. *Sport and Character: Reclaiming the Principles of Sportsmanship*. Champaign, IL: Human Kinetics, Inc.
- Connor, S. 2011. *A Philosophy of Sport*. Londýn: Reaktion Books.
- Crane, T. 2001. *Elements of Mind: An Introduction to the Philosophy of Mind*. New York: Oxford University Press.
- Culbertson, L. 2008. "Does Sport Have Intrinsic Value?" *Sport, Ethics and Philosophy* 2 (3): 302–320.
- Curry, O. S., D. A. Mullins a H. Whitehouse. 2019. "Is It Good to Cooperate? Testing the Theory of Morality-as-Cooperation in 60 Societies." *Current Anthropology* 60 (1): 47–69.
- Černý, J. 1968. *Fotbal je hra: Pokus o fenomenologii hry*. Praha: Československý spisovatel.
- Červenková, R. a P. Kolář. 2018. *Labyrint pohybu*. Praha: Vyšehrad.
- Daston, L. 2022. *Rules: A Short History of What We Live By*. Princeton a Oxford: Princeton University Press.
- Dixon, N. 1992. "On Sportsmanship and 'Running Up the Score'." *Journal of the Philosophy of Sport* 19 (1): 1–13.
- Dixon, N. 2021. "Sport, Meritocracy, and Praise." *Journal of the Philosophy of Sport* 48 (2): 275–292.
- Dombrowski, D. A. 1979. "Plato and Athletics." *Journal of the Philosophy of Sport* 6 (1): 29–38.
- Dombrowski, D. A. 2009. *Contemporary Athletics & Ancient Greek Ideals*. Chicago: University of Chicago Press.
- Douillard, J. 1994. *Tělo, mysl a sport*. Přel. M. Prokop. Praha: Pragma.
- Dovalil, J. et al. 2004. *Olympismus*. Praha: Olympia.
- Duncan, S. 2022. "The Spirit of Play: Fun and Freedom in the Professional Age of Sport." *Sport, Ethics and Philosophy* 16 (3): 281–299.
- D'Agostino, F. 1981. "The Ethos of Games." *Journal of the Philosophy of Sport* 8 (1): 7–18.
- Eberle, S. G. 2014. "The Elements of Play: Toward a Philosophy and Definition of Play." *American Journal of Play* 6 (2): 214–233.
- Edgar, A. 2013a. "Sport and Philosophy." *Sport, Ethics and Philosophy* 7 (1): 10–29.
- Edgar, A. 2013b. "The Modernism of Sport." *Sport, Ethics and Philosophy* 7 (1): 121–139.

- Edgar, A. 2020. "Sport and Climate Change." *Sport, Ethics and Philosophy* 14 (1): 1–3.
- Eichberg, H. 2016. *Questioning Play: What Play Can Tell Us about Social Life*. Londýn: Routledge.
- Eichberg, H. (ed. Larsen, S. H.) 2019. *Play in Philosophy and Social Thought*. Londýn a New York: Routledge.
- Ekdahl, D. 2022. "Both Physical and Virtual: On Immediacy in Esports." *Frontiers in Sports and Active Living* 4: 1–13.
- Ekdahl, D. a S. Ravn. 2019. "Embodied Involvement in Virtual Worlds: The Case of Esports Practitioners." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (2): 132–144.
- Ellis, J. 2011. "On the Concept of a Game." *Philosophical Investigations* 34 (4): 381–392.
- Faulkner, P. 2019. "What Are We Doing When We Are Training?" *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3–4): 348–362.
- Feezell, R. 1986. "Sportsmanship." *Journal of the Philosophy of Sport* 13 (1): 1–13.
- Feezell, R. 2006. *Sport, Play & Ethical Reflection*. Urbana a Chicago: University of Illinois Press.
- Feezell, R. 2010. "A Pluralist Conception of Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2): 147–165.
- Feezell, R. 2013a. *Sport, Philosophy, and Good Lives*. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Feezell, R. 2013b. "Sport, Religious Belief, and Religious Diversity." *Journal of the Philosophy of Sport* 40 (1): 135–162.
- Fink, E. 1992. *Oáza štěstí*. Přel. J. Černý a V. Koubová. Praha: Mladá fronta.
- Fink, E. 1993. *Hra jako symbol světa*. Přel. M. Petříček. Praha: Český spisovatel.
- Finnis, J. 2011. *Natural Law and Natural Rights*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press.
- Fischer, N. 2002. "Competitive Sport's Imitation of War: Imagining the Completeness of Virtue." *Journal of the Philosophy of Sport* 29 (1): 16–37.
- Fletcher, G. 2016. *The Philosophy of Well-Being: An Introduction*. Londýn a New York: Routledge.
- Fraleigh, W. P. 1983. "An Examination of Relationships of Inherent, Intrinsic, Instrumental, and Contributive Values of the Good Sports Contest." *Journal of the Philosophy of Sport* 10 (1): 52–60.
- Fraleigh, W. P. 1986. "The Sports Contest and Value Priorities." *Journal of the Philosophy of Sport* 13 (1): 65–77.
- Frankl, V. I. 2016. *Utrpení z nesmyslnosti života: psychoterapie pro dnešní dobu*. Přel. P. Babka. Praha: Portál.
- Fry, J. P. 2004. "Sports and 'The Fragility of Goodness'." *Journal of the Philosophy of Sport* 31 (1): 34–46.
- Gebauer, G. 1993. "Sport, Theater, and Ritual: Three Ways of World-Making." *Journal of the Philosophy of Sport* 20 (1): 102–106.
- Geertz, C. 2005. "Deep Play: Notes on the Balinese Cockfight." *Daedalus* 134 (4): 56–86.
- Gingerich, J. 2018. "Freedom and the Value of Games." *Canadian Journal of Philosophy* 48 (6): 831–849.

- Gleaves, J. 2017. "Sport as Meaningful Narratives." *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (1): 29–43.
- Goldstein, J. H., ed. 2009. *Sports, Games, and Play: Social and Psychological Viewpoints*. 2. vyd. New York a Londýn: Psychology Press, Taylor & Francis.
- Gréve, S. S. 2015. "The Importance of Understanding Each Other in Philosophy." *Philosophy* 90 (2): 213–239.
- Guthold, R., G. A. Stevens, L. M. Riley a F. C. Bull. 2018. "Worldwide Trends in Insufficient Physical Activity from 2001 to 2016: A Pooled Analysis of 358 Population-based Surveys with 1·9 Million Participants." *Lancet Glob Health* 6: e1077–1086.
- Guttmann, A. 2004. *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*. New York: Columbia University Press.
- Hadot, P. 2017. *Co je antická filosofie?* Přel. M. Křížová. Praha: Vyšehrad.
- Halák, J. 2015. "Towards the World: Eugen Fink on the Cosmological Value of Play." *Sport, Ethics and Philosophy* 9 (4): 401–412.
- Halák, J. 2016. "Beyond Things: The Ontological Importance of Play According to Eugen Fink." *Journal of the Philosophy of Sport* 43 (2): 199–214.
- Halák, J., I. Jirásek a M. S. Nesti. "Phenomenology Is Not Phenomenalism. Is There Such a Thing as Phenomenology of Sport?" *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*, 44 (2): 117–129.
- Hanuš, R., ed. 2003. *Fenomén hry: teoretické a metodické příspěvky k tématu hry*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Hardman, A., L. Fox, D. McLaughlin a K. Zimmerman. 1996. "On Sportsmanship and 'Running Up the Score': Issues of Incompetence and Humiliation." *Journal of the Philosophy of Sport* 23 (1): 58–69.
- Hata, T. a M. Sekine. 2010. "Philosophy of Sport and Physical Education in Japan: Its History, Characteristics and Prospects." *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2): 215–224.
- Hägele, W. 1989. "The World of Sport: On the Problem of Defining the Concept of Sport." *International Journal of Physical Education* 26 (4): 9–18.
- Heidegger, M. 2008. *Rozvrh fenomenologické interpretace Aristotela*. Přel. I. Chvatík. Praha: OIKOYMENH.
- Hemphill, D. 2005. "Cybersport." *Journal of the Philosophy of Sport* 32 (2): 195–207.
- Herrigel, E. 1994. *Zen a umění lukostřelby*. Přel. P. Petr. Praha: Pragma.
- Hickson, M. 2022. "Illusory Checkmates: Why Chess Is Not a Game." *Synthese* 200 (5): 1–21.
- Hilvoorde, I. van a N. Pot. 2016. "Embodiment and Fundamental Motor Skills in Esports." *Sport, Ethics and Philosophy* 10 (1): 14–27.
- Hilvoorde, I. van, J. Vorstenbosch a I. Devisch. 2010. "Philosophy of Sport in Belgium and the Netherlands: History and Characteristics." *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2): 225–236.
- Hladký, V. 2010. *Změnit sám sebe: duchovní cvičení Pierra Hadota, péče o sebe Michela Foucaulta a péče o duši Jana Patočky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.

- Hobza, P. a M. Zielina. 2013. *Řecká filosofie: jazykově-filosofický úvod I*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Hodaň, B. 2009. *K problému filozofické kinantropologie*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Hogenová, A. 2001. *ARETÉ: základ olympijské filozofie*. Praha: Karolinum.
- Hogenová, A. 2005. *K filosofii výkonu*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Hogenová, A. 2006. *K fenoménu pohybu a myšlení*. Praha: Eurolex Bohemia.
- Hogenová, A., ed. 1998. *Hermeneutika sportu*. Praha: Karolinum.
- Holowchak, M. A. 2007. "Games as Pastimes in Suits's Utopia: Meaningful Living and the 'Metaphysics of Leisure'." *Journal of the Philosophy of Sport* 34 (1): 88–96.
- Holowchak, M. A. a H. L. Reid. 2011. *Aretism: An Ancient Sports Philosophy for the Modern Sports World*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK: Lexington Books.
- Holt, J. 2016. "Virtual Domains for Sports and Games." *Sport, Ethics and Philosophy* 10 (1): 5–13.
- Holt, J., ed. 2022. *Philosophy of Sport: Core Readings*. 2. vyd. Peterborough, Ontario: Broadview Press.
- Hopsicker, P. M. 2022. "'Running' Up the Score?: The Application of the Anti-Blowout Thesis in Footraces." *Journal of the Philosophy of Sport* 47 (2): 266–282.
- Hopsicker, P. M. a D. Hochstetler. 2016. "The Future of Sport Philosophy in Higher Education Kinesiology." *Quest* 68 (3): 240–256.
- Hopsicker, P. M. a I. Jirásek. 2014. "Sport Philosophy Around the World." In *The Bloomsbury Companion to the Philosophy of Sport*, ed. C. R. Torres, 320–337. Londýn: Bloomsbury Publishing Plc.
- Howe, L. A. 2008. "On Competing Against Oneself, Or 'I Need to Get a Different Voice in My Head'." *Sport, Ethics and Philosophy* 2 (3): 353–366.
- Howe, L. A. 2011. "Convention, Audience, and Narrative: Which Play Is the Thing?" *Journal of the Philosophy of Sport* 38 (2): 135–148.
- Howe, L. A. 2017. "Ludonarrative Dissonance and Dominant Narratives." *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (1): 44–54.
- Howe, L. A. 2019. "Not Everything Is a Contest: Sport, Nature Sport, and *Friluftsliv*." *Journal of the Philosophy of Sport* 46 (3): 437–453.
- Howe, L. A. 2020. "Altering the Narrative of Champions: Recognition, Excellence, Fairness, and Inclusion." *Sport, Ethics and Philosophy* 14 (4): 496–510.
- Hsiao, T. 2020. "A Moral Defense of Trophy Hunting." *Sport, Ethics and Philosophy* 14 (1): 26–34.
- Hsu, Li-Hong (Leo). 2010. "An Overview of Sport Philosophy in Chinese-Speaking Regions (Taiwan & Mainland China)." *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2): 237–252.
- Huizinga, J. 1971. *Homo ludens: o původu kultury ve hře*. Přel. J. Vácha. Praha: Mladá fronta.
- Humphreys, R. 2023. "A 'Game' Bird? On Why Hunting Is Not a Game and Thus Not a Sport." *Sport, Ethics and Philosophy*.
DOI: <https://doi.org/10.1080/17511321.2023.2189292> (v době psaní práce publikováno pouze online).

- Hurcombe, M. a P. Dine, eds. 2023. *Sport and the Pursuit of War and Peace from the Nineteenth Century to the Present*. New York: Routledge.
- Hurka, T. 1993. *Perfectionism*. New York a Oxford: Oxford University Press.
- Hurka, T. 2015. "On Judged Sports." *Journal of the Philosophy of Sport* 42 (3): 317–325.
- Hurka, T. a J. Tasioulas. 2006. "Games and the Good." *Proceedings of the Aristotelian Society, Supplementary Volumes*, 80: 217–235, 237–264.
- Hurych, E. 2009. *Faustové a gladiátoři internetového věku: nezávazné podněty k úvahám o filosofii sportu*. Brno: Tribun EU.
- Hurych, E. 2021. "Could Gamification Present a Significant Topic for the Philosophy of Sport?" *Studia sportiva* 15 (1): 51–62.
- Hurych, E. et al. 2013. *Spiritualita pohybových aktivit*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hyland, D. A. 1974. "Modes of Inquiry in Sport, Athletics and Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 1 (1): 123–128.
- Hyland, D. A. 1977. "'And That Is the Best Part of Us': Human Being and Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 4 (1): 36–49.
- Hyland, D. A. 1978. "Competition and Friendship." *Journal of the Philosophy of Sport* 5 (1): 27–37.
- Hyland, D. A. 1980. "The Stance of Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 7 (1): 87–98.
- Hyland, D. A. 1984. *The Question of Play*. Latham, MD: University Press of America.
- Hyland, D. A. 1990. *Philosophy of Sport*. New York: Paragon House.
- Imbrišević, M. 2019. "Suits on Strategic Fouling." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3-4): 307–317.
- Jackson, S. A. a M. Csikszentmihalyi. 1999. *Flow in Sports*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Jirásek, I. 2001. *Prožitek a možné světy*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Jirásek, I. 2005. *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Jirásek, I. 2007. "Extreme Sports and the Ontology of Experience." In *Philosophy, Risk and Adventure Sports*, ed. M. McNamee, 138–148. Londýn a New York: Routledge.
- Jirásek, I. 2009. "Nahota v kontextu pohybové kultury." *Tělesná kultura* 32 (2): 7–19.
- Jirásek, I. 2011. "Konečnost a nekonečnost růstu sportovního výkonu jako znak kyborgizace člověka." *Česká kinantropologie* 15 (4): 9–16.
- Jirásek, I. 2013. "Specifikace filosofické antropologie prostřednictvím tematiky lidského pohybu: filosofická kinantropologie." *Filosofický časopis* 61 (1): 17–32.
- Jirásek, I. 2015. "Religion, Spirituality, and Sport: From Religio Athletae Toward Spiritus Athletae." *Quest* 67 (3): 290–299.
- Jirásek, I. 2022. "Against Idolatry of 'Sporting Sacred': A Defense of Spirituality of Sport." *Louvain Studies* 45 (3): 271–290.
- Jirásek, I. a D. N. Roberson, Jr. 2010. "The Hero in Victory and Loss." *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*, 40 (1): 7–14.
- Jirásek, I., E. Hurych a J. Oborný. 2018. "Hermeneuticals of Human Movement and Sport: Holism and Harmony." *Physical Culture and Sport. Studies and Research* 79 (1): 5–15.

- Jirásek, I. a G. Z. Kohe. 2015. "Readjusting Our Sporting Sites/Sight: Sportification and the Theatricality of Social Life." *Sport, Ethics and Philosophy* 9 (3): 257–270.
- Jirásek, I., J. Oborný a E. Hurych. 2018. "The Authentic and Inauthentic Sport in the Hermeneutic and Phenomenological Perspectives." *Acta Facultatis Educationis Physicae Universitatis Comenianae*, 58 (1): 1-11.
- Jirásek, I. a P. M. Hopsicker. 2010. "Philosophical Kinanthropology (Philosophy of Physical Culture, Philosophy of Sport) in Slavonic Countries: The Culture, the Writers, and the Current Directions." *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2): 253–270.
- Johnson, D. M. 2019. "When Life Becomes a Game: A Moral Lesson from Søren Kierkegaard and Bernard Suits." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3-4): 419–431.
- Johnson, R. H. a D. Hudecki. 2020. "A Critique of Suits's (Alleged) Counterexample to Wittgenstein's Position on the Definability of 'Game'." *Journal of the Philosophy of Sport* 47 (1): 89–104.
- Kim, J. 2011. *Philosophy of Mind*. 3. vyd. Boulder: Westview Press.
- Klein, S. E., ed. 2017. *Defining Sport: Conceptions and Borderlines*. Lanham, Boulder, New York, Londýn: Lexington Books.
- Kobiela, F. 2018. "Should Chess and Other Mind Sports Be Regarded as Sports?" *Journal of the Philosophy of Sport* 45 (3): 279–295.
- Kolers, A. 2016. "The Grasshopper's Error: Or, On How Life Is a Game." *Dialogue* 54 (4): 727–746.
- Kolers, A. 2019. "Ludic Constructivism: Or, Individual Life and the Fate of Humankind." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3-4): 392–405.
- Kolers, A. 2022. "Magnificent Utopian Games." *Journal of the Philosophy of Sport* 49 (2): 263–277.
- Kontos, A. 1977. "The Intellectual Life." *Canadian Journal of Political and Social Theory* 1 (3): 59–70.
- Kontos, A. 1981. "Homo Ludens." *Canadian Journal of Political and Social Theory* 5 (1-2): 230–242.
- Kosiewicz, J. 2006. "Philosophy of Sport or Philosophical Reflection on Sport." *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*, 36 (2): 53–58.
- Kosiewicz, J. 2012. "Philosophy of Sport in Poland: Observations." *Physical Culture and Sport. Studies and Research* 54 (1): 86–102.
- Koubová, A. 2018. "Hra a konstituce sociality." *Filosofický časopis* 66 (2): 205–220.
- Kouřil, J. 2015. "Antická tělesná cvičení a systémy tělesné výchovy jako inspirativní ideje výchovy k rytířství." Disertační práce, Univerzita Palackého.
- Kouřil, J. 2016a. "Athlétai a sportovní tituly antického světa." *Tělesná kultura* 39 (1): 15–26.
- Kouřil, J. 2016b. "Sportovní příprava a trénink v řecko-římské antice." *Česká kinantropologie* 20 (2): 7–28.
- Kouřil, J. 2019. "'Olympism' and Olympic Education in Greek Antiquity." *Studia sportive* 13 (1): 74–84.

- Kozuchowski, J. 2020. "Ethical Responsibilities of Man Toward Animal World. The Vision of Robert Spaemann." *Studia Ecologiae et Bioethicae* 18 (5): 181–191.
- Körner, S. 1990. "On Wittgenstein's Conceptions of Logic and Philosophical Grammar." In *Wittgenstein: Towards a Re-evaluation*, ed. R. Haller a J. Brandl, 130–141. Vídeň: Springer-Verlag.
- Kraut, R. 1979. "Two Conceptions of Happiness." *The Philosophical Review* 88 (2): 167–197.
- Kreft, L. 2019. "From Kant to Contemporary Ethics of Sport." *Synthesis Philosophica* 68 (2): 253–265.
- Krein, K. 2007. "Nature and Risk in Adventure Sports." In *Philosophy, Risk, and Adventure Sports*, ed. M. McNamee, 80–93. Londýn a New York: Routledge.
- Krein, K. 2008. "Sport, Nature, and Worldmaking." *Sport, Ethics and Philosophy* 2 (3): 285–301.
- Krein, K. 2014. "Nature Sports." *Journal of the Philosophy of Sport* 41 (2): 193–208.
- Krein, K. 2015. "Reflections on Competition and Nature Sports." *Sport, Ethics and Philosophy* 9 (3): 271–286.
- Krein, K. 2020. *Philosophy and Nature Sports*. Abingdon a New York: Routledge.
- Krein, K., J. Parry, I. Martinková, G. Breivik a R. Humphreys. 2023. "Book Symposium: Kevin Krein's Philosophy and Nature Sports." *Sport, Ethics and Philosophy* 17 (2): 240–274.
- Kretchmar, R. S. 1974. "Modes of Philosophic Inquiry and Sport." *Journal of the Philosophy and Sport* 1 (1): 129–131.
- Kretchmar, R. S. 1975. "From Test to Contest: An Analysis of the Two Kinds of Counterpoint in Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 2 (1): 23–30.
- Kretchmar, R. S. 1989. "On Beautiful Games." *Journal of the Philosophy of Sport* 16 (1): 34–43.
- Kretchmar, R. S. 1997. "Philosophy of Sport." In *The History of Exercise and Sport Science*, ed. J. D. Massengale a R. A. Swanson, 181–201. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Kretchmar, R. S. 2006. "The Intelligibility of Suits's Utopia: The View from Anthropological Philosophy." *Journal of the Philosophy of Sport* 33 (1): 67–77.
- Kretchmar, R. S. 2007a. "Dualism, Dichotomies and Dead Ends: Limitations of Analytic Thinking about Sport." *Sport, Ethics and Philosophy* 1 (3): 266–280.
- Kretchmar, R. S. 2007b. "The Normative Heights and Depths of Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 34 (1): 1–12.
- Kretchmar, R. S. 2008. "Gaming Up Life: Considerations for Game Expansions." *Journal of the Philosophy of Sport* 35 (2): 142–155.
- Kretchmar, R. S. 2012. "Competition, Redemption, and Hope." *Journal of the Philosophy of Sport* 39 (1): 101–116.
- Kretchmar, R. S. 2014. "A Phenomenology of Competition." *Journal of the Philosophy of Sport* 41 (1): 21–37.
- Kretchmar, R. S. 2016. "Simon on Realism, Fallibilism, and the Power of Reason." *Journal of the Philosophy of Sport* 43 (1): 41–49.

- Kretchmar, R. S. 2017. "Sport, Fiction, and the Stories They Tell." *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (1): 55–71.
- Kretchmar, R. S. 2018. "Homo Forte: A Philosophical Tribute to Muscle." *Sport, Ethics and Philosophy* 12 (4): 375–385.
- Kretchmar, R. S. 2019a. "The Nature of Competition: In Defense of Descriptive Accuracy." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (2): 237–246.
- Kretchmar, R. S. 2019b. "A Revised Definition of Games: An Analysis of Grasshopper Errors, Omissions, and Ambiguities." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3–4): 277–292.
- Kretchmar, R. S., M. Dyreson, M. P. Llewellyn a J. Gleaves. 2017. *History and Philosophy of Sport and Physical Activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Kyle, D. 1983. "Directions in Ancient Sport History." *Journal of Sport History* 10 (1): 7–34.
- Laas, O. 2017. "On Game Definitions." *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (1): 81–94.
- Laertios, D. 1995. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. 2. vyd. Přel. A. Kolář. Pelhřimov: Nová tiskárna Pelhřimov.
- Landau, I., ed. 2022. *The Oxford Handbook of Meaning in Life*. New York: Oxford University Press.
- Lebed, F. 2020. "Play and *Spiel* Are Not the Same: Anti-Wittgensteinian Arguments and Consideration of Game as a Kind of Human Play." *Games and Culture* 0 (0): 1–19.
- Lebed, F. 2021. "On the Philosophical Definition of Human Play Using the Tools of Qualitative Content Analysis." *Sport, Ethics and Philosophy* 15 (1): 103–121.
- Lebed, F. 2022. "Physical Activity Is Not Necessary: The Notion of Sport as Unproductive Officialised Competitive Game." *Sport, Ethics and Philosophy* 16 (1): 111–129.
- Lenk, H. 1982. "Tasks of the Philosophy of Sport: Between Publicity and Anthropology." *Journal of the Philosophy of Sport* 9 (1): 94–106.
- Leota, J. a M.–J. Turp. 2022. "Gamesmanship as Strategic Excellence." *Journal of the Philosophy of Sport* 47 (2): 232–247.
- Levy, N. 2003. "Analytic and Continental Philosophy: Explaining the Differences." *Metaphilosophy* 34 (3): 284–304.
- Loland, S. 2002. *Fair Play in Sport: A Moral Norm System*. Londýn a New York: Routledge.
- Loland, S. 2012. "A Well Balanced Life Based on 'The Joy of Effort': Olympic Hype or a Meaningful Ideal." *Sport, Ethics and Philosophy* 6 (2): 155–165.
- Lopez Frías, F. J. 2016. "The Reconstructive and Normative Aspects of Bernard Suits's Utopia." *Reason Papers* 38 (1): 51–64.
- Lopez Frías, F. J. 2017. "A Kantian View of Suits' Utopia: 'A Kingdom of Autotelically-Motivated Game Players'." *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (1): 138–151.
- Lopez Frías, F. J. 2019. "Bernard Suits' Response to the Question on the Meaning of Life as a Critique of Modernity." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3–4): 406–418.
- Lopez Frías, F. J. 2020. "Does Play Constitute the Good Life? Suits and Aristotle on Autotelicity and Living Well." *Journal of the Philosophy of Sport* 47 (2): 168–182.
- Lopez Frías, F. J. 2021. "Psychoanalyzing the Grasshopper: Society, Work and Repressed Play in Suits' Riddle." *Sport, Ethics and Philosophy* 15 (2): 251–265.

- Lopez Frías, F. J. 2022. “Ants, Grasshoppers, Asshoppers, and Crickets Cohabit in Utopia: The Anthropological Foundations of Bernard Suits’ Analyses of Gameplay and Good Living.” *Journal of the Philosophy of Sport* 49 (1): 117–133.
- Lopez Frías, F. J. a J. L. Pérez Triviño. 2016. “Will Robots Ever Play Sports?” *Sport, Ethics and Philosophy* 10 (1): 67–82.
- Lopez Frías, F. J. a X. G. Monfort. 2019. “Utopia and the Meaning of Life: Ludic Reason Versus Instrumental Reason in Bernard Suits’ Work.” *International Journal of Play* 8 (1): 1–13.
- Loy, J. W. 1968. “The Nature of Sport: A Definitional Effort.” *Quest* 10 (1): 1–15.
- Luper, S. 1986. “Competing for the Good Life.” *American Philosophical Quarterly* 23 (2): 167–179.
- MacIntyre, A. 2004. *Ztráta ctnosti*. Přel. P. Sadílková a D. Hoffman. Praha: OIKOYMENH.
- MacLean, M., W. Russell a E. Ryall, eds. 2021. *Play, Philosophy and Performance*. Londýn a New York: Routledge.
- MacRae, S. A. 2018. “Competition, Cooperation, and an Adversial Model of Sport.” *Journal of the Philosophy of Sport* 45 (1): 53–67.
- Mandelbaum, M. 2004. *The Meaning of Sports: Why Americans Watch Baseball, Football, and Basketball and What They See When They Do*. New York: PublicAffairs.
- Mareš, L. 2016. “Fyzické aktivity v antickém Řecku s ohledem na Sókrata, Platóna a Aristotela.” Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Mareš, L. 2017. “Pohybové aktivity v kontextu Platónovy Ústavy.” *Tělesná kultura* 40 (2): 88–94.
- Mareš, L. 2018. “Filosofický rozbor sportu.” Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Mareš, L. 2019a. “Herní postoj ve sportu a bytí ve hře.” *Tělesná kultura* 42 (1): 22–29.
- Mareš, L. 2019b. “Practical Role of Philosophy in Sport: Case of Philosophical Consultation.” *Physical Culture and Sport. Studies and Research* 83 (1): 16–25.
- Mareš, L. 2020. “Povaha a smysl sportovních aktivit v antickém Řecku: pokus o klasifikaci.” *Česká kinantropologie* 24 (3-4): 67–79.
- Mareš, L. 2021a. “Jdeme soutěžit! Je to dobře, nebo špatně?” *Gymnasion: časopis pro zážitkovou pedagogiku* 15 (2): 67–72.
- Mareš, L. 2021b. “Výchovná a vzdělávací role sportu u myslitelů Sókrata, Platóna a Aristotela ve vztahu k problematice dobrého sportu a vedení dobrého života.” *Filosofie dnes* 13 (2): 44–72.
- Mareš, L. 2022. “The Role of Sport in a Good Life: Aristotle and Suits.” *Sport, Ethics and Philosophy* 16 (4): 544–562.
- Mareš, L. 2023a. “‘Philosophising with Athletes and Their Coaches’: On Using Philosophical Thinking and Dialogue in Sport.” *Sport, Ethics and Philosophy* 17 (2): 185–203.
- Mareš, L. 2023b. ‘Good Sport’: Different Dimensions and Their Constitutive Properties from the Ontological and Moral Point of View. *Physical Culture in Sport. Studies and Research* 99 (1): 27–42.

- Mareš, L. 2023c. “B. Suits, Ch. C. Yorke, F. J. Lopez Frías, Return of the Grasshopper: Games, Leisure and the Good Life in the Third Millennium.” (book review) *Journal of the Philosophy of Sport* 50 (2): 304–309.
- Mareš, L. a D. D. Novotný. 2023. “What Is Sport? A Response to Jim Parry.” *Sport, Ethics and Philosophy* 17 (1): 34–48.
- Mareš, L. a E. Ryall. 2021a. “‘Playing Sport Playfully’: On the Playful Attitude in Sport.” *Journal of the Philosophy of Sport* 48 (2): 293–306.
- Mareš, L. a E. Ryall. 2021b. “On the Playful Attitude in Sport.” In *Do Desporto / On Sports: theoria vs. praxis*, ed. C. P. Martins, 243–260. Universidade de Coimbra. Faculdade de Letras Instituto de Estudos Filosóficos.
- Mareš, L., V. Peltan a E. Havlová. 2020. “Filosofická praxe v České republice.” *Filosofie dnes* 12 (2): 41–61.
- Martínková, I. 2012. “Jak rozumět kalokagathii?” *Tělesná kultura* 35 (1): 93–105.
- Martínková, I. 2013. *Instrumentality and Values in Sport*. Praha: Karolinum.
- Martínková, I. 2020. “Open Categories in Sport: One Way to Decrease Discrimination.” *Sport, Ethics and Philosophy* 14 (4): 461–477.
- Martínková, I. 2022. “Unisex Sports? Challenging the Binary.” *Journal of the Philosophy of Sport* 47 (2): 248–265.
- Martínková, I., B. Andrieu a J. Parry. 2022. “Slow Sport and Slow Philosophy: Practices Suitable (Not Only) for Lockdowns.” *Sport, Ethics and Philosophy* 16 (2): 159–164.
- Martínková, I. a J. Parry. 2016. “Martial Categories: Clarification and Classification.” *Journal of the Philosophy of Sport* 43 (1): 143–162.
- Martínková, I., J. Parry a M. Imbrišević. 2023. “Transgender Athletes and Principles of Sport Categorization: Why Genealogy and the Gendered Body Will Not Help.” *Sport, Ethics and Philosophy* 17 (1): 21–33.
- Maslow, A. H. 1962. “Lessons from the Peak-Experiences.” *Journal of Humanistic Psychology* 2 (1): 9–18.
- Maslow, A. H. 1994. *Religions, Values, and Peak-Experiences*. New York, NY: Penguin Books.
- Matějka, D. 2023. “Životní styl profesionálního hokejisty: Porovnání pohledů bývalých a současných profesionálních hokejistů na sportovní kariéru a osobní život. Hokej jako život nanečisto?” Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Matz, L. 2022. “The Real Ethical Problems with Strategic Fouling in Basketball.” *Journal of the Philosophy of Sport* 49 (3): 322–335.
- McBride, F. 1975. “Toward a Non-Definition of Sport.” *Journal of the Philosophy of Sport* 2 (1): 4–11.
- McBride, F. 1979. “A Critique of Mr. Suits’ Definition of Game Playing.” *Journal of the Philosophy of Sport* 6 (1): 59–65.
- McCoy, B. a I. Martínková. 2022. “Democracy, Philosophy and Sport: Animating the Agonistic Spirit.” *Journal of the Philosophy of Sport* 49 (2): 246–262.
- McFee, G. 2009. “The Intrinsic Value of Sport: A Reply to Culbertson.” *Sport, Ethics and Philosophy* 3 (1): 19–29.

- McFee, G. 2012. "Olympism and Sport's Intrinsic Value." *Sport, Ethics and Philosophy* 6 (2): 211–231.
- McFee, G. 2013. "Making Sense of the Philosophy of Sport." *Sport, Ethics and Philosophy* 7 (4): 412–429.
- McFee, G. 2015. *On Sport and the Philosophy of Sport*. Londýn a New York: Routledge.
- McGinn, C. 2012. *Truth by Analysis: Games, Names, and Philosophy*. New York: Oxford University Press.
- McLaughlin, D. W. 2008. "Reinventing the Wheel: On Games and the Good Life." Disertační práce, The Pennsylvania State University.
- McNamee, M. 2002. "Hubris, Humility, and Humiliation: Vice and Virtue in Sporting Communities." *Journal of the Philosophy of Sport* 29 (1): 38–53.
- McNamee, M. 2007. "Sport, Ethics and Philosophy: Context, History, Prospects." *Sport, Ethics and Philosophy* 1 (1): 1–6.
- McNamee, M. 2008. *Sports, Virtues and Vices: Morality Plays*. Londýn a New York: Routledge.
- McNamee, M. 2017. "Sport, Ethics and Philosophy: A 10 Year Retrospective." *Sport, Ethics and Philosophy* 11 (1): 1–2.
- McNamee, M. a J. Parry, eds. 1998. *Ethics & Sport*. Londýn a New York: Taylor & Francis.
- Meeuwsen, S. 2022. "Ungrounding Homo Ludens: On Agamben and Modern Sports." *Sport, Ethics and Philosophy* 16 (3): 318–332.
- Meeuwsen, S. a L. Kreft. 2023. "Sport and Politics in the Twenty-First Century." *Sport, Ethics and Philosophy* 17 (3): 342–355.
- Mechikoff, R. A. 2014. *A History and Philosophy of Sport and Physical Education: From Ancient Civilizations to the Modern World*. 6. vyd. New York: McGraw-Hill.
- Meier, K. V. 1980. "An Affair of Flutes: An Appreciation of Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 7 (1): 24–45.
- Meier, K. V. 1981. "On the Inadequacies of Sociological Definitions of Sport." *International Review for the Sociology of Sport* 16 (2): 79–102.
- Meier, K. V. 1988. "Triad Trickery: Playing with Sport and Games." *Journal of the Philosophy of Sport* 15 (1): 11–30.
- Meier, K. V. 1989. "Performance Prestidigitation." *Journal of the Philosophy of Sport* 16 (1): 13–33.
- Metheny, E. 1968. *Movement and Meaning*. New York: McGraw-Hill.
- Mill, J. S. 2016. "Utilitarismus." In *Vybrané spisy o etice, společnosti a politice I*. Přel. M. Pokorný a K. Šprunk, 7–72. Praha: OIKOYMENH.
- Miller, S. G. 2004. *ARETE: Greek Sports from Ancient Sources*. 3. rozš. vyd. Berkeley, Los Angeles, Londýn: University of California Press.
- Moore, G. E. 1966. *Philosophical Papers*. New York: Collier Books.
- Morgan, W. J. 1977. "Some Aristotelian Notes on the Attempt to Define Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 4 (1): 15–35.
- Morgan, W. J. 1982. "Play, Utopia, and Dystopia: Prologue to a Ludic Theory of the State." *Journal of the Philosophy of Sport* 9 (1): 30–42.

- Morgan, W. J. 1988. "The Impurity of Reason: A Reflection on the Social Critique of the Philosophy of Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 15 (1): 69–90.
- Morgan, W. J. 2004. "Moral Antirealism, Internalism, and Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 31 (2): 161–183.
- Morgan, W. J. 2006. *Why Sports Morally Matter*. Londýn a New York: Routledge.
- Morgan, W. J. 2008. "Some Further Words on Suits on Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 35 (2): 120–141.
- Morgan, W. J. 2010. "Sport, Wholehearted Engagement and the Good Life." *Sport, Ethics and Philosophy* 4 (3): 239–253.
- Morgan, W. J. 2019. "Conceptual Analysis and the Normative Inquiry in Sport: A Cautionary Note." *Synthesis Philosophica* 68 (2): 243–252.
- Morgan, W. J. 2021. "Game Play, Wholehearted Engagement, and the Good Life." *Journal of the Philosophy of Sport* 48 (3): 356–368.
- Morgan, W. J. 2023. "How Bad Can Good Sport Be?" *Journal of the Philosophy of Sport* 50 (1): 36–62.
- Morgan, W. J., ed. 2018. *Ethics in Sport*. 3. vyd. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Morris, S. P. 2021. "A Moral Defense of Trophy Hunting and Why It Fails." *Sport, Ethics and Philosophy* 15 (3): 386–399.
- Moudr, V. 2016. "Evolučně ontologická reflexe pohybových aktivit člověka v kultuře." Disertační práce, Masarykova univerzita.
- Naraine, M. L. 2021. "Actually, Esports Is Sport: A Response to Parry's (2019) Misguided View." *Sports Innovation Journal* 2: 33–44.
- Nguyen, C. T. 2017. "Competition as Cooperation." *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (1): 123–137.
- Nguyen, C. T. 2019. "Games and the Art of Agency." *The Philosophical Review* 128 (4): 423–462.
- Nguyen, C. T. 2020. *Games: Agency as Art*. New York: Oxford University Press.
- Novák, L. a P. Dvořák. 2007. *Úvod do logiky aristotelské tradice*. České Budějovice: Jihočeská univerzita.
- Novotný, F. 1998. "O překládání z filosofického jazyka Platónova." *Filosofický časopis* 46 (4): 619–629.
- Oborný, J. 2001. "Sports and War." *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*, 31 (2): 13–16.
- Oborný, J. 2015. *Filozofia a šport*. Bratislava: Univerzita Komenského.
- Olivová, V. 1988. *Sport a hry ve starověkém světě*. Praha: Artia.
- Osterhoudt, R. G. 1974. "Modes of Philosophic Inquiry Concerning Sport: Some Reflections on Method." *Journal of the Philosophy of Sport* 1 (1): 137–141.
- Osterhoudt, R. G. 1978. "The History and Philosophy of Sport: The Reunification of Once Separated Opposites." *Journal of the Philosophy of Sport* 5 (1): 71–76.
- Osterhoudt, R. G. 1996. "'Physicality': One Among the Internal Goods of Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 23 (1): 91–103.

- Paddick, R. J. 1975. "What Makes Physical Activity Physical?" *Journal of the Philosophy of Sport* 2 (1): 12–22.
- Paddick, R. J. 1979. "The Grasshopper: Games, Life and Utopia. By Bernard Suits. Toronto, University of Toronto Press 1978." (book review) *Journal of the Philosophy of Sport* 6 (1): 73–78.
- Papineau, D. 2017. *Knowing the Score: What Sports Can Teach Us about Philosophy and What Philosophy Can Teach Us about Sports*. New York: Basic Books.
- Parry, J. 2019. "E-sports Are Not Sport." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (1): 3–18.
- Parry, J. 2021. "Esports Will Not Be at the Olympics." *Journal of Olympic Studies* 2 (2): 1–13.
- Parry, J. 2023. "On the Definition of Sport." *Sport, Ethics and Philosophy* 17 (1): 49–57.
- Parry, J. a I. Martínková. 2021. "The Logic of Categorisation in Sport." *European Journal of Sport Science* 21 (11): 1485–1491.
- Parry, J. a J. Giesbrecht. 2023. "Esports, Real Sports and the Olympic Virtual Series." *Journal of the Philosophy of Sport* 50 (2): 208–228.
- Patočka, J. 1990. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. Praha: Academia.
- Patočka, J. 1999. *Péče o duši II*. Připravili I. Chvatík a P. Kouba. Praha: OIKOYMENH.
- Pawlenka, C. 2010. "Philosophy of Sport in Germany: An Overview of its History and Academic Research." *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2): 271–291.
- Pearson, K. M. 1974. "Some Comments on Philosophic Inquiry into Sport as a Meaningful Experience." *Journal of the Philosophy of Sport* 1 (1): 132–136.
- Pérez Triviño, J. L. 2013. *The Challenges of Modern Sport to Ethics: From Doping to Cyborgs*. Lanham, Boulder, New York, Toronto, Plymouth, UK: Lexington Books.
- Pieper, J. 2021. *Štěstí a kontemplace*. Přel. J. Frei. Praha: Krystal OP.
- Pike, J. 2019. "Action Theory and the Value of Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 46 (1): 14–29.
- Pike, J. 2021. "Safety, Fairness, and Inclusion: Transgender Athletes and the Essence of Rugby." *Journal of the Philosophy of Sport* 48 (2): 155–168.
- Pike, J. 2023. "Why 'Meaningful Competition' Is Not Fair Competition." *Journal of the Philosophy of Sport* 50 (1): 1–17.
- Pisk, J. 2006. "What Is Good Sport: Plato's View." *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Gymnica*, 36 (2): 67–72.
- Pisk, J. 2010. "The Role of Cardinal Virtues in Sport." In *Philosophic Reflections in Sport: A Collection of Essays*, ed. M. Hosta, 2010, 6–16. Ljubljana: International Institute for Sustainable Development, Policy, and Diplomacy in Sport.
- Plato. 2011. *Phaedrus*. Ed. H. Yunis. Cambridge: Cambridge University Press.
- Platón. 1993. *Ústava*. Přel. R. Hošek. Praha: Svoboda.
- Platón. 1997. *Zákony*. 2. vyd. Přel. F. Novotný. Praha: OIKOYMENH.
- Platón. 2005. *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. 5. vyd. Přel. F. Novotný. Praha: OIKOYMENH.
- Platón. 2014. *Faidros*. Přel. F. Novotný. Praha: OIKOYMENH.

- Powers, T. L. 2022. "The Good Sport: Physical Literacy and a Moral Self." Diplomová práce, Brock University.
- Prach, V. 1993. *Řecko-český slovník*. Praha: Scriptum.
- Reid, H. L. 2006. "Olympic Sport and Its Lessons for Peace." *Journal of the Philosophy of Sport* 33 (2): 205–214.
- Reid, H. L. 2007. "Sport and Moral Education in Plato's Republic." *Journal of the Philosophy of Sport* 34 (2): 160–175.
- Reid, H. L. 2009. "Sport, Philosophy, and the Quest for Knowledge." *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (1): 40–49.
- Reid, H. L. 2011. *Athletics and Philosophy in the Ancient World: Contests of Virtue* Abington a New York: Routledge.
- Reid, H. L. 2012a "Athletic Beauty in Classical Greece: A Philosophical View." *Journal of the Philosophy of Sport* 39 (2): 281–297.
- Reid, H. L. 2012b. *Introduction to the Philosophy of Sport*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Reid, H. L. 2017. "Why Olympia Matters for Modern Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (2): 159–173.
- Reid, H. L. 2020. "Athletic Virtue and Aesthetic Values in Aristotle's Ethics." *Journal of the Philosophy of Sport* 47 (1): 63–74.
- Riezler, K. 1941. "Play and Seriousness." *The Journal of Philosophy* 38 (19): 505–517.
- Rives, J. 1984. "The Defence of the Ant: Work, Life and Utopia." *Canadian Journal of Philosophy* 14 (4): 617–629.
- Roberts, T. J. 1993. "Reflections on the Philosophy of Sport in Australia." *Journal of the Philosophy of Sport* 20 (1): 113–121.
- Roochnik, D. L. 1975. "Play and Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 2 (1): 36–44.
- Rorty, R. 2012. *Filosofie a zrcadlo přírody*. Přel. M. Ritter. Praha: Academia.
- Royce, R. 2011. "Suits, Autotelicity, Temporal Reallocations, Game Resources and Defining 'Play'." *Sport, Ethics and Philosophy* 5 (2): 93–109.
- Royce, R. 2017. "A Discussion of Kretchmar's Elements of Competition." *Sport, Ethics and Philosophy* 11 (2): 178–191.
- Russell, J. S. 2004. "Moral Realism in Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 31 (2): 142–160.
- Russell, J. S. 2017. "Strategic Fouling and Sport as Play." *Sport, Ethics and Philosophy* 11 (1): 26–39.
- Russell, J. S. 2020. "Striving, Entropy, and Meaning." *Journal of the Philosophy of Sport* 47 (3): 419–437.
- Russell, J. S. 2022. "Idleness Would Be Preferred over Game Playing as an Ideal in Suits' Utopia." *Journal of the Philosophy of Sport* 49 (3): 398–413.
- Russell, W., E. Ryall a M. MacLean, eds. 2018. *The Philosophy of Play as Life*. Londýn a New York: Routledge.
- Ryall, E. 2014. "Resource Guide." In *The Bloomsbury Companion to the Philosophy of Sport*, ed. C. R. Torres, 391–407. Londýn: Bloomsbury Publishing Plc.

- Ryall, E. 2016. *Philosophy of Sport: Key Questions*. Londýn a New York: Bloomsbury Publishing Plc.
- Ryall, E. 2021. "Agential Layering, the Absurd and the Grind in Game-Playing." *Journal of the Philosophy of Sport* 48 (3): 425–435.
- Ryall, E., W. Russell a M. MacLean, eds. 2013. *The Philosophy of Play*. Londýn a New York: Routledge.
- Sailors, P. 2014. "Mixed Competition and Mixed Messages." *Journal of the Philosophy of Sport* 41 (1): 65–77.
- Scala, A. 2016. "Šport a filozofia." Přel. z francouzštiny do slovenštiny A. Tureková. *Filozofia* 71 (7): 541–549.
- Shields, Ch. 2014. *Aristotle*. 2. vyd. Londýn a New York: Routledge.
- Schmid, S. E. 2009. "Reconsidering Autotelic Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 36 (2): 238–257.
- Schmid, S. E. 2011. "Beyond Autotelic Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 38 (2): 149–166.
- Schneider, A. J. 2001. "Fruits, Apples, and Category Mistakes: On Sport, Games, and Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 28 (2): 151–159.
- Schneider, A. J. a R. B. Butcher. 1997. "Pre-lusory Goals for Games: A Gambit Declined." *Journal of the Philosophy of Sport* 24 (1): 38–46.
- Simon, R. L. 2000. "Internalism and Internal Values in Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 27 (1): 1–16.
- Simon, R. L. 2014. "Theories of Sport." In *The Bloomsbury Companion to the Philosophy of Sport*, ed. C. R. Torres, 83–97. Londýn: Bloomsbury Publishing Plc.
- Simon, R. L., C. R. Torres a P. F. Hager. 2018. *Fair Play: The Ethics of Sport*. 4. vyd. New York a Londýn: Routledge.
- Simonović, L. 2004. *Philosophy of Olympism*. Přel. ze srbštiny do angličtiny V. Todorović. Bělehrad: L. Simonović (Stručna knjiga).
- Slepíčka, P., V. Hošek a B. Hátlová. 2009. *Psychologie sportu*. 2. vyd. Praha: Karolinum.
- Sofyan, D., K. H. Abdullah a H. Hafiar. 2022. "The Philosophy of Sport and Physical Education: Four Decade Publication Trends via Scientometric Evaluation." *Physical Education Theory and Methodology* 22 (3): 437–449.
- Spaemann, R. 1995. *Základní mravní pojmy a postoje*. Přel. K. Hlavoň. Praha: Svoboda.
- Spaemann, R. 1998. *Štěstí a vůle k dobru (Pokus o etiku)*. Přel. M. Stretti a M. Zajíček. Praha: OIKOYMENH.
- Spaemann, R. 2009. *Moralische Grundbegriffe*. 8. vyd. Mnichov: Beck.
- Spivey, N. 2012. *The Ancient Olympics*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press.
- Suits, B. 1967a. "Is Life a Game We Are Playing?" *Ethics* 77 (3): 209–213.
- Suits, B. 1967b. "What Is a Game?" *Philosophy of Science* 34 (2): 148–156.
- Suits, B. 1969. "Games and Paradox." *Philosophy of Science* 36 (3): 316–321.
- Suits, B. 1973. "The Elements of Sport." In *Ethics in Sport*, ed. W. J. Morgan, 2007, 2. vyd., 9–19. Leeds: Human Kinetics.

- Suits, B. 1974. "Aristotle on the Function of Man: Fallacies, Heresies and Other Entertainments." *Canadian Journal of Philosophy* 4 (1): 23–40.
- Suits, B. 1977. "Words on Play." *Journal of the Philosophy of Sport* 4 (1): 117–131.
- Suits, B. 1982. "Sticky Wickedness: Games and Morality." *Dialogue: Canadian Philosophical Review* 21 (4): 755–759.
- Suits, B. 1984. "Games and Utopia: Posthumous Reflections." *Simulation & Games* 15 (1): 5–24.
- Suits, B. 1988. "Tricky Triad: Games, Play, and Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 15 (1): 1–9.
- Suits, B. 1989. "The Trick of the Disappearing Goal." *Journal of the Philosophy of Sport* 16 (1): 1–12.
- Suits, B. 2004. "Venn and the Category Maintenance." *Journal of the Philosophy of Sport* 31 (1): 1–14.
- Suits, B. 2006. "Games and Their Institutions in The Grasshopper." *Journal of the Philosophy of Sport* 33 (1): 1–8.
- Suits, B. 2014. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*. 3. vyd. Peterborough, Ontario: Broadview Press.
- Svoboda, K. 1962. *Zlomky předsokratovských myslitelů*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- Svoboda, V. 2011. "Filosofie a teologie sportu se zřetelem k americkému fotbalu." Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Svoboda, V. 2016. "Diskuze o transcendenci v teologii sportu." *Teologická reflexe* 22 (1): 67–80.
- Svoboda, V. 2019. *Sport jako teologická výzva*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Škerbić, M. M. 2021. *Filozofija Sporta: Nastanak i razvoj jedne discipline*. Záhřeb: Pergamena d.o.o.
- Taylor, J. a Ch. Johnson. 2014. "Virtuous Victory: Running Up the Score and the Anti-Blowout Thesis." *Journal of the Philosophy of Sport* 41 (2): 247–266.
- Thomas, D. L. 1976. "Sport: The Conceptual Enigma." *Journal of the Philosophy of Sport* 3 (1): 35–41.
- Thomas, D. L. 1979. "A Definitional Context for Some Socio-Moral Characteristics of Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 6 (1): 39–47.
- Thompson, K. 2004. "Sport and Utopia." *Journal of the Philosophy of Sport* 31 (1): 60–63.
- Tillman, M. D. 2022. "Suits and the Phenomenology of Games: A Reply to Johnson and Hudecki." *Journal of the Philosophy of Sport* 49 (2): 230–245.
- Torres, C. R. 2018. "What Counts as Part of a Game? Reconsidering Skills." *Journal of the Philosophy of Sport* 45 (1): 1–21.
- Torres, C. R. a D. G. Campos. 2010. "Philosophy of Sport in Latin America." *Journal of the Philosophy of Sport* 37 (2): 292–309.
- Torres, C. R. a F. J. Lopez Frías. 2023. "A Just Organized Youth Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 50 (1): 83–99.
- Tugendhat, E. 2004. *Přednášky o etice*. Přel. J. Moulal. Praha: OIKOYMENH.

- Vannatta, S. 2008. "A Phenomenology of Sport: Playing and Passive Synthesis." *Journal of the Philosophy of Sport* 35 (1): 63–72.
- Vernant, J.-P. 2012. *Počátky řeckého myšlení*. 2. vyd. Přel. M. Rejchrt. Praha: OIKOYMENH.
- Vossen, D. P. 2004. "The Nature and Classification of Games." *Avante* 10 (1): 53–68.
- Vossen, D. P. 2008a. "Good Grasshopping and the Avoidance of Game-Spoiling." *Journal of the Philosophy of Sport* 35 (2): 175–192.
- Vossen, D. P. 2008b. "Chess Is Not a Game." In *Philosophy Looks at Chess*, ed. B. Hale, 191–208. Chicago a La Salle, Illinois: Open Court Press.
- Vossen, D. P. 2016. "Utopia Is Intelligible and Game-Playing Is What Makes Utopia Intelligible." *Journal of the Philosophy of Sport* 43 (2): 251–265.
- Vossen, D. P. 2017. "The Paradoxes of Utopian Game-Playing." *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (3): 315–328.
- Vossen, D. P. 2019. "The Play in the Game Utopians Are Playing." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3-4): 372–391.
- Waldinger, R. a M. Schulz. 2023. *The Good Life: Lessons from the World's Longest Scientific Study of Happiness*. New York, Londýn, Toronto, Sydney, Nové Dillí: Simon & Schuster.
- Weiss, P. 1979. *Sport: A Philosophic Inquiry*. 4. dotisk. Carbondale a Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Weiss, P. 1981. "The Nature of a Team." *Journal of the Philosophy of Sport* 8 (1): 47–54.
- Weiss, P. 1982. "Some Philosophical Approaches to Sport." *Journal of the Philosophy of Sport* 9 (1): 90–93.
- Wertz, S. K. 1995. "Is Sport Unique? A Question of Definability." *Journal of the Philosophy of Sport* 22 (1): 83–93.
- Wertz, S. K. 2003. "The Capriciousness of Play: Collingwood's Insight." *Journal of the Philosophy of Sport* 30 (2): 159–165.
- Wildman, N. a A. Archer. 2019. "Playing with Art in Suits' Utopia." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3-4): 456–470.
- Williams, B. 2021. *Morálka: úvod do etiky*. Přel. Š. H. Koukal a T. Matějčková. Praha: OIKOYMENH.
- Wittgenstein, L. 1993. *Filosofická zkoumání*. Přel. J. Pechar. Praha: Filosofický ústav AV ČR.
- Xenofón. 1972. *Vzpomínky na Sókrata*. Přel. V. Bahník. Praha: Svoboda.
- Yorke, Ch. 2017. "Endless Summer: What Kinds of Games Will Suits' Utopians Play?" *Journal of the Philosophy of Sport* 44 (2): 213–228.
- Yorke, Ch. 2018. "Bernard Suits on Capacities: Games, Perfectionism, and Utopia." *Journal of the Philosophy of Sport* 45 (2): 177–188.
- Yorke, Ch. 2019a. "Bernard Suits' Utopia of Gameplay: A Critical Analysis." Disertační práce, The Open University.
- Yorke, Ch. 2019b. "'The Alexandrian Condition': Suits on Boredom, Death, and Utopian Games." *Sport, Ethics and Philosophy* 13 (3-4): 363–371.
- Yorke, Ch. 2023. "C. Thi Nguyen, Games: Agency as Art." (book review) *Sport, Ethics and Philosophy* 17 (1): 119–123.

- Yorke, Ch. a F. J. López Frías, eds. 2023. *Return of the Grasshopper: Games, Leisure and the Good Life in the Third Millenium*. Londýn a New York: Routledge.
- Young, D. C. 1984. *The Olympic Myth of Greek Amateur Athletics*. Chicago: Ares Publishers.
- Zhang, X., A. Zhou a E. Ryall. 2020. "Philosophy of Sports in China: An Overview of Its History and Academic Research." *Sport, Ethics and Philosophy* 15 (4): 556–571.
- Zowislo, M. 2009. "On Virtues in the Context of Sport." *Physical Culture and Sport. Studies and Research* 47 (1): 89–94.
- Zurc, J. 2019. "Ethical Aspects of Health and Wellbeing of Young Elite Athletes." *Synthesis Philosophica* 68 (2): 341–358.

Internetové zdroje

- Arribas, C. 2012. "Honesty of the Long-Distance Runner." Fair play. Odkaz: <http://www.fairplayinternational.org/honesty-of-the-long-distance-runner>.
- Blahutková, M. a V. Pacholík. 2008. "Vrcholový sportovní výkon a reakce okolí." Příspěvek na XXVI. ročníku konference Psychologické dny (Já & my a oni), Olomouc, 4.–6. září. Odkaz: https://www.researchgate.net/publication/310844259_Vrcholovy_sportovni_vykon_a_reakce_okoli.
- Devine, J. W. a F. J. Lopez Frías. 2020. "Philosophy of Sport." Stanford Encyclopedia of Philosophy (SEoP). Odkaz: <https://plato.stanford.edu/entries/sport/>.
- "European Equestrian Federation" (EEF), webová stránka. Odkaz: <https://www.euroequestrian.eu/en/index.html>.
- Hemphill, D. a R. Smelter. 2008. "Philosophy and Reflective Practice in Sport Studies." Practical Philosophy. Odkaz: <http://www.society-for-philosophy-in-practice.org/journal/pdf/9-1%2023%20Hemphill%20-%20Sports%20Studies.pdf>.
- Chomsky, N. 2014. "Why Americans Know So Much about Sports But So Little about World Affairs." AlterNet. Odkaz: <https://www.alternet.org/2014/09/noam-chomsky-why-americans-know-so-much-about-sports-so-little-about-world-affairs>.
- Jirásek, I. 2018. "Religion and Spirituality in Sport." Oxford Research Encyclopedia of Psychology. Odkaz: <https://oxfordre.com/psychology/display/10.1093/acrefore/9780190236557.001.0001/acrefore-9780190236557-e-149;jsessionid=5413F277E97FBA5E67F42E38588FFAE7?rskey=8BuETc&result=1>.
- Kane, D. a B. D. Spradley. 2017. "Recognizing Esports as a Sport." The Sport Journal. Odkaz: <https://thesportjournal.org/article/recognizing-esports-as-a-sport/>.
- "Olympic Charter" (Olympijská charta) vydaná International Olympic Committee (IOC), Švýcarsko: Maison Olympique, v platnosti od 8. 8. 2021. Odkaz: <https://philosophicalthought.wordpress.com/2020/08/07/watching-virtual->

sport-better-than-the-real-thing/?fbclid=IwAR1lJAHqi4WGnYufeOezEWYHnrPx-5nEAOgZzZfM7tFnP7tK2dKRAA1shgQ.

- Ryall, R. 2023a. "Are the New Olympic Esports Sport?" Philosophical thought. Odkaz: https://philosophicalthought.wordpress.com/2023/04/10/are-the-new-olympic-esports-sport/?fbclid=IwAR29_evoqSDUiPY-4kv5mrlD7nkGHjxuKlMK6NHjEpa_cJ2HFw38dEGV_VI.
- Ryall, E. 2023b. "Is Elite Sport Compatible with Fighting Climate Change?" Philosophical thought. Odkaz: <https://philosophicalthought.wordpress.com/2023/01/26/is-elite-sport-compatible-with-fighting-climate-change/?fbclid=IwAR0CByb1EtXYZMsTIMI55f7PJoiJXT9R-uPnmP7qTVG2dMH3jSeqiKRKeo>.
- Sokol, J. 2016. "Etika a život." Záznam přednášky, MFF-FFP 10. 11. 2016. Odkaz: <https://www.youtube.com/watch?v=uYlu7er53os>.
- Waldinger, R. 2016. "What Makes a Good Life? Lessons from the Longest Study on Happiness." Záznam přednášky, The Ted Talks Channel 25. 1. 2016. Odkaz: <https://www.youtube.com/watch?v=8KkKuTCFvzI>.
- Xenofanés. "Zlomky DK 21 B." Přel. F. Stiebitz. Odkaz: <http://www.fysis.cz/presokratici/xenofanes/bbi.pdf> (starořecky, český překlad).

Beletrie

- Cimrman, J., L. Smoljak a Z. Svěrák. 2010. *Divadlo Járy Cimrmana: hry a semináře*. Praha a Litomyšl: Paseka.
- Moers, W. 1999. *13 a ½ života Kapitána Modrého Medvěda*. Přel. P. Prokeš. Praha: TALPRESS.

Seznam hlavních použitých zkratk

- AEFD – Asociación Española de Filosofía del Deporte
- AFDLP – Associação de Filosofia do Desporto de Língua Portuguesa
- ALFiD – Asociación Latina de Filosofía del Deporte
- APA – American Philosophical Association
- AR Model – Aesthetic/Recreational Model
- ASSH – Australian Society for Sports History
- BPSA – British Philosophy of Sport Association
- BSSH – British Society of Sports History
- ČOV – Český olympijský výbor
- ČPV – Český paralympijský výbor
- ČR – Česká republika
- EAPS – European Association for the Philosophy of Sport
- EE – Etika Eudémova
- EEF – European Equestrian Federation
- EN – Etika Níkomachova
- ESPN – The Entertainment and Sports Programming Network

- FPS – first-person shooters
- FSPS MU – Fakulta sportovních studií Masarykovy univerzity
- FTK UP – Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého
- FTVS UK – Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy
- IAPS – International Association for the Philosophy of Sport
- ICSSPE – International Council of Sport Science and Physical Education
- IMOSC – International Mountain and Outdoor Sports Conference
- IOC – International Olympic Committee
- IPC – International Paralympic Committee
- JPS – Journal of the Philosophy of Sport
- ISHPES – International Society for the History of Physical Education and Sport
- JSPSPE – Japan Society for the Philosophy of Sport and Physical Education
- JU – Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
- MC Model – Martial/Commercial Model
- MLE – Major League Eating
- MMA – mixed martial arts
- MOBA – multiplayer online battle arena
- NASSH – North American Society for Sport History
- NASSS – North American Society for the Sociology of Sport
- NCAA – National Collegiate Athletic Association
- NFL – National Football League
- NHL – National Hockey League
- OH – Olympijské hry
- OSN – Organizace spojených národů
- PF JU – Pedagogická fakulta Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích
- PSSS – Philosophic Society for the Study of Sport
- RMU – Robert Morris University
- RTS – real-time strategy
- RUA – sportovní klub Racing Universitaire d’Alger
- SEoP – Stanford Encyclopedia of Philosophy
- SEP – Sport, Ethics and Philosophy (journal)
- SFPS – Société Francophone de Philosophie du Sport
- TBS – Turner Broadcasting System
- UK – Univerzita Karlova
- UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
- WWE – World Wrestling Entertainment

Abstrakt

Filosofické zkoumání sportu a jeho role v kontextu dobrého života

Práce se věnuje filosofickému zkoumání sportu a jeho role v dobrém životě. Pokouší se rozpracovat vybrané stěžejní otázky disciplíny filosofie sportu, které se zároveň vztahují k tradičním filosofickým problémům, konkrétně Co je sport?, Co je dobrý sport? a Jakou roli má sport v dobrém životě? Mezi hlavní cíle práce patří adekvátní definování sportu, přehledné charakterizování dobrého sportu a projasnění hodnoty sportování jakožto pro člověka přínosné činnosti. Struktura textu odpovídá těmto třem cílům, přičemž každému z nich je věnována samostatná kapitola. Autor představuje sport jako instrumentálně i autotelicky významnou aktivitu hodnou zařazení do rámce dobrého života. Čerpá přitom především z filosofických děl západní tradice myšlení a z českých a anglických textů obsahově náležejících do disciplíny filosofie sportu.

Abstract

Philosophical Exploration of Sport and Its Role in the Context of a Good Life

The thesis is concerned with a philosophical exploration of sport and its role in a good life. It attempts to elaborate on selected key questions of the philosophy of sport discipline that also relate to traditional philosophical problems, namely, What is sport?, What is good sport?, and What is the role of sport in a good life? The main objectives of the thesis include adequately defining sport, clearly characterizing good sport, and clarifying the value of sport as a beneficial activity for human beings. The structure of the text corresponds to these three aims, with a chapter devoted to each of them. The author presents sport as an instrumentally and autotelically significant activity worthy of inclusion in the framework of a good life. In doing so, he draws primarily on philosophical works in the Western tradition of thought and on Czech and English texts belonging to the philosophy of sport discipline.